

Halil R. MARKIŠIĆ

GRAĐA ZA LEKSIKON NACIONALNOG PARKA PROKLETIJE

Halil R. MARKIŠIĆ

GRAĐA ZA LEKSIKON NACIONALNOG PARKA PROKLETIJE

Izdavači:

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore
NVO „Priroda i baština“ Rožaje

Za izdavače:

Dr Milan GAZDIĆ
Mr dr med. Saimir MARKIŠIĆ

Recenzenti:

Akademik Zlatko BULIĆ, Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore
Prof. dr Rifat ALIHODŽIĆ, Arhitektonski fakultet Univerziteta Crne Gore
Mr Luka MITROVIĆ, Fakultet za turizam Univerziteta Mediteran, Podgorica

Urednica:

Dr Snežana DRAGIĆEVIĆ, Leksikografski centar CANU

Lektura:

Sanela ADROVIĆ

Korektura:

Leila ORÇUŠA

Dizajn, prelom i rješenje korica:

Seid KURPEJOVIĆ

Štampa:

IVEPE – Cetinje

Tiraž: 200

Štampanje knjige sufinansirao je Fond za zaštitu i ostvrivanje manjinskih prava.

Halil R. MARKIŠIĆ

GRAĐA ZA LEKSIKON NACIONALNOG PARKA PROKLETIJE

Redžepagića kula (foto: Halil Markišić)

Slika na naslovnoj strani: vrhovi planine Brade

Slika na prvoj strani: Hridsko jezero

Slika na trećoj strani: *Wulfenia bleicicii* Lakušić kraj vodopada na Volušnici

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
UVODNI DIO	9
RELJEF	17
TROJANSKA GRUPA PLANINA	17
BRADA	28
JEZERSKA GRUPA PLANINA	51
BORSKA GRUPA PLANINA	66
KOFILJAČKA GRUPA PLANINA	79
HRIDSKA GRUPA PLANINA I BOGIĆEVICA	87
SREDIŠNJA GRUPA PLANINA	102
HIDROLOGIJA	108
NASELJA	131
KULTURNA BAŠTINA	155
BIODIVERZITET	230
ALGE	230
GLJIVE (FUNGI)	231
LIŠAJEVI (LICHENES)	244
MAHOVINE (BRYOPHYTES)	248
PAPRATI (POLYPODIOPHYTA)	255
ČETINARI (PINOPHYTA)	262
CVJETNICE (MAGNOLIOPHYTA)	269
BESKIČMENJACI (INVERTEBRATA)	453
MEKUŠCI (MOLLUSCA)	455
INSEKTI (INSECTA)	460
KIČMENJACI (VERTEBRATA)	474
RIBE (PISCES)	474
VODOZEMCI (AMPHIBIA)	483
GMIZAVCI (REPTILIA)	490
PTICE (AVES)	499
SISARI (MAMMALIA)	563
LITERATURA	579
RECENZIJE	591
AKADEMIK ZLATKO BULIĆ	591
PROF. DR RIFAT ALIHODŽIĆ	594
MR LUKA MITROVIĆ	596
BILJEŠKA O AUTORU	597
INDEKSI ODREDNICA	601

PREDGOVOR

Bogatstvom i raznovrsnošću prirodnih sadržaja, prostor koji zauzima Nacionalni park Prokletije oduvijek je predstavljao izazov za istraživače, naučne ekspedicije, putopisce, planinare, alpiniste, umjetnike, ljubitelje prirode, turizmologe, ekologe, avanturiste i brojne druge posetioce. Mnogi od njih pisali su o ovim planinama. Tako je nastala bogata bibliografija putopisa i drugih književnih tekstova, naučnih radova i monografskih djela o njihovim prirodnim specifičnostima, kulturnoj baštini i prošlosti. Međutim, do danas nije napisano naučno djelo koje bi sintetski prikazalo geografsku raznovrsnost, biodiverzitet i kulturno nasljeđe prostora koji zauzima Nacionalni park. Iz pomenutih razloga, kao član tima koji je uradio „Studiju izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavsko-gusinjskih Prokletija“, pod rukovodstvom akademika Zlatka Bulića, a u organizaciji Republičkog zavoda za zaštitu prirode i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine Vlade Republike Crne Gore (2007) i kao autor više radova i knjiga o prirodi, materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini Plavsko-gusinjskog kraja, smatrao sam se obaveznim da dam doprinos cjelovitom prikazu Nacionalnog parka. U tome sam imao nesebičnu podršku mojih prijatelja akademika Vukića Pulevića i dr Snežane Dragičević.

Knjiga je sastavljena od leksikografskih odrednica (članaka), koje precizno i sažeto, bar sam tako nastojao, prikazuju prikupljene činjenice o datom pojmu. Odrednice su samo tematske, a biografske odrednice o ličnostima koje su ostavile traga u književnosti, nauci, istorijskim događajima, kulturi i umjetnosti trebale bi biti, a nadam se da hoće, sadržaj posebnog djela.

Narodni nazivi biljaka su iz Plavsko-gusinjskog kraja, a za vrste za koje u ovom kraju nema narodnih imena, ili ih ne znam, a takvih je najveći broj, koristio sam imena iz literature, prije svega iz: Vukić Pulevuć, *Građa za fitonimiju Crne Gore*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje, 2021.

Najveći broj odrednica koje se odnose na reljef i biodiverzitet sadrži i imena na albanskom jeziku. Narodni nazivi biljnih vrsta na albanskom jeziku dati su prema djelu: Mustafa Demiri, *Flora ekskursioniste e Shqipërise*, Shtëpia botuese e librit shkollor, Tiranë, 1983. Naučna imena biljnih vrsta data su prema *Euro+Med (2006-): Euro+Med PlantBase - the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Published on the Internet <http://www2.bgbm.org/EuroPlusMed/> [accessed DATE]*, u čemu mi je vrijednu pomoć pružio dr Seid Hadžiablahović. Narodna imena životinjskih vrsta na albanskom jeziku napisao je Seljajdin Maljoku, biolog iz Prizrena, kojem se najtoplije zahvaljujem.

U identifikaciji nekoliko biljnih vrsta pomoć su mi pružile prof. dr Danijela Stešević, dr Snežana Vuksanović i dr Milica Stanišić-Vujačić. Dugujem im iskrenu zahvalnost.

Zbog velike tematske raznovrsnosti sadržaja knjige, kao i radi njenog lakšeg korišćenja, leksikografske odrednice su svrstane u poglavlja: Uvodni dio, Reljef, Hidrologija, Naselja, Kulturna baština i Biodiverzitet. Odrednice su u poglavljima poređane abecedno, od A do Ž. Izuzetak je Uvodni dio i prva odrednica svakog poglavlja.

Kada su odrednice knjige završene, pregledali su ih istaknuti stručnjaci u svojim naučnim oblastima i dali veoma korisne saugestije: akademik Zlatko Bulić pregledao je čitav rukopis knjige, prof. dr Rifat Alihodžić – poglavlje Kulturna baština, mr Luka Mitrović poglavlja: Reljef, Hidrologija i Naselja, Ondrej Vizi – poglavlje Ptice, Stevan Marić – poglavlje Ribe, dr Snežana

Vuksanović – poglavlja: Paprati, Četinari i Cvjetnice, dr Snežana Dragičević – poglavlje Mahovine. Za tu kolegijalnu uslugu i nesebičan trud, kao i savjete što su mi dali, dugujem im veliku zahvalnost.

Grafički prikaz NP Prokletije i rezrvata prirode za ovu knjigu uradio je biolog Vasilije Bušković, savjetnik u Agenciji za zaštitu životne sredine Crne Gore. Puno me zadužio tim činom.

Autor osjeća potrebu i prijatnu dužnost da se i na ovom mjestu zahvali autorima fotografija: Ondreju Viziju, Andreju Viziju, Snežani Dragičević, Bratislavu Grubaču, Mihailu Jovićeвиću, Slaviši Tomanoviću, Vladanu Vučkoviću, Vukasu Vučkoviću, Fatosu Ljajčiću, Dmitru Lakušiću, Zlatku Buliću, Nataliji Čađenović, Ilinki Četković, Gordani Kasom, Snežani Vuksanović, Stevanu Mariću, Suzani Malidžan, Ibrahimu Hadžiću, Rifatu Mukoviću, Ahmetu Rekoviću, Ivanu Buliću, Zuli Hasanović, Isatu Skenderoviću, Avdulu Adroviću, Almiru Hukiću, Vasiliju Buškoviću, Senadi Vatić, Rahmanu Markišiću, Lidiji Polović, Marku Karamanu, Belmi Šestović, Feridu – Gosparu Šarkinoviću, Georgiju Gerđžhikovu, Jorisu Verheesu, Egoru Kalininu, Fatihu Canoviću, Eldaru Lakoti i NVO Wildlife Montenegro. U knjizi su date i fotografije rahmetli Ibrahima Ibra Markišića i rahmetli Nusreta Nukija Lucevića.

Dragocene informacije o toponimima u NP Prokletije dali su mi Rifat Mulić, Ahmet Reković i rahmetli Ilijaz-Iljo Duraković.

I ovom prilikom se sa radošću sjećam mojih prijatelja i rođaka sa kojim sam često šetao po plavsko-gusinjskim planinama i prikupljao građu za ovu knjigu: Milutina-Mića Prašćevića, Ragipa Musića, Ismeta Tošića, rahmetli Ilijaza-Ilja Durakovića, Ferida-Gospara Šarkinovića, Riza Feratovića, Riza Derviševića, Hajra Markišića, Rahmana Markišića, Avdulja Markišića.

Vrata Brade (foto: Halil Markišić)

Hridsko jezero (foto: Halil Markišić)

Volušnica (foto: Halil Markišić)

U V O D N I D I O

PROKLETIJE (alb. Bjeshka e Nemna), poseban planinski sistem na zapadnoj polovini Balkanskog poluostrva sastavljen od preko četrdeset planinskih vijenaca koji zahvataju prostor između Skadarskog basena i severozapodnog oboda Dukadžina (Metohijska kotlina). To su mlade vjenčane planine nastale u oligocenu (sredina tecijera, alpijska orogeneza), u geološkom smislu tek nedavno, kada i Dinaridi. Administrativno su podijeljene na četiri dijela: crnogorske, albanske, kosovske i srpske (dio planine Mokra gora). Najveći vrh Prokletija je vrh Jezerca (Maja e Jezercës) u Albaniji (2694 mnv), a u crnogorskim Prokletijama – Zla Kolata (Kollata e keqe, 2535 mnv). Jovan Cvijić, geograf svjetskog glasa, je isticao da su Prokletije “najkrševitiji dio Balkana”, koji “nesumnjivo predstavlja najnepoznatiju planinsku grupu u Evropi”. U radovima eminentnog crnogorskog i bosanskog botaničara i ekologa prof. dr Radomira Lakušića pod Prokletijama se podrazumijevaju i Visitor, Zeletin, Komovi i Bjelasica, a neki autori Prokletijama prema zapadu priključuju i crnogorske planine čak do Morače. Prvi poznati naziv za ove planine - Monti Almoa zabilježen je na Ptolomejovoj karti, a odnosio se na najviše vrhove planina oko vrha Jezerca (Maja e Jezercës). Francuski ljekar Ami Bue (Boué) i geolog Viquesnel su 1836. godine proputovali kroz jedan dio Prokletija, popeli se na neke njihove vrhove i Pečkim putem, koji ide od Gusinja, sašli u Skadar. Oduševljen ljepotom Prokletija, Ami Bue dao im je naziv “Alpi na jugu Evrope”. Zatim su ih bečki i drugi autori počeli nazivati imenima Albanske alpe (Albanische Alpe), Severoalbanske Alpe, Južni Alpi. Albansko stanovništvo centralne planine ovog planinskog

masiva naziva Bjeshka e nemna (a danas i Alpet Shqiptare), a stanovništvo slovenskog porijekla Prokletije (Proklete planine, prijevod albanskog naziva za ove planine). Ovaj naziv je relativno mlađi i prvi put se pominje u „Danici“ Vuka Karadžića za 1826. godinu. Jovan Cvijić, koji je 1913. godine pod vojničkom pratnjom prošao kroz Rugovu, obišao Čakor i susjedna područja, a iz Dečanske Bistrice se popeo na planinu Bogićevicu, u svojim radovima, počeo je za ove planine sistematski uvoditi naziv Prokletije. Djelovanjem različitih endogenih i egzogenih sila tokom geološke prošlosti, kao i zahvaljujući različitom geološkom sastavu, nastali su raznovrsni oblici reljefa ovih planina: tektonski, glacijalni, periglacijalni, fluvioglacijalni, fluviodenudacioni, denudacioni i kraški. Reljef je veoma razuđen, sa brojnim visovima, klisurama, strmim padinama, riječnim dolinama alpskog tipa i drugim prirodnim fenomenima. Na njegovo formiranje najviše uticaja je imalo djelovanje lednika (glacijalni procesi). U pleistocenu su sve planine plavsko-gusinjskog kraja bile pod glacijacijom. Sa grebena Prokletija u ledenom dobu polazili su najveći lednici na Balkanskom poluostrvu. Oni su se spuštali u doline rijeka i u basen Plavskog jezera. Dužina Plavskog lednika, koji se pružao od Rikavca do Novšića, iznosio je 35 km, a debljina 200 m. Gusinjsko-plavska kotlina predstavlja najdublji i najveći lednički oblik u Prokletijama. Od Gusinjske kotline do granice prema Albaniji, Prokletije su najvećim dijelom izgrađene od tamnomodrih i škrljavih krečnjaka donjeg i srednjeg trijasa, rjeđe od grumuljastih jurskih krečnjaka, i naslaga durmitorskog fliša gornje krede, koje zahvataju najveće površine. Istočno od sela Višnjevo i izvorišne čelenke Jaseničke

rijeke, planinski prostor je, uglavnom izgrađen od paleozojskih naslaga škriljaca, pješčara sa sočivima konglomerata i kvarcita.

U Plavsko-gusinjskom kraju zastupljena su tri osnovna tipa klime: umjereno-kontinentalna (Plavsko-gusinjska kotlina), subplaninska (do 1300 mnv) i planinska od 1300 do 2534 mnv, najvišeg vrha Zla Kolate. Zime su veoma oštre i duge, a ljeta svježija i kratka. Srednje godišnje temperature vazduha su između 2 i 7°C (u dolinama između 6 i 9°C). Maksimalna količina padavina izlučuje se u kasnu jesen i prvi dio zime. Sniježni pokrivač je prosečne debljine 15 cm i zadržava se od 90 - 210 dana. Prokletije su bez premca u Evropi, kako je isticao Radomir Lakušić, po raznolikosti flore, faune, vegetacije, biocenoza i ekosistema, pa su u tom pogledu značajnije od Šar-planine, Pinda, Rile i Pirina. One su floristički i vegetacijski najbogatije na

Detalj sa planine Brade (foto: Halil Markišić)

Pogled iz Grebajske doline na vrhove Brade. S lijeva: Jagnjičar, Očnjak (Zvono), Balijin vrh (Maja Ballës), Zli vrh (Maja e Keqe) (foto: Halil Markišić)

Balkanskom poluostrvu. Po stepenu recentne, a i istorijske, geografske, florističke i vegetacijske sličnosti, Prokletije su po mnogim osobinama sličnije Šarsko-pindskom i Rodopskom planinskom sistemu nego Dinaridima, u koje su uključivane, pa ih je ovaj autor izdvojio u poseban planinski sistem. U tom smislu Prokletije se mogu porediti sa Kavkazom, često je govorio prof. Radomir Lakušić, vrsni poznavalac ekosistema crnogorskih Prokletija. Od svih drugih planinskih masiva Evrope, pa i Dinarida u koje ga geografi uključuju, planinski masiv Prokletije se razlikuje po sljedećim karakteristikama: geografskim položajem, pravcem pružanja upravim na pravac pružanja Dinarida, znatno kraćom dužinom i znatno višim vertikalnim profilom u odnosu na Dinaride, veoma izraženom plastikom reljefa, izuzetnom

raznovrsnošću stijena i minerala, izuzetnim bogatstvom tipova zemljišta, u evropskim uslovima nenadmašnom raznovrsnošću flore, faune, vegetacije, biocenoza i ekosistema u cjelini, specifičnim antropogenim uticajima, specifičnim značajem za razvoj turizma, obrazovanja, nauke, šumarstva, poljoprivrede i drugih oblika čovjekovog djelovanja. Plavsko-gusinjske Prokletije kontrastima i ljepotom, geološkim, pedološkim, geomorfološkim, hidrografskim, klimatskim, florističkim, faunističkim, ekosistemskim i drugim raznolikostima i bogatstvom predstavljaju jedan od najljepših dragulja u veličanstvenoj prirodi Crne Gore. U cilju očuvanja mnogih izvornih ekosistema i kulturne baštine, Skupština Crne Gore proglasila je Nacionalni park Prokletije 2009. godine.

Prokletije, pogled sa Treskavca (foto: Halil Markišić)

Lit.: Jovan Cvijić, *Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama*, II deo, Glas Srp. Kralj. Akad. Nauka, XCIII, Beograd, 1921, str. 1-52. Radomir Lakušić, Mihailo Vučković & Halil Markišić, *Specifičnosti Prokletija*, Prokletije zaštita i unapređivanje plavskog dijela Prokletija, Republički zavod za zaštitu prirode Titograd i Skupština opštine Plav, Plav, 1985, str. 91-102. Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 61-92. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 5-7. Vukić Pulević, Danijel Vinček & Vasilije Bušković, *Crnogorske planine – Putopisi i zapisi*, „Obod“, Cetinje, 2004. Vukić Pulević, *Bibliografija o flori i vegetaciji Crne Gore*, CANU – Bibliografije, Knj. 1, Titograd, 1980. Vukić Pulević, *Dopuna bibliografiji o flori i vegetaciji Crne Gore*, Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. Muz., 18, Titograd, 1985, str. 5-94. Vukić Pulević & Zlatko Bulić, *Bibliografija o flori i vegetaciji Crne Gore* (Druga dopuna), Republ. Zav. Zašt. Prir., Pos. Izd., Podgorica, 2004. Vukić Pulević & Zlatko Bulić, *Bibliografija o flori i vegetaciji Crne Gore* (Treća dopuna), Republ. Zav. Zašt. Prir., Pos. Izd., Podgorica, 2012. Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*, Republ. Zav. Zašt. Prir. Crne Gore, Podgorica, 2005. Branko Radojčić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Pos. Izd., Nikšić, 2015, str. 701-704. Halil Markišić, *Prokletije*, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 529-535. Republički zavod za zaštitu prirode: *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*. Republički zavod za zaštitu prirode i Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine Vlade RCG, Podgorica, 2007.

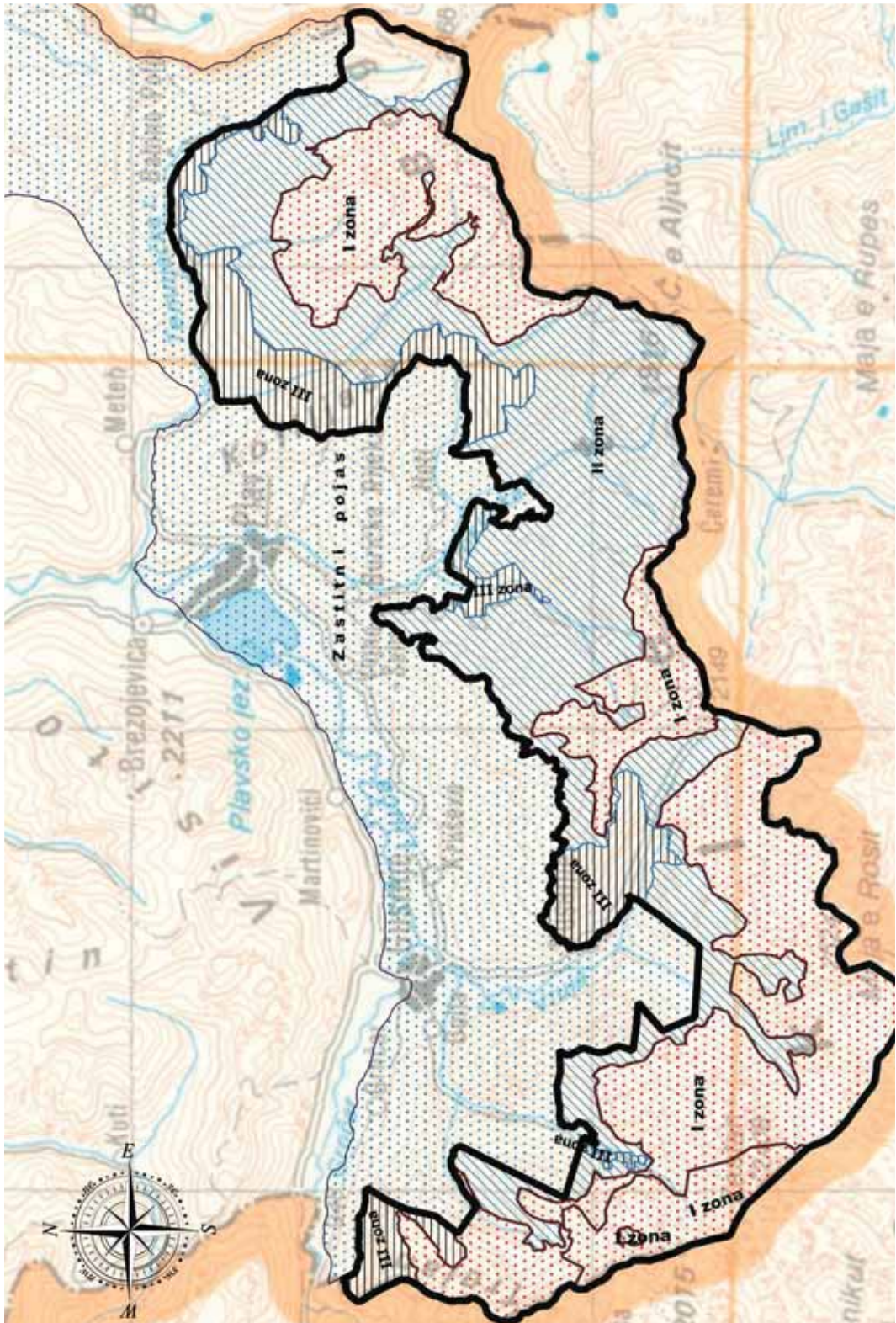
NACIONALNI PARK PROKLETIJE, proglasila je Skupština Crne Gore 2009. godine u cilju očuvanja različitih oblika glacijalnog, periglacialnog, kraškog i fluvijalnog reljefa (cirkovi, morene, valovi, doline, klisure, glacijalna jezera, snježnički cirkovi, vrtače i dr.), hidroloških objekta (izvori, potoci, rijeke, jezera) i drugih komponenata geodiverziteta, raskošnog biodiverziteta i vrijedne kulturne baštine plavsko-gusinjskih Prokletija. Jedna od najznačajnijih njihovih odlika je veliko bogatstvo

i raznovrsnost flore, faune i ekosistema, tako da one pripadaju ne samo centru visokoplaninskog diverziteta Balkana, već i centru biodiverziteta od evropskog i svjetskog značaja. Park obuhvata površinu od 16038 ha, a pripada mu južna grupa plavsko-gusinjskih Prokletija, najviših crnogorskih planina. Prostire se na teritoriji opština Plav i Gusinje, između dolina Babinopoljske rijeke i Komarače na severu, plavsko-gusinjske kotline na severozapadu, državne granice između Crne Gore i Albanije na jugu i Crne Gore i Kosova na istoku. U okviru parka izdvojena su dva rezervata površine od 1052 ha – Hridsko jezero i Volušnica. Plavske planine u sastav parka su Bogičevica do vrha Tromede (2366 mnv), Bivoljak, Mali Hrid, Veliki Hrid, Treskavica, Bjelaja, Horolac, Treskavac, Trokuz, Košutica, Vranica, Velika Šćapica, Mala Šćapica, Potkobila i Memina planina. Od gusinjskih Prokletija parku pripadaju Bor, Bjelič, Brada, dio Vajuše, Volušnica, Popadija i Trojan.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode: *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*. Republički zavod za zaštitu prirode i Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine Vlade RCG, Podgorica, 2007. Ministarstvo održivog razvoja i turizma: *Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“*, Podgorica, 2018.

GRANICE I ZONE ZAŠTITE NACIONALNOG PARKA PROKLETIJE

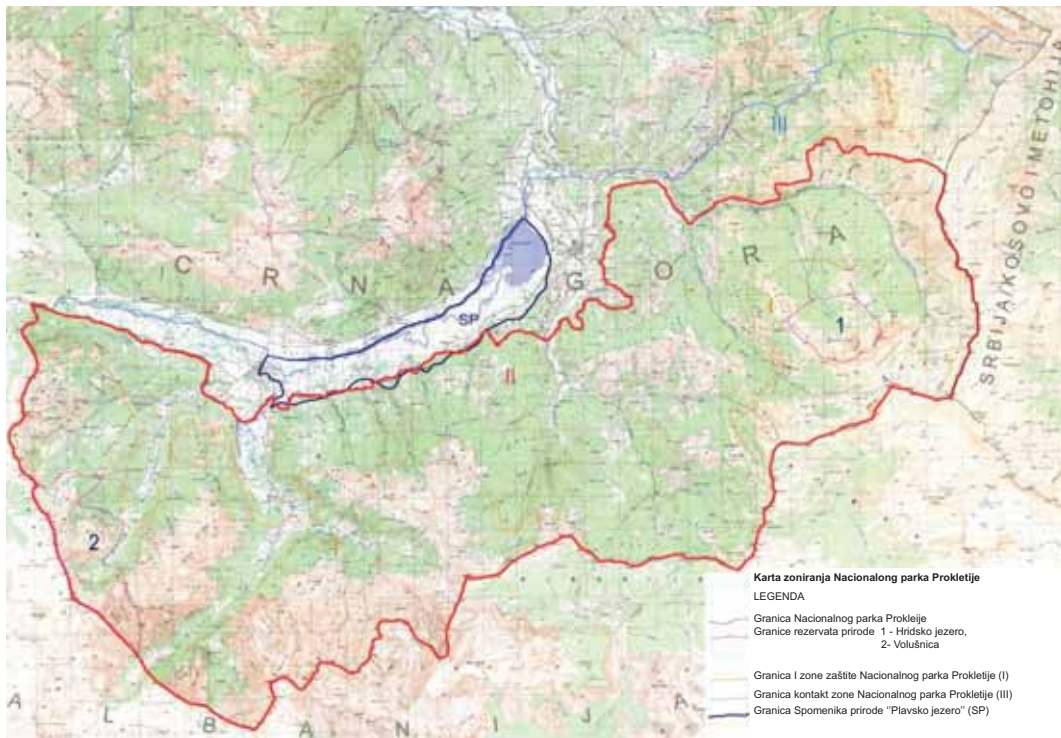
određene su Prostornim planom područja posebne namjene za Nacionalni park „Prokletije“ 2018. Zone zaštite su: zona zaštite I (strogi režim zaštite), zona zaštite II (aktivni režim zaštite), zona zaštite III (režim održivog korišćenja), zaštitna zona nacionalnog parka (kontaktna zona). Posebni rezervati prirode su: Posebni rezervat prirode „Hridsko jezero“ i Posebni rezervat prirode „Volušnica“.

Granice i zone zaštite Nacionalnog parka Prokletije

Granica zone zaštite I (strogi režim zaštite) obuhvata: potez od Trojana preko Grebaja, Brade, Ropojane sve do Bjeliča, Bor, Potkobilu, Malu Šćapicu, Veliku Šćapicu, Feratovića Horolac, Maja Horolac, Malu Bjelaju, Veliki Bjelaju, Ujkov krš, Maja Bogičeviću, Hridske krše, Omerov krš, Tepsijicu, dio Hridske gore i dio Velikog Hrida. **Granica zone zaštite II (aktivni režim zaštite)** obuhvata: Godilju, Jagnjičar, Konjski krš i katun Baljice (Stara karaula), katun Volušnica i katune: Ahmedmujovića, Tomin Ravni Ključ, Ravni Ključ, Bistrica i Popadija, lokalitete: Vrh Karaula (1915 mnv), dio Škale, Žarove, katun Gropa vezirova i katun Vezirova Brada, lokalitet Maja Podgojs, jugoistočne padine Ropojane, katun Zastan, katun Bregu i Romanit, katune na Bjeliču, katune na Čaf Boru, katune na Kolendarskom boru i Plani, okolinu vrha Čemena (2036 mnv) na Boru, dio Kukića Bora, Kukića katun, katune Maja e Borit i Potkobila, lokalitete Karaula (1664 mnv),

Gradec, Radunov laz, Bungaja (1293 mnv), Tumba, Žarevi, katune Velika Šćapica istok i Velika Šćapica zapad, lokalitete Osoja, Trokus, Košutica i katune na njima, dio Ramniog Horolaca, katune ispod Velikog Hrida, katun Musića livade i Jelića katun, dio Treskavice, Grohotljivicu, katune: Hridski stanovi, Bakovića katun, Preslap, lokalitet Bivoljak i dio Bogičevica. **Granica zone zaštite III (režim održivog korišćenja)** obuhvata lokalitet Škala, katune na Boru, lokalitet Čarišta i katun Zarunica, katune Jasenice sever i Jasenica jug, srednji dio doline Jaseničke rijeke, donji dio doline Adem-begovog potoka i dio lokaliteta Bungaja, dio katuna Zabelj, katune: Horolac, Čekića, Ramin Horolac, Sirova gora, Treskavac istok, Treskavac zapad, Treskavica, Temnjaci, Babino Polje 1, Babino Polje 2, Babino Polje 3, Babino Polje 4, Babino Polje 5, Babino Polje 6, Babino Polje 7 i severoistočni dio katuna Hridski, katun Bogičevica. **Granica zaštitne**

zone Nacionalnog parka (kontaktna zona)

Prokletije se nalazi izvan njega, ali predstavlja sa njim prirodnu cjelinu i ima veliki značaj u očuvanju vrijednosti zaštićenog prostora. Ona obuhvata, na istoku – prostor oko Jelenka uključujući Zavoje, masiv Starca i Mladice sa Javorištima do (Desnog) Meteha i Komaračke / Temnjačke rijeke, u centralnom dijelu prostor oko Plava od granica NP-a do Komaračke rijeke sa Skićem, kao i prostor oko Plavskog jezera do regionalnog puta Plav – Gusinje, obuhvatajući zonu Gusinja da bi na krajnjem zapadu ova zona obuhvatila južnu stranu Doline Grnčara. Ova zona okružuje nacionalni park i nema karakter stroge zaštite. U njoj se mogu sprovesti sve aktivnosti koje su slične III zoni zaštite kako bi se obezbijedilo održivo korišćenje prostora i prirodnih resursa u široj zoni „Prokletija“.

Lit.: Ministarstvo održivog razvoja i turizma: *Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“*, Podgorica, 2018.

GRANICA POSEBNOG REZERVATA PRIRODE „HRIDSKO JEZERO“

Granica počinje na Kršu Bogićevica na oko 120 m južno od ovog vrha, dalje ide pravcem sever-severozapad od izvora Studenac, odakle skreće prema lokalitetu Omerov krš, da bi u pravcu severozapada prošla između lokaliteta Tepsijica i Mali Hrid sve do izohipse na 1990 mnv, odakle skreće prema zapadu, prešeca Hridsku rijeku i put koji od katuna Hridski stanovi vodi prema Hridskoj gori i dalje stiže do puta koji vodi prema Velikom Hridu, zatim skreće prema jugozapadu i ide sve do masiva Velikog Hrida, i dalje prema jugoistoku grebenom Velikog Hrida preko kote 2033, zatim se prešecajući put koji ide istočnom stranom Velikog Hrida spušta do izohipse na 2000 mnv i dalje prema jugoistoku prati sa istočne strane trasu ovog puta na udaljenosti od 50 – 85 m, da bi na oko 335 m jugozapadno od Hridskog jezera skrenula prema Hridskom kršu i dalje sve do početne tačke.

Lit.: Ministarstvo održivog razvoja i turizma: *Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“*, Podgorica, 2018.

GRANICA POSEBNOG REZERVATA PRIRODE „VOLUŠNICA“

Granica počinje od granične oznake na državnoj granici između Crne Gore i Republike Albanije na oko 60 m južno od kote 1957 u masivu Čafa Trojan i državnom granicom, koja je istovremeno i granica Nacionalnog parka „Prokletije“ ide sve do granične oznake na koti 1405. Od ove tačke granica se dalje do kraja poklapa sa granicom zone 1. stepena zaštite. Od kote 1405 granica ide u pravcu severa preko vrha Komljen (2145 mnv), dalje prolazi grebenom Maja e Ballës (Balijin vrh) neposredno uz kotu 2405, a sa njene zapadne strane, dalje ide preko kote 1993 ovog vrha, i pravcem sever-severozapad se spušta do lokaliteta Krošnje (alb Skrožnja) do nadmorske visine od oko 1330 m gdje skreće na zapad do puta koji ide kroz dolinu Grebaje. Dalje granica ide zapadno od ovog puta, prati njegovu trasu na udaljenosti od oko 80 – 130 m u pravcu severoistoka, zatim skreće na sever otprilike izohipsom na 1250 mnv i iznad planinarskih domova u Grebajama skreće u pravcu severozapada sve do povremenog vodotoka Volušnica i njime ide uzvodno sve do stjenovitog grebena koji je istočno od lokaliteta Popadija. Granica se u pravcu severoistoka dalje ovim grebenom nastavlja preko kote 1835, a u pravcu Vrhra karaula (1915 mnv) i na oko 250 m jugozapadno od ovog vrha skreće u pravcu severozapada, zaobilazi ovaj vrh, zatim skreće u pravcu zapada, zaobilazi katun Bistrica sa njegove južne strane putem koji vodi prema Popadiji i dalje stazom koja ide prema lokalitetu Livada velika, odakle skreće u pravcu jugozapada prema izvoru i na oko 140 m od njega nastavlja u pravcu zapad-severozapad sve do početne tačke gdje se i završava i zajednička granica sa zonom 1. stepena zaštite. Unutar granica Posebnog rezervata prirode „Volušnica“ nalazi se zona 2. stepena zaštite koja obuhvata katun Volušnica i sa zapadne, južne i istočne strane ide izohipsom na oko 1700 mnv, a na severo-zapadu i severu ide granicom šume.

Lit.: Ministarstvo održivog razvoja i turizma: *Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“*, Podgorica, 2018.

Hridsko jezero (foto: Halil Markišić)

Dolina Dolje (foto: Halil Markišić)

RELJEF

TROJANSKA GRUPA PLANINA

Trojanska grupa planina, pogled sa Velike Jerinje (foto: Halil Markišić)

TROJANSKA GRUPA PLANINA, grupa planina jugozapadno od Gusinja. Albanski prokletijski masiv Radohines [najviši vrhovi: Maja e Radohines (2570 mnv) i Maja e Shenikut (2554 mnv)] severno prodire u prostor Crne Gore i završava se planinom Brada i trojanskom skupinom planina, koja je dobila ime po planini Trojan (2190 mnv). Prostire se između dolina: Grebaje-Dolja, Grnčar, Vrmoša i Ljepuša. Ovoj grupi Prokletija pripadaju Volušnica sa najvišim vrhom poznatim kao Talijanka (2057 mnv), Vajuša (2210 mnv), Popadija (vrh Popadija 2056

mnv i Karaula 1915 mnv) i Trojan (2190 mnv). Između Popadije i Brade teče rijeka Dolja, a između Popadije i Trojana – rijeka Bistračica. Popadiju i Trojan povezuje prevoj Pobođeni kamen (1960 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 61-63. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 41-46.

DOLINA GRNČARA (alb. Lugina e Gërçarit), pruža se od Gusinja pa do krečnjačke prečage Vjeternik, iza koje nastaje dolina Vrmoše (alb. Lugina e Vermoshit), u Albaniji. Dugačka je 7 km i široka 1,5 - 2 km. Od Velipolja prema Gusinju se blago spušta i postepeno širi, a njenom sredinom teče istoimena rijeka, koja često mijenja svoje korito i tako pričinjava velike štete lokalnom stanovništvu. Rijeka dijeli dolinu na dva zaseoka Grnčara, Lijevi i Desni Grnčar.

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 130.

KARAULA (alb. Karaulla, 1915 m), najviši vrh Ravnog Ključa. Nalazi se na grebenu koji se pruža između Popadije i Volušnice. Iz osnovnog grebena Popadija – Trojan odvaja se vjenac Karaula – Ravni Ključ. Ovaj vijenac sa osnovnim (Popadija – Trojan) okružuje izvorište i sliv Bistračice. Sa nje se pruža lijep pogled na Plavsko-gusinjsku kotlinu i njeno okruženje.

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 130.

Dolina Grnčara, pogled sa Zabodišta (foto: Halil Markišić)

Karaula, pogled sa Volušnice (foto: Halil Markišić)

MAJAE CANIT, greben koji se od najvišojeg vrha Volušnice (poznat kao Talijanka, 2057 mnv) pruža ševeroistočno i završava nižim vrhom Volušnice (vrh Maja e Canit, 1879 mnv). Ovaj se greben gotovo vertikalno diže iz doline Grebaje.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze, vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanifil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 42.

Vrh Maja e Canit (foto: Halil Markišić)

POBOĐENI KAMEN (alb. Gur i kul, 2120), stjenoviti vrh, južno od Trojana, na grebenu kojim ide granica između Crne Gore i Albanije. Južno od ovog vrha je istoimeni prevoj – Čafa Pobođenog kamena (alb. Qafa e Gur i kul).

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze, vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanifil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 42.

POPADIJA (alb. Popadija), planina, dio izvorišne čelenke rijeke Bistračice. Sa zapada je od Albanije odvaja greben, kojim ide granica do prevoja Pobođeni kamen (Qafa Guri e kul, 1880 mnv) i dalje do Trojana (2190 mnv). Preko ovog prevoja prolazio je karavanski put za Skadar. Na istoku se graniči sa Karaulom (1915 mnv). Ekspozirana je sjeveru, te ima dosta snijega koji se dugo zadržava. Bogata je

Pobođeni kamen (foto: Halil Markišić)

izvorima. U gornjem dijelu Popadije nalazi se izvor sa najhladnijom vodom u crnogorskom dijelu Prokletije (3,5°C). Sjeverno od katuna Popadija nalazi se manja planina Bistračica. Od vrha Popadije (2056 mnv), koji se nalazi na jugozapadnoj strani Volušnice, sjeveroistočno se izdvaja greben između planina Volušnice i Popadije sa vrhom Karaula (1915 mnv), a niže Grebena je Ravni Ključ. U podnožju Popadije je istoimeni katun – Popadija (1300 mnv). Na istočnoj strani središnjeg dijela ove planine je kupasto uzvišenje na kojem se u Srednjem vijeku nalazila crkva. Njeni ostaci su i danas vidljivi.

U njoj blizini je i staro groblje, a blizu tog lokaliteta nalaze se ruševine granične karaule (1685 mnv). Prema tome, toponim popadija odnosi se na planinu (planina Popadija), na katun (katun Popadija, 1500 mnv) i na planinski vrh (Vrh Popadija, 2056 mnv).

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 60-61. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanifil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 42.

Popadija (foto: Halil Markišić)

Ilijas Iljo Duraković sa svojim stadom na Popadiji (foto: Halil Markišić)

Katun Popadija i vrh Karaula (foto: Halil Markišić)

RAVNI KLJUČ (alb. Ravni Ključ, 1700 mnv), prostrana udolina u obliku karlice koju okružuju Trojan s Karaulom (1915 mnv), Volušnica (1879 mnv) i Popadija (2050 mnv). Ona se dolinom rijeke Bistračice blago spušta do doline Dolje (na oko 1100 mnv). Na istoku Ravnog Ključa nalazi se dolina Grebaje. Pravac pružanja Ravnog ključa je jugozapad-ševeroistok. Njegovi istočni

ogranci su Laništa i Brijeg Mehovića, a zapadni Tomin Ravni Ključ. Vrh Karaula je najviši vrh Ravnog Ključa (1915 mnv).

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 127.

Ravni Ključ, pogled sa Popadije (foto: Halil Markišić)

ŠUPLJA VRATA NA TROJANU, nalaze se na 1950 m nadmorske visine, na planinarskoj stazi koja ide od Škale preko Ravnog Ključa (1950 mnv) do Trojana (2190 mnv).

Vrata na Trojanu (foto: Ahmet Reković)

TROJAN (alb. Trojani, 2190 mnv), planina zapadno od Gusinja. Njegov greben se pruža u nastavku grebena planine Popadija u dužini oko 5 km, u blagom luku pravcem jug-severoistok. Ovim grebenom ide granica između Crne Gore i Albanije. Prema Albanskoj strani padine grebena padaju gotovo okomito oko 700 m u dolinu rijeke Ljepuše, pritoke Vrmoške rijeke. Istočno se završava Kodrom Bajrovića. Njegov najviši dio izgrađen je od krečnjaka, a niži djelovi od škriljaca. Najviši vrh Trojana je Veliki vrh (2190 mnv), a pored njega ističu se Žuta prla (2090 mnv) i Mali Trojan (1896 mnv). Ogranci Trojana na severu su: Godilja, Jagnjičar, Aljibegova škala, Konjski krš (1631 mnv), Glavica (1068 mnv), Maljike, Crni do (1692 mnv), Prljaga, Mala glava (1233 mnv), Veljika glava (1299 mnv) i Kodra Bajrovića (1546 mnv). Njegovi ogranci na istoku su Čete (1563 mnv), a na jugu Veljike lživade, Žuta prla i Čafa Trojana. U centralnom dijelu su: Malji vrh (1962 mnv), Stara karaula (1898 mnv), katun Jezerce i Šuplja vrata (1899 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 62.

Trojan, pogled sa Popadije (foto: Halil Markišić)

Trojan, pogled sa Zabodišta (foto: Halil Markišić)

Trojan, pogled sa Ravnog Ključa (foto: Halil Markišić)

VAJUŠA (alb. Maja e Vajushes, 2210 mnv), planina jugozapadno od Doline Grebaje. Njen vrh je granična tačka između Crne Gore i Albanije. Na nju se izlazi iz Druge livade u Grebajama nekadašnjim karavanskim putem do katuna Vajuša, a od nje graničnom stazom do

vrha. Dio tog puta je pretvoren u teško prohodni sipar.

Lit.: Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama*, Naše planine, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 169-176.

Vajuša, pogled sa Volušnice (foto: Halil Markišić)

VOLUŠNICA (alb. Vollushnica, 2210 mnv), pripada trojanskoj skupini planina. Nalazi se između planine Vajuše na jugozapadu, doline Grebaje na istoku i planine Popadija na zapadu i udoline Pjeskovi na jugu. Dolina Volušnice se pruža u pravcu SI-JZ, najniža tačka joj je na severoistoku, gdje Volušnički potok, prva lijeva pritoka Crne Dolje, ulazi u bukovu šumu, a najviša na jugozapadu – vrh Popadija (2057

mnv). Na severu je od Popadije odvaja greben. Prevoj (ćafa) na grebenu (1870 mnv) je jedini prolaz između Volušnice i Popadije. Ševerni i centralni djelovi Volušnice su sa blažim stranama, bogati livadama i pašnjacima.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 55-56.

Livade Volušnice, detalj (foto: Halil Markišić)

Volušnica, pogled sa Vezirove Brade (foto: Halil Markišić)

Motiv sa Volušnice (foto: Halil Markišić)

ŽUTA PRLA, prostrani prevoj na grebenu između Trojana (2190 mnv) i Pobođenog kame-
na (Gur i kul, 2120 mnv). Dobila su ime po žutoj
boji zemlje i kamenih ploča.

Zemlja i kamene pločice sa Žutih prla
(foto: Halil Markišić)

Žuta prla (foto: Halil Markišić)

BRADA

BRADA, planinski masiv koji se pruža od Gusinja i doline Vruje na severu do centralnih albanskih vrhova Maja Nigovaçit, Maja Lagojve, Maja Shkurs i Maja Force na jugu, između dolina Ropojana na istoku i Dolje i Grebaja na zapadu. Po prvi put se u nauci pominje na jednoj geografskoj karti objavljenoj u Veneciji 1689. godine. Bradu pominje i francuski istraživač i putopisac Ami Bue (Boué) u djelu „Evropska Turska“ (La Turquie d’Europe, tom III, Paris, 1840), koji je prolazio kroz Gusinje na putu za Skadar 1836. i 1838. godine. Od 1765. godine se kod stanovnika Gusinja, Vusanja i Dolje ustalio naziv Vezirova Brada za dio planine Brade od Alipašinih izvora do Ploča od Brade sa vrhovima Rogopeč (1781 mnv) i Podgoja (2021 mnv). Ime je dato po skadarskom veziru Kara Mahmud-paši Bušatliji, koji je izgradio džamiju u Gusinju 1765. (Vezirova džamija) i za njeno održavanje poklonio planinu Bradu, koja je davana u zakup (travarinu) Keljmendi-ma za 7-12 ćesa dukata godišnje. Na glavnom i teško dostupnom grebenu Brade, od severa prema jugu, poređana su tri njena najviša vrha: Balijin vrh (Ševerni vrh, alb. Maja e Ballis, 2460 mnv), Kremeni vrh (Vatreni vrh, Veliki vrh, alb. Maja gurt e zjarmit, 2490 mnv) i Zli vrh, Južni vrh, alb. Maja e keqe, 2441 mnv). Od masiva Vezirove Brade vrhove Karanfila odvađa Hadžijino brdo, vrh u vidu zaobljene glave (2120 mnv), koje se nalazi između severozapadne strane Krošnjje, jugoistočne strane Doline kerova (Ljugu i lagojve). U geološkoj građi severnog dijela Vezirove Brade ulaze škriljci i eruptivi umetnuti u stare krečnjačke stijene, što uslovljava njegovo bogatstvo izvorima i bujnu vegetaciju. Niži pojas zapadnih padina i severne strane Vezirove Brade obrasle su šumom, od

Alipašinih izvora pa sve do šedla Svatovsko groblje (1611 mnv), na kojem su bujni pašnjaci. Između grebena Brade i cirka Ljugukuć nalaze se Ploče od Brade, ogroman prostor eksponiran prema dolini Dolja. One su neprohodne zbog bezbroj ušeka, pukotina, isprekidanih grebena, oštih vrhova, vrtača, pećina i drugih oblika kraške erozije, sa veoma oskudnom vegetacijom u kojoj preovladava: vegetacija pukotina krečnjakih stijena, vegetacija sipara (točila), vegetacija rudina i vegetacija visokih zeleni. Prvi istraživač koji je pošetio ovu planinu je Nopča, 1907. godine, a prvi planinar koji se popeo na Bradu, i o tome ostavio zapis, je Srećko Vato-vac. On je taj poduhvat opisao u „Hrvatskom planinaru“ od 1936. godine.

Lit.: Branimir Gušić, Po Proletijama kroz pola stoljeća, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 49, 56. Branko Kotlajić, Planine oko Grbaje u Prokletijama, *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 169. Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 100.

Jezerce na Vezirovoj Bradi
(fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

Planina Brada, pogled sa Velike Jerinje (foto: Halil Markišić)

Najviši vrhovi Brade, pogled sa Volušnice: 1. Balijin vrh (alb. Maja e Ballis), 2. Kremeni vrh (alb. Maja gurt e Zjarmit), 3. Zli vrh (alb. Maja e keqe) (foto: Halil Markišić)

BALIJJIN VRH (Ševerni vrh, alb. Maja e Ballis, Maja e Ballës, 2460 mnv), prvi vrh od ševera prema jugu u skupini najviših vrhova u grebenu Brade. Prilaz mu je sa Prve livade uz cirk Krošnja do najniže tačke u grebenu Obla glava – Ševerni vrh, prirodnog prolaza za Jagnjilo, uvale ka Ropojanskoj dolini. Grebenom, pa zatim strmim stranama Jagnjila izlazi se na vrh.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 56. Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama*, Naše planine, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 170-171. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 105-106.

DILJIN KATUN, okapina sa ostatkom zida u Velikom Kotlu (Donji Kotao, 1600 mnv), zapadno od snježnika. Po predanju dobio je ime po čobanici Dilji. Nju je udario ovan, pa je pala sa stijene i poginula.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 475. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 76.

DOLINA DOLJE (alb. Lugina e Dolit), nalazi se jugozapadno od Gusinja. Pruža se od brda Kačanik, u čijem podnožju je Katolička crkva, do Volušničkog potoka gdje počinje dolina Grebaja. Između Kačanika i ševernih padina Rogopeča, rijeka Dolja je kroz stjenovitu prečagu probila uski tjesnac – Grlju. Od Kačanika do rijeke Bistračice prostire se u pravcu zapada, a od Bistračice do prečage Škala pruža se pravcu juga i postepeno uzdiže. Na tom mjestu se desno (u pravcu zapada) odvaja šumski put za Ravni Ključ).

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 475. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 76.

Dolina Dolje (foto: Halil Markišić)

DOLINA GREBAJE (alb. Lugina e Gërbajës), izuzetno atraktivan lednički valov i prirodni nastavak doline Dolja (Lugina e Dolit). Najljepša je dolina Prokletija. Nalazi se 8 km jugozapadno od Gusinja, duboko uvučena u planinski masiv, na nadmorskoj visini od 1160 m. Dugačka je 2 km i široka 100-300 m. Kroz nju protiče rječica povremenog toka – Crna Dolja, koja se pojavi samo u vrijeme obilnih kiša i s proljeća kada se otapa snijeg. Sa tri strane je okružena okomitim i visokim planinskim vrhovima. Prostire se pravcem jugozapad-severoistok, od Vajuše do Volušničkog potoka, desne pritoke Crne Dolje, gdje se nastavlja dolinu Dolja. Na zapadnoj strani Grebajske dolini okomito se dižu oko 400 metara visoke litice Volušnice, na jugozapadnoj padine Vajuše, a na njenoj istočnoj strani

Dolina Grebaje, pogled sa Zastana (foto: Halil Markišić)

poređani su paralelno i po veličini uski stjenoviti grebeni odvojeni cirkovima i veličanstveni vrhovi na njima (počevši od Zastana): Presto sa Južnim vrhom (Zli vrh, alb. Maja e keqe, 2441 mnv), greben Velikog vrha (Kremeni vrh, alb. Maja e gurte e zjarmit, 2490 mnv) i Ševernog vrha (Balin vrh, alb. Maja e Balles, 2460 mnv), vrh Smrznuti čovjek (Očnjak, alb. Maja njeri e kriyte) i Jagnjičar. Na početku doline Grebaje je Graničarska livada. Ime je dobila po vojnoj karauli koja se nalazila na njenom severnom obodu. Ona je najveća livada Grebajske doline, široka 300 m. Počinje od desne obale Volušničkog potoka i označava početak Grebaje. **Od istočne ivice Graničarske livade vodi markirana planinarska staza u cirk Ljugukuć.** Od Graničarske livade put ide kroz bukovu šumu do prve livade, koja se naziva Krug ili Stari katun. Na njoj je Grebajsko jezero. **Sa prve livade, od njenog istočnog oboda, ide markirana staza za Krošnjju i najviše vrhove Brade,** najčešće ciljeve planinara. Između druge i treće livade je uski pojas bukove šume, oko 20 m širok. Druga livada je oko 600 m dugačka, a naziva se još i Srednja livada. Na njoj se nalazi više velikih stjenovitih blokova koji su se odcijepili

od vertikalnih litica Volušnice. Posljednji put je to bilo 1979, godine. Sa ove livade se lijepo vide Šuplja vrata (okno) u grebenu Očnjaka. **Od Druge livade vodi karavanski put na Vajušu i dalje u Albaniju (u Paju, Dobuk i Ljepušu).** Posljednjim odronom (1979, godine) dio puta je zatrpan, pa je sada tu teško prohodan sipar. Između druge i treće livade je, takođe, pojas bukove šume, širok 30 m. Treća livada (oko 1200 mnv) je najmanja. Njen prečnik je oko 100 m. Sa njene istočne strane polazi markirana staza kroz bukovu šumu. Prije izlaza iz šume, staza se grana na lijevu i desnu stazu – **Lijeva staza ide u Donji (Veliki) Kotao, a desna prolazi ispod stijene ka Zastanu, a zatim istočnom stranm Zastana ka Ropojanskim vratima.**

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 48-51. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 57-59. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 194-195.

GLAVNI GREBEN BRADE, krševiti, oštri, uzani, nazubljeni greben, 8 km dugačak i 3 km širok. Na rastojanju od 4 km, duž grebena je poređano preko 10 vrhova čija visina prelazi 2000 mnv. Među njima se ističu Vrh Podgoja (2021 mnv), Karanfil [Karanfil Ljuljaševića (2240 mnv), Veliki Karanfil (2250 mnv), Karanfil Brade (2220 mnv), Mali Karanfil (2119 mnv)], tri najviša vrha Brade poređana od ševera prema jugu: Balin vrh (Ševerni vrh, alb. Maja e Balles, 2460 mnv), Kremeni vrh (Veliki vrh, Vatrei vrh, alb. Maja e gurt e zjarmit, 2490 mnv), Zli vrh (Južni vrh, alb. Maja e keqe, 2441mnv). Od glavnog grebena odvaja se više bočnih grebena prema dolinama Grebaje i Ropojana, koji se naizmjenično smjenjuju sa vertikalno ušćenim cirkovima. Najveći cirkovi su Krošnjina i Ljugukuć.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 49-70. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 38-39.

HADŽIJINO BRDO (alb. Bregu i Haxhis), vrh u vidu zaobljene glave (2120 mnv) koji se nalazi između ševerozapadne strane Krošnji i jugoistočne strane Doline Kerova (alb. Lugu i lagoonje). Razdvaja skupinu Karanfila od najviših vrhova Brade (Balijin vrhi, Kremeni vrh i Zli vrh).

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 43-44.

Glavni greben Brade, 1. Karanfil Brade, 2. Ljuljaševića Karanfil, 3. Očnjak, 4. Vrata Brade, 5. Hadžijina brdo, 6. Krošnjina vrata, 7. Obla glava (foto: Halil Markišić)

JAGNJIČAR (1975 mnv), vrh pokriven subalpijskim rudinama koji dominira prostorom između Mečinog dola na istoku i cirka Ljugukuć na zapadu. Njegova zapadna strana se gotovo vertikalno diže iz doline Grebaja, a istočna strana travnatim policama omeđava Mečin do. Sa ovog vrha je divan pogled na Dolju, Grebaje, cirk Ljugukuć i istočnu stranu Očnjaka. Južno od vrha Jagnjičar su brojne terase i vrtače obrasle bujnom travom na kojima su se nekada napasala stada ovaca. Do početka jula stočari su vodu za potrebe na katunu i napajanje stoke

dobijali topljenjem snijega iz vrtača Jagnjičara, a od sredine ljeta, kada ovdje snijeg nestane, donosili su ga iz Karlice koja se nalazi južno od Očnjaka.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 67-68. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str.122.

Jagnjičar (foto: Halil Markišić)

JAGNILO, prostrana, strma i skokovita uvala obrasla subalpijskim rudinama. Nalazi se ispod ispod Ševernog vrha nad Ropojanskom dolinom. Dobila je ime po jagnjadima koja su odvajana u uvalu i zatvarana suhozidom u procijepu. To je rađeno da bi se jagnjad ovojila (zalučila) od ovaca, radi muže.

Lit.: Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama, Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 170.

KARANFIL LJULJAŠEVIĆA (Breg, Ljuljaševića breg, Ljuljaševića planina), drugi po redu vrh u skupini Karanfila (prvi je Mali Karanfil). Visok je oko 2240 mnv i lako je dostupan. Sa njega je lijep vidik na Trojan, Popadiju, Dolinu Ropojana, Bjelič, albanske Prokletije, Bor i druge planine. Uspion se može izvesti kroz Mečin do ili kroz cirk Ljugukuć.

Lit.: Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama, Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 170.

KARANFILI, skupina vrhova na Glavnom grebenu Brade, južno od šedla Vezirove Brade i jezerceta, a u pozadini cirkova Ljugukuć i Mečin do. To su: Mali Karanfil (2119 mnv), Karanfil Ljuljaševića (2240 mnv), Veliki Karanfil (2250 mnv), Karanfil Brade (alb. Maja e Karanfilit, 2220 mnv). Ova skupina je

geomorfološki istaknuta i dobro odvojena od okoline. Planinari i neki autori pod masivom Karanfilia podrazumijevaju, pogrešno, najviše vrhove Brade: Južni vrh, Veliki vrh i Ševerni vrh.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 52.

Mali Karanfil (foto: Halil Markišić)

KOPLJE (2200 mnv), oštar i šiljat vrh koji se 600 m vertikalno diže iznad cirka Donji kotao (1600 mnv). Ono je završetak ševerozapadnog grebena Velikog vrha (Kremeni vrh, alb. Maja e Gurit i zjarmit, 2490 mnv).

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 103.

Koplje (foto: Halil Markišić)

KOTLOVI, dva cirka duboko ušćena sa severozapadne strane najviših vrhova Brade, Kremenog vrha (Veliki vrh, Vatreli vrh, alb. Maja e Gurt e zjarmit) i Zlog vrha (alb. Maja e Keqe). Veoma su strmih i djelimično okomitih strana, a raspoređeni jedan iznad drugog: Veliki (Donji) kotao i Gornji Kotao. Gornji kotao počinje sa svojim sniježnikom skoro od samog Južnog vrha. Njegov pad je u pravcu severoistoka, zatim postepeno zavija ka severu i završava se strmim odšekom Prag, visokim oko 150 m. Od Praga počinje Veliki kotao. Njegovo dno je pokriveno vječitim snijegom, čija debljina iznosi nekoliko desetina metara. Ogromne, zastrašujuće vertikale litica okružuju ga sa svih strana te zaista daju izgled ogromnog kotla. U Donjem Kotlu (1600 mnv) je najniži vječiti sniježnik na Balkanu, 800 m dug i 100-400 m širok. U njegovom podnožju, preko većeg

dijela godine je izvor vode. U severozapadnom uglu Donjeg Kotla nalazi se omanja potkapina koja se zove Diljin Katun. U Donji kotao su se izgonila jagnjad i tamo zatvorena ostavljala i bez čobana da pasu.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 55-56.

KREMENI VRH (Srednji vrh Brade, Veliki vrh Brade, Vatreli vrh, alb. Maja e gurte e Zjarmit, 2490 mnv). Za oko 20 minuta stiže se grbenom sa Ševernog vrha do Velikog vrha. To je jedini pristup za ovaj vrh.

Lit.: Branko Kotlajić, Planine oko Grbaje u Prokletijama, *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 170.

Kotlovi: 1. Donji Kotao, 2. Gornji Kotao (foto: Halil Markišić)

Donje Krošnje (foto: Halil Markišić)

KROŠNJE (alb. Shkroxhes), cirk na Bradi. Donji dio cirka naziva se Donja Krošnja, koji počinje jugozapadne od Prve livade Grebajske doline (1165 mnv). Zapadno od Donje Krošnje je vertikalna stijena Gvozdeni vrh (alb. Maja Hekurit 1199 mnv), a istočno Očnjak (2185 mnv). Gornja Krošnja je blaži nastavak cirka od Gvozdenog vrha do Krošnjinog prolaza (2163 mnv), odnosno Jagnjila.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 101.

KROŠNJINA VRATA (alb. Qafa e Shkroxhes), širok i travom obrastao prevoj (šedlo) na Bradi između dvije doline: severozapadno Krošnje i jugoistočno Doline kerova (alb. Lugu lagojve). Kroz ovaj strmi i stjenovit prevoj se prelazilo iz doline Grebaje u dolinu Ropojana. Nalazi se na severnoj strani Hadžijinog brda (alb. Brije i Haxhis) i Oble glave. Prijelaz mogu koristiti samo iskusni planinari i alpinisti. Od ovog prelaza prema Balinom vrhu (Ševerni vrh, alb. Maja e Balles) pruža se oštar greben, nazubljen tornjevima koji se strmo ruše prema Ropojanskom jezeru.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 44.

Krošnjina vrata (foto: Halil Markišić)

LIVADA KRUG (Stari katun), livada na početku doline Grebaja, oko 500 m duga. Na njoj se nalazi, lijevo ispod puta, Suljova česma, polazna tačka za mnogobrojne planinarske staze. Na početku livade desno se skreće za Planinarski dom „Karanfil“ iz Gusinja.

Lit.: Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 37.

LJUGUKUĆ (alb. Lugu e kuq), veliki lednički cirk planine Brade, koji između Jagnjičara i Očnjaka izlazi iz Grebaja. Naziv u prevodu znači crvena ljuga (korito), zbog stijena sa nijansama crvene boje koje se javljaju u podnožju Očnjaka.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 100.

MEČIN DO (Mečji do), cirk između Ploča od Brade i Jagnjičara. U dolu se ističe usmljeni stjenovit vrh Čovjek (alb. Maja e prehte, 1950 mnv), koji se i iz doline Dolje vidi. Kroz Mečin do ide planinarska staza od Grebajske livade Škala za Jagnjičar.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 100.

Mečin do (foto: Halil Markišić)

NAJVIŠI VRHOVI BRADE, ogroman kameni masiv najviših vrhova Brade do crnogorsko-albanske granice koji se oko 1300 metara diže iznad dolina Ropojana na istoku i Grebaje na zapadu, a kojeg Branko Kotlajić, beogradski planinar i publicista, naziva Karanfili, a zatim i drugi autori koji su pisali o Prokletijama. Prema Branimiru Gušiću, Kranfili su sasvim druga grupacija vrhova na Bradi (v. Karanfili). Masiv najviših vrhova Brade je visok blizu 2600 m, ima ogromne vertikalne zidove, koji ga okružuju sa svih strana. Veoma je razruđen i ima oblik velikog slova E, s tim da je vertikalna linija ovog slova osnovni greben jugozapad-severoistok, a horizontalne linije su rebra izvučena ka Grebajama. Gornju vodoravnu liniju čini

Zli vrh (Južni vrh, Treći vrh, alb. Maja e keqe, 2441 mnv) sa svojim grebenom koji se završava Prestolom. Srednja linija je Kremeni vrh (Veliki vrh, Srednji vrh, Vatreli vrh, alb. Maja e Gurt e zjarmit, 2490 mnv) sa razvučenom i razbijenom krečnjačkom padinom, koja se završava oštrim i šiljatim vrhom Kopljem. Donja linija slova E je Balijin vrh (Ševerni vrh, Prvi vrh, alb. Maja e Ballës, 2460 mnv) sa dugim nazubljenim grebenom, ima priličan pad i završava se jednim tornjem visokim oko 100 m.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 56. Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama*, *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 170.

Najviši vrhovi Brade: 1. Balijin vrh, 2. Kremeni vrh, 3. Zli vrh (foto: Halil Markišić)

Dio grebena Brade: 1. Ljuljaševića Karanfil, 2. Hadžijino brdo, 3. Očnjak, 4. Balijin vrh (Ševerni vrh)
(foto: Halil Markišić)

OBLA GLAVA (2260 mnv), vrh na Bradi kojim se završava u njenom glavnom grebenu, greben Očnjaka. Lociran je na ševernoj strani Krošnjinih vrata. Sa ovog vrha pruža se lijep pogled u pravcu Ropojanske doline, vrhova oko masiva Jezerskog vrha (alb. Maja e Jezercës) u Albaniji i na najviše vrhove Brade na jugu.

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 56.

OČNJAK (Zvono, 2185 mnv), vrh sporednog grebena koji se odvaja od glavnog grebena Brade. Lociran je sa zapadne strane Šupljih vrata Brade.

Masiv Očnjaka ima izgled zvona, pa je to ime ranije nosio. Zbog završetka vrha stjenovitim zubom naziva se Očnjak. Prema kazivanju Ilijasa-Ilja Durakovića, jednog od najboljih poznavalaca Brade i trojanske grupe planina, za Očnjak se preko planinarske literature proširio naziv Vrh smrznuti čovjek (alb. Maja njeri e Kryte), a koji se odnosi na mali vrh bijele boje u grebenu Očnjaka, u blizini i istočno od njegovog vrha. Prema legendi, to su ostaci okamenjenog lovca koji se progoneći divojarca popeo na ovu stijenu.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 101.

PLOČE OD BRADE, prostiru se od Vezirove ške (alb. Shkalla e Vezirit) prema jugu do cirka Ljubokuć, a oivičene su isprekidanim grebenima, oštrim šiljcima i visokim vrhovima. To je ogromna prostor, bezvodan, neprohodan, zaravnjen, stjenovit, sa veoma oskudnom vegetacijom, nagnut u pravcu doline Dolje. Grade ga krečnjačke ploče, dubokim jarugama i raspuklinama izbrazdane i škrapama naborane. Kada se sa cvjetnih livada Vezirove Brade i malog jezerceta na njima popne na vrh

Vezirove ške i pred sobom pogledaju ploče sivog krečnjaka ima se utisak, kako ističe Branimir Gušić, da se rijeka krečnjaka prelila preko podloge od škriljaca i na ovom mjestu zaustavila, a njeni krajnji ogranci su „poput ogromnoga skamenjenoga vala, zaustavljenog za vazda upravo na ovom mjestu“.

Lit.: Branimir Gušić, *Brada u Prokletijama*, Naše planine, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 52-53.

Ploče od Brade (foto: Halil Markišić)

PODGOJA (alb. Maja e Podgojs, Maja e Potkajs, 2021 mnv), poslije Rogopeča (1781 mnv) najniži vrh u glavnom grebenu Brade koji se pruža pravcem SI-JZ. Njegove južne padine strmo se ruše prema Ropojanskoj dolini, istočne preme dolini Vruje, a prema zapadu se nastavljaju pašnjaci preko Vezirove škale i Svatovskog groblja (1620 mnv) do vrha Rogopeč. Sa vrha Podgoja pruža se divan pogled ka jugoistoku na Kolatu (2528 mnv) i Maja e Rosit (2524 mnv), ka jugu na Maja Jezerce u Albaniji (2694 mnv), ka zapadu i severozapadu na Popadiju (2065 mnv), Karaulu (1915 mnv) i Trojan (2190 mnv),

ka severu, ševroistoku i i istoku na Visitor (2211 mnv), Plavsko-gusinjsku kotlinu, Starac (2426 mnv), Hridske krše (2374 mnv) i druge planine Prokletija. Sa njega se otvara širok pogled i na dolinu Vruje i Ropojansku dolinu.

Lit.: Branko Kotlajić, Planine oko Grbaje u Prokletijama, *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 169. Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, Grbaja – *Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 68-69.

Podgoja (foto: Halil Markišić)

ROGOPEČ (1781 mnv), vrh na Vezirovoj Bra-di, između Alipašinih izvora i Dolje. Završni je dio dugoga vijenca koji dominira nad Gusinjem. Na njegovim severozapadnim padinama razvijena je šumska vegetacija, a na istočnim stranama prema Alipašinih izvorima šumska vegetacija na nižim i livade i pašnjaci na višim položajima. Sa ovog vrha pruža se izvanredan

pogled na Plavsko-gusinjsku kotlinu, Ropojanu, Grlju, Bjelič i Grebaju.

Lit.: Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama*, Naše planine, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 169. Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 23.

Rogopeč (foto: Halil Markišić)

Ropojanska vrata (foto: Halil Markišić)

ROPOJANSKA VRATA (Vratnice), duboki ušek u grebenu Brade, između Zlog vrha (južni vrha, Zli vrha, alb. Maja e Keçe) i Snažnog vrha (Vrha od snage, alb. Maje e Forces), kroz koji se može preći iz doline Grebaje u dolinu Ropojanu. Prolaz je otkrio zagrebački botaničar (lihenolog) Fran Kušan i nazvao ga Vratnice. On je 1936. godine obišao dolinu Grebaje, popeo se na Zastan i Vajušu i otkrio ove Vratnice. Prolaz je kasnije nazvan Ropojanska vrata. Prolaz je, zbog težine i opasnosti prolaska, poznat i pod imenom Paši prolaz (alb. Gyrka e lakojet). Ropojanska vrata povezuju Vezirovu

Bradu (i Karanfile) sa planiskom skupinom čiji su ogranak - Radohines u Albaniji. Najviši vrhovi planinskog sistema Radohines su Maja e Radohines (2570 mnv) i Maja e Shenikut (2554 mnv).

Lit.: Branimir Gušić, Brada u Prokletijama, *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 49-70. Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 1-21.

Suljova česma u Grebajama (foto: Halil Markišić)

SULJOVA ČESMA, nalazi se na livadi Krug (Stari katun), na početku doline Grebaja, sakrivena mladim stablima smrče. Jedina je voda za piće u ovoj dolini. Uredio je Rifat Mulić, istaknuti planinar i autor dvije knjige o planinarskim stazama Prokletija, kao hajrat

svom ocu Sulju. Od ove česme počinje više planinarskih staza za vrhove okolnih planina.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 63.

ŠKALA, livade na na jugu doline Dolja. Prostiru se od kamenite prečage Škale do Volušničkog potoka. S desne strane puta prema Grebajama na ovoj livadi se nalazi zgrada Policijske akademije iz Danilovgrada (nekada je to bila karaula) i 200 m zapadno iznad ovog objekta Planinarski dom „Branko Kotlajić“ Planinarskog društva „Radnički“ iz Beograda.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 99.

VRATA BRADE (Šuplja vrata, alb. Deri e Brades, 2090 mnv), veliki otvor (prozorac) u krečnjačkom rebru (povijarcu) koje povezuje Očnjak sa glavnim grebenom Brade. Dimenzije otvora su oko 15x8 m, a omogućava prelaz iz velikog cirka Ljugukuć u sušednu Krošnju. Kroz njega čobani vode ovce iz cirka Ljubokuć u Krošnju i obratno. Prolaz je veoma strm i opasan i za jagnjad, a za ovce je najvećim dijelom godine neprohodan. Kroz Šuplja vrata prolazi planinarska staza za Ševerni vrh (staza 501): Škala – Suljova česma – Jagnjčar – Šuplja vrata – Ševerni vrh (2460 mnv).

Lit.: Branimir Gušić, *Brada u Prokletijama*, Naše planine, br. 3-4, Zagreb, 1964, str. 55. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 103-104.

Dio grebena Brade 1. Očnjak, 2. Vrata Brade (Šuplja vrata), 3. Hadžijino brdo, 4. Ljugukuć, 5. Gornje Krošnje (foto: Halil Markišić)

VRH ČEK (Vrh Čovjek, Oštrik, Oštar vrh, alb. Maja i mprevtë, 1950 mnv) je završetak sporednog rebra koje izlazi iz glavnog grebena Brade (Podgoja – Karanfil Ljuljaševića), markantnog izgleda iz doline Dolje, a neprimjetan kada se posmatra sa glavnog grebena, jer je od njega niži i, kako piše Kotlajić, „izgubljen u krečnjačkoj konfiguraciji“. Jedini mogući pristup mu je sa jugoistoka od glavnog grebena, a ostale strane mu se okomito ruše. Okomitost na najdužem mjestu ne prelazi 80 m, pa nije alpinistički interesantan.

Vrh Ček, pogled iz doline Dolje (foto: Halil Markišić)

Pogled sa Volušnice na vrhove Brade (foto: Halil Markišić)

ZASTAN GREBAJSKI (alb. Zastani e Grëbajës) prostire se između Zlog vrha (Južnog vrha, alb. Maja e Keqe, 2441 mnv) i vrha Vajuše (alb. Maja e Vajushit, 2210 mnv). Krečnjačkog je sastava i sav pokriven bregovima, vrtačama,

sniježnicima i siparima. Ne vidi se iz Treće Grebajske livade.

Lit.: Branko Kotlajić, Planine oko Grbaje u Prokletijama, *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, 1966, str. 172.

Zastan grebajski, pogled sa Volušnice: 1. Zli vrh (alb. Maja e Keqe), 2. Snažni vrh (alb. Maja Fortit), 3. Maja Xhevahirit, 4. Zastan (foto: Halil Markišić)

ZLI VRH (Južni vrh, Oštrik, alb. Maja e keq, 2441 mnv), vrh na jugozapadu Brade, treći po redu. Njegov greben prema severu, tj. prema Trećoj livadi u Grebajama, završava se gotovo vertikalno. Na tom zidu je džinovska gravira koja podseća na prijesto, pa se i tako zove – Prijesto. Ovaj je vrh planinarima nepristupačan, pa se na njega mogu popeti samo alpinisti. Postoje četiri prvenstvena smjera, od kojih

je najlakši ocijenjen sa IV stepenom težine. Između Južnog vrha i vrha Maje e Forces (Vrha od snage) su Ropojanske vratnice.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 85.

Prijesto (foto: Halil Markišić)

JEZERSKA SKUPINA PLANINA

JEZERSKA SKUPINA PLANINA, planine oko vrha Jezerca (alb. Maja e Jezercës). Pripada prokletijskom vijencu Mali Papluqës, koji se prostire istočno od Ropojanske doline – Fusha e Runicës – Qafa e Pejës. Najviši njegovi vrhovi na crnogorskoj teritoriji su na Bjeliču: Maja Rosit (2524 mnv), Zla Kolata (Kollata e keqe, 2535 mnv) i Dobra Kolata (Maja e Kollatës, 2528 mnv), Leđa Kolate (Shpina e Kollatës, 2441 mnv). Na albanskoj teritoriji na njemu je najviši vrh Prokletija - Maja e Jezercës (2693 mnv), a pored njega, dominiraju i: Maja e Papluqës (2569 mnv), Maja e Malesorës (2508 mnv), Maja e Kolaës (2490 mnv), Maja e Bojes (2461 mnv), Maja Kokervhake (2480 mnv).

Lit.: Branimir Gušić, Po Prokletijama kroz pola stoljeća, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 41.

BJELIČ (alb. Bjeliçi), planinski masiv južno od Gusinje, centralni dio crnogorskih Prokletija. Prostire se na istok i severoistok do dolina Fusha e Syrmi i Žarovnice (alb. Xzarunica), koja ga dijeli od planine Bor, na sever do doline Ropojana, koja ga odvaja od planine Brada, a na jug do dolina Čeremskog potoka i Valjbone u Albaniji, koja ga odvaja od najvišeg vrha Prokletija - Maja Jezerce (2694 mnv). Grebenom južnim dijelom Bjeliča je granica sa Albanijom, na kojoj su poređani visoki vrhovi, od Qafe e Forumit 2154 mnv na jugozapadu do Qafa e Presllopit (2039 mnv) na severoistoku: Maja e Rosit (vrh Romana, 2524 mnv), Maja e Qaf Çelzes (2496 mnv), Maja e Shpines se Bukur (Lijepa leđa, 2464 mnv), Preslope

(alb. Maja e Presllopit (2039 mnv). Istočno od prevoja Preslopa su najviši vrhovi Crne Gore: Zla Kolata (Kollata e keqe, 2535 mnv) i Dobra Kolata (Maja e Kollatës, 2528 mnv). Ovi vrhovi se severno završavaju vrhom Leđa Kolate (Shpina e Kollatës 2411 mnv. Između ovih vrhova severno diže se Ravna Kolata (Podi i Kllatës, 2556 mnv), koja je na teritoriji Albanije. To je jedna od najnepristupačnijih planina Prokletija. Iznad 2000 mnv na Bjeliču su i vrhovi: Rosni vrh (Maja e Rosave, 2182 mnv), Maja e Alis (2230 mnv), Maljisorski vrh (alb. Maja e Malsor, 2110 mnv), Sokoljov vrh (alb. Maja e Sokolit, 2031 mnv), Maja e Nika (2213 mnv), Leđa Kolate (alb. Shpina e Kollatës, 2441 mnv). Bjelič je najvećim dijelom izgrađen od krečnjaka. Njegovi bijeli i nazupčati grebeni, brojni visoki vrhovi i padine ispresijecane su jarugama, tjesnacima, duboderinama i jamama, između kojih je bezbroj dolinica, u kojima se razvija vegetacija visokih zeleni. Pašnjaci Bjeliča su bili na glasu za ispašu jagnjadi. Stočari su potrebe za vodom podmirivali topljenjem snježnika.

Lit.: Branimir Gušić, Po Prokletijama kroz pola stoljeća, In: Zuvdija Hodžić, *Kapija Prokletija – Gusinje i Plav u zapisima i putopisima*, Almanah, Podgorica, 2019, str. 251-289. Ivan Gušić, Kroz Bjelič, *Naše planine*, br. 3, Zagreb, 1958, str. 152-163. Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 47-57. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2017, str. 234-236.

Bjelič, pogled sa Bora Koljenovića (foto: Halil Markišić)

Preslopa (foto: Halil Markišić)

Pogled sa Koljendarskog Bora na Kolate. S lijeva: 1. Ravna Kolata (alb. Podi e Kollatës), 2. Dobra Kolata (alb. Maja e Kollatës), 3. Zla Kolata (alb. Kollata e keqe) (foto: Halil Markišić)

CIRK BUNI I JEZERCËS, pleistocenski cirk oko 10 km južno od Gusinja, a ševerno od vrha Maja e Jezercës. Nalazi se na teritoriji Albanije, uz granicu sa Crnom Gorom. Cirk je poznat pod imenom Buni i Jezercës, po katunu koji se u njemu nalazio (alb. buni - katun). Najljepši ukras ovog cirka je skupina šest jezera i njegovo jedinstveno okruženje od nazubljenih grebena visokih u proseku 2400 m, izgrađenih od jurskih i trijaskih krečnjaka i dolomita, sa kojih se osipaju mnogobrojni sipari, koji čine plazeve u njegovim obodnim djelovima. Od zapada u krugu prema istoku su: Šćokište (alb. Qokishtës) koje sa dva svoja vrha Šijs (alb. Maja Shijs, 2352 mnv) i Šćokište (alb. Maja e Qokishtës, 2231 mnv) brani prilaz iz Zastana. U nastavku iznad oba srednja jezera okomito se diže Maja Bojës (2461 mnv), a dalje pozadi je Peçakeçit (Maja Peçakeqit) s nazubljenim grebenom koji završava s prevojem Qafa Peçakeqit koji omogućava prelaz na zapad na Qafa Peëjs (Pečki put). Dalje se nastavlja glavna skupina najviših vrhova masiva Papluçës (alb. Mali Papluqës), među kojima je Maja e Jezercës (2693 mnv) najviši vrh Prokletija. Planina Papluçës ima još

dva istaknuta vrha: na zapadu Maja Kolaet (2490 mnv) a na istoku maja Kokenhake (2480 mnv). Cirk je visokom prečagom podijeljen na gornji i donji. Gornji cirk je orjentisan ka ševerozapadu, sa znatnim uzdužnim nagibom, dugačak 1700 m, širok 700 m, sa prosečnom visinom dna 2150 mnv. Donji cirk je orjentisan ka ševeroistoku, a srednja visina njegovog dna je 1800 mnv. Dugačak je 2 km, širok 1 km, a prečaga mu se izdiže iznad dna od 20 do 70 m. Na njegovom dnu se nalaze jezera nastala prilikom povlačenja pleistocenih lednika. Cirk je zatvoren prema ševeru morenskom prečagom Ras (oko 1700 mnv), a na njenom zapadnom kraju je prevoj Qafa Kopajave za Vusanjski Zastan. Najniži dio prečage predstavlja današnju graničnu liniju između Crne Gore i Albanije.

Lit.: Branimir Gušić, Po Proletijama kroz pola stoljeća, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 40. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 45-46. Milovan Milivojević & Jelena Kovačević, Glacijalna jezera Buni i Jezerce – Albanija, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, Sveska LXXXV, br. 1, 2005.

Detalj iz cirka Buni i Jezercës (foto: Halil Markišić)

ĆAF BORA (alb. Qaf Borit, 1858 mnv), prevoj između planina Bor i Bjelič, nekada važan prijelaz na karavanskom putu između Gusinja i Valjbone preko sela Čereme. Od Valjbone je karavanski put išao do Drima za prizrenski put.

Lit.: Branimir Gušić, Po Prokletijama kroz pola stoljeća, In: Zuvdija Hodžić, *Kapinja Prokletija – Gusinje i Plav u zapisima i putopisima*, Almanah, Podgorica, 2019, str. 270-271.

Ćaf Bora, u desnom donjem uglu slike vide se ostaci graničarske karaule (foto: Halil Markišić)

DOLINA ROPOJANA (alb. Lugina e Ropojanit), nalazi se južno od Gusinja, a prostire se jugozapadno od sela Vusanje do granice s Albanijom. Sa desne strane doline dižu se Ramon i vrhovi Čokišta, a sa lijeve strane Vezirova Brada (Podgoja, Karanfilima i najviši vrhovi Vezirove Brade). Njeno dno ušeceno je u škrljicima preko kojih je deo sloj morenskog materijala po kojem su rasuti krupni blokovi stijena. Na padinama duž doline su mnogobrojni

sipari. Od Oka, Skakavice teče rijeka Skakavica, koja kod Vusanja gradi divan vodopad. Južno od Oka dolina se račva u dva kraka. Desni krak predstavlja cirk Bjeliča i Šćokišta, a lijevi krak cirk Vezirove Brade (sa Karanfilima). U lijevom cirku smješteno je Ropojansko jezero. Od Ropojanskog jezera počinje teritorija Albanije. Južno od Ropojanskog jezera, više kaskadne prečage pokrivene bukovom šumom, nalazi se prostrano polje Fuša e Runices na čijem se kraju

nalazi prevoj Čafa e Pejes preko kojeg je išao karavanski put Peć – Gusinje – Skadar (Pečki put). Ime Ropojana, prema Branimiru Gušiću je vlašskog (romanskog) porijekla, od imenice „ropo“, što znači kamen, stijena.

Lit.: Branimir Gušić, Po Proletijama kroz pola stoljeća, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 30. Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 39. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 192-193.

Dolina Ropojana (foto: Halil Markišić)

Dolina Ropojanskog jezera (foto: Ahmet Reković)

DOLINA ROPOJANSKOG JEZERA (alb. Lugina e liqenit i Shtarës), dio Ropojanske doline u kojoj se nalazi Ropojansko jezero. Dugačka je oko 1500 m. Jedna trećina ove doline pripad Albaniji. Jezero je na crnogorskom dijelu doline.

Lit.: Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 41.

Zavrešeci grebena najviših vrhova Brade
(foto: Halil Markišić)

ĐEVOJAČKI VRH NA ROMANU (alb. Maja e Vajzës në bregun e Romanit, 1185 mnv), vrh na Romanu. Nalazi se sa desne strane doline Ropojana, nedaleko od Oka Skakavice. Prema predanju, vrh je dobio ime po devojci koja je sa njega skočila, jer nije htjela da se uda za mladića za koga je njen otac dao.

Lit.: Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 7, 114.

Đevojački vrh (foto: Halil Markišić)

GERLA E BORS, sipar i sniježnik istočno od prevoja Preslopa, preko kojeg vodi staza ka vrhovima Kolate.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 142.

KATUN GRLATE (katun Ćaf Bora, alb. Buni i Qafës Borit, Buni Çelajave, 1810 mnv) nalazi se niže kamenite padine Skripa. Danas je napušten. U njemu su ljeti izdizale porodice Čelaj i Ahmetaj iz Vusanja. Preko ovog katuna vodi staza u cirk Lugu i Presllopit i dalje za vrhove Kolate.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 141.

Katunište Grlate (foto: Halil Markišić)

KODRA OKA SKAKAVICE (alb. Kodra e synit), prečaga u Ropojnskoj dolini. Nalazi se uzvodno od Oka Skakavice, izvora istoimene rijeke.

RADOHINES, planinski masiv koji se prostire zapadno od Pečkog puta, između Ropojanske doline - Fusha e Runices i rijeke Cijevne (alb. Qafa e Pejës).

Lit.: Branimir Gušić, *Po Prokletijama kroz pola stoljeća*, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 42. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 23.

ROMAN (alb. Romani), niži, zapadni dio Bjeliča koji se prostire južno od doline Ropojana

i istočno od vusanjskog Zastana. Njegove zapa-dne padine strmo se spuštaju u Zastan, a na severu je greben Huskurtit, sa tornjevima i stubovima do 2000 mnv, čije se izbrazdane strane okomito ruše u dolinu Ropojana. U njemu su se nalazila tri katuna Vusanja: Mustafin Roman, Gropa Roman (oko 1700 mnv) u kojima su bili stanovi (kolibe) Kukaja i Gropa Aljijina na pravom Romanu (1820 mnv) u kojoj su se nalazili stanovi Uljaj. To je najvišočiji katun u Crnoj Gori. Iznad katuna je vrh Romana Maja e Alis (2170 mnv). Najviši vrh Romana je Maja e Rosit (2524 mnv). \

Lit.: Miodrag Božinović, *Opet u Bjeliču*, *Naše planine*, br. 1-2, Zagreb, 1969, str. 17-20.

Roman, pogled sa vrha Podgoja (foto: Halil Markišić)

Maja e Rosit, pogled sa Brade (foto: Halil Markišić)

ROPOJANSKA ŠKALA (alb. Shkalla e Ropojanit), kameniti i strmiji dio Ropojanske doline, jugozapadno od tkodre oka Skakavice.

Lit.: Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 39.

ŠČOKIŠTE (alb. Maja e Qokishtëes), dio planinskog masiva Papluqes u Crnoj Gori, jugozapadno od Gusinja. Masiv Papluqes prostiru se istočno od dolina Ropojana – Fusha Runices – Qafa e Pejës, a skupina planina Radohines zapadno. Najviši vrh Šćokišta je Maja e Bojës (2396 mnv).

Vrhovi Šćokišta više Ropojanskog jezea (foto: Halil Markišić)

Pogled na vrhove Šćokišta kroz Ropojanska vrata (foto: Halil Markišić)

VALJBONSKA ČAFA (alb. Qafa e Valbonit, 1100 m), prevoj između Maja e Kokervhake (2480 mnv) i Maja e Malsorës (2508 mnv). Do nje se stiže preko cirka Buni i Jezercës. Odličan je vidikovac na izvorišni dio doline Valjbone i sniježnik Maja e Jezercës. Za taj dio doline Valjbone Ivan Gušić kaže: „To je lijepa zelena dolina, širokog travnatog korita i šumovitih

obronaka. Po sredini svijetlozelenog ćilima svjetluca je srebrna Valjbona. S druge strane doline, ravno na jug, isticali su se na bistrom nebu vrhovi Krasničkih planina“.

Lit.: Ivan Gušić, Kroz Bjelič, *Naše planine*, br. 3, Zagreb, 1958, str. 158. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 135-143.

VRH JEZERCA (alb. Maja e Jezercës (2693 mnv) - Albanija, najviši je vrh Prokletija, nalazi se južno od cirka i istoimenog katuna Buni i jezerces, između izvorišta rijeke Valjbone i Pečkog puta. Pripada planinskoj skupini Papluks (alb. Mali Papluqës), koja se prostire istočno od Ropojanske doline – Fusha e Runicës – Qafa e Pejës. Ispod njegove severozapadne strane nalazi se, prema Gušiću, veliki sniježnik „koji u sebi krije zeleni snijeg, zadnji ostatak lednika između izvorišta rijeke Valjbone i Pečkog puta“. Prostor oko Maja Jezerca, prema Jovanu Cvijiću, predstavljao je centar prokletijske glacijacije, odakle su polazili najduži balkanski lednici. Tako se ropojanski lednik formirao

spajanjem dva kraka. Desni krak je poticao iz cirka severno od Maja Jezerca (danas je to Buni i jezerces), a lijevi krak je dolazio je iz Fuša e Runices, zapadno od Maja Jezerca. Kretao se kroz dolinu Ropojana prema mjestu gdje je sada selo Vusanje.

Lit.: Branimir Gušić, *Po Proletijama kroz pola stoljeća*, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974. str. 39-40. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 135-139. Milovan Milivojević & Jelena Kovačević, *Glacijalna jezera Buni i Jezerce – Albanija*, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, Sveska LXXXV, br. 1, 2005.

Vrh Jezerca, pogled sa Podgoje: 1. Maja Etes (2393 mnv), 2. Maja e Jezercës (2694 mnv) 3. Shqokishtës (2353 mnv), 4. Buni Jezercës (foto: Halil Markišić)

VUSANJSKI ZASTAN (1384 mnv), dolina zapadno od Romana u kojoj se nalazila graničarska karaula (sada planinarski dom) i katun. Kroz njega vode planinarske staze za Maja Rosit (lijevo) i Maja e Jezercës (desno). Na istočnoj strani Zastana, na granici sa Albanijom je vrh Maja e Rosave (2182 mnv), a jugozapadno je najljepši dio Prokletija – cirk Bini i Jezercës sa 6 jezera. Kroz ovaj cirk prolazi planinarska staza za najviši vrh Prokletija: Gornje Vusanje – Zastan – Buni i jezercës – Maja e Jezercës.

Lit.: Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 135-143.

Vusanjski Zastan (foto: Halil Markišić)

Dolina Žarovnica (foto: Halil Markišić)

ŽAROVNICE (alb. Zarunica, 1240 mnv), napušteni zaselak i dolina istočno od Vusanja koja sa ševerne strane dijeli krečnjački masiv Bjeliča od silkatne planine Bor. Uzdiže se do prevoja Qaf-Bora (1900 mnv), a s druge strane tog prijevoja spušta se u Albaniju, do sela Čereme. Na početku doline je istoimeni, danas napušteni, zaselak – Žarovnice, Zarunica, (1240

mnv), dio sela Vusanja. Bukova šuma je i s jedne i s druge strane doline, sve do livada Qaf Bora.

Lit.: Ivan Gušić, Kroz Bjelič, *Naše planine*, br.3, Zagreb, 1958, str. 152. Stjepan Urban, *Na vrhovima Prokletija*, Hrvatski planinar, Zagreb, 1938, str. 94.

Dolina Valjbone (foto: Ahmet Reković)

Botaničari u cirku Buni i Jezercës, s lijeva: Boštjan Surina, Dmitar Lakušić, Andrej Radalj, Gordana Tomović, Zlatko Bulić, Duško Ćirović, Romeo Di-Pietro, Nevena Kuzmanović, Snežana Vukoičić (foto: Ivan Bulić)

BORSKA GRUPA PLANINA

BORSKA GRUPA PLANINA, planinski masiv između Plavsko-gusinjske kotline na sjeveru i doline Čeremskog potoka (u Albaniji) na jugu. Prostire se smjerom zapad – istok. Na zapadu je od Vezirove Brade i krečnjačkog masiva Bjelič odvajaju dolina Vruje i Žarunica, a na istoku je Jasenička i Plavska rijeka (kroz selo Đuriće se zove Đurička, a od sela Bogajića Plavska rijeka) odvajaju od kofiljačke grupe planina. Planine

ove grupe su: Bor, Memina planina, Potkobila, Šćapica, Osojna i Vranica.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 65. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 32-34.

Borska grupa planina, pogled sa Velike Jerinje (foto: Halil Markišić)

Borska grupa planina: Vučetoovića Šćapica, sredina Potkobila, Memina planina. U pozadini lijevo Bjeljič i desno Karanfili (foto: Ahmet Reković)

BAJRAK (2106 mnv), vrh na tromedi Memina planina, Potkobila i Bor Kukića. Ševerno od Bajraka je Ljemina gropa i u njoj katun Feratovića.

Bajrak (foto: Halil Markišić)

BOR (alb. Bori), najveća planina u borskoj skupini planina. Prostire sa desne strane Vruje i rijeke Ljuče, jugoistočno od Gusinja, a istočno od sela Vusanja. Pokrivena je šumom i subalpijskim rudinama. Dijelovi ove planine su dobili ime prema bratstvima kojima pripadaju ili su pripadali: Kukića Bor, Radončića Bor, Metjahića Bor, Koljindarski Bor, Vučetovića Bor. Od Masiva Bjeliča planinu Bor odvaja dolina Žarovnica, a od Potkobile planinski greben sa vrhom Bajrak (2074 mnv). Najistaknutiji vrhovi ove planine su: Bajrak (2074 mnv) više Ljemine

Grope (katuna Feratovića), Maja e Fazlis (2149 mnv) na granici s Albanijom, Kuj i Kadis (2094 mnv) sa dva jezera, Vrh Bora (2106 mnv) više katuna Koljenovića, Ćemena (2036 mnv) više katuna Radončića.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 65. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 33-34.

Potkobila (foto: Halil Markišić)

Planina Bor, pogled sa Vezirove Brade (foto: Halil Markišić)

Koljindarski Bor (foto: Halil Markišić)

Ljemina gropa (foto: Halil Markišić)

Ćemena (foto: Halil Markišić)

Motiv sa Radončića Bora (foto: Halil Markišić)

Radončića katuni na Boru, Gornji i Donji
(foto: Halil Markišić)

Greben Bora (foto: Halil Markišić)

KARAULA FERATOVIĆA, kupasto uzvišenje i vidikovac koji se pruža od Bajraka do Završa. Nekada se tu nalazila karaula.

MAJA E FAZLIS (2149 mnv), ogranak planine Bor u graničnom području Crne Gore prema Albaniji. Između ovog dijela Bora i Kolate nalazi se prevoj Čaf Bor.

MEMINA PLANINA (alb. Bjeshka e Memës), prostire se od Završa više Plavskog jezera do

Kukića Bora. Gotovo je čitava pod šumom bukve, smrče i jele, a na višim položajima je šuma malike. U njenom podnožju su Vojno Selo i selo Hakanje, a više njih i selo Budevica. Iznad ovog sela je čelenka Bijelog potoka, a nad katunom Feratovića je vrh Bajrak (2074 mnv). Od Bajraka ide greben koji odvaja Meminu planinu od planine Potkobile. Više sela Budovice, na kosi koja se spušta prema Završu je vidikovac Karaula (1664 mnv).

Lit.: Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 33.

Vrh Kunj i Kadis i vrh Maja e Fazlis (2149 mnv) (foto: Halil Markišić)

Memina planina, pogled sa Visitora (foto: Halil Markišić)

OSOJA (alb. Maja e Vranices, Osojna), dio izvorišne čelenke Jaseničke rijeke. Prostire se uz granicu sa Albanijom od planine Trokuz na istoku do planine Šćapice na zapadu. Najveći vrh je na ganci sa Albanijom (1928 mnv). Pripadaju joj Velike rudine (Rudina e madhe, 1820 mnv i Crni vrh (1532 mnv). Bogata je šumom, pašnjacima i izvorima. Na njoj je pevoj Čafvranica (alb. Qaf Vranica), preko kojeg je

išao karavanski put iz Plava za selo Čereme u Albaniji.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 65. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 324.

Prevoj Ćaf Vranica (alb. Qaf Vranica) (foto: Ahmet Reković)

Osojna i Velika Šćapica; u pozadini su Kolate pod snijegom (foto: Ahmet Reković)

POTKOBILA (alb. Potkobilla) planina iz Borske skupine planina. Prostire se od Memine planine do planine Šćapice. Od planine Bor je odvaja greben koji se završava sa vrhom Bajrak.2074 mnv). Prema vlasnicima, dijeli se na; Hakanjsku, Čekića, Ćosovića i Državnu Potkobilu.

Lit.: Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 33.

Potkobila (foto: Halil Markišić)

ŠČAPICA (alb. Sjapica), granična planina sa Albanijom. Pruža se istočno od Memine planine. Dio je izvorišne čelenke Jaseničke rijeke. Njeni najveći vrhovi su na grebenu duž granice sa Albanijom: Velika Šćapica (vrh Šćapice Đonbaljića, 2044 mnv) i Mala Šćapica (vrh Šćapice Vučetovića, 2006 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 65. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 33.

Velika Šćapica; granica sa Albanijom ide njenim grebenom (foto: Halil Markišić)

Mala Šćapica (foto: Halil Markišić)

TROKUZ (alb. Trokuzi), planina istočno od Vraničke rijeke, izvorišna čelenka Trokuske rijeke. Njegovim razvođem je granica između Crne Gore i Albanije. Na njemu su vrhovi: Bjeshka e Shterpave (2044 mnv), Qafa e Alucit (1196 mnv), Krš Đombaljaj (1938 mnv) i Maja e Karafilit (2075 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 65.

Granični kamen na prevoju Qafa e Alucit (foto: Ahmet Reković)

Bor (foto: Halil Markišić)

Katun Trokuz (foto: Ahmet Reković)

Krš Đonbaljaj (foto: Ahmet Reković)

KOFILJAČKA GRUPA PLANINA

KOFILJAČKA GRUPA PLANINA prostire se između Đuričke (Jaseničke) i Trokuske rijeke na zapadu, Doline Komarače i Treskavičke rijeke na istoku, Plavsko-gusinjske kotline na severu i granice sa Albanijom na jugu. Ovom dijelu Prokletija pripadaju planine: Kofiljača, Treskavac, Košutica i Horolac.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 65. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 29.

Kofiljačka grupa planina (foto: Halil Markišić)

Dolina Trokuske rijeke (foto: Halil Markišić)

HOROLAC (alb. Horollec), pripada kofiljačkoj skupini planina. Prostire se između državne granice na jugu i sle Hote na severu, planine Bjelaje na jugoistoku i hotske rijeke na jugozapadu. Njegov najveći vrh je Jupov vrh (2199 mnv).

Lit.: Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 234-236.

Horolac (foto: Halil Markišić)

Hotski Horolac, pogled iz sela Hote (foto: Halil Markišić)

Jupov vrh (foto: Halil Markišić)

Granični kamen na Horolacu (foto: Halil Markišić)

KOFILJAČA (alb. Kofilaça, 1860 mnv), planina između Plavske i Đuričke rijeke na zapadu, doline Treskavičke rijeke na istoku, doline Komarače na sjeveru i planine Treskavca na jugu. Njeni ogranci su Polja (1217 mnv) i Vragonos (1586 mnv) na istoku, Redžov do (1437 mnv) na sjeveru i Konjski obor (1646 mnv) na jugozapadu. Bogata je šumom i livadama.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 66. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 29.

Kofiljača, pogled sa Visitora (foto: Halil Markišić)

KONJSKI OBOR (1646 mnv), dugačka kosa planine Kofiljače koja u obliku potkovice zaokružuje selo Bogajiće. Prostire se pravcem sjeverozapad – jugoistok. Istočna ekspozicija je pod šumom i nagnuta prema Bogajiću, a zapadna je pretežno gola i nagnuta prema selu Hote.

Košuticu i Hotsku Košuticu, koja pripada ataru sela Hot. Na granici je njen najveći vrh Pločice (1994 mnv). Njeni ogranci su Štek (1652 mnv) i Kunjska kodra (1393 mnv). na istoku, Ferovića Horolac (1717 mnv), Maja Horolac (2199 mnv), Ramin Horolac (1698 mnv) i Orlov krš na sjeveroistoku.

KOŠUTICA (alb. Koshutica), planina sjeveroistočno od Trokuza u izvorišnoj čelenci Hotske rijeke i na jugu do granice sa Albanijom. Dijeli se na Čekića Košuticu, Fertovića

---

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 66. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 29-30.

Košutica Čekića (foto: Halil Markišić)

Košutica Feratovića (foto: Halil Markišić)

TRESKAVAC (1812 mnv), ogranak planine Horolac. Nastavak se na planinu Kofiljaču. Njegova istočna ekspozicija pada prema Treskavičkoj rijeci, a zapadna prema ataru sela Hote.

Katun Treskavac (foto: Halil Markišić)

Katun Krcića (foto: Halil Markišić)

1. Košutica, 2. Jupov vrh (vrh Horolaca), 3. Čekića Košutica (foto: Halil Markišić)

1. Košutica, 2. Horolac, 3. Maja Karanfilit, 4. Trokuz, 5. Krš Đombalića (foto: Halil Markišić)

Pogled sa Šćapice na sušedne planine: 1. Trokuz, 2. Ćaf Vranica, 3. Vranica, 4. Maja Markofçes (foto: Halil Markišić)

TROKUZ (alb. Trokuzi), planina istočno od Vraničke rijeke, izvorišna čelenka Trokuske rijeke. Njegovim razvođem je granica između Crne Gore i Albanije. Na njemu su vrhovi: Bjeshka e Shterpave (2044 mnv), Qafa e Alucit (1196 mnv), Krš Đombaljaj (1938 mnv) i Maja e Karafilit (2075 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 65.

Katun Trokuz na istoimenoj planini sa albanske strane (foto: Halil Markišić)

HRIDSKA GRUPA PLANINA I BOGIĆEVICA

HRIDSKA GRUPA PLANINA I BOGIĆEVICA, više visokih planina u graničnom području više visokih planina u graničnom području Crne Gore, Kosova i Albanije Prostire se između Babinopoljske rijeke na severu i istoku i granice sa Albanijom. Najveće planine ove grupe su: Bivoljak, Bogićevica, Hrid, Bjelaja i Treskavica.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 66. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 25.

Hridski krši, pogled sa Nizamske kule na Tromeđi (foto: Ahmet Reković)

Bivoljak (foto: Halil Markišić)

BIVOLJAK, dio hridske grupe planina. Prostire se između Bogičevice na istoku i jugoistoku, Babinopoljske rijeke na ševeroistoku i ševeru i Malog Hrida na jugu i jugozapadu. Njegova nadmorska visina je između 1500 i 1900 m. Strane su mu obrasle četinarskom šumom, bogate izvorima i proplancima i blago se spuštaju prema dolini Babinopoljske rijeke.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 67. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 26.

BJELAJA (alb. Bjelleja, 1989 mnv), cirk između Velikog Hrida i Horolaca. Izvorišna je čelenka Treskavičke rijeke.

Bjelaja (foto: Halil Markišić)

BOGIĆEVICA (alb. Bjeshka e Bogiqes), čini razvođe između Babinopoljske rijeke i Dobrodolskog potoka u Albaniji. Na sjeveru se prostire do Studenca potoka koji je razdvaja od Bivoljaka, na zapad do više prevoja koji razdvajaju Maja e Spalit od Ujkovog krša (2269 mnv), Malu Bogićevicu od Bjelaje (2091 mnv) i Veliki Hridski krš (2374 mnv) od Hridskog krša (2358 mnv), na istoku do razvođa između Babinopoljske rijeke i sliva Dečanske Bistrice, duž kojeg je granica sa Kosovom. Masiv Bogićevice podijeljen je na zapadni i istočni dio dugim i visokim grebenom, meridijanskog pravca pružanja, koji povezuje vrhove: Veliki vrh (2372 mnv), Tromeđu (2366 mnv), Paši vrh (2405 mnv), Zavoje (2243 mnv) i Bogdaš (Marjaš, 2530 mnv). Zapadni dio gravitira Babinopoljskom dolinom prema Plavu, a istočni dio dolinom Dečanske Bistrice prema Dečanima. U Bogićevičkoj skupini planina urezani su cirkovi, prostrani 2-3 km, od kojih

vode široke doline, kao što su Babinopoljska dolina, Bjeluha i Dečanska Bistrica. Planine ove grupe su najprostranije, pašom i vodom najbogatije planine u sistemu Prokletija. Na ovim planinama nekada su bili katuni od 1300 pa do 1700 metara nadmorske visine, a najveći je bio onaj ispod prevoja Bogićevice. Od Devojačkog krša do Tromeđe redaju se vrhovi: Devojački krš (2040 mnv), Starac (2352 mnv), Bandera više Crnih krša (2426 mnv), Ravno brdo (2243 mnv), Mali Paši vrh (2284 mnv), Paši vrh (2405 mnv), Orlov krš (2372 mnv), Pčelin vrh (2245 mnv), Ravni vrh (2204 mnv), Tromeđa (2366 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 65-66. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 26.

Bogićevice (foto: Halil Markišić)

Katun Bogičevica (foto: Halil Markišić)

Motiv sa Bogičevice (foto: Halil Markišić)

CIRKOVI BOGIĆEVICE u prostranim cirkovima Bogićevice formirala su se izvorišta Babinopoljske rijeke, Hridskog potoka i Treskavičke rijeke. Najprostraniji cirk Bogićevice predstavlja izvorišna čelenka Babinopoljske rijeke. Prostire se između Hridskih krša na zapadu, grebena Bogićevice na istoku, visokog 2200 m i Maja Spalit (Bjelaja). Od ovog cirka kretao se glečer dolinom Babinopoljske rijeke. Najprostraniji dio ove doline je Babino polje. Ovaj tipičan glacijalni valov ima dobro izražene i očuvane glacijalne i fluvijalno-denudacione tragove i oblike: terase, morene, morenske krupne blokove, sipare,

plavine, oblutke, vododerine i dr. Desna strana ove doline iskidana je potocima i urnisima koji silaze sa Starca i Pašeg vrha. Jugozapadna strana (Bivoljak) je obrasla smrčevo-jelovom šumom, a na višim položajima šumom malike. Na ovom prostoru su potencijalno izvanredni skijaški tereni.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 66. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 190.

Bogićevica (foto: Halil Markišić)

ĆETE, travnate padine na Hridskim kršima, više Tepsijice kod Hridskog jezera. Prostiru se između Maljinog vrha i Malog hridskog krša.

Vododjelnica je između Bogičevice i cirka u kojem je Hridsko jezero.

Tepsijica i Ćete (foto: Halil Markišić)

Babino Polje i Strmec (foto: Halil Markišić)

DVOJNICE (2095 mnv), prevoj na kosi koja razdvaja Dolinu Bogičevice od Dobroških hrupa.

Orlov krš, Pčelin krš i prevoj Dvojnice (foto: Halil Markišić)

GAŠKA STRUGA, prevoj između Velikog i Srednjeg Hridskog krša.

Gaška struga (foto: Halil Markišić)

GROHOTLJIVICA, ogranak planine Veliki Hrid. Prostire se više Treskavice od Havine vode do Jelića katuna. Sva je obrasla šumom malike.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 66-67.

HASOVA BOGIĆEVICA, (MALA BOGIĆEVICA) gornji dio planine Bogićevice uz granicu Crne Gore i Albanije. Na granici je Hasov vrh (2232 mnv). Planina i njen vrh dobili su ime po Hasu Feroviću, jednom od prvaka Plava u osmanskom periodu.

Hasova Bogičevica i Hridski krši
(foto: Halil Markišić)

HAVINA VODA, izvor i istoimena dolina između Kopiljana i Grohotljivice, ogranaka Velikog Hrida. U njoj se nalaze ostaci Malisorskog katuna i groblja.

HODŽIN RAVAN, zaravan i vidikovac na planini Bogičevici. Na njemu se nalaze stanovi akademika Šefketa Krcića, univerzitetskog profesora i književnika.

Hodžin ravan (foto: Halil Markišić)

HRID, planina između Bivoljaka na sjeveru, Bogičevce na istoku, Treskavičke rijeke na jugu, Babinopoljske i Temnjačke rijeke na zapadu. Planinu Hrid čine Treskavica, Grohotljivica, Veliki Hrid, Mali Hrid i Hridski krši. Mali Hrid obuhvata dio planine Hrid sa desne strane Hridskog jezera i Hridskog potoka, odnosno Hridske rijeke. Na njemu su Kolašinski katun, Bajrovića katun, Purišića katun. Bakovića katun, Pupovića katun, Studena bara. S lijeve strane Hridskog potoka je Veliki Hrid. Na njemu su Vijnosljeski katun, Jelića katun, Dedina bara i Ljaljića katun.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 67-68. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 28.

Jeljića katun (foto: Halil Markišić)

Mali Hrid (foto: Halil Markišić)

Veliki Hrid (foto: Halil Markišić)

Redžematovića (Bajrovića) katun (foto: Halil Markišić)

Bakovića katun (foto: Halil Markišić)

Vojnoseljski katun i Kopiljan (foto: Halil Markišić)

Livade Kolašinaca (foto: Halil Markišić)

Studena bara (foto: Halil Markišić)

HRIDSKI KRŠI, vrhovi planine Hrid. Dižu se na prostoru između Hridskog jezera i Bogičevice: Mali Hridski krš, Srednji Hridski

krš i Veliki Hridski krš (2374 mnv; u literaturi se često imenuje kao Krš Bogičevice).

Hridski krši (foto: Halil Markišić)

KOPILJAN, vrh na Velikom Hridu, više Vojnoseljskog katuna. Obrastao je šumom malike.

SEJMENSKE LUKE, pašnjaci, proplanci i malikova šuma u podnožju Velikog i Srednjeg Hridskog krša.

Sejmenske luke i Hridski krši (foto: Halil Markišić)

TEPSIJICA zaravan u blizini Hridskog jezera, u podnožju Malog hridskog krša i Četa. Tu se

održavaju sabori za Petrovdan (12. jun) i Ilindan (2. avgust).

Tepsijica (foto: Halil Markišić)

TRESKAVICA (1790 mnv), dio planine Hrid. Prostire se smjerom severozapad – jugoistok, između Bjelaje, Treskavičke rijeke, Babinopoljske, Temnjačke rijeke i Velikog Hrida. Blago je nagnuta ka dolini Treskavičke rijeke. Bogata je šumom, livadama i izvorima.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 67. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2017, str. 28.

Treskavica (foto: Halil Markišić)

SREDIŠNJA GRUPA PLANINA

SREDIŠNJA GRUPA PLANINA, skupina prokletijskih planina koja se prostire od prevoja Čakor i Veličke rijeke na severu, rijeka Komarače i Babinopoljske na jugu, granice sa Kosovom na istoku i doline Lima na zapadu. Najvažnije planine ove grupe su: Čakor, Ječmišta, Đevojački krš i Starac. Samo je planina Starac u direktnom kontaktu sa NP Prokletije.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 68-70. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, Priroda i baština, Rožaje, 2017, str. 20-24.

Pogled sa Čakora: 1. Đevojački krš, 2. Šabova glava (foto: Ahmet Reković)

ČAKOR (1911 mnv), planina u središnjoj grupi plavsko-gusinjskih Prokletija. Pruža se od planine Vaganice na sjeveru do Đevojačkog krša na jugu. Njegove istočne padine spuštaju se u dolinu Bjeluhe, a zapadne u dolinu Veličke rijeke. Na ovoj plaini se nalaze katuni: Krlje, Duguljak, Volujnik, Cikuše, Jabuka, Zakrš i dr. Preko prevoja Čakor (1849 mnv) prolazi automobilski put koji povezuje Gornje Polimlje i

Kosovo. I dio planine Nećinat (plavski Nećinat), koji se nalazi istočno od doline Bjeluhe, pripada teritoriji opštine Plav.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 69-70. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, Priroda i baština, Rožaje, 2017, str. 20.

Prevoj Dio i vrh Nizamska kula, pogled sa Šupljeg krša (foto: Halil Markišić)

ĐEVOJAČKI KRŠ (2040 mnv), planinski vrh južno od Čakora. Prostire se između Čakora na sjeveru, planine Starac na jugu, sela Meteha na zapadu i Pečke Bistice na istoku. Od planine Čakor odvajaju ga njegovi sjeverni djelovi Rupe (1723 mnv), Ravno brdo (1969 mnv) i Tetrebnjak (1776 mnv). Njegovi južni djelovi su prevoj Dio (1915 mnv), Miličina ravan (1690 mnv) i Klešića glava (1502 mnv).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 69. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, Priroda i baština, Rožaje, 2017, str. 22.

JEČMIŠTA, planinska kosa koja se od Devojačkog krša spušta prema zapadu i predstavlja dio prirodne granice između Plavsko-gusinjske kotline i Velike. Najvisočiji vrh Ječmišta je Šabova glava (1906 mnv), središnji dio 1728 mnv i Štit 1706 mnv. Ševerno od Ječmišta su Ječmenski homari (1530 mnv), a na jugu su Zle strane i Romikače (1772 mnv) na koje se prema jugozapadu nastavlja Šumarica sa vrhom Crveni krš (1778 m), te Pršov krš (1511 mnv). Zapadno od Ječmišta su Kodre (1415

mnv), Nokšićka kosa (1080 mnv) i Đelova kula (1090 mnv), čije se zapadne padine završavaju u dolinu Lima. Njihova razvođa su dio prirodne granice Plavsko-gusinjske kotline i Polimlja.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 69. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, Priroda i baština, Rožaje, 2017, str. 20.

Šabova glava (foto: Halil Markišić)

STARAC, planina u graničnoj zoni sa Kosovom. Obuhvata široki prostor između doline Bjeluhe na istoku i jugoistoku, Zavojskog potoka na zapadu, doline Babinopoljske rijekle na jugu i planine Raškokol, na severu. Najvisočiji vrh Starca je Bandera više Crnih krša (2426 mnv). Iznad 2000 mnv su još i: Starac (2352 mnv), Mali Starac (2061 mnv), Javorsko brdo (2032 mnv) i Mladica (2059 mnv). Vrhovima Starca je razvođe između Babinopoljske rijeke, koja

pripada slivu Lima, i Bjeluhe, koja pripada slivu Pečke Bistrice, odnosno Bijelog Drima. Ogranci Starca su: Valja, Jelenak, Mladica, Baba i Javorje, Mali Starac.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 68-70. Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj - prirodne rijetkosti i legende o njima*, Priroda i baština, Rožaje, 2017, str. 22-24.

Starac, pogled sa Masla: 1. Starac, 2. Bandera, 3. Crni krši, 4. Valja, 5. Strmec, 6. Maslo (foto: Halil Markišić)

Zavoje (foto: Halil Markišić)

1. Nećinat, 2. Jelenak, 3. Baba, 4. Marjaš, 5. Starac, 6. Bjeluha (foto: Ahmet Reković)

Valja i Strmec (foto: Halil Markišić)

Starac, pogled sa Hridskog brda: 1. Mali Starac, 2. Starac, 3. Bandera, 4. Ravno brdo, 5. Valja (foto: Halil Markišić)

HIDROLOGIJA

ALIPAŠINI IZVORI (alb. Krojet e Alipashës) su najveće kraško vrelo u Plavsko-gusinjskom kraju. Nalaze se 1,5 km južno od Gusinja, na 923 m nadmorske visine, u podnožju planine Vezirova Brada. Njihove geografske koordinate su 42°33'59" N, 19°49'52" E. Duž kontakta strmog odseka Vezirove Brade i aluvijalnog nanosa u njenom podnožju, na više mjesta izbija ovo kraško vrelo, a najviše u dužini oko 200 m i širini 50-80 m. Taj dio vrela je ograđen kamenim zidom i plitko ujezeren da bi se dobio potreban pad vode za rad vodenica. Od vode Alipašinih izvora nastaje rijeka Vrujica, koja se nakon 300 m uliva u Vruju. Prosečna izdašnost Alipašinih

izvora iznosi 4 m³ u sekundi, s proljeća 8 m³, a u avgustu 1-2 m³. U avgustu temperatura vode ovih izvora iznosi oko 5°C. Izvori su dobili ime po Alipaši Gusinjskom (1818-1885), koji potiče iz porodice Šabanagić koja je 180 godine upravljala gusinjskim mudirlukom, kadilukom i kazom.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 52-53. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 122-124.

Alipašini izvori (foto: Ivan Bulić)

Vrujica (foto: Halil Markišić)

GREBAJSKO JEZERO (alb. Liqeni i Gërba-jës), periodično jezero na početku Prve livade u dolini Grebaje. Nastaje akumulacijom vode za vrijeme otapanja snijega i obilnih padavina, pa traje samo oko mjesec dana. Tada se obodom livade javljaju mnogobrojni izvori. U vodi Grebajskog jezera oslikavaju se siluete okolnih planinskih vrhova. Zbog trave na dnu, voda

jezera je zelene boje. Dugačko je oko 100 m, široko oko 59 m i duboko oko 1 m. Od izvora i voda koje se slivaju u jezero formira se rječica Crna Dolja.

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 188.

Grebajsko jezero (foto: Halil Markišić)

HOROLAČKO JEZERO (Avdijino jezero, alb. Liqeni i Horollecit), nalazi se na planini Horolac, koja se prostire zapadno od planine Bjelaje. Smješteno je na 2048 mnv, ispod Jupovog vrha, najvišeg vrha ove planine. Prema tome, njegova nadmorska visina je za 20 metara viša od najvišočijeg durmitorskog jezera – Zelenog vira. Glacijalno je porijekla. Pri najvećem vodostaju dugačko je oko 50 m, široko 40 m i duboko 4 m. Nalazi se na stjenovitoj podlozi i ne presušuje. Vodu dobija od snježnika, kiše i dva manja izvora koji se nalaze na njegovoj jugoistočnoj strani. Do

jezera se može doći šumskim putem uz dolinu Treskavičke rijeke do katuna Bjelaje, a zatim pješačkom stazom. Dostupno je i šumskim putem preko Malog Sela i Kofiljače do katuna Treskavac, a zatim pored vrela Ruža pješačkom stazom.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 52-53. Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 180.

Horolačko jezero (foto: Halil Markišić)

HRIDSKO JEZERO (Vilinsko jezero, alb. Liqeni i Hridit, Liqeni i zanave). Nalazi se u Nacionalnom parku Prokletije, nedaleko od granice Crne Gore prema Albaniji, u cirku ispod Hridskih krša (2358 mnv), na 1970 m nadmorske visine. Njegove geografske koordinate su

42°34'20'' N i 20°02'20'' E. Okruženo je starom šumom najljepšeg bora – malike (*Pinus peuce*), endemične, reliktno i zakonom zaštićene vrste. Ledničkog je porijekla i spada u grupu cirknih jezera, nastalo akumulacijom vode na najnižoj glacijalnoj stepenici ispod

Hridskog krša. Akumulacija vode je uslovljena i naslagama morena, koje su sastavljene od čvrste mermeraste breče, od koje su izgrađeni i Hridski krši. Obala mu je kamenita i sitno razučena. Veći broj manjih zaliva uvlači se u kopno i, nasuprot njima, veći broj rtova zalazi u jezero. Razučenost povećavaju oburvani blokovi stijena sa Hridskog krša u priobalskom pojasu, a kojih ima i na dnu. U plićem dijelu jezera, pored jugozapadne obale, nalaze se i dva mala stjenovita ostrva. Pri niskom ljetnjem vodostaju, površina jezera iznosi 33376 m², dužina 295 m, širina 175 m, prosečna 110 m, najveća dubina 5 m, dužina obalske linije 920 m. Pri visokim proljećnjim vodostajima jezero se dosta povećava. Dobija vodu od padavina i izvora, kojih ima na više mjesta u priobalskom pojasu, a gubi oticanjem i isparavanjem. Na spoljnoj strani morenskih bedema je nekoliko izvora koji se hrane jezerskom vodom. Iako se jezero nalazi na relativno velikoj nadmorskoj visini, tokom jula i avgusta, za vrijeme sunčanih dana, pruža uslove za kupanje i sunčanje, jer se temperatura vode u popodnevним časovima kreće između 16 i 18°C, a temperatura vazduha

između 17 i 21°C. Poribljavanje jezera pastrmkom, sasvim neopravdano, izvršeno je 1959. godine, čime je potpuno narušen ekosistem jezera. Ona je gotovo potpuno istrijebila planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*), interesantnu vrstu vodozemca koja je zaštićena nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom. Sa izlovljavanjem pastrmke, njegova populacija je počela da raste. Hridsko jezero sa svojim okruženjem, zbog svoje ljepote i čari, živopisnosti i očuvanosti prirode, je tema i inspiracija likovnim i književnim stvaralocima, prirodnjacima i putopiscima, cilj planinarima i mnogobrojnim drugim ljubiteljima planine, mjesto održavanja sabora za Petrovdan i Ilindan.

Lit.: Stevan Stanković, Planinska jezera Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Posebna izdanja, knjiga V, Odjeljenje prirodnih nauka, knjiga 5, Pdgorica, 1975, str. 139-144. Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 43-44. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 167-169.

Hridsko jezero (foto: Halil Markišić)

Hridsko jezero (foto: Halil Markišić)

JEZERA U CIRKU BUNI I JEZERCËS, šest jezera u cirku koji se nalazi sjeverno od najvišeg vrha Prokletija - Maja Jezerce (2694 mnv), na teritoriji Albanije, uz granicu sa Crnom Gorom, 10 km južno od Gusinja, odakle im je najpogodniji prilaz. Cirk je podijeljen na gornji i donji dio. Jezera se nalaze u donjem cirku na nadmorskoj visini od 1745 do 1792 mnv. Donji cirk, zahvata površinu od 1,4 km², dno mu je razdvojeno morenom (alb. Qafa Kunors) 35 m relativne visine u dvije zone: gornju i donju. U gornjoj zoni su dva (prvo i drugo), a u donjoj četiri (treće, četvrto, peto i šesto) jezera. Ona su najgušće koncentrisana jezerska skupina na jednom mjestu u Prokletijima. Prvo jezero je Veliko jezero (Liqeni madh, Liçeni Maz,

1792 mnv). Ono je najveće, dugačko je 400, a široko 158 m. Ima više ponora kojima gubi vodu. Drugo jezero je Liqeni Lohjanit (1782 mnv), a nalazi se u podnožju vrha Maja Bojës (2461 mnv). Dobilo je, prema predanju, ime po čobanici iz sela Lohje koja se u njega utopila. U donjoj (nižoj) zoni cirka nalaze se četiri jezera. Treće, četvrto i peto su na 1755 mnv, a razdvojena su niskim prečagama. Nekada je to bilo jedno jezero, ali zbog zasipanja postajalo je sve pliće i razbijeno u tri jezera, čija dubina ne prelazi 2 m. Na istočnoj strani donjeg cirka gdje se velika morena naslanja na njegovu desnu bočnu stranu, nalazi se mali izvor i od njega potocić dužine 300 m. Šesto jezero (alb. Liqeni Mjelçave, mjelça=drveno posuđe za mlijeko i

bijeli smok) je najniže (1745 mnv) nalazi se u krajnjem sjeveroistočnom dijelu cirka, dugačko je 128 i široko 83 m, te je drugo po veličini. Ka ovom jezeru se branio prilaz stoci da bi voda ostala čista. Čobani ne piju vodu iz jezera, nego za piće tope snijeg sa obližnjih sniježnika. Predanje kaže da voda sa ovog jezera izbija u Oko Skakavice. Tako je, kako se u narodu prenosi, jednom voda izbacila u Oko Skakavice posudu što se nekoj planinki potopila u ovom jezeru.

Lit.: Branimir Gušić, Po Proletijama kroz pola stoljeća, *Tokovi*, 9, Ivangrad, 1974, str. 40. Milovan Milivojević & Jelena Kovačević, Glacijlna jezera Buni i Jezerce – Albanija, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, Sveska LXXXV, br. 1, 2005.

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

Jezero u cirku Buni i Jezerces (foto: Halil Markišić)

JEZERA NA BORU (alb. liqenet i Borit). Na planini Bor nalazi se više jezera. To su manja jezera koja se, osim dva, za vrijeme sušnih godina pretvore u lokve. Trajna jezera su jezero niže vrha Kuj i Kadis (2084 mnv) i Koljendarsko

jezero koje se nalazi oko 150 metara niže vrha Bora (2106 mnv).

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 167-169.

Jezece na Boru (foto: Halil Markišić)

Koljendarsko jezero, u pozadini su Kolate (foto: Halil Markišić)

KANJON GRLJA (alb. Rrënza e Gërlës), kanjonski ušek kroz prečagu Suka u Gornjem Vusanju, koji je ušekla rijeka Skakavica. Dug je oko 500 m, duboku 40-50, a široku svega 2-6 m. Na samom dodiru prečage, Skakavica se preko vertikalnog stjenovitog odseka, visokog 20 metara, stropoštava uz veliku buku u duboku provaliju – ponor, a zatim se probija kanjonskim ušekom ispunjenim brojnim kaskadama, džinovskim loncima i vodopadima (ima ih pet), da bi poslije vratolomnog toka isticala ispod prečage kao relativno mirna i široka rijeka Vruja (Ime potiče od albanske riječi vrujim – žubor, gdje se voda čuje – žubori ona izvire). U ušeku se nalazi i jedan prirodni kameni most – prerast, koji nam govori da je Skakavica prvobitno tekla kroz pećinu čiji se svod srušio. Grlja je ustvari kombinacija vodopada i ponora. U geološkoj prošlosti, kada je Skakavica bila ponornica, vodopad se nije vidio. Kasnije je demaskiran rušenjem tavanice iznad korita ponornice.

Detalj iz kanjona Grlja (foto: Halil Markišić)

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 199-200.

Kanjon Grlja (foto: Halil Markišić)

LIM, (alb. lumi Lim) najveća pritoka Drine, zajedno sa rijekom Ljučom, pritokom Plavskog jezera, je glavna hidrografska arterija Plavsko-gusinjskog kraja. Nastaje oticanjem vode Plavskog jezera na koti 906 mnv (kota zavisi od nivoa vode u Plavskom jezeru). Nastavlja svoj tok prema severu naglo povijajući prema severozapadu oko planine Visitor sve do Andrijevice, gdje skreće prema severu zadržavajući, uglavnom, taj pravac preko čitave teritorije Crne Gore. Na plavskoj teritoriji dužina Lima iznosi 22 km, a do ušća u Drinu 197 km. Od Plavskog jezera do Sućevske ima ukupan pad 140 m, ili u proseku 6 m na 1 km, prosečnu širinu 20 do 30 m, a najveću dubinu 6 m. Lim ima nivalno-pluvijalni rječni režim

sa dva maksimuma i dva minimuma. Glavni maksimum je u maju (103 cm), a sporedni u decembru (75 cm), glavni minimum je u septembru (42 cm) a sporedni u februaru. Na izlazu iz Plavskog jezera, prosečan proticaj Lima u periodu od 1968. do 1972. godine je iznosio 21,66 m³/sek, minimalni 3,93 m³/sek, a maksimalni 190 m³/sek.

Lit.: Marko Knežević: *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 47-48. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 139-140.

Izlazak Lima iz Plavskog jezera, poznat pod nazivom Ušće (foto: Halil Markišić)

LUKOVAČA, povremena rječica u Grebajama. Nastaje u proljeće od bistrih i hladnih potoka koji teku sa Treće, Druge i Prve livade Grebajске doline. Ona na svom putu kroz kratki tjesnac dobija ime Grlja i gradi niz kaskada i malih vodopada, od kojih završni ima oko 20 m. Po izlasku iz tjesnaca Lukovača ima miran tok, njenom obalom vrstaju se vrbe i zove se Crna Dolja.

Lit.: Branko Kotlajić, *Planine oko Grbaje u Prokletijama, Naše planine*, br. 5-6, Zagreb, 1966, str. 118.

LJUČA (alb. lumi Luča), nastaje sastavom rijeka Grnčara i Vruje niže Gusinja, na koti 918 mnv, na mjestu Sastanci. Daje preko 90 % vode Plavskom jezeru. Ona je ravničarska rijeka sa mnogobrojnim tihim meandrima. Širina njenog

korita varira između 16 i 33 m, a dubina od 1 do 3 m. Na njenim obalama vrstaju se johe i vrbe, koje se ogledaju u njenoj hladnoj i dubokoj plavozelenoj vodi (temperatura vode u avgustu se kreće između 9 i 12°C). Ona, kako je zapisao Draško Ščekić u knjizi *Putujući Crnom Gorom*, „svojom smirenošću i strpljivošću stišava nasrtljivost i plahovitost rječica, potoka i bujica, koji nezadržljivo hrle niz strmine i urvine Prokletija i Visitora i na taj način štiti ovaj najvredniji dragulj cijelog kraja“ – Plavsko jezero.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 135-137.

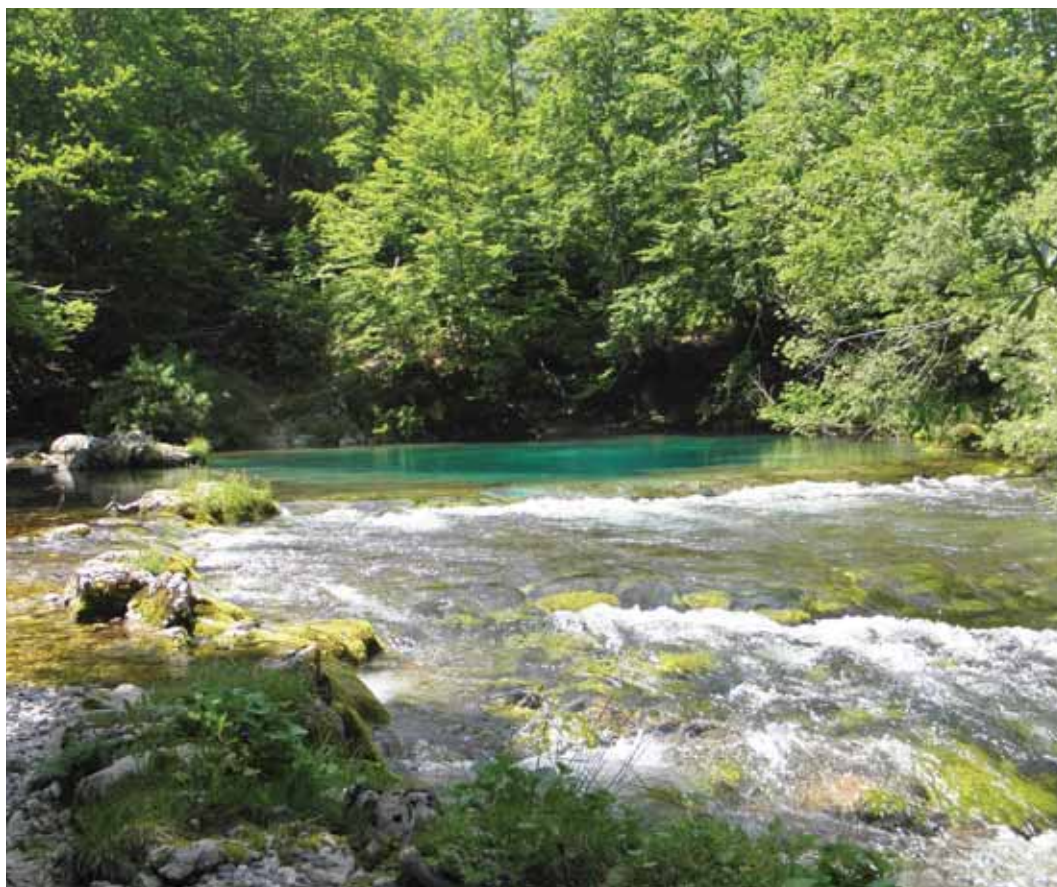

Ljuča, pogled iz Budovica (foto: Ibrahim-Ibro Markišić)

OKO SKAKAVICE (alb. Syni i Skafkaçit), jedno od najjačih kraških vrela u podnožju Prokletija. Nalazi se oko 5,5 km južno od Gusinja i 1,5 km od sela Gornje Vusanje, u živopisnoj dolini Ropojana sakriveno i šumom okruženo, na 1000 mnv. Ima izgled ljevkaste vrtače, dugačko je 30, široko 25 i duboko preko 8 metara. Njegovu ševrnu i južnu obalu čine krečnjačke stijene, 3 do 5 metara visoke. Sa jugozapada i jugoistoka, ka njemu se završavaju dvije doline, preko ljeta potpuno suhe, čija su dna prekrivena stjenovitim blokovima. S proljeća, kad se otapa snijeg na Bjeliču i izlučuju jake kiše, ovom dolinom teče 5–10 m³ vode u sekundi, koja se uliva u Oko uz veliku huku. Prema istoku ono je otvoreno i od njegove vode nastaje istoimena rijeka – Skakavica. Najveća izdašnost oka je u martu, aprilu i maju i iznosi 5–10 m³ vode u sekundi. Za vrijeme ljetnjih

mjeseci, kada se smanji količina padavina i nestane snijega na Prokletijama, izdašnost oka je 0,5 do 1 m³ vode u sekundi. Voda Oka Skakavice je zelenkasta i kristalno bistra. Nijanse zelene boje mijenjaju se tokom dana i u zavisnosti od položaja sunca, godišnjeg doba i priobalne vegetacije. Tokom lijepih dana, voda opalescira na suncu. Na njegovu površinu, voda izbija u mlazevima, sa puno mjehurića, pod snažnim pritiskom. Ponekad za vrijeme veoma toplog ljeta, najčešće u avgustu, voda se smanji i miruje, bez površinskog preliva. Temperatura vode je 50°C, a u dubljim slojevima oko 40°C.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 53. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 119-121.

Oko Skakavice (foto: Halil Markišić)

PLAVSKA RIJEKA, nastaje sastavom Hotske rijeke (alb. lumi i Hotit) i Trokuske rijeke (alb. lumi i Trokuzit), na koti 1042 mnv. Ona sa lijeve strane prima vode Jaseničke rijeke (alb. Lumi e Jasenicës), na koti 1018 mnv. U gornjem toku nosi ime Đurička rijeka, a u srednjem toku, od sela Bogajiće do niže Plava naziva se Plavska rijeka. Od livada Bobeze niže Plava zove se Bobeza. Uliva su u Lim na koti nešto iznad 900 mnv. Ima visok koeficijent oticanja, koji je prouzrokovan velikom količinom padavina i vodoodržljivošću slivnog područja. Ima najveću slivnu mrežu u slivu Lima, sa prosečno 2383 m/km².

Lit.: Marko Knežević(1979): *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 48. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 137-138.

PLAVSKO JEZERO (Plavsko blato, alb. liqeni i Plavës), najveće ledničko jezero na Balkanu. Nalazi se na prostoru između Plava, Vojnog Sela i sela Martinoviće, na 906 mnv. Ono je jedinstveni hidrografski objekat u Crnoj Gori velike turističke vrijednosti. Pored velikih mogućnosti za sportski ribolov, veoma je pogodno za kupanje, veslanje, jedrenje, a njegova pritoka Ljuča i otoka Lim za kajakarenje. Ne nalazi se u granicama Nacionalnog parka Prokletije, ali ga zbog svoje ekološke, hidrološke, estetske i kulturne vrijednosti i zbog opšteg interesa razvoja ovoga kraja treba zaštititi kao spomenik prirode. Nastalo je krajem virna, posljednje faze velike pleistocenske glacijacije, prije 24 hiljade godina, akumulacijom vode u valovu gusinjsko-plavskog lednika. Glacijalna erozija izdubila je basen jezera u čvrstoj stijeni. Za postanak jezera od značaja je bila i akumulacija morenskog materijala kojeg je donio gusinjsko-plavski lednik, koji se otopio na prostoru između Plava i sela Novšiće. Na tom prostoru formirana su tri niza morena. Prvi niz je najmlađi, a nalazi se između Plava i Rudog Polja. Drugi niz formirao se između Kolovrata i Malog Skića. Treći niz morena je smješten između Nemina brda i Borove glave prema Novšiću. Morenski bedem diže se nad površinom jezera 50 do 80 m, a presijeca ga rijeka Lim. Oblik ovog jezera

je nepravilna elipsa, izdužena od juga ka severu. Njegova obala je dugačka 7520 m i mijenja se sa kolebanjem nivoa jezera. Jugoistočni, severoistočni i severozapadni dio obale je blago povijen, bez ijednog zaliva i rta. Jugozapadni dio obale ima dva poluostrva (Vija i Lug) i tri zaliva. U delti Ljuče nalazi se malo ostrvo. Najveći zaliv je između Vojnog Sela i poluostrva Vija. Uvučen je u kopno 450 m, širok 400 m i do 4,5 m dubok. Između poluostrva Vije i Luga je drugi zaliv, dugačak 300 m i dubok do 3,5 m. Treći zaliv se nalazi između Visitora i delte Ljuče. Širok je oko 170 m, 600 m dugačak i do 4,5 m dubok. Prema podacima Stevana Stankovića iz 1968. godine, jezero je dugačko 2160 m, široko 1490 m, prosečno 900 m. Njegova prosečna dubina iznosi 3,86 m, a maksimalna dubina 9,15 m. Obala jezera je slabo razuđena, niska, do 7520 m dugačka. Površina jezera je 1,99 km². Basen Plavskog jezera bio je u prošlosti znatno dublji. Zbog akumulacije šljunka, pijeska i drugog vučenog materijala koji u jezero donosi rijeka Ljuča, bujnog razvoja hidrofilne vegetacije i produbljivanja korita Lima, Plavsko jezero se smanjuje i po površini i po zapremini. Ove procese, koji ga ugrožavaju neophodno je što prije regulisati. Zbog nadmorske visine, relativno niske temperature vazduha i proticanja rijeke Ljuče, njegova voda je dosta hladna tokom cijele godine. Srednje mjesečne temperature vode variraju od 2,8°C u januaru do 15,5°C u avgustu. Srednju mjesečnu temperaturu vode iznad 10°C imaju jun (11,4), jul (13,9), avgust (15,5) i septembar (13,5). Vode Plavskog jezera pripadaju kalcijum bikarbonatnom tipu umjereno mekih voda sa slabo baznim karakterom i niskim stepenom mineralizacije. Odsustvo slobodnog amonijaka, nitrata i drugih indikatora zagađenja, uz povoljan kiseonički režim karakteristike su čistih voda pogodnih za razvoj živog svijeta.

Lit.: Stevan Stanković, *Planinska jezera Crne Gore*, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Posebna izdanja, knjiga V, Odjeljenej prirodnih nauka, knjiga 5, Podgorica, 1975, str. 123-139. Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 43-44. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 144-166.

Plavsko jezero (foto: Halil Markišić)

Plav (foto: Halil Markišić)

RIJEKA BISTRAČICA, rijeka čiji je izvorišni dio na planini Popadiji. Prima vode sa Trojana, Žute zemlje (Žuta prla), Karaule i Ravnog Ključa. U selu Dolja spaja se sa rijekom Crna Dolja, čime nastaje rijeka Dolja. Vode Bistračice su se od davnina zahvatale i dugačkim kanalima sprovode u Dolinu Dolje da bio se navodnjavale njive i livade.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 97-98. Rifat Mulić, *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, Gusinje, 2016, str. 45.

RIJEKA DOLJA (alb. lumi Dola), nastaje u selu Dolja sastavom rječice Crna Dolja, koja prolazi kroz dolinu Grebaje, i rijeke Bistračice. Crna Dolja skuplja vode sa planine Volušnica i istočnih padina Karaule. Tokom ljeta kroz Grebajsku dolinu korito Crne Dolje je suvo. Kroz prečagu Škala, na izlazu iz doline Grebaje, Crna Dolja je ušekla kanjon – Grebajska grlja i gradi vodopad.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 135.

Vodopad Crne Dolje (foto: Halil Markišić)

RIJEKA GRNČAR (alb. lumi Gërçar), najduža rijeka gusinjskog kraja. Nastaje u Albaniji od Vrmoške rijeke i rijeke Ljepuše koje se sastaju na koti oko 975 mnv, ali ime Grnčar nosi samo od državne granice, tj niže Vjeternika. Vrmoška rijeka (lumi i Vrmoshit) nastaje u Albaniji u Velipolju sastavom Vučjeg potoka i Skrobatuše na koti oko 1071 mnv. Grnčar je na početku svog toka, kroz krečnjačku prečagu Vjeternik, ušekao duboki kanjon koji se naziva Grnčarska grlja (Godiljska grlja).

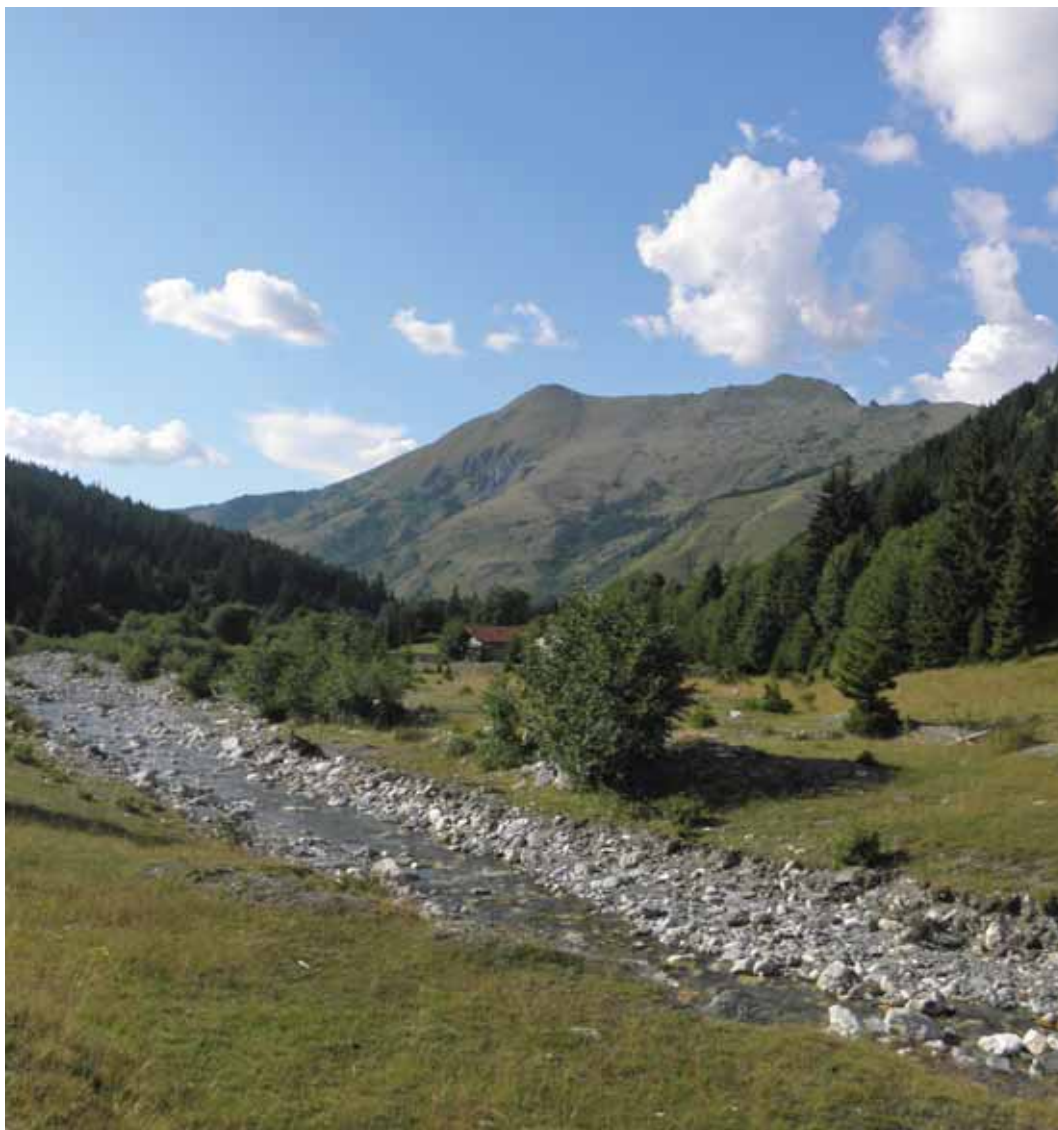

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49.

Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 130.

Grnčar (foto: Halil Markišić)

Babinopoljska rijeka (foto: Halil Markišić)

RIJEKA KOMARAČA, najveća pritoka Lima u Plavsko-gusinjskom regionu, duga 20 km. Ima tri imena: 1. Babinopoljska rijeka, nastaje od Ledenog izvora u Bogićevici. Sa desne strane prima vode od Zavojskog, Starčeva, Dazdareva potoka i Studenca, a sa lijeve strane Dubičkog potoka, Studenca potoka i Studenca. 2. Temnjačka rijeka nastaje sastavom Babinopoljske i Hritske rijeke. Pod tim imenom teče od Temnjaka do Gradina. 3. Komarača nastaje sastavom Temnjačke i Treskavičke rijeke kod mjesta Gradina, na koti 1062 mnv. Ona sa

desne strane prima vode Meteške i Ljevačke rijeke. Uliva se u Lim kod brda Gradac, na koti oko 900 mnv. Ima veliko kolebanje vodostaja, mnogobrojne brzake, ogromne bukove, manje slapove i u gornjem toku velike oblutke u koritu.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 48. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 140-141.

RIJEKA SKAKAVICA (alb. lumi i Skakavçit), teče oko 1,5 km od svog vrela – Oka Skakavice (alb. Syri i Skavkaçit), pa do do prečage Suka, koja odvaja dolinu Vusanja od doline Ropojana. Na tom putu vode Skakavice klize oko stijena, preskaču oborena stabla, skaču sa manjih i većih oblutaka i stjenovitih blokova, koji su stigli na ledenim krilima sa Bjeliča i Karanfila za vrijeme ledenog doba. Na oko 2 km na isteku iz Oka, Skakavica se preko vertikalnog stjenovitog odseka stropoštava u

ponor (vodopad Skakavice), pa se potom gubi u lavirint podzemnih pukotina i džinovskih lonaca kanjonske klisure Grlje, da bi potom iz klisure izašla kao rijeka Vruja.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 132-135.

Vodopad kod Oka Skakavice (foto: Halil Markišić)

Rijeka Vruja izlazi iz kanjina Grlja (foto: Halil Markišić)

RIJEKA VRUJA (alb. lumi Vruja). Kada rijeka Skakavica izađe iz kanjonskog ušeka Grlja dobija novo ime – Vruja. Prva njena lijeva pritoka je riječica Vrujica koja se formira od voda Alipašinih izvora. U neposrednoj blizini Alipašinih izvora u Vruju se uliva i rijeka Dolja na koti oko 920 mnv. Niže Gusinja, Vruja se spaja sa rijekom Grnčar gradeći rijeku Ljuču.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 132-133.

Ropojansko jezero (foto: Halil Markišić)

ROPOJANSKO JEZERO (alb. liqeni i Shtarës) nalazi se u karstifikovanom izvorišnom dijelu živopisne doline Ropojana, do granice sa Albanijom, na 1238 m nadmorske visine, između Šćokišta (alb. Qokishtës) i najviših vrhova Vezirove Brade (Zli vrh, Kreneni vrh, Balijin vrh). Glacijalnog je porijekla. Dugačko je oko 700 m i široko do 200 m. Njegova dubina raste prema severoistoku i dostiže do 10 m pri najvećem vodostaju. Dobija vodu od otapanja snijega i atmosferskih padavina. Oko jezera i u jezeru ponekad se mogu videti zmiје zbog čega se zove i Zmijsko jezero. Po rudinama oko jezera ima dosta čemerike (*Veratrum album*), pa se ono naziva i Čemerikino jezero. Tokom avgusta

najčešće presuši. Do Ropojanskog jezera dolazi se iz Gusinja asfaltnim putem do sela Gornje Vusanje (1060 mnv), a zatim makadamskim putem uz dolinu Ropojana. Strane najviših vrhova Brade prema Ropojanskom jezeru gotovo se vertikalno spuštaju, imaju mnogobrojne oštre grebene i bezbroj sipara.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 45-46. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 187-188.

SUKA, prečaga (brdo) u zaseoku Gornje Vusanje, široka 200-300 m, 20 do 40 m relativne i 1050 m apsolutne visine, koja pregrađuje Vusanjsku dolinu. Nastala je selektivnom erozijom Vusanjskog lednik. Kroz nju je rijeka Skakavica ušekla kanjon Grlju.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 23-24. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 200.

VODOPAD SKAKAVICE (alb. ujëvara e Skakavçit), u selu Gornje Vusanje. Neposredno prije vodopada rijeka Skakavica se sastaje sa

Vusanjskim (Bjeličkim) potokom na koti 990 m nv, malo se zajezeri, pa se zatim, na samom dodiru prečage Suke, preko vertikalnog stjenovitog odseka, visokog 20 metara, stropoštava uz veliku buku u džinovski lonac nalik na grlo, pun pjenušave vode. Huk vodopada čuje se prije nego što se vodopad vidi. Kroz kanjon koji je ušekla kroz prečegu Suku Skakavica nosi ime Grlja, pa se i vodopad često zove vodopad Grlje (ujëvara e Gërlës).

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 49. Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 199-200.

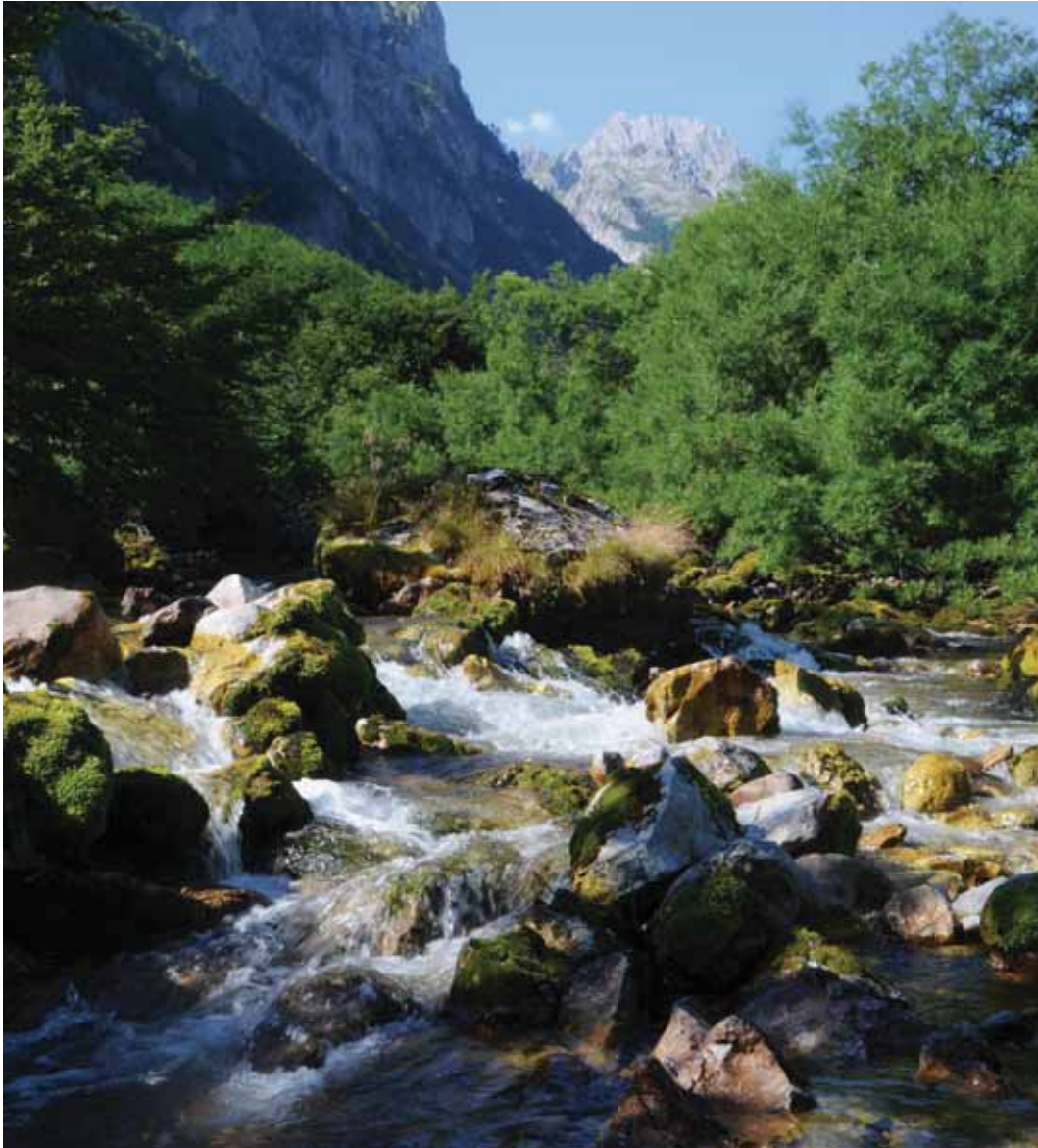

Vodopad Skakavice (foto: Halil Markišić)

VOLUŠNIČKI POTOK, lijeva pritoka Crne Dolje, dolazi sa najviši pašnjaka Volušnice, iz uske strme doline, omeđene grebenima Karaule i Volušnice. Gradi dva visoka ali slaba vodopada, a ispod maja Popadije (2058 mnm) ponekad presuši na srednjem dijelu Valušničkog katuna, da bi se ponovo pojavio na skokovima ka Grebajama. Ovdje postepeno ponire i biva sve slabiji, tako da na livadi Škala vode ima samo u periodu proljećnog topljenja snijega.

Lit.: Branko Kotlajić & Radonja Šekularac, *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*, Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, 2003, str. 26. Rifat Mulić, *Plavsko-gusinjske Prokletije - četrdeset planinarskih staza, Vodič za planinare i ljubitelje prirode*, Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, 2009, str. 37.

Rijeka Skakavica (foto: Halil Markišić)

NASELJA

BABINO POLJE, zaseok u opštini Plav, istočno od sela Jara. Smješteno je u dolini Babinopoljske rijeke, u podnožju planine Starac. U kontaktu je sa NP Prokletije. Pripada katastarskoj opštini Desni Meteh. Stalnih stanovnika danas nema, a ranije je u njemu bilo 7 kuća Musića, 1 kuća Rugovaca i 3 kuće Gutića. Ima velike površine kvalitetnih livada i poašnjaka, pa se stanovništvo bavilo stočarstvom. Iselili su se u Plav, na

Kosovo, Zapadnu Evropu i Ameriku. Više kuća Musića su njihovi katuni: Ibrića ravan, Hadži-Muhamedov katun i katun Idriza mula.Sadovog. Danas na ovim katunima niko ne izdiže.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusi-njske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 151.

Babino Polje u podnožju Starca, zaseok Gutići (foto: Halil Markišić)

Babino Polje, zaseok Musići (foto: Halil Markišić)

BOGAJICE, selo u istočnom obodu plavsko-gusinjskog basena, smješteno u dolinama Bogajićkog potoka i Plavske rijeke, 3 km južno od Plava, sa kojim ga povezuje asfaltni put. Katastarskoj opštini Bogajice pripadaju i zaseoci Malo Selo, Ravna Njiva, Paljevi i dio Završa ispod puta Plav-Jasenica. Zahvata površinu od 15,63 km². Više sela su ogranci Kofiljače i Konjskog obora, na kojima su prostrane šume, livade i pašnjaci. Na terasama i blagim stranama su njive, voćnjaci, bašte i livade. Selo ima više

izvora, česama i bunara (Česma kod Cecunske kule, Zahitova česma, Seljmanova česma, Avduljov bunar, Hodž-Canov bunar itd.), a za navodnjavanje seljani su prokopali vadu dugačku 16 km - Bjelajku, koja dovodi vodu sa planine Bjelaje. Selo je ranije bilo razbijenog tipa, a sada je gusto naseljeno. Ima četvororazrednu osnovnu školu, džamiju. U selu još odolijevaju vremenu dvije kule: Cecunska kula na vrh sela i Hodžića kula u sredini sela. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, Po popisu 2003.

godine selo je imalo 427 stanovnika, od čega se za Bošnjake izjasnilo 87,6%, Muslimane 8,4% i Albance 4%. Prezimena stanovnika sela su: Purišić, Cecunjanin, Krcić, Lalić, Bajraktarevići, Musići, Jadadići. Intezivna je migracija stanovništva prema Zapadnoj Evropi i Americi.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 395. Alija Džogović, *Onomastika plavskogusinske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 25–58. Branko Radojičić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Posebno izdanje, Nikšić, 2015, str. 65.

Bogajice (foto: Halil Markišić)

BUDOVICE (Budevice), selo u opštini Plav, više Vojnog Sela kome katastarski pripada, u graničnom pojasu NP Prokletije. Zasnovano je na krčevini sa lijeve i desne strane Bijelog potoka, koji silazi sa Memine planine. Razbijenog je tipa. Oko kuća su njive i bašte, livade su više sela, a katun je Ljemina Gropa, u čelenci Bijelog potoka. Sa svih strana je okruženo šumom, više sela četinarskom, a niže sela liščarskom. Sa Vojnim Selom Budovice su povezane makadamskim putem, a sa Plavom

asfaltnim. Stanovnici sela su pripadnici bošnjačkog bratstva Feratović. Njihovi preci su došli iz Zatrijepča u Kučima, prvo u Gusinje, a potom na padine Memine planine. Prije pola vijeka u selu je bilo tridesetak domaćinstava, a danas nema stalnih stanovnika. U najvećim broju otišli su u Ameriku.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 112–116.

Budovice (foto: Halil Markišić)

ČEREME, selo u Albaniji. Atar sela se graniči sa NP Prokletije. Smješteno je na južnim padinama Velike Šćapice i Vranice, u dolini Čeremskog potoka (proni Çeremit). Ovaj potok nastaje sastavom potoka proni Derxhans, koji dolazi sa zapada, sa potokom proni Markovçit,

koji dolazi sa istoka. Stanovnici sela su doseljeni iz gusinjskog sela Vusanje.

Lit.: Branimir Gušić, Po Prokletijama kroz pola stoljeća, In: Zuvdija Hodžić, *Kapija Prokletija – Gusinje i Plav u zapisima i putopisima*, Almanah, Podgorica, 2019, str. 272.

Čereme (foto: Halil Markišić)

DOLJA, selo u opštini Gusinje, smješteno na obodu Plavsko-gusinjske kotline, u podnožju planine Vezirove Brade. Prostire se od Alipašinih izvora i periferije Gusinja, u blagom polukrugu podnožjem Vezirove Brade sve do podnožja Karanfila. Planine oko Dolje pripadaju NP Prokletije. Sredinom sela teče rijeka Dolja, u koju se slivaju potoci i bujice sa susjednih planinskih strana. Dobilo je ime po obliku terena na kojem se nalazi. Obradive površine su u aluvijalnoj ravni kotlinskog dijela sela. Atar sela ima površinu od 34,62 km², a obuhvata prostor između Vusanja na istoku, Grnčara na zapadu, Gusinja na severu i granice sa Albanijom na jugu. Glavni zaseoci su Donja i Gornja Dolja. Dio Donje Dolje pri stranama Vezirove brade zove se Dragije. Dio atara u dolini rijeke Dolje je modifikovani lednički valov, čiji su djelovi: Luke, Gornja Dolja, Pjeskovi, Škala i Grebaje. Planinski dio atara Dolje je bogat pašnjacima, izvorima, vrelima i vodenim tokovima, a čine ga ogranci Vezirove Brade, Volušnice, Popadije i Ravnog Ključa. Najznačajniji katuni bili su

Gropa vezirova, Tomin Ravni Ključ, Bistrički katun, Volušnički katun i Popadija. U ataru sela su brojni izvori i vrela, od kojih su najznačajniji Bajrovića vrelo, čija se voda koristi za vodosnadbijevanje Gusinja i vrelo Donje Dolje. Migracija stanovništva Dolje je veoma izražena, uglavnom prema Americi. Iseljavaju se cijele porodice, ostavljajući svoje kuće i imanja. Selo je 1948. godine imalo 651 stanovnika, a 2011. godine 137. Stanovništvo je islamske i katoličke vjeroispovijesti, Bošnjačka bratstva po popisu 1993. su bila: Deljanin, Duraković, Mrkulić, Mulić, Koljenović, Bektešević, Nikočević, Omeragić, Šahmanović. Albanska bratstva su: Gjekaj, Kukaj, Ljuljašević, Šaljanin, Uljaj, Vukelj.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 388-389. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 471–476.

Dolja (foto: Halil Markišić)

DRAGOBIIJA, centralno naselje u Valjboni, Albanija. Atar sela se graniči sa NP Prokletije. Smješteno je u proširenju doline što ga je svojom čenom morenom stvorio nekadašnji lednik iz ogromnog cirka ispod vrhova skupine Gryk e Hapt (2625 mnv). Iz ovog cirka lednik je kroz dolinu Motinskog potoka (proni Motines) probio put u Dolinu Valjbone. To je najdalje naselje u Valjboni dokle dopire uticaj sredozemne klime. U njemu uspijeva vinova loza i smokva.

Lit.: Branimir Gušić, Po Prokletijama kroz pola stoljeća, In: Zuvdija Hodžić, *Kapija Prokletija – Gusinje i Plav u zapisima i putopisima*, Almanah, Podgorica, 2019, str. 274.

ĐURIĆE (Đurička Rijeka), selo u opštini Plav, na južnom obodu plavsko-gusinjskog basena, smješteno u dolini srednjeg toka Plavske rijeke, koja na području ovog sela nosi naziv Đurička rijeka. To je i čest naziv sela Đuriće. Selo i dio Plavske rijeke kroz ovo selo dobili su ime po bratstvu Đuričanin koje u njemu živi. Prema predanju, staro ime ovog naselja i rijeke je bilo

Lijepa rijeka, ali je sa doseljavanjem Đuričana sa Ceklina kod Cetinja preimenovano u Đuriće, odnosno Đurička Rijeka. Sušedna naselja su mu Završ, Bogajiće, Vojno Selo i Jasenica. Katastarska opština Đurička rijeka zahvata površinu od 8,83 km². Pored naselja Đuriće, ovoj katastarskoj opštini pripadaju selo Jasenica, dio naselja Završ (ispod puta Plav- Đuriće), padine Konjskog obora uz desnu obalu rijeke, planina Šćapica i Ribljak. Selo je razbijernog tipa, kuće i njive su najčešće pri stranama, a livade uz rijeku. Ima povoljne uslove za poljoprivredu. Sa Plavom je povezano lokalnim asfaltnim putem, čija je dužina do centra sela 3 km. Po popisu iz 2011. godine, u selu je bilo 254 stanovnika. Stanovništvo je 83,3 % islamske vjeroispovijesti, a 15,9 % pravoslavne.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevica, 2005, str. 393– 394. Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 121.

Đurička rijeka (foto: Halil Markišić)

GRNČAR (alb. Gërçar), selo u dolini istoimene rijeke, opština Gusinje. Atar sela ima površini od 21 km². Njegovi ševrni djelovi se prostiru do razvođa na Grebenu i Lipovici, a južni do vrhova Trojana, koji ulazi u sastav NP Prokletije. Na kontaktu kotlinske ravni i podnožja planina sa obje strane rijeke ima više izvora, od kojih su najpoznatiji Velika i Mala česma. Grnčar zasipa nanosom njive i livade, naročito u lijevom dijelu sela. Pripada selima razbijenog tipa. Rijeka Grnčar ga dijeli na Ljevi i Desni Grnčar. Veći zaseoci su Derviševići, Radončići, Bucelj, Lazi, Krlje, Ravnine, Toskići, Bojovići i drugi. Od druge polovine 20. vijeka stanovništvo se masovno iseljava, najviše u zemlje Zapadne

Evrope i Ameriku. Po popisu iz 2003. godine Grnčaru je imao 190 stanovnika. Stanovništvo je slamske vjeroispovijesti (73,76 %), pravoslavne (22,34 %) i katoličke (3,90 %). Za Bošnjake se izjasnilo 46,6 %, Srbe 31,4 %, Muslimane 11,5 %, Albance 5,76 %, Crnogorce 2,10 %, Jugoslovene 0,52 %, ostale 1,57 %.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 399-400. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 390-470.

Grnčar, dio sela (foto: Halil Markišić)

GUSINJE (alb. Gusia), gradsko naselje, administrativni i kulturni centar opštine Gusinje (geografska širina 42°33'48,18'' N, geografska dužina 19°50'00,62'' E). Nalazi se u jugozapadnom dijelu Plavsko-gusinjske kotline, na mjestu gdje se sastaju rijeke Grnčar i Vruja gradeći rijeku Ljuču, na 920 m nadmorske visine. Okružuju ga planine: Greben, Trojan, Vezirova Brada, i Bor. U „Ljetopisu popa Dukljanina“ iz XII vijeka, na 327 stranici, među 11 dukljanskih župa pominje se i župa Guisenio. Ima mišljenja da je to gusinjski kraj. Naselje Gusinje se pominje prvi put u XIV vijeku, kao selo na karavanskom putu od Skadra i Kotora prema Peći i Carigradu. Po nalogu Porte, bosanski valija Mustafa-paša organizovao je izgradnju grada (tvrđave) Gusinje, koja je

završena 1611. godine. Početkom 17. vijeka, prema opisu Skadarskog sandžaka M. Bolice, Gusinje je imalo 100 kuća sa 237 vojnika. Kao varoš, Gusinje se razvilo iz istoimenog sela sa tvrđavom, koje je 1682. godine imalo 127 kuća i bilo najveće naselje u plavskoj nahiji. Za vrijeme Osmanskog carstva, Gusinje postalo grad poznat po trgovini i zanatima, koji je bio izvjesno vrijeme centar nahije. Vrhunac razvoja Gusinje je imalo u 18. vijeku, kada je plavsko-gusinjski kraj imao oko 40000 stanovnika. Tada je Gusinje imalo četiri osnovne škole, ruždiju (turska gimnazija), konak (đački internat), vodovod, uređene ulice, razvijenu trgovinu i zanate... Prema Geografiji Kosovskog vilajeta, štampanoj 1852. godine u Istanbulu, u Gusinju je bilo 220 zanatskih radnji, dućana i magaza, 7

Gusinje (foto: Halil Markišić)

hanova i 1600 kuća. Gusinje je više puta rušeno i obnovljano. Zadnji put je obnovljeno oko 1700. godine. Izgrađeno je planski. U sredini naselja je centar u obliku latinskog slova L, ranije je bio popločan kamenim pločama. U centru je bilo puno dućana i magaza, kafedžinica i hanova, zanatskih radnji. Od centra je polazilo devet ulica čije krajeve je povezivao jedan kružni put. Sredinom centra i krajevima svake ulice, išao je kanalić za vodu. U Gusinju su sačuvani mnogobrojni objekti narodnog graditeljstva, od kojih su najznačajniji: Vezirova džamija, Crkva Sv. Đorđe, Crkva Sv. Anton, Čekića džamija, Rašića kula, Gacovića kula, Radončića kula, kuća Balića, kuća Beća Nikočevića, kuća Avda Omerova Radončića i dr.

Lit.: Mustafa Memić, *Plav i Gusinje u prošlosti*, Izdavačka zajednica „Veljko Vlahović“ - Književno-izdavačka zadruga „Kultura“, Beograd, 1989, str. 48–54. Branko Radojičić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Pos. Izd., Nikšić, 2015, str. 468. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 11-14.

HAKANJE (alb. Hakaj), selo u opštini Plav, na južnom obodu Plavsko-gusinjske kotline. Susjedna sela su mu Vojno Selo, na istoku, kojem katastarski pripada, Višnjevo, na zapadu i Budovice, na jugu. Naselje je razvijeno najvećim dijelom na nanosu Bijelog potoka, koji silazi sa Memine planine. Atar sela se prostire od desne obale rijeke Ljuče, na severu, do sela Budovice na jugu. Raniji naziv većeg dijela sela bio je Rudine, a današnji naziv Hakanje dobilo je po istoimenom bratstvu Hakanjin (Hakaj). Na putu Plav – Gusinje, između sela Hakanje i Višnjevo u osmanskom periodu bio je postavljen kamen oko dva metra visok – Pobodeni kamen, koji je označavao granicu između Plava i Gusinja. U selu su dobre njive, livade i voćnjaci. Stanovnici su islamske i pravoslavne vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Albanci, Bošnjaci i Crnogorci. U selu je 1993. godine bilo 12 kuća Metjahića (ogranak Koljenovića iz sela Koljenoviće), – 10 Rugovaca (doseljeni iz Rugove), – 9 Hakanja (doseljeni iz Šalje, Albanija), – 3 Tomovića (doseljeni iz Kuča), – 2 Miljuša (došli iz Šalje, Albanija), 2 Vučetaja (dodoseljeni iz Hota),

Hakanje i više njega selo Budovice (foto: Halil Markišić)

1 Milačića (doseljeni iz Kuča) i 1 Dedušaj (doseljeni iz Vusanja).

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 368–371.

HOTE (alb. Hoti), planinsko selo u opštini Plav, oko 7 km udaljeno od Plava, smješteno na padinama planine Kofiljače, oko Hotske i Trokuske rijeke. Najveći dio atara sela je u zoni NP Prokletije, pruža se do granice s Albanijom, a zahvata površinu od 34,73 km². Ima više zaseoka: Husejnovići, Lovnočelo, Kunj i Zabelj. Katastarskoj opštini Hote pripadaju Konjski obor (1450 mnv) na ševeru, Crni vrh (1532 mnv) na zapadu, Kunjska gora (1393 mnv) u centralnom dijelu, kao i planine Horolac, Košutica, Trokuz, Tumba. Neki djelovi atara Hota kontaktiraju sa atarima sušednih sela

(Bogajiće, Đurička rijeka, Jasenica). Katuni u ataru sela Hote su: Horolac, Baništa, Čekića Košutica, Ravna livada, Livotvirski, Trokuski i Osojski katun. Ima puno izvora od kojih nastaju brojni potoci koji formiraju Hotsku, Trokusku i Vranicku rijeku. Neki izvori u kišnom periodu imaju karakter vrela, kao što su: Lovnočelski, Hotski, Zabeljski i Osojski. Klima je oštra, subplaninska, ima malo obradive zemlje, veće površine livada i prostrane i dobre pašnjake, pa je glavno zanimanje mještana bilo stočarstvo. Dosta se teško živjelo, pa je stanovništvo migriralo prema gradskim i industrijskim centrima. Mnoge porodice su se odselile na Kosovo, u Zapadnu Evropu i Ameriku. Selo Hote je veoma staro naselje. Najveći broj njegovih stanovnika vodi porijeklo iz oblasti Hota u ševernoj Albaniji. Prezimena u selu su Hadžaj/Hadžović, Huseinović, Sinanaj/Sinanović, Mehaj/Mehović, Mujaja/Mujović u

Hote (foto: Halil Markišić)

zaseoku Zabelj, Vučetaj/Vučetović u zaseoku Zabelj. Pripadnici plemana Hoti veoma su ponosni na svoje pleme i tradiciju, pa iako je pleme veliko i rasuto po svijetu i iziferencirano na više bratstava, nijesu poznate međusobne ženidbe i udadbe. Stanovništvo Hota je islamske vjeroispovijesti. Po poisu 2003. godine bilo je 169 stanovnika, od čega Albanci čine 83,4%, Muslimani 13,6%, Bošnjaci 2,4% . Po popisu 2011. godine bilo je 205 stanovnika.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 394–395. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 372–377.

Hote, dio sela (foto: Halil Markišić)

Jasenica (foto: Halil Markišić)

JARA, selo na desnoj obali Temnjačke rijeke i nizvodno od nje rijeke Komarače. Razvilo se na južnim i dosta strmim stranama kose koja se spušta sa planine Starac. Ova ga kosa odvaja od sela Desni Meteh. Pripada katastarskoj opštini Desni Meteh. Selo je razbijenog tipa dijeli se na Gornja Jara i Donja Jara. Više sela su šume, pašnjaci i katuni. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Bošnjaci. U Donjim Jarima žive Bašići, a u Gornjim Jarima Gutići.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 148–164.

JASENICA (Jesenica), selo u opštini Plav, smješteno u dolini najgornjeg toka Plavske rijeke, koja nastaje spajanjem Hotske i Trokuske rijeke,

a njena lijeva pritoka je Jasenička rijeka. Dio njenog toka kroz selo naziva se Jasenička rijeka. Oko sela su visoki planinski predjeli pokriveni gustim četinarskim šumama: zapadno od sela su Pusta vrata, Tumba i Ribljak, jugozapadno Crni vrh i dr. Ovi predjeli kontaktiraju i sa atarima susjednih sela (Hoti, Đurička rijeka, Vojno Selo, Budevice). Pripada katastarskoj opštini Hote. Migracija je vrlo izražena prema Plavu, zapadnoj Evropi i Americi, pa je u selu stanovnika sve manje. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Albanci, većinsko stanovništvo (Rogovci, Seljimaj) i Bošnjaci (Srdanovići).

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 165-167.

KOLJENOVIĆE (KOLJNOVIĆE), selo u jugoistočnom dijelu opštine Gusinje, neposredno do istočne periferije Gusinja. Prostire se u dužini oko dva kilometra od desne obale rijeke Vruje i sela Vusanja do sela Kruševa, čijoj katastarskoj opštini pripada, na nadmorskoj visini od 920 do 980 m. Dio sela se nalazi u ravnici pored puta Gusinje – Vojno Selo – Plav, a dio po blagim stranama podnožja Bora, koji pripada NP Prokletije. Na kontaktu kotlinske ravni i podnožja ogranaka Bora ima više izvora. Pripada selima razbijenog tipa, a najveći broj kuća je na nanosu Koljenovića potoka (Ram Koljinića potok). Dobilo je ime, kako se ovdje pripovijeda, po najstarijem pretku njegovih stanovnika, nekom Kolji. Djelovi sela su Feljovići, južni dio sela, Ram Koljinići, severni dio sela, Demiroviće, zaselak u strani više sela. Planine Koljenovića su Koljendarski Bor i dio Vezirove Brade. Neki toponimi na prostoru sela svejdoče o starim građevinama koje su se u njemu nalazile. U južnom dijelu sela do rijeke Vruje bili su Šabanagića dvorac i Kršla, čiji su se temelji i zidine do nedavno postojale. Na lokalitetu Čekića krša je staro nizamsko groblje, a nekad je tu bilo i neko utvrđenje. Na njemu je najveći broj nišana iz osmanskog perioda uništen prije desetak godina. Od sredine prošlog vijeka žitelji ovog sela, kao i drugih naselja opštine Gusinje, se masovno iseljavaju u Ameriku i zemlje Zapadne Evrope. U selu je 2011. godine bilo 165 stanovnika, od kojih su 92,1 % islamske vjeroispovijesti (Bošnjacka bratstva: Koljenović, Bektešević, Mulić; albanska bratstva: Selimaj, Vučetaj) a 7,9% pravoslavne (Babović, Milačić, Šoškić, Radenović).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 390. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 485–486. Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 443. Branko Radojičić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Posebno izdanje, Nikšić, 2015, str. 512.

KOMARAČA, selo u opštini Plav, smješteno u dolini rijeke Komarače, na objema njenim stranama, oko 4 km udaljeno od Plava. Pruža se u dižini oko 4 km, od lokaliteta Gradina i sela Jara do ušća Komarače u Lim. Pripada katastarskoj opštini Desni Meteh. Kuće su u ravnici i na blagim stranama. Kroz selo prolazi lokalni asfaltni put Plav – Babiono polje. Ovaj put povezuje sa Plavom i sela Lijevo Meteh, Desni Meteh i Babino Polje. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Bošnjaci. Intenzivna je migracija stanovništva u zemlje Zapadne Evrope i Ameriku. U selu se nalazi četvororazredna osnovna škola, koju pohađaju i deca iz susjednih sela Lijevo Meteha i Desno Meteha.

Lit.: Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 447.

KRUŠEVO (alb. Kruševa), selo u opštini Gusinje u podnožju planine Bor (pripada NP Prokletije), istočno od Gusinja, sa desne strane rijeke Ljuče, između sela Koljenovića na zapadu i Višnjeva na istoku, 8 km udaljeno od Plava i 2 km od Gusinja. Vjeruje se da je dobilo ime po divljim kruškama koje su masovno rasle u ovom selu. Kao staro naselje postojalo je i u razvijenom Srednjem vijeku. Osmanlije su ga, po popisu iz 1485. godine, vodile kao Kurušova sa 54 kuće, od kojih su 4 bile samačke. Atar sela se prostire od rijeke Ljuče na severu do razvođa na planini Bor i granice sa Albanijom na jugu, zahvatajući površinu od 20 km². Razvilo se na aluvijalnoj ravani, dijelu Plavsko-gusinjske kotline, i po obodu na prostranim nanosima potoka, na nadmorskoj visini od 999 do 1100 m. Po obodu ravni, na kontaktu sa stranama Bora ima više izvora, koji tokom proljeća i kasne jeseni imaju osobine vrela. Najpoznatije je Kujovića vrelo. Potoci silaze sa planine Bor, od koji su najveći Radončića potok (Kasumov potok), Sulejman Sejfov potok i Kukića potok. U čelenci Radončića potoka nalaze se Donji i Gornji Radončića katun, a u čelenci Kukića potoka Kukića katun. Selo ima plodne njive,

livade i voćnjake, a na Boru, iznad gornje granice visoke šume, prostrane pašnjake. Ima odlike razbijenog i mahalskog tipa sela. Dijeli se na Radončića i Kukića mahalalu. U selo je sačuvano nekoliko tradicionalnih kula na tri boja (vidi: Hasan Kukina kula, Alji Nikočevića kula, Hadžihasić kula, Ljačkovića kula) i nekoliko kula na dva boja. Od sredine prošlog vijeka neprekidno teče proces iseljavanja stanovnika ovog sela, prvo prema prema Kosovu i Bosni, a potom, uglavnom, prema Americi i Zapadnoj Evropi. Po popisu iz 2011. godine selo je imalo

335 stanovnika. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Bošnjaci 53,4% (Radončići, Bekteševići, Čekići, Lucevići, Nikočevići, Kadrići, Koljenovići) i Albanci 43,6% (Kukaj, Selimaj, Sinanaj).

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, St. Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 391. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 489–494.

Kruševo (foto: Halil Markišić)

MALO SELO, selo u opštini Plav, na obodu plavsko-gusinjskog basena, na desnoj obali Plavske rijeka, koja ga odvaja od gradskog naselja Plav. Administrativno pripada selu Bogajiće. Razvilo se na blagim stranama i terasama ogranaka planine Kofiljače. Kroz selo teče Maloseljski potok. Domaćinstva su se ranije uglavnom bavilo zemljoradnjom i stočarstvom.

Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Bošnjaci (Ja(h)savići, Ja(h)dadići), Bajraktarevići.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 207-209.

Malo Selo (foto: Halil Markišić)

METEh, selo sjeveroistočno od Plava, na desnoj obali rijeke Komarače. Sa planinskog vrha Šabova glava spušta se planinska kosa Krsno brdo, koja ga dijeli na Lijevi i Desni Meteh. Selo je razbijenog tipa, smješteno na terasama i po nižim djelovima blagih strana Ječmišta, Crvenog krša, Dijela i Starca (Javorja). Pripada katastarskoj opštini desni Meteh površine 70, 58 km². Njoj pripadaju i sela Komarača, Jara i zaseok Babino Polje. Planinski dio atara čine planine Dio, Starac, dio Bogićvice, Jelenak, Mladica, Babina gora, Plavski Nećinat. Imena Lijevi i Desni Meteh dobili su po tome što su stanovnici ovih sela lijevu i desnu stranu računali uzvodno od vodotoka. Kroz Lijevi Meteh teče rijeke Ljevoša (Ljevačka rijeka), a kroz Desni Meteška rijeka. Stanovništvo se bavi zemljoradnjom i stočarstvom. U Metehu je 1991. bilo 720 stanovnika, a 2011. godine 312. Stanovništvo je 93,3% islamske vjeroispovijesti, a 5,4% pravoslavne, a po nacionalnosti su Bošnjaci, Crnogorci i Srbi. U Desnom Metehu žive bošnjačka bratstva Lukovići, Lješnjani, Cecunjani, Srdanovići, Kandići i Jevrići. Ranije u ovom selu je bilo i pripadnika pravoslavne vjeroispovijesti – Đukića, Simonovića. U lijevom Metehu žive pravoslavno bratstvo Radenovići i Bošnjaci Lukovići.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, 2005, str. 397-398.

PLAV, geografska širina 42°35'52.35" N, geografska dužina 19°6'24.87" E; udaljenost od mora 89 km, gradsko naselje, administrativni i kulturni centar opoštine Plav. Zahvata prostor između Plavskog jezera na zapadu, Plavske rijeke na istoku i sjeveroistoku, podnožja brda Završ na jugu i Rudog Polja na sjeverozapadu. Njegov začetak predstavljaju selo Ribare i kraj njega na uzvišenju naselje Selo Grad [koje je obuhvatalo utvrđenje (Grad) i naselje oko njega sa 60 kuća] iz prve polovine 13. vijeka. To je bio centar Župe Plav. I u „Dečanskoj hrisovulji pominje se „Selo u Plavje Grad“. Sa dolaskom

Osmanlija počinje brzi razvoj ovih naselja i njihova transformacija u varoš Plav, koji je imo veoma povoljan položaj. Bio je raskrsnica karavanskog puta koji je išao dolinom Lima i puta od Skadra i Kotor preko Peći za Carigrad. Osim toga, njegova okolina imala je razvijenu poljoptovredu. Postao je administrativni centar oblasti, širi se nova religija – islam, razvijali su se zanati i trgovina. Kako bi učvrstili vlast u plavsko-gusinjskom kraju, predstavnici osmanske vlasti početkom 17. vijeka počinju sa izgradnjom gradova (utvrđenja) Plava i Gusinja. Po nalogu Porte, bosanski valija Mustafa-paša organizovao je izgradnju (obnovu) grada, pokraj džamije, a na prostoru srednjovjekovnog naselja Plavje Grad. Izgradnja je završena 1619. godine. Tako već u prvoj polovini 17. vijeka, prema opisu Skadarskog sandžaka M. Bolice, selo Ribari (današnje Ribare) ima 90 kuća i 220 vojnika, a Selo Grad 60 kuća i 140 vojnika. Vremenom je za Grad i mahale oko njega peovladao naziv oblasti – Plav. Stari Plav imao je 7 mahala: Redžepagića, Šabovića, Medunska, Omeragića, Ribarska, Meteriz i Kupus mahala. Grad se širi prema Limskom mosu, Rudom Polju i Vojnom Selu. Tri su razvojna centra u strukturi Plava. Prvi je Meteriz (945 mnv) gdje se nalazi administrativni centar (zgrade: Opštine, suda, pošte, stambene zgrade). Druga je Racina (na kojoj su zgrade: Osnovne škole „Hajro Šahmanović“, Srednje stručne škole „Bećo Bašić“, Centra za kulturu „Husein Bašić, Doma zdravlja, Stadion FK „Jezero“, brojni ugostiteljski objekti i stambene zgrade). Začetak trećeg razvojnog centra je izdignuti prostor više sjeveroistočne obale Plavskog jezera, na kojoj je izgrađen hotel „Plavsko Jezero“. Ovaj prostor, predviđen za turističku zonu, je nekontrolisanom gradnjom potpuno devastiran. U Plavu je sačuvano nekoliko kulturnih dobara (ili je u toku postupak za njihovo proglašenje) od nacionalnog značaja (v. Redžepagića kula, Carska džamija, Bećiragića kula, Hadžimušovića kula, kula sinova Rama Redžepagića).

Lit.: Mustafa Memić: *Plav i Gusinje u prošlosti*, Izdavačka zajednica „Veljko Vlahović“ - Književno-izdavačka zadruga „Kultura“, Beograd, 1989, str. 48–54. Branko Radojičić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Pos. Izd., Nikšić, 2015, str. 657.

Plav (foto: Halil Markišić)

PRNJAVOR, selo ševeroistočno od Plava, od koga ga razdvaja samo Plavska rijeka, pa sve više dobija karakter prigradskog naselja. Prostire se od periferije Plava do rijeke Komarače i između Kofiljače i Velikog Skića. Razvilo se na djelovima čeone morene plavskog lednika, manjim terasama i blagim stranama podnožja planine Kofiljača na istoku i brda Veliki Skić (1048 mnv) na zapadu. Katastarska opoština Prnjavor zahvata površinu od 43,89 km², a pripadaju joj, pored Prnjavora i Korita, kao i manji zaseoci Šiljkaći, Polja, Žižnica, Bonćova, Temnjaci i Maslo, Babionopoljske Luke i planine Treskavica, Veliki Hrid, Bogičevica.

Na istočnoj strani Korita i Prnjavora ima više izvora i potoka. Kroz Korita ide asfaltni put Plav-Babino polje. Djelovi naselja Korita su mahale: Redžematovića mahala, Tošića mahala i Pejčinovića mahala. Naselje ima jednu džamiju, više zanatskih i trgovačkih radnji, uređenu vodovodnu i putnu mrežu. Đeca pohađaju osnovnu i srednju šklu u Plavu. Više Pejčinovića mahale nalazi se Ćesačko groblje. To je staro groblje. Grobovi su bili dugački, sa velikim pločama i kamenjem, bez krstova i drugih znakova. Seljani vjeruju da je groblje „vlaško“ jer su u ovim krajevima živjeli Vlasi /Aromuni), od kojih potiču i neka plavsko-gusinjska

bratstva. Po popisu iz 2011. godine, selo je imalo 960 stanovnika. Stanovništvo je 98% islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti 93,7% su Bošnjaci.

Lit.: Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 446.

Prnjavor, dio sela (foto: Halil Markišić)

Korita (foto: Halil Markišić)

VIŠNJEVO, selo u opštini Gusinje, između sela Hakanja i Kruševa, na sredokračići puta Plav – Gusinje. Atar sela se pruža od rijeke Ljuče na sjeveru do Memine planine na jugu (pripada NP Prokletije), zahvatajući površinu od 6,04 km². Pripada selima razbijenog tipa, a dijeli se na Donje i Gornje Višnjevo. Donje Višnjevo je u kotlinskoj ravni, a Gornje na terasama i blagim stranama uz Višnjevački potok na nadmorskoj visini između 940 i 1000 m. Raspolože se brojnim izvorima i ima povoljne uslove za razvoj poljoprivrede. Katun sela je Ljemina Gropa na Maminoj planini. U selu još odoljevaju vremenu dvije kule: Sokolj Dedina kula i Hadžiljevića kula. Od druge polovine prošlog vijeka stanovnici sela masovno migriraju u

Ameriku. Stanovnici sela su po vjeroispovijesti katolici (Cranovići) i muslimani (Feratovići, Kastrati, Mujovići, Rugovci), a po nacionalnosti Bošnjaci i Albanci. Godine 1993. u selu je bilo 4 domaćinstva bratstva Curanović, 3 Feratović, 2 Kastrat, 1 Mujović, 2 Rugovac.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 392. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 379 –381. Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 111.

Višnjevo (foto: Halil Markišić)

VOJNO SELO (alb. Vojnosella, Vojnosellë), kraj i jedno od najstarijih naselja u opštini Plav, razvijeno na zapadnim padinama brda Završ, po istočnom obodu Plavsko-gusinjske kotline, duž desne obale Plavskog jezera i rijeke Ljuče. U osmanskome popisu Skadarskog sandžaka iz 1485. godine pominje se pod imenom Vojhnino, kada je imalo 43 kuće. Stanovništvo se bavilo zemljoradnjom i stočarstvom. Tada se u ovom selu proizvodilo 380 oka pšenice, 260 oka raži, 196 oka zobi, 280 oka ječma, 100 oka prosa, ukupno 1016 oka žita. U tom popisu pominje se u ovom selu pop Vladimir, te se smatra da je tada imalo crkvu. Vojno selo pominje i Kotoranin Marijan Bolica 1614. godine pod imenom Jovino sa 29 domova i 60 vojnika. Prema nekim autorima i narodnom predanju, Vojno Selo je dobilo ime po borbama koje je na ovom prostoru vodio kralj Milutin sa Ilirima. Ima mišljenja da je ovo selo dobilo ime po vojnom taboru Osmanlija koji je u njemu bio postavljen u cilju zaštite Plava od prodora pripadnika plemena Keljmendi. Sve te pretpostavke imaju samo folklorno značenje. Varijante Vojnik (planina kod Nikšića) i Fojnica pomažu nam da sigurnije identifikujemo osnovu hvoj- (hvoje- četinari). Analogno tome može se pretpostaviti da i toponim Vojno selo ima istu osnovu hvoj- (Hvojno selo). Zahvata površinu od 21,81 km², a podijeljeno je na dvije katastarske opštine: Vojno Selo I (7,5 km²) i Vojno Selo II (14,31 km²). U sastav Katastarske opštine Vojno Selo I su naselja Vojno Selo, Kumanice, Hakanje i Budevice. Vojno Selo II je u okviru Nacionalnog parka, a obuhvata Meminu planinu, planinu Potkobilu,

Gradac (1418 mnv) i Karaulu (1664 mnv). Kroz selo prolazi asfaltni put koji povezuje Plav i Gusinje. Sa lijeve i desne strane ovog puta su kuće Vojnog Sela, Hakanja, Višnjeva, Kruševa i Koljenovića. Kroz selo teku Bježan potok, Kučevića potok, Markišića potok, Mučin potok i Bijeli potok. U naselju se nalaze dvije kule: kula Staniše Turkovića i kula Luke Turkovića. I pored povoljnih uslova za razvoj poljoprivrede, više od pola vijeka se odvija migracija iz ovog sela. Pravoslavno stanovništvo se seli pretežno prema Podgorici i Srbiji, a muslimansko prema Kosovu i Bosni, a kasnije prema Zapadnoj Evropi i Ševernoj Americi, Mnoge su kuće u ovom selu, kao i u ostalim plavskogusinjskim selima, prazne. Godine 2011. u Vojno Selu, sa zaseocima Hakanje i Budevice, je bilo 642 stanovnika. Stanovništvo je 71,5 % islamske vjeroispovijesti i 26,6 % pravoslavne, a po narodnosti su Bošnjaci, Crnogorci, Srbi i Albanci.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 392–393. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 117–120. Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 445. Branko Radojičić, *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*, Filozofski fakultet, Posebno izdanje, Nikšić, 2015, str. 851. Mitar Pešikan, *Značaj praćenja jezičkih elemenata koji se ponavljaju u mikrotoponimiji*, Prva jugoslovenska onomastička konferencija, Tivat, 1975, str. 95-102.

Vojno Selo (foto: Halil Markišić)

Vojno Selo (foto: Halil Markišić)

Donje Vusanje (foto: Halil Markišić)

VUSANJE (alb. Vuthaj), selo u opštini Gusinje, na krajnjem jugozapadu Plavsko-gusinjske kotline, uz granicu prema Albaniji. Planine oko Vusanja pripadaju NP Prokletije. Centar sela je udaljen od Gusinja oko 4 km. Ima površinu od 49,56 km². Atar sela karakterišu mnogobrojni geomorfološki i hidrološki fenomeni. Krečnjačka prečaga Suka dijeli ga na Donje Vusanje, nastavak Plavsko-gusinjske kotline, i Gornje Vusanje. Donje Vusanje ima četiri zaseoka. Na desnoj obali Grlje i Vruje, u podnožju planine Bor, su zaseoci Đonbaljaj i Ćosaj, na lijevoj obali u podnožju Vezirove Brade su zaseoci Gerani (alb. Geraj) i Alipašini izvori (alb. Krojet e Alipashë Gusion). Gornje Vusanje (alb. Katuni i Sirun) smješteno je južno

od prečage Suke, u ledničkom valovu od kojeg se nastavljaju dvije doline – Zaronica (Žarovnica) i Ropojana. Kroz Dolinu Ropojana teče rijeka Skakavica koja izvire iz vrela Oko Skakavice. Ona kod prečage Suke gradi vodopad i dalje teče kroz uski kanjon i nosi ime Grlja. Gornjem Vusanju pripada i zaselak Žarovnica (alb. Zaronica), najmanji zaselak Vusanja. Između dolina Žaronica i Ropojana je najvišočija planina u Crnoj Gori, Bjelič. Uz dolinu Žarovnicu i dalje preko prevoja Ćafa Borit ide put za selo Ćereme u Albaniji i dalje dolinom rijeke Valjbone do Drima za Prizrenski put. Kroz dolinu Ropojana, preko Pečkog prevoja na jugu prolazi karavanski put za Skadar. Preko Bjeliča postoje još dva teško prohodna prelaza:

Gornje Vusanje (foto: Halil Markišić)

Ćafa Valjbons i Čafa Jakupit. Selo ima velike i dobre pašnjake na planinama, pa se stanovništvo najviše bavilo stočarstvom. Broj stanovnika se neprekidno smanjuje, jer je migracija veoma intenzivna, prema Americi, Zapadnoj Evropi i Kosovu. Po popisu iz 2011. godine Vusanje je imalo 648 stanovnika. Stanovništvo je islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su Albanci. Pripadaju plemenu Keljmendi čije je dalje porijeklo iz mjesta Nikči u Albaniji. Njihova prezimena su: Ahmetaj, Đonbaljaj, Uljaj, Čeljaj, Vuçetaj, Dedushaj, Bručaj, Gočaj, Ćosaj, Kukaj.

Lit.: Radovan Bakić, *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, Nikšić, 2005, str. 389–390. Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 382–389. Andrija Jovičević, *Plavsko-gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular*, Srpski etnografski zbornik, knj. 21, Naselja srpskih zemalja, knj. X, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1924, str. 444.

ZAVRŠ, nekad selo, a sada većim dijelom prigradsko naselje jugoistočno od centra Plava, razvijeno na terasama i blagim stranama kose Završ (1123 mnv). Pripada katastarskim opštinama Vojno Selo (zaseok Kumanice), Plav, Bogajiće i Đuriće. Pruža se od periferije Plava do Vardišta. Naselje je sa tri lokalna asfaltna puta povezano sa Pavom: istočnim podnožjem Završa ide put Plav – Hote, zapadnim put Plav – Gusinje, a treći put prolazi sredinom naselja. Atar sela pripada katastarskim opštinama Vojno Selo, Plav i Đurička rijeka. Svi mještani su islamske vjeroispovijesti, a po nacionalnosti su dominantno Bošnjaci.

Lit.: Alija Džogović, *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, 2009, str. 124–147.

Završ (foto: Halil Markišić)

KULTURNA BAŠTINA

ALATURKO KOLO, narodna igra, jedina u Plavsko-gusinjskom kraju u kojoj se kolo kreće sa desna na lijevo. Igra se na svakom veselju Bošnjaka i u svakom kulturno-umjetničkom društvu u Plavu i Gusinju. Nekada su žene i muškarci igrali u odvojenim kolima, a kada su kola postala zajednička (“šarena kola”) učesnici

igre držali su se za maramice. Danas, učesnici igre se drže za ruke. Postoji više varijanti alaturko kola, a najljepše su Igra s puškom i Kolo gusinjskih đevojaka. Kolo gusinjskih đevojaka je svadbena igra, koja se igra na kani. **Koraci u kolu** gusinjskih đevojaka: Vrsta takta 2/4; I Takt/Prva doba / - jedan korak lijevom nogom

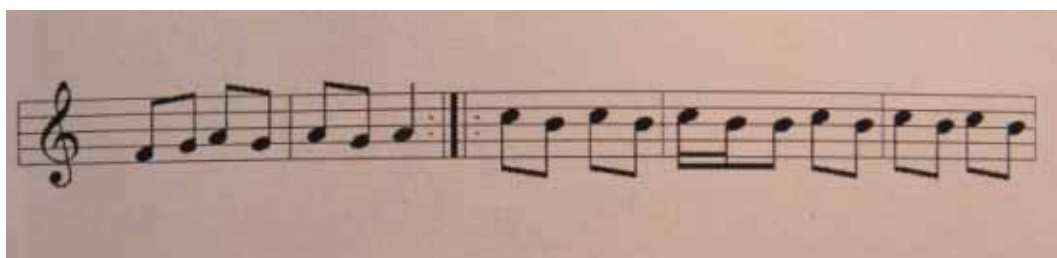

Alaturko kolo – Igra s puškom (foto: Zećo Hodžić)

ulijevo/ - jedan korak dsnom nogom ulijevo - jedan korak u lijevu stranu lijevom nogom, privlačenje desne noge, tijelo okrenuto blago ka centru. **II takt/** Isto kao i I takt. **III Takt/** Prva doba/ - prebacivanje težine tijela sa lijeve noge na desnu nogu. Igra se na polustopalu sa blagim treptajem. Druga doba/ - prebacivanje težine tijela sa desne noge na lijevu, na polustopalu, sa blagim treptajem. **Pjesma u kolu gusinjskih**

đevojaka: Knjigu pišu gusinjske đevojke/ Pa ju šalju paši Alipaši/ Aman pašo, aman Alipašo/ Pusti nama momke Gusinjane/ I Plavljane sive sokolove/ Sokake je popanula trava/ Svaku curu zaboljela glava.

Lit.: Draško Savković, *Narodne nošnje, igre i pjesme u Crnoj Gori*, Muzeji i galerije, Podgorica, 2005, str. 162. Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 258-262.

BISTA BEĆA BAŠIĆA, u Plavu, ispred zgrade Osnovne škole „Hajro Šahmanović“. Bećo Bašić (Plav, 1918 - Dolja kod Gusinja, 1943), student književnosti jugoslovenskih naroda, organizator i rukovodilac Narodnooslobodilačkog pokreta u Plavsko-gusinjskom kraju i organizacioni sekretar Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Okrug beranski.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 413.

Bista Džafera Nikočevića (foto: Halil Markišić)

Bista Beća Bašića (foto: Halil Markišić)

BISTA DŽAFERA NIKOČEVIĆA, u Gusinju, ispred škole koja nosi njegovo ime – JU Osnovna škola „Džafer Nikočević“. Džafer Nikočević (1923-1944) bio je jedan od rukovodilaca antifašističkog pokreta u Gusinju, borac plavsko-gusinjske gerile, borac Kosmetškog partizanskog odreda „Bajram Curi“, borac Beransko-andrijevičkog partizanskog odreda i politički komesar čete.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO “Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 411.

BISTA I NADGROBNI SPOMENIK ZUFERU MUSIĆU, na gradskom trgu u Plavu. Zufer Musić (Plav, 1911 - Beograd, 25. XII 1967), pravnik, vlasnik i Ed. lista „Naš dom“ koji je izlazio u Skoplju 1938-1941. godine, proslavljeni ratni komandant Prve kosovsko-makedonske proleterske brigade, generalmajor JNA, au-

tor knjiga u rukopisu: *Prirodne ljepote Plava i Gusinja i Istorija Plava i Gusinja*.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 415.

Spomenik Zuferu Musiću (foto: Halil Markišić)

Bista Jusufa Redžepagića (foto: Halil Markišić)

BISTA REDŽA MULIĆA, na groblju u Gusinju. Redžo Mulić (1922-1982), kompozitor vokalne, kamernе, scenske, filmske, simfonijske i dječje muzike. Autor velikog broja horskih kompozicija. Obradio je oko 150 izvornih albanskih i drugih pjesama. Njegova djela izvode se i slušaju širom Evrope, a najvažnija su: *Prva kosovska simfoniја*, *Druga kosovska simfoniја*, *Simfonijska fantazija*, *Pastoralа i igra*, *Prizrenski akvareli*, *Legenda o heroju*, *Legenda za violinu i klavir*, *Elegija za violončello*, violinu i klavir. Autor je i muzike za dugometražne igrane filmove: *Kapetan Leši*, *Obračun*, *Vuk sa Prokletija*, *Vetar i hrast*, kao i za dokumentarne filmove *Glava za glavu*, *Kosovsko zlato (I, II, III)*, *Tubelija* i dr.

Lit.: Halil Markišić, *Gusinjska bratstva kroz stare foto-albume*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2015.

BISTA JUSUFA REDŽEPAGIĆA, u Plavu, ispred zgrade Osnovne škole „Hajro Šahmanović“. Jusuf Redžepagić (Plav, 1920 – Dolja kod Gusinje, 1944), student agronomije, politički komesar Muslimanskog omladinskog partizanskog bataljona Plava i Gusinja.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO “Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 413.

Bista Redža Mulića (foto: Halil Markišić)

CRKVA SV. ANTONA (Katolička crkva), nalazi se u selu Dolja, 2 km udaljenom od Gusinja, u blizini katoličkog groblja, sa desne strane puta od Gusinja ka živopisnoj dolini Grebaje. Crkva je posvećena svetom Antonu Padolanskom, a poznata je pod imenom Katolička crkva. Građena je od 1933. do 1936.

godine. Vlasništvo je Barske mitropolije. Renovirana je 2011. godine dobrovoljnim priložima iseljenika sa ovog područja, najviše onih u SAD-u.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 218-220.

Crkva Sv. Antona (foto: Halil Markišić)

CRKVA SV. TROJICE je u okviru istoimenog manastirskog kompleksa u selu Brezojevice. Nalazi se na lijevoj obali Lima, na terasi između ušća Plavske rijeke (Bobeza) i rijeke Komarače u Lim, ispod kupastog uzvišenja Gradac, na kojem se nekad nalazio grad i utvrđenje. Crkvu je podigao jeromonah Nestor 1567. godine uz pomoć kneževa brezojevičkih Vukmira Stjepanova i Živka Bjelakova, a po nalogu

kaluđera iz manastira Visoki Dečani. O tome svjedoče dva natpisa na crkvi iz XVI vijeka, jedan iznutra nad ulaznim vratima, a drugi u prozoru oltara. Ima mišljenja da se ti natpisi odnose na njenu obnovu, pa i da je starija od Manastira Visoki Dečani. Izgradnja (ili obnova) ovog manastira dogodila se u vrijeme uspona Osmanskog carstva, kraja vladavine sultana Sulejmana I Veličanstvenog i početka vladavine

sultana Selima II (vladao 1566-1574). Zidana je pritesanim kamenom od škriljaca, sige i krečnjaka. Sa sjeverne strane crkve je okomita stijena, pa je crkva ukopana u blagi nagib terena. Sa te strane crkve se nalazi dugačak zid male visine. Na južnoj strani fasade su tri uzana polukružna prozora i vrata koja vode u naos crkve. Na apsidi se nalaze tri mala, uzana prozora – puškarnice. Crkva je bez kubeta i zvonika, jednobrodna s polukružnom apsidom, prostranim kvadratnim naosom i pripratom, građena u vizantijskom stilu. Njena unutrašnjost podijeljena je na oltar, crkvu i pripratu. Na zapadnoj fasadi iznad vrata nalaze se tri plitke lučne niše. Drugih arhitektonskih ukrasa ova crkva nema. Patosana je neobrađenim pločama. Ima dvojna malih vrata sa zapadne strane za ulaz u pripratu i kroz pripratu za crkvu, a druga su sa

južne strane. Crkva je više puta paljena, i kasnije ponovo obnovljena, u posljednjih 130 godina četiri puta: 1854, 1862, 1912. i 1941. godine. Drvena krovna konstrukcija crkve zamijenjena je kamenim svodom. Vjekovima je manastir Svete Trojice predstavljao jedinu vjersku ustanovu pravoslavnog stanovništva Plavsko-gusinjske oblasti u kojoj su se okupljali, gdje su mirene krvi i plemenske svađe, ugovarano hajdukovanje, organizovani sabori i dr. Od 1964. godine crkva Svete Trojice je pod zaštitom države kao kulturno-istorijski spomenik druge kategorije, danas kao kulturno dobro. Pokrivena je borovom šindrom, a njegovi zidovi su konzervirani.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 36-43.

Crkva Sv. Trojice (foto: Halil Markišić)

CRKVA SV. ĐORĐA, u Gusinju, podignuta 1926. godine, za vrijeme vladavine kralja Aleksandra Karađorđevića. Crkva je jednobrodne osnove, zidana od neobrađenog pritesanog kamena. Dimenzije njene osnove su 7,85 X 15 m, korisna površina 77, 30 m², a viona 5,10 m. Pod je od kamenih ploča. Ikonostas je uradio Petar Čolanović 1926. godine. Ikone su rađene u tehnici ulja na

platnu. Iznad ulaznih vrata uklesan je natpis sa podacima o gradnji crkve. Obnovljena 2005. godine, zvonik u porti Crkve podignut je 2010. Nalazi se na Listi kulturnih dobara.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 211-215.

Crkva Svetog Đorđa (foto: Halil Markišić)

ĆILIM GRANAŠ, nastao je u Plavsko-gusinjskom kraju. Ima karakteristične, samo njemu svojstvene ornamente (šare), kakvih nema kod sandžačkih, pirotskih i drugih tipova ćilima. Zbog originalnosti i ljepote, izrada ćilima granaša je vrijedna da se proglasi za kulturno dobro. Koristi se za zastiranje poda musafirske sobe, pa je njegova veličina zavisila od veličine sobe. Nekada, đevojke stasale za udaju obavezno su u svojoj sermiji (spremi) imale ćilim granaš, i gotovo sve su znale da ga tku. U tkanju ćilima je uvijek učestvovalo više đevojaka ili mladih žena.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 165.

Ćilim granaš (foto: Halil Markišić)

Ćilim granaš (iz sprema Mejreme Musić-Markišić) (foto: Halil Markišić)

DANI BOROVNICE, kulturno-turističko-poljoprivredna manifestacija u Plavu, koju organizuje Centar za Kulturu Plav od 1999. Traje oko 15 dana u toku kojih se odvija bogat program: svečano otvaranje sa bogatim kulturno-umjetničkim sadržajem, veče folkloru kulturno umjetničkih društava, jutarnje branje borovnica na padinama Kofiljače i Hrida, prezentacija borovnice i proizvoda od borovnice, okrugli sto o borovnici, promocija književnog i muzičkog stvaralaštva i drugi sadržaji iz kulturnog, turističkog i poljoprivrednog potencijala opštine Plav. Na svečanom zatvaranju manifestacije dodjeljuju se priznanja: za najbržu beračicu, najmlađu beračicu, proglašava se mis borovnice i najbolja otkupna stanica. Putem ove manifestacije organizatori promovišu i

valorizuju prirodni potencijali i ljepote plavskogusinskog kraja. Beračice borovnice imaju specijalnu nošnju koja je kreirana za ovu manifestaciju, a čine je: haljina, košulja, jelek, kapa, kecelja sa specijalnim pojasom i obučamokasine. U svečanom defileu, svaka djevojka u ruci nosi od pruča pletenu korpu napunjenu borovnicom. Karavan beračica i drugih učesnika manifestacije se kreće ulicama Plava, Gusinja i Murina, a kada se vrši najava iz nekog od gradova regiona karavan defiluje ulicama i trgovima tih gradova. Sve starosne i rodne grupe učestvuju u ovoj manifestaciji.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 214-216.

Princ Nikola Petrović II na manifestaciji Dani borovnice u Plavu (iz fotodokumentacije Halila Markišića)

DIZDAREVIĆA GRAD (Plavski grad, Grad), nalazi se na uzvišenju Meteriza (945 mnv), na mjestu gdje se nekada nalazilo staro utvrđenje u srednjovjekovnoj župi Plav, koje se pominje i u Dečanskoj hrisovulji kao „selo u Plavje grad“. Niže grada se nalazilo selo Ribari, danas Ribarska mahala. Dizdarevića grad izgradili su Osmanlije 1471. godine, a zahvatao je površinu 65 X 50 metara. Oko njega se nalazio zid 3-5 m visok, a na uglovima visoke kule osmatračnice sa puškarnicama. Imao je dvije kapije, džamiju (Carska džamija), jednu trosprtanu kulu, u kojoj je stanovao dizdar, i nekoliko tradicionalnih kuća od kamena i drveta za smještaj vojne posade. Ispred kapije bila je sahat kula. U njegovoj neposrednoj blizini nalazila se zgrada

biblioteke, sagrađena iste godine kad i džamija u njemu - 1471. Ovaj kulturno-istorijski spomenik velike vrijednosti srušen je u drugoj polovini prošlog vijeka. Prvi dizdar grada bio je Zejnel-beg Redžepagić, pa njegovo potomstvo dobi ime Dizdarevići ili Građani. Za čitavo vrijeme osmanske vladavine dizdari grada su bili iz ove grane Redžepagića. Zid oko grada obnovio je Orle Mustafin Redžepagić, naslednik većeg dijela grada. Uradio je projekat za obnovu i ostalih elemenata ovog kulturno-istorijskog spomenika.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 61-63.

Dizdarevića grad (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA CARSKA (Careva džamija, Stara džamija, Drvena džamija), u Plavu. Sagrađena je 1471. godine, u vrijeme vladavine sultana Mehmeda II Osvajača (vladao 1451-1481), pa je po njemu u narodu nazvana Carska džamija. Najstarija je džamija u Plavsko-gusinjskom kraju, pa se naziva i Stara džamija. Poznata je i pod imenom Drvena džamija, jer su njen prednji dio (soferlak, trijem), krov i munare izrađeni od drveta. Nalazi se u centru Plava na kupastom uzvišenju, te je u vrijeme kada je podignuta dominirala okolinom. Ulazila je u sastav Dizdarevića grada, oko kojeg je bio zid 3-5 m visok. Bila je izgrađena od busika (blokova zemlje) i drveta i kao asker-džamija namijenjena nosiocima osmanske vlasti sa kadijom na čelu i pripadnicima regularne osmanske vojske. Sadašnji izgled džamije je iz 18. vijeka. Renovirana je 1869/70, 1970 i 1986.

godine. Njena osnova je pravougaona, dimenzija 14 X 8 m. Sastoji se iz prizemlja i sprata. Krov od šindre je pri renoviranju 1986. godine zamijenjen imitacijom šindre od termoplasta. Munare je od drveta, visoko 10 m i diže se iz krova. Prednji dio džamije, soferlak, je izgrađen od drveta sa jednostavnim rezbarijama. Imala je spoljašnje stepenište za sprat, ali prilikom renoviranja nije urađeno. Tavanica je od drveta i ukrašena je rozetom, a vrata su izrezbarena u vidu cvjetova. Ispred džamije je bunar, a 1986. godine izgrađen je i šedrvan. Džamija ima abdesthanu, kafedžinicu i učionicu. Stavljena je pod zaštitu države kao kulturno dobro od nacionalnog značaja.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 32-35.

Carska džamija (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA ČEKIĆA, u Gusinju. Izgrađena je 1687. godine dobrovoljnim priložima Gusinjana. Nazvana je po bratsvu Čekić, u čijoj se mahali nalazi i koje je dalo najveći doprinos njenoj izgradnji. To je mala džamija pravougaone osnove, dimenzija 13 x 8 m. Sa njenog krova se diže drveno munare. Više puta je renovirana,

a temeljito 1800. i 1968. godine, kada je krov od šindre zamijenjen crijepom, a 2010. godine crijep je zamijenjen plehom. Pored nje postojao je mekteb.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 163-165.

Čekića džamija (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA REDŽEPAGIĆA, u Plavu. Podigla je 1774. godine Fatima, supruga Kara Mahmut-paše Bušatlije, skadarskog vezira, kao vakuf svom ocu Redžep-agi, rođonačelniku Redžepagića. Džamija je pravougaone osnove (oko 14,5 x 8,20 m) sa karakterističnim drvenim soferlakom (dimenzija 5 x 8,20 m). Građena je od kamena utopljenog u krečni malter. U nivou prizemlja ima na zadnjoj i bočnim stranama po dva prozora, a na spratu u osi između prozora prizemlja po jedan prozor. Osnovni dekorativni dio džamije je soferlak, koji se nalazi na severozapadnoj strani zgrade. Sastoji se iz tri nivoa pravougaonih polja od drvenih greda, koja su ispunjena uspravno postavljenim daskama. Srednji nivo ima šest

malih prozora, u vidu arkadica. Iznad ulaznih vrata nalazi se arapskim pismom napisana 1288. hidžretska godina, što govori da je džamija obnovljena 1871. godine. Iz krova se diže munare sa jednim šerefetom, izgrađeno od drveta, visoko 14 metara. Unutrašnjost džamije je ukrašena duborezom. Sanirana u više navrata, 1870, 1963, 1974. i 1993. godine. Prilikom zadnjeg saniranja, krov od šindre zamijenjen je imitacijom šindre od termoplasta.. U haremu džamije su malo mezarje, šedrvan, gasulhana i abdeshana. Šedrvan je podigao Avdo Enverov Redžepagić 1991. godine.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 45–48.

Redžepagića džamija (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA SULTANIJA, džamija u Plavu. Sagrađena je 1907. godine sredstvima sultan Hamida, a zalaganjem Hasa Ferovića, kao zasluga Plavljanima u Boju na Nokšiću. Otvorena je 1909. godine i kao vjerski objekat služila je samo tri godine, do 1912. Zidali su je klesanim kamenom Debrani, čuveni majstori za zidanje kamenom, sedam godina. Klesani kamen je vezivan pomoću žlijeba i olova, pa zid džamije izgleda kao saliven. Na isti način bilo je od kamena izgrađeno i munare. Prema predanju, sa malterom je miješana smjesa od jaja, što zidu daje veliku čvrstinu. Debljina spoljnih zidova je preko 1m. Džamija je imala 24 široka prozora i veoma dekorativni ulazni dio. Iznad samog ulaza u džamiju bio je isklesan tekst u kamenoj ploči na osmanskome jeziku sa datumom izgradnje ove džamije. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, 1927. godine džamija je oduzeta Islamskoj zajednici, srušeno joj je munare i prtevorena je u školu. Tom prilikom su na njenom krovu, na

dva ugla, postavljena dva krsta. Kao škola je služila sve do 1959. godine, kada je pretvorena u stanicu milicije. Pregrađivanjem džamije, umjesto mihraba, minbera i mahvila napravljene su zatvorske ćelije i kancelarije, promijenjeni su prozori i vrata, uklonjeni natpisi na arapskom i osmanskome jeziku i sve ono što je podsećalo na njenu funkciju i orijentalnu arhitekturu. Islamskoj zajednici Sultanija je vraćena 1991. godine, a njena rekonstrukcija završena 2005. godine, dobrovoljnim priložima Plavljana i Gusinjana, najviše onih iz Zapadne Evrope i Amerike. Pri tome je izmijenjen njen prvobitni oblik. Osnova džamije je pravougaona, dimenzija 13 x 10, mahvil je dimenzija 10 x 8 m, a munare sa alemom je visoko 41,5 m. Ispred džamije je šedrvan.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 51–54.

Džamija Sultanija (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA ŠABOVIĆA, u Plavu. Podigli su je 1900. godine sinovi Jakupa Ferovog Šabović (Jakup Feri) na Janjinoj glavici kao sopstvenu zadužbinu. Sazidana je od klesanog kamena, nema drveni soferlak, krov je od termoplasta (imitacija šindre), a munare je od borovog drveta. Munare 7, 5 m visoko diže se sa krova. Osnova džamije je kvadrat, spoljašnjih dimenzija 8,80 x 11 m. Temeljito je sanirana 1964. i 1979. godine. Na ulaznom dijelu izgrađen je aneks, dimenzija 8,30 x 2, 5 m. Džamija ima abdesthanu i gasulhanu. Prijevod natpisa na osman-

skom jeziku sa Šabovića džamije: *Ovo je od dobročinstva moga Gospodara/ O Gospodaru, učini čistim i uspješnim onoga ko je uradio/ Vlasnik ovoga čestitog mesdžida/lijepog imetka Hasana-aga, Muhammed, Omer, Emin/i Aguš, sinovi hadži Jakubovi koji je/preselio/ 1316 (1898/99.)/1318 (1900/01.)* (Nalazi se u sredini)/ Majstor Debranin Hamza.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 49–50.

Šabovića džamija (foto: Halil Markišić)

Natpis na Šabovića džamiji (foto: Halil Markišić)

Natpis na Šabovića džamiji (foto: Halil Markišić)

Vezirova džamija (foto: Halil Markišić)

DŽAMIJA VEZIROVA, u Gusinju, podignuta 1765. godine. Dobila je ime po veziru skadarskom Kara Mahmud-paši Bušatliji, koji je izgradio. Njena osnova je pravougaona, dimenzija 17 x 10 m, sa karakterističnim soferlakom. Građena je od lomljenog kamena i krečnog maltera. Spolja je grubo malterisana. U nivou prizemlja, na zadnjoj i bočnim fasadama, nalaze se po dva velika, pravougaona prozora sa gvozdanim rešetkama iznad kojih su, u istoj osi, postavljeni manji, bez rešetaka. Na severozapadu je glavna fasada sa soferlukom, koji predstavlja glavni dekorativni akcent građevine. Soferluk se sastoji od tri reda paravougaonih polja i gredica. Srednji nivo ima rustičnu dekoraciju u vidu slijepih arkadica. Centralni, malo izbačeni, dio soferluka se oslanja na dva drvena stubića. Njegov gornji dio je ukrašen nizom lučnih otvora sa tipično orijentalnim izgledom. Krovni pokrivač je bila šindra. Iz četvorovodne mase krova izranja vitko, poligonalno drveno munare, koje se završava otvorenim šerefetom. Svako polje poligonalnog munareta sastavljeno je od drvenih daščica, složenih u motiv riblje kosti. Unutrašnjost džamije je dekorisana duborezom i poseduje sve elemente koje savremena džamija treba da ima. Tavanica je drvena, zidovi kameni, malterisani. Pod je drveni, osim središnjeg dijela ulaznog trijema, gdje su kamene ploče. Vezirova džamija ima sve karakteristike orijentalnog građevinarstva XVIII vijeka, sa izraženom željom za dekorativnošću, iskazanu u tradicionalnom materijalu – drvetu. U više navrata je renovirana, temeljito 1873, 1966. i posljednji put 1994. godine sredstvima Gusinjana koji žive u SAD-u. Tokom saniranja je ispred džamije izgrađen, od bijelog kamena, hadži-Junuzov šedrvan. U neposrednoj blizini džamije, na mjestu gdje se danas nalazi zdravstvena stanica, nalazila se ruždija (gimnazija) i konak (đački internat). Stavljena je pod zaštitu države kao kulturno dobro od nacionalnog značaja.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 166-171.

Vezirova džamija (foto: Halil Markišić)

ĐURĐEVDAN, više narodnih običaja („omaha“, hopaljke i dr.) vezanih za 6. maj koji su se praktikovali u čitavom Plavsko-gusinjskom kraju, a neki i danas, osobito u Gusinju. Uoči Đurđevdana (5. maja), oko ičindije (poslije podne), idu đevojke do najbliže vodenice, da u neki sud zahvate omaha (vodene prašine) sa njenog vitla. Kad će da zahvate omahu kažu: „Bismilja“. Vraćajući se kući, a sve uz pjesmu, beru behar, koprivu (*Urtica dioica*) i zdravac (*Heleborus odorus*) i to stavljaju u posudu sa vodom. Oko posude sa omahom, đevojke uviju prutove od rakite (*Salix purpurea*), da bi mogle tu da zađenu grančice behara. Kad stignu kući, nakičenu posudu stave ispod ružice (*Rosa* spp.), da prenoći. Nakon toga, odlaze, kako su se dogovorile, kod neke drugarice na veselje i večeru, a za večeru je obavezno jagnjeće pečenje ili jagnjeće varivo. Poslije večere pokupe kosti sa sofre, stave ih u neku torbu ili posudu, pjevajući šetaju mahalama i sokacima, pa kad prolaze pokraj kuće u kojoj ima momka stasalog za ženidbu bacaju te kosti na prozore ili na krov. Ukućani, kada čuju pjesmu đevojaka i udarce kostiju po krovu ili prozoru, uzvikuju: „Hajde, hajde!“ (To znači da im žele da idu, tj da se udaju). Desi se da neko iz šale, ili iz pakosti, vikne: „Sjedi, sjedi!“ (Što znači da ostanu, da se ne udaju). Đevojke tada, ljute, kamenčićima gađaju u krov te kuće. Rano, na Đurđevdan svi se kupaju, đeca i omaldina obavezno, vodom koju su đevojke u sabah sa česme ili bunara donijele, zatim se poprskaju sa omahom, koja je ostavljena prethodnog dana ispod ružice. Đevojke lijepo obučene, vrbov prut opašu oko struka, a neke ispod garderobe, da se ne vidi, okite se cvijećem i koprivom, a ispod pazuha stave biljku ovčobljeg (*Eryngium amethystinum*), kako bi se za njih bečari otimali. Omladina se u Gusinju okupljala i zabavljala oko hopaljke. To je ljuljaška od konopaca na kojoj si hipaju (ljuljaju) đevojke.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 98. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 285-287.

Na Alipašinih izvorima (foto: Nusret Nuki Lucević)

Ispred vodenice u Dragijama (iz fotodokumentacije Halila Markišića)

Vodenica u Dragijama (foto: Halil Markišić)

GOTOVAC, tradicionalno jelo od skorupa, kolobotnjeg (kukuruznog) brašna i sira. Nalazi se na Listi nematerijalnih kulturnih dobara. Priprema se, najčešće, za vrijeme raznih svečanosti, kao što su: Bajram, strižba, Petrovdan, Ilindan (Alidum), useljenje u novu kuću, kolijevka (babine), sunet, gostima koji su došli na katun na planini. Redovno se pripremao kosačima i drugim radnicima koji su obavljali najteže poslove, kao i prilikom mobi, plastiocima, argatima (prašioc), žetiocima i dr. Đevojke u Plavu i Gusinju relativno rano, od svojih majki ili druge rodbine, nauče da prave gotovac. *Recept* - Najprije se u posudi na šporetu rastopi skorup i u njega se rukom stavlja kukuruzno brašno. Dugo se kuva na šporetu 2-3 sata, i stalno se miješa sve dok ne dobije zlatnu boju. Na kraju se dodaje sir koji se prstima izmrviti a zatim kašikom promiješa da se šedini sa masom. Kad jelo bude gotovo vadi se u sahan drvenom kašikom, servira se vruće i jede sa hljebom, a ko voli može i bez hljeba.

HAČAJLIJA, tradicionalni kolač od brašna, ulja, šećera, kiselog mlijeka, sode ili praška za pecivo. Služi se u svakoj svečanoj prilici. Stavljena je na Listu nematerijalnih kulturnih dobara.

Recept - Pribor: posuda za miješanje tijesta, tepsija, drvena kašika, nož za šećenje, šerpa u kojoj se sprema šerbet, šporet. Materijal: brašno, ulje, kiselo mlijeko, šećer, soda bikarbona ili prašak za pecivo i šerbet. Postupak: u šerpu se stavi ulje i kiselo mlijeko na šporet do vrenja. Tada se doda pšenično brašno da bi se postigla određena gustina, zatim se miješa drvenom kašikom dok porumeni. Nakon toga se dodaje soda ili prašak za pecivo i smjesa izručiti u maslom podmazanu tepsiju i dlanovima ravnomjerno razlije. Nožem se izreže na hamajlije – romboide, pa se zatim peče u pekari (remni) šporeta na tihoj vatri 2 sata.

ISLAMSKA EPIGRAFIKA, natpisi ispisani arapskim pismom na osmanskim (staroturkskim), turskom i arapskom jeziku na kulama, kućama, džamijama i drugim objektima iz osmanskog perioda. Ona je u naše krajeve stigla sa Osmanlijama. Samo su tragovi te umjetnosti u Plavu i Gusinju sačuvani. Islam je pisanoj riječi dao veliki značaj, pa je slovo postalo osnovni oblik poruke i dekoracije. Mnogi natpisi su tako lijepo urađeni, te često nije lako utvrditi gdje se završava slovo (harf), a gdje počinje ornament, što dosta otežava njihovu transkripciju i prevođenje. To su veoma značajni spomenici kulture iz osmanskog perioda u Plavu i Gusinju, jer imaju dokumentarnu, literaturnu i likovno-kaligrafsku vrijednost. U ovim kamenim dokumentima zapisana su imena graditelja, godine izgradnje, dove (molitve), stihovi, imena majstora i drugi podaci i poruke. Natpisi na ovim spomenicima u ovom kraju ispisani su oblim arapskim slovima (pisma neshi i talik). Geometrijsko kufsko pismo na natpisima kula, džamija i nišana u ovom kraju nije zastupljeno.

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 131-132.

KANA (KNA), običaj kod Bošnjaka koji se obavlja zadnje večeri u kući roditelja djevojke koja je isprošena (vjerena, prošenica) a obavlja se najčešće u srijedu, jer u četvrtak dolaze svatovi za djevojku. Na kanu dolaze prijatelji i rodbina sa darovima za prošenicu. To veče dolaze kanadžije (ljudi koji donose iz kuće mladoženje darove za prošenicu i njenu rodbinu). Darovi se nose u sehari (kovčegu) u kojoj je ruho za nevjestu, “dževahir kutija” i drugi pokloni. U “dževahir kutiji” nalazi se: prsten, minđuše, narukvice, lanac, fes, dukati i druge dragocjenosti, bjelilo, karmin, makaze, ogledalo i drugi pribor za šminku. Komora koju donose kanadžije sadrži dušek, jorgan, jastuk, čaršav i ćilim. Prije nego što se počne nanositi kna, prostire se dušek kojeg su kanadžije donijele. Djevojka kojoj se nanosi kana sjeda na dušek, pruža ruke za stavljanje kne. Oko nje se okupljaju ostale djevojke i žene,

jedna od njih miješa knu i nanosi je na rukama i nogama mlade, dok druga drži ispred lica mlade ogledalo sve dok traje nanošenje kane.

Lit.: Draško Savković, *Narodne nošnje, igre i pjesme u Crnoj Gori*, Muzeji i galerije, Podgorica, 2005, str. 123. Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 259-261.

Ulazni portal Bećiragića kule (foto: Halil Markišić)

KUĆA BALIĆA, u Gusinju, najbolje očuvani objekat stambene, narodne arhitekture u plavsko-gusinjskom kraju, vlasništvo porodice Radončić. Ima prizemlje i sprat. Njena osnova je četvrtasta, dimenzija 11 x 12 m, a krov je na četiri vode. Prizemlje je od kamena, a sprat od čatme (bondruka). Spratovi su razdijeljeni masivnom drvenom gredom, tako da je osnova sprata malo šira od osnove prizemlja. U konstrukciji prizemlja javlja se još jedna uža greda, koja ide gornjom ivicom jednostavnih prozora. Na fasadi sprata je niz prozora, različito postavljenih, kao jednostavni, dvodjelni i trodjelni. Na spratru, na glavnoj fasadi kuće nalazi se dekorativno obrađen drveni trijem. Prizemlje je služilo kao izba, a sada za druge potrebe domaćinstva, a na spratru su musafirska soba („šarene sobe“), dnevna, spavaće, kuhinja i kupatilo. Pregrade između najvažnijih odjeljenja musafirske sobe i drugih u vidu su arkadnog zida sa bogatom rezbarijom. U plitkom reljefu prikazani su razni cvjetovi, grančice i vreže (kovrdže, vijuge). U

čitavoj dekoraciji ponavlja se motiv cvijeta sa simetrično poređanim laticama, kao i motiv krupne granulacije kojom su uokvireni svi elementi. Pod je od drveta, tavanica od šašovaca (bukove dašci od kojih se pravi plafon), a krov od šindre (krovni pokrivač od cijepanih smrčevih daščica) zamijenjen je salonitom. Kuću su podigli krajem 19. vijeka Elmas - Mazo i Ramadan – Ramo, sinovi Seljmana Ferovog Balića. Oni su u neposrednoj blizini ove kuće, na samoj obali Grnčara podigli 1906. godine i kulu od tri sprata, jednu od najljepših u Gusinju. Ramov sin Emin prodao je kuću Hamu Hadžijaljeviću (Radončiću) 1960. godine, za kojim je bila udata njegova sestra Aiša. Kuću su naslijedili Hamovi sinovi Ismet i Saka (umro 1964. godine). Kuća je danas podijeljena na dva dijela. Jedan dio pripada Hamovom sinu Ismetu, a drugi Sakinim sinovima.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 46-52.

Kuća Balića (foto: Halil Markišić)

KUĆA NIKOČEVIĆA, u Gusinju. Sagradio ju je Simo Ćurčin 1869. godine, što kazuje natpis na vratima velike sobe. Na istim vratima, u lijevom uglu urezan je krst koji i dan-danas na tom mjestu stoji. Ćurčići su bili Cincari, trgovci, dosta bogati. Simo je nosio fes i muslimansku nošnju. I njegove kćerke i supruga oblačile su dimije i ostalu tradicionalnu nošnju Bošnjaka Gusinja. Merdo Nurov Nikočević sa braćom Medom i Mehom kupio je ovu kuću od Sima Ćurčića za 200 lira. Kuća je imala prostranu avliju ograđenu visokim zidom i kapiju. U vrijeme kada je beogradski arhitekta Jovan Krunic proučavao tradi-

cionalnu arhitekturu Plavsko-gusinjskog kraja, ova kuća nije imala spoljašnje stepenište. Postojala su na kući samo dvojna vrata, od kojih su jedna vodila u magaz, a druga u izbu. Iz izbe se unutrašnjim stepenicama išlo na sprat. Ovu kuću detaljno je opisao 1951. godine arh. Jovan Krunic pod imenom Kuća Beća Nikočevića, jer je vlasnik kuće bio Bećo Medov Nikočević. Danas su vlasnici kuće potomci Etema Cufa Medovog Nikočevića.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 41-45.

Kuća Nikočevića (foto: Halil Markišić)

KUĆA OSMANA-MAKA RADONČIĆA, u Gusinju, pripada tipu velike gusinjske kuće. To je jedna od najljepših i najbolje očuvanih starih gusinjskih kuća. Ima prostranu avliju, veliku baštu i u bašti bunar. Njena osnova je kvadrat dimenzija 11 x 11m. Prizemlje je od kamena. Podijeljeno je kamenim zidom na dva dijela, dvije izbe, te ima i dvojna vrata. Grede su od bora munike sa planine Trojan. Ručno su obrađene i dobro očuvane. Lijeva prostorija prizemlja je služila kao ostava i u njoj se nalazi veliki trap za krompire. Sprat je od čatme (zid od letava ili pruca oblijepljen ilovačom). Pokrivena je tala-

sastim salonitom. U kući nema više starinskog namještaja. Očuvan je samo hamam. Makov djed Juso Semov bio je pratilac Ali-paše Šabanagića. Kada je Alipaša, poslije Boja na Nokšiću išao u Stambol na poziv sultana Hamida, u pratnji je bio i Juso Semov. Kod sultana su pustili samo Ali-pašu, a Semo Jusov, bojeći se za Alipašu pokušao je da uđe na silu. U tom pokušaju slomljena mu je noga, pa je čitav život po malo hramao, a živio je 104 godine. Sahranjen je na groblju u Gusinju.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 63-65.

Kuća Osmana-Maka Radončića (foto: Halil Markišić)

KULA ALJINIKOČEVIĆA, na početku sela Kruševo, opština Gusinje, s desne strane puta Plav-Gusinje, na desnom obodu Plavskogusinjske kotline. Podigao je Aljija Nikočević početkom 20. vijeka. Kulu su obnovili Ismet Šaćirov Nikočević i njegov sin Denis. Pri obnovi kule vodilo se strogo računa da kula zadrži autentičan spoljašnji oblik i dimenzije. U tome se potpuno uspjelo. Ovo je dobar primjer kako treba obnavljati stare kule, bez mijenjanja

izgleda i dodavanja nepotrebnih detalja. Kula ima prizemlje, dva sprata i krov na četiri vode. Njena glavna fasada je okrenuta jugu. Ulaz, ćošnici, okviri prozora i čardak su od klesanog kamena. Dimenzije njene osnove su 10 x 9 m. Visina svakog sprata je po 2,60 m. Ispred kule je bunar.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 120-121.

Kula Aljinikočevića (foto: Halil Markišić)

KULA BAJRAM SADIKA VUČETAJA, u Gornjem Vusanju, u podnožju planine Bjelič, nedaleko od divnog vodopada Skakavice i početka jedne od najljepših dolina u Prokletijama – Doline Ropojana. Kula ima prizemlje i dva sprata. Zidana je kamenim oblucima i lomljenim kamenom. Samo su na uglovima kamene tesanice (ćošnici). Njena osnova je pravougaonik. Prvobitno je imala krov na dvije vode prekriven šindrom. Takave su bile stare kule Vusanja i Martinovića. Kasnijim renoviranjem, kamene zid kule je prekriven malterom, a dvovodni krov je zamijenjen četvorovodnim i prekriven plehom. Čitavo prizemlje je izba iz koje je išlo stepenište za prvi i drugi sprat. Dakle, ulaz za izbu i za spratove je bio zajednički, kao što je i na ostalim plavsko-gusinjskim kulama. Kasnije su na prizemlju otvorena još jedna vrata i izgrađeno stepenište za prvi sprat. Time je izbjegnuto

strujanje vazduha iz izbe prema spratovima u kojima se stanovalo. Prvi i drugi sprat povezuje staro stepenište.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 135-136.

Vučetaj Bajram Sadika kula (foto: Halil Markišić)

KULA BALIĆA, na ulazu u Gusinje, na desnoj obali Grnčara, u blizini mosta, vlasništvo je porodice Neković. U vrijeme kada je sagrađena, bila je jedan od najboljih objekata stambeno-odbrambene arhitekture u Gusinju, neosvojiva tvrđava, tzv. kapija od Gusinja. Kulu su podigli hadži-Elmaz-Mazo i Ramadan Balić 1906/07. godine, govori nam natpis na kamenoj ploči teškoj 70 kg, koja je bila ugrađena u zid kule iznad ulaznog portala. Sada su vlasnici kule Edin i Semir, sinovi Isa Nekovića, pa se sada naziv kula Nekovića. Kula je zidana od lomljenog i pritesanog kamena, samo su čošnici i otvori prozora od klesanog kamena. Prostorni oblik kule je kvadrat dimenzije 9,50 X 9,50 m. Kula je do renoviranja imala prizemlje, dva sprata, i tavanski nadzidak, koji se sastojao iz niza uskih puškarnica i erкера izvedenog od kamena. Ovaj erker je štitio ulaz u kulu. Nakon renoviranja, umjesto nadzitka sa puškarnicama,

podignut je još jedan sprat. Visina prizemlja je 3 m, a spratova po 2,5 m, pa je tako visina kule 11 m. Kula je bila oduzeta vlasnicima 1913. godine pa sve do sredine prošlog vijeka, za potrebe žandarmerije i vojske. Neko vrijeme vlasti su je ustupile emigrantima iz Albanije, koji su proširivanjem prozora, narušili njenu stabilnost, pa su zidovi ispucali i počeli da se ruše. Samo su čoškovi kule ostali čitavi. Sadašnji vlasnici kule započeli su renoviranje kule 2010. godine. Sa spoljašnje strane kule urađeni su betonski potporni stubovi, betonske ploče, i zidovi sanirani. Prilikom renoviranja, nije ugrađena kamena ploča sa natpisom.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 110-112. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 104-107.

Natpis na kuli (foto: Halil Markišić)

Kula Balića, sada Nekovića (foto: Halil Markišić)

Kula Balića, sada Nekovića (foto: Halil Markišić)

KULA BEĆIRAGIĆA, u mahali Redžepagića, sagrađena 1899. godine, izdvaja se ljepotom natpisa i monumentalnošću od ostalih plavskih kula. Zidana je klesanim i pritesanim kamenom povezanim krečom. Dimenzije njene osnove su 10,34 X 10 m. Ima prizemlje, dva sprata i nadzidak sa puškarnicama. Ranije je imala i četvrti dio – čardak, takođe od klesanog kamena, koji se nalazio na desnoj polovini kule. Na krovu pokrivenom šindrom nalazilo se malo munare od drveta, 1,5 m visoko, koje se zvalo „baba finka“, kao oznaka musafirske kuće. U takvim kućama mogli su putnici da prenoće i dobiju hranu bez ikakve nadoknade. Prilikom sanacije krova, srušen je čardak i uklonjena baba-finka. U toku je postupak da se proglasi za kulturno dobro od nacionalnog značaja. U kamenom luku iznad vrata kule uklesan je natpis na osmanskome jeziku. To je najduži i najljepši kaligafski natpis

od svih natpisa na kulama plavskim. Iz njega saznajemo da je kulu podigao 1899. godine Šaćir-beg, sin Huršid-bega Jusufagića (grana Redžepagića). U vrijeme balkanskih ratova, Šaćir-beg Jusufagić je prodao kulu Bećiragićima (grana Redžepagića) i iselio se u Tursku. Prijevod natpisa: *Vlasnik Šakir-efendija, majstor Abdulah, sin Hadži Huršid-bega/ Neka hiljadu ljeta živi sultan Abdulhamid/ Neka Bog pomogne ovom mjestu da savlada teškoću/ Zahvaljujući volji Božjoj sa srećom je završena ova kuća/ Dok je božje potpore/ U mjesecu muharemu 1317/ maj-jun 1899. Neka dugo živi padišah hvaljeni (Hamid).*

Lit.: Halil Markišić: *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ – Rožaje, Rožaje, 2012, str. 179 – 162.

Kula Bećiragića (foto: Halil Markišić)

KULA CECUNJANA, nalazi se u gornjem dijelu sela Bogajiče, na padinama Kofiljače, na veoma lijepom mjestu. Odatle se kao na dlanu vide gusto zbijene kuće ovog sela. Sa prozora ove kule pogled se pruža prema Plavskom jezeru, Visitoru, Grebenu i Trojanu, u čijim njedrima se u tami nazire Gusinje. Pokraj kule je česma, čija je voda hladna kao voda izvora Ruža na Treskavcu, planini za koju put prolazi pokraj kule. Kulu su sagradili sinovi Sefa Cecunjanina: Avdulj, Isljam i Bahtijar 1892. godine. Tri generacije potomaka Sefa Cecunjanina su živjele u ovoj kuli, u kućnoj zadrugi. Brojala je ova napredna zadruga i do 70 članova. Kula ima prizemlje i dva sprata. Krov od šindre zamijenjen je valovitim limom. Zidana je od kamenih ploča, koje su sinovi Sefa Cecunsk-

og dovlačili volovskim zapregama iz okoline. Drvena građa je pripremana iz smrčeve šume na Kofiljači. Unutrašnjost kule je dobro očuvana. U njoj je velika musafirska soba, zastrta ćilimima, ponjavama i sedžadama, okolo su kalapi (jastuci od grubog platna) sa tentenama (bijelo platno sa čipkom koje se postavlja kao ukras preko kalapa), šiljtat (kvadratno jastuče ispunjeno vunom za sedenje), a na zidovima vezene tkanine (čaršafi, mušeme, mahrame i dr.). U sobi je odžak (kamin), dolap (ormarić koji služi kao postolje dušekluku), dušekluk (drveni plakar), hamam (kupatiilo) i mazgala (niša u zidu).

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 209-211.

Kula Cecunjana (foto: Halil Markišić)

Kula Čeljaja (foto: Halil Markišić)

KULA ČELJAJA, u Gornjem Vusanju, stara oko 150 godina. Ne zna se ko ju je sagradio, osim da je neko od predaka Šerifa Čeljaja. Kula je prvobitno bila kvadratne osnove, dimenzija 6 x 6 m i pokrivena kamenim pločama. Prilikom renoviranja 1952. godine, krov je pokriven šindrom i njena dužina povećana. Dimenzije osnove kule su sada 13 x 6 m. Kula ima prizemlje, dva sprata i krov na dvije vode pokriven salonitom. Zidana je oblucima i lomljenim kamenom, a čošnici klesanim. Prozori su

pravougaoni, i za razliku od ostalih kula, nešto većih dimenzija. To nam govori da je ova kula imala prije svega stambenu namjenu. U kuli je Ram Šerif Čeljaj formirao etnografsku zbirke Vusanja, Muzej Čeljaj. Ta zbirka ima važnu kulturološku funkciju i značaj u očuvanju kulturne baštine albanskog naroda ovog kraja, a takođe je i značajan objekat turističke ponude.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 132-134.

KULA DELJI SADRIJE ĐONBALJAJA, u Donjem Vusanju u zaseoku Đonbaljaj, na desnoj obali rijeke Vruje, nedaleko od mjesta na kojem ona izbija iz kanjona Grlja. Kulu je podigao 1900. godine Delji Sadrija Đonbaljaj, u svoje vrijeme jedan od najboljih domaćina u ovom kraju. Dimenzije njene osnove su bile 10 x 8 m. Zidali su je čuveni zidari – Debrani. Kula je zapaljena 1914. godine. Obnovljena je nakon Prvog svjetskog rata. Kula je renovirana

1952. godine, kada je pet metara povećana njena širina, pa sada dimenzije njene osnove iznose 10 x 13 m. Tada je na kuli izgrađeno spoljašnje stepenište, za svaku polovinu kule po jedno, a prozori su prošireni. Tako je ova lijepa i jedna od najstarijih kula u Vusanju dosta izgubila od svog prvobitnog izgleda.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 113-114.

Kula Delji Sadrije Đonbaljaja (foto: Halil Markišić)

KULA GACOVIĆA, u Gusinju, u mahali Radončića. Podigli su je Galib zvani Gaco i Tahir, sinovi Kaplana Nurovog Radončića 1904. godine. Pripada stambeno-odbrambenom tipu kule. Njena osnova je kvadrat. Ima prizemlje, dva sprata i nadzidak ispod krova sa puškarnicama, koje su sada zatvorene. Kula je izgrađena od lomljenog i pritesanog kamena. Okviri vrata i prozora, okrugle puškarnice, ćošnici i čardak su izgrađeni od tesanog

kamena. Prilikom izgradnje kule, u kanale temelja sve četiri strane, stavljani su bukovi izdanci 20 cm u prečniku i dugački koliko i dužina temelja. To je rađeno zbog mekog terena na kojem je kula građena. Zahvaljujući tome, obezbijeđeno je ravnomjerno slijeganje kule. Osim toga, kako kazuju vlasnici kule, iako su česte poplave u Gusinju, nije se desilo da voda prodre u kulu. Natpis na osmanskom jeziku uklesan je na kamenoj ploči, veličine 53 x 60

cm, uzidanoj iznad ulaznog portala. Prijevod:
*O Ti Koji čuvaš (štitiš)/Učini blagoslovljenim o
Ti Koji si Milostiv vlasnika/Galib i Tahir sinovi
Kaplanovi/1322. rumijska godina (1904).*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*,
NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2015, str. 98-100.
Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*,
NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2016, str. 108-110.

Ploča sa natpisom na kuli (foto: Halil Markišić)

Kula Gacovića (foto: Halil Markišić)

KULA HADŽIMUŠOVIĆA, u Plavu, u Ribarskoj mahali, jednom od najstarijih naselja Plavsko-gusinjske kotline, u blizini Plavskog jezera. Ona, ne samo svojim izvanrednim položajem, nego i ljepotom svog arhitektonskog

sklopa, privlači pažnju i divljenje posetilaca. Nakon diobe vlasnika kule, na kuli su otvorena još jedna vrata i prozori na prizemlju (izbi), koje je pretvoreno u sobe. Kula je sagrađena od klesanog i poluobrađenog kamena, na

kvadratnoj osnovi i ima prizemlje i dva sprata. Na prvom i drugom spratu pravilno su raspoređeni lučni prozori od klesanog kamena, a na nadzitzku su uzdužne puškarnice. Krov je na četiri vode prvobitno pokriven šindrom, koja je kasnije zamijenjena crijepom, pa zatim plehom. Od prizemlja polaze drvene stepenice koje povezuju sva tri sprata kule. Dimenzije njene osnove su 10 x 10,20 m. Natpis na kuli uklesan je na kamenoj ploči, veličine 37 x 55 cm, uzidanoj nad ulazom. Prijevod: *Biva kako Allah hoće/O Ti Koji otvaraš vrata, otvori/ Nam najbolja vrata/Godine 1315. (1897/1898)/ Murad sin Zekerije/Ko se strpi i oprostí imat će rezultata i pobijediti će/Uradi majstor Abdullah Debra.*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 195-197. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 80-83.

Ploča sa natpisom na kuli (foto: Halil Markišić)

Hadžimušović kula (foto: Halil Markišić)

KULA HAKZUKOVIĆA, u plavskom selu Skić, u samom podnožju brda Veliki Skić. Sagradio je Halil-Hako Zukov Ciriković 1901/1902. godine, zapisano je na osmanskome jeziku na kamenoj ploči, koja je uzidana u zid iznad ulaza. Dimenzije njene osnove iznose 10 x 9 m. Zidana je lomljenim kamenom i krečom. Samo su otvori na kuli, vrata i prozori, čošnici i čošak zidani klesanim kamenom. Ima prizemlje i dva sprata. Debljina zida prizemlja je 100 cm, drugog sprata 90 cm, a trećeg sprata 80 cm. Na fasadi ševerne strane je čošak sa malim prozorima od lijepo isklesanog kamena. Kroz te prozore se pruža lijep pogled na doline rijeka Bobeze i Lima. Prizemlje je služilo za smještaj stoke, tj. kao izba. Kula je imala samo jedna vrata, ona na prizemlju. Sva tri sprata kule povezuju drvene stepenice. Prizemlje, iz bezbjedonosnih razloga, nije imalo prozore, a na prvom i drugom spratu je po šest prozora, po tri na zapadnoj i po tri na južnoj strani kule,

svakog sprata. Renoviranjem, kula je pretrpjela značajne promjene, otvorena su nova vrata i prozori na prizemlju. Na drugom spratu su tri sobe, a na trećem dvije - jedna mala i jedna velika, musafirska soba. U toj sobi bio je odžak. Kula je imala dolape, dušekluke, hamame, lučne pregrade, rafove na zidovima, ukrašene rezbarijama i ekserima velikih ukrasnih glava. Danas je u kuli savremeni namještaj, a od starine, sačuvani su ćilimi, sedžade i nešto veza. Prijevod: Uradio majstor/Abdullah i Ismail/Vlasnik Halil sin/Zukov, neka im je kuća sa srećom (ikbalom/Godina 1319 (1901/1902)/20. maj rumijski

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 215-216. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 96-98.

Kula Hakzukovića (foto: Halil Markišić)

KULA HODŽIĆA, u selu Bogajiće kod Plava, sagrađena 1888/89. godine. Podigao je mula Jakup Canović, imam Carske džamije. Ima prizemlje i sprat. Kula je zapaljena i drugi sprat srušen 1919. godine i nije obnovljen. Iznad vrata kule, u kamenoj ploči, veličine 57 x 44 cm, uzidanoj u zid, uklesan je natpis na osmanskome jeziku. Prijevod: *Neka mu je djelo čisto i uspješno/O, Gospodaru vlasnika njena blagoslovi/Majstor Sehap Debra/Mula Jakubov sin Abdullah (vlasnik)/Godina 1316. (1898/1899)*

Natpis na kuli (foto: Halil Markišić)

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 207-208. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 93-95.

Kula Hodžića (foto: Halil Markišić)

KULA JUSUFAGIĆA, u Plavu, u Redžepagića mahali, nedaleko od Redžepagića džamije i Redžepagića kule. Podigao je Jusuf-beg Redžepagić krajem 19. vijeka. Dimenzije njene osnove su 10,37 x 10 m. Zidana je lomljenim i pritesanim kamenom, a čošnici fino klesanim kamenim blokovima. Debljina zida je 80 cm. Bila je pokrivena stnim krovom od šindre, a danas talasastim lesonitom. Za svaki isklesani čošnik, prema predanju, plaćana je jedna zlatna lira. Kula ima četiri nivoa, kao gotovo sve kule u Plavu i Gusinju: prizemlje za smještaj stoke, dva sprata sa po jednim kompletnim dvosobnim stanom i nadzidak ispod krova sa velikim brojem uzdužnih puškarnica. Orjentacija soba i ovde je prema jugu. Niša jednog prozora

kuhinje drugog sprata uređena je za pranje posuđa. Kula je bila opremljena tradicionalnim namještajem, a na svakom spratu nalazio se nužnik u smaknutom položaju jedan iznad drugog. Kasnijim prepravkama, otvoreni su prozori na prizemlju i vrata na prvom spratu, te je ona izgubila na izgledu i ljepoti. Vlasnici kule su potomci Emro-bega Redžepagića. Arhitekta Jovan Krunic detaljno je opisao ovu kulu.

Lit.: Jovan Krunic, *Kuća i varoši u oblasti Stare Raške*, IP „ZAVET“, Beograd – Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1994, str. 207-208. Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 183-185.

Kula Jusufagića (foto: Halil Markišić)

KULA LUKE TURKOVIĆA, u Vojnom Selu, opština Plav. U centralnom dijelu Vojnog Sela, pokraj Plavskog jezera su kuće, njive, livade, voćnjaci i bašte Turkovića. Tu je i jedno blago uzvišenje – Glavica i na njoj dvije kule Turkovića: Stanišina kula i Lukina kula. Lukina kula ima prizemlje i dva sprata. I na njoj su izvršene mnoge intervencije, pa je dosta izgubila od prvobitnog izgleda i ljepote. Ovo je jedna od rijet-

kih plavskih kula sa tri sprata koju nijesu zidali Debrani. Sazidali su je Omer i Halit Purišić 1927. godine. Izgradnja kule započeta je 1926. godine. Vlasnici kule su sinovi i unuci Luke Turkovića.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO Priroda i baština „Rožaje, 2016.

Kula Turković Luke (foto: Halil Markišić)

KULA LJAČKOVIĆA, u selu Kruševo kod Gusinja. Sagrađili su je hadži Agan, hadži Hasan i hadži Hasko, sinovi Ljačka Laličića, u to vrijeme jednog od najboljih domaćina u Kruševu. Na vratima, izgrađenim od borovine, istopljenom smolom je zapisana godina izgradnje kule – 1889. Kula je zidana oblucima i krečnim malterom. Kameni blokovi za čoškove kule, stubovi ulaznih vrata i prozora, puškarnice i čardak su od fino klesanog kamena. Kula ima prizemlje i dva sprata. Ulazna vrata u prizemlju su lučno završena. Na prvom spratu su tri

prozora a na drugom dva prozora i čardak. Na čardaku su četiri mala lučna prozora. Na fasadi ove strane je na drugom spratu jedna okrugla puškarnica. U prizemlju su, naknadno probijena, još jedna vrata. Na južnoj starni zgrade su na svakom spratu po tri prozora, a na zapadnoj su zazidana vrata od visećeg nužnika. Na istočnoj strani kule napravljene su stepenice za prvi sprat i probijena vrata. Te izmjene su značajno umanjile ljepotu ove dobro očuvane kule.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 124-126.

Kula Ljačkovića (foto: Halil Markišić)

KULA MAZA SEMOVOG, u Gusinju, po obliku, dimenzijama, načinu gradnje i drugim karakteristikama gotovo je identična ostalim kulama u Plavu i Gusinju. Zidana je lomljenim kamenom, oblucima i krečnim malterom, Njeni čošnici, čardak, okviri prozora i stubovi ulaznih vrata, su od klesanog kamena. Na njoj nema natpisa, pa se ne zna godina njene izgradnje, osim, da je sagradio Mazo Selmanov-Semov Radončić. Ima prizemlje i dva sprata, a krov je

na četiri vode pokriven crijepom, ranije je bila šindra. Na sjevernoj strani prizemlja su vrata polukružno završena. To su bila jedina ulazna vrata kule, i za žitelje kule i za stoku, koja je bila u prizemlju (izbi). Vrata su 145 cm široka i 205 cm visoka (do poluluka 137 cm visoka).

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 101-102.

Kula Maza Radončića (foto: Halil Markišić)

KULA MULAMEKIĆA, u Gusinju u mahali Čekića. Sagradio je Murat Kadrijin Mulamekić 1902/03. godine. Ima prizemlje i dva sprata. To je jedina kula u ovom kraju čije je prizemlje imalo prozore. Prozori na zapadnoj strani kule su lučni. Oni su kasnije zazidani i do pola za-

trpani prilikom nasipanja i asfaltiranja ulice. U prizemlju su bile prostorije u kojima se obavljalo učenje Kur'ana i vjerska obuka. Prozori kule su veći od prozora ostalih gusinjskih kula. Izgradnjom stepeništa, stubova i probijanjem novih vrata na spratu, kula je djelimično promi-

jenila izgled. Prijevod sa natpisa na kuli: *O Ti Koji čuvaš 1320 (1902/03).*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015. str. 113-114. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 111-112.

Kula Mulamekića (foto: Halil Markišić)

KULA MUSE I SAFETA KUKAJA, u selu Kruševo, opština Gusinje. Hasan i njegov brat Mema, sinovi Jusufa Kukaja, poznatog domaćina sela Kruševa, podigli su 1889. godine jednu od najljepših kula u okolini Gusinja. Dimenzije njene osnove bile su 9 x 10 m. Bila je poznata kao Hasan Kukina kula. Kula je zapaljena 1919. godine. Ponovo je obnovljena, ali većih dimenzija (10 x 11 m). Do 1928. godine u kuli je živjelo 65 članova kućne zajednice. Musa i Safet

Kukaj na temeljima stare kule napravili su 2010. godine novu kulu. Dimenzije njene osnove su 12 x 11 m. Osim ulaza, prozora na prizemlju i izgleda čardaka, nova kula je zadržala izgled stare kule.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 118-119.

Kula Muse i Safeta Kukaja (foto: Halil Markišić)

KULA MUSTAF HADŽIJINA, u selu Kruševo, opština Gusinje. Sagradio je 1907/08. godine Mustafa, sin hadži-Hisena Kukaja, sa braćom. Zidana je kamenim oblucima i krečnim malterom, samo su ćošnici, ramovi prozora i ulaza od klesanog kamena. Kula ima prizemlje i dva sprata. Dimenzije njene osnove su 11 x

12 m. Njena visina je 10 m. Ulaz je bio kroz izbu, a stube i vrata na prvom spratu, kao i vrata na prizemlju, su naknadno napravljene. Kula ima osam soba i dosta je dobro očuvana. Iznad starih ulaznih vrata, na prizemlju, u kamenu ploču uklesan je natpis na osmanskom jeziku. Prijevod: *O Ti Koji čuvaš (štitiš)/1325.*

(1907/08.) Godina 1323 (1905/06.)/ Uz pomoć Božju dovršena je/ Ova kuća vlasnika/ Sretnim ih učini o Bože/Upravitelj kuće Mustafa.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 103-144. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 121-123.

Natpis na kuli (foto: Halil Markišić)

Kula Mustaf Hadžijina (foto: Halil Markišić)

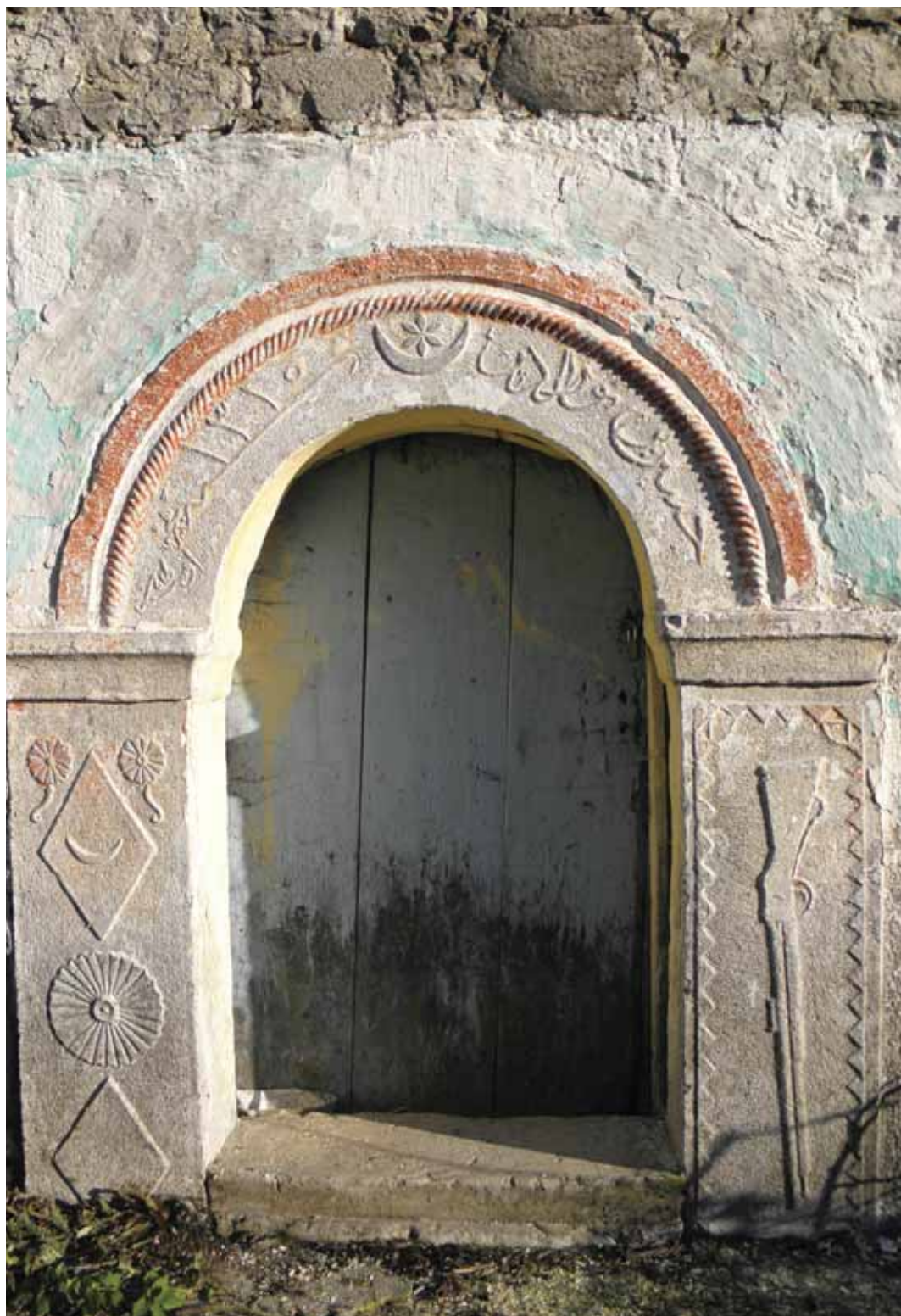
KULA RADONČIĆA, u Gusinju, preko puta Vezirove džame. Njena osnova je pravougaonik, a krov je na dvije vode, najprije od šindre, a danas od talasastog lesonita. Promijenila je puno vlasnika ova kula. Iz natpisa na osmanskome jeziku, uklesanog u polukružni završetak ulaznog portala, saznajemo da je kulu podigao Husejin sin Nuradinov 1897/1898. godine. Lijevi stub ulaznog portala ukrašen je figurama u reljefu, a na desnom je uklesana puška, dolje okrenuta. U Gusinju se prenosi da je to znak mira i dobrodošlice za svakog dobronamjernog

musafira. Na kamenom luku iznad vrata, prečnika 136 cm i širine 29 cm, uklesan je natpisa na osmanskome jeziku. Prijevod: *Husejin sin Nuradinov/ Godina 1315. (1897/1898.)/ Majstor Tahir (?)*. Za vrijeme balkanskih ratova srušen je drugi sprat kule.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 103-144. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 108-109.

Radončića kula (foto: Halil Markišić)

Kula Radončića, ulazni portal (foto: Halil Markišić)

KULA RAMA REDŽEPAGIĆA, dragulj tradicionalne arhitekture Plava. Nalazi se u mahali Redžepagića, u blizini Dizdarevića grada, odakle su Redžepagići gotovo dvjesto godina upravljali Gornjim Polimljem. Iz natpisa na kamenoj ploči uzidanoj iznad ulaznih vrata kule, saznajemo da su je sagradili Ahmet-begovi sinovi Jusuf i Halid i Ejupov sin Adem 1894/95. godine. Od Agan-bega Ahmet-begovog kulu je kupio Sulejman-beg Redžepagić (Bećiragić) a od njega su je naslijedili njegovi sinovi Mahmut i Ramo. Danas su vlasnici kule Ramovi sinovi. Kula ima prizemlje i dva sprata. Zidana je klesnim i poluobrađenim kamenom. Dimenzije njene osnove su 10,30 X 10 m, a debljina zida 80 cm. Bila je pokrivena šindrom, ali je kasnije, ona zamijenjena crijepom. Iznad ulaza ove kule nalazi se kamena ploča, veličine 25 X 50 cm, na kojoj je uklesan natpis na osmanskome jeziku. Prijevod: *Vlasnik kuće/Redžepagić Ahmeda/Sinovi Jusuf i Halid/I Adem sin Ejjubov/Begovi odlučili su sagraditi/Je iznova, od hajira (koristi)/Neka im je, godina 1312 (1894/95.)/Uradio majstor Hasan/Aga Debreli (iz Debra).*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 186-188. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 77-78.

Kula Mahmuta-Mulje i Rama Redžepagića (foto: Halil Markišić)

KULA RAŠIĆA, najljepša gusinjska kula, nalazi se na najljepšem mjestu u Gusinju - na Tablji, kupastom uzvišenju na desnoj obali rijeke Grnčar, na najvećoj nadmorskoj visini u Gusinju (920 mnv), u mahali Omeragića. Dimenzije njene osnove su 10 x 10 m. Temelji kule dopiru do nivoa Grnčara, pa Gusinjani kažu da je kula u zemlji koliko i nad zemljom. Kula ima prizemlje i dva sprata. Zidana je od lomljenog kamena, djelimično pritesanog. Samo su ramovi prozora, vrata i čošnici od fino isklesanog kamena. Glavna fasada kule okrenuta je ka jugu. Prizemlje nema prozora. Na ovoj strani prizemlja su vrata, polukružno završena, a iznad njih je kamena ploča sa jednim od najljepših natpisa na plavsko-gusinjskim kulama. Na prvom i drugom spratu glavne fasade kule su po četiri prozora. Prozori su lučni. Ispod krova nalazi se tavanski nadzidak sa nizom puškarnica, koje su služile za zaštitu kule od napada. Na nadzitzku, iznad samog ulaza je enker sa tri puškarnice. Iz njega se branio ulaz u kulu. Na zapadnoj strani kule nalaze se 4 prozora, na svakom spratu po dva. Nadzidak na ovoj strani ima sedam puškarnica. Na istočnoj strani kule nalaze se, takođe, 4 prozora, na svakom spratu po dva. Nadzidak i na ovoj strani ima sedam

puškarnica. Imala je strmi krov od šindre, koji je, kasnijim renoviranjem, zamijenjen crijepom. Položaj, arhitektonska konstrukcija i brojni detalji daju ovoj kuli značajnu arhitektonsku i ambijetalnu vrijednost, pa treba da se nađe na spisku zaštićenih objekata kulturne baštine. Kulu su sagradili Mustafa-Mujko, Aljija-Aljko, Avdulah-Duljko, Nuro, Medo i Mazo, sinovi Ramadana Raša Sejdivog Radončića 1904. godine. Po Ramadanu Rašu njihovo potomstvo dobilo je prezime Rašić. Starješina kućne zadruge bio je Mustafa, pa je na ploči sa natpisom uklesano njegovo ime. Iznad vrata na kuli nalazi se ploča, veličine 42 x 60 cm, na kojoj je uklesan natpis na osmanskome jeziku. Natpis je dobro očuvan. On nam, uz rimovanu molitvu, pruža podatke o vlasniku kule i njenom graditelju. Prijevod: *O, Gospodaru, srećom počasti ovo mjesto/Onaj koji dođe neka sa srećom dođe/Onaj koji ode neka sa mirom ode/ (Majstor) Debranin Abdullah, godina 1320. (1902.) jun.*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 95-97. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 101-103.

Rašića kula (foto: Halil Markišić)

Rašića kula (foto: Halil Markišić)

Natpis na kuli (foto: Halil Markišić)

KULA REDŽEPAGIĆA, najstariji objekat stambeno-odbrambene arhitekture u Plavsko-gusinjskom kraju. Njena osnova je kvadrat, dimenzija 7 X 7 m. Zid prizemlje i dva boja kule su od klesanog i lomljenog kamena. Bila je pokrivena neobrađenim kamenim pločama. Kasnije je dograđen i treći sprat od drveta, čardak, a krov od kamenih ploča zamijenjen šindrom. U unutrašnjosti zida kule, čitavom njegovom dužinom su, na određenom rastojanju, kao poveza, ugrađene po dvije istesane drvene grede koje su na čoškovima povezane na zub. Sredinom prošlog vijeka, zakonom je zaštićena kao kulturno-istorijski spomenik druge kategorije. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture je osamdesetih

godina prošlog vijeka izvršio njenu restauraciju. Šindra, kojom je bila pokrivena, zamijenjena je poliesterskim krovom. Napravljeni su neki propusti prilikom obnove njene unutrašnjosti. Tako su, na primjer, stari šašovci bili kvalitetniji od novougrađenih. Nijesu urađeni dolapi, hamami i viseći nužnik. Osim toga, za vrijeme restauracije, su odnešeni, ili uništeni, svi izrezbareni djelovi namještaja: vrata, dolapi, dušekluci, rafovi, kao i šašovci, basamac i dr. Jovan Krunić, arhitekta i istoričar arhitekture iz Beograda, je pisao da je ona pravi tip feudalnog utvrđenog stana srednjeg veka. U tom smislu ovaj objekat predstavlja značajnu vrednost, kao živi model jedne kategorije civilne arhitekture našeg srednjeg veka, čiji tragovi su kod nas, potpuno zatrveni. I zato ova kula predstavlja dragocenu vrednost, koja daleko prevazilazi okvire lokalnog značaja i stoga zahteva svu pažnju brižljive restauracije i reintegracije u svoj savremeni okvir. Ko je podigao ovu kulu sa sigurnošću nije utvrđeno. Prema jednom predanju, prizemlje i sprat kule sagradio je u drugoj polovini 17. vijeka Mulja Čaković, epska i istorijska ličnost Plava, a kasnije je kulu dogradio Redžep-beg, rodonačelnik Redžepagića. Prema drugom predanju, kulu je sagradio Ali-Muče sa svojim sinovima, potomak

Ali-bega, radi odbrane Plava od Keljmenda. Navodi se i podatak da je kulu sagradio Hasan-beg 1671. godine. Kula je prvobitno imala dva boja od kamenih zidova, debelih preko 1 m, sa osmatračnicama i puškarnicama i krov od neobrađenih kamenih ploča. Kasnije, kada su se Redžep-begovi sinovi izdijelili, kula je pripala jednom od braće – Bećir-begu, koji je dogradio treći sprat – čardak od drvene čamove građe, koja je poticala iz šume sa obližnjeg brda Završa. Bilo je to u 18 vijeku. U to vrijeme vatreno oružje je imalo slabu probojnu moć, jer je zrno bilo bez košuljice, pa je brvno predstavljalo sigurnu zaštitu. Na isturenom podu čardaka, na podnici do zida, nalazili su se mali otvori, kroz koje se pucalo iz vatrene oružja na napadače kada bi se oni primakli do njenog zida. Pri diobi, braća su zadržala pravo smještaja u slučaju napada, krvne osvete, ili druge kritičke situacije.

Lit.: Jovan Krunić, *Kuća i varoši u oblasti Stare Raške*, IP „ZAVET“, Beograd – Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1994. Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 165-178. Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 18–31.

Detalj iz kule Redžepagića (foto: Halil Markišić)

Redžepagića kula (foto: Halil Markišić)

KULA SOKOLJ DEDINA, u gornjem dijelu sela Višnjevo, opština Gusinje. Ima veoma dobar položaj. Sagradio je 1891/92. godine Sokolj Deda Curanaj sa bratom Zefom, svjedoči nam natpis na kuli. Sada je vlasnik kule Petar Pero Prakin, unuk Sokolj Dede. Ploča sa natpisom na osmanskome jeziku uzidana je u zid drugog sprata kraj čardaka. Čardak ima osam lučno završenih malih prozora, četiri sa severne i četiri sa zapadne strane. Zaista, iz divanhane kule Sokolja Dede, kroz te prozore, pruža se nezaboravan pogled na čitavu Plavsko-gusinjsku dolinu. Kula ima prizemlje i dva sprata. Njene dimenzije su 10 x 11 m. Zidana je oblicima i krečnim malterom. Čošnici, ramovi prozora, vrata i čardak su od fino isklesanih kamenih blokova. Debljina zida je 90 cm. Kulu su zidali Dibrani. Zidana je tri godine, svake godine po jedan sprat. Za svaki sprat potrošena je po jedna tranjača (krečana) kreča. Sve do 1984. godine imala je krov od šindre. Prozori su mali i sa

rešetkama, na prvom spratu pravougaoni, a na drugom polukružno završeni. U prizemlju su vrata, ranije korišćena za izbu i za spratove, koje su povezivale drvene stepenice. Prizemlje nema prozore. Ispod krova je nadzidak sa uzdužnim puškarnicama, visok 1,20 cm. Kula ima 40 puškarnica. Bila je to, u svoje vrijeme neosvojiva tvrđava i kuća opremljena sa svim neophodnim tradicionalnim elementima opreme. To je jedna od najljepših kula plavsko-gusinjskog kraja. Ploča sa natpisom na osmanskome jeziku nalazi se između čardaka (čoška) i prozora. Prijevod: *Uradili su Jašar i Omer Debra/Vlasnik i posjedovatelj/Sokolj i Zef Curan/Godina 1309? (1891/92).*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 105-107. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 118-120.

Sokolj Dedina kula (foto: Halil Markišić)

Natpis na kuli Sokolj Dedinoj (foto: Halil Markišić)

KULA STANIŠE TURKOVIĆA, u Vojnom Selu, opština Plav. Sagradio je krajem 19. vijeka Staniša Turković sa braćom: Velimirom, Milutinom i Gurkom. Zidali su je majstori iz Makedonije Debrani. Kao i ostale plavske kule, ima prizemlje i dva sprata. Zid je od pritesanog kamena, debljina zida prizemlja je 120 cm, prvog sprata 100 cm i drugog sprata 80 cm. Prizemlje je služilo kao izba, a na prvom i drugom spratu su po četiri sobe, klijet (špajs) i kupatilo, koje je kasnije pretvoreno u još jedna klijet. Prvobitno je kula imala samo jedna ulazna vrata (zajednička za izbu i spratove sa sobama), koja su se nalazila na sjevernoj strani kule. Naknadno su otvorena dvojna vrata na prvom spratu, za ulaz u stambeni dio kule, i jedna na prizemlju, prozori prošireni i čardak uklonjen. U ovoj kuli je je 1913. godine boravio Jovan Cvijić prilikom proučavanja Prokletija. Danas su vlasnici kule Milutin Midraga-Traka Turković i Milutin-Milo Veša Turkovića.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO "Priroda i baština,, Rožaje, Rožaje, 2016.

Turkovića Staniše kula (foto: Halil Markišić)

KULA ŠILJKAČA, u Plavu u mahali Redžepagića, jedina kula na tri boja, koja još odolijeva vremenu, čije su sve četiri strane krova pokrivenog šindrom bile svedene u jednu tačku. Iz te najviše tačke izranjao je drveni šiljak, oko 1,5 m dugačak, na vrhu proširen u obliku jabuke, što je bio znak da u kulu putnik može da svrati ako mu je prenoćište potrebno. Kule šiljkače su posebnost narodne arhitekture Plava. Brojnim kasnijim prepravkama, šindra je zamijenjena crijepom, otvoreni su novi prozori i vrata, što je dovelo do pucanja zidova i gubitka njenog prvobitnog izgleda i ljepote. Iznad ulaznih

vrata, koja se nalaze na južnoj strani Šiljkače, ugrađena je kamena ploča, veličine 40 X 50 cm, na kojoj je natpis na osmanskome jeziku. Natpis nije u cjelosti prveden. Prijevod: *.../Bože olakšaj a ne otežaj/Izgovarajući sagradio je!.../ Plavljanin Elmas/Godina 1317. (1899/1900)*

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 198-200. Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 59-91.

Kula Šiljkača (foto: Halil Markišić)

KULA UJKAN SMAJLJA AHMETAJA, u naselju Đonbaljaj, zaseoku Donjeg Vusanja, opština Gusinje. Najstariji je objekat stambene arhitekture u Vusanju i jedan od najstarijih u Plavsko-gusinjskom kraju. Iz ove kule se nekada kontrolisao ulaz u Gornje Vusanje. Prvobitno je to bila jednospratna zgrada sa polukružno završenim vratima, koja i sada postoje na kuli, malim prozorima u vidu puškarnica i dvovodnim krovom blagog nagiba pokrivenim kamenim

pločama. Smatra se da je ta kula podignuta početkom 18. vijeka, kada su se Keljmendi stalno naselili u ovom kraju i primili islam. Drugi sprat kule i četvorovodni krov pokriven šindrom izgradio je Smajlj Ahmet. Treći sprat je sagradio sin Smajlj Ahmeta, Ujkan Smajlj.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinje*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015. str. 113-114.

Sokolj Dedina kula (foto: Halil Markišić)

KULE, svojim spoljašnjim izgledom, strukturom i rasporedom osnove razlikuju se bitno od tradicionalnih stambenih zgrada - brvnara u Plavu i Gusinju. One su specijalno prilagođene zahtjevima odbrane od napada i opremljene da uspješno odole dugotrajnoj opsadi. Osnovni prostorni oblik plavsko-gusinjske kule je kocka. To je najpodesniji geometrijski oblik stambenog objekta, namijenjenog i odbrani, jer omogućava pregled i pristup jednak za sve četiri strane. Kula ima prizemlje i dva sprata, a njen glavni odbrambeni prostor je tavan, te je zato krovna konstrukcija postavljena na nadzidak visok oko jedan metar. Eminentni beogradski arhitekta Jovan Krunić ističe da „Nadzidak u tavanu ne postoji ni u jednom tipu narodne kuće, ni Makedonije niti Sandžaka. U tom nadzitzku su uski vertikalni otvori na sve strane – puškarnice“. Prema tome, kamena kula ovog kraja ima četiri nivoa. Najdonji nivo za smještaj stoke, dva sljedeća sa po jednim kompletnim dvosobnim stanom i četvrti, nivo tavana, upotrebljavan samo u slučajevima odbrane od napada. Kod nekih kula prvobitno nije bila izražena nezavisnost stana na prvom spratu, jer prostor odžaklije nije bio razvijen u kuhinju. Odžaklija kod većine kula vrši funkciju kuhinje i na prvom i na drugom spratu. Ovo je bilo omogućeno uvođenjem dimnjačkog kanala, koji odvodi dim sa ognjišta donje kuhinje tim kanalom kroz prostor kuhinje drugog sprata u tavan. Kada je prestala odbrambena funkcija kule, i prizemlje se pretvara u prostor za stanovanje. Spoljni zidovi kule su masivni, izgrađeni od lomljenog i pritesanog kamena. Samo su na uglovima tesanici, fino isklesani kameni blokovi (čošnici). Međuspratne i krovna konstrukcija su od tesane, meke drvene građe. Šema plana kule plavsko-gusinjskog kraja, prema Jovanu Kruniću, predstavlja fazu razvoja osnovne trodjelne dinarske šeme plana formule $k + 2s$ (kuhinja + 2 sobe) u četvorodjelan model. Pregrađivanjem prostora kuhinje radi smještaja stepeništa u samu kuću, trodjelni model plana je postao četvorodjelan. Osnovni oblik plana kule je kvadrat dimenzija oko 10 x 10 m, a njena visina je 10 m (tri puta po tri metra plus metar tavana). Njen krov je na četiri vode, od šindre, sa nagibom od oko 45°. Danas više nema kule sa krovom od šindre. Na drugom spratu kule, u

onom uglu u kojem se završava stepenište koje povezuje prizemlje sa prvim spratom i prvi sa drugim spratom nalazi se čardak. S obzirom da iz hola drugog sprata nema kraka stepeništa za tavan dobiven je čisti ugao gornjeg hola, koji je spolja i iznutra na naročit način oblikovan. Na gusinjskim kulama čardak je redovno izgrađen od tesanog kamena nešto smanjene debljine, dok neke plavske kule imaju čardak od drveta. Prozori čardaka su veoma mali, slični puškarnicama. Oni se zatvaraju spuštanjem gore okačenih drvenih kapaka, ili horizontalnim pomjeranjem zastakljenih drvenih ramova. Iz razlog veće bezbjednosti, prozori su malih dimenzija i zasvođeni, sa zakošenim uglovima, radi boljeg pristupa svjetlosti unutra. Iako su dimenzije prozora male, sobe u kuli su dosta svijetle zbog odbijanja svjetlosti od bijelo okrečenih unutarnjih zidova. Kameni stubovi ulaznih vrata i volt mnogih plavsko-gusinjskih kula su ukrašeni isklesanim ružama, Davidovim zvijezdama, sabljama i drugim oružjem. I fasade nekih kula ukrašene su ornamentima.

Lit.: Jovan Krunić, *Kuća i varoši u oblasti Stare Raške*, IP „ZAVET“, Beograd – Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1994. Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 161-164. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 91-94.

Kula Rašića (foto: Halil Markišić)

Čardak na kuli (foto: Halil Markišić)

NARODNA NOŠNJA, ima značajno mjesto u svakodnevnom životu i u očuvanju nacionalnog identiteta Naroda plavsko-gusinjskog kraja. Ona danas ima samo kulturno-istorijsku vrijednos. U ovom kraju, narodne nošnje Albanaca, Bošnjaka, Crnogoraca i Srba karakteriše velika raznovrsnost i bogatstvo. Estetske vrijednosti posebno su izražene kod ženske svečane narodne nošnje. Narodne nošnje su pretežno izrađivane od materijala domaće proizvodnje, od vune, konoplje i lana. Za svečanu narodnu nošnju, osim sukna od vune, kao i domaćeg platna od konoplje i lana, upotrebljavale su se i tkanine proizvedene u tekstilnim fabrikama (pamučne i svilene tkanine, čoha idr.). Tkanine od kojih je izrađivana narodna nošnja su pretežno bojene biljnim bojama, a ornamenti kojima je nošnja ukrašavana najčešće su bili iz grupe geometrijskih i vegetabilnih motiva. Narodnu nošnju izrađivale su specijalizovane zanatlije, terzije, i, manjim dijelom, ženski članovi domaćinstva. Umijeće izrade narodne nošnje prenosilo se sa generacije na generaciju. Postoje značajne razlike u narodnoj nošnji između različitih nacionalnosti, a manje između varošskog i seoskog stanovništva. Muška nošnja Albanaca i Bošnjaka sastoji se od bijelih suknenih čakšira ukrašenih gajtanima (širitma), džamadana, ili prsluka (jeleka), sa raznim ukrasnim detaljima, pojasa i talagana. U seoskoj muškoj narodnoj nošnji Albanaca i Bošnjaka razlike su bile male, ili ih gotovo i nije bilo. Tako je, na primjer, kod Bošnjaka pojas ima uzdužne pruge, a kod Albanaca kvadratiće, kod Bošnjaka na čakširama su bili širi gajtani; postojale su razlike i u načinu zamotavanja šala i čalme i druge razlike u nijansma. Fes,

koji je karakteristična kapa Bošnjaka u drugim krajevima, na ovom području nosio se, rijetko, samo kod varošskog stanovništva. Bošnjaci su, kao i Albanci, nosili ćulaf, a oko ćulafa šal ili čalmu. U varošskog stanovništva često su se i čakšire razlikovale. Razlike u ženskoj narodnoj nošnji između Bošnjaka i Albanaca su velike. Albansku žensku narodnu nošnju čine džuplete, uske sukne, vezene vunjene čarape, široki ukrašeni pojas, a na glavi mali fesić sa nanizanim dukatima. Najslikovitija je ženska bošnjačka nošnja za nevjeste (mlade). Karakterišu je ljepota, elegancija i brojni živošpisni detalji. Ova nošnja kao i u stara vremena izrađuje se ručno. Mlada, odnosno nevjesta, po prvi put oblači mladačko ruho na kani, đevojačkoj večeri. Najvažniji elementi ove nošnje su: vijenac (nosi se na glavi, a izrađen je u obliku ruže, od bijelog platna i ukrašen sitnim biserima), fes od 50 do 70 dukata, ogrljče (vezeni okovratnik), palantra (izvezena mahrama koja se nosi na glavi), šorta (košulja od svilenog bijelog platna, ukrašena vezom u obliku ruža, koji se zove rešma), dimije (od 12 metara svilenog platna – grona), kolan od srme, jelek (na đerđefu izrađen, ukrašen vezom sa zlatnim koncem, iskricama i biserom), anterija (nosi se iznad šorte umjesto jeleka, slična je jeleku). Anterija šorta i dimije čine kat. Narodna nošnja Crnogoraca i Srba u Plavsko-gusinjskom kraju danas je ista kao i crnogorska narodna nošnja na Cetinju. Nosi se samo u svečanim prilikama.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 97-98. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 249-257.

Muški pojas (foto: Halil Markišić)

Albanska narodna nošnja Keljmenda (foto: Nusret-Nuki Lucević)

Albanska ženska narodna nošnja (foto: Ibrahim-Ibro Markišić)

Bošnjačka ženska narodna nošnja (foto: Senada Vatić)

Bošnjačka muška narodna nošnja (foto: Nuki Lucević)

Crnogorska narodna nošnja (foto: Eldar Lakota)

Crnogorska kapa (foto: Halil Markišić)

NIŠAN, nadgrobni spomenik muslimana. Domaće stanovništvo Plavsko-gusinjškog kraja je, najčešće, sve do sredine prošlog vijeka mezare (grobove) obilježavalo sa dva kamena. Kamen iznad glave je nešto veći i zove se nadglavni nišan, a kamen koji se stavlja niže nogu je nadnožni nišan. Pored ovakvih nišana, u osmanskome periodu su imućnije porodice, nosioci vlasti, age i begovi i na ovim prostorima podizali nišane od klesnog kamena. Sve do kraja 17. vijeka u ovom kraju na nišanima nije bilo natpisa, a od početka 18. vijeka na nišanima se javljaju natpisi na osmanskome (staroturskom), arapskom i persijskom jeziku. Takvi nišani su ornamentima ukrašeni. Oni su jedan od simbola identiteta muslimana i važan dio njihove kulturne baštine. Prema polu i starosti umrlog razlikuju se tri tipa nišana: muški, ženski i dječji nišan. Svaki od ovih tipova javlja se u više varijanti. Djelovi muškog nišana su: mudževiza, glava, vrat, stan i dno. Mudževiza je završni dio nišana. Najčešće je cilindričnog ili kupastog oblika. Glava muškog nišana se radi u dva osnovna oblika: u obliku turbana i u obliku fesa. Po obliku glave nišana se mogla utvrditi staleška pripadnost, obrazovanje, vojna hijerarhija, pa donekle i starost umrlog. Vrat nišana spaja glavu nišana i glavni dio nišana – stan. Stan je glavni dio nišana, oblika je prizme, kvadratnog ili pravougaonog preseka sa četiri ravne površine koje imaju određene namjene. Na prednjoj strani nišana uklesan je natpis, koji se na nišanima naziva tarih, a koji označava istoriju umrlog (osnovni podaci o umrlom), a često i epitaf. Natpis je uokviren. Zadnja strana i obje bočne strane nišana popunjavaju se, tj. ukrašavaju ornamentima, najčešće vegetabilnim i geometrijskim. Dno je grubo isklesani, donji dio nišana koji se ukopava u zemlju. Djelovi ženskog nišana su: gornji dio nišana, soluflici, stan nišana sa obaveznom pletenicom i dno nišana. Gornji dio nišana je, najčešće u obliku luka, prelomljenog ili ravno prešečenog, u vidu lepeze koja, obično, završava rozetom. Soluflici su u vidu grančica koje obavijaju nišan i čine granicu između gornjeg dijela i stana nišana. Na zadnjoj strani nišana soluflici se spajaju sa pletenicom koja se spušta vertikalno niz stan. To asocira na upletenu žensku kosu po čemu su dobili ime. Stan i dno ženskog nišana imaju

isti oblik kao i stan muškog nišana. Nišani sa natpisima iz osmanskog perioda u ovom kraju su veoma rijetki. Uništeni su za vrijeme balkanskih ratova.

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO "Priroda i baština" Rožaje, str. 31-36.

Nišan Halil-age sina Mustafinog u haremu vezirove džamije u Gusinju (foto: Halil Markišić)

NIŠAN NA MEZARU BEKTAŠ-AGE, najstariji sačuvani nišan sa natpisom na osmanskom jeziku u plavsko-gusinjskom kraju, nalazi se na Šehidskom mezarju u Plavu. On je iz vremena Mahmud-paše Bušatlije. Nišan je sa turbanom u gužvama, sa prijevojem. Prijevod: *Rahmetli/Bektaš-aga/Sin hadži/Hasana/Derviš (a)/Godina 1203. (1788/89).*

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO "Priroda i baština" Rožaje, str. 38-39.

Nišan Emin-age (foto: Halil Markišić)

Nišan Bektaš-age (foto: Halil Markišić)

NIŠAN NA MEZARU ŠEHIDA I GAZIJE EMIN-AGE, nalazi se na Šehidskom mezarju. Ima fes s kičankom. Prijevod: *Iz Pečkog/Sreza/Gazija i šehid/Emin-aga/Sin Mehmed/Age Đona (?)/1296. (1879).*

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO "Priroda i baština" Rožaje, str. 44-45.

NIŠAN NA MEZARU HUSEJIN-BEGA REDŽEPAGIĆA, nalazi se na Redžepagića mezarju u Plavu. Uzglavni nišan je sa turbanom u gužvama. Prijevod: *On (Allah) je Vječan/Rahmetli/Za koga se oprost traži/Redžepagić/Husejin-beg/Sin Mehmed-bega/Duši mu (prouči) Fâtihu/Godina 1295. (1878).*

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO "Priroda i baština" Rožaje, str. 48-49.

NIŠANU NA MEZARU KAJMAKAMA IBRAHIM-BEGA BITOLJCA, u haremu Vezirove džamije u Gusinju. Nišan je sa fesom i kičankom. Na njemu je koso ipisan natpis. Prijevod: *On (Allah) je Vječan/Albanci iz Rugove/Ubili su ga bez povoda/Gusinjski kajmakam/Jedan od vojnih kajmakama (načelnika)/Bitoljac Ibrahim-beg/Za dušu njegovu (neka se prouči) el-Fatiha/1317. (1899/1900.) Petak/U 6 sati (po današnjem računanju vremena ili je u pitanju 2.00 h ili 14.30 h).*

Lit.: Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO "Priroda i baština" Rožaje, str. 62-62.

Nišan na mezaru Ibrahim-bega (foto: Halil Markišić)

Nišan na mezaru Husejin-bega Redžepagića (foto: Halil Markišić)

PEĆINSKI CRTEŽI, nalaze se u Velikoj pećini (alb. Shkalla e madhe) oko 3 km južno od Gusinja, u vusanjskom zaseoku Gerani, na strmoj, krševitoj, teško prohodnoj, nepristupačnoj i šumom pokrivenoj padini planine Vezirova Brada, na oko 1300 mnv. Pećina je velika samo po imenu, jer je duboka samo oko desetak metara, nešto više široka i nekoliko metara visoka. Na samom njenom ulazu sa desne strane, na okomitoj stijeni oker boje, izgravirana je scena lova. Na njoj je lovac sa zategnutim lukom i strijelom u zahuktalom pokretu, pored koga su dvije grupe lovaca, predstavljene krstovima. Krstovi predstavljaju ljudske figure. Crtež potiče, prema arheologu Pavlu Mijoviću, iz osmog vijeka prije nove ere, a to je vrijeme početka gvozdenog doba. Manja Radulović-Vulić tvrdi da zategnuti

lukovi i strijele na graviri predstavljaju muzičke simbole: U takvom liku na sličnim predstavama u drugim krajevima Evrope, od Sibira na severu do Karpata i Rodopa, ili Pirineja na jugu, ali i u Africi, istraživači muzike praistorije prepoznaju vrača, centralnu ličnost rituala, koji na zategnutom luku, osnovnom oružju u lovu, proizvodi zvuk. Kao praoblik istočnjačkih muzičkih instrumenata i njihovih varijanti, lire i kitare u Grčkoj, ali i žičanih instrumenata u Ilira... Luk u funkciji instrumenta sačuvao se kod nekih primitivnih afričkih plemena sve do danas, a uzajamna povezanost luka i muzike često je pominjana i u grčkoj mitologiji.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 17-18.

Pećinski crteži u Velikoj pećini Vezirove Brade (foto: Halil Markišić)

PETROVDAN, sabor i druge narodne svečnosti 12. jula. Uoči Petrovdana (1. jul) djeca su palila mace, tanke snopiće osušenih stabljika istoimene barske biljke (*Typha latifolia* L.) ili snopiće osušne trske (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.), i na isturenim brdima ložila vatre. Mace su pripremala tako što bi s jeseni povezala više strukova vrhova mace ili trske u kitu (buket) i stavila da se osuši. Djeca su se takmičila čija će maca biti veća i ljepša. Trčala bi sa upaljenim macama po brežuljcima, ulicama, mahalama, putevima, uz vrisku i veselje. Planine su odlijegale od pjesme “na glas” momaka i đevojaka. Kad pjesmu završe đevojke, sa pjevanjem nastave momci, pa kad oni završe – nastave đevojke i tako čitav dan. Đevojke na katinima su se hopale na hopaljkama (1juljaške 5 – 6 metara visoke, koje su od drvenih stubova napravljene). Na Petrovdan (12. jul), masovno

se išlo na katune, a zatim se sa katuna, kao i iz Plava i njegovih sela, odlazilo na Hridsko jezero i na planinu Košuticu hotsku, na sabor. Iz Gusinja se na Petrovdan najviše išlo na planine Trojan, Popadiju i Bor. Na saboru se redovno organizovalo takmičenje iz sljedećih disciplina: pjevanje “na glas”, igra kolo “alaturko”, košija, bacanje kamena s ramena, skok u dalj, gađanje nišana (u tursko vrijeme). Za Petrovdan su se pripremala najbolja jela: gotovac (kaša od kukurznog brašna, sira i skorupa), pita, prijesnac (kukuruzni hljeb začinjen sa sirom i skorupom), jagnjeće pečenje i jardum. Od pića, služila se kahva, sok od šišarki malike (*Pinus peuce* Griseb.) i varenika iz kopianice sa skorupom.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 288-289.

Sabor na Tepsijici (foto: Ibrahim-Ibro Markišić)

SUNČANI ČASOVNIK, na planini Volušnici, kamen sa uklesanim vremenskim markerima, potiče iz bronzanog doba, oko 1500 godina prije nove ere, je najstariji arheoastronomski nalaz u Crnoj Gori. Sličan je najstarijim sunčanim časovnicima na svijetu koji su otkriveni u Ukrajini i vezuju se za stepsku subkultur. Nalazi se u podnožju vrha planine Volušnice, poznatog kao Maja e Can. Našo ga je Ilijas–Iljo Duraković iz Gusinja, koji je sa stokom izdizao na katun Popadija. Časovnik je proučio arheolog Miloš B. Petričević. Na površini kamenog bloka uklesano je 15 oznake časovnog niza, koje u vidu lećastih depresija obrazuju tzv. analematšku elipsu (dnevni otklon Sunca), u čijem središtu se nalazi kružni motiv. Prema ovom autoru, tri radijalna utora uočljiva su na arbitrarno određenim stepenima za 16, 18 i 20 sati, što može

da ukazuje na period zalaska sunca u različita godišnja doba. Na površini sunčanog časovnika uočena je ruptura koja je fizički razdvojila stijenu na dva nejednaka dijela, istovremeno razdvajajući površinu brojčanika, pa se smatra da horizontalna površina sa časovnim oznakama nije u cjelini očuvana i da je izvorni brojčanik imao više časovnih podioka. Dugotrajno djelovanje ekstremnih klimatskih faktora doveli su i do drugih mehaničkih oštećenja sunčanog časovnika, te je neophodna njegova zaštita i proučavanje.

Lit.: Igor Perić, *Praistorijski časovnik sa Prokletija*, Pobjeda, 31. decembar 2021, 1. i 2. januar 2022., Podgorica, str. 14-15.

Miloš B. Petričević pored sunčanog časovnika
(foto: Igor Perić)

Planina Volušnica (foto: Halil Markišić)

SABOR NA ALIPAŠINIM IZVORIMA, narodni sabor (vašar) koji se od davnina održava 2. avgusta kod vođenica na izvorima kod Gusinja, nedaleko od mjesta na kojem se nalazio dvorac Ali-paše Šabanagića, po kojem su dobili ime. Najmasovniji je i turistički najznačajniji sabor u Plavsko-gusinjskom kraju. To je dan pjesme, igre, smotre narodnih

nošnji, upoznavanja mladih, susreta Plavljana i Gusinjana rasutih po bijelom svijetu.

Lit.: Marko Knežević, *Plavsko-gusinjski region – uslovi za razvoj turizma*, Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, Knjiga 50, Beograd, 1979, str. 99-100.

Alipašini izvori 2. avgusta (foto: Halil Markišić)

SPOMENICI PALIM BORCIMA U II SVJETSKOM RATU. Značajan su dio kulturno-istorijskog nasljeđa Plavsko-gusinjskog kraja su spomenici i spomen obilježja, podignuti u znak šećanja na poginule borce i žrtve fašističkog terora u Drugom svjetskom ratu. Mnogi od tih spomenka predstavljaju vrijedna umjetnička djela, a sv zajedno su jaka poruka humanosti, mira, suživota i tolerancije sadašnjim i budućim generacijama. Spomenike su podigli Opštinski odbor saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata Plav i narod plavsko-gusinjskog kraja. (v. spomenik u Dolji, spomenik na Pravoslavnom groblju u Plavu, bista Beća Bašića, bista Jusufa Redžepagića, bista Džafera Nikočevića).

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje“, Rožaje, 2012. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 228-231.

SPOMENIK NA PRAVOSLANOM GROBLJU U PLAVU, posvećen je žrtvama fašističkog terora 17. jula 1941. godine. U finansiranju spomenika učestvovali su: porodice strijeljanih, Skupština opštine Plav i društveno-političke organizacije Plava.

Spomenik na Pravoslavnom groblju u Plavu (foto: Halil Markišić)

SPOMENIK U SELU DOLJA, s desne strane puta Gusinje – Grebaje, na mjestu gdje su poginuli 1944. godine, podignut je spomenik palim borcima: Beću Bašiću, organizacionom sekretaru Okružnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Srez beranski, Alju Hotu, partijskom rukovodiocu Gusinja, Voju Novičeviću, članu Sreskog komiteta Komunističke partije Jugoslavije

za Srez andrijevački i Jusufu Redžepagiću, organizacionom sekretaru Okružnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije za Okrug beranski.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 409-410.

Spomenik u Dolji (foto: Halil Markišić)

TRADICIONALNA KUĆA, brvnara prekrivena strmim krovom od šindre, na četiri vode bio je najčešći tip stanbene zgrade plavsko-gusinjskog kraja. Ima prizemlje i sprat za stanovanje. Zid prizemlja je izgrađen od lomljenog kamena i oblutaka, a kao poveza se koristio krečni malter ili malter od ilovače sa dodatkom isitnjene slame. U zidovima su postavljane po dvije

paralelne drvene grede, međusobno povezane poprečnim gredicama i na čoškovima spojene na zub. One su služile kao armirani betonski vijenac današnjih zgrada. Debljina zida iznosila je oko 60 cm. Zid sprata je najčešće od talpi (podnice, debele daske), ali može biti i od čatme ili dijelom od talpi a dijelom od čatme. Talpe su debljine 6-8 cm, horizontalno postavljene

i užljijebljene u vertikalni direk, ili su na jednom od uglova kuće spojene „na čert“. Spoljašnji zidovi sprata u kome su sobe, obloženi su malterom, a unutrašnjost kuće je omalterisana i okrečena. Kao nosači maltera upotrebljavale su se čamove letvice ekserima pričvršćene za talpe. Tako je debljina spoljnih zidova dosegla jedan minimum od 8-12 cm. Kod čatmara sprat ima bondručnu strukturu, tj. skeletnu konstrukciju. Zid sprata se sastoji od vertikalnih drvenih stubova, povezanih horizontalnim gredicama, koji su učvršćeni kosanicama sa obje strane. Između horizontalnih gredica postavljaju se pletiva od uzduž rascijepljenih ljeskovih pruteva ili od čamovih ljetvica. Ljeskovo pruće se plelo slično pletenju plota ili ljese. Unutrašnjost se punila šutom, sitnim kamenčićima, a zatim se spolja malterisalo sa malterom od gline kojem je dodata isitnjena slama i pljeva, a nakon glačanja i sušenja, duvarovi su se varosali (krečili). Patos je od čamovih dasaka, koje su međusobno a i u noseće grede patosa užljijebljene. Plafon kuće je

od šašovaca. Preko šašovaca se postavljao karatavan od ilovače pomiješane sa išeckanom slamom. Šašovci su ukrašeni elementima duboreza, uzdužnim linijama. Krovna konstrukcija je od čamove građe. Na uglovima kuće, nadstrešnica je zaokružena. Stepence se pokrivaju dodatnim redom šindre, koji se nadovezuje na glavni krov zgrade. Trajnosti šindre doprinosila je čač, koja se izdvaja iz dima koji je slobodno cirkulisao po tavanskom prostoru i zatim izlazio kroz male otvore na krovu – badže. Postoje dva tipa kuća brvnara: kuće zatvorenog tipa, koje imaju zajednički ulaz za prizemlje i sprat, i kuće otvorenog tipa, kod kojih su stepence pridodate spolja i pokrivene produžetkom nadstrešnice glavnog krova kuće – strehom.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe Plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 287-326. Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 19-26.

Kuća Jusufa Aljova Bicića (foto: Halil Markišić)

Kuća Alije Bićića u Gusinju (foto: Halil Markišić)

Kuća Alije Bićića u Gusinju (foto: Halil Markišić)

VELIKA MAJKA PROKLETIJA, gravira na kamenoj ploči na planini Volušnici, ševerno od istoimenog katuna, ispod južnog vrha ove planine, na oko 1700 mnv., u dubokom potoku sakrivena. Ploča je od pješčara, površine oko 3,5 m² i preko dvije tone teška. Na ravnoj površini kamene ploče su izgravirane figure osam muškaraca i žena okupljenih oko figure u ležećem položaju. Smatra se da je to porodica koja oplakuje umrlog člana. Na sceni dominira figura žene koja drži dvoje djece o bedrima. Zbog toga je ova kompozicija nazvana Velika majka (alb. Magna mater) sa Prokletija. Arheolog Pavle Mijović smatra, na osnovu analize tehnike graviranja koja je izvedena piketiranjem vrhom sileksa, da gravira potiče iz srednjeg bronzanog doba i da je jedini nalaz u parijentalnoj pećinskoj postpaleolitskoj umjetnosti na Balkanu. Prema tome, ova gravira ima izuzetan arheološki, istorijski i naučni značaj, jer direktno govori o dužini kontinuiteta stanovništva na ovim prostorima.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 15-16.

Gravira na kamenoj ploči u Volušnici
(foto: Halil Markišić)

Gravira na kamenoj ploči u Volušnici (foto: Halil Markišić)

VEZ, ukrašavanje vezom i čipkom djelova narodne nošnje, tekstilnih predmeta koji su sastavni elemenat dekoracije zidova musafirske sobe (čaršafi, bošče i dr.), posteljnih i drugih predmeta od tkanine je značajan dio tradicionalne kulture i identiteta naroda Plavsko-gusinjskog kraja. U procesu nastanka veza, kao dijela spreme koji će nositi prilikom udaje u svoj novi dom, djevoje su ispoljavale veliku kretivnost, maštovitost i ošećaj za lijepo. Vezlo se najčešće na pamučnim, lanenim i vunjenim tkaninama, rjeđe na tkanini od svile i drugih materijala. Vez se izvodio koncem od svile, pamuka i vune, metalnim nitima, nitima od bijele i žute srme i šljokicama. I u ovom kraju korišćene su dvije tehnike vezenja: vez

brojem (koji se izvodio na tkanini brojenjem niti podloge; osnovna jedinica ovog veza je bod) i vez po pismu na tkanini, rjeđe na koži i drugim materijalima, koji se izvodi slobodno po nacrtanom ili zamišljenom liku. Najčešći motivi veza u ovom kraju su cvijeće i grančice sa listićima, rjeđe razne geometrijske forme. U ovom kraju zastupljen je i bijeli vez. On je po tehnici izvođenja sličan ukrasnom pletenju. Njime se na platnu stvaraju šupljikavi motivi, uokvireni bijelim pamučnim koncem.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 241-247.

Vez iz spreme Izete-Ilke Markišić (foto: Halil Markišić)

VODENICE. Plavsko-gusinjski kraj je veoma bogat rijekama i potocima, pa su vodenice bile sastavni dio njegove tradicionalne arhitekture. To su veoma važne građevine u kojima se mljelo žito i dobijalo brašno za hljeb i značajna mjesta gdje su se ljudi spontano okupljali i muhabetili (razgovarali, ćaskali). One su takođe i mjesta na kojima su se, prema legendama koje su se u narodu ispredale, okupljale vile, dolazili šejtani (satana, đavo) i druga stvorenja. One su takođe mjesta gdje su oboljeli tražili lijeka. Rašireno je vjerovanje da omaha, prašina od vodenih kapljica sa vitla od vodenice, ima čudotvorna svojstva, može da pomogne nerotkinjama da dobiju porod, teško bolesnim da ozdrave ili lakše presele na Ahiret („onaj svijet“, „budući svijet“), onima koje opterećuju

ljubavni problemi da ih riješe i sl. Vodenice su imale i posebno važnu ulogu u sprovođenju običaja vezanih za Đurđevdan. Mali električni mlinovi doveli su gotovo do potpunog uništenja vodenica u ovom kraju. U Plavu je u funkciji samo vodenica Toskića, a u okolini Gusinja niedna. Na Alipašinih izvorima postojale su tri vodenice, od kojih je jedna srušena, u najljepšoj i najvećoj smješten je restoran, a u trećoj se samo ponekad okrene vodenički kamen. Dobro očuvana vodenica je u Gornjem Vusanju. U Dragijama još postoji vodenica kod koje djevojke dolaze za Đurđevdan za omahu. Ostale vodenice su nestale iz okoline ovog kraja.

Lit.: Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, „Priroda i baština“, Rožaje, 2015, str. 223-227.

Vodenica na Alipašinih izvorima (foto: Halil Markišić)

ZGRADA BIVŠE OSNOVNE ŠKOLE U BREZOJEVICAMA, podignuta je 1893. godine u neposrednoj blizini Crkve Svete Trojice, koja se nalazi u okviru manastirskog kompleksa Brezojevica. Škola je radila tri godine, do 1912. godine, kada je spaljena, a

nakon toga obnovljena. Zapaljena je ponovo 1941. godine. Obnovljena je 1986/87. godine.

Lit.: Halil Markišić, Kulturne vrijednosti Plava, „Priroda i baština“, Rožaje, 2016, str. 44.

Zgrada bivše osnovne škole u Brezojevicama (foto: Halil Markišić)

BIODIVERZITET

ALGE

ALGE, naziv za veliku grupu, pretežno vodenih, fotosintetskih organizama, različite tjelesne organizacije (jednoćelijske, kolonijale i višećelijske) iz različitih filogenetskih grupa. Za razliku od biljaka, nemaju provodni sistem niti korijen stablo, list i cvijet, a reproduktivne strukture su im jednostavne. U Plavskom jezeru ustanovljeno je prisustvo 240 vrsta algi iz 8 klasa: Bacillariophyceae (slikatne alge) 132 vrste, Chrysophyceae (zlataste alge) 7, Dinophyceae (plamene alge) 4, Xanthophyceae (žutozelene alge) 4, Chlorophyceae (zelene

alge) 35, Conjugatophyceae (konjugate) 51, Euglenophyceae (euglenoidne alge) 5 i Rhodophyceae (crvene alge) 2 vrste. U Hridskom jezeru neđeno je 227 vrsta: Bacillariophyceae 56 vrste, Chrysophyceae 4, Dinophyceae 4, Chlorophyceae 43, Conjugatophyceae 102, Euglenophyceae 18. U Plavskom jezeru ustanovljeno je i prisustvo 30 vrsta prokariotskih autotrofnih organizama - cijanobakterija (Cyanophyta), a u Hridskom jezeru 18 vrsta.

Zelenino oko, njegova boja potiče od guste populacije algi koje se u njemu razvijaju (foto: Halil Markišić)

GLJIVE (FUNGI)

GLJIVE (Fungi), carstvo heterotrofnih eukariotskih organizama koji su nekim, njima svojstvenim, morfološkim, anatomskim, biohemijskim i genetičkim karakteristikama jasno razdvojeni od bakterija, protista, biljaka i životinja. Najčešće se dijele na mikrogljive (gljivice sa veoma sitnim, mikroskopskim, rasplodnim strukturama – kvasci, plijesni) i makrogljive (gljive s krupnim plodonosnim tijelom) čije je plodonosno tijelo satavljeno od drške i šešira ili ono može biti loptasto, tanjirasto, zdjelasto, koraloidno itd. Gljive sa plodonosnim tijelom u obliku šešira sa drškom se nazivaju pečurke, a u Plavsko-gusinjskom kraju bubeške. Taj se naziv odnosi i na gljive sa loptastim plodonosnim tijelom. Sadašnje poznavanje makrogljiva na plavsko-gusinjskim planinama je veoma skromno i nije ni približna slika njihovog diverziteta na ovim planinama. U *Studiji o opravdanosti proglašenja crnogorskih Prokletija nacionalnim parkom* navodi se samo za okolinu Visitorskog i Hridskog jezera 145 vrsta makromiceta, pa treba očekivati nekoliko puta njihov veći broj na plavsko-gusinjskim planinama. Od tih 145 vrsta, zbog ugroženosti, na Crvenoj listi Evrope nalazi se 13 vrsta: ljubičasta lisičarka (*Gomphus clavatus*), ljuskavi kuštravac (*Strobilomyces floccopus*), krvareća ježevica (*Hydnellum ferrugineum*), ludara (*Boletus satanas*), velika dvo-prstenka (*Catathelasma imperiale*), narandžasta puževica (*Hygrophorus pudorinus*), ježasta muhara (*Amanita aspera*), velikavlačnica (*Hygrocybe punicea*), srnjača (*Sarcodon imbricatus*), *Sarcodon leucopus*, paši stršak (*Mutinus caninus*), ravnotjemeni buzdovan (*Clavariadelphus truncatus*), zvjezdača (*Gaeastrum triplex*).

Lit.: Ilinka Četković, Gljive, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 267-269. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 231, 237.

AMANITA AUGUSTA Bojantchev & R. M. Davis, 2013. (fam. Amanitaceae), **ježasta muhara**, vrsta nejestive pečurke iz reda Agaricales, prepoznatljive po žutim do smeđim bradavicama na površini šešira, koje su ostaci univerzalnog veluma. Šešir je 4-12 cm u prečniku, svijetlo žute do tamno smeđe boje. Drška je 5-15 cm dugačka i 1-2 cm debela. Listići su bijeli. Na dršci se najčešće nalazi djelimični veo koji podseća na sekundarni, manji prsten. Živi u mikorizi sa raznim vrstama drveća, najčešće četinarskim. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je rijetka, navodi se za Orjen, Paštrovačku goru, Visitor (zona Visitorskog jezera) i Prokletije (zona Hridskog jezera). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237. Ilinka Četković, *Amanita* Pers., In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 41.

Amanita muscaria (foto: Ilinka Četković)

AMANITA MUSCARIA (L.) Lam., 1783. (fam. Amanitaceae), **muhara**, vrsta otrovne pečurke iz reda Agaricales, prepoznatljive po šesiru crvene boje s primjesama žute, pokrivenim bijelim bradavičastim ostacima ovoja koji se prilično lako skidaju. Listići, drška i meso su bijeli. Drška je cilindrična, zadebljalog dna sa bradavičastim ostacima bijele boje, a na njenom gornjem dijelu je bijeli rebrasti rukavac. Sadrži otrovna jedinjenja: muskalin, iboteničnu kiselinu, muscimol i muskazon. Raste u lišćarskim i četinarskim šumama NP Prokletije.

Lit.: Ilinka Četković, *Amanita muscaria* (L.) Lam. (fam. Amanitaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 40. Gordana Kasom, *Gljive*, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 96.

Amanita phalloides (foto: Ilinka Četković)

AMANITA PHALLOIDES (Fr.) Link, 1833. (fam. Amanitaceae), **zelena pupavka**, pečurka iz reda Agaricales, jedna od najotrovnijih vrsta roda *Amanita*. Sadrži otrovna jedinjenja amatoksin i alfa amanitin koja izazivaju trovanja često sa smrtonosnim ishodom. Šešir je 5-15 cm u prečniku, gladak, najprije polukuglast, zatim otvoren. Listići su prilično gusti, sa mnogo lamelula, bijeli i slobodni. Drška je dugačka 4-10 cm, a dno joj je zadebljano i povijeno u bijeli opnast ovoj. Ispod šešira na dršci je bijeli viseći vjenčić koji brzo prilegne uz dršku. Meso je bijelo, mekano, bez osobitog mirisa. Dosta je rijetka. Najčešće naseljava lišćarske šume na krečnjacima.

Lit.: Ilinka Četković, *Amanita phalloides* (Fr.) Liink. (fam. Amanitaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 41.

Amanita rubescens (foto: Ilinka Četković)

AMANITA RUBESCENS Pers., 1797. (fam. Amanitaceae), **biserka**, uslovno jestiva pečurka iz reda Agaricales. Šešir je do 20 cm u prečniku, blijede oker do rozikastobraon boje. Pokriven je bjeličastim nepravilno raspoređenim ljuspama, koje su ostaci ovoja. Drška je pri osnovi zadebljala do gomoljasta, 6-14 cm visoka, bjeličatsa, ponekad sa narandžastim ili crvenim tonovima. Meso je bijelo, pri oštećenju poprima crvenkastu boju, po čemu je dobila ime (*rubescens* - crveneti). Litići su gusti, bijeli, crveni pri oštećenju. Naseljava mješovite šume. Živi u mikorizi sa raznim vrstama drveća. Jestiva je tek poslije termičke obrade.

Lit.: Ilinka Četković, *Amanita rubescens* (Fr.) Liink. (fam. Amanitaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 42.

BOLETUS EDULIS Bull. 1782. (fam. Boletaceae), **ljetnji vrganj**, vrsta jestive pečurke iz reda Boletales, sa polukuglastim, jastučasto izbočenim, rijetko malo udubljenim, crvenkastooker ili sivkastosmeđim, rijetko izbljedelim šeširom. Drška je jajolika, meso bijelo, cjevčice dugačke i sitne, a trusište bijelo, zatim žućkasto, konačno maslinastozeleno. Naseljava smrčeve i jelove šume, šume malike i rjeđe bukove i hrastove, na mjestima gdje je zemlja pokrivena mahovinom. Živi u mikorizi sa raznim vrstama drveća. Bere se od jula do novembra.

Lit.: Ilinka Četković, *Boletus edulis* Bull. (fam. Boletaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 98. Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 183.

Boletus edulis (foto: Rahman Markišić)

BOLETUS PINOPHILUS Pilát & Dermek, 1973. (fam. Boletaceae), **borov vrganj**, vrsta jestive pečurke iz reda Boletales, sa polukuglastim, često nepravilnim, crvenkastosmeđim šeširom, 18-35 cm u prečniku, prema rubovima sa jasno izraženim crvenkastim tonovima. Rubovi šešira su valoviti i naborani, često zelenkasti, žućkasti, pjegavi ili bjeličasti. Drška je u počet-

ku jajasta, kasnije kruškastog oblika sa krtolasto zadebljalim dnom. Meso je bijelo i prijatnog mirisa. Cjevčice su dugačke i sitne, a trusište bijelo, zatim žućkasto, konačno maslinastozeleno. Raste u četinarskim šumama, najčešće ispod jele i smrče. Sabira se od aprila do maja i od septembra do novembra.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 184.

Boletus pinophilus (foto: Ibrahim Hadžić)

CANTHARELLUS CIBARIUS Fr., 1821. (fam. Cantharellaceae), **lisičarka**, vrsta jestive pečurke iz reda Cantharellales, prepoznatljiva po plodonosnom tijelu oblika lijevka. Prečnika je 3-10 cm, baršunaste površine, u početku slabo vlažna, kasnije gola i suva. Krajevi tijela su valoviti i kovrdžavi, rebra debela i silaze do drške. Najčešće je zlatnožute boje, rjeđe, blijedožute, žućkaste, ili bijele. Prijatnog je mirisa. Otrusina je bijela ili blijdo žućkasta. Rasprostranjena je po lišćarskim i četinarskim šumama Nacionalnog parka. Sabira se od maja do kasne jeseni.

Lit.: Ilinka Četković, *Cantharellus cibarius* Fr. (fam. Hydnaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), Botanički leksikon Crne Gore, CANU, Podgorica, 2022, str. 123. Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 187.

Cantharellus cibarius (foto: Ilinka Četković)

CANTHARELLUS CINEREUS Pers. 1794. (fam. Cantharellaceae), **crna lisičarka**, vrsta jestive pečurke iz reda Cantharellales, prepoznatljive po plodnom tijelu ljevkastog oblika pepeljaste do sivocrne boje. Rubovi lijevka su nepravilno valoviti, uvučeni. Otvor lijevka je prečnika 2-4 cm. Drška je 2-4 cm visoka, glatka ili malo baršunaste teksture, ponekad sa bijelom vunastom bazom. Raste u liščarskim šumama, rijetko u četinarskim. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori se navodi za okolinu Herceg Novog (u hrastovo-grabovoj šumi), okolinu Skadrskog jezera (u šumi hrasta i kestena) i na padinama Visitora iznad sela Pepiće, u šumi planinskog javora i bukve (*Aceri visianii-Fagetum moesi-accae*). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 238. Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 118.

CATATHELASMA IMPERIALE Singer (P. Karst.) Singer, 1940. (fam. Tricholomataceae), **velika dvoprstenka**, vrsta jestive pečurke iz reda Agaricales. Šešir je ispučen, u početku ljepljiv, zatim postaje ravan ili blago udubljen i suv, prečnika 8-40 cm, narandžasto smeđe do boje lješnjaka, s tamnijim mrljama. Listići su bjelkasti do blijedo mrki, spušteni. Drška je tvrda, 5-18 cm dugačka, sužava se prema dnu, s dvostrukim prstenom. Tijelo ploda ima brašnast miris ili miris poput krastavca. Raste u četinarskim šumama. Vrsta je od međunarodnog značaja, nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je ustanovljena na Durmitoru u šumi smrče, u Rožajskom kraju u šumi smrče i na Visitoru u zoni Vistorskog jezera, u zajednicama sa dominacijom smrče (*Picetum abietis*). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 236. Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, 2022, str. 119.

Catathelasma imperiale (foto: Gordana Kasom)

CHROOGOMPHUS HELVETICUS (Singer) M. M. Moser, 1967. (fam. Gomphidiaceae), vrsta pečurke iz reda Boletales. Od međunarodnog je značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. Raste u četinarskim šumama ispod smrčce (*Picea* spp.) i dvoigličastih borova (*Pinus* spp.). U Crnoj Gori je do sada poznata samo za Rožajski kraj, okolinu Visitorskog jezera, u smrčevoj šumi (*Pictum abietis*) i Goleš (Zeletin), u šumu smrčce i malike (*Piceo-Pinetum peucis*). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237. Gordana Kasom, *Gljive*, In: CZIP, Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“, Podgorica, maj 2022. godine, str. 120.

Clavariadelphus truncatus (foto: Ibrahim Hadžić)

CLAVARIADELPHUS TRUNCATUS (Quél.) Donk, 1933. (fam. Gomphaceae), **ravnотjemeni buzdovan**, vrsta jestive i ljekovite pečurke iz reda Gomphales, prepoznatljive po žutonarančastom plodnom tijelu u obliku buzdovana pljosnatog tjemena. Stare gljive mogu biti sunderaste i mekane iznutra Okomita strana plodnog tijela obično ima nabore, ali može biti glatka. Ugodnog je mirisa i slatkog ukusa. Raste u četinarskim šumama tokom ljeketa. Sadrži klavarinsku kiselinu, koja smanjuje razvoj tumora kada se daje miševima, te bi mogla imati terapeutsku vrijednost u liječenju određenih vrsta tumora. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je konstatovana na Dutmitoru na nekoliko lokaliteta (najčešće ispod smrčce) i na Prokletijama u šumi smrčce u zoni Hridskog jezera. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237-238.

GALERINA MARGINATA (Batsch) Kühner 1935. (fam. Hymenogastraceae), **mala smrt**, vrsta otrovne pečurke iz reda Agaricales. Šešir je širok 1,5- 4 centimetara, u mladosti ispupčen, stožast, zatim raširen, gladak, vodenast, rub vidljivo rebrast samo za vlažna vremena, slabo mesnat, za suha vremena žućkast, a u vrijeme vlažnog vremena gotovo tamnsmeđ. Listići su gusti, prirasli, ili se lagano spuštaju po dršci, nejednake dužine. Drška je dugačka 2-6 cm, tanka, sa opnastim vjenčićem. Sadrži alfa i beta amanitin kao i najotrovnije vrste iz roda *Amanita* (pupavke). Ljeti i početkom jeseni raste u grupama na panjevima, povaljenim stablima ili otpalim granama četinarskog drveća i bukve.

Lit.: Ilinka Četković, *Boletus edulis* Bull. (fam. Boletaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 98.

Galerina marginata (foto: Ilinka Četković)

GEASTRUM TRIPLEX Jungh. (fam. Geastraceae), **troslojna zvjezdača**, vrsta pečurke iz reda Geastrales, s arealom u Evropi, Aziji, Sjevernoj i Južnoj Americi. Najkrupnija je vrsta roda Geastrum, prečnika do 12 cm. Njena nezrela plodna tijela su loptasta sa šiljastim kljunom, razvijaju se u zemlji. Tokom rasta i sazrijevanja pečurke, spoljašnji sloj tkiva (ekzoperidium) dijeli se na četiri do osam šiljastih segmenata koji se šire prema van i dolje, podižući i otkrivajući sferičnu unutrašnju vrećicu spora. Često se sloj egzoperidija rascijepi oko perimetra sporne vrećice. Na vrhu sporne vrećice nalazi se mali šiljasti kljun, peristom, koji ima malu rupicu iz koje se mogu osloboditi spore. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori se navodi za Hum Orahovski, Pipere, okolinu Podgorice, Rožajski kraj i Visitor. Javlja se u četinarskim šumama, rjeđe u listopadnim. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom. U Kini i Sjevernoj Americi upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 236.

Geastrum triplex (foto: Ibrahim Hadžić)

GOMPHUS CLAVATUS (Pers.) Gray, 1821. (fam. Gomphaceae), **ljubičasta lisičarka**, vrsta jestive pečurke iz reda Gomphales, sa arealom u Evropi, Aziji i Sjevernoj Americi. Prepoznatljiva je po plodnom tijelu u obliku vaze ili lepeze s valovitim rubovima, visine do 16 cm i širine do 17 cm. Gornja površina je narandžastosmeđe do ljubičaste boje, a donja površina koja nosi spore, himenij, prekrivena je borama i grebenima, ljubičaste boje. Najčešće raste u četinarskim šumama. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je konstatovana samo na nekoliko lokaliteta u šumama smrčice: NP Durmitor i u blizini Crnog jezera kod Žabljaka, Rožajski kraj i okolina Visitorskog jezera. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Ilinka Četković, *Gomphus clavatus* (Pers.) Gray (fam. Gomphaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 270-271.

Gomphus clavatus (foto: Ibrahim Hadžić)

GUEPINIA HELVELLOIDES (DC.) Fr.1828. (fam. Tremellaceae), **crvenkasta hladetina**, vrsta jestive pečurke iz reda Tremellales, prepoznatljive po tijelu u obliku lijevka i crvenonaranđastoj do tamnocrvenoj boji. Plodno tijelo je 4-10 cm visoko i do 17 cm široko. Meso je elastično, želatinozno, prijatnog mirisa i ukusa, a može se jesti sirovo sa salatama. Raste ljeti i tokom jeseni u vlažnim guduram po četinarskim šumama, na podlozi bogatoj humusom. Nađena je u šumi smrče u okolini Visitorskog jezera i u smrčevo-malikinju šumi (*Piceo-Pinetum peucis*) na Golešu.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, 2022, str. 104.

Guepinia helvelloides (foto: Ilinka Četković)

HYDNELLUM FERRUGINEUM (Fr.) P. Karst. 1879. (fam. Bankeraceae), **krvareća ježevica**, pečurka iz reda Thelephorales, rasprostranjena u sjevernoj Africi, Aziji, Europi i Sjevernoj Americi. Plodno tijelo je prečnika 3-10 cm, baršunaste površine u početku bijele do ružičaste, ponekad izlučuje kapljice crvene tečnosti. Donja površina plodnog tijela ima bijele do crvenkastosmeđe bodlje duge do 6 mm. Zrela plodna tijela postaju tamno crvenkastosmeđa i tada ih je teško razlikovati od drugih sličnih vrsta roda *Hydnellum*. Od međunarodnog je značajna i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je zabilježena na Durmitoru (uz smrče i borove), u okolini Žabljaka u blizini Crnog jezera (u šumi smrče), okolini Rožaja (u šumi smrče) i okolini Vistorskog jezera (u šumi smrče i malike) i okolini Hridskog jezera (u šumi smrče i malike). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 236.

Hydnellum ferrugineum (foto: Ibrahim Hadžić)

HYGROCYBE PUNICEA (Fr.) P. Kumm. 1871. (fam. Hygrophoraceae), **velika vlažnica**, vrsta pečurke iz reda Agaricales. Šešir je zagasito crvene boje, u mladim pečurki kupolast, kasnije postaje ravan, prečnika do 15 cm, s nepravilnim rubovima okrenutim prema dolje. Površina šešira je glatka, masna do sluzava. Šešir postepeno blijedi, često u mrljama od središta prema van, da bi postao žućkasto-smeđ. Drška

je do 15 cm visoka i prečnika do 2 cm. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je konstatovana u NP Durmitor na nekoliko lokaliteta, na Dulovinama kod Kolašina, u Rožajskom kraju, na Visitoru u zoni Vistorskog jezera i na Prokletijama u zoni Hridskog jezera. Raste na livadama, proplancima i pašnjacima. Zaštićena je mađunardnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237.

Hygrocybe punicea (foto: Ibrahim Hadžić)

HYGROPHORUS PUDORINUS (Fr.) Fr., 1836. (fam. Hygrophoraceae), **narandžasta puževica**, gljiva iz reda Agaricales. Šešir je prečnika 5-12 cm, narandžast, sa oborenim rubom koji je

svjetlije boje. Površina je ljepljiva. Listići su spuštani, ružičasti do žutobijeli. Drška je visoka 4-16 cm i prečnika 1-3 cm. Raste u skupinama ili vilinskim prstenovima u šumama jele i smrče. Vrsta je od međunarodnog značaja, nalazi se na Crvenoj listi Evrope. Česta je u NP Durmitor, u četinarskoj šumi. Konstatovana je i na Visitoru u šumi smrče i bukve. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 236.

Hygrophorus pudorinus (foto: Ibrahim Hadžić)

KUEHNEROMYCES MUTABILIS (Schaeff.) Singer & A. H. Sm. (fam. Strophariaceae), **panjevčica**, vrsta jestive gljiva iz reda Agaricales. Šešir je žutosmeđ, gladak, u početku izbočen, kasnije raširen, prečnika 3-9 cm. Listići su u početku žućkasti, kasnije blijedosmeđi, tanki, gusti, nježni. Drška je valjkasta, vitka, žilava, najčešće zakrivljena, visoka 3-5 cm, ima trajni smeđi vjenčić i u nižem dijelu je prekrivena mnogobrojnim sitnim, smeđim dlačicama. Meso je bijelosmeđe, ugodnog mirisa i ukusa. Raste busenasto od proljeća do zime, u listopadnim šumama, na starim panjevima. Česta je i u planinskim predjelima.

Lit.: Branislav Uzelac, *Gljive Srbije i zapadnog Balkana*, LOGIK BGV, Beograd, 2009.

Kuehneromyces mutabilis (foto: Ilinka Četković)

LACCARIA AMETHYSTINA Cooke, 1884 (fam. Hydnangiaceae), **ljubičasta pečurka**, vrsta jestive pečurke iz reda Agaricales, prepoznatljive po ljubičastoj boji plodnog tijela, po čemu je dobila ime. To je mala pečurka čiji je prečnik šešira 1-6 cm. Raste u listopadnim i četinarskim šumama.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 107.

Laccaria amethystina (foto: Ilinka Četković)

LACTARIUS DETERRIMUS Gröger, 1968. (fam. Russulaceae), **smrčina rujnica**, vrsta jestive pečurke iz reda Russulales. Šešir je prečnika do 12 cm, raširen i udubljen u sredini, pomalo sluzav, narandžast, brzo pozeleni, u početku podvijene ivice. Listići su gusti, prljavonarandžasti, u osnovi crvenkasti, na oštećenim mjestima pozelene. Drška je visoka do 8 cm,

narandžaste boje. Meso je žutonarandžasto, na preseku prvo pocrveni pa pozeleni, mirisa i gorkastog ukusa koji podsećaju na šargarepu. Mlijeko je narandžasto, najpre slatkasto zatim gorkasto. Raste tokom ljeta i jeseni pod smrčama.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 107.

Lactarius deterrimus (foto: Ilinka Četković)

LYCOPERDON PERLATUM Pers., 1796. (fam. Lycoperdaceae), **šumska puhara**, vrsta jestive gljive iz reda Agaricales, izgleda naopako okrenute kruške. Visoka je do 10 cm i prečnika glavice do 6 cm. Njen gornji dio je okruglast, bijel sa sivim, žutosmeđim ili blijedoružičastim odsjajem. Drška je kratka, valjkasta, gore malo proširena, pokrivena bodljicama koje lako opadaju ostavljajući trag u vidu mreže sa mnogouganim petljama. Česta je u Nacionalnom parku, u šumama i šikarama. Sabira se od juna do novembra.

Lit.: Ilinka Četković, *Lycoperdon perlatum* Pers. (fam. Agaricaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 389. Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 183.

Lycoperdon perlatum (foto: Ilinka Četković)

MACROLEPIOTA PROCERA (Scop.) Singer, 1948. (fam. Agaricaceae), **sunčanica**, vrsta jestive pečurke iz reda Agaricales. Šešir je 10-25 (35) cm u prečniku, jajolik ili zvonolik, ravan ili polukuglast. Na vrhu šešira je ispupčenje. Iznad kože je debela smeđa kožica koja se raspada na krpe i ljuske. Drška je šuplja, vitka, bjeličasta i sa smeđim valovitim pjegama. Prsten je višebojan, s rastrganim rubom, širok, pomičan. Meso je bijelo, prijatnog mirisa i ukusa na orahe. Raste na proplancima u listopadnim i miješanim šumama, često i na strništima i travnjacima. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Sabira se od avgusta do novembra.

Lit.: Ilinka Četković, *Macrolepiota procera* (Scop.) Singer (fam. Agaricaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 395-396. Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 192.

Macrolepiota procera (foto: Gordana Kasom)

MARASMIUS OREADES (Bolton) Fr., 1836. (fam. Marasmiaceae), **vilin klinčac**, vrsta jestive pečurke iz reda Agaricales, sa arealom u Evropi i Sjevernoj Americi. Šešir je blijedosmeđe ili žutosmeđe boje, 1-5 cm u prečniku, zvonolikog oblika, u početku pomalo uvučenog ruba, kasnije je široko konveksan s ravnim ili uzdignutim rubom. Drška je visoka 2-6 cm, gola, blijeda i žilava. Raste u skpinama, prstenima ili lukovima na livadama, proplancima i pašnjacima.

Lit.: Gordana Kasom, *Gljive*, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, 2022, str. 111.

Marasmius oreades (foto: Ilinka Četković)

MORCHELLA Dill. ex Pers., 1794. (fam. Morchellaceae), **smrčci**, jestive gljiva iz reda Pezizales, sa glavastim, rupičavim, nepravilnim, stožastim, blago okruglastim šeširom koji je na rubu srastao sa drškom. Drška je uzduženo naborana, valjkasta, na dnu zadebljala. Glava i drška su šuplji. Otrusina je oker boje. Najčešći predstavnici ovog roda su: *Morchella esculenta* Pers. (pravi smrčak, svijetli smrčak), *Morchella conica* Pers. (stožasti smrčak), *Morchella elata* Fr. (visoki smrčak). Naseljavaju šume, šikare i požarišta. Sabiraju se u proljeće.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić: *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 185.

Morchella sp. (foto: Ilnika Četković)

MUTINUS CANINUS (Huds.) Fr. 1849. (fam. Phallaceae), **paši stršak**, vrsta nejestive gljive iz reda Phallales, rasprostranjene u Evropi, Aziji i na istoku SAD. U Crnoj Gori se navodi za Durmitor, okolinu Mojkovca, Rožajski kraj, Visitor i Prokletije (okolina Hridskog jezera). Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. Njeno plodno tijelo se razvija u zemlji, a na površini zemlje pojavljuje se u obliku jajeta bjeličaste boje, prečnika do 3,5 cm. Dozrijevanjem jajeta omotač puca i iz njega izbija zakrivljena, lako lomljiva, bjeličasta drška, do 12 cm dugačka. Najčešće se nalazi u lišćarkim šumama. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237.

Mutinus caninus (foto: Ilnika Četković)

OUDEMANSIELLA MUCIDA (Schrad.) Höhn., 1794. (fam. Physalacriaceae), **sluzava korenjača**, vrsta jestive pečurke iz reda Agaricales, prepoznatljive po šeširu boje slonovače, pomalo providnom, prečnika 2-10 cm. Listići su bijeli, trbušasti, vijugavi, rijetki, veoma razmaknuti, slobodni. Drška je tanka, visoka do 8 cm, valjkasta, puna, uzdužno vlaknasta, pri vrhu rebrasta, bijele boje i veoma sluzava. Pošeduje čašičasti prsten koji je sa gornje strane, bijele boje a sa donje strane, a sa donje braonkaste kao i baza drške. Raste od kasnog proljeća do kasne jeseni i početka zime, gotovo isključivo na bukvi, na panjevima i njenim polegnutim i uspravnim stablima, granama i čokovima.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 112. Ilnika Četković, *Oudemansiella mucida* (Schrad.) Höhn. (fam. Physalacriaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 465-466.

Odemansiella mucida (foto: Ilinka Četković)

PLEUROTUS OSTREATUS (Jacq. ex Fr.) Kumer (fam. Polyporaceae), **bukovača**, jestiva pečurka iz reda Agaricales, rasprostranjena u listopadnim, najčešće bukovim, šumama Nacionalnog parka Prokletije. Šešir je 5-15 cm u prečniku, crnoljubičast, smeđ ili sivklastooker, na starijim primjercima žućkast. Drška je 2-4 cm dugačka, bijela, puna, prema dnu uža i dlakava, koso ekscentrično se spaja sa šeširo. Meso je bijelo, čvrsto, prijatnog ukusa i mirisa. Raste u svježnjevima, jedna povrhu druge kao crijepovi na krovu na deblima i panjevima listopadnog drveća, rijetko četinarskog. Sabira se u jesen do prvih mrazeva. Konstatovana je u NP Prokletije.

Lit.: Ilinka Četković, *Pleurotus ostreatus* (Jacq.) P. Kumm. (fam. Pleurotaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 516. Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica naučnih i književnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 191.

Pleurotus ostreatus (foto: Gordana Kasom)

PSEUDOHYDNUM GELATINOSUM (Scop.) P. Karst., 1868. (fam. Exidiaceae), **ledena ježevica**, jestiva gljiva iz reda Auricales, sa arealom u Evropi i Severnoj Americi. Zabilježena je na planinama Plavsko-gusinjskog kraja. Plodno tijelo je želatinozne konzistencije, široko do 7 cm, oblika spatule ili bubrega sa bočno postavljenom drškom pomoću koje se pričvršćuje na trulim ostacima četinarskog drveća. Površina šešira je prekrivena bijelim ili braonkastim dlačicama, a himenijum bodljama dužine do 4 mm. Drška je debela i kratka sa ispupčenjima koja predstavljaju redukovane bodlje. Meso je želatinozno, providnobijele boje, oštrog mirisa i bez izraženog ukusa. Plodonosi tokom ljeta i jeseni.

Lit.: Gordana Kasom, *Gljive*, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, 2022, str. 114. Ilinka Četković, *Pseudohydnum gelatinosum* (Scop.) P. Karst. (fam. Exidiaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 537.

Pseudohydnum gelatinosum (foto: Ilinka Četković)

RUBROBOLETUS SATANAS (Lenz) Kuan Zhao & Zhu L. Yang, 2014. (fam. Boletaceae), **ludara**, otrovna pečurka iz reda Boletales, međunarodno značajna vrsta. Šešir je mesnat i čvrst, okruglast, potom otvoren sa valovitim rubom, prljavo bijele do sive boje, prečnika do 30 cm. Himenofor je cjevast. Cjevčice su žute, potom zelene. Drška je debela, zdepasta, puna, pri dnu zadebljala, pri osnovi crvenkasta, a bliže šeširu žute boje. Meso je debelo i tvrdo, kasnije meko i sunderasto, bjeličasto do žuto, a na prešeku poplavi. Živi u mikorzi sa bukvom i hrastom. U Crnoj Gori je zabilježena u NP Durmitor, Kanjonu Tare, Komovima, Kučima, Pivi, Piperima, okolini Rožaja i u Plavskogusinjskom kraju (zona Visitorskog jezera i Velika Jerinja kod gusinjskog sela Zagrađe. Nalazi se na Crvenoj listi Evrope. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Ilinka Četković, *Rubroboletus satanas* (Lenz) Kuan Zhao & Zhu L. Yang (fam. Boletaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 567.

Rubroboletus satanas (foto: <https://en.wikipedia.org/>)

SARCODON IMBRICATUS S (L.) P. Karst., 1881. (fam. Bankeraceae), **srnjača**, jestiva pečurka iz reda Thelephorales, prepoznatljiva po šeširu prekrivenim grubim tamnosmeđim ljuskama. Šešir je smeđe ili žutosmeđe boje, prečnika do 30 cm. Drška je blijedosiva ili smeđa, visoka do 10 cm i 4 cm u prečniku. Vrsta je od međunarodnog značaja i nalazi se na Crvenoj listi Evrope. Nađena je u šimi smrče na nekoliko lokaliteta na Durmitoru, u Rožajskom kraju, na Visitoru u zoni Visitorskog jezera i na Prokletijama u zoni Hridskog jezera. Zaštićena

je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: CZIP, *Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“*, Podgorica, maj 2022. godine, str. 127. Ilinka Četković, *Rubroboletus satanas* (Lenz) Kuan Zhao & Zhu L. Yang (fam. Boletaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 580.

Sarcodon imbricatus (foto: Ilinka Četković)

SARCODON LEUCOPUS (Pers.) Maas Geest. & Nannf., 1969. (fam. Bankeraceae), **glatki ježevac**, nejestiva pečurka iz reda Thelephorales. Šešir je spljošten do blago udubljen, prečnika do 20 cm. Njegova površina je u početku glatka, kasnije puca i stvara sjajne ljuske. Boja mu je blijedoljubičastosmeđa do tamnosmeđa. Drška je visoka 4-8 cm visoka i 2-6 cm u prečniku. Meso ima neprijatan miris i gorak okus. Vrsta je od međunarodnog značaja, nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je ustanovljena na nekoliko lokaliteta: NP Durmitor, u šumi smrče, okolina Mojkovca, u hrastovoj šumi, Rožajski kraj, u šumi smrče i Prokletije, u šumi malike u zoni Hridskog jezera. Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 237.

STROBILOMYCES STROBILACEUS (Scop.) Berk., 1851. (fam. Boletaceae), **ljuskavi kuštravac**, pečurka iz reda Boletales. Šešir je širok do 10 cm. Njegova površina prekrivena je tamnosivim do crnim uspravnim ljuskama. Drška ima vunastu površinu i debeli uzlazni prsten. Dugačka je do 14 cm i prečnika do 2 cm. Meso je debelo i u početku bijelo, ali nakon izlaganja vazduhu javljaju se ružičaste mrlje, a zatim postaje sivo do crno. Vrsta je od međunarodnog značaja. Nalazi se na Crvenoj listi Evrope. U Crnoj Gori je konstatovana u NP Durmitor (u mješovitoj listopadnoj šumi, kraj stabala bukve), u NP Biogradska gora (uz stabla bukve) i na Visitoru (u bukovoj šumi). Zaštićena je međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 235.

SUILLUS AMERICANUS (Peck) Snell, 1945. (fam. Suillaceae), **prstenasti vrganj**, jestiva pečurka iz reda Boletales, s arealom u Evropi, Aziji i Sjevernoj Americi. Prepoznatljiv je po smeđem ili vinskosmeđem pjegavom šeširu, izraženom velumu, žljezdastim tačkama na dršci, velikim porama i mikorizi s petoigličnim vrstama bora: malikom (*Pinus peuce* Griseb.) i limbom (*Pinus cembra* L.). Na Balkanskom poluostrvu zastupljen je u Crnoj Gori, u šumama malike oko Hridskog jezera, u Makedoniji, u malikinim šumama na planini Pelister, i u Bugarskoj, takođe, u šumama malike. Međunarodno je značajna vrsta, zaštićena međunarodnim i nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Gordana Kasom, Gljive, In: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 234-235.

TRICHOLOMOPSIS RUTILANS (Schaeff. Fr.) Sing. (fam. Tricholomataceae), **blistava žutoliska**, uslovno jestiva pečurka iz reda Agaricales, rasprostranjena u Evropi, Aziji i Sjevernoj Americi. Šešir je 5-10 cm širok, zakrivljenog ruba, s narandžastožutom kožicom isprekidanom ljubičastim ili smeđecrvenim vlaknastim ljuskicama. Drška je 5-12 cm visoka i prečnika do 2,5 cm, s crvenom ljuskastom bazom, šuplja, često zakrivljena, zadebljala do osnove. Meso je gušće u šeširiu s vlaknastom strukturom, često gorko, neprijatnog mirisa na trulo drvo.

Lit.: Branislav Uzelac, *Gljive Srbije i zapadnog Balkana*, LOGIK BGV, Beograd, 2009.

Tricholomopsis rutilans (foto: Ilinka Četković)

LIŠAJEVI (LICHENES)

LICHENES, lišajevi, razdio organizama koji su izgrađeni od dva člana: fitobionta (najmanje jedne vrste alge ili (i) cijanobakteije) i mikobionta (jedne vrste gljive), združenih u simbiotsku zajednicu. Razdio lišajeva prema jednoj nklasifikaciji pripada carstvu mikobiota (Mycobiota), a prema drugoj carstvu gljiva (Fungi). Prema obliku tijela (talusa) dijele se na koraste, listaste i žbunaste. Boja im zavisi od prisutnih pigmenta, soli (naročito soli gvožđa), mnogobrojnih organskih kiselina kojih u lišajima ima veliki broj. O lišajevima NP Prokletije veoma su oskudni literaturni podaci, pa se ne može govoriti o broju vrsta i njihovoj rasprostranjenosti. Smatra se da je prisutno preko 100 vrsta lišajeva. Zastupljene su vrste koje rastu na zemlji, stijenama, kori drveća, zidovima, krovovima. Najviše vrsta ima na stijenama i u svijetlim četinarskim šumama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 231, 237. Branka Knežević, Lišajevi, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 378-381.

CETRARIA ISLANDICA (L.) Ach. (fam. Parmeliaceae), **islandski lišaj**, pripada grupi ljkovitih lišajeva. Talus mu je nepravilno razgranat na glatke hrskavičave režnjeve, do 6 (10) cm visok. Svjež talus je mekan i kožast, a osušeni je krut i lomljiv. Labavo je pričvršćen za podlogu. Sa gornje strane je smđezelen ili tamnosmeđ, u osnovi često pomalo crvenkast, sa donje strane je sivobijele ili svijetlosmeđe

boje. U NP Prokletije rasprostranjen je u subalpijskom i alpijskom pojasu, najviše na silikatnim masivima (Bogićevica, Hrid, Horolac. Raste u vrištinama i rudinama, rjeđe na malici (*Pinus peuce* Griseb.). U narodnoj medicini upotrebljava se protiv plućnih bolesti.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 8.

Cetraria islandica (foto: Halil Markišić)

LETHARIA VULPINA (L.) Hue (fam. Parmeliaceae), **vučji lišaj**, otrovni lišaj sa arealom u Sjevernoj Americi i Evropi. Rasprostranjen je u NP Prokletije, u okolini Hriidskog jezera i Bogićevici, gdje raste na deblu i granama malike (*Pinus peuce* Griseb.). Talus mu je žbunast i veoma razgranat, jarko žutozeleno boje, 2-20 cm dugačak, visi sa grana i debla, ili je uspravan kod niskih jedinki. Nekada su ševerni narodi lešine životinja, najčešće sobova, punili lišajevima i staklom u prahu. Oštre ivice stakla činile su unutrašnje organe životinja osetljivijima na djelovanje otrova lišajeva. I lišaj u prahu koji se dodaje masti i stavlja u lešine životinja, takođe je smrtonosan za vukove i lisice. Njegova otrovnost potiče o vulpinske kiseline (žute boje).

Lit.: Branka Knežević, Lišajevi, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 373.

RHIZOCARPON GEOGRAPHICUM (L.) DC. (fam. Rhizocarpaceae), **geografski lišaj**, pripada grupi korastih lišajeva koji djelimično urastaju u stijenu na kojoj rastu (korasti endolitni lišajevi), prepoznatljiv po tome što se na stijeni prostire u vidu geografske karte. Talus je intenzivno žute ili zelenkastožute boje, sastavljen od mnogobrojnih uglastih ili okruglih, pljosnatih ili ispupčenih areola. Raste najčešće na silikatnim stijenama u planinskim područjima bez zagađenog vazduha. Na osnovu prečnika najvećih okruglih jedinki geografskog lišaja na nekoj stijeni, može se procijeniti njena starost. To je metoda lihenometrije. Tako je jednoj jedinki na Arktiku procijenjena starost od 8600 godina, To je najstariji živi organizam na Zemlji.

Lit.: Branka Knežević, Lišajevi, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 557.

Rhizocarpon geographicum (foto: Halil Markišić)

Letharia vulpina (foto: Halil Markišić)

USNEA BARBATA (L.) F.H. Wigg. (fam. Parmeliaceae), **gorovez**, žbunasti lišaj razgranatog talusa, visi na granama drveća (bor, jela, javor), zelene boje, do 30 cm dugačak. Nema ga u područjima sa zagađenim vazduhom, osobito sa oksidima sumpora, te je odličan indikator čistog vazduha. Upotrebljava se u narodnoj medicini protiv oboljenja grla i kože. Njegova ljekovitost se zasniva na usinskoj kiselini koju sadrži, koja ima antibakterijsko dejstvo. U velikim koncentracijama je otrovan.

Lit.: Branka Knežević, Lišajevi, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 667.

Usnea barbata (foto: Snežana Dragičević)

MAHOVINE (BRYOPHYTES)

BRYOPHYTES, **mahovine**, razdio biljaka jednostavne građe i najčešće, niskog rasta koje su prilagođene kopnenom načinu života, ali je za njihovu oplodnju potrebno prisustvo vode. Kod njih dominira polna generacija (gametofit), dok je bespolna generacija (sporofit) svedena na proste strukture u kojima se razvijaju spore. One nemaju provodni sistem, pa vodu i mineralne materije upijaju čitavom površinom tijela. Široko su rasprostranjene na Zemlji. Najčešće rastu i veliku brojnost imaju na vlažnim stijenama, kori drveća, na vlažnom šumskom tlu, oko potoka i rijeka. Ima ih u slatkim vodama, a nema ih u pustinjama i morima. Na plavsko-gusinjskim planinama do sada je ustanovljeno 236 vrsta, što je oko trećina vrsta koje čine floru mahovina Crne Gore. One pripadaju različitim ekološkim grupama. U flori mahovina NP Prokletije zastupljene su i vrste čiji je dosad jedini poznati lokalitet u Crnoj Gori na ovim planinama, kao i pet vrsta koje se kao rijetke i ugrožene nalaze u Crvenoj knjizi mahovina Evrope: *Brachythecium geheebii*, *Grimmia caespiticia*, *Lophozia ascendens*, *Paraleucobryum sauteri*, *Pseudoleskea saviana*.

Lit.: Zlatko Pavletić, *Flora mahovina Jugoslavije*, Institut za botaniku Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1968, str. 11. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007.

ABIETINELLA ABIETINA (Hedw.) M. Fleisch. (fam. Thuidiaceae), prava mahovina, visoka do 8 (12) cm. Na stabaoctu grane su rijetke, raspoređene u četiri reda, raširene pod velikim uglom, pa ima izgled sićišnog četinarara. Listići su srcolikog oblika i kratko zašiljeni.

Kserofilna je vrsta. Raste na krečnjačkim stijenama, zidovima, u svijetlim šumama, na pjeskovitom tlu.

Lit.: Zlatko Pavletić, *Flora mahovina Jugoslavije*, Institut za botaniku Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1968, str. 330.

Abietinella abietina (foto: Snežana Dragičević)

BRYUM SCHLEICHERI Lam. & DC. (fam. Bryaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je na Visitoru, Starcu, Vragonosu iznad Treskavičke rijeke, Treskavici pod Velikim Hridom, Alipašinih izvorima kod Gusinja.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 50.

Bryum schleicheri (foto: Snežana Dragičević)

BRYUM WEIGELLI Spreng. (fam. Bryaceae), prava mahovina. Zabilježena je na Starcu i Bogičevici.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 50.

Bryum weigelli (foto: Snežana Dragičević)

BUXBAUMIA VIRIDIS (Moug. ex Lam. et DC.) Brid. ex Moug. & Nestl. (fam. Buxbaumiaceae), prava mahovina, zastupljena u flori mahovina NP Prokletije. Nalazi se na spisku vrsta koje u Crvenoj knjizi mahovina Evrope imaju status rijetkih, ranjivih i endemičnih vrsta. Zakonom je zaštićena u Crnoj Gori.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 24.

Buxbaumia viridis, mladi sporofiti (foto: Snežana Dragičević)

Buxbaumia viridis, stari sporofit (foto: Snežana Dragičević)

Cinclidotus fontinaloides (foto: Snežana Dragičević)

CINCLIDOTUS FONTINALOIDES (Hedw.) P. Beauv. (fam. Pottiaceae), prava mahovina. Konstatovana je u Grebajama i dolini Ropojana kod Oka Skakavice.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore, Prirodnjački muzej Crne Gore*, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 43-44.

Climacium dendroides (foto: Snežana Dragičević)

CLIMACIUM DENDROIDES (Hedw.) F. Web. & D. Mohr. (fam. Climaciaceae), prava mahovina. Zabilježena je na Alipašinih izvorima kod Gusinja.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore, Prirodnjački muzej Crne Gore*, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 43-44.

ENCALYPTA STREPTOCARPA Hedw. (fam. Encalyptaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je na Visitoru, Devojačkom kršu, Starcu, Pašem vrh, Bjeliču, dolini Ropojana, Alipašinih izvorima, Vezirovoj Bradi, Karanfilima, Podpadiji.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore, Prirodnjački muzej Crne Gore*, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 30.

Encalypta streptocarpa (foto: Snežana Dragičević)

HYLOCOMIUM SPLENDENS (Hedw.) Schimp. (fam. Hylocomiaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je u NP Prokletije: Starac, Vragonos iznad Treskavičke rijeke, Treskavica pod Velikim Hridom, Paši vrh, Bjelič, dolina Ropojana.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore, Prirodnjački muzej Crne Gore*, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 83-84.

Hylocomium splendens i *Rhytidiadelphus triquetrus* (foto: Snežana Dragičević)

MANNIA TRIANDRA (Scop.) Grolle (fam. Aytoniaceae), mahovina jetrenjača. Ulazi u sastav flore mahovina NP Prokletije. Zaštićena je nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 10.

Mannia triandra (foto: Snežana Dragičević)

Marchantia polymorpha (foto: Snežana Dragičević)

MARCHANTIA POLYMORPHA L. (fam. Marchantiaceae), mahovina jetrenjača. Talus je puzeći, dihotomo razgranat, dorzoventralne građe. Sa gornje strane je epidermis sa kutikulom i ispod njega vazdušne komorice. Sa donje strane su rizoidi i amfigastrije. Anteridije i arhegonije razvijaju se odvojeno na površini talusa. Sporogon se sastoji iz kratke drške i čaure. Naseljava vlažna staništa. Zastupljena je u flori mahovinu NP Prokletije.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 11.

Neckera crispa (foto: Snežana Dragičević)

NECKERA CRISPA (L.) Hedw. (fam. Neckeraaceae), prava mahovina. Stabaoce je do 30 cm visoko. Listići su sjajni i tupo zašiljeni. Raste na stijenama i šumskom drveću, najviše na bukvi. Zastupljena je u flori mahovina NP Prokletije.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 62.

PALUSTRIELLA COMMUTATA (Hedw.) Ochyra (fam. Amblystegiaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je u NP Prokletije i susjednim područjima: Visitor, Đevojački krš, Starac, okolina Hridskog jezera, Alipašini izvori, Popadija. Iz roda *Palustriella*, na ovom prostoru je zastupljena i vrsta *P. decipiens* (De Not.) Ochy-

ra: Visitor, Starac, Paši vrh, Alipašini izvori, Popadija, Trojan.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 67-68.

Palustriella commutata (foto: Snežana Dragičević)

Philonotis seriata (foto: Snežana Dragičević)

PHILONOTIS SERIATA Mitten (fam. Bartramiaceae), prava mahovina. Na Prokletijama registrovana na Visitoru i Starcu. U Nacionalnom parku zastupljene su i vrste: *Philonotis tomentella* Moll. (Đevojački krš, Starac, dolina Treskavičke rijeke, Treskavica pod Velikim Hridom, Bjelič, Karanfil), *Philonotis calcarea* (B. & S.) Schimp. (Visitor, Alipašini izvori,

Popadija) i *Philonotis fontana* (Hedw) Brid. (Đevojački krš, Starac, Paši vrh, dolina Treskavičke rijeke).

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 57-58.

PLAGIOMNIUM UNDULATUM (Hedw.)

T. Kop. (fam. Mniaceae), prava mahovina. Rasprostrajena je u NP Proletije: dolina Ropojana, Alipašini izvori. Pored ove vrste, na Prokletijama su do sada konstatovane još tri vrste roda *Plagiomnium*: *P. affine* (Bland.) T. Kop. (Starac, Vragonos iznad Treskavičke rijeke, Treskavica pod Velikim Hridom), *P. cuspidatum* (Hedw.) T. Kop. (Visitor, Vragonos iznad Treskavičke rijeke, Alipašini izvori, dolina Grebaja, dolina Ropojana kod oka Skakavce, Vezirova Brada, Karanfil), *P. medium* (B. & S.) T. Kop. (dolina Grebaje).

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 54-55.

Plagiomnium undulatum (foto: Snežana Dragičević)

RACOMITRIUM ELONGATUM Ehrhart ex Frisvoll (fam. Grimmiaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je na Prokletijama: Treskavička rijeka pod Velikim Hridom, Trojan. Iz roda *Racomitrium*, u flori mahovina Prokletija zastupljene su i: *R. aciculare* (Hedw.) Brid. (Starac), *R. canescens* (Hedw.) Brid. (Treskavica pod Velikim Hridom), Bjelič, Karanfil, Popadija, Trojan), *Racomitrium ericoides* (Brid.) Brid. (Bjelič, Trojan), *R. heterostichum* (Hedw.) Brid. (Visitor, Đevojački krš, Starac, Treskavica podno Velikog Hrida, Hridsko jezero), *Racomitrium sudeticum* (Funck.) B. & S. (Visitor, Starac, Hridsko jezero).

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 46-47.

Racomitrium elongatum (foto: Snežana Dragičević)

RHYTIDIDELPHUS TRIQUETRUS (Hedw.) Warnst. (fam. Hylocomiaceae), prava mahovina. Rasprostranjena je na Prokletijama: Visitor, Starac, Vragonos iznad Treskavičke rijeke, Bjelič, dolina Ropojana, Brada, Karanfil, Popadija. U NP Prokletije zastupljene su još dvije vrste roda *Rhytidiadelphus*: *R. loreus* (Hedw.) Warnst. (Starac, okolina Hridskog jezera) i *R. squarrosus* (Hedw.) Warnst. (Vragonos iznad Treskavičke rijeke i Bjelič).

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 83.

RHYTIDIUM RUGOSUM (Hedw.) Kindb. (fam. Rhytidiaceae), prava mahovina. Stabaoce je nepravilno perasto razgranato, preko 10 cm dugačko. Listići su uzdužno i poprečno naborani, jajoliko izduženi, na vrhu produženi u dugačak i srpasto savijen vrh. Raste na travnatim mjestima sunčanih krečnjački kamenjara od brdskog do subalpijskog pojasa. Ova vrsta je zabilježena i u NP Prokletije.

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 82.

Rhytidium rugosum (foto: Snežana Dragičević)

SPHAGNUM L. (fam. Sphagnaceae), mahovine tresetarke, prave mahovine, bijele mahovine. Oko Hridskog jezera, Visitorskog jezera i na planini Starac nalazi se manja staništa u čijoj flori dominiraju sfagnumske mahovine, čijim radom nastaje treset. Ta su staništa od velikog značaja i u Evropi imaju tretman apsolutne zaštite. Na ovim lokalitetima ustanovljeno je osam vrsta iz roda *Sphagnum*: *Sphagnum palustre* L. (Visitor), *Sphagnum divinum* Flatberg & Hassel (Visitor) (pers. comm. S. Dragičević), *Sphag-*

num capillifolium (Starac, Hridsko jezero), *Sphagnum girgensohnii* Russ. (Hridsko jezero), *Sphagnum platyphyllum* (Braithw.) Warnst. (Starac), *Sphagnum denticulatum* Brid. (Visitor, Starac), *Sphagnum cuspidatum* Ehrh. ex Hoffm. (Starac, Hridsko jezero), *Sphagnum fallax* (H. Klinggr.) H. Klingger. (Visitor, Starac, Hridsko jezero).

Lit.: Snežana Dragičević & Milan Veljić, Pregled mahovina Crne Gore, Prirodnjački muzej Crne Gore, Posebna izdanja, Knjiga I, Podgorica, 2006, str. 21.

Sphagnum girgensohnii (foto: Snežana Dragičević)

PAPRATI (PTERIDOPHYTA)

PTERIDOPHYTA, papratnjače, razdio jednogodišnjih i višegodišnjih zeljastih biljaka sa razvijenim provodnim tkivima, biljnim organima i jasno izraženom smjenom bespolne i polne generacije. Bespolna generacija (sporofit) je diploidna, dominantna, razmnožava se bespolno sporama i izdiferencirana je na korjen, stablo i listove. U sporangijama, koje se najčešće formiraju na listovima, redukcijom diobom nastaju haploidne spore. Polna generacija (gametofit) je haploidna, razmnožava se gametima. Iz spore se razvija haploidni protalijum (valjkastog, krtolastog ili srcastog oblika) sa polnim

organima, anteridijama (muškim) i arhegonijama (ženskim). Za opođenje je potrebna voda. Iz oplodne jajne ćelije (zigot) razvija se diploidni sporofit (biljka paprat sa korijenom stablom i listovima). U flori NP Prokletije zastupljeni su predstavnici klasa: *Lycopside* (prečice), *Sphenopsida* (rastavići) i *Filicopsida* (prave paprati).

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 1970, str. 1-41. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1977, str. 59.

Asplenium ceterach (foto: Halil Markišić)

ASPLENIUM CETERACH L. (fam. Aspleniaceae), **zlatna paprat** (alb. bari i djarprit mjekësor), višegodišnja, mala, kserofilna biljka, sa kratkim rizomom pokrivenim crnosmeđim končasto zašiljenim ljuspama. Listovi su u rozeti, zimzeleni, prosto perasto dijeljeni, dugački 5-15 cm. Liska je sa gornje strane sivozelena, a sa donje pokrivena u početku srebrnastim, kasnije svijetlomrkim ljuspama. Lisna drška je kratka, pokrivena crepasto raspoređenim ljuspama. Sorusi su izduženi. Raste na stijenama obraslim mahovinom, u pukotinama stijena, po kamenjarama, na blokovima stijena u svijetlim šikarama krečnjačkih planina Nacionalnog parka. Na njenim staništima česte su zmije, pa je u albanskom jeziku po tome nazvana - bari i djarprit mjekësor (ljekovita trava od zmije). Ljekovita je biljka. Pripada subatlantsko-submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 20-21. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 98-100.

ASPLENIUM SCOLOPENDRIUM (L.) Hoffm. (fam. Aspleniaceae), **jelenji jezik, solna trava** (alb. skolopendra e rëndomtë), paprat sa kratkim rizomom, u gornjem dijelu pokrivenim ljuspama, i listovima koji prezimljuju. Listovi su cijeli, goli, na dugačkim drškama, izduženi, dugački do 60 cm i široki do 6 cm, po obliku podsećaju na jezik, po čemu je u narodu dobila ime. Sorusi su poređani u dva paralelna reda, kosi u odnosu na glavni nerv. Rasprostranjena je u lišćarskim i lišćarsko-četinarskim šumama, rjeđe po kamenjarama NP Prokletije. Ljekovita je biljka. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 23. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 100-101.

Asplenium scolopendrium (foto: Halil Markišić)

ASPLENIUM SEPTENTRIONALE (L.) Hoffm. (fam. Aspleniaceae), **ševerna sleznica**, mala višegodišnja paprat sa listovima koji prezimljuju. Rizom je kratak, pokriven crnkastosmeđim zašiljenim ljuspama. Prepoznatljiva je po listovima u pramenu, 5-15 cm dugačkim, nepravilno dihotomo ili trostruko perastim. Drška lista je tri puta duža od liske. Sorusi su usko lenerani i pri zrenju pokrivaju cijelu donju stranu lista. Induzijum je cijelog oboda, jednostran, nazad zabačen. Ulazi u sastav vegetacije u pukotina silikatnih stijena NP Prokletije. Pripada subevroazijskom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 24. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 95-96.

Asplenium septentrionale (foto: Snežana Vuksanović)

ASPENIUM TRICHOMANES L. (fam. Aspleniaceae), **okrugla sleznica** (alb. fierguri me qime), sitna paprat, sa kratkim puzećim rizomom sa ljuspama sa tamnom središnjom prugom. Listovi su u busenu, prosto perasti, prezimljuju, 4-20 (35) cm dugački. Peteljka lista i rahis su crvenkastomrki. Listići su jajasti, duguljasti, rjeđe okruglasti, na vrhu okrugli, cijeli ili nazubljeni. Sorusi su izduženi, sitni, prostiru se od srednjeg nerva do oboda lista. Raste na stijenama, karbonatnim i silikatnim, u raznim šumskim zajednicama Nacionalnog parka. Pripada kosmopolitskom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 24-25. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 90-92.

Asplenium trichomanes (foto: Halil Markišić)

ASPENIUM VIRIDE Huds. (fam. Aspleniaceae), **zelena sleznica** (alb. fierguri i blertë), sitna paprat, sa kratkim puzećim rizomom sa ljuspama bez tamne središnje pruge. Lisna drška je pri osnovi crvenkastomrka, gore zelena. I rahis je zelene boje. Listovi su u busenu, do 15 (20) cm dugački, svijetlozeleni, prosto perasti, lencarno lancetasti. Listići su po obodu nazubljeni, klinasti pri osnovi, na kratkoj zelenoj peteljci, ima ih 30 pari. Sorusi su mali i eliptični.

Rijetka je u šumama Nacionalnog parka. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 25. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 93.

Asplenium viride (foto: Halil Markišić)

ATHYRIUM FILIX-FEMINA (L.) Roth (fam. Athyriaceae), **ženska paprat** (alb. atiri fier femër), paprat sa kratkim, debelim, poluspravnim rizomom pokrivenim mrkim ljuspama. Listovi su malobrojni, nježni, dvostruko do trostruko

Athyrium filix-femina (foto: Snežana Vuksanović)

perasti, 20-100 cm dugački, sa drškama 1/4-1/2 dužine liske. Listića prvog reda sa svake strane liske ima do 45. Listići drugog reda su perasto ušecheni ili krupno testerasti. Sorusi su duguljasti, oko 1 mm dugački. Raste u šumama uz obale rijeka i potoka, gorskim i subalpijskim šumama Nacionalnog parka. Pripada kosmopolitkom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 26. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 101-102.

Botrychium lunaria (foto: Halil Markišić)

BOTRYCHIUM LUNARIA (L.) Sw. (fam. Ophioglossaceae), **mjesječinar** (alb. fieri hënë), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnim rizomom. Sa vrha rizoma razvija se samo jedan list. Lisna petelka je do 15 cm dugačka i do 5 mm debela. Sterilni dio lista je jednostruko perast. Sa svake njegove strane nalazi se 2-9 (11) trapezasto bubrezastih do polumjesečastih listića koji se međusobno preklapaju. Listići su sa gornje strane okruglasti, a sa donje lučno

savijeni. Fertilni dio lista je dvostruko ili trostruko perast i nadvisuje sterilni dio. Raste po planinskim livadama i rudinama. Pripada borealno-cirkumpolarnom flornom elementu. Zabilježena je za Misu, Zeletin, Šekiricu, Čakor. Pripada borealno-cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 17. E. Vukićević, Pteridophyta – Papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 80.

Cystopteris fragilis (foto: Halil Markišić)

CYSTOPTERIS FRAGILIS (L.) Bernh. subsp. **ALPINA** (Lam.) Hartm. (fam. Cystopteridaceae), **alpska paprat** (alb. fierfshika), paprat sa crnkastim rizomom i jednakim, nježnim, fertilnim i sterilnim listovima. Listovi su dvostruko do trostruko perasto dijeljeni, ne prezimljuju, na tankim drškama, znatno kraćim od liske. Pri osnovi liske nalaze se sivomrke ljuspe. Liska je sa 5-15 duguljastih listića prvog reda sa svake strane. Sorusi su okrugli, nalaze se na leđnoj strani lisnih nerava. Induzijumi su nazubljenog oboda, u početku izbačeni, kasnije nazad povijeni. Naseljava pukotine, najčešće krečnjačkih, stijena i kamenjare subalpijskog i alpijskog vegetacijakog pojasa. Zabilježili smo je na Vajuši i Bradi.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 28-29. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 103-104.

DRYOPTERIS FILIX-MAS (L.) Schott (fam. Dryopteridaceae), **navala** (alb. fieri mashkull), višegodišnja biljka sa kratkim, debelim i kosim rizomom iz kojeg svake godine izbijaju, 30-140 cm dugački, listovi. Lisna drška je žućkasta, slabo rebrasta, pokrivena kao i osa liske mrkim ljuskama, dugačka 6-30 cm i 5 mm u prečniku. Liska je dvostruko perasta, sa gornje strane tamnozeleno i gola, sa donje strane bleđa i rijetko dlakava, izdužena, pri vrhu postepeno jako sužena. Sorusi su okrugli, zaštićeni su bubrežastim ovojem, nalaze u dva reda sa obje strane srednjeg nerva listića s donje strane u gornjem dijelu liske. Raste u prorijeđenim šumama, na stjenovitim mjestima od brdskog do subalpijskog pojasa. Pripada kosmopolitskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 13. Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 31-32.

Dryopteris filix-mas (foto: Snežana Vuksanović)

DRYOPTERIS VILLARII (Bellardi) Woyнар ex Schinz & Thell. (fam. Dryopteridaceae) Herter, **paprat**, višegodišnja zeljasta biljka sa arealom u Mediteranu. Listovi su trouglasto jajasti, na naličju plavičasto zeleni, listići dugački do 13 cm, dostižu 1/4 do 1/3 dužine lista. U NP Prokletije zabilježili smo je na krečnjačkim kamenjarama i siparima Bora, Brade, Vajuše.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 33.

Dryopteris villarii (foto: Snežana Vuksanović)

EQUISETUM FLUVIATILE L. (fam. Equisetaceae), **prešljica** (alb. këputja e muzgut), višegodišnja zeljasta biljka sa tamnomrkim i glatkim rizomom, debelim 2-5 mm. Stablo je šuplje, negranato ili sa nepravilno pršljenastim granama, do 150 cm visoko i do 8 mm debelo, sa 10-30 slabo izraženih rebara. Lisni rukavci su zeleneni, tijesno prilježli uz stablo, dugački do 10 mm sa 1-25 zubaca. Grančice su skoro glatke ili su sa 4-11 rebara. Lisni rukavci grančica su smeđi sa crnim zupcima. Sporofilni klas je kratak, okruglastog vrha, sa drškom dugačkom 15-20 mm. Naseljava močvarni pojas oko Plavskog jezera, a zabilježena je i na Alipašinim izvorima. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. U Nacionalnom parku i njegovoj kontaktnoj zoni konstatovane su i druge vrste roda *Equisetum*, kao što su: *Equisetum arvense* L. (oranice, vlažna mjesta uz potoke i rijeke), *Equisetum hyemale* L. (obale potoka i rjeka), *Equisetum silvaticum* L. (šume).

Lit.: E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 71-72. Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 13-14.

Equisetum fluviatile (foto: Halil Markišić)

HUPERZIA SELAGO (L.) Bernh. ex Schrank & Mart. (fam. Lycopodiaceae), **mala prečica** (alb. likopodi selago), 5-20 cm visoka biljka, sa uspravnim, dihotomo razgranatim stablom na grane iste dužine koje često grade busen. Trofofili i sporofili su jednaki, igličasti, čvrsti, dugački 6-9 mm, na stablu nijesu izdvojeni već su izmiješani, gusto spiralno raspoređeni. Sporangije su pojedinačne, u pazuhu sporofila, spore su mrežasto rebraste, a protalijum je valjkast. Raste u planinskim šumama jele, smrče i bukve, rjeđe u šikarama krivulja i po rudinama Malog Hrida. Ljekovita je biljka, a koristila se i za proizvodnju žute boje. Pripada borealno-cirkumpolarnom flornom elementu. Od prečica, na plavskim Prokletijama rastu još i: *Diphasiastrum alpinum* (L.) Holub (subalpijske i alpijske rudine na Čakoru, Starcu, Bogićevici), *Lycopodium clavatum* L. (tamne četinarske šume gorskog i subalpijskog pojasa), *Selaginella selaginoides* (L.) Schrank & Mart. (po subalpijskim rudinama).

Lit.: E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 62-64. Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 10-11.

Huperzia selago (foto: Halil Markišić)

POLYPODIUM VULGARE L. (fam. Polypodiaceae), **slatka paprat** (alb. fieri i murit i rëndomtë), višegodišnja biljka sa dugačkim, poleglim, podzemnim ili nadzemnim rizomom, gusto pokrivenim lancetastim i na vrhu zašiljenim ljuskama mrke boje i slatkog ukusa. Listovi su do 40 cm dugački, izduženi, kožasti, jednostruko perasti, sa obje strane sa 25 linearno izduženih, na vrhu najčešće sitno nazubljenih, listića. Lisne drške su žute ili zelenkaste, do 3 mm u prečniku, najčešće kraće od liske. Sorusi su okrugli, raspoređeni u dva reda, a sporangije su sa arilusom, u kojima se razvijaju žućkastomrke spore. Raste na zasjenjenim stjenovitim mjestima. Pripada subcirkumpolarnom flornom elementu. Upotrebljava se u naroidnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 11. Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 36.

Polypodium vulgare (foto: Halil Markišić)

POLYSTICHUM LONCHITIS (L.) Roth. (fam. Dryopteridaceae), **oštra paprat** (alb. polistiku heshtak), paprat sa kratkim i debelim rizomom, do 50 cm visoka. Listovi su prosto perasti, kožasti, prezimljuju, oštro bodljikavo testerasti, pri osnovi uvasto prošireni. Sorusi su u dva reda sa obje donje strane gornjeg dijela lista. Zaštićeni su štitastim, nazubljenim induzijumom. Raste na krečnjačkoj podlozi u šumama, siparima i kamenjarama gorskog i subalpijskog vegetacijskog pojasa Nacionalnog prka. Pripada subarktičkom flornom elementu. Na plavskim Prokletijama zastupljena je i vrsta *Polystichum aculeatum* (L.) Roth.

Lit.: E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 106.

Polystichum lonchitis (foto: Snežana Vuksanović)

Pteridium aquilinum (foto: Snežana Vuksanović)

Pteridium aquilinum (foto: Snežana Vuksanović)

PTERIDIUM AQUILINUM (L.) Kuhn (fam. Polypodiaceae), **paprat**, višegodišnja zeljasta biljka kosmopolitskog rasprostranjenja. Listovi su od 50-200 (300) cm dugački, na drškama iste dužine, višestruko perasto dijeljeni na uske i cijele režnjeve, ne prezimljuju. Sorusi su poređani u kontinuiran niz uz rub naličja sponosnih režnjeva. Naseljava zapuštene pašnjake i livade, rubove šuma, svijetle šume, sječine, paljevine i vjetrolomove.

Lit.: Danijela Stešević & Danka Caković, *Katalog vaskularne flore Crne Gore*, Tom I, CANU, Podgorica, 2013, str. 39. E. Vukićević, Pteridophyta – papratnjače, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 85-86.

ČETINARI (PINOPHYTA)

ABIES ALBA Miller (fam. Pinaceae), **jela** (alb. bredhi i bardhë), četinarsko drvo, do 60 m visoko. Deblo je pravo, do 2 (3) m u prečniku. Krošnja je piramidalna ili valjkasta, a grane su u pršljenima. Četine su pljosnate, na naličju sa 2 paralelne bjelkaste pruge stoma, duge do 30 mm, češljasto raspoređene. Šišarke su uspravne, u mladosti zelenkaste, kasnije zelenkastosmeđe, do 10-20 (-30) cm dugačke. Šeme je do 9 mm dugo, sraslo sa kriocem, crvenkastosmeđe. U Crnoj Gori je značajna i rasprostranjena vrsta u gorskom i subalpijskom pojasu, od Prokletija pa do Orjena na kojem je njeno najjužnije stanište. Na ovom prostoru potiskuje je bukva, a ugrožava je i pretjerana šea. Optimum nalazi na dubokim i humusom bogatim zemljištima. U NP Prokletije izgrađuje miješane šume sa bukvom i smrčom. Pripada srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, Ekologija biljaka, IGKRO „Svjetlost“ - Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1980, str. 36-39. Halil Markišić, *Abies alba* (fam. Pinaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 19-20.

Juniperus communis (foto: Halil Markišić)

Abies alba (foto: Halil Markišić)

JUNIPERUS COMMUNIS L. (fam. Cupressaceae), **kleka** (dëllinja e zezë), vazdazeleni grm ili rijetko drvo do 12 m visoko. Deblo je žljebasto, a mlade grančice trouglaste. Kod starih stabala kora je izbrazdana i odvaja se u obliku ljuski i traka. Igljice su bodljasete, dugačke 7-16 mm, povijene, krute, raspoređene po tri u pršljenju. Ženski cvjetovi su pojedinačni i zeleni, a muški su žuti sa puno prašnika, po 2-3 zajedno smještene u pazusima listova. Plod je bobičasta šišarica (klekinja), 3-5 mm u prečniku, okruglasta, u doba zrenja crnoplava sa plavičastom prevlakom, sa najčešće 3 šemena. Plodovi počinju dozrijevati u jesen, druge godine nakon cvjetanja. Česta je na sječinama i paljevinama brdskog i gorskog pojasa. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. Upotrebljava se

u narodnoj medicini, farmaceutskoj i prehrambenoj industriji.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 16.

Juniperus sabina (foto: Halil Markišić)

JUNIPERUS SABINA L. (fam. Cupressaceae), **somina**, četinarski polegli grm, sa gustim, uspravnim tankim grančicama, do 1 cm na preseku. Igljice su do 3 mm dužine, ljuspaste, trouglasto jajaste, prilegle na grančicama, neprijatnog mirisa kada se protrljaju. Sadrže otrovno ulje – sabinal. Plod je crnkasta, viseća, okrugla ili jajastookrugla bobičasta šišarka, do 7 mm u prečniku. Sazrijeva iste godine u jesen, ili naredne u proljeće. Raste u pukotinama krečnjačkih stijena, na kamenjarama i siromšnim skeletnim zemljištima. U NP Prokletije je rijetka, a nalazišta su u Ropojanskoj dolini i Volušnica.

Pripada subalpisko-evroazijsko-kontinentalnom flornom elementu. Ljekovita je i otrovna biljka.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 52-62. Čedomil Šilić, *Atlas drveća i žbunja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 30.

JUNIPERUS SIBIRICA Burghsd. (fam. Cupressaceae), **planinska kleka** (alb. dëllinja e rrëgjuar), nizak, polegli planinski grm, 30-60 (100) cm visok. Grane su tanke i gusto granate. Igljice su 4-10 mm dugačke, mekše od obične kleke, povijene i priklonjene ka grančici, ušiljenog vrha poređane u gustim pršljenima. Plod je bobičasta šišarka, 4-10 mm dugačka, u početku zelena, a u doba zrenja modrikastocrna. Razmnožava se iz semena i vegetativno, položenicama. Česta je na Prokletijama. Naseljava skeletna zemljišta, na silikatnoj i krečnjačkoj podlozi, subalpijskog i alpijskog pojasa. Često pokriva velike površine na planinama u subalpijskom pojasu. Pripada arкто-alpijskom flornom elementu.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 52-62. Čedomil Šilić, *Atlas drveća i žbunja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 26.

Juniperus sibirica (foto: Halil Markišić)

Juniperus sibirica (foto: Halil Markišić)

PICEA ABIES (L.) H. Karst. (fam. Pinaceae), **smrča** (alb. hormoqi), četinarsko drvo, do 50 m visoko. Korijenov sistem je površinski. Krošnj je kupasta i široka, a grane su pršljenasto raspoređene. Deblo je pravo, do 1 m u prečniku. Četine su spiralno raspoređene, uperene na sve strane, pri vrhu ušiljene, dugačke do 25 mm. Šišarke su viseće, prije sazrijevanja najčešće zelene ili crvene, a zrele smeđe, do 18 cm dugačke. Šeme je 4-5 mm dužine, tamnosmeđe, jajasto, sa kriocem, zašiljeno. U Crnoj Gori je rasprostranjena na planinama Durmitorskog i Prokletijskog sektora. Raste na različitim geološkim podlogama i tipovima zemljišta i ulazi u sastav različitih tamnih i svijetlih četinarskih, kao i mješovitih lišćarsko-listopadnih šuma. Najznačajnije monodominantne šume smrče u NP Prokletije su *Piceetum abietis montanum bertisceus* Blečić 1961. i *Piceetum abietis subalpinum bertisceus* Blečić 1961. Njih objedinjuje svezia *Piceion abietis* (Br. Bl. 38) Lakušić 79. Smrčevo-jelove šume na Prokletijima [*Abieti-Piceetum abieti* (Br. - Bl. 1939) Lakušić 1979] pripadaju svezii *Abieti-Piceion* Br. - Bl. 1939. U njen sastav ulaze i neke vrste iz bukovih i jelovih šuma. Time je ostvaren ekološki i floristički kontinuitet između lišćarsko-listopadnih i četinarskih šuma. Borealno-evropski florni element.

Lit.: Vilotije Blečić & Radomir Lakušić, *Prodromus biljnih zajednica Crne Gore*, Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prirod. – Prirod. Muz., 9, Titograd, 1976, str. 70. Vilotije Blečić, *Beitrag zur Kenninis der Fichertenwälder aus montenegrinischen Prokletija*, Bull, Inst. Bot. Univ. Beograd, 1 (3), 1961 (1964), str. 227-236.

Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 76-78.

Picea abies (foto: Halil Markišić)

Picea abies (foto: Halil Markišić)

PINUS HELDREICHII Christ. (fam. Pinaceae), **munika** (alb. rrubulli), četinarsko drvo visoko 20 (30) m i prečnika debla preko 1 m. Deblo je u osnovi često sabljasto povijeno, a kora uglasto ispuca, pa podseća na pancir. Četine su oštre, krute, grupisane na vrhovima grančica u obliku zbijenih kitica. Šišarke su 7-8 cm duge i oko 2,5 cm široke, u prvoj godini tamnoljubičaste i imaju unatrag savijeni ili ravni kratki šiljak, za razliku od crnog bora. U Crnoj Gori je rasprostranjena od Rumije, Orjena i Lovćena pa do Prokletija. Munikine šume Crne Gore pripadaju svezi *Pinion heldreichii* Horvat 1950. em. Blečić 1959. (red *Pinetalia heldreichii-nigrae* Lakušić 72, klasa *Erico-Pinetea* Horvat 1959). U okviru NP Prokletije samo je na strmim krečnjačkim padinama Trojana razvijena šuma munike (*Pinetum heldreichii bertisceum* Blečić 1959). Tercijerni je relikv i endem Balkanskog i južnog dijela Apeninskog poluostrva. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Pinus heldreichii (foto: Halil Markišić)

Lit.: Vilotije Blečić & Radomir Lakušić, *Prodromus biljnih zajenica Crne Gore*, Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. Muz., 9, St. 69, Titograd, 1976. Halil Markišić, *Pinus heldreichii* Christ. (fam. Pinaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 501-503.

Pinus heldreichii (foto: Halil Markišić)

PINUS MUGO Turra (fam. Pinaceae), **samiš, somišlje, maljiče, bor krivulj, klekovina bora** (alb. kërleka), planinski nizak, polegnut, zimzeleni grm, rjeđe nisko drvo. Njegovo nepravilno deblo leži na zemlji, a grane su mu guste i sabljasto povijene nagore. Kora mu je crvenkastosivopepeljasta, pupoljci izduženo jajasti, smolasti, sa svijetlocrvenim ljuskama. Četine su po dvije u bijelom kožastom rukavcu, ukočene, na rubovima fino nazubljene, 2-6 (8) cm dugačke, traju 5-10 godina. Mlade šišarke su plavičaste, a starije smeđe, okruglaste do 2-7 cm dugačke i 2,5 cm široke. Dozrijevaju u proljeće treće godine. Obrazuje na planinama neprohodne šikare iznad gornje granice visoke šume, koje imaju zaštitnu ulogu nižih vegetacijskih pojaseva. Potisnut je sa mnogih staništa paljenjem radi proširivanja pašnjaka. Na Hridskim kršima gradi zajednicu *Wulfenio-Pinetum mugii silicicolum* Lakušić 1984 (šikara klekovine bora sa Blečićevom vulfenijom). Pripada srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Vilotije Blečić & Radomir Lakušić, *Prodromus biljnih zajenica Crne Gore*, Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. Muz. 9, Titograd, 1976, str. 71. Radomir Lakušić, *Ekologija biljaka*, IGKRO „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1980, str. 76-78.

Pinus mugii (foto: Halil Markišić)

Pinus nigra (foto: Halil Markišić)

PINUS NIGRA Arnold (fam. Pinaceae), **crni bor**, zimzeleno četinarsko drvo, velike varijabilnost i diskontinuiranog areala. Dostiže visinu do 50 m. Kora starih stabala je debela i do 10 cm i duboko raspucana na izdužene nepravilne pruge. Igljice su tamnozeleno, krute, blago povijene, naglo ušiljene, bodljikavog vrha, 8-18 cm dugačke, po dvije u rukavcu. Šišarke su 4-8 (-10) cm dugačke i oko 4 cm široke. Nseljava toplu i suva staništa, najčešće na karbonatnim stijenkama u brdskom i gorskom pojasu. Obrazuje čiste i mješovite sastojine. Zbog promjene klimatskih faktora i pod jakim antropogenim uticajima, crni bor je na najvećem broju lokaliteta na planinama Plavsko-gusinjskog kraja potpuno potisnut ili se javlja pojedinačno ili kao grupe stabala. Šume crnog bora u Crnoj Gori pripadaju asocijaciji *Pinetum nigrae* Blečić 1958. (sveza *Pinion nigrae* Lakušić 1972, red *Pinetalia heldreichii-nigrae* Lakušić 1972). Pripada submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Ekologija biljaka*, IGRO „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1980, str. 67-70. Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 90-91.

Pinus peuce (foto: Halil Markišić)

PINUS PEUCE Griseb. (fam. Pinaceae), **malika** (alb. arneni i bardhë), četinarsko drvo visoko do 30 (50) m i prečnika debla 30 (200) cm. Četine su sivozelene, nježne, po pet u jednom rukavcu. Šišarke su duguljasto jajaste, sa široko zaobljenim ljuspama, 10-15 cm duge i oko 3 cm široke, vise na kratkoj dršci. Sazrijeva druge godine. Doživi starost 200-300 godina. Međunarodno je značajna i zaštićena vrsta. U Crnoj Gori je rasprostranjena na Prokletijama, visitorsko-zeletinskoj grupi planina i na Bjelasići kod Pešića jezera. Šume malike u Crnoj Gori pripadaju svezi *Pinion peucis* Lakušić 1972. i redu *Pinetalia sylvestris-peucis* Lakušić 1972. U NP Prokletije crnogorska šuma malike (*Pinetum peucis montenegrinum* Blečić et Tatić 1957) izgrađuje klimatogeni pojas na nadmorskoj visini između 1800 i 2000 m, a ponegdje se na planinama između Plava i Gusinja ova acidofilna reliktna zajednica prašumskog karak-

tera spušta i do 400 m niže. Razvijena je na silikatnoj podlozi, rijetko na silifikovanim krečnjacima na severnim ekspozicijama. Reliktni je endem centralnog dijela Balkanskog poluostrva.

Lit.: Vilotije Blečić & Budisav Tatić, *Šuma molike u Crnoj Gori (Pinetum peucis montenegrinum)*, Glasn. Prir. Muz. Srpske Zem., B (10): 43-53, Beograd, 1957. Halil Markišić, *Pinus peuce* Griseb. (fam. Pinaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 506-507. Dragoljub – Dragan V Marković & Dragan Otašević, *Molika u Crnoj Gori*, IGP Pegaz Bijelo Polje, Bijelo Polje, str. 1-147.

PINUS SYLVESTRIS L. (fam. Pinaceae), **bijeli bor** (alb. arneni i bardhë), zimzeleno četinarsko drvo 30 (40) m visoko i prečnika debla do oko 1 m. Krošnja je rijetka, uska do amrelasto raširena. Kora u donjem dijelu odraslog stabla je sivosmeđa, a u gornjem je sa crvenkastosmeđasto-žutim ljuspama. Četine su 4-7 cm dugačke, gipke, često uvrnute oko svoje ose. Šišarice su zrele krajem sljedeće godine, sa jasnom drškom, sivosmeđe, dugačke 2,5-7 cm i široke 2-3,5 cm. U Nacionalnom parku je rijedak, gradi sastojine sa četinarskim i listopadnim vrstama. Lijepo razvijena populacija bijelog bora je na Visitoru. Subborealno evroazijski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 94-95.

Pinus sylvestris (foto: Halil Markišić)

Pinus sylvestris (foto: Halil Markišić)

Taxus baccata (foto: Halil Markišić)

TAXUS BACCATA L. (fam. Taxaceae), **tisa** (alb. tisi), zimzeleni četinarski grm ili nisko drvo, visoko do 20 m. Krošnja je gusta, široko zaobljena ili kupasta. Četine su spiralno raspoređene na grančicama, a vrhovi su im odsutojeći od grančice, osnovom su sužene u obliku peteljke, sa lica tamnozeleno i imaju podužno rebro, odozdo svijetlozeleno, sa dvije blijedozele pruge i podužnim rebrom. Cvjetovi su jednopolni i dvodomi. Muške jedinke imaju sitne, svijetlosmeđe šišarice iz kojih vire polenove kese. Ženske jedinke imaju (ženske) cvjetove na prošlogodišnjim grančicama i izgledaju kao sitni pupoljci. Seme je ovalnog oblika, pokriveno crvenim mesnatim omotačem (arilusom), koji je sa gornje strane otvoren. Ulazi u sastav bukovih i mješovitih četinarskih šuma. U Grbajama, u bukovoj šumi niže Vajuše, javljaju se rijetka pojedinačna stabla tise. Subatlantsko-submediteranski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 38-39.

Taxus baccata (foto: Halil Markišić)

CVJETNICE (MAGNOLIOPHYTA)

ACER CAMPESTRE L. (fam. Sapindaceae), **kljen** (alb. kreka), listopadno drvo, visoko do 25 m i prečnikom debla do 0,5 m. Listovi su najčešće sa 5 režnjeva, mekani ili nešto kožasti. Osnova liske je srcasta, a lisna peteljke iste dužine kao liska. Cvasti su štitolike gronje, uspravne, kasnije viseće, sastavljene od 15-20 cvjetova. Cvjetovi su žutozeleni, prividno dvopolni – sa paršnicima i sa tučkovima na istom stablu. Krila odraslih plodova su prava ili savijena gore ili dolje. Raste u različitim lišćarskim šumama, na različitim tipovima staništa. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: B. Jovanović, Fam. Aceraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 90-95.

Acer campestre (foto: Halil Markišić)

Acer hyrcanum subsp. *intermedium* (foto: Halil Markišić)

ACER HYRCANUM Fisch. & C.A. Mey. subsp. **INTERMEDIUM** (Pančić) Bornmuller (fam. Sapindaceae), **prelazni makljen** (alb. panja e Hirkanës), listopadno drvo, visine do 15 m. Krošnja je na osami okrugla, a u šumskom sklopu valjkasta. Kora ispuca na krupne ljuspe. Listovi su sa 5 režnjeva, od kojih su dva donja slabije razvijena. Liska je najčešće iste dužine i širine (3-9 cm). Obod lista varira od nazubljenog do cijelog. Cvjetovi su hermafroditni i jednopolni (većinom muški). Cvast je gronja sa malo cvjetova. Plodovi su dvije krilate orašice, 1,5-4 cm dugačke; nalaze se pod ostrim uglom ili se preklapaju. Ova tecijerno-reliktna vrsta je rijetka u Nacionalnom parku. U podnožju Karanfila, na umirenim krečnjačkim siparima, na lokalitetu Krošnje, više doline Grbaje, rastu pojedinačna stabla prelaznog makljena. Cvjeta s proljeća. Submezijski florni element. Zaštićen je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 374-375.

ACER MONSPESSULANUM L. (fam. Sapindaceae), **makljen** (alb. krkëza), nisko listopadno drvo, visine do 11 m. Krošnja je okrugla i gusta. Kora je dugo glatka, a kasnije sitno i duboko ispuca. Listovi su kožasti, jedri, pri osnovi polukružni, sa 3 tupa režnja, cijelog oboda, 2,5-4 cm dugački i 7 cm široki. Cvjetovi su hermafroditni i funkcionalno jednopolni.

Acer monspessulanum (foto: Halil Markišić)

Cvlast je gronja sa malo cvjetova, u početku uspravna, kasnije viseća. Cvjetanje je prije listanja. Plodovi su dvije krilate orašice, dugačke 2-3 cm, crvenkastosmeđe. Krilca su paralelna i ponekad se prekrivaju. Cvjeta s proljeća. Ulazi u sastav šikara i šuma na Jerinji kod gusinjskog sela Zagrađe. Submediteranski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 372-373.

Acer pseudoplatanus (foto: Halil Markišić)

ACER PSEUDOPLATANUS L. (fam. Sapindaceae), **gorski javor** (alb. panja e malit), listopadno drvo, visoko do 30 m i prečnika debla do 1 m. Kora starog stabla ispuca u sitne ljušpe. Listovi su sa (3) 5-7 režnjeva, krupno, udaljeno nazubljeni, sa prstastom nervaturom. Tri gornja režnja su slična, a donji znatno kraći. Vrhovi režnjeva i zupci izvučeni su u končasti vrh. U jesn lišće dobija crvenu ili zlatnožutu boju. Cvasti su terminalne štitaste gronje, a cvjetovi zelenožuti. Plod je sa krilima pod tupim uglom ili gotovo u jednoj liniji. Raste pojedinačno u pojasu bukovih šuma. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: B. Jovanović, Fam. Aceraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 87-88.

ACHILLEA ABROTANOIDES (Vis.) Vis. (fam. Asteraceae), **siparska hajdučica** (alb. bari i pezmit si abrotane), višegodišnja zeljasta biljka, do 50 cm visoka. Stabljika je uspravna, gusto lisnata. Listovi su naizmjenični, perasto dijeljeni na gotovo končaste segmente. Cvjetne glavice su bijele, 11-12 mm u prečniku, u gustim gronjastim cvastima. Listići involukruma su pokriveni finim mekanim dlakama, sa svijetlim obodom. U obodu glavice je 8-9 jezičastih cvjetova, iz kojih vire dvograni vratovi tučka. Unutrašnji cvjetovi glavice su sitni i cjevasti. U NP Prokletije naseljava karbonatne sipare reda

Arabidetalia flavescens Lakušić 68, planinske rudine na krečnjacima treća *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 68. i pukotine krečnjačkih stijena reda *Amphoricapetalia* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Pripada Ilirskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 155.

Achillea abrotanoides (foto: Halil Markišić)

ACHILLEA CLAVENNAE L. (fam. Asteraceae), **srebrnasta hajdučica** (alb. bari i pezmit çomage), višegodišnja zeljasta biljka, 10-40 cm visoka. Stabljika i listovi su pokrivena bijelim svilastim dlakama. Listovi su pri osnovi klinasti, sa dugačkom drškom, perasto režnjeviti, a u gornjem dijelu sedeći i jednostavniji. Cvjetnih glavica je najčešće preko pet, 10-18 mm u prečniku, sa dugim drškama. Listići involukruma su svilasto maljav, sa širokim crnim obodom. Jezičastih cvjetova je 5-9, široko eliptični, na vrhu sa 3 režnjica. Središnji cvjetovi su prljavobijeli. U NP Prokletije naseljava pukotine karbonatnih stijena subalpijskog pojasa reda *Amphoricarpetalia* Lakušić 68. Cvjeta ljeti. Pripada subilirskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 145.

Achillea clavennae (foto: Halil Markišić)

ACHILLEA FRAASII Sch. Bip. (fam. Compositae), **filigranska hajdučica** (alb. bari i pezmit i Frazit), višegodišnja zeljasta biljka, pokrivena srebrnastovilenkastim dlakama, visoka do 50 cm. Listovi su dijeljeni na veliki broj linearnih režnjeva. Po dvadesetak cvjetonosnih glavica gradi gronjastu cvast. Cvjeta tokom ljeti. Njen areal se prostire u Crnoj Gori, Albaniji, Makedoniji, Grčkoj i Turskoj. Josef Rohlena je navodi za okolinu Andrijevice (Balj i Jerinja glava) i planinu Vilu, a Milorad Budiša i Danijel Vincek još i za Visitor. U NP Prokletije zabilježili smo je u vegetaciji pukotina krečnjačkih stijena na istočnim padinama Volušnice, više Grebaja.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroe*, Praha, Preslia, 1942, 20–21, 1942, str. 366. M. Budiša & Danijel Vincek, *Izbor iz crnogorske flore*, NVO Mediteransko planinarska Crna Gora, Podgorica, 2012, str. 99.

Achillea fraasii (foto: Halil Markišić)

ACHILLEA LINGULATA Waldst. & Kit. (fam. Asteraceae), **jezikolista hajdučka trava** (alb. bari i pezmit gjuhëzore), višegodišnja zeljasta biljka, 16-50 cm visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna, obrasla listovima, gola ili dlakava. Listovi su goli ili dlakavi, cijeli, prizemni objajasto-lopaticasti, sa kratkim drškama, po obodu nazubljeni do testerasti. Listovi stabljike su jezičasti, duguljasto lancetasti, po obodu cijeli ili slabo tupo nazubljeni. Cvjetna glavica je 12-14 mm široka, u gronjastoj gustoj cvasti. Involukrum je jajasto poluloptast. Jezičastih cvjetova je 6-9, bijeli, sa jezičcima sa 3 zupca. U NP Prokletije naseljava planinske rudine na silikatiam reda *Seslerietalia comosae* (Sim.) Lakušić 66. Cvjeta ljeti. Pripada submezijsko-subkarpatskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 14.

Achillea lingulata (foto: Halil Markišić)

ACHILLEA MILLEFOLIUM L. (fam. Compositae), **hajdučka trava** (alb. bari mijëfletësh), višegodišnja zeljasta biljka, mirišljava, sa puzećim rizomom. Stabljika je uspravna i jednostavna, dlakava, 20-80 cm visoka. Listovi su naizmjenični, duguljasti, dvostruko do trostruko perasto dijeljeni. Cvjetne glavice su 3-5 mm u prečniku, skupljene na vrhu stabljike u guste, granate gronjaste cvasti. Središnji cvjetovi su mnogobrojni, cjevasti i prljavo bijeli, a po obodu glavice ima pet jezičastih, bijelih, rijetko ljubičastih do ružičastih cvjetova. Plod je ahenija, 1,5-2 mm dugačka. Raste po sušnim i umjerno vlažnim livadama, po kamenjarama, pored puteva itd. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 153.

Achillea millefolium (foto: Halil Markišić)

Acinos alpinus (foto: Halil Markišić)

ACINOS ALPINUS (L.) Moench (fam. Lamiaceae), **vričak** (alb. acini alpin), busenasta biljka, 5-25 cm visoka. Stabljike su polegale, ljubičasto nahukane, dlakave. Listovi su na drškama, dlakavi, po rubu trepljavi, jajasti do eliptični ili gotovo okrugli. Cvjetovi su jako ljubičasti, na drškama, u prividnim pršljenima, na gornjem dijelu stabljike. Čašica je dvousnata, zelena ili ljubičasta, u gornjem dijelu sužena a pri osnovi naduvana. Krunica je u gornjem dijelu trbušasto proširena i spolja obrasla stršećim dlakama. Donja usna je troreznjevita, a gornja udubljena ili ušećena. U NP Prokletije naseljava planinske rudine na krečnjacima klase *Caricetea curvulae* Br. Bl. 48. Cvjeta ljeti. Pripada submezijskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 104.

ACONITUM BURNATHII Gáyer subsp. **PE-NTHERI** (Hayek) Jalas (fam. Ranunculaceae), **jedić** (alb. akoniti i Penterit), višegodišnja zeljasta biljka, do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna, u gornjem dijelu žljezdasto dlakava, pokrivena gustim listovima razdijeljenim na 5-7 režnjeva. Cvast je gusta, do 25 cm

dugačka, a cvjetovi su dvopolni, zigomorfni, tamnomodroljubičasti (f. *pentheri*), šareni – ljubičastobijeli (f. *bicolor* Bošnjak) ili donji ljubičasti a gornji dvobojni (f. *intercedens* Bošnjak). Kaciga je polukružna, u donjem dijelu lučno udubljena. Cvjetne drške su uspravne i kraće od cvjetova. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste po planinskim vrištinama. Eendem je Prokletija, međunarodno značajna i zakonom zaštićena vrsta. Cvjeta ljeti. Ljekovita je biljka.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florae Montenegrinae*, Preslia, 20-21, Praha, 1942, str. 61. M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1977, str. 31.

Aconitum burnatii subsp. *pentheri*
(foto: Halil Markišić)

Aconitum burnatii subsp. *pentheri*
(foto: Halil Markišić)

ACONITUM LYCOCTONUM L. subsp. NE-APOLITANUM (Ten.) Nyman (fam. Ranunculaceae), **pantočkov jedić** (alb. aconiti i Pantočeki), višegodišnja zeljasta biljka, do 60 cm visoka. Stabljika je uspravna, snažna, dlakava, s nekoliko naizmjenično raspoređenih listova. Listovi su na drškama, izdijeljeni na 5-7 režnjeva. Pojedini režnjevi su široki, trokrpasti, na vrhu testerasti. Cvjetovi su krupni, dvopolni, zigomorfni, sumporasto žuti, raspoređeni u razgranatu ili nerazgranatu grozdastu cvast. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Naseljava sipare, mjesta gdje se duže zadržava snijeg, travna mjesta između blokova stijena, šume u subalpijskom pojasu. Cvjeta ljeti. Endem je Prokletija i Komova.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florae Montenegro*, Preslia, 20-21, Praha, 1942, str. 61. M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 231-232.

Aconitum lycoctonum subsp. *neapolitanum*
(foto: Halil Markišić)

ACTAEA SPICATA L. (fam. Ranunculaceae), **vučji korijen** (alb. aktea kalliore), višegodišnja zeljasta biljka 30-65 cm visoka. Stabljika je uspravna, granata i gola. Listovi su 2-3 puta troperi, a listići jajasti, često gotovo trodjeli, dvostruko nepravilno testerasti. Cvjetovi su bijeli, mnogobrojni, u grozdastoj cvasti. Cvjetni omotač ima 4-6 listića. Prašnici su mnogobrojni, duži od listića perijamta, sa loptastim polenovim kesama. Plod je bobica crne boje. Rasprostranjena je po brdskim i gorskim mezofilnim lišćarskim i lišćarsko-četinarskim šumama Nacionalnog parka. Biljka je otrovna, osobito bobice. Pripada subborealnom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 221.

Actaea spicata (foto: Halil Markišić)

ADENOSTYLES ALLIARIAE (Gouan) A. Kerner (fam. Compositae), **belobreška** (alb. barhudhra), višegodišnja zeljasta biljka, do 100 (-150) cm visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna, sa kovrdžavim dlakama. Listovi su krupni, na drškama, okruglasti, srcasti ili trouglasto bubrežasti, sa gornje strane rijetko dlakavi, sa donje paučinasto dlakavi, po obodu testerasti. U gornjem dijelu stabljike listovi su klinasti sa kratkim drškama. Na vrhu stabljika su gronjaste cvasti sastavljene od brojnih ružičastih cvjetnih glavica, koje su izgrađene od jezičastih cvjetova. Raste uz planinske potociće, na vlažnim livadama, šumama.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 151.

Adenostyles alliariae (foto: Halil Markišić)

AGRIMONIA EUPATORIA L. (fam. Rosaceae), **petrovac** (alb. rodhëza), višegodišnja zeljasta biljka, do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, razrijeđeno štrčeće dlakava, jednostavna, rjeđe slabo granata. Listovi su naizmjenični, neparno perasti, sastavljeni od 3–6 pari većih listića. Između velikih listića nalazi se 2–3 para sitnih listića. Donji listovi skupljeni su u rozetu. Gornji listovi su obično kraći od internodija stabljike. Cvjetovi su skupljeni u guste, vitke, klasaste grozdove. Čašični listići su sa kukastim čekinjama, koji imaju ulogu u rasijavanju plodova. Krunični listići su žuti, prašnika je 10–20, kraći su od kruničnih listića, a stubić je sa bubrežastim, gotovo dvoreznojvitim žigom. Raste po kamenjarama, u kserofilnim šibljacima i šumama, na suhim livadama. Cvjeta ljeti. Pripada kosmopolitskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 64.

Agrimonia eupatoria (foto: Halil Markišić)

AJUGA PYRAMIDALIS L. (fam. Lamiaceae), **piramidalna ivica** (alb. ajuga pyramidale), višegodišnja zeljasta biljke bez puzećih izdanaka. Stabljika je uspravna, obrasla odstojećim dlakama, do 35 cm visoka. Listovi u rozeti su na kratkim drškama, objajasti ili široko lopatičasti, cijelog oboda, dlakavi. Listovi na stabljici su manji od listova u rozeti i ukršteno postavljeni, te čitava biljka ima petougaoani piramidalni oblik. Vršni listovi su često tamnocrveni do ljubičasti. Cvjetovi su otvoreno plave boje. Po 2-6 cvjetova skupljeno je u prividne pršljenove, a ovi su raspoređeni u guste četvorostrane cvasti. Naseljava planinske šume NP Prokletije. Pripada nordijsko-alpskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Fam. Lamiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 348-349.

Ajuga pyramidalis (foto: Halil Markišić)

Ajuga reptans (foto: Halil Markišić)

AJUGA REPTANS L. (fam. Labiatae), **krnjavica** (alb. ajuga zvarranike), višegodišnja zeljasta biljka sa puzećim izdancima koji se ukorjenjuju. Stabljike su uspravne, jednostavne, sa dvije strane sa rijetkim priljubljenim dlakama, do 35 cm visoke. Listovi su lopatičasti, lopatičasto jajasti ili izduženi, zaobljeni, po obodu nazubljeni, prizemni na drškama i rozetasto raspoređeni, a na stabljici naspramni i sedeći. Cvjetovi su plavi, dlakavi, skupljeni u prividne pršljenove raspoređene po spratovima u klasolikoj cvasti na vrhu stabljike. Čašica je sa lancetasto trouglastim zupcima. Krunica je dvousnata. Iz krunične cijevi vire četiri prašnika i dvograni vrat tučka. Raste na livadama, proplancima, obodim šuma, šikarama i šumama. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Ljekovita je biljka.

Lit.: N. Diklić & M. M. Janković, Fam. Lamiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 345-346.

ALCHEMILLA VELEBITICA (Janch.) Degen (fam. Rosaceae), **rosanica** (alb. alkemila e Hopit), višegodišnja zeljasta biljka, 10-20 cm visoka. Listovi rozete su dlakavi, na dugim drškama, izdijeljeni najčešće na 7 izduženo eliptičnih listića. Listovi na stabljici su izduženi. Cvjetna stabljika je obično duplo viša od rozete. Cvjetovi su sitni, 3-4 mm široki. Latice su zelene, poslije cvjetanja se proširuju i ostaju. Prašnika je 2-4, postavljenih između čašičnih listića. U NP Prokletije naseljava planinske rudine na krečnjacima reda *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 66. Cvjeta ljeti. Podvrsta je endemit Dinarida.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 69.

Alchemilla velebitica (foto: Halil Markišić)

Alchemilla vincekii (foto: Halil Markišić)

ALCHEMILLA VINCEKII Plocek (fam. Rosaceae) **vincekova rosanica** (alb. alkemila e Vincekit), višegodišnja zeljasta biljka sa odrvenjelim rizomom, pokriven izumrlim listovima. Stabljika je znatno duža od visine rozete listova. Listovi rozete su nazubljeni, najčešće izdijeljeni na 7 režnjeva. Cvjetovi su sitni, bez krunice. Čašičnih listića i listića dvojne čašice je 4. Prašnika je 4. Vrsta je stenoendem gusjnjskih Prokletija. Sabrala je na Karanfilima (Hadžijino brdo) 27.07.1994. godine češka botaničarka D. F. Fišerova, a opisao je 1998. A. Plocek, češki botaničar. Raste u vegetaciji subalpijskih rudina. Cvjeta ljeti. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Halil Markišić, *Plavsko-gusjnjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“, Rožaje, Rožaje, 2017, str. 67-68. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 138.

ALKANNA SCARDICA Griseb. (fam. Boraginaceae), **šarplaninski vučji jezik** (alb. alkana e sharrit), višegodišnja zeljasta biljka, visoka 8-10 cm. Stabljika je uspravna, na vrhu granata, gusto pokriveno odstojećim dlakama bez žlijezda. Listovi su lancetasti, s obje strane dlakavi, donji na osnovi suženi u lisnu dršku, a gornji sedeći. Uvojci su gusti i jedva izduženi u doba fruktifikacije. Čašica je na vrlo kratkoj dršci, a krunica intenzivno plave boje. Cijev krunice je iste dužine kao i cijev čašice. Cvjeta ljeti. Balkanski je endemit sa rasprostranjenjem na Šar-planini, Koritniku i Prokletijama. U Crnoj Gori njen areal obuhvata Šekiricu, Komove, Visitor i Volušnicu (Prokletije). Ševerno skardsko-pindski florni element. Na Volušnici ulazi u satav planinskih rudina na krečnjacima endemičnog dinarskog reda *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 68. Međunarodno je značajna vrsta, zaštićena nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Tatjana Cincović & Momčilo Kojić, Boraginaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, SANU, Beograd, 1974, str. 35-36.

Alkanna scardica (foto: Halil Markišić)

Allium carinatum (foto: Halil Markišić)

ALLIUM CARINATUM L. (fam. Amaryllidaceae), **luk** (alb. cepa), višegodišnja zeljasta biljka, 30-60 cm visoka. Lukovica je jajasta sa mrkom tunikom izdijeljenom na uzdužne trake. Stablo je okruglo, debelo, pri osnovi obuhvaćeno lisnim rukavcem. Listovi su lancetasti, skoro ravni, na vrhu tupi, po obodu glatki ili fino nazubljeni, odozdo sa 3-5 štrčea nerva. Spata je dvolisna. Cvast je mnogocvjetna, rastresita, sa rasplodnim lukovicama. Perigon je jajast. Listići perigona su zaobljeni vrhovima povijeni ka unutrašnjosti, svijetlozljubičasti, crveni do zatvorenojubičasti, sa istaknutim rebrima. Prašnici su skoro duplo duži od perigona. Naseljava kamenjare travne površine brdskog i gorskog pojasa planina NP Prokletije. Pripada subeuk-sinskom flornom elementu.

Lit.: B. Tatić, Rod *Allium*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 585.

ALLIUM URSINUM L. (fam. Amaryllidaceae), **medvjedi luk**, srijmuš (alb. hudra e ariut), višegodišnja zeljasta biljka karakterističnog mirisa na bijeli luk. Lukovice su 2-4 (6) cm dugačke. Stabljika je uspravna, samo pri dnu sa, najčešće, 2 lista. Listovi su tanki, ušiljeni, eliptično lancetasti, pri osnovi postepeno suženi u kratku peteljku. Cvjetovi su bijeli, skupljeni u cvast poput štita, koja je prije cvjetanja potpuno obavijena bjeličastim ovojem. Raste u listopadnim šumama brdskog i gorskog pojasa. U uvalama i na zaravnjenim mjestima formira guste populacije. U Nacionalnom parku masovno raste u bukovoj šumi između Grbaja i Zastana. Cvjeta s proljeća. Srednjeevropski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 167.

Allium ursinum (foto: Halil Markišić)

Allium vineale (foto: Halil Markišić)

ALLIUM VINEALE L. (fam. Amaryllidaceae), **luk** (alb. hudhra e vreshtave), višegodišnja zeljasta biljka, 30-90 cm visoka. Lukovica je jajasta, pretžno sa bjeličastim bočnim lukovicama. Stablo je većinom uspravno, kruto, do polovine lisnato. Listiovi su kraći od stabla, polucilindrični, olučasti, u vršnom dijelu skoro okrugli. Spata je jednolisna ili dvolisna, kožasta, kratko zašiljena. Cvast je mnogocvjetna, loptasta, gusto zbijena, prečnika oko 3 cm. Listići perigona su jajasto lancetasti do lancetasti, purpurnocrveni, rjeđe blijedo crveni. Prašnici su duži od listića perigona. Naseljava tople stjenovite padine i kamenjare. Pripada pontsko-submediteranskom flornom elementu.

Lit.: B. Tatić, Rod *Allium*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 575.

ALNUS INCANA (L.) Moench (fam. Betulaceae), **siva joha** (alb. věrri), listopadno drvo, visoko do 10 m. Kora debela je bjeličastosiva, sjajna, podseća na koru bukve. Listovi su jajasto eliptični, zašiljeni, nijesu ljepljivi, dvostruko testerasti, sa 8-14 pari nerava. Muške rese su po 3-5 vršno stojeće, duge do 9 cm. Šišarice su gotovo sedeće, dugačke 1-1,5 cm, crnosmeđe. Raste pored planinskih rijeka i potoka. Populacije joha na Starcu, Bogičevici i Đeravici (na Kosovu) Radomir Lakušić je objedinio u podvrstu *Alnus incana* (L.) Moench subsp. *fukarekiana* Lakušić, kojoj je do ime u čast akademika Pavla Fukareka iz Sarajeva. Podvrsta je endem Prokletija.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore, Dopuna „Conspetus Florae Montenegrinae”* J. [Josefa] Rohlene, Posebna izdanja, Knj. 2, Podgorica, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, 2005, str. 45. Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 40. 1973, str. 56.

Alnus incana (foto: Halil Markišić)

Alnus rohlenae (foto: Halil Markišić)

ALNUS ROHLENAE Vít, Douda & Mandák (fam. Betulaceae), **crna joha** (alb. věrri i zi), listopadno drvo visoko do 30 m. Krošnja je jajasa do piramidalna, a grane su horizontalno odstojeće. Listovi su obrnuto jajasti, sa klinastom osnovom, zaobljenog i ponekad ušećenog vrha, po obodu nazubljeni, sa naličja sa crvenkastosmeđim dlačicama u pazuhu nerava. Mladi listovi su lepljivi. Cvjetovi su jednopoloni i jednodomi, formiraju se u jesen i prezimljuju u resama. Muške rese su viseće, do 14 cm dugačke, a ženski su male, 3-5 mm dugačke. Plodovi su veoma sitne orašice, do 2,5 mm dugačke, u plodonosnim organima koji podsećaju na šišarice četinarara. Raste na zamočvarenim, vlažnim i plavnim staništima, uglavnom, u nizinskim područjima Nacionalnog parka. Ljekovita je biljka. Kora se upotrebljavala za bojenje vune.

Lit.: Rade Cvjetićanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, str. 68-70, Beograd, 2016.

ALYSSUM SCARDICUM Wettst. (fam. Brassicaceae), **šarska gromotulja** (alb. serica e Sharrit), višegodišnja zeljasta biljka sa uzdignutom, od dna razgranatom, gusto pokrivenom zvjezdastim dlakama, stabljikom. Sterilni izdanci su prorijeđeno pokriveni izduženo jajastim listovima. Listovi fertilnih izdanaka su okruglastojajoliki i tupi. Cvjetovi su veliki, zlatnožuti. Prašnici su s obje strane bočno okriljeni. Ljuščice su eliptične, 3-6 mm dugačke i 2-4 mm široke. U NP Prokletije naseljava krečnjačke sipare endemičnog balkanskog reda reda *Arabidetalia flavescens* Lakušić 1966. i planinske rudine na krečnjacima potklase *Edraianthetea* Lakušić 1970. Cvjeta ljeti. Endem je Balkanskog poluostrva.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 39.

Alyssum scardicum (foto: Halil Markišić)

Amelanchier ovalis (foto: Halil Markišić)

AMELANCHIER OVALIS Medik. (fam. Rosaceae), **kozja jabučica** (alb. sqapthi), listopadni grm 0,5 do 3 m visine. Kora je sivosmeđa, kasnije tamnosmeđa. Listovi su jajoliki, okruglasti ili eliptični, s okruglom ili slabo srcastom osnovom, nepravilno nazubljenog ruba, u početku pahuljastovunasti, kasnije goli, osim uz srednji nerv, 2-4 cm dugački i 2-5 cm široki. Cvjetovi su bijeli, skupljeni u gustim 5-8 cvjetnim gronjama. Plodovi su crni, sočni, slatki, modrikasto nahukani. Zri u avgustu. U NP Prokletije raste na otvorenim kamenjarama i termofilnim šumama brdskog pojasa Brade, Zastana, Vajuše, Volušnice i drugih krečnjačkih planina. Submediteranski florni element.

Lit.: Čedomil Šiljić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 99.

AMPHORICARPOS NEUMAYERIANUS (Vis.) Greuter (fam. Compositae), **krčagovina** (alb. amphorikarpi i Neumajerit), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom, jednostavnom, dlakavom stabljikom, u donjem dijelu sa listovima, a u gornjem dijelu bez listova. Listovi su sa drškama, lancetasti, 3-9 mm široki, šiljati, sa lica zeleni, sa naličja bijelo pustenasto dlakavi. Cvjetovi su svijetlo roze do bijele boje, cjevasti, grupisani u terminalne glavičaste cvasti. Glavice su pojedinačne, 1,5 do 2 cm u prečniku, obavijene kožastim listićima koji se preklapaju kao crijepovi na krovu. Plod oblikom podseća na amforu, po čemu je rod dobio ime – *Amphoricarpus*. Po obliku ploda je i u narodu ova biljka nazvana – *krčagovina*. Biljka naseljava pukotine krečnjačkih stijena gorskog i subalpijskog pojasa. Reliktni endem je zapadnog i južnog dijela Balkanskog poluostrva. U nacionalnom parku Prokletije raste na Trojanu, Volušnici, Vajuši, Zastanu, Karanfilima, Vezirovoj Bradi, Bjeliču. Cvjeta ljeti. Međunarodno je značaja i zakonom zaštićena biljka.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 147. Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“* J. Rohlene, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 130. Danka Caković, *Amphoricarpus neumayerianus* (Vis.) Greuter, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 45-46.

Amphoricarpus neumayerianus (foto: Halil Markišić)

ANACAMPTIS MORIO (L.) R. M. Bateman Pridgeon & M. W. Chase (fam. Orchidaceae), **jorgovan, kaćunak** (alb. salepi morio), višegodišnja zeljasta biljka, 8-40 cm visoka. Krtole su cijele i najčešće loptaste. Stabljika je uspravna, u gornjem dijelu malo ljubičasta. Listovi su široko do izduženo lancetasti. Cvast je gusta. Cvjetovi su ljubičasti, sa izraženim zelenim nervima, rijetko bijeli ili žučkasti. Listići perigona grade kratku, zatupastu kacigu. Usna je široka, sa bijelom osnovom, na kojoj su tamnije purpurne pjege. Ostruga je valjkasta, kriva, na vrhu malo naduvena. Naseljava livade, šikare i rubove šuma. Cvjeta ljeti. Vrsta je subsrednjeevropski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Ljubomir Mišić & Radomir Lakušić, *Livadske biljke*, IP „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo - Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990, str. 138.

Anacamptis morio (foto: Halil Markišić)

ANDROSACE HEDRAEANTHA Griseb. (fam. Primulaceae), višegodišnja busenasta biljka, ševerno skadarsko-pindski endem. Cvjetna stabljika je obrasla sitnim zvjezdastim dlakama. Listovi su izduženo lancetasti, tupi, po obodu prorijeđeno kratko trepljavi. Drške priperaka su kratko maljave. Cvjetovi su crvenoljubičasti, po 3-10 na vrhu stabljike. Naseljava visokopla-

ninske rudine i kamenjare. Konstatovana je na Hridskim kršima.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 242. V. Nikolić, Fam. Primulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 492.

Androsace hedraeantha (foto: Halil Markišić)

ANDROSACE VILLOSA L. (fam. Primulaceae) (alb. androsaci kalesh) mala višegodišnja busenasta biljka. Stabljika je nježna. Listovi su u gustim rozetama, linearni ili linearno lancetasti, tupi, cijelog oboda. Na stabljici je 1-6 cvjetova. Krunica je snježno bijela, sa žutim ždrijelom. Obod krunice je ravan, proširen, sa režnjevima obrnuto srcastog oblika. Naseljava planinske rudine alpijskog pojasa. Cvjeta krajem proljeća. Josef Rohlena je u djelu *Conspectus flora Montenegrinae* navodi za: „Maglić Pivski, Ledenica, Sinjavina, Hum Orahovski, Kučke planine, Kom, Bjelasicu, i dr.“. U NP Prokletije konstatovali smo je u Bogičevici (Tromeđa).

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 242. V. Nikolić, Fam. Primulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 492.

Androsace villosa (foto: Halil Markišić)

Androsace villosa (foto: Halil Markišić)

ANEMONE NEMOROSA L. (fam. Ranunculaceae), **bijela šumarica** (alb. fillikatja e pyjlit), višegodišnja zeljasta biljka, sa vodoravnim rizomom i uspravnom stabljikom. Prizemni list je trodjelan, na dugačkoj dršci. Listovi ovoja su trodjeli, sa 1-2 cm dugačkim drškama, po tri u pršljenu. Režnjevi listića su po obodu nepravilno testerasti. Cvjetovi su pojedinačni, bijeli, 1,5-3 (4) cm u prečniku, na dugačkim drškama, ponekad ružičasto nahukani sa spoljašnje strane. Naseljava mezofilne šume i šikare od brdskog do subalpijskog pojasa. Cvjeta rano s proljeća. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, Svjetlost, Sarajevo, 1988, str. 42.

Anemone nemorosa (foto: Halil Markišić)

ANEMONASTRUM NARCISSIFLORUM (L.) Holub (fam. Ranunculaceae), **bijeli jablan** (alb. fillikatja lulenarcizi), višegodišnja zeljasta biljka, 15-40 cm visoka. Stabljika je strčeće dlakava. Prizemni listovi su na drškama, perasto petodjelni, a svaki dio rascijepljen na 3-7 konaca. Na stabljici se nalaze 3 sedeća lista, na isti način dijeljena. Cvast je zbijena, štitasta, sastavljena iz više cvjetova, koji podsećaju na cvjetove narcisa. Cvjetovi su na drškama; latice su objajaste, bijele, ima ih pet; prašnika je puno, antere su žute; plodnica je više; plodovi su krupni, spljošteni, okruglasti, sa kratkim kljunom. Na Prokletijama optimum nalazi u ekosistemima planinskih rudine na silikatima reda *Seslerietalia comosae* (Sim.) Lakušić 1964. Cvjeta ljeti. Prpada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 30.

Anemonastrum narcissiflorum (foto: Halil Markišić)

ANEMONE RANUNCULOIDES L. (fam. Ranunculaceae), **žuta šumarica** (alb. fillikatja e verdha), višegodišnja zeljasta biljka, sa vodoravnim, valjkastim rizomom, do 30 cm visoka. Ovojni listovi su sa drškama, u pršljenu po 3 lista, koji su do osnove trodjeli. Režnjevi su krpno tupo nazubljeni. Cvjetovi su žuti, 1,5-2 (2,5) cm u prečniku, na dugačkim i dlakavim drškama.

Cvjeta rano s proljeća. Naseljava mezofilne šume i šikare od nizinskog do gorskog pojasa. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Pripada srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, Svjetlost, Sarajevo, 1988, str. 43.

Anemone ranunculoides (foto: Halil Markišić)

ANGELICA SYLVESTRIS L. (fam. Umberiferae), **divlja anđelika** (alb. angjelika pyjor), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom, golom, šupljom, izbrazdanom, u gornjem dijelu razgranatom stabljikom, visokom do 150 cm. Listovi su dugački do 60 cm, 2-3 puta perasto dijeljeni, na dugačkim šupljim drškama, sa velikim rukavcem. Listići su jajasti ili jajasto lancetasti, do 9 cm dugački, šiljati, duž oboda sitno testerasti. Štitovi su veliki, sa 20-30 maljavih zrakova različite dužine. Štitići su sa velikim brojem dvopolnih cvjetova. Ovojni listići štitića nijesu razvijeni ili samo 1-3 končasta listića. Ovojni listići štitića su mnogobrojni, končasti, po obodu trepavičavo dlakavi. Krunični listići su lancetasti, bijeli, rjeđe ružičasto crveni. Plod je široko elipsoidan, spljošten, sa 3 istaknuta i 2 široka krilata rebra, do 5 mm dugačak. Cvjeta od jula do septembra. Raste na vlažnim livadama, na obalama rijeka i potoka, u svijetlim i vlažnim šumama i šikarama, na šumskim proplancima. Ljekovita je biljka.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-nae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 223.

Angelica sylvestris (foto: Halil Markišić)

ANTENNARIA DIOICA (L.) Gaertn. (fam. Compositae), **srcopuc, smilje** (alb. antennaria dioike), višegodišnja biljka, 6-25 cm visoka, sa razgranatim, puzećim, valjkastim, nadzemnim rizomom, pokrivena svilasto vunastim dlakama. Iz rizoma izbijaju rozete mnogobrojnih lopatičastih listova koji su sa lica zeleno bjeličasti, a sa naličja bijelo vunasti. U gornjem dijelu stabljike listovi su lancetasti do linearni, šiljasti. Na vrhu stabljike je 13-12 glavica, veličine 5-10 mm, na drškama, približene su u štit. Dvopolni cvjetovi imaju bjeličasto žute ili crvene krunice, a papus im je slabo crvenkasto bijel ili crvenkast. Ženski cvjetovi su sa bijelim, ružičasto crvenim do crvenim krunicama, a papus im je bijele boje. Raste po suhim pašnjacima brdskog i gorskog pojasa, te u planinskim rudinama subalpijskog i alpijskog pojasa. Cvjeta ljeta. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 152.

Antennaria dioica (foto: Halil Markišić)

ANTHEMIS CRETICA L. subsp. **CARPATICA** (Willd.) Grierson (fam. Asteraceae), **karpatski jarmen** (alb. syvičja e karpait), višegodišnja zeljasta biljka, 5-15 cm visoka. Stabljike su brojne, u gornjem dijelu bez listova, negranate, uspravne, razrijeđeno kovrdžavo dlakave sa jednom glavicom. Listovi sa drškama, dvostruko perasto dijeljeni, a u gornjem dijelu stabljike jednostavnije dijeljeni. Njihove drške sa svake strane su sa 1-2 režnja. Glavice 3-4,5 cm u prečniku, na dugačkim drškama. Listići involukruma su zeleni, po obodu nazubljeni i smeđecrni. Središnji cvjetovi su žuti, a obodni jezičasti i bijeli. Naseljava planinske rudine na silikatima *Seslerietzalia comosae* (Sim.) Lakušić 66., na Starcu, Bogičevici i Hridu. Cvjeta ljeti. Pripada karpatskom flornom elementu.

Anthemis cretica subsp. *carpatica*
(foto: Halil Markišić)

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 143.

ANTHYLLIS AUREA Host (fam. Fabaceae), **zlatni ranjenik** (alb. antili raruar), višegodišnja zeljasta biljka, pokrivena priljubljenim svilastim dlakama. Stabljika je poluuspravljena, nerazgranata. Listovi su većinom sa 6-9 pari izduženo eliptičnih listića. Cvasti su glavičaste, krupne bez ovojnih listova ili su ovi udaljeni od cvasti. Drška cvasti je dugačka. Cvijet je sa vrlo kratkom drškom. Čašica je pokrivena malobrojnim priljubljenim dlakama. Krunični listići su zlatnožuti, skoro duplo duži od čašice. Mahuna je izdužena, gola, šiljata, sa izduženim vrhom. Endemit je Balkanskog poluostrva. U NP Prokletije nseljava planinske rudine na krečnjaku reda *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 66. Cvjeta ljeti. Pripada jugoistočno i istočno ilirsko-ševerno skardsko pindskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 73.

Anthyllis aurea (foto: Halil Markišić)

Anthyllis vulneraria (foto: Halil Markišić)

ANTHYLLIS VULNERARIA L. (fam. Fabaceae), **ranjenik** (alb. antili shëruese), polužbun, rijetko jednogodišnja, dvogodišnja ili višegodišnja biljka, sa snažnim korijenom i kratkim nadzemnim rizomom. Stabljika je dlakava, obično poluuspravljena, okrugla, 5–40 (60) cm visoka. Prizemni listovi su na prilično dugačkim drškama, sastavljeni od 1-4 para manje-više zakržljalih izduženo jajastih do eliptičnih ili lancetastih listića, a listovi stabljike imaju 7 pari listića. Brojni cvjetovi su skupljeni u prividne vršne krupne glavičaste cvasti, koje su pojedinačne ili po dvije zajedno. Raste po suvim livadama, pašnjacima i kamenjarama svih vegetacijskih pojaseva. Ljekovita je i medonosna biljka. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu. Ima više subspecijskih oblika. Pored tipske podvrste, u NP Prokletije javljaju se: *Anthyllis vulneraria* subsp. *pulchella* (Vis.) Bornm

Anthyllis vulneraria subsp. *pulchella*
(foto: Halil Markišić)

(Tromeđa na Bogičevici) i *Anthyllis vulneraria* subsp. *alpestris* (Schult.) Asch. & Graebn (Visitor, Zeletin, Prokletije).

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 191-193. N. Diklić, Rod *Anthyllis*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 482-487.

ARABIS ALPINA L. (fam. Cruciferae), **gušarka** (alb. arabësi alpin), višegodišnja zeljasta biljka sa stolonima. Stoloni se završavaju sa rozetom listova ili sa rozetom i izdankom. Stabljka je dlakava, olistala, do 40 cm visoka. Listovi rozete su izduženo obrnuto jajasti, suženi u kratku dršku, grubo nazubljeni, dlakavi. Listovi na stabljici su sedeći, jajasti, sa srcastom osnovom. Cvjetovi su bijeličasti ili žućkasti, u gustim grozdastim cvastima. Plod je ljuska, a seme okruglo, glatko, sa širokim krilcima. U NP Prokletije rasprostranjena je podvrsta *Arabis alpina* subsp. *flavescens* Griseb. Raste na kamenitim mjestima, oko sniježnika, pored potoka u subalpijskom i alpinkom pojasu.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florae Montenegrinae*, Preslia, 20-21, Praha, 1941-1942, str. 81. M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: *Flora SR Srbije IX*, SANU, Beograd, 1972, str. 279-280.

Arabis alpina (foto: Halil Markišić)

ARCTIUM LAPPA L. (fam. Compositae), **čičak** (alb. rrodhja), dvogodišnja ili višegodišnja biljka, do 1,5 m visoka. Ima do 0,5 m dugačak, mesnat, iznutra bijeli, korijen. Stabljika je uspravna, snažna razgranata, često crvenkasta, a grančice su uspravno strčeće, mnogobrojne i vunasto maljave. Listovi su sa drškama, srcastojajasti, na rubu obično slabo nazubljeni i valoviti, sa gornje strane zeleni, razrijeđeno maljav, sa donje strane pustenasti i sivkasto bijeli. Prema vrhu biljke listovi su sve manji. Cvjetne glavice su loptaste, 3-3,5 cm u prečniku, obavijene sa lepljivim bodljama i složene u gronjaste cvasti. Listići involukruma su usko linearni, goli, zeleni, na vrhu sa žućkastim kukama. Krunica je purpurno crvena. Raste pored puteva, uz ograde, oko naselja, po zapuštenim mjestima. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 89.

Arctium lappa (foto: Halil Markišić)

ARCTOSTAPHYLOS UVA-URSI (L.) Sprengel (fam. Ericaceae), **medvjede grožđe** (alb. rrusharusha), nizak, razgranat, po podlozi polegao, zimzeleni grm. Ogranci su mu do 1m dugi, a kora im je crvenosmeđa. Listovi su kožasti, debeli, goli, sjajni, tamnozeleni, s donje strane svjetliji i sa izraženom nervaturom, oko 3 cm dugi i 6-16 mm široki. Plod je bobica crvene boje. U listovima i plodovima sadrži dosta tanina i glikozida arbutina, pa se od davnina upotrebljavaju kao diuretik i antiseptik u narodnoj i naučnoj medicini. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Naseljava planinske vrištine i rudine, gdje obrazuje guste tepihe na manjim i većim površinama. Pripada (arktičko) – borealno-montano-subalpisko-cirkumpolarnom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 89.

Arctostaphylos uva-ursi (foto: Halil Markišić)

AREMONAAGRIMONIOIDES (L.) DC. (fam. Rosaceae), **pavlovac** (alb. aremonia si rodhëz), višegodišnja zeljasta biljka, 5-35 cm visoka, sa dugačkim i granatim rizomom. Izdanci su posuti štrčecim dlakama. Stabljika je okrugla, ustajuća ili uspravna. Listovi rozete su isprekidano perasti, sa 3 ili 5 većih i 2 ili 4 manjih listića, grubo ili često nepravilno nazubljeni. Zalisci prizemnih listova su smeđi, po obodu cijeli ili nazubljeni sa 2-3 režnja. Listovi stabljike su jednostavniji od

listova rozete. Zalisci listova stabljike su jajasto lancetasti. Cvasti su gronjaste. Čašičnih listića, listića dvojne čašice i kruničnih listića ima po 5, a prašnika 5-10. Raste po šumama i šibljaci-ma brdskog i gorskog pojasa. Cvjeta s proljeća. Pripada submediteranskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 65.

ARMERIA CANESCENS (Host) Boiss. (fam. Plumbaginaceae), **babina svila** (alb. armeria e zbardhur), višegodišnja zeljasta biljka sa nadzemnim rizomom na kome se nalazi rozeta od mnogobrojnih linearno lancetastih listova i stabljika bez listova (skapus), 30-40 cm visok. Spoljašnji listovi rozete su kraći i širi, a unutrašnji 7-16 cm dugački.

Armeria canescens (foto: Halil Markišić)

Cvjetovi su nježno ljubičasti, grupisani na vrhu skapusa u glavičastu cvast 2- 2,5 cm široku. Listići involukruma su po obodu shokožasti, spoljni šiljasti, a unutrašnji tupi. Latica i prašnika je po pet, a tučak je jedan. Raste na planinskim rudinama i kamenjarama. Pripada balkanskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Plumbaginaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 95.

Armonia agrimonioides (foto: Halil Markišić)

ARTEMISIA ABSINTIUM L. (fam. Compositae), **bejturan, pelin** (alb. pelini), višegodišnja, polužbunasta biljka, 60-120 cm visoka. Stabljika je uspravna, razgranata, pri dnu odrvenela, bijelo pustenasto dlakava, obrasla brojnim nasuprotnim listovima koji su sa obje strane gusto bijelo svilasto pustenasto dlakavi. Prizemni listovi su na drškama, 3 puta perasto dijeljeni, a oni na stabljici imaju kratku dršku ili su sedeći, 1-2 puta perasto izdijeljeni. Žučkaste cvjetne glavice, 3-4 mm u prečniku, vise na kratkim drškama, složene u jako granate metličaste cvasti. Listići involukruma poredani su u dva reda, sivo svilasto pustenasto dlakavi, na vrhu zaokruženi. Središnji cvjetovi su dvopolni, a obodni su ženski sa žigovima znatno iznad krunice. Cvjeta ljeti. Raste oko kuća, u baštama, pored puteva, na osunčanim i kamenitim mjestima. Pripada evroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 158-159.

Artemisia absinthium (foto: Halil Markišić)

ARUM MACULATUM L. (fam. Araceae), **kozlac** (alb. këlkasa), višegodišnja biljka sa cilindričnim rizomom i sa 2-3 kopljasta lista pri osnovi stabljike. Listovi su dugački do 7 cm, sa mrežastom nervaturom i često izduženim srednjim dijelom. Lisne drške su dugačke, i pri osnovi proširene u lisni rukavac. Priperak je spolja zelenkast, iznutra žućkast, u donjem dijelu i pri obodu svijetlo purpuran, prema vrhu se sužava u ovalan i lancetast dio 4 cm dugačak i 2 cm širok. Dio cvasti sa muškim cvjetovima je 3-4 puta kraći od dijela sa ženskim cvjetovima. Gornji dio cvasti je cilindričan, ljubičast, rjeđe žućkast. Plod je narandžasto crvena bobica. Raste po šibljacima, liščarskim i listopadnim šumama. Pripada srednjoevropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 178.

Arum maculatum (foto: Halil Markišić)

ARUNCUS DIOICUS (Walter) Fernald (fam. Rosaceae), **šumska kozja brada** (alb. arunku dioik), višegodišnja biljka 90-200 cm visoka. Rizom je drvenast i jako granat, a stabljika negranata, prava, kosa, gola. Listovi su sa dugačkim drškama, dvostruko perasti, do 1 m dugački. Listići su široko jajasti ili duguljasto jajasti, na kratkim drškama ili sedeći, ušiljeni, oštro dvostuko testerasto nazubljeni, terminalni listić je sa drškom. Cvjetovi su oko 5 mm u prečniku, najčešće jednopolni, žućkastobijeli (muški) ili bijeli (ženski), skupljeni u piramidalno metličastu cvast, do 50 cm dugačku. Raste po ivicama šuma, bukovim i bukovo-jelovim šumama. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: B. Jovanović, Fam. Spiraeaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 8-10.

Aruncus dioicus (foto: Halil Markišić)

ASARUM EUROPAEUM L. (fam. Aristolochiaceae), **kopitnjak** (helmetuni evropian), višegodišnja zeljasta biljka sa puzećim, kratkim, člankovitim i granatim rizomom, visoka 4-10 cm. Pri osnovi stabljike nalazi se 3-5 listića, a na vrhu stabljike su 2, rijetko 3-4 lista. Listovi su bubrežasti, glatki, cijelog ruba, mutnozeleni, sa naličja ljubičasti. Između listova na vrhu stabljike nalazi se 1 cvijet na kratkoj dršci. Perigon je zvonast, 15 mm u promjeru, spolja smeđe zelenkast, iznutra smeđe crven, sa 3-4 ušiljena režnja. Ima 12 prašnika poređanih u dva kruga. Žig je šestozrakast. Raste po hrastovim, bukovim i bukovo-jelovim šumama, po šibljacima i u zajednicama bora krivulja. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 29.

Asarum europaeum (foto: Halil Markišić)

ASPERULA DOERFLERI Wettst. (fam. Rubiaceae), **Derflerova lazarkinja** (alb. njeđjira e Derflerit), višegodišnja busenasta biljka 3-6 (-10) cm visoka. Stabljika je četvorouglasta, jednostavna ili pri osnovi granata i gola. Listovi su lancetasti, naglo zatupljeni i ušiljeni, po 6-8 u pršljenu, duži od internodija. Cvjetovi su sitni, ružičasti, u gustim cvastima na vrhu stabljike. Krunica je ružičasta, oko 4 mm duga, sa četiri režnja. Vrat tučka je iste dužine ili malo duži od krunice, nadvoje rascijepan. Na Prokletijama ulazi u sastav planinske vegetacije u pukotinama krečnjačkih stijena sveze *Amphoriarpion neumayerii* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Vrstaje ševerno skardsko-pindski endemit, zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 93.

Asperula doerfleri (foto: Halil Markišić)

ASPHODELUS ALBUS Mill. (fam. Xanthorrhoeaceae), **badra, magarulja** (alb. badhra e bardhë), višegodišnja zeljasta biljka sa mnogobrojnim, mesnatim, izduženo zadebljalim korijenovima. Stabljika je bez listova, nije šuplja, do 120 cm visoka. Listovi su prizemni, mnogobrojni, preko 60 cm dugački i 1-2 cm široki. Cvjetovi su bijeli, krupni, šestočlani, sa uzdužnom zelenkastobraon linijom na listićima, skupljeni u vršni, zbijeni grozd. Čaura je široko jajasta, šestougona, a seme crno, oštro, trougaono. Raste na planinskim livadama i pašnjacima. Pripada zapadno-centralno-submediteransko-južnoatlantskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Fam. Liliaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 504-505.

Asphodelus albus (foto: Halil Markišić)

ASTER ALPINUS L. (fam. Compositae), **planinski zvjezdan** (alb. asteri alpin), više-godišnja zeljasta biljka, sa jednostavnom, uspravnom, dlakavom stabljikom koja na vrhu ima, najčešće, jednu cvjetonosnu glavicu. Listovi su sa 3 nerva, dlakavi, prizemni listovi su lopatičasti ili duguljasto objajasti, tupi, postepeno suženi u dršku, a srednji i gornji sedeći i duguljasto lancetasti. Glavica je krupna. Obodni cvjetovi su plavolila boje, a unutrašnji žutonarandžste. Listići ovoja su nježni i preklapaju se kao crepovi. Optimum nalazi u planinskim rudinama na krečnjacima. Pripada arktičkom flornom elementu. Medonosna je biljka. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Danijela Stešević, *Aster alpinus* L. (fam. Cruciferae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 67.

Aster alpinus (foto: Halil Markišić)

ASTRAGALUS FIALAE Degen (fam. Leguminosae), **kozlinac** (alb. arithja i Fialit), više-godišnja zeljasta biljka, sa veoma skraćenom stabljikom koja se gotovo ne primjećuje pa su listovi zbijeni u prizemne rozete. Listovi su pokrivenih priljubljenim sivim dlakama, sastavljeni od 8-13 pari izduženih listića.

Astragalus fialae (foto: Halil Markišić)

Cvasti su kraće od lista u čijem se pazuhu nalaze, sastavljene od manjeg broja gusto glavičasto zbijenih cvjetova. Priperci su kraći od čašice, Cvjetovi u cvati su uspravni. Krunični listići su žučkasti, ponekad prožeti ljubičasto, zastavica na vrhu odsečena. Plod je izdužen, trostran, pokriven nejednako dugačkim bijelim i crnim dlakama. Raste na stijenama i osulinama u subalpskom i alpijskom pojasu. Rasprostranjena je u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Albaniji, Kosovu i Srbiji. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: N. Diklić, Rod *Astragalus*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 300-301.

ASTRAGALUS HYPOGLOTTIS L. (fam. Leguminosae), **kozlinac** (alb. arithja purpurtë), višegodišnja zeljasta biljka, sa poluspravljenom dlakavom stabljikom. Listovi su sa 10-15 pari listića, koji su na vrhu urezani, na naličju dlakavi. Cvasti su guste, sastavljene od 10-20 cvjetova, grozdaste, duže od lista u čijem se pazuhu nalaze. Čašica je pokrivena priljubljenim crnim dlakama. Krunica je tamnocrvena, zastavica mnogo duža od krila. Mahuna je oko 1 cm dugačka, jajasto-trouglasta, pokrivena dugačkim kovrdžavim dlakama. Naseljava subalpijske i alpijske rudine.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 164. N. Diklić, Rod *Astragalus*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 282.

ASTRANTIA MAJOR L. (fam. Umbelliferae), **zvjezdanka** (alb. astrancia e madhe), višegodišnja zeljasta biljka, do 1 m visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna ili granata. Prizemni listovi su sa dugačkim drškama, dlanasto dijeljeni na pet po rubu dvostruko nazubljenih režnjeva. Listovi stabla su sedeći i trodjelni. Cvjetovi su sitni, rozi, 30-50 u štitastoj cvasti,

poligamni; muški su većinom po obodu ili su pomiješani sa ženskim i hermafroditnim u centralnom dijelu cvasti. Cvast je obavijena krupnim ovojnim listovima. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Naseljava listopadne i mješovite šume i šikare, rubove šume i livade. Cvjeta krajem proljeća i ljeti.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 102.

Astrantia major (foto: Halil Markišić)

ATHAMANTA TURBITH (L.) Brot. subsp. **HAYNALDII** (Borbás & R. Ueschtr.) Tutin (fam. Umbelliferae), **Hainaldova nevesika** (alb. atamanta i Hainaldit), endemična, višegodišnja zeljasta biljka. Rizom je horizontalan, a stabljika uspravna, razgranata, dlakava, okrugla, do 50 (80) cm visoka. Listovi su višestruko perasto dijeljeni, prizemni na peteljka, a na stabljici sedeći, sa široko bijelo obrubljenim rukavcem. Cvjetovi su sitni, bijeli, u štitastoj cvasti, sastavljenoj od 12-22 zraka. Naseljava pukotine krečnjačkih stijena od brdskog do subalpijskog pojasa Nacionalnog parka. Cvjeta početkom ljeta. Ilirski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 78.

Athamanta turbith (foto: Halil Markišić)

ATROPA BELLADONNA L. (fam. Solanaceae), **divlji duhan** (alb. helmarina), višegodišnja zeljasta biljka, visoka do 2 m. Stabljika je uspravna, snažna, debela, u gornjem dijelu razgranata, zelena ili crvenoljubičasta. Listovi su meki, tamnozeleni, 10-15 (20) cm dugački i 8-10 (15) cm široki, jajasti do eliptični, zašiljeni, po obodu cijeli, postepeno se sužavaju u kratku dršku. Cvjetovi su krupni, nalaze se u pazuhu listova, pojedinačni su, rjeđe po 2 zajedno. Krunica je cjevasto-zvonasta, 2-3 cm dugačka, spolja prljavo tamnoljubičasta, iznutra pri vrhu prljavo braonkasta, pri dnu prljavožuta, sa crvenim žilicama. Prašnika je 5, a tučak 1. Plod je crna, sjajna, kiselnasta bobica, puna ljubičastog soka. Raste po krčevinama i požarištima, po obodu šuma, rjeđe pored putevai rijeka. Cvjeta ljeti. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 103.

Atropa beladonna (foto: Halil Markišić)

AUBRIETA COLUMNAE Guss. subsp. **CROATICA** (Schott, Nyman & Kotschy) Matt (fam. Brassicaceae), **tarčuka** (alb. aubrieta shyllake) višegodišnja endemična, zeljasta, niska, nježna biljka. Listovi su naizmjenični, bez zalisaka. Cvjetovi su ljubičaste boje, u gronjama. Plod je ljuščica, zvjezdasto dlakava. Raste u busenima ili pojedinačnou pukotinama stijena na malim terasama iznad sniježnika. U nacionalnom parku je rijetka. Nađena je u subalpijskom pojasu Bjeliča i Karanfilima (kod Grbajskog Zastana). Pripada dinarskom flornom elementu.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroe*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 83.

Aubrieta columnae (foto: Halil Markišić)

BARBAREA BALCANA Pančić (fam. Brassicaceae), **balkanska repnica** (alb. barbarea ballkanase), višegodišnja zeljasta biljka, endemit Balkanskog poluosreva. Stabljika je visoka 30-70 cm, uspravna, uglasta, u donjem dijelu pokrivena strčecim dlakama. Listovi na donjem dijelu stabljike su perasto dijeljeni. Vršni režanj lista je najveći, jajasto-srčast ili okruglast, po obodu prorijeđeno nazubljen, do 10 cm dugačak. Bočnih režnjeva su mnogo manji od vršnog, ima ih 1-2 para. Cvjetovi su žuti, a cvast

je kratka, uspravna ili lučno poluuspravljena, složena u vidu gronje. Raste uz planinske potoke i na vlažnim mjestima. Plod je ljuska, bočno spljoštena, 1,5-2,5 cm dugačka i 1,5-2 mm širka. Rasprostranjena je u Crnoj Gori (Prokletije - Bogičevica), na Kosovu (Prokletije - Kurvala), u Albaniji (Prokletije) i u Bugarskoj.

Lit.: N. Diklić, Rod *Barbarea*, In. Mladen Josifović, *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 227-228.

Barbarea balcana (foto: Halil Markišić)

BELLIDIASTRUM MICHELII Cass. (fam. Asteraceae), **bijeli zvjezdan** (alb. asteri yllbukur), zeljasta biljka, 10-30 cm visoka. Stabljika je bez listova, sa jednom glavicom. Listovi prizemni, u rozeti, objajasti ili eliptični, suženi u dršku, na vrhu tupo nazubljeni. Cvjetna glavica je uspravna, 20-40 mm u prečniku. Involukrum je široko zvonast, često crvenkasto prevučen, sa zeljastim lancetastim listićima. Središnji cvjetovi su žuti, ima ih preko 100. Obodni cvjetovi su bijeli ili ružičastobijeli, dvostruko duži od središnjih cvjetova. U NP Prokletije naseljava pukotine krečnjačkih stijena subalpijskog i alpijskog pojasa reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. i, rjeđe, subalpijske rudine na karbonatima reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 138.

Bellidiastrum michelii (foto: Halil Markišić)

BELLIS PERENNIS L. (fam. Compositae), **bijela rada** (alb. luleshqerra shumëvjeçare), višegodišnja zeljasta biljka koja na 4–15 (20) cm visokom skapusu (drška) nosi po jednu cvjetnu glavicu. Listovi su lopatičasti do objajasti, sa jednim nervom, naglo suženi u peteljku, nepotpuno tupo nazubljeni ili testerasti, skupljeni u prizemnu rozetu. Cvjetna glavica je oko 15, rijetko do 30 mm u prečniku. Središnji cvjetovi su žuti, dvopolni, cjevasti, a obodni jezičasti, ženski, bijeli, na vrhu ponekad ružičasti, duži od involukruma. Raste pored puteva, po ledinama, proplancima, travnjacima voćnjacima, livadama brdskog i gorskog pojasa. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Cvjetne glavice se koriste u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 151.

Bellis perennis (foto: Halil Markišić)

BETULA PENDULA Roth. (fam. Betulaceae), **breza** (alb. mšstekna e bardhë), listopadno drvo do 30 m visoko, sa rijetkom, nepravilnom, ovalnom krošnjom i prečnikom debla 40 – 60 cm. Kora debla mladih stabala pokrivena je tankom bijelom kožicom, koja se ljušti u horizontalnim trakama. Listovi su trouglasto-rombičnog oblika, na vrhu zašiljeni, pri osnovi široko klinasti. Lisna peteljka je gola, dugačka 2 -3 cm. Muški i ženski cvjetovi su u resama. Muške rese dugačke su do 6 cm i obično vise po dvije na kraju grančica, bez drške, formiraju se u jesen. Ženske rese su oko 2 cm dugačke, stoje na drškama, pojavljaju se u proljeće. Česta je po krčevinama i požarištima, a pojedinačno se javlja i u raznim šumskim zajednicama. Pripada subjužnosibirskom flornom elementu. Listovi, pupoljci i sok breze se koriste u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 18.

Betula pendula (foto: Halil Markišić)

Bistorta vivipara (foto: Halil Markišić)

BISTORTA VIVIPARA (L.) Delarbre (fam. Polygonaceae), **živorodni dvornik** (alb. nejca vivipare), višegodišnja, niska, planinska biljka. Stabljika je uspravna, sa svega 2-3 internodije. Orheje su gole, bez resa. Listovi su kožasti, izduženo-eliptični, kopljasti ili linearni, sa suženom osobovom, goli. Cvast je vršni, usko valjkasti, gust klas. Cvjetovi su bijeli ili nešto rozikasti, petodjelni. Prašnika je 6 (8), stubića 3. Žigovi su okrugli. Orašica je trostrana, gola, sjajna. Rasprostranjena je u vegetaciji apijskih rudina NP Prokletije. Pripada arktičkom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 19.

BRUCKENTHALIA SPICULIFOLIA (Salisb.) Reichenb. (fam. Ericaceae), **crna trava** (alb. brukentalia gjethekallizë), vječnozeleni, polegli, gusto granat, grmić sa ustajućim tankim grančicama. Listovi su po 4 u pršljenu ili spiralno raspoređeni, linearni, dugački 3-6 mm i široki 0,5 mm, zašiljeni. Cvjetovi su na peteljka, ružičasti, zvonasti, sitni, četvoročlani, u terminalnim gustim grozdovima dugačkim 1,5 do 3 cm. U NP Prokletije raste u subalpijskom pojasu silikatnih masiva (Starac, Bogićevica, Hrid) u vegetaciji vriština sveze *Bruckenthalion spiculifoliae* Horvat 1949. Plod je čahura. Pripada karpatsko-balkanskom flornom elementu. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom. Cvjeta ljeti.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 90. Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore, Dopuna „Conspetus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 96. Danijela Stešević, *Bruckenthalia spiculifolia* (Salisb.) Reichenb. (fam. Ericaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 112.

Bruckenthalia spiculifolia (foto: Halil Markišić)

CALTHA PALUSTRIS L. (fam. Ranunculaceae), **kopitac** (alb. lëpushtra e kënetës), višegodišnja zeljasta biljka sa jakim žiličastim rizomom. Stabljika je polegla ili ustajuća, u gornjem dijelu granata, sa mnogo cvjetova, šuplja, gola, zelena, pri osnovi najčešće crvenkasta, 15-30 cm visoka. Prizemni listovi su sa dugačkim drškama, okruglasto srcasti do bubrežasti, nazubljeni, sjajni. Cvjetovi su žuti, pojedinačni. Latica je 5, prašnika i tučkova puno. Plod je miješak, poprečno sa žilicama. U Nacionalnom parku je rasprostranjena. Raste pored potoka i rječica, na močvarnim mjestima. Cvjeta krajem proljeća. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 214-216.

Caltha palustris (foto: Halil Markišić)

CAMPANULA ABIETINA Griseb. (fam. Campanulaceae), **zvončić** (alb. lulekambana e hapur), zeljasta dvogodišnja do višegodišnja biljka, pri osnovi sa kraćim sterilnim lisnatim izdancima, visoka 20-60 cm. Stabljika je gola ili malo dlakava, jednostavna ili sa rijetkim jednocvjetnim granama. Donji listovi su lopatasti i suženi u dugu dršku, srednji suženi u dršku ili šedeći, a najgornji samo šedeći. Biljka ima do 7 cvjetova, rijetko više. Čašica je sa dugim šiljastim zupcima. Krunica je ljevka, dva puta duža od čašice, blijedo ili zagasitoljubičaste boje. Režnjevi žiga su povijeni. Naseljava planinske livade i pašnjake. Pripada mezijijsko-karpatkom flornom elementu. Međunarodno je značajna i zaštićena vrsta.

Lit.: M. Obradović, Fam. Campanulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 553.

Campanula foliosa (foto: Halil Markišić)

Campanula abietina (foto: Halil Markišić)

CAMPANULA FOLIOSA Ten. (fam. Campanulaceae), **zvončić olistali** (alb. lulekambana gjetheshumë) višegodišnja zeljasta biljka, endem Balkanskog poluostrva. Stabljika je uspravna, jednostavna, u donjem dijelu dlakava, lisnata (foliosus – lisnat). Listovi u donjem dijelu stabljike su široko jajasti, pri osnovi srcasti ili okruglasti, sa dugačkim drškama. U gornjem dijelu stabljike listovi su eliptično jajasti, testerasto nazubljeni, često pri osnovi stegnuti. Na vrhu stabljike je mnogocvjetna glavica. Gornji listovi su jajasti, opkoljavaju glavicu u obliku involukruma. Krunica je upola duža od čašice, ljevka, ljubičaste boje. Raste po obodima šuma i subalpijskim livadama. Rohlen je navodi za Komove, Lukavicu, Visitor i Šekiricu. Rasprostranjena je u NP Prokletije (Memina planina, Vezirova Brada).

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 346. M. Obradović, Fam. Campanulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 537.

CAMPANULA PERSICIFOLIA L. (fam. Campanulaceae), **zvončić**, (alb. lulekambana djethepješhe), višegodišnja zeljasta biljka, do 1 m visine. Stabljika je uspravna, gola, jednostavna ili slabo granata. Donji listovi stabljike su izduženi i postepeno suženi u dršku, a srednji su šedeći i manje-više kopljasti. Cvjetovi su lila boje, 2-4 cm dugački, široko zvonoliki, ušedeći na pet režnjeva, formiraju 3-5 cvjetni jednostavan grozd. Raste na gorskim i subalpijskim livadama, pašnjacima, uz rubove šuma i šumama Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Evroazijski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 147.

Campanula persicifolia (foto: Halil Markišić)

Campanula rotundifolia (foto: Halil Markišić)

CAMPANULA ROTUNDIFOLIA L. (fam. Campanulaceae), **zvonce okruglolisno** (alb. lulekambana gjetherrumbullake), zeljasta višegodišnja biljka sa puzećim rizomom od koga polaze uspravljene ili prave stablike 10-60 (90) cm visoke. Listovi u rozeti su srcasto okrugli ili bubrežasti, na dugačkim drškama. U donjem dijelu stabljike listovi su trakasto-kopljasti, na kratkim drškama. Pri vrhu stabljike listovi su šedeći i usko trakasii. Cijev čašice je trakasta ili končasta, gola. Krunica je 1-2 cm dugačka, zvonasta, ušedeća 1-3, blijede ili lila boje. Naseljava pukotine stijena i planinske kamenjare. Veoma je varijabilna vrsta.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 347-348. M. Obradović, Fam. Campanulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 544-546.

CAMPANULA TRACHELIUM L. (fam. Campanulaceae), **zvončić brazdasti**, (alb. kambanore traketit), višegodišnja zeljasta biljka do 100 cm visok. Stabljika je uspravna, oštro uglasta, najčešće obrasla grubim dlakama. Listovi su naizmjenični, cijeli, trouglasto-srcoliki, dvojno grubo nazubljeni, kratko dlakavi, donji na drškama, a u gornjem dijelu stabljike sedeći. Cvjetovi su plavoljubičasti, krupni, zvonoliki, grade rastresitu cvast. Čašica ima trakasto-kopljaste, oštre i dlakave zupce. Raste u šumama, šikaraama, na kamenjarama i proplancima Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti.

Lit.: M. M. Janković, Fam. Campanulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, SANU, Beograd, 1974, str. 540-542.

Campanula trachelium (foto: Halil Markišić)

CAMPANULA TRICHOCALYCINA Ten. (fam. Campanulaceae), **kosica** (alb. asineuma kupëqime), višegodišnja zeljasta biljka, sa uspravnom, ravnomjerno olistalom, jednostavnom stabljikom. Listovi su nježni, jajasti ili izduženi, sedeći ili na kratkim drškama, grubo i oštro nazubljeni. Cvjetovi su na drškama, pojedinačni ili po 2-3 u pazuhu brakteja, koje se završavaju bodljama, skupljeni u prost ili pri osnovi granat grozd. Čašični zupci su bodljikavi i rašireni. Krunica je plavolila boje, dva puta duža od čašičnih zubaca. Plod je čaura. Rasprostranjena

je u NP Prkletije. Raste u planinskim šumama i proplancima. Endem je jugoistočnog dijela Balkanskog poluostrva. Cvjeta ljeti.

Lit.: M. Obradović, Fam. Campanulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, SANU, Beograd, 1974, str. 563.

Campanula trichocalycina (foto: Halil Markišić)

CARDAMINE GLAUCA DC. (fam. Brassicaceae), **režuha** (alb. kardamini i rimtë), jednogodišnja ili dvogodišnja, rijetko višegodišnja biljka, 8-15 cm visoka, siva, gola, sa više stabala od osnove granatih, često vijugavo povijenih. Prizemni listovi su sa dugačkim drškama, cijeli ili ušeceni na tri režnja, a u donjem dijelu stabla listovi su perasto ušeceni, a u gornjem dijelu stabla listovi su 2-4 perasto ušeceni, sa vrlo uzanim, duguljastim, zašiljenim režnjevima. Latice su bijele, jajaste, pri osnovi u rukvac

sužene, na vrhu urezane. Naseljava subalpijske i alpijske kamenjare Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Pripada apeninsko-balkanskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Rod *Cardamine*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 253-254.

Cardamine glauca (foto: Halil Markišić)

CAREX ATRATA L. (fam. Cyperaceae), **crni šaš** (alb. presja e zezë), višegodišnja, zeljasta, gusto busenasta biljka, 15-50 (60) cm visoka. Stabljike su trouglaste, u donjem dijelu pokrivene listovima. Listovi su linearni, ka vrhu postepeno suženi, pri osnovi sa kratkom ligulom. Cvast je kratka, na vrhu malo povijena, sastavljena iz 3-5 (7) debelih (do 5 mm) kratko valjkastih klasića, do 2,5 cm dugačkih, na kratkim peteljka. Vršni klasići su samo pri osnovi sa muškim cvjetovima, a svi ostali klasići su samo sa ženskim cvjetovima. Pljeve su široko jajaste, zašiljene, crvenosmeđe do crne. Raste na subalpijskim rudinama i pored potoka i izvora u Bogičevici. Arktički florni element.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Rod *Carex*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 215-216.

Carex atrata (foto: Halil Markišić)

CAREX CURVULA All. (fam. Cyperaceae), **svinuti šaš** (alb. presja kalliore), višegodišnja, gusto busenasta, gnezdasta biljka. Stabljike i listovi su svinuti. Listovi su 1-1,5 mm široki, sa uskim kanalom. Klas je terminalan, sastavljen od 5-6 klasića, sa muškim cvjetovima u vršnom i ženskim cvjetovima u donjem dijelu. Pljevice su jajaste, sitne, suhokožaste, tamno smeđe, sa zelenim hrbatom. Rasprostranjena je na Staracu, Bogičevici, Hridskim kršima. Naseljava alpijske i subalpijske rudine na kiselim tlima koje su po njoj dobile ima: klasa *Caricetea curvulae* Br.-Bl. 1926, red *Caricetalia curvulae* Br.-Bl. 1926, sveza *Caricion curvulae* Br.-Bl. 1926).

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 167.

Carex curvula (foto: Halil Markišić)

CARLINA ACANTHIFOLIA All. subsp. **UTZKA** (Hacq.) Meusel & Kästner (fam. Compositae), **karavajzilj** (alb. ushonjëza gjethedashtër), višegodišnja biljka bez stabljike, rjeđe sa stabljikom od nekoliko centimetara. Rizom je vertikalni. Listovi su u rozeti, sa donje strane sivo vunasto dlakavi, perasto režnjeviti, 20-25 cm dugački i 10-12 cm široki. Režnjevi su sa bodljama, zupčasti. Glavica je oko 10 cm široka, sedeća. Spoljašnji listići involukruma su lancetasti, sa kratkim bodljama. Srednji listići involukruma su linearni, češljasto bodljasti, crnkasti. Unutrašnji listići involukruma su linearni, boje limuna. Cvjetovi su žuti. Ahenija je 5-6 mm dugačka. Cvjeta ljeti. Raste na suhim livadama i kamenitim mjestima u brdskom i gorskom pojasu. Pripada submediteranskom flornom elementu. Ljekovita i jestiva je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 161.

Carlina acanthifolia subsp. *utzka*
(foto: Halil Markišić)

CARLINA ACAULIS L. (fam. Compositae), **karavajzil** (alb. ushonjëza pa kërcell), višegodišnja zeljasta biljka, bez stabljike ili sa stabljikom 10-40 cm visokom. Listovi kod jedinki bez stabljike su u obliku rozete, 30 cm dugi i 6 cm široki, perasto dijeljeni, sa svake strane sa 10-12 režnjeva sa bodljastim zupcima. Glavica je 5-13 cm u prečniku. Spoljašnji listići involukruma postepeno prelaze u listove, srednji su smeđi, češljastonazubljeni sa bodljom, a središnji, s unutrašnje strane bijeli, sa spoljašnje žučkasti, a prema osnovi smeđi. Cvjetovi su bjeličsti ili crvenkasti. Glavice su jestive. Raste na planinama po travnim i kamenitim mjestima. Cvjeta ljeti. Pripada eusrednjeevropskom planinskom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević, *Carlina acaulis* L. (fam. Compositae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 124-125. M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1975, str. 182.

Carlina acaulis (foto: Halil Markišić)

CENTAUREA GJURASINII Bošnjak (fam. Compositae), **zečina Đurašinijeva** (alb. kokoçeli e Gjurashinit), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom, snažnom, dlakavom stabljikom. Listovi u donjem dijelu stabljike su sa drškama, cijeli ili perasto dijeljeni, a u gornjem dijelu su šedeći i perasto dijeljeni. Cvjetovi su otvorenožuti, a glvice pojedinačne, oko 3 cm u prečniku, na dugačkim drškama. U Nacionalnom parku Prokletije raste na strmim

krečnjačkim kamenjarama Volušnice, više Grbaja. Cvjeta ljeti. Pripada submezijskom flornom elementu. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florae Montenegroinae*, Preslia, 20-21, Praha, 1942, str. 388-389. Danijela Stešević, *Centaurea L.* (fam. Compositae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 130-131.

Centaurea gjurasinii (foto: Halil Markišić)

Centaurea gjurasinii (foto: Halil Markišić)

CENTAUREA JACEA L. (fam. Compositae), **zečina** (alb. kokočeli i rēnē), višegodišnja zeljasta biljka, sa granatim i debelim rizomom, 40-60 (150) cm visoka. Stabljika je uspravna, uglasta. U donjem dijelu stabljike listovi su sa drškama, lancetasti ili jajasto lancetasti, cijeli do režnjeviti. U srednjem i gornjem dijelu stabljike listovi su duguljasti ili lancetasti, nedijeljeni, sedeći. Cvjetonosne glavice su najčešće pojedinačne, na vrhu grančica. Listići involukruma su sa suvo kožičastim nastavkom. Cvjetovi su otvoreno purpurni. Raste na ornicama, pored puteva, na livadama. Pripada evroazijskom floronom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 256-258.

Centaurea jacea (foto: Halil Markišić)

CENTAUREA NERVOSA Villd. (fam. Compositae), **bradata zečina** (alb. kokočeli), višegodišnja zeljasta biljka, 10-40 cm visoka. Stabljika je uglasta, uspravna ili ustajuća, sa jednom cvjetnom glivicom. Listovi su plitko ili grubo nazubljeni, sa kovrčavim dlakama, u donjem dijelu stabljike obrnuto lancetasti, suženi u dršku, a u srednjem dijelu stabljike duguljasti, sedeći, često pri osnovi skoro kopljasti. Cvjetonosne glavice su pojedinačne, na vrhu stabljike, okoljene od posljednjih listova. Cvjetovi su purpurni, obodni zračni, vrlo uvećani. Involukrum je loptast, 20-24 mm u prečniku. Naseljava planinske rudine na krečnjacima reda *Crepidentalia dinaricae* Lakušić 1966 i subalpijske livade sveze Pancicion Lakušić 1964. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatkom floronom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 136.

Centaurea nervosa (foto: Halil Markišić)

***CENTAUREA SCABIOSA* L.** (fam. Compositae), **hrapava zečina** (alb. kokočeli barzgjebe), višegodišnja zeljasta biljka do 150 (200) cm visoka. Stabljika je hrapava, uspravna, uglasta, od sredine granata. Listovi su kožasti, sa donje strane ili sa obje strane hrapavi od malih čekinja, najčešće isprekidano dijeljeni na duguljaste ili lancetaste režnjeve. U donjem dijelu stabljike listovi su sa drškama, a u gornjem sedeći i manje dijeljeni. Cvjetonosne glavice su sa dugačkim drškama, pojedinačne, na vrhovima grančica. Cvjetovi su najčešće purpurni, ponekd ružičastocrveni, rijetko bijeli. Raste na ornicanma, pored puteva, travnim obroncima. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 241-242.

Centaurea scabiosa (foto: Halil Markišić)

CENTAURIUM ERYTHRAEA Rafn (fam. Gentianaceae), **kičica** (alb. bari e ethes), jednogodišnja ili dvogodišnja biljka sa uspravnom stabljikom, 10-50 cm visoka. Stabljika je četvorouglasta, jednostavna ili u gornjem dijelu granata. Prizemni listovi su u rozeti, objajasti do jajasto eliptični, pri osnovi suženi u dršku. Listovi na stabljici su sedeći, naspramni, po obodu cijeli, glatki, izduženi. Cvjetovi su uvijek na istoj visini, pa je gornja površina štitasto-grozdaste cvasti ravna. Reznjevi čašice su lancetasti, sa tri nerva. Krunica je ružičasto crvene boje, rijetko bijela. Raste po termofilnim šikarama, po golim padinama, rjeđe po pašnjacima i livadama brdskog i gorskog pojasa. Pripada subevropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 136.

Centaurium erythraea (foto: Halil Markišić)

CENTRANTHUS SLAVNICII Lakušić (fam. Caprifoliaceae), **slavničev kentrant** (alb. kentarti lulegjatë), višegodišnja zeljasta biljka sa snažnim i odrvenjelim rizomom. Stabljika je razgranata, 40 do 200 cm visoka. Listovi su nasuprotni, linearni, bez zalisaka. Cvjetovi su dvopolni, rozikasti sa jednim prašnikom. Krunica je cjevasta, pri dnu sa ostrugom dugom 12 do 18 mm. Prema nekim botaničarima *Centranthus slavnicii* Lakušić ima status sinonima endemične vrste *Centranthus longiflorus* Steven subsp. *junceus* (Boiss. & Heldr.) I. Richardson. Cvjeta ljeti. Raste na krečnjačkim siparima planina oko Grebaja, u pojasu bukovih šuma. Od međunarodnog je značaja i zakonom zaštićena biljka.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegroinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 119.

Centranthus slavnicii (foto: Halil Markišić)

Centranthus slavnicii (foto: Halil Markišić)

CERASTIUM DECALVANS Schloss. & Vuk. (fam. Caryophyllaceae), **tičinac** (alb. Cerasti qimerënë), višegodišnja busenasta biljka, sivo ili bijelo pustenasta, dlake kovrdžave, do 20 (40) cm visoka. Stabljika je ustajuća. Listovi su linearni i lancetasti ili eliptično lancetasti, oko 3 mm široki, sa pramenovima listova u pazuhu, donji sa drškama, a gornji sedeći. Cvast je mnogocvjetna i dihotomo granata. Cvjetovi su bijeli, sa drškama 2-3 puta dužim od čašice.

Ulazi u sastav vegetacije planinskih rudina i kamenjara. Zabilježili smo je na Tromedi (Bogićevica).

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, SANU, Beograd, 1970, str. 31.

Cerastium decalvans (foto: Halil Markišić)

CHELIDONIUM MAJUS L. (fam. Papaveraceae), **rosopas** (alb. latrapeci i madh), višegodišnja biljka sa otrovnim narandžastožutim mlječnim sokom. Stabljika je visoka 30-50 (100) cm, uspravna, granata, okrugla, sa rasuto strčećim dlakama. Listovi su veliki, neparano perasti, donji na drškama, gornji sedeći, sa naličja rasuto dlakavi, sivozeleni. Cvjetovi su skupljeni u štitaste cvasti. Čašični listići su žutozeleni, otpadaju, ima ih 2. Krunični listići su žuti, jajoliki 12 mm dugački, otpadaju. Prašnici su mnogobrojni i žuti. Plod je mahuna do 5 cm dugačka. Raste oko ograda, međa i naselja, u šibljacima, pored puteva, na nitrificiranim staništima. Pripada evroazijskom flornom elementu. Cvjeta ljeti. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 135.

Chelidonium majus (foto: Halil Markišić)

CICHORIUM INTYBUS L. (fam. Compositae), **cikorija** (alb. cikore), višegodišnja zeljasta biljka, 30-150 cm visoka, vretenastog korijena. Stabljika je uspravna, kruta, uglasta, u gornjem dijelu razgranata. Prizemni listovi su oblanacetasti, suženi u dršku, duboko režnjevito testerasto ušeceni, režnjevi unazad savijeni, a gornji manji, lancetasti, nazubljeni, sa obrezanom ili srcastom osnovom, naizmjenično poređani i

Cichorium intybus (foto: Halil Markišić)

šedeći. Cvjetonosne glavice su mnogobrojne, 3 – 4 cm u prečniku, pojedinačne ili 2-3 zajedno, na vrhovima grančica. Cvjetovi su jezičasti, svijetloplavi, rijetko bijeli ili ružičasto crveni. Raste uz puteve, ograde, živice, po neobrađenim mjestima, ornicaama i rjeđe po livadama. Pripada subevroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 164.

COLCHICUM AUTUMNALE L. (fam. Colchicaceae), **mrazovac** (alb. xhërrokulli), više-godišnja otrovna zeljasta biljka sa lukovicom, 20-40 cm visoka. U farmaceutskoj industriji se iz njenog šemena i lukovica dobija alkaloid kolhicin. Najčešće narodno ime za ovu biljku u plodu je mrazovac, a za biljku u cvijetu

Colchicum autumnale (foto: Halil Markišić)

(cvjeta s jeseni) kaćunica. Lukovica je krtolasta, do 4,5 cm dugačka, pokrivena mrkom, skoro crnom tunikom. Listovi su prizemni, uski, na oba kraja suženi, dugački do 40 cm, najviše ih je 3 – 4. Cvjetovi se razvijaju u jesen, ima ih 1–3, dugački su do 25 cm, svijetlo ljubičastoružičasti, rijetko bijeli. Od završetka cvjetanja do proljeća plod je u zemlji, a s proljeća, sa pojavom listova raste nad zemljom (čaura). Čahura je izduženo objajasta, tankih zidova, 3-4 cm dugačka. Šeme je loptasto, mrke do crnomrke boje, rupičavo istačkano. Česta je po livadama brdskog i gorskog pojasa. Pripada srednjoevropskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 169.

CONVALLARIA MAJALIS L. (fam. Asparagaceae), **đurdevak** (alb. lotzonja, parlota), višegodišnja zeljasta ljekovita biljka sa debelim, člankovitim, horizontalnim rizomom, snježnobijelim cvjetovima prijatnog mirisa, do 30 cm visoka. Iz rizoma se razvija 1-3, najčešće 2, eliptična i na vrhu zašiljena lista na dugačkoj peteljci. Cvjetna stabljika je kraća od listova, bezlisna. Cvjetovi su zvonasti, viseći, formiraju jednostrane cvasti. Plod je crvena bobica. Raste u listopadnim šumama, šikarama i krčevinama brdskog pojasa. Česta je oko doline Grbaje. Cvjeta tokom maja i početkom juna. Koristi se u farmaceutskoj industriji. Cirkumpolarni florni element.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 172.

Convallaria majalis (foto: Halil Markišić)

CORALLORHIZA TRIFIDA Châtel. (fam. Orchidaceae), **koraljuša** (alb. koraloriza e ndar në treshe), višegodišnja saprofitska biljka, 7-25 (30) cm visoka. Stabljike su tanke, mesnate, žućkastozelene. Gole, sa prileglim ljuskastim listovima. Cvast je vitka, rastresita, sastavljena od 4-9 cvjetova. Cvjetovi su sitni, zelenkasti do žućkastobijeli. Listići perigona su jedan ka drugom povijeni, ili spoljašnji strče bočno. Medna usta 2-3 mm dugačka, nejasno trorežnjevita, bez ostruge. Raste u tamnim četinarskim i miješanim šumama NP Prokletije. Vrsta je borealno-cirkumpolarni florni element, zaštićena nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: N. Diklić, Fam. Orchidaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 115-116.

Corallorhiza trifida (<https://www.instagram.com/p/Cov3wipsrH5/>)

CORNUS MAS L. (fam. Cornaceae), **drijen** (alb. thana), grm ili nisko listopadno drvo do 8 m visoko. Mlade grančice su fino dlakave i na presecu četvorouglaste. Listovi su jajasti, sa dugačko izvučenim vrhom, cijelog oboda, sa obje strane pomalo dlakavi, sa 3-5 pari s rubom lista paralelnih nerava. Po 10-20 sitnih, četvoročlanih, žutih cvjetova skupljeno je u štitastu cvast, prije listanja. Plod je elipsoidna viseća koštunica (drenjina), dugačka 10-30 mm, crvena i sjajna, sa tvrdim mesom i izduženo ovalnom košticom. Dobro sazrele drenjine imaju prijatan ukus. Raste na plodnom zemljištu na krečnjaku, po ivicama šuma, u šibljacima i hrastovim šumama. Cvjeta rano sproljeća. Pripada pontsko-submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 82.

Cornus mas (foto: Halil Markišić)

CORYDALIS BLANDA Schott (fam. Papaveraceae), **mlada** (alb. korydali qepor), višegodišnja zeljasta biljka 10-35 (50) cm visoka. Ima loptaste kompaktne (ispunjene, nijesu šuplje) krtole. Na stabljici su dva naizmjenična, rjeđe naspramna, lista, s drškama. Listovi su dvostuko trodijelni, njihove liske su na dršci, terminalne, razdijeljene ili urezane na 3 eliptična ili nešto izdužena režnja, a bočne liske razdijeljene ili urezane na 2 režnja. Cvast je terminalna, grozdasta, produžena, negranata, sastavljena od 10-20 cvjetova. Cvjetovi su dvopolni, monosimetrični, crvenoljubičasti, na kratkim drškama, u pazusima obrnuto jajastih brakteja cijelog ruba. Rasprostranjena je u Hrvatskoj, Crnoj Gori, Albaniji i Grčkoj. Na području NP Prokletije evidentirana je u Grebajama, Volušnici, Bradi.

Lit.: Halil Markišić, Rod *Corydalis* Med. u flori Crne Gore, *Glasnik rožajski*, br. 2, NVO „Priroda i baština“ Rožaje & NVO „Orbis“ Rožaje, 2021, str. 7-12.

Corydalis blanda (foto: Halil Markišić)

CORYDALIS SOLIDA (L.) Clairv. subsp. **INCISA** Lidén (fam. Papaveraceae), **mlada** (koridali tofnjē), višegodišnja zeljasta biljka, 10-30 cm visoka. Krtole su okruglaste, ispunjene (nijesu šuplje), do 1,5 cm u prečniku. Stabljika je sočna, zelena ili crvekastosmeđa, sa 2 lista. U donjem dijelu stabljike je jajasta ili lancetasta blijedožuta kožasta ovojna ljuska. Listovi su dvostruko trodijelni, a brakteje duboko ušecene, otuda ime incisa (incisus – urezan). Cvast je grozdasta, zbijena, sastavljena od 10-20 cvjetova. Cvjetovi su bijeli ili blijedoružičast, sa relativno kratkim drškama. Raste na svježim, hranljivim, rastresitim i umjereno kiselim humoznim zemljištima u gorskom subalpijskom pojasu.

Lit.: Halil Markišić, Rod *Corydalis* Med. u flori Crne Gore, *Glasnik rožajski*, Broj 2, NVO „Priroda i baština“ Rožaje & NVO „Orbis“ Rožaje, 2021, str. 7-12.

Corydalis solida subsp. *incisa* (foto: Halil Markišić)

CORYLUS AVELLANA L. (fam. Corylaceae), **lijeska** (alb. lajthia), razgranat i gust listopadni grm, visok 2-4 m. Listovi su obrnuto jajasti, pri bazi srcasti, ušiljenog vrha, po obodu dvostruko nazubljeni. Muški cvjetovi skupljeni su u žute viseće rese koje se formiraju u jesen, u vrijeme cvjetanja su do 8 cm dugačke. Po dva ženska cvijeta nalaze se u cvastima sličnim pupoljcima, iz kojih vire, crveni, dvodjelni žigovi. Po 1-4 ploda (lješnika) nalaze se zajedno, okruženi zelenim, kasnije smeđim listolikim ovojem, koji je nazubljen ili režnjevito po obodu. Raste uz rubove šuma i na krčevinama lišćarskih i mješovitih lišćarsko-četinarskih šuma. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini, a lješnici u ishrani i prehrambenoj industriji.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 19.

Corylus avellana (foto: Halil Markišić)

COTONEASTER TOMENTOSUS (Aiton) Lindl. (fam. Rosaceae), **pustenasta mušmulica** (alb. borbilli), listopadni razgranati žbun, visok 0,5-2 m. Listovi su cijelog ruba, širokoeliptični, tupi ili malo zašiljeni, na licu bjeličastosivo dlakavi, na naličju gusto pustenasto dlakavi, 3-6 cm dugački i 2-4,5 cm široki. Cvjetovi su bijeličasti ili ružičasti, dvopolni, po 3-12 u visećim štitovima. Čašica i cvjetna drška su gusto pustenaste. Plod je okruglast, svijetlocrven, prečnika 5-6 mm, sa tri koštice. Naseljava suve, tople i kamenite terene.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str.106.

Cotoneaster tomentosus (foto: Halil Markišić)

CRATAEGUS MONOGYNA Jacq. (fam. Rosaceae), **glog** (alb. murrizi njëbërthamësh), listopadni grm visok 3-8 m, rjeđe drvo do 10 m visoko. Listovi su veoma polimorfni, sa 3-7 duboko razdvojenih režnjeva, koji su obično na vrhu sa zupcima. Zalisci su srpasti ili polusrpasti, po obodu cijeli ili malo žljebasto testerasti. Mnogobrojni bijeli ili ružičasti cvjetovi skupljeni su u uspravnim gronjama. Prividan plod (gloginja) dugačak je oko 7-10 mm, tamno ili svijetlo crven, široko jajast ili široko elipsoidan, sa jednom kapicom dugačkom do 7 mm. Raste u šikarama, uz puteve, na rubovima šuma, na degradiranim šumskim terenima, rjeđe u šumama. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 65.

Crataegus monogyna (foto: Halil Markišić)

CREPIS FROELICHIANA Froel. subsp. **DI-NARICA** (Beck) Gutermann (fam. Compositae), **dinarski dimak** (alb. shmanga dinarike), višegodišnja zeljasta bilka sa bezlisnom i izbrazdanom stabljikom. Listovi su prizemni, objajasti do lancetasti, lučno nazubljeni, pri osnovi suženi u obliku drške, do 8 cm dugački. Cvjetonosne stabljike su u gornjem dijelu granate, nose 1-4 cvjetnih glavica, koje cvjetaju odozdo naviše. Involukrum 10-12 mm dugačak, listići involukruma su crnkasti. Cvjetne glavice su sačinjene od jezičastih, crvenkastih, svijetloružičastih do ljubičastih ili bijelih cvjetova. Naseljava planinske rudine na karbonatima koje su po njoj dobile ime *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 66 i gorske i subalpijske livade sveze *Pancicion* Lakušić 66. Cvjeta ljeti. Pripada ilirskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 133.

Crepis froelichiana (foto: Halil Markišić)

CROCUS TOMMASINIANUS Herb. (fam. Iridaceae), **kaćunica tomazinijeva** (alb. krokusi i tomasinit), višegodišnja zeljasta biljka sa krtolstom lukovicom, visoka do 17 cm. Lukovica je skoro loptasta, u prečniku 0,8-1,8 cm, obavijena tankim omotačem koji je pr vrhu neupadljivo mrežast. Listovi su linerani, goli, 3,5-4 mm širki; ima ih 3-4 (5); razvijaju se zajedno sa cvjetovima. Cvjetovi su pojedinačni, rjeđe po dva zajedno, sa spatom iz jednog priperka. Cijev perigona je do 8 cm dugačka, bez dlaka u ždrijelu. Režnjevi perigona su svijetloplavi, na vrhu tamniji, a vrh cvjetne cijevi je bijel. Prašnice su žutonarandžaste. Žig tučka je duži od prašnica, crvenkastožut, sa režnjevima na vrhu proširenim i češljasto nazubljenim. Zabilježen je za Grebaje. Raste u dolinskim depresijama u kojima se snijeg duže zadržava i u kojima ima najviše vlage. Ovo je najmalobrojnija i najređa vrsta roda *Crocus* u Grebajama, ali najkrupnija. Pripada ilirskom flornom elementu. Cvjeta rano u proljeće.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florae Montenegro-nae*, Preslia, 20-21, 1942, str. 439. Lidija Amidžić &

Srdan Belij, *Ekologija nekih vrsta roda Crocus L. kao bioindikator mezo i mikroklimatskih uslova u Grbajskoj dolini*, Univerzitetska misao – prirodne nauke, 1(1), Beograd, 1994, str. 1-8. L. Stjepanović-Veseličić, Fam. Iridaceae, In: *Flora SR Srbije, VIII*, Beograd, 1976, str. 5-6.

Crocus tommasinianus (foto: Olli Pihlajamaa)

Crocus vernus subsp. *vernus* (foto: Halil Markišić)

CROCUS VERNUS L. Hill subsp. **ALBIFLORUS** (Kit. ex Schult.) Ces. (syn. *Crocus albiflorus* Kit.) (fam. Iridaceae), **kaćunica bijela** (alb. krokusi i bardh), višegodišnja zeljasta biljka sa krtolstom lukovicom, 8-15 cm visoka. Lukovica je malo spljoštena, skoro loptasta. Listovi su linerani, prema vrhu se sužavaju, goli, iste dužine ili duži od cvjetova, razvijaju se zajedno sa cvjetovima. Cvjetovi su pojedinačni, rjeđe po dva zajedno, sa spatom iz jednog priperka. Perigon je bijel, rjeđe ljubičast ili sa nepravilno raspoređenim ljubičastim crticama. Režnjevi perigona su na vrhu zaokrugljeni. Cijev perigona je ljubičasta, pri vrhu dlakava. Prašnice su žute. Žig tučka je narandžastocrven, sa talasasto naboranim režnjevima na vrhu. Zabilježen je za Grebajsku dolinu. Masovno raste na zakošenim djelovima grebajskih livada, gdje se snijeg najbrže topi i gdje je vlažnost najmanja. Jedinke ove populacije su najmanje visine, sa najsitnijim cvjetovima i lukovicama u odnosu na *C. vernus* i *C. tommasinianus*, koji su, takođe, rastu u Grebajama. Pripada istočno-pirinejsko-alpsko-apeninsko-ilirskom flornom elementu. Cvjeta rano u proljeće.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florum Montenegrinae*, Preslia, 20-21, 1942, str. 439. Lidija Amidžić & Srđan Belij, Ekologija nekih vrsta roda *Crocus* L. kao bioindikator mezo i mikroklimatskih uslova u Grbajskoj dolini, *Univerzitetska misao*, Prirodne nauke, 1(1), Beograd, 1994, str. 1-8. L. Stjepanović-Veseličić, Fam. Iridaceae, In: *Flora SR Srbije*, VIII, Beograd, 1976, str. 8.

Crocus vernus subsp. *albiflorus*, tipična forma (foto: Jan van der Kolk)

Crocus vernus subsp. *albiflorus*, albino forma (foto: Jan van der Kolk)

CROCUS VERNUS (L.) Hill subsp. **VERNUS** (syn. *Crocus heuffelianus* Herb) (fam. Iridaceae), **proljećna kaćunica** (alb. krokusi pranvërs), višegodišnja zeljasta biljka visoka 15-35 cm, sa krtolastom lukovicom. Omotač lukovice je neupadljivo mrežast. Listovi se razvijaju zajedno sa cvjetovima, ima ih 2-3, usko su linerani, na naličju sa bijeličastim srednjim nervom, najčešće dlakavi. Cvjetovi su najčešće pojedinačni, sa spatom iz jednog priperka. Perigon je svijetloljubičast, rijetko bjeličast, režnjevi pri vrhu sa tamnoljubičastom mrljom. Cijev perigona je do 12 cm dugačka, pri vrhu bez dlaka. Žig je duži od prašnika, narandžaste boje, sa režnjevima klinasto proširenim i na vrhu češljasto nazubljenim. Pripada centralno-evropskom flornom elementu. U NP Prokletije konstatovali smo ga na Hridu, Bogičevici i Bjelaji, a Lidija Amidžić ga je zabilježila u Grbajama, gdje u rano proljeće, zajedno sa *Crocus vernus* subsp. *albiflorus*, gusto prekriva dolinske livade, ali ga najviše ima u dolinskim depresijama gdje optimum nalaz *Crocus tommasinianus*.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus florum Montenegrinae*, Preslia, 20-21, str. 439. Lidija Amidžić & Srđan Belij, Ekologija nekih vrsta roda *Crocus* L. kao bioindikator mezo i mikroklimatskih uslova u Grbajskoj dolini, *Univerzitetska misao*, Prirodne nauke, 1(1), Beograd, 1994, str. 1-8. L. Stjepanović-Veseličić, Fam. Iridaceae, In: *Flora SR Srbije*, VIII, Beograd, 1976, str. 6.

CYANUS SEGETUM Hill (fam. Compositae), **različak** (alb. kokoçeli ngjirë qielli), jednogodišnja ljekovita biljka, do 70 cm visoka. Stabljika je uspravna, najčešće granata, uglavna, paučinasto vunasto dlakava. Listovi su lancetasti, paučinasto vunasto dlakavi, sivozeleni, na stabljici razmaknuti. Prizemni listovi su sa drškama, najčešće lirasto perasto režnjeviti. U donjem dijelu stabljike listovi su suženi u kratku dršku ili šedeći, ostali listovi su šedeći, pri osnovi suženi, cijeli lancetasti ili linearni. Cvjetne glavice su pojedinačne, na vrhu stabljike grančica. Cvjetovi su modri. Kosmopolit.: Raste po ornicama i uz puteve, a naročito u kulturama strnih žita.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 163.

CYANUS TRIUMFETTII (All.) Á. Löve & D. Löve (fam. Compositae), **planinska zečina** (alb. kokçeli e Triumfetit), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom ili ustajućom stabljikom, najčešće sa jednom cvjetonosnom glavicom. Listovi su izduženi, sivo vunasto pustenasto dlakavi, cijeli ili u donjem dijelu stabljike lučno nazubljeni ili režnjeviti. U donjem dijelu stabljike listovi su šedeći, u gornjem dijelu pri osnovi suženi i spuštaju se niz stabljiku. Glavicu izgrađuju brojni cjevasti cvjetovi, na rubu glavice zrakasto postavljeni i plavi, a unutrašnji su kraći i ružičasti. Listići ovoja glavice su smeđkasto crni i na rubu trepavičavi. U NP Prokletije naseljava planinske rudine na karbonatima sveze *Festucion albanicae* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 135.

Cyanus triumfettii (foto: Halil Markišić)

Dactylorhiza cordigera (foto: Halil Markišić)

DACTYLORHIZA CORDIGERA (Fries) Soó (fam. Orchidaceae), **barski kaćun** (alb. salepi filëgjdmlë), višegodišnja zeljasta biljka, 10-40 cm visoka, sa krtolama 2-5 prstasto dijeljenim. Stabljika je šuplja, pri osnovi sa 2 mrka, šiljata listića u vidu rukavca, čiji su vrhovi malo naniže savijeni. Listovi u gornjem dijelu stabljike uspravni, ne dostižu do cvasti. Cvast je jajasta do izdužena. Usna je najčešće plitko troreznjevita, široko jajasta, zaokružena do srcasta, često šira no što je duža, srednji režanj trouglast, šiljato produžen. Raste na vlažnim mjestima oko planinskih potočića i izvora u zajednicama sveza *Caricetalia fuscae* Koch 26. i *Nartecietalia* Lakušić 69. Cvjeta ljeti. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 163.

DACTYLORHIZA INCARNATA (L.) Soó (fam. Orchidaceae), **kaćun** (alb. salepi), višegodišnja zeljasta biljka, 25-70 (90) cm visoka. Krtole su 3-5 djele, spljoštene. Stabljika je uspravna, debela, šuplja, lako spljoštiva, po malo uglasta, ispod cvasti izbrazdana, u gornjem dijelu ponekad crvenkasta, obrasla listovima. Listovi su šiljati, uspravni, najširi pri osnovi. Cvast je do 15 cm dugačka i zbijena. Cvjetovi su boje mesa do svijetlo crveni, rijetko žuti ili bijeli. Brakteje su duže od cvjetova. Usna je iste dužine i širine, a srednji režanj trouglast. Ostruga je valjkasta. U NP Prokletije sporadično raste na vlažnim livadama. Cvjeta ljeti. Vrsta je evroazijski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 137, N. Diklić, Fam. Orchidaceae, In: *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 71-72.

Dactylorhiza incarnata (foto: Halil Markišić)

DACTYLORHIZA SAMBUCINA (L.) Soó (fam. Orchidaceae), **kaćun** (alb. salepi si shtog), višegodišnja zeljasta biljka, 10-25 cm visoka. Krtole su na vrhu slabo 2-4 režnjevite. Stabljika je snažna, olistala, šuplja, u gornjem dijelu uglasta. Listovi na donjem dijelu stabljike su objajasto-lancetsti, pri osnovi suženi i obuhvataju stabljiku. Cvjetovi su žuti ili purpurnocrveni, a cvast zbijena. Ostruga je debela, kupasto valjkasta. Usna je okruglasta ili jajasta, duž oboda talasasta, često poprskana crvenkastim pjegama ili mrljama. Naseljava gorske planinske livade sveže *Pancicion* Lakušić 1966. i rudine sveže *Jasioninon orbicuatae* Lakušić 1866. Cvjeta ljeti. Vrsta je srednjeevropski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 162.

Dactylorhiza sambucina (foto: Halil Markišić)

Dactylorhiza sambucina (foto: Halil Markišić)

DAPHNE MEZEREUM L. (fam. Thymelaeaceae), **divlji jorgovan** (alb. jargavan mali), listopadni grm do 1,5 m visok, sa prutolikim lisnatim granama. Listovi su izduženi, na krat-

Daphne mezereum (foto: Halil Markišić)

kim drškama, spiralno raspoređeni na stablu. Cvjetovi su prijatnog mirisa, crveni, kasnije blijedo crveni ili bijeli, grupisani u rastresit bočni klas na bezlisnom stablu, u pazuhu lisnih ožiljaka. Cvjeta rano s proljeća, prije listanja. Plod je ovalna koštunica, crvene boje, otrovna. Naseljava listopadne šume, rjeđe otvorena staništa Nacionalnog parka. Njegov areal obuhvata skoro cijelu Evropu.

Lit.: Vilotije Blečić, Fam. Thymelaeaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 574.

Daphne mezereum (foto: Halil Markišić)

DAPHNE OLEOIDES Schreb. (fam. Thymelaeaceae), **maslikoliki likovac** (alb. xerxelja si ulli), zimzeleni, nizak, vrlo granat, najčešće vrlo zbijen, uspravan grmič, do 0,5 m visine. Grane su duge, prave, oble, maljave ili gusto dlakave. Listovi su na licu goli i kožasti, javljaju se pri vrhovima izbojaka, 10-30 mm dugački i 4-10 mm široki, prvi su objajasti a potonji oblančasti, pri osnovi suženi, najčešće zaobljenog vrha. Cvast je vršna, sastavljena od 3-5 (8) cvjetova. Cvjetovi su 9-13 mm dugački, skoro

šedeći. krunica je bjeličasta do krem boje, spolja dlakava. Plod je bobica, crvena ili narandžasta, slabo dlakava, mesnata, jajasto loptasta, prečnika 10 mm. Raste u pukotinama stijena i kamenitim vrištinama na Trojanu, Volušnici, Vezirovoj Bradi, Bjeliču, Boru. Cvjeta s proljeća. Sumbiteranski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 416.

Daphne oleoides (foto: Halil Markišić)

Daphne oleoides (foto: Halil Markišić)

DELPHINIUM FISSUM Waldst. et Kit. (fam. Plantaginaceae), **mladin jezik** (alb. gjuhëusja e çarë), višegodišnja zeljasta biljka, 50-150 cm visoka. Stabljika je jednostavna, uspravna, sa kratkim strčećim dlakama. Listovi su na dugačkim drškama, perasto dijeljeni, režnjevi više puta izdijeljeni na uske linearne režnjiće. Cvjetovi su ljubičastoplavi, slabo maljavu dlakavi, na drškama 1-3 cm dugačkim, skupljeni u gustu, valjkastu, uspravnu, negranatu cvast. Česta je na krečnjačkim kamenjarama i livadama u Grbajama. Cvjeta ljeti. Pontski florni element.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 226.

Delphinium fissum (foto: Halil Markišić)

DIANTHUS CRUENTUS Griseb. (fam. Caryophyllaceae), **karanfil** (karafili ngjyrrëgjaku), višegodišnja zeljasta biljka, do 80 cm visoka. Listovi su linearni, pljosnati, ušiljeni, sa tankim obodom, bez istaknutih bočnih nerava, 0,5-5 mm široki. Rukavac je više puta duži od prečnika stabljike. Cvast je gusta glavica sa mnogo cvjetova. Brakteje su dlakave, izdužene, naglo sužene u strčeću bodlju. Ljuspe dvojne čašice su blijede ili crvenosmeđe sa osjem dugačkim 5-10 mm. Čašica je od sredine naviše proširena, dlakava, tamnocrvenosmeđa do jako prpurna. Latice su 5-8 cm dugačke, nazubljene, dlakave. Naseljava planinske livade i pašnjake. Zastupljena je u flori NP Prokletije. Na bogičevičkoj i hridskoj grupi planina zastupljena je podvrsta *Dianthus cruentus* Griseb. subsp. *turcicus* (Vel.) Stoj. & Acht. Pripada submezijskom floronom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 277.

Dianthus cruentus (foto: Halil Markišić)

DIANTHUS DELTOIDES L. (fam. Caryophyllaceae), **karanfil** (alb. karafil deltoide), višegodišnja, razrijeđeno busenasta biljka sa plodnim i neplodnim izdancima, 15-45 cm visoka. Cvjetni izdanci imaju 4-10 pari linearnih, šiljatih listova. Listovi neplodnih izdanaka su tupi ili slabo šiljati, linearno do eliptično lancetasti. Svi su listovi po obodu i po srednjem nervu dlakavi. Cvjetovi su mnogobrojni, pojedinačni. Latice su crvene, sa gornje strane bradaste, sa svjetlijim tačkama i jednom poprečnom prugom. Naseljava livade, proplanke, ivice šume. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 264.

Dianthus deltoides (foto: Halil Markišić)

Dianthus integer subsp. *integer* (foto: Halil Markišić)

DIANTHUS INTEGER Vis. subsp. **INTEGER** (fam. Caryophyllaceae), **karanfil cjeloviti** (alb. karafil), višegodišnja busenasta biljka do 30 cm visoka, sa bijelim cvjetovima. Listovi rozete su linearno čekinjasti, 1-2 cm dugački, blizu sredine prošireni, na vrhu šiljati. Na stabljici je najčešće 2-5 pari listova. Ljuspe dvojne čašice su šiljate ili ušiljene, na vrhu zelene. Čašična cijev je usko cilindrična, ispod sredine proširena. Krunični listići su bijeli, cijelog oboda (*integer* – cjelovit, čitav). Raste po rudinama i kamenjarama. U NP Prokletije konstatovana je na planinama oko Grebaja i na Bogičevici.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroinae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 4. M. Gajić, Fam. Primulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 263.

DIANTHUS PETRAEUS Waldst. et Kit. (fam. Caryophyllaceae), **bijeli karanfil** (alb. karafili i gurit), vešegodišnja zeljasta, razrijeđeno busenasta, sivkastozelena biljka, do 30 cm visoka. Listovi su kratki, na sredini najširi, pri vrhu zašiljeni. Listovi pri dnu stabljike su linearno čekinjasti, 1-2 cm dugački. Na stabljici je 2-5 pari listova. Čašična cijev je usko cilindrična, (12) 20-27 mm dugačka, 3-4 mm široka, ispod sredine proširena. Krunična liska je bijela, rjeđe ružičata, 4-10 mm dugačka, do 3 puta kraća nego nokatac, nazubljena ili duboko končasto izdijeljena. Naseljava krečnjačke stijene, rudine i kamenjare subalpijskog vegetacijskog pojasa Bogičevce (Tromeđa), Karanfila, Vajuše, Trojana. Cvjeta ljeti. Pripada submezijskom flornom elementu.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montegrinae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 47-51. M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, SANU, Beograd, 1970, str. 363. Danijela Stešević & Danka Čaković, *Katalog vaskularne flore*, Tom I, Podgorica, CANU, 2013, str. 165-177.

Dianthus petraeus (foto: Halil Markišić)

Dianthus sylvestris (foto: Halil Markišić)

DIANTHUS SYLVESTRIS Wulfen subsp. **BERTISCEUS** Rech. (fam. Caryophyllaceae), **prokletijski karanfil** (alb. karafilit i Bertiskut), višegodišnja zeljasta, gusto busenasta biljka. Stabljika je jednostavna, 10-30 (60) cm dugačka, sa 1-3 cvijeta. Listovi su tanki, 0,5-1 mm široki, kratki, često savijeni. Cvjetovi su ružičasti i mirisavi. Krunični listići su 5-6 mm dugački, nazubljeni. Čašica je najčešće 12-16 mm dugačka i 5 mm široka. U NP Prokletije ulazi u sastav zajednica planinskih rudina na krečnjacima (*Elyno-Seslerietea*) i rjeđe u zajednicama pukotina krečnjačkih stijena reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Endemit je Prokletija, međunarodno značajna i zakonom zaštićena biljka.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 260-262.

DIGITALIS FERRUGINEA L. (fam. Plantaginaceae), **naprstak rdasti** (alb. luletogęza ngjyręndryshku), višegodišnja zeljasta biljka sa horizontalnim rizomom 50-100 (200) cm visoka, sa rozetom prizemnih listova. Prizemni listovi su lancetasti, 15-20 cm dugački i 2-3 cm široki, pri osnovi suženi u dršku, na vrhu zašiljeni. Listovi na stablu su glatki, zašiljeni, lancetasti. Cvast je, mnogocvjetna, valjkastogrozdasta. Cvjetne drške su 2-5 mm dugačke. Režnjevci čašice su jajasto eliptični, na vrhu okruženi, po obodu sa opnastim rubom, bjeličasti i trepljasti. Krunica je nejednako dvousnata, ćupasto zvonasta, žuta, iznutra rdasta ili meko crvenkasta, sa ljubičastim žilicama. Gornja usna je kratko dvorežnjevita, a donja trorežnjevita, sa jajastim srednjim režnjem. Raste u šumama na toplijim staništima i po obodu šuma. Zabilježena je na Memnoj planini, na lokalitetu Karaula.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 113.

Digitalis grandiflora (foto: Halil Markišić)

Digitalis feruginea (foto: Halil Markišić)

DIGITALIS GRANDIFLORA Mill. (fam. Plantaginaceae), **žuti naprstak** (alb. luletogęneza lulemadhe), višegodišnja zeljasta biljka sa krupnim, žutim cvjetovima koji na vrhu stabljike forimraju grozdastu cvast, koja je najčešće okrenuta na jednu stranu. Listovi donjeg dijela stabljike su duguljasti, rjeđe lopatičasti, suženi u kratku dršku, na vrhu ušiljeni 10-20 cm dugački i 2-4 cm široki. Listovi gornjeg dijela stabljike su jajasto lancetasti i sa donje strane duž nerava žljezdasto dlakavi. Krunica je 40-50 mm dugačka, spolja pokrivena s tamnim žljezdastim dlakama, iznuta sa tamnim žilicama. U Nacionalnom parku je rasprostranjena od brdskog do subalpijskog pojasa. Rste na rubovima šuma, šumskom čistinama, krčevinama i paljevinama. Cvjeta ljeti. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Ćedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 124.

DIGITALIS LAEVIGATA Waldst. & Kit. (fam. Plantaginaceae), **glatki naprstak** (alb. luletogëza i lëpirë), višegodišnja zeljasta biljka, 30-100 cm visoka. Stablo je jednostavno, rijetko u gornjem dijelu granato, glatko. Listovi su glatki, u donjem dijelu stabla objajasto-lancetasti, postepeno suženi u dršku, a u gornjem dijelu stabla lancetasti, sedeći, cijelog ruba. Cvjetovi su skupljeni u duguljaste grozdaste cvatove, svi su okrenuti na istu stranu. Čašica je zvonasta, gola i glatka, duboko razdijeljena na 5 lancetastih režnjeva, na vrhu zašiljenih. Krunica je sa široko zvonastom cijevi, nejdnao dousnata, svijetložuta sa crvenkastosmeđim žilicama, dugačka oko 3 cm. Gornja usna je sa dva kratka režnja, vrhom kratko uvijena prema natrag. Donja usna je

Digitalis laevigata (foto: Halil Markišić)

trorežnjevita, srednji režanj je znatno izdužen. Prašnika ima 4. Raste u svijetlim šumama, šikarama, na šumskim čistinama, na rubovima šuma, na kamenitim obroncima, od nizina do gorskog pojasa. Zastupljena je u flori Plavsko-gusinjskog kraja (dolina Murinske rijeke).

Lit.: R. Jovanović – Dunjić, Rod *Digitalis*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 224-225.

DORONICUM AUSTRIACUM Jacq. (fam. Compositae), **austrijski divokozjak** (doroniku austriak), višegodišnja zeljasta biljka, do 150 cm visoka. Stabljika je u gornjem dijelu sa mekanim dlakama i sa žlijezdama, uspravna, uglasta, sa puno listova i cvjetonosnih glavica.

Doronicum austriacum (foto: Halil Markišić)

Listovi su po obodu zupčasti, prizemni sa drškama, srcasti, za vrijeme cvjetanja nedostaju. Listovi u donjem dijelu stabljike su srcasti, sa drškama koje su pri osnovi široko uvaste. U gornjem dijelu stabljike listovi su duguljasti ili lancetsti, srcasto opkoljavaju stabljiku, 16-18 cm dugački. Cvjetovi su zlatnožuti, obodni su jezičasti, sa tri zupca. cvjetonosne glavice su 5-6 cm u prečniku.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1975, str. 182-138.

DORONICUM COLUMNAE Ten. (fam. Compositae), **divokozjak** (alb. doroniku i kolonës), višegodišnja zeljasta biljka, 15-60 cm visoka. Stabljika je uspravna, ispod glavice žljezdasto dlakava, sa malo listova,

Doronicum columnae (foto: Halil Markišić)

najčešće sa 1, vrlo rijetko sa 2 ili 3 cvjetne glavice. Prizemni listovi su srcolikotrouglasti do bubrežasti, pravilno nazubljeni, sa dugačkim drškama. U donjem dijelu stabljike listovi su užji, na kratkim drškama, pri osnovi srcasto uvasti, obuhvataju stabljiku, a u gornjem dijelu stabljike sedeći. Glavice su 4-6 cm u prečniku, sa dugačkim žljezdastim dlakama. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste na stjenovitim i travnim mjestima. Cvjeta ljeti. Pripada subbakansko-karpatском flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asterceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1976, str. 141-142.

DRABA BERTISCEA Lakušić & Stevan. (fam. Cruciferae), **prokletijska prkosnica** (alb. draba e Bertiskut), višegodišnja, busenasta, sitna, zeljasta biljka. Stabljika je niska, listovi sitni i gusto zbijeni u rozetu, a cvjetovi žuti. Ulazi u sastav vegetacije oko snježnika na krečnjacima. Otkrili su je botaničar Dmtar Lakušić i Vladimir Stevanović na Maja Kolati, na 2200 mnv, na krečnjaku, u vegetaciji oko snježnika (*Arabidetalia caeruleae* Rübél ex Nordhagen

Draba bertiscea (foto: Dmtar Lakušić)

1937), a zatim je nađena i na Čafi Preslop (između Kolate i Bjeliča). Endem je Prokletija. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore, Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“*

J. Rohlene, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 67. Danijela Stešević, *Draba L.* (fam. Cruciferae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 206.

Draba bertisceae (foto: Dmtar Lakušić)

DRABA KUMMERLEI Stevan. & Lakušić (fam. Cruciferae), **kumerlova prkosnica**, višegodišnja zeljasta busenasta biljka, 2-10 cm visoka. Stabljike su pri osnovi odrvenjele, gole. Prizemni listovi su široko lancetasti ili eliptični, oko 1 cm dugački, složeni u rozetu. Cvjetovi su sitni, žuti, složeni u rastresite cvasti. Čašica se sastoji od 4 slobodna zelena listića, a krunica od 4 slobodne latice žute boje. Naseljava krečnjačke stijene, kamenjare i rudine. Balkanski je endem sa arealom u Crnoj Gori (Visitor, Prokletije, Šila – Žijevo), Kosovu (Prokletije, Koritnik, Šarplanina) i Albaniji (Prokletije). U NP Prokletije

raste na Bjeliču i Maja Kolati. Međunarodno je značajna vrsta, zaštićena prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“* *J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 67. Danijela Stešević, *Draba L.* (fam. Cruciferae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 206.

DRABA LASIOCARPA Rochel (fam. Brassicaceae), **prkosnica** (alb. draba me fryt qimeashpë), višegodišnja zeljasta biljka sa razgranatim i po podlozi položenim nadzemnim dijelom rizoma, sa 4-8 stabljika. Stabljike su gole i bez listova. Listovi su u rozeti, lancetasti ili izduženo linearni, zašiljeni, duž oboda pokriveni (u vidu češlja) dugačkim krutim dlakama. Cvjetovi su zvonasti, žuti, složeni u guste glavičaste štitaste grozdove. Zrele cvasti se jako izdužuju. Plod je ljuščica. Raste na krečnjačkim stijenama od gorskog do subalpijskog pojasa NP Prokletije. Pripada jugozapadnoilirsko-albansko-balkansko-karpatisko-zapadnopanonskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Rod *Draba*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 320-321.

Draba lasiocarpa (foto: Halil Markišić)

DRYAS OCTOPETALA L. (fam. Rosaceae), **fresnica** (alb. driada tetëpetlash), patuljast žbun sa poleglim, granatim, puzajućim, do 50 cm dugačkim stabljikama. Listovi su sa kratkom drškom, izduženo jajoliki, tupo nazubljeni, po ivici povijeni, sa naličja bijelo svilenasto dlakvi. Cvjetovi su bijeli, pojedinačni, 2-4 cm u prečniku, na drškama 3-6 cm dugačkim. Čašičnih listića je 7-10, šiljato lancetasti, spolja dlakavi. Kruničnih listića je 8 (7-16), usko objajasti. Prašnici su žuti, mnogobrojni. Tučkova je mnogo. Na grebenima i planinskim vrhovima Prokletija izgrađuje zajednicu *Dryadetum octopetalae* Lakušić 1968, koja je izdiferencirna u dvije geološke varijante: *D. o. calcicolum* i *D. o. dolomiticum* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Radimir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 57.

Dryas octopetala (foto: Halil Markišić)

Drypis spinosa (foto: Halil Markišić)

DRYPIS SPINOSA L. (fam. Caryophyllaceae), **mekinjak** (alb. dripis), višegodišnja zeljasta biljka, 8-30 cm visoka. Stabljike su mnogobrojne, jako granate, ustajuće, ukočene, četvorobridaste. Listovi su usko linearni, ukočeni, vrlo šiljati, kruto bodljasti. Cvasti su šedeće dihazije, skoro u obliku glavičastih cvasti. Gornje brakteje su lancetaste ili jajaste sa dugačkim terminalnim trnom. Čašica je cjevasto zvonasta, kožasta, tupo 5-zupčasta. Krunični listići su uski, duboko dvodjeli, sa uskom parakrunicom. Prašnika je 5, plavičaste boje. Plod je jajasto elipsoidna čaura. U NP Prokletije ulazi u sastav zajednica na karbonatnim siparima sveze *Silenion marginatae* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Pripada balkansko-apeninskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 24.

Echium vulgare (foto: Halil Markišić)

ECHIUM VULGARE L. (fam. Boraginaceae), **lisići rep** (alb. ushqerëza e rëndomtë), dvogodišnja polužbunasta biljka visoka do 100 cm. Stablo je uspravno, kruto, kratko dlakavo, s pojedinačnim bodljikavim dugačkim dlakama. Listovi su dlakavi, linearnolancetasti, suženi u drške. Gornji listovi su šedeći. Cvjetovi su u gustim cvastima. Krunica je koso ljevka, u početku ružičasta, a kasnije plava, rijetko samo ružičasta ili bijela. Prašnici su lučno savijeni naniže, daleko izlaze iz krunične cijevi. Stubić strši iz krunične cijevi, na vrhu je na dva dijela rascijepljen. Raste pored puteva, na neobrađenim poljima, na njivama, na suhim livadama brdskog i gorskog pojasa. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 100.

EDRAIANTHUS GRAMINIFOLIUS (L.) A. DC. (syn. *Edraianthus jugoslavicus* Lakušić) (fam. Campanulaceae), **zvončić** (alb. edraianti gjetegramor), višegodišnja busenasta zeljasta biljka, visoka 5-25 cm. Listovi sterilnih rozeta kod nizinskih populacija su dugi do 10 cm, uski, a kod planinskih oko 5cm, u donjem dijelu trepavičavo dlakavi, po rubu nazubljeni. Listovi stabljike kraći, poluobuhvataju stabljiku, nazubljeni. Brakteje su sa širokom osnovom i naglo sužene u šiljak. Cvjetne glavice su krupne, sa 5-10 svijetloplavih do ljubičastih cvjetova. Naseljava pukotine krečnjačkih stijena, sipare i rudine. Cvjeta ljeti. Pripada ilirskocentralno-južno apeninskom flornom elementu. Zakonom je zaštićena vrsta.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*, Dopuna „*Conspectus Florae Montenegrinae*“ J. Rohlene, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 123. Boštjan Surina & Dmtar Lakušić, *Edraianthus* A. DC. (fam. Campanulaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 219-221.

Edraianthus graminifolius (foto: Halil Markišić)

Empetrum hermaphroditum (foto: Halil Markišić)

EMPETRUM HERMAPHRODITUM Hagerup (fam. Ericaceae), **mahunica** (alb. empetri i zi), žbun do 30 cm visok. Stabljike su puzeće, dugačke, jako razgranate. Listovi su cilindrični uzano eliptični, rjeđe uzano jajasti, do 5 mm dugački, sa donje strane sa bijelom uzdužnom brazdom između zavrnutih lisnih oboda. Cvjetovi su jednopolni, dvodomi. Čašični listići su ljušpasti. Krunični listići su 1 mm dugačkii, crvenkasti ili tamnocrveni. Prašnici su duži od kruničnih listića. Stubić je neprimjetan, a žig je sa 6-9 zubčastih režnjeva. Ženski cvjetovi su često sa staminodijama. Plod je crna koštuničasta bobica sa 6-9 koštica. Raste na tresetištima i u planinskim vlažnim vrištinama. U Nacionalnom parku konstatovana je u subalpijskom pojasu Volušnice i na Starcu (Pazarište). Cirkumpolarni florni element.

Lit.: M. M. Janković, Fam. Empetraceae, In: Mladen Josifović, *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 478.

EPILOBIUM ANGUSTIFOLIUM L. (fam. Onagraceae), **ćiprovina** (alb. epilobi gjetherruth), višegodišnja zeljasta biljka, do 2 m visoka. Stabljika je okrugla, blago uglasta, najčešće jednostavna, gusto obrasla dugim i uskim listovima. Cvjetovi su dvopolni, 15-20 mm u prečniku, ružičasti, u vitkim i dugačkim cvastima. Kruničnih listića je 4, prašnika 8, tučak 1. Plod je uska, 4-8 cm dugačka čaura, koja se otvara sa 4 zaklopca. Sadrži veliki broj semenki. Česta je u NP Prokletije. Raste na krčevinama, požarištima, pored puteva, na proplancima, planinskim livadama. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. Medonosna je, ljekovita i jestiva biljka.

Lit.: Danijela Stešević, *Epilobium angustifolium* L. (fam. Onagraceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 229. Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 92.

Epilobium angustifolium (foto: Halil Markišić)

Epilobium dodonaei (foto: Halil Markišić)

EPILOBIUM DODONAEI Vill. (fam. Onagraceae), **ćiprovina ruzmarinkolisna** (alb. epilobi i Dodonës), višegodišnja zeljasta biljka sa razgranatim rizomom, do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, na poprečnom preseku okrugla, pri osnovi drvenasta. U vrijeme cvjetanja u pazuhu listova nalaze se začeci bočnih grana. Listovi su naizmjenični, čvrsti, debeli, šiljati, linearni, bez uočljivih nerava, dugački do 6 cm, široki 2-3 mm. Cvjetovi su dvopolni, veliki, uspravni, složeni u vršne, rastresite, izdužene grozdaste cvasti. Čašičnih listića i latica je po 4, prašnika 8 i 1 tučak. Čašični listići su crvenkasti i dlakavi, a latice su svijetlo ružičaste, duže od čašičnih listića. U pupoljku su cvjetovi uspravni, na vrhu naglo suženi u šiljak. Raste oko puteva, pored rijeka i potoka, na kamenitim terenima sve do subalpijskog pojasa. Pripada evroazijskom floronom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: N. Diklić, Fam. Oenotheraceae, *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 29.

ERYNGIUM PALMATUM Pančić & Vis. (fam. Apiaceae), **palmoliki kotrljan** (alb. gjembardhi pëllëmbor), višegodišnja zeljasta biljka sa krutim listovima, do 1 m visoka. Stabljika je u gornjem dijelu granata i završava se glavičastim cvastima. Listovi donjeg dijela stabljike i prizemni listovi su na dugačkim drškama, perasto dijeljeni na 5-7 trodjelih, rijetko dvodjelih, nazubljenih režnjeva sa bodljom. Režnjevi prizemnih listova su sa mrežastom nervaturom. Listovi u gornjem dijelu stabljike su na kraćim drškama i sa užim režnjevim. Mladi cvjetovi su bijeli, a stariji plavičasti. Ovojni listovi cvasti su zeleni. Vrsta je rasprostranjena u Crnoj Gori, Kosovu, Srbiji, Albaniji, Makedoniji i Bugarskoj. Raste po kamenjarama oko doline Grbaje.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Apiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 194.

Eryngium palmatum (foto: Halil Markišić)

Erysimum sylvestre (foto: Halil Markišić)

ERYSIMUM SYLVESTRE (Crantz) Scop. (fam. Brassicaceae), (alb. purthiderthi pyjor), višegodišnja zeljasta biljka, sa mnogobrojnim uspravnim ili krivim izdancima, visoka do 30 cm. Stabljika je uglasta, granata, uspravna, rijetko pri osnovi ustajuća. Listovi u rozetama su linearni ili linearno lancetasti, šiljati, do 15 cm dugački, sa dugačkim drškama. Listovi na stabljici su suženi u dršku. Cvjetovi su žuti, u grozdovima, na dlakavim uspravno odstojećim drškama. Raste na sunčanim, suvim karbonatnim liticama u svijetlim žbunastim zajednicama NP Prokletije. Pripada istočno-južnoalpijsko-zapadnoilirskom flornom elementu.

Lit.: V. Nikolić, Rod *Erysimum*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 203-204.

EUONYMUS EUROPAEUS L. (fam. Celastraceae), **kurika obična** (alb. fshikakuqi europian), listopadni grm ili manje drvo, do 6 m visoko. Mladi izbojci su zeleni i na poprečnom preseku okrugli, a stariji četvoroični i često sa sa uzdužnim plutastim krilima ili bez njih. Kora starih stabala je smeđesiva i uzdužno ispuca. Listovi su objajasti ili izdužno elipsoidni, dugački do 11 cm i široki do 6 cm, sa naglo zašiljenim vrhom, po obodu sitno testerasti, naspramno raspoređeni, na peteljka dugacijim do 2 cm. Cvjetovi su dvopolni, zelenkastobijeli, četvoročlani, po 3-9 zajedno u pazusima listova, u račvicama. Plod je kožasta, četvorooka čaura crvene boje. Raste u šikaram, živicama, uz rijeke i potoke, pretežno brdskog pojasa NP Prokletije. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: B. Jovanović, Fam. Celastraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 353-355.

Euonymus europaeus (foto: Halil Markišić)

Eupatorium cannabinum (foto: Halil Markišić)

EUPATORIUM CANNABINUM L. (familija Asteraceae), **konopljuša** (alb. eupatori kërpor), višegodišnja zeljasta biljka sa kosim, cilindričnim, manje-više gomoljastim ruizomom. Stabljika je uspravna, 50-150 cm visoka. Listovi su naspramni, dlakavi, prstasti, sa 3-5 duboko nazubljenih, golih ili malo dlakavih, zašiljenih režnjeva. Cvjetovi su petočlani, cjevasti, bjeličasti ili ružičasti, u manjim glavica-ma koje su skupljene u vršnu gronjastu cvast. Listići omotača cvasti su duguljasti, tupi, crepasto raspoređeni u 2-3 reda. Plod je ahenija, bradavičasto-žljezdasta, 3 mm dugačka, sa grubim papusom. Cvjeta ljeti. Raste uz puteve, na obalama rijeka i potoka, na vlažnim livadama, u mezofilnim šumama. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović, *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 12.

Euphorbia montenegrina (foto: Halil Markišić)

EUPHORBIA MONTENAGRINA (Bald.) K. Malý (fam. Euphorbiaceae), **crnogorska mlječika** (alb. qumështore malazeze), višegodišnja zeljasta biljka do 40 (50) cm visoka. Stabljike su mnogobrojne, uspravne ili uzdižuće, dlakave. Listovi su naizmjenični, izduženo eliptični, pri dnu naglo suženi, sedeći, mekani, goli ili sa naličja obrasli rijetkim bijelim dlačicama, na rubu cjeloviti ili fino testerasti, pri vrhu zatupasti ili tupo ušiljeni. Pricvjetni listovi su žuti, kasnije često narandžasti, široko eliptični ili okruglasto jajasti. Raste na krečnjačkim kamenjarama. Njen locus clasicus je Balj iznad Andrijevicie. Pripada istočno ilirskom flornom elementu. Cvjeta ljeti. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 67.

EUPHRASIA MINIMA DC. (fam. Orobanchaceae), **vidac mali** (alb. eufrazia me e vogël), jednogodišnja biljka, 2-25 cm visoka. Stabljika je usprava, jednostavna, rjeđe granata, dlakava. Najdonji listovi su objajasto-klinasti, sa po jednim zupcem sa svake strane, u srednjem i gornjem dijelu stablike listovi su dužine internodija ili malo kraći, jajasti, sa po 2-5 zubaca. Pripervi su jajasti, sa 3-4 zašiljena zupca sa svake strane. Cvast je zbijena ili malo izdužena. Cvjetovi su skoro šedeći. Čašica je sa kratkim uskim zupcima. Krunica je 5-6 mm dugačka, žuta ili bijela, često sa crvenom gornjom usnom i bjeličastim prugama. Naseljava kamenite terene subalpijskog i alpijskog pojasa. Zabilježili smo je u Grebajskom Zastanu. Cvjeta krajem ljeta. Pripada nordijsko-alpskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, V. Nikolić & N. Diklić, Fam. Scrophulariaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 237.

Euphrasia minima (foto: Halil Markišić)

EUPHRASIA SALISBURGENSIS Funck (fam. Orobanchaceae), **vidac** (alb. eufrazia e Salisburgut), jednogodišnja zeljasta biljka, 3-30 cm visoka. Stabljika je jednostavna ili granata, dlakava. Listovi i priperci u gornjem i srednjem dijelu stabljike su lancetasti. Priperci su malo širi od listova. U srednjem dijelu stablike listovi su 2-5 puta duži nego širi, jako zašiljeni, sa obje strane sa 3-5 trouglasto-lancetastih, savijenih, osato zašiljenih zubaca. Vršni zubac je malo duži od bočnih. U najnižem dijelu stabljike listovi su klinasti, sa obje strane sa 1-2 zatupasta zupca. Cvast je u početku zbijena, nakon cvjetanja izdužena. Cvjetovi su na vrlo kratkim drškama. Čašica je sa trouglasto lancetastim zupcima. Krunica je 6-10 cm dugačka, bijela sa plavičastom gornjom usnom i žutom mrljom i tamnoljubičastim prugama na donjoj usni. Rijetko je krunica plave ili crvenoljubičaste boje, a još rjeđe crvene. Javlja se po kamenitim rudinama Grebajskog Zastana, u subalpijskom pojasa. Pripada nordijsko-alpskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, V. Nikolić & N. Diklić, Fam. Scrophulariaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 237.

Euphrasia salisburgensis (foto: Halil Markišić)

Euphrasia stricta (foto: Halil Markišić)

EUPHRASIA STRICTA J. F. Lehm. (fam. Orobanchaceae), **vidac** (alb. eufrazia e përpiktë), jednogodišnja biljka 5-40 (75) cm visoka, sa uspravnim, najčešće u donjem dijelu granatom stabljikom, pokrivenom unazad povijenim žljezdastim dlakama. Grane su kratke i obično uspravne. Listovi pri dnu stabljike su klinasti, za vrijeme cvjetanja manje-više opadnu. Ostali listovi su jajasti ili jajasto lancetasti, sa 3-5 osato začiljenih zubaca. Cvjetovi su skoro sedeći, skupljeni u klas, koji je u početku gust, a kasnije vrlo izdužen i isprekidan. Čašica je glatka ili malo pokrivena čekinjama, a krunica je bjeličasta ili plavoljubičasta sa žutom mrljom i tamnim crtama na donjoj usni. Cvjeta ljeti. Raste po različitim tipovima livada i pašnjaka svih vegetacijskih pojaseva. Pripada subatlantsko-submediteranskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 116.

FAGUS SYLVATICA L. (fam. Fagaceae), **bukva** (alb. ahu), listopadno drvo, do 30 (50) m visoko i prečnika debla do 1,5 (3) m. Listovi su jajastog oblika, sjajnozleni, 5-12 cm dugački i 3-8 cm široki. Cvjetovi su jednopolni i jednodomi. Muški su u loptastim cvastima, vise na peteljka, pri dnu izbojaka. Ženski cvjetovi su na gornjem dijelu izbojka. Plodovi su orašice, a smještene su u kupulama, koje se otvaraju pri vrhu sa tri režnja. U Crnoj Gori je zastupljena i široko rasprostranjena njena jugoistočno balkanska podvrsta *Fagus sylvatica* L. subsp. *moesiaca* (Malý, K.) Czech. (balkanska ili mezijska bukva), kojoj su neki autori davali status vrste. Šume bukve na karbonatnim planinskim masivima Crne Gore objedinjuje vegetacijska sveza *Fagion mesiacae* Blečić et Lakušić 70. Bukva je rasprostranjeno drvo u NP Prokletije gradi čiste i mješovite šume, najčešće sa jelom i smrčom, a na nekim lokalitetima i sa malikom. Pripada srednjeevropskom fornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Ekologija biljaka*, IGKRO „Svjetlost“ & Zavod za udžbenike, Sarajevo, 1980, str. 119-124. Halil Markišić, *Fagus sylvatica* L., In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 237-239.

Fagus sylvatica (foto: Halil Markišić)

Ficaria verna (foto: Halil Markišić)

FICARIA VERNA Huds. (fam. Ranunculaceae), **zlatica** (alb. lulari), višegodišnja biljka sa zadebljalim žilicama korijena u vidu duguljastih krtola, 5-30 cm visoka. Listovi su srcasti do bubrežasti, masnosajjni, goli, najčešće tupo nazubljeni, na dugačkim drškama. U pazuhu listova često se nalaze bulbile. Cvjetovi su zlatnožuti, 2-3 cm u prečniku, uspravni, pojedinačni. Čašičnih listića je najčešće 3, a kruničnih listića 8-12. Čašični listići su jajasti, zeleni, upola kraći od kruničnih listića. Krunični listići su jajasti, masnosajjni. Prašnici su žuti. Najčešće raste na vlažnim ledinama, u žbunju, pored izvora, na travnim i vlažnim mjestima u degradiranim termofilnim šumama. Cvjeta s proljeća. Pripada subsrednjovropskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 34.

FILIPENDULA HEXAPETALA Gilib. (fam. Rosaceae), **suručica** (alb. fikipendula e rëndomtë), višegodišnja zeljasta, ljekovita biljka. Stabljika je 30-80 cm visoka, jednostavna, rjeđe u gornjem dijelu granata, tanka, sa jako razmaknutim listovima. Listovi su isprekidano perasti, sa 8-25 većih i dužih listića. Između većih listića je jedan par sasvim malih listova. Listići su perasto režnjeviti ili perasto nazubljeni, duguljasti. Cvasti su metličasto cimozne, 3-10 cm dugačke. Cvjetovi su žućkastobijeli, spolja blijedo ružičasti, šestočlani. Raste po mezofilnim livadama brdskog i gorskog pojasa. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje, Samoupravna zajednica kulture Rožaje, 1989, str. 55.

Filipendula hexapetala (foto: Halil Markišić)

Filipendula ulmaria (foto: Halil Markišić)

FILIPENDULA ULMARIA (L.) Maxim. (fam. Rosaceae), **suručica** (alb. shtalbës e egër), višegodišnja biljka, visoka 50-200 cm. Stabljika je uspravna, uglasta, čvrsta, sa mnogo listova, u gornjem dijelu razgranata. Listovi su isprekidano perasti, sastavljeni od 2-5 pari nepravilno nazubljenih listića, koji su sa lica goli i tamnozeleni, a sa naličja sivozeleni ili bijelo pustenasto dlakavi. Terminalni listić je najveći, dlanoliko izdijeljen na 3-5 režnjeva. Mnogobrojni cvjetovi jakog i ugodnog mirisa raspoređeni su u cimozno metličastu cvasti, 5-25 cm dugačku. Krunični listići su okruglasto objajasti, žućkastobjeličasti, ima ih 5 – 6. Prašnika je 6-10, dvostruko duži od kruničnih listića. Plod je spiralno uvijen, smeđ, oko 2 mm dugačak. Raste po vlažnim livadama i obodima higrofilnih šuma brdskog i gorskog pojasa. Pripada evroazijskom flornom elementu. Cvjeta ljeti. Medonosna je i ljekovita bilka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 76.

FRAGARIA VESCA L. (fam. Rosaceae), **jagoda** (alb. luleshtrydhja), višegodišnja biljka do 20 (30) cm visoka. Pri osnovi stabljike nalazi se rozeta od listova, iz čije sredine svake godine izbijaju listovi, stabljike i nadzemni puzeći izdanci koji se ukorjenjuju na čvorovima. Stabljika malo premašuje prizemne listove. Listovi su sa dugačkim drškama, sastavljeni od tri jajasta, nejednako pilasto nazubljena listića. Cvjetovi su bijeli, dvopolni, rjeđe jednopolni, na dugačkim drškama, po 3-10 skupljeni u rastresite, prividno štitaste cvasti. Čašični listići su trouglasto-dlakavi, a krunični bijeli, okruglasti ili jajasti, goli. Prašnika je 20. Plod je zbirna orašica, karmin crven, jajast, kupast ili loptast, do 2 cm dugačak. Raste po livadama, šumama, progalama šuma, paljevinama. Pripada evroazijskom flornom elementu. U flori Nacionalnog parka, rastu još dvije vrste roda *Fragaria* L.: 1. kitnjača (*Fragaria viridis* Weston), kod koje je plod loptast, zelenastoobijele boje ili samo na sunčanoj strani crven i vrlo teško se odvaja od ležišta ploda; 2. pucavac (*Fragaria moschata* Weston), koja ima žućkastobijeli, aromatičan i ukusan plod, samo na vrhu crvenkast, a koji teško otpada sa cvijetne lože. Plodovi jagoda su jestivi, a čitava biljka se koristi u narodnoj medicini.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-nae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 140-141. Danka Caković, *Fragaria* L. (fam. Rosaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, Podgorica, 2005, CANU, Podgorica, 2022, str. 252.

Fragaria vesca (foto: Halil Markišić)

FRANGULA ALNUS Mill. (fam. Rhamnaceae), **krušina** (alb. tulkuqi, zogla), listopadni grm ili nisko drvo, sa glatkom korom tamne boje, visoko do 5 m. Mlade grančice su crvenkastosmeđe, sa izduženim bjeličastim lentice-lama. Listovi su izduženo eliptični do široko objajasti, po obodu cijeli. Cvjetovi su sitni, petočlani, usko zvonasti, spolja bjeličasti, unutra žućkasti, pojedinačni ili po 2-7 u pazuhu listova u štitolikim cvastima. Plodovi su okruglasti, u početku crvenkasti, zatim ljubičastocrni. Raste u vlažnim šumskim zajednicama oko potoka i rijeka u nižim djekovima NP Prokletije. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: B. Jovanović, Fam. Celastraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 360-362.

Frangula alnus (foto: Halil Markišić)

FRAXINUS EXCELSIOR L. (fam. Oleaceae), **bijeli jasen** (alb. frashëri i bardh), listopadno drvo do 40 m visoko. Krošnja je okrugla do jajasta. Listovi su neparno perasti sa 11-17 naspramnih listića. Listići su jajoliko izduženi, dugački 4-9 cm, široki 2-4 cm, skoro sedeći, sa naličja dlakavi u pazuhu nerava, po obodu testerasti, sa vrhovima zubaca priklonjenih obodu lista. Cvjetovi su bez čašice i krunice, hermafroditni i jednopolni (muški i ženski), u bočnim tamnoljubičastim metličastim cvastima, koje se nalaze na prošlogodišnjim izdancima. Cvjetanje

je prije listanja. Plodovi su ahenije, dugačke 20-35 mm i široke 8 mm. Raste u bukovim i bukovo-jelovim šumama. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 464-465.

Fraxinus excelsior (foto: Halil Markišić)

FRAXINUS ORNUS L. (fam. Oleaceae), **crni jasen** (alb. frashëri i zi), listopadno drvo do 10 (20) m visoko. Listovi su neparno perasti sa 5-9 naspramnih listića. Listići su izduženi, lancetasti, eliptični ili okruglasti, dugački 5-8 cm, široki 2-4 cm, zašiljeni, po obodu testerasti, sa lica zeleni, sa naličja blijedozeleni, oko glavnog i bočnih nerava rđasto dlakavi. Cvjetovi su hermafroditni i jednopolni (većinom muški), u metličastim cvastima, dugačkim do 15 cm, Cvjeta istovremeno sa listanjem, a cvjetove oprašuju insekti. Plod je ahenija, dugačka 20-35 mm i široka 5 mm. Raste u termofilnim šumama i šikarama Nacionalnog parka. Submediteranski florni lement.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 462-463.

Fraxinus ornus (foto: Halil Markišić)

FRITILLARIA MESSANENSIS Rafin. subsp. **GRACILIS** (Ebel) Rix (fam. Liliaceae), **nježna kockavica** (alb. luleena e mesanisë), višegodišnja zeljasta biljka, 15-30 cm visoka. Stabljika je najčešće jednocvjetna, nježna i tanka, uspravna, u donjem dijelu bez listova, u gornjem dijelu sa 7-10 linearno-lancetastih sedećih listova. Cvijet je jajasto zvonast, okrenut nadolje, do 4 cm dugačak. Listića perigona je šest. Spolja su zagasito purpurni, sa kvadratnim poljima (mozaični), sa uzdužnom zelenkastom prugom, unutra žučkasti i djelimično purpurno mozaični. Raste pojedinačno ili u grupama, na zaravnjenim i blago nagnutim terenima na krečnjacima, u termofilnim šumama i šikrama. Česta je u Grbajama. Cvjeta s proljeća. Vrsta je endem Dinarida, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 164.

Fritillaria messanensis (foto: Halil Markišić)

GAGEA LUTEA (L.) Ker Gawl. (fam. Liliaceae), **baloče** (alb. gagea e verdhë), višegodišnja zeljasta biljka, visoka 10-13 cm. Lukovica je vertikalna, jajasta, sa tunikom svijetle boje, sivkaste ili kestenajste. Stabljika je spljoštena, gola. Prizemni list je jedan, široko linearan, pljosnat, širok 12 (15) mm, na vrhu naglo sužen završavajući se u vidu kapuljače, sa šiljastim vrškom, najčešće duži od cvasti. Pricvjetni listovi su manje-više naspramni, duž obođa pokriveni paučinastim maljama. Cvast je štitolika, sastavljena od (1) 2-7 (10) cvjetova. Listići perigona na vrhu zaobljeni, na licu žuti, na naličju zelenožuti sa žutim obodom. Raste u šumama i šikarama. Zabilježili smo je u okolini Grebaja i uz Babinopoljski rijeku. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Fam. Liliaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 517.

Gagea lutea (foto: Halil Markišić)

GALANTHUS NIVALIS L. (fam. Amaryllidaceae), **visibaba** (alb. bočëbora), višegodišnja zeljasta biljka sa lukovicom i sa 2 lista. Stabljika je u donjem dijelu obavijena cilindričnom, bjeličastom i opnastom sarom. Listovi su zeleni, sa plavičasto voštanom prevlakom. Na vrhu stabljike je jedan cvijet nadolje povijen. Pri osnovi cvjetne drške nalaze se 2 među sobom srasla priperka. Gornji priperak je mnogo duži od donjeg. Perigon je sastavljen od 6 listića, raspoređenih u 2 kruga. Listići spoljašnjeg kruga su slobodni i pokretni, a unutrašnjeg nisu pokretni, kraći su i na vrhu sa spoljašnje strane sa polumjesečastom zelenom mrljom. Prašnici su sa kratkim i čvrstim koncima, a plodnik je prošireno valjkast. Plod je čahura sa najčešće 12 semena u svakom okcu. Raste po različitim tipovima šuma i šikara, rjeđe na šumskim čistinama i livadama. Pripada mediteransko-srednjevropkom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 174.

Galanthus nivalis (foto: Halil Markišić)

GALIUM ODORATUM (L.) Scop. (fam. Rubiaceae), **lazarkinja mirišljava** (alb. ngjitësja erëmirë), višegodišnja zeljasta biljka, do mi30 cm visoka. Stabljike su glatke i četvorouglaste. Po 6-8 listova smješteno je u pršljenu. Listovi su 1-3 cm dugački, obrnuto lancetasti, odozdo po srednjem nervu hrapavo-dlakavi, cijelog ruba, na vrhu sa mekom bodljicom.

Galium odoratum (foto: Halil Markišić)

Cvjetovi su sitni, bijeli, u terminalnim, razrijeđenim i granatim cimosnim cvastima. Krunica je po obodu iscijepana na 4 režnjica, koja su nešto duža od cijevi i sa mekanim završetkom. Prašnika ima 4, prirasli su za cijev krunice. Tučak ima 2 pri dnu srasla vrata. Plod je gusto pokriven kukasto savijenim čekinjama. Biljka, naročito osušena, ima karakterističan miris po kumarinu. Raste u šumama. Pripada subevroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 141.

GALIUM VERUM L. (fam. Rubiaceae), **ivanjsko cvijeće** (alb. ngjitësja e vërtetë), višegodišnja biljka sa valjkastim i puzećim rizomom. Stabljika je uspravna ili ustajuća, gola ili sa rijetkim kratkim dlakama, tupo četvrtasa, visoka do 100 cm. Listovi su linearni, sa bodljicom na vrhu, povijenog ruba, na licu tamnozeleni, goli ili nešto hrapavi, na naličju gusto dlakavi. Po

Galium verum (foto: Halil Markišić)

8-12 listova nalazi se u pršljenu. Cvjetovi su sitni, žuti, složeni u bogato razvijene metličaste cvasti, koje mirišu na med. Latice su srasle i na vrhu četvororežnjevite. Iz njih vire 4 prašnika i vrat tučka. Osovina cvasti je gusto kratko dlakava. Raste po livadama i pašnjacima brdskog i gorskog pojasa. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 142.

GENTIANA ACAULIS L. (fam. Gentianaceae), **velemun** (alb. genciana), višegodišnja zeljasta biljka, visoka 5-10 (15) cm. Stablo je kratko, pri osnovi sa rozetom listova sa jednim terminalnim cvijetom, poslije cvjetanja jako izduženo. Listovi rozete su mekani, objajasti, 2-6 cm dugački i 1,5-3 cm široki, na vrhu zaokruženi ili zatupasti. Listova na stablu 1-2 para, jajasto eliptični, mali. Cvjetovi su krupni, petodjelni, tamnoplavi. Zupci čašice su kraći od polovine tubusa. Krunica je 4-6 cm dugačka, iznutra sa maslinastozelenim pjegama. Prašni konci su srasli sa krunicom. U NP Prokletije ulazi u sastav zajednica planinskih rudina na kiselim tlima klase *Caricetea curvulae* Be.-Bl. 1948. i rjeđe

Gentiana acaulis (foto: Halil Markišić)

u zajednicama klase *Elyno-Seslerietea* BR.-Bl. 1948. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 112. Danijela Stešević, *Gentiana* L. (fam. Gentianaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 261-263.

GENTIANA ASCLEPIADEA L. (fam. Gentianaceae), **trava od utrobice** (alb. genciana e asklepit), višegodišnja zeljasta biljka do 80 cm visoka, sa čvornovitim, razgranatim, 6-10 mm debelim rizomom. Stabljike su brojne i bez prizemnih listova. Listovi su 5-8 cm dugački i 3- 5 cm široki. Cvjetovi su pojedinačni ili po 2-3 skupljeni u pazuhu gornjih listova, svijetlo plavi, krupni, zvonoliki, u donjem dijelu suženi, unutra crvenoljubičasto pjegavi, svijetlo isprugani i modro istačkani. Prašnici su prirasli za cijev krunice. Plod je mnogošemeni tobolac. U Nacionalnom parku raste uz rubove šuma, u svijetlim šumama, šumskim čistinama, uz potoke,

Gentiana asclepiadea (foto: Halil Markišić)

rjeđe, na planinskim pašnjacima. Cvjeta krajem ljeta. Srednjeevropski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 106.

GENTIANA CRUCIATA L. (fam. Gentianaceae), **peostrel** (alb. genciana e kryqëzuar), višegodišnja zeljasta biljka, do 40 (60) cm visoka. Rizom je kratak i valjkast, 1-2 cm u prečniku, a korijen žbunasto račvast. Stabljike su brojne, jednostavne, ponekad ljubičasto obojene, glatke, gusto pokrивene skoro kožastim, unakrsno naspravnim listovima. U donjem dijelu stabljike listovi su jajasto lancetasti ili eliptični, zašiljeni, sa osnovom srasli u dugački rukavac. U gornjem dijelu stabljike listovi su jajasti ili lancetasti, osnovom srasli u kratak rukavac. Cvjetovi se nalaze u pazuhu listova ili su skupljeni na vrhu stabljike u vidu čube, rijetko su pojedinačni. Krunica je plava, spolja zelenkasta, tri puta duža od čašice, četvororežnjevita. Prašnici konci su kratki. Plodnik je sedeći bez stubića,

Gentiana cruciata (foto: Halil Markišić)

a žig ima dva kratka unazad povijena režnja. Raste po obodima šuma, u šikarama, na suhim pašnjacima, po sunčanim obroncima. Cvjeta ljeti. Subjužnosibirski florni element.

Lit.: Ljubomir Mišić & Radomir Lakušić, *Livadske biljke*, IP „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990, str. 82.

GENTIANA LUTEA L. subsp. **SYMPHYANDRA** (Murb.) Hayek (fam. Gentianaceae), **lincura**, **muška lincura** (alb. sanza), višegodišnja zeljasta biljka, do 1,5 m visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna, šuplja. Listovi su plavičastozeleni, eliptični, naspramni, do 30 cm dugački i oko 15 cm široki. Cvjetovi su krupni, žuti, grupisani u mnogocvjetne pršljenaste cvasti u pazusima listova. Čašica je rašćena do osnove i mnogo kraća od krunice. Krunica je 5-6 (9) djelna. Prašnika je 5. Prašničke kesice su srasle u cijev, kroz koji prorasta vrat tučka. Raste na subalpijskim rudinama reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960. na Visitoru, Bjeliču i Volušnici.

Gentiana lutea (foto: Halil Markišić)

Cvjeta ljeti. Subbalkanski je endem, međunarodno značajna, zakonom zaštićena, medonosna i ljekovita biljka.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 108. Danijela Stešević, *Gentiana* L. (fam. Gentianaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 261-263.

GENTIANA NIVALIS L. (fam. Gentianaceae), **snježni zvončić** (alb. genciana e borit), jednogodišnja, nježna biljka, do 10 (15) cm visoka. Korjen je vretenast, tanak i prav. Stabljika je vrlo tanka, glatka, od osnove granata, rjeđe jednostavna, na vrhu sa cvijetom. Nema bescvjetnih izdanaka. Prizemni listovi su objajasti, mali, zatupasti, skupljeni u prorijedenu rozetu. Listovi na stablu su izduženi, zašiljeni, sa 3-5 nerva. Cvjetovi su mali, na kratkim peteljčkama, zvezdoliko rašireni, plavi, rijetko blijedoplavi ili

Gentiana nivalis (foto: Halil Markišić)

ružičast. Čašica je valjkasta 10-15 mm dugačka, 4-5 mm široka, nije naduvana, uzduž uglova kobilica, uzano krilata (1 mm). Krunica je drškoliko tanjirasta, 8-12 mm u prečniku; tubus krunice je valjkast, sa 5 jajastih, odstojećih, kratko zašiljenih režnjeva. Naseljava planinske livade i rudine. U Crnoj Gori zabilježena je za planinu Orjen (na padinama Vučjeg zuba), Prokletije (Hajla, Starac, Paši vrh, Maja Rosit, Volušnica), Zeletin, Visitor, Bjelasicu. Pripada evropsko-alkpijskom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 98. R. Jovanović-Dunjić, Fam. Gentianaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 425-426.

GENTIANA PUNCTATA L. (fam. Gentianaceae), **pjegava lincura**, **ženska lincura** (alb. sanza pikaloshe). Višegodišnja zeljasta biljka, do 60 cm visoka. Stabljika je jednostavna, uspravna ili u donjem dijelu sabljasto povijena, u gornjem dijelu šuplja i svijetloljubičasta. Prizemni listovi su kratki i na drškama, a u gornjem dijelu stabljike naspramni, sedeći, jajasti ili eliptični, zašiljeni na vrhu, dugi 6-9 (23) cm i široki 2-6 cm. Cvjetovi su krupni, zvonas-

Gentiana punctata (foto: Halil Markišić)

ti, blijedo žuti sa tamno ljubičastim pjegama. U NP Prokletije raste u planiskim rudinama reda *Seslerietalia comosae* (Sim.) Lakušić 1966. na silikatnim masivima (Strac, Bogičevica, Hrid). Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatkom flornom elementu. Međunarodno je značajna, zakonom zaštićena, ljekvita biljka.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 109. Danijela Stešević, *Gentiana* L. (fam. Gentianaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 261-263.

GENTIANA UTRICULOSA L. (fam. Gentianaceae), **kaluđerak** (alb. genciana sikacekth), jednogodišnja zeljasta biljka visoka do 25 (30) cm. Stabljika je uspravna, uglasta, razgranata, Prizemni listovi su u rozeti, jajasti, zatupasti, Listovi na stablu su manji, jajasto lancetasti, sa 3-5 nerava. Cvjetovi su na kratkim drškama, postavljeni bočno ili na vrhu stabla. Čašica je duguljasta, 10-20 mm dugačka, na uglovima široko krilata, sa zašiljenim kratkim zupcima. Krunica je drškoliko-tanjirasta, plava, rijetko bijela, spolja često zelenkasta. Raste po livadama i pašnjacima NP Prokletije. Pripada apeninsko-balkanskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Fam. Gentianaceae, In: *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 423. Danijela Stešević, *Gentiana* L. (fam. Gentianaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 424-425.

Gentiana utriculosa (foto: Halil Markišić)

Gentiana verna (foto: Halil Markišić)

GENTIANA VERNA L. (fam. Gentianaceae), **proljećni kaluderak** (alb. genciana pranverore), višegodišnja zeljasta biljka, 3-12 cm visoka. Iz rozete listova izbijaju kratki (oko 1,5 cm visoki) izdanci, gusto pokriveni listovima. Listovi rozete su objajasti ili eliptično-lancetasti, u sredini najširi, sa 3 nerva, 2-3 puta duži od širine. Čašica je cjevasta, na uglovima uzano krilata, duboko 5-djelna, sa lancetastim zašiljenim zupcima. Krunica je drškoliko tanjirasta, sa dugim tubusom (do 26 mm), intenzivno plave boje, rjeđe ružičasta ili bijela, sa 5 široko-eliptičnih režnjeva između kojih je po par međuzubaca. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Naseljava planinske rudine na karbonatima. Po subalpijskim rudinama Bogičevce raste srodna vrsta *Gentiana tergestina* Beck. Cvjeta s proljeća i početkom ljeta. Evroazijski je florni element.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Fam. Gentianaceae, In: *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 423.

GENTIANELLA BULGARICA (Velen.)

Holub (fam. Gentianaceae), **bugarska gorčica** (alb. gencianëza bullgare), dvogodišnja biljka sa kratkim, četvrtastim, od osnove gusto razgranatim stablom, sa tankim, pruženim ili poluuspravljenim granama. U donjem dijelu stabljike listovi su lancetasto lopatičasti, a u gornem dijelu stabljike lancetasti, zatupasti. Brakteje su duguljsto linearne. Cvjetovi su 1,2-2 cm dugački, blijedo ljubičaste boje, na drškama, 1-2 cm dugačkim, skupljeni po nekoliko u prividnim štitovima. Čašični zupci 2(4)-3(5) puta duži od tubusa. Naseljava planske livade i pašnjake. Cvjeta ljeti. Pripada submezijijskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Fam. Gentianaceae, In: *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 432-433.

Gentianella bulgarica (foto: Halil Markišić)

GENTIANELLA CILIATA (L.) Borkh. (fam. Gentianaceae), **trepljasta gorčica** (alb. gencianëza qerpikore), višegodišnja zeljasta biljka, visoka do 25 (30) cm. Stabljika je uspravna, pri osnovi malo savijena, jednostavna, rjeđe malo granata. Listovi su izduženi, zašiljni, glatki, 1-3 cm dugački i 2-4 mm široki. Cvjetovi su plavi, rijetko bijeli, terminalno postavljeni, četvorodjelni. Krunica je 4-5,5 cm dugačka, drško-liko-tanjirastog oblika, do sredine rašečena, u grotlu bez resa. Režnjevi krunice su po obodu išećeni na dugačke trepljaste rese. Naseljava pašnjake, kamenjare, šikare. Česta je na Visitoru. Cvjeta s jeseni. Pripada južnom srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 99. Danijela Stešević, *Draba* L. (fam. Cruciferae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 261-262.

Gentianella ciliata (foto: Halil Markišić)

Gentianella crispata (foto: Halil Markišić)

GENTIANELLA CRISPATA (Vis.) Holub (fam. Gentianaceae), **narovašena gorčica** (alb. gencianëza kaçurrele), dvogodišnja biljka, 4-55 (20) cm visoka. Stablo je veoma granato. Prizemni listovi su duguljasto lopatičasti, a listovi na stablu naspramni, duguljasti, pri osnovi najširi. Cvjetovi su petodjelni, ljevkaasto cjevasti. Čašični zupci su po obodu kovrdžavi i valoviti, tamnoljubičaste boje, kraći od tubusa krunice. Krunica je ljubičasta, rijetko bijela, u grotlu bradata. Tubus je 2-3 cm dugačak. Plodnik je na drški. U NP Prokletije naseljava gorske i subalpijske livade sveze Pancicion Lakušić 1966. i planinske rudine na krečnjacima i silikatima. Cvjeta ljeti. Pripada balkansko-apenijskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 114.

GERANIUM MACRORRHIZUM L. (fam. Geraniaceae), **zdravac mirišljavac** (alb. kamaroshja rrënjëmadhe), višegodišnja zeljasta biljka prijatnog mirisa, do 40 cm visoka. Rizom je horizontalan, do 15 cm dugačak i preko 1 cm debeo, na vrhu gusto pokriven ljuspastim zalicima. Stabljika je uspravna, dlakava, od donje trećine lažno dihotojno razgranata. Listovi su dlanoliko dijeljeni, u rozeti su na brazdastim tankim drškama, donji listovi na stabljici imaju kratku dršku, gornji su manje više sedeći. Cvjetne stabljike su do 6 cm dugačke, gusto žljezdasto dlakave. Drške cvjetova su oko 1 cm dugačke, žljezdasto dlakave. Cvjetovi su krupni i intenzivno roze boje. Čašični listići su za vrijeme cvjetanja donekle unazad savijeni. Latice je 5, a prašnika 10. Prašnici strče iz cvijeta. Plod je oko 2 cm dugačak, bez dugačkog kljuna. Raste po šenovitim i kamenitim mjestima i siparima. Cvjeta ljeti. Pripada istočno submediteranskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 46.

Geranium macrorrhizum (foto: Halil Markišić)

GERANIUM SILVATICUM L. (fam. Geraniaceae), **šumski zdravac** (alb. kamaroshja pyjore) višegodišnja zeljasta biljka, visoka do 70 cm. Stabljike su na vrhu razgranate, čvrste, uglaste, dlakave. Prizemni listovi su na dugačkim dlakavim drškama, izdijeljeni u 5-7 režnjeva. Prema vršnom dijelu stabljike drška je sve kraća, a listovi su jednostavnije usečeni. Cvjetne stabljike su sa po dva cvijeta, u rastresitoj cvasti. Cvjetne drške su uspravljene, dlakave. Cvjetovi su ljubičastocrveni ili ljubičasti, rijetko bijeli, široko otvoreni. Čašičnih i kruničnih listića ima po 5, prašnika je 10, a tučak je jedan. Plod je sa kljunom dugačkim 2-3 cm. Naseljava planinske šume, livade i pašnjake. Cvjeta ljeti. Pripada borealno-evroazijskom flornom elementu.

Lit.: M. M. Janković, Fam. Geraniaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 148-150.

Geranium silvaticum (foto: Halil Markišić)

Geum bulgaricum (foto: Halil Markišić)

GEUM BULGARICUM Pančić (fam. Rosaceae), **blaženak** (alb. mëlaka bullgare), višegodišnja zeljasta biljka. Stabljika je uspravna, dlakava, 30-50 cm visoka. Listovi su meko dlakavi, prizemni široki, perasti, sa mnogo malih bočnih listića. Terminalni listić prizemnih listova je bubrežasto-srčast, 10-15 cm dugačak. Čašični listići su široko jajasto-lancetasti, šiljati, svijetlo zeleni, a krunični trouglasti, bjeličasti do otvoreno žuti. Stubić je 10-15 mm dugačak, dlakav, nije člankovit. Raste na krečnjačkim masivima Nacionalnog parka, u vegetaciji sipara, visokih zeleni, planinskih rudina. Endem je Balkanskog poluostrva, međunarodno značajna i zakonom zaštićena vrsta.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 60.

GEUM COCCINEUM Sibth. & Sm. (fam. Rosaceae), **crveni blaženak** (alb. mëlaka e kuqe), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom i razgranatom stabljikom i 2-4 krupna, crvena cvijeta na dugačkim drškama. Listovi su mekano dlakavi, prizemni su isprekidano perasti,

sa 4-6 pari bočnih listića (terminalni listić je znatno veći od ostalih), nepravilno krupno nazubljeni ili slabo režnjeviti. U Nacionalnom parku je konstatovan na planini Bogičevici u vegetaciji visokih zeleni. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Submezijski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 81.

Geum coccineum (foto: Halil Markišić)

GEUM MOLLE Vis. et Pančić. (fam. Rosaceae), **pančićev blaženak** (alb. mëlaka butloshe), višegodišnja zeljasta biljka, do 40 cm visoka. Stabljika je uspravna, pokrivena gustim kratkim i razrijeđenim dugačkim strčecim dlakama. Prizemni listovi su perasti, sa 2-3 para malih listova. Terminalni listić je najveći, do 6 cm dugačak, srčasto-bubrežast, nazubljen. Listovi stabljike su trodjelni i testerasto nejednako nazubljeni. Zalisci su duboko urezani, do 2 cm dugački. Cvast se sastoji od 2-5 otvorenožutih cvjetova. Krinični listići su duži od čašice, eliptični, strčeci. Raste po planinskim livadama i šumama. Cvjeta ljeti. Endem je Balkanskog poluostrva, centralne i južne Italije.

Lit.: M. Gajić, Rod *Geum*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 78-79.

Geum molle (foto: Halil Markišić)

GEUM MONTANUM L. (fam. Rosaceae), **skorupača** (alb. mëlaka malore), višegodišnja zeljasta biljka, do 20 (30) cm visoka. Stabljika je jednostavna, sa 1-3 cvijeta. Prizemni listovi su lirasti, isprekidano perasti, sa obje strane dlakavi. Terminalni listić je oko 6 cm dugačak, široko okruglast, tupo nazubljen. Bočni listići od vrha lista prema njegovoj osnovi se naglo smanjuju. Listovi stabljike su mali, cijeli ili trodjelni. Cvjetovi su žuti, 25-40 mm u prečniku, uspravni. Stubić je sa dugačkim dlakama, na zrelom plodu do 30 mm dugačak, crvenosmeđ. U NP Prokletije naseljava planinske i rudine, najčešće na silikatima. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 59. Danijela Stešević, *Geum* L. (fam. Rosaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 266-267.

Geum montanum (foto: Halil Markišić)

GEUM REPTANS L. (fam. Rosaceae), **puzavi blaženak** (alb. mëlaka zvaranike), višegodišnja zeljasta biljka sa stolonima. Stabljike su brojne, polegale ili ustajuće, jednocvjetne, obrasle stršećim dlakama. Listovi rozete su neparno perasti, obrasli gustim dlakama. Cvjetovi su krupni, zlatnožuti. Naseljava sipare i rudine na silikatima subalpijskog i alpijskog pojasa. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu. Jedino nalazište ove vrste u Crnoj Gori je u NP Prokletije, na Kolati, a otkrio ga je Dmtitar Lakušić.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 59. Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore, Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 72.

Geum reptans (https://en.wikipedia.org/wiki/Geum_reptans#/media/File:Geum_reptans_PID1462-1.jpg)

GEUM RIVALE L. (fam. Rosaceae), **grebić** (alb. mëlaka shmër), višegodišnja zeljasta biljka 20-30 cm visoka. Rizom je debeo, valjkast i kos. Stabljika je uspravna ili ustajuća, u gornjem dijelu granata i često smeđecrveno prevučena, dlakava. Listovi rozete su na dugačkim drškama, dvostruko isprekidano perasti, a vršni listić je veći od ostalih. U gornjem dijelu stabljike listovi su manji, tročlani. Po 2-5 visećih cvjetova gradi gronjastu cvast. Cvjetne drške su dugačke i dlakave. Čašični listići su smeđecrveni, dugački, ušiljeni, spolja i na vrhu sa unutrašnje strane žljezdasto dlakavi. Listići spoljne čašice su linearni i sa obje strane dlakavi, kraći od čašice. Krunični listići su 8-15 mm dugački, uspravni, kraći od čašičnih

listića, blijedožuti i svijetlocrveno prevučeni, po obodu izreckani. Raste po vlažnim livadama, uz potoke i rijeke, oko izvora. Cvjeta ljeti. Pripada subborealno-cirkumpolarnom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 63.

Geum rivale (foto: Halil Markišić)

GEUM URBANUM L. (fam. Rosaceae), **gradski blaženak** (alb. mëlaka e qytetit), višegodišnja zeljasta biljka obrasla rijetkim i kratkim dlakama, do 60 cm visoka. Stabljika je uspravna ili pri dnu savijena, najčešće granata. Listovi prizemne rozete su na kratkim drškama, isprekidano perasti, pokriveni prileglim dlakama. Listovi stabljike su tročlani ili petočlani, a gornji trodjelni sa dužom peteljkom. Zalisci su po obliku slični listićima, nešto su sitniji, nazubljeni. Cvjetovi su na dugačkim drškama, skupljeni u razrijeđene metličasto grozdaste cvasti. Čašični listići su dlakavi i ušiljeni, a krunični listići žuti. Plod je dlakava orašica. Raste u šumama, po obodima šuma, međama, oko naselja, po vlažnim i šenovitim mjestima. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 62.

Geum urbanum (foto: Halil Markišić)

GLOBULARIA CORDIFOLIA L. (fam. Plantaginaceae), **glavulja** (alb. turëza gjethezemër), nekoliko santimetara visok i po zemlji polegao poluzbun. Stabljika je drvenasta, razgranata, kratka, puzeća, sa rozetama na bočnim izdancima. Listovi su lopatičasti, kratko zašiljeni ili zaokrugljeni, na vrhu nijesu ušćeni, po obodu cijeli ili plitko nazubljeni. Cvjetna stabljika je do 8 cm visoka, bez listova ili sa 1-2 listića obrasla trepljama. Cvjetonosne glavice su pojedinačne, loptaste, 1-1,5 cm široke. Čašica je dvousnata. Krunica je svijetloljubičasta, gornja usna dvorežnjevita, a donja trorežnjevita. Naseljava stijene, kamenjare i kamenite pašnjake Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Alpsko-karpatški florni element.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Globulariaceae, In: Mladen Josifović, *Flora Srbije VI*, SANU, Beograd, 1974, str. 335.

Globularia cordifolia (foto: Halil Markišić)

GYMNADENIA CONOPSEA (L.) R. Br. (fam. Orchidaceae), **vranjak crveni** (alb. gjimnadenia si rretë), višegodišnja zeljasta biljka, s prstasto dijeljenim krtolama, 25-60 cm visoka. Stabljika je vitka, čvrsta, uspravna, pri osnovi sa 1-2 mrka opnasta lista, priljubljena uz stabljiku. Listovi su lancetasti, prema vrhu stabljike su sve manji. Cvast je do 20 cm dugačka. Cvjetovi su mali, crvenoljubičasti, boje mesa do ljubičasti. Usna je klinasto objajasta, šira no što je dugačka, trorežnjevita. Ostruga je končasta, šiljata, 1,5-2 puta duža od plodnika. U NP Prokletije raste u gorskim i subalpijskim livadama reda *Arrhenatheretalia* Pawlow. 1928. Cvjeta ljeti. Vrsta je evroazijski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 160.

Gymnadenia conopsea (foto: Halil Markišić)

Gymnadenia conopsea (foto: Halil Markišić)

GYMNADENIA FRIVALDII Hampe ex Griseb. (fam. Orchidaceae), **vranjak frivaldijev** (alb. gjimnadenia e Frivaldit), višegodišnja zeljasta biljka, sa arealom u sjevernom dijelu Balkanskog poluostrva. Krtole su dijeljene do 1/2. Stabljika je visoka do 20 cm. Listova je 3-4. Oni su izduženo lopatičasti, na vrhu šiljati, gornji slični braktejama. Listovi pri osnovi stabljike su slični rukavcu. Cvast je kratko valjkasta. Brakteje su sa jednim nervom. Cvjetovi su sitni, bijeli ili jako blijedo ljubičasti. Ostruga je končasta, na vrhu šiljata, dugačka kao 1/2 plodnika. Raste po rudinama u alpijskom pojasu. U Crnoj Gori je rasprostranjena na Hridu, Šekirici, Zeletinu, Komovima, Bjelasici.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 495-496. M. Gajić, Fam. Orchidaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VIII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1976, str. 90-92.

Gymnadenia frivaldii (foto: Halil Markišić)

GYMNADENIA NIGRA (L.) Rchb. f. (fam. Orchidaceae), **galjan, crno smilje** (alb. nigritela e zezë), višegodišnja zeljasta biljka, 8-20 (30) cm visoka. Krtole su dvodijelne ili perasto dijeljene. Stabljika je uspravna, malo uglasta, pokrivena listovima. Listovi su linearni, mesnati, užljijebljeni. Cvast je zbijena, u početku kupasta, kasnije loptasta. Cvjetovi su sitni, crnoprurni, rjeđe ružičasti, rijetko bijeli ili žuti. Listići perigona su slobodni, zvjezdasto rašireni, sa 1 nervom. Usna je naviše upravljena. Ostruga je kratka. Ulazi u sastav planinskih rudina na krečnjacima klase *Caricetea curvulae* Br.-Bl. 48 i planinskih udina na silikatima klase *Elyno-Seslerietea* Br.-Bl. 1948. Cvjeta ljeti. Vrsta je nordijsko-alpski florni element, zaštićena nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 161.

Gymnadenia nigra (foto: Halil Markišić)

HEDERA HELIX L. (fam. Araliaceae), **bršljan** (alb. urthi), vazda zelena drvenasta lijana dugačka do 30 m. Puzi po zemlji ili se penje uz stijene, zidine, drveće i druge podloge pomoću vazdušnih korijenova. Listovi su kožasti, sa gornje strane tamnozeleni, sjajni, goli, sa donje strane bleđi ili žućkasto zeleni, na drškama. Cvjetovi su zelenkasti, najčešće dvopolni, skupljeni u zvjezdasto dlakave štitaste cvasti. Prašnici su kraći od kruničnih listića. Plodovi su plavičastocrne bobice. Pripada subatlantsko-submediteranskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini, farmaceutske i kozmetičke industriji.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 83.

Hedera helix (foto: Halil Markišić)

HELIANthemum NUMMULARIUM (L.) Mill. (fam. Cistaceae), **sunčanica** (alb. heliantemi me pore), razgranati poluzbun sa položenim ili ustajućim granama, do 40 cm visine. Listovi su lancetasti, duguljasti do jajasti, ivicom povijeni, odozgo zeleni ili sa gustim zvjezdastim dlakama. Zalisci su lancetasti, dužine cvjetne drške. Cvjetovi su zlatnožuti, pojedinačni ili formiraju jednostranu cimoznu cvast. Krunica je pri osnovi okružena mrljama, unutrašnjost čašičnih listića je pokrivena zvjezdastim dlakama, a duž njihovih nerava su čuperci dugačkih dlaka. Čaura je loptasta. Raste na kamenjarama, livadama, rubovima šuma i svijetlim šumama. Cvjeta ljeti. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Vilotije Blečić, Fam. Cistaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 171-172.

Helianthemum nummularium (foto: Halil Markišić)

HELIOsPERMA OLIVERAE Niketić & Stevan. (fam. Caryophyllaceae), **Oliverov pucavac** (alb. klokčza i Oliverit), nježna zeljasta biljka, sa brojnim, uspravnim, žljezdasto dlakavim stabljikama. Listovi su naspramni, duguljasti, a cvjetovi bijeli. Raste u pukotinama stijena u subalpijskom pojasu na planini Šćapici, na granici Crne Gore i Albanije. Endem je Prokletija. Opisali su je beogradski botaničari Marjan Niketić i Vladimir Stevanović 2007. godine. Raste u pukotinama silikatnih stijena na severnim ekspozicijama. Strogo je zaštićena reliktna vrsta. Ima IUCN status ugroženosti.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore, Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 56.

Heliosperma oliverae (foto: Dmitar Lakušić)

HELLEBORUS ODORUS Vild. (fam. Ranunculaceae), **zdravac**, **kukurijek** (alb. shpendra), višegodišnja zeljasta biljka sa dobro razvijenim i crnkastim rizomom. Stabljika je visoka do 60 cm, uspravna, gola, u gornjem dijelu razgranata, ispod grana lisnata. Donji listovi su na dugačkim drškama, prstasto izdijeljeni na 7-11 široko lancetastih režnjeva. Režnjevi su po obodu sitno zupčasto do dvostruko testerasto nazubljeni. Listovi na stablu imaju uže režnjeve. Cvjetovi su svijetlo žutozeleni, mirisavi, 4-7 cm u prečniku. Cvjetni omotač je sastavljen od 5 širokojajastih, skoro kružnih listića koji se obodima pokrivaju. Krunični listići su preobraženih u ljevkašte nektarije. Prašnici su žuti, mnogobrojni. Tučkova je 3-6. Žigovi su horizontalno razvedeni. Plod je miješak, sa kljunom, poprečno naboran. Šeme do 5 mm dugo, do 2 mm široko, crnosmeđe. Raste na livadama, pašnjacima, rubovima šuma, šibiljacima i rjeđe na livadama. Cvjeta s proljeća. Ljekovita je biljka.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 209-210.

Helleborus odorus (foto: Halil Markišić)

HEPATIC A NOBILIS Schreb. (fam. Ranunculaceae), **jetrenka** (alb. zhabina trevirgujshe), višegodišnja zeljasta biljka, do 15 cm visoka. Stabljike su brojne, uspravne, strčeće dlakave, crvenkaste do smeđe boje. Listovi su brojni, na dugačkim drškama. Liska je na gornjoj strani zelena, na naličju najčešće ljubičasta, pri osnovi dlakava, do polovine ušećena na tri jednaka široko jajasta, po obodu dlakava režnja. Cvjetovi su pojedinačni i terminalni. Involukrum je čašcolik, odmah ispod cvijeta. Cvjetni omotač je sastavljen od 6-7 (10) plavičastih listića, rijetko ružičastih ili bijelih. Prašnici su mnogobrojni, a žig je plavičast. Česta je po mezofilnim šumama brdskog pojasa. Cvjeta s proljeća. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 33.

Hepatica nobilis (foto: Halil Markišić)

HERACLEUM SPHONDYLIIUM L. (fam. Apiaceae), **bršljan** (alb. herakleu rrotullë), dvogodišnja do višegodišnja biljka, sa debelim, vretenastim i razgranatim rizomom, jakog i neprijatnog mirisa. Stabljika je rebrasta, razgranata, obrasla oštrim dlakama, može da naraste do preko 200 cm. Listovi su krupni, dlakavi, režnjeviti do perasti. Donji listovi su na drškama, do 60 cm dugački, a gornji sedeći sa proširenim rukavcem. Štitovi su do 20 cm u pečniku, ravni, sa 10-30 zrakova različite dužine. Krunični listići su obrnuto srcasto zaokruženog oblika, bijele, rozikaste ili zelenkaste boje. Plod je eliptičan do ovalan. Raste na livadama, kamenjarama, u šumama, na vlažnim mjestima. Na siparima i kamenjarama u subalpijskom pojasu Nacionalnog parka raste podvrsta *Heracleum sphondylium* L. subsp. *orsinii* (Guss.) H. Neumayer, kod koje su cvjetovi zelenkasti. Cvjeta ljeti. Medonosna je i ljekovita vrsta. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Apiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 300-302.

Heracleum sphondylium (foto: Halil Markišić)

Hieracium villosum (foto: Halil Markišić)

HIERACIUM VILLOSUM Jacq. (fam. Compositae), **vlasasta runjika**, (alb. kë mashna leshtor), višegodišnja zeljasta biljka, 15-40 cm visoka. Stabljika je uspravna, najčešće račvasta, vijugava, pokrivena gustim dugačkim dlakama, u gornjem dijelu pustenasto pahuljasto dlakava. Listovi su meki, plavozeleni, sa mliječnim sokom, dlakavi, bazalni brojni, izduženi ili lancetasti, listovi stabljike su sedeći, postepeno se smanjuju, ima ih 4-8. Grančice najčešće imaju samo jednu cvjetonosnu glavicu, loptastu, krupnu. Spoljašnji listići involukruma su manje-više duguljasti ili lancetasti, slični listovima, zeleni, strčeci. Cvjetovi su svijetložuti, slabo trepavičavi. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Naseljava planinske rudine na karbonatnim stijenama klase *Elyno-Seslerietea* Br.-Bl. 1948, rjeđe ulazi u satav vegetacije u pukotinama krečnjačkih stijena reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Pripada alpsko-karpatском floronom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 131.

HIERACIUM WALDSTEINII Tausch (fam. Compositae), **runjika** (alb. kë mashna kokëlakuriqe), višegodišnja zeljasta biljka, do 20-55 cm visoka. Stabljika je u donjem dijelu gusto pustenasto dlakava, u gornjem dijelu dlakava, barem u gornjem dijelu pahuljasto dlakava. Listovi su bijelo pustenasti, obrnuto jajasti do eliptični, mnogobrojni, u donjoj tečini stabljike približeni ili nagomilani, u gornje dijelu stabljike su udaljeni i prema vrhu stabljike se smanjuju. Cvast je metličasta ili račvasta, najčešće sa 4-7 cvjetonosnih glavica. Involukrum je debelo loptast, pokriven umjereno do vrlo bogato pahuljastim dlakama, bez ili sa vrlo malo dlaka, najčešće sa žlijezdama. Raste po rudinama i stjenovitim mjestima. Pripada subilirskom floronom elementu.

Lit.: N. Diklić & M. M. Janković, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 414-416.

Hieracium waldsteinii (foto: Halil Markišić)

Himantoglossum calcaratum (foto: Ivan Bulić)

HIMANTOGLOSSUM CALCARATUM (Beck) Schltr. (fam. Orchidaceae), **kozonoška** (alb. loroglosi erčejap), višegodišnja biljka, 30-90 cm visoka. Listovi su izduženo jajasti do izduženo lancetsti. Cvast je rastresita i dugačka. Listići perigona grade kacigu. Ostruga je kupasta. Spoljašnji listići perigona su blijedozeleni sa ljubičastim žilicama, sa unutrašnje strane sa purpurnim pjegama. Usna je mnogo duža od ostalih listića perigona, troreznjevita, srednji režanj, dugačak, jezičast, u donjem dijelu duboko rascijepan. Raste na suvim livadama i u svijetlim šumama. Vrsta je subatlantsko-submediteranski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Danijela Stešević, *Himantoglossum* Spreng. (fam. Orchidaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 296-297. Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IG-KRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 197.

HIPPOCREPIS COMOSA L. (fam. Fabaceae), **konjska potkovica** (alb. hipokrepi me baluke), višegodišnja zeljasta ili polužbunasta, jako razgranata biljka. Stabljike su mnogobrojne, 5-30 cm dugačke, položene na zemlju ili poluuspravljene, pri osnovi odrvenele, gusto pokrivene listovima. Listovi su na dugačkim drškama, neparno perasto složeni sa 5-6 (7) pari listića koji su na vrhu urezani ili odsečeni. Cvjetovi su mirišljavi, svijetlo zlatnožuti, vise, oko 1 cm dugački, formiraju štitastu cvast sastavljenu od 5-12 cvjetova. Plod je mahuna, a seme je polukružno, savijeno, mrke boje. Raste na krečnjačkim stijenama, kamenjarama, siromašnim livadama. U Bogičevici je zastupljena tipična podvrsta i forma (subsp. *comosa* f. *comosa*). Cvjeta ljeti. Subatlantsko-submediteranski florni element.

Lit.: N. Diklić, Rod *Hippocrepis*, In: *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 546-548.

Hippocrepis comosa (foto: Halil Markišić)

Homogyne alpina (foto: Halil Markišić)

HOMOZYNE ALPINA (L.) Cass. (fam. Compositae), **alpski koturak** (alb. homogjini alpin), zeljasta biljka 10-35 (40) cm visoka. Stabljika je uspravna, sa 2 ljuspasta listića koji je okružuju. Ispod cvjetne glavice stabljika je gusto dlakava. Prizemni listovi su sa dugačkim drškama, okruglasti do bubrežasti i pri osnovi duboko srcasto ušeceni. Cvjetna glavica je pri osnovi sa ljuspastim listićima. Listići involukruma su zeleni, pri osnovi vunasto dlakavi, po obodu i na vrhu purpurno presvučeni. Cvjetovi su prljavoljubičasti, sa purpurnim kruničnim režnjevima. U Nacionalnom parku naseljava planinske vrištine, šikare i šume, naročito na silikatima. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 109.

HUMULUS LUPULUS L. (fam. Canabaceae), **hmelj** (alb. sumbullarja), višegodišnja zeljasta povijaša, obrasla čvrstim dlakama. Stablo je do 6 m dugačko, zeljasto, razgranato. Listovi su, na dugačkim drškama, naspramni, srcasti, testerasti, zašiljeni na vrhu, cijeli ili podijeljeni na 3-5 režnjeva. Cvjetovi su jedнопolni. Muški cvjetovi su na tankim drškama, grupisani u višeće rastresite metlice, bočni, u prividnom štitu. Ženski cvjetovi su na veoma kratkim drškama, po 2 u pazuhu krupnih pricvjetnih listića, skupljeni u prividne klasove koje su pojedinačne ili grozdaste. Po oplođenju klasovi dobijaju oblik jajaste šišarice. Plod je jednošemena okrugla orašica, obavijena priperkom. Raste na vlažnim mjestima, pored potoka i rijeka, po međama. Šišarice hmelja koriste se za industrijsku preradu i dobijanje ljekovitih preparata. Biljka cvjeta od maja do juna.

Lit.: Vilotije Blečić, Fam. Canabaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 61.

HYPERICUM ALPINUM (L.) Schrang & Mart. (fam. Clusiaceae), **planinski kantarion** (alb. lulja e ballsamit alpin), višegodišnja zeljasta biljka, 15-40 cm visoka. Stabljika je uspravna, ovalna, pri vrhu sa 2 pruge. Listovi su okruglasti, jajasti ili eliptični, po obodu sa crnim tačkama. Cvast je štitasta, sastavljena iz malog broja cvjetova. Čašični listići su sa kraćim žljezdastim resama. Krunični listići su žuti, 3-4 puta duži od čašičnih, po obodu sa kratkim žljezdastim dlakama, po površini sa crnim tačkama. Čaura je loptasto-jajasta sa bradavičastim uljanim rezervoarima. Na Prokletijama najčešće naseljava planinske vrištine sveze *Bruckenthalion spiculifoliae* Horvat emend Lakušić et al. 79. Cvjeta ljeti. Rasprostranjena je u jugoistočnoj Evropi i Maloj Aziji.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 44.

Humulus lupulus (foto: Halil Markišić)

Hypericum alpinum (foto: Halil Markišić)

Hypericum perforatum (foto: Halil Markišić)

HYPERICUM PERFORATUM L. (fam. Clusiaceae), **kantarion** (alb. lula e ballsamit eshpuar), višegodišnja zeljasta biljka do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, ovalna, pri vrhu granata, gola sa dvije uzdužne pruge. Listovi su jajasti, duguljasti ili linearni, sedeći ili skoro sedeći, goli, po površini sa brojnim prozirnim tačkama, ponekad i sa crnim tačkama po površini i po obodu. Cvjetovi su skupljeni u široku štitoliku cvast, koja je razgranata. Čašični listići su lancetasti ili linearni, zašiljeni, po površini sa prozirnim ili crnim tačkama ili crticama. Krunični listići su zlatnožute boje, po obodu, a ponekad i po površini, sa crnim tačkama, eliptični, prema vrhu suženi, 2-4 puta duži od čašičnih listića. Raste po livadama, požarištima, u šibljacima, hrastovim šumama i na šumskim čistinama. Pripada subevroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: L. Stjepanović-Veseličić, Fam. Hypericaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 118-119.

Hypochaeris maculata (foto: Halil Markišić)

HYPOCHAERIS MACULATA L. (fam. Compositae) (alb. hipokeri me njolla), višegorišnja biljka, do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, pokrivena kratkim krutim dlakama, bez listova ili sa 1-2, lista, jednostavna ili u gornjem dijelu granata. Prizemni listovi su sedeći, duguljasti do objajasti, po obodu cijeli ili nazubljeni, pokriveni kratkim dlakama, ponekad sa smeđim mrljama, formiraju rozetu. Listovi stabljike su sitniji, nazubljeni i četo nedostaju. Cvjetonosne glavice su na dugačkim drškama, one ispod glavice su zadebljale. Involukrum je skoro poluloptast. Cvjetovi su limunžuti, jezičasti, dvopolni, na vrhu sa 5 zubaca. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste po livadama i pašnjacima. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić & M. M. Janković, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 270-272.

IBERIS SEMPERVIRENS L. (fam. Brassicaceae), **biserak** (alb. iberis gjithmonblertë), višegodišnja polužbunsta biljka, sa drvenastim, jako granatim stablom. Listovi su lancetasti, kožasti, goli, pri osnovi malo suženi, na vrhu okruglasti. Cvjetovi su bijeli, radijalno raspoređeni u kratkim, zbijenim grozdovima. Plod je ljuščica, na vrhu krilata i duboko urezana. Naseljava krečnjačke kamenjare. Zabilježili smo je na Bogićevici. Pripada evropsko-submediteranskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, N. Diklić & V. Nikolić, Fam. Brassicaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 360.

Iberis sempervirens (foto: Halil Markišić)

IMPATIENS NOLI-TANGERE L. (fam. Balsaminaceae) (alb. impatieni), jednogodišnja šumska biljka, visoka 40-120 cm. Stablo je uspravno, najčešće razgranato, golo. Listovi su jajasti ili eliptični, po obodu krupno nazubljeni, kratko zašiljeni, do 10 cm dugački i do 5 cm široki. Cvjetovi su veliki, žuti sa crvenkastim mrljama unutra, po 3-5 na zajedničkoj dršci. Cvjeta ljeti. Raste duž potoka, na vlažnim mjestima. Zabilježili smo je u Mučinom potoku u Vojnom Selu.

Lit.: E. Vukićević, Fam. Balsaminaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 133-134.

Impatiens noli-tangere (foto: Halil Markišić)

INULA ENSIFOLIA L. (fam. Compositae) (alb. omani gjetheshpatë), višegodišnja zeljasta biljka, 40-60 (90) cm visoka. Stabljika je uspravna, obrasla listovima, samo ispod glavica je ponekad bijelo vunasto dlakava. Listovi su lancetasti ili linearno lancetasti, sa paralelnim nervima, goli, po obodu često dlakavi, sjajni, kruti, šiljati. Cvjetonosne glavice su na vrhu stabljike, 2,5-5,5 cm u prečniku, najčešće pojedinačne, terminalne. Cvjetovi su zlatnožuti. Raste na stjenovitim sušnim i travnim terenima. Pripada pontijskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 52-54.

Inula ensifolia (foto: Halil Markišić)

IRIS REICHENBACHII Heuff. (fam. Iridaceae), **bosanska perunika** (alb. shpatorja), višegodišnja zeljasta biljka, sa člankovitim razgranatim rizomom, do 15 (20) cm visoka. Listovi su pravi ili blago srpasto povijeni, oštro ušiljeni, 4-15 mm široki. Cvjetovi su dvopolni, blago mirišljavi. Na vrhu stabljike je 1-2 cvijeta žute boje (var. *bosniaca* Beck) Beck ili plave boje (var. *balcana* Janka). Cvjetni omotač (perigon) se sastoji iz 6 listića koji su pri dnu međusobno srasli. Naseljava suve livade, pašnjake i kamenjare na krečnjaku. Česta je na istočnim padinama Volušnice. Endem je Balkanskog poluostrva i Rumunije.

Lit.: M. Gajić, Fam. Iridaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VIII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1976, str. 15-16.

Iris reichenbachii (foto: Halil Markišić)

Iris reichenbachii (foto: Halil Markišić)

JACOBAEA ABROTANIFOLIA (L.) Moench subsp. **CARPATICA** (Herbich) B. Nord. & Greuter (fam. Compositae), **karpatski dragušac** (alb. puliti e karpatit), višegodišnja zeljasta biljka sa ustajućom stabljikom i listovima koji se prema njenom vrhu smanjuju. Prizemni listovi su na dugačkim drškama, goli, dvostruko perasto dijeljeni, široko objajasti, 2-3 cm široki, a u srednjem dijelu stabljike su često cijeli, u obliku brakteja, linearni. Cvjetovi su zlatnožuti. Cvast je glavica 2-4 cm u prečniku. Plod je ahenija, oko 2 mm dugačka, gola. U Nacionalnom parku, na Bogičevici i Hridskim kršima, naseljava planinske rudine na silikatima reda *Caricetea curvulae* Br.-Bl. 26. Cvjeta ljeti. Karpatski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 151.

Jacobaea abrotanifolia (foto: Halil Markišić)

JACOBAEA OTHONNAE (M. Bieb.) C. A. Mey. (fam. Compositae), **dragušac Otoneov** (alb. pulithi i Otonit), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom i golom stabljikom, 80- 200 cm visoka. Listovi su perasto dijeljeni, režnjeviti, sa obje strane sa 6-10 šiljatih, zupčasto ušćenih režnjeva, sa gornje strane goli, sa donje pokriveni razrijeđeno dlačicama. Glavice su sa 5-7 zlatnožutih cvjetova, cilindrične, u gustim gronjastim cvastima. Jezičastih cvjetova je 1-2. Raste u subalpijskom pojasu NP Prokletije (Bjelič, Roman), između blokova stijena, po travnim mjestima, u vegetaciji visokih zeleni. Cvjeta ljeti. Submezijski florni element.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1977, str. 161.

Jacobaea othonnae (foto: Halil Markišić)

JACOBAEA PALUDOSA (L.) P.Gaertn. & alb. (fam. Asteraceae), **močvarni dragušac** (alb. pulithi kënetak), zeljasta višegodišnja biljka, 50-120 cm visoka. Stabljika je uspravna, kruta, izbrazdana, razrijeđeno paučinasto dlakava. Listovi stabljike su šedeći, sa donje strane goli ili paučinasto dlakavi, duguljasto linearno lancetasti, dugačko ušiljeni, po obodu testerasti, pri vrhu sa zupcima koji su prema unutra savijeni. Cvjetovi su zlatnožuti. Cvjetne glavice su 3-4 cm široke, u gustim gronjastim cvastima. Naseljava močvarna mjesta. Zastupljena je u flori močvarnih livada oko Plavskog jezera. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Međunarodnog je značaja i zakonom zaštićena biljka.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, str. 165, Beograd, 1977. Vukić Pulević, *Grada za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 129.

Jacobaea paludosa (foto: Halil Markišić)

JACOBAEA SUBALPINA (W. D. J. Koch) Pelsler & Veldkamp (fam. Compositae), **planinski dragušac** (alb. pulithi subalpin), višegodišnja zeljasta biljka, 30-70 cm visoka. Stabljika je uglasta, uspravna, u gornjem dijelu granata. Listovi u donjem dijelu stabljike su sa dugačkim drškama, srcasto trouglasti, često dvostruko nazubljeni, u srednjem dijelu su na kraćim drškama, a u gornjem dijelu su dvostruko ušćeni, na okriljenim, režnjevitim drškama, koje su pri osnovi sa velikim perasto nazubljenim uvcima. Glavice su žute, 3-4 cm u prečniku, sa dugačkim drškama, u razrijeđenim cvastima. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Raste na vlažnim i močvarnim planinskim livadama, uz potočiće, oko izvora i torova. Cvjeta ljeti. Pripada istočno alpskokarpatskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1975, str. 264-165.

Jacobaea subalpina (foto: Halil Markišić)

JASIONE ORBICULATA Velen. (fam. Campanulaceae), **okruglasta pavenka** (alb. jasioni rrethore), višegodišnja busenata biljka. Rizom je sa kratkim lozicama, a stabljika je uspravna, negranata i gola. Listovi su po rubu trepljavi, donji su na drškama, izduženo jajoliki, a gornji izduženi, sedeći, izverugani. Cvjetovi su bez brakteja. Listići involukruma su okruglo jajasti ili trouglasti, u gornjem dijelu oštro nazubljeni, nijesu duži od cvjetne glavice. Čašični zupci su uski, pri osnovi prošireni. Krunica je modroljubičasta, sa sraslim anterama na početku njihove osnove. Rasprostranjena je na silikatnim plannama Prokletija (Starac, Bogičevica, Hrid). Ulazi u sastav zajednica sveze subalpijskih rudina na kiselim tlima, koja je po njoj dobila ime *Jasionion orbiculatae* Lakušić 1966. Cvjeta ljeti. Pripada srednjbalkansko-južno apeninskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 119.

Jasione orbiculata (foto: Halil Markišić)

JOVIBARBA HEUFFELII (Schott) Á. Löve & D. Löve (fam. Crassulaceae), **žuti zečji kupus** (alb. burguili i Hëfelit), višegodišnja zeljasta biljka sa rozetama 5-7 (12) cm u prečniku. Listovi su duguljasto objajasti, po obodu bijeli i gusto čekinjasto trepljasti, na vrhu u obliku trna zašiljeni. Cvjetna stabljika je 10-25 cm visoka, u gornjem dijelu žljezdasto trepljasta, ljepljiva. Listovi stabljike su jajasti, pri osnovi srcasti. Krunični listići su blijedožuti, na vrhu sa tri šiljka, po obodu trepljasti do slabo ušećeni, dvostruko duži od čašičnih listića. Naseljava planinske rudine na krečnjacima *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960, u NP Prokletije. Pripada subbalkanskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 45.

Jovibarba heuffelii (foto: Halil Markišić)

LACTUCA ALPINA (L.) A. Gray (fam. Compositae), **planinski mliječ** (alb. marulja alpine), višegodišnja zeljasta biljka, visoka do preko 2 m. Stabljika je uspravna, jednostavna, šuplja, dlakava. Listovi su goli, u donjem dijelu stabljike lirasti, sa drškama, testerasto perasto režnjeviti, bočni režnjevi trouglasto jajasti, terminalan režanj velik, jajasto rombičan, ušiljen. U gornjem dijelu stabljike listovi su pri osnovi srcasti, opkoljavaju stabljiku. Cvjetne glavice su 2 cm široke, plavoljubičaste, sastavljene od jezičastih cvjetova, obrazuju grozdastu cvast. Osnova cvasti i drške glavice su pkrivene gusto smeđim crvenim žljezdastim dlakama, po čemu se najlakše razlikuje od Pančičevog mliječa. Raste na ivicama šuma, šumskim požarištima i šumama gorskog i subalpijskog vegetacijskog pojasa Nacionalnog parka. Pripada subborealno-cirkumpolarnom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1975, str. 302-303.

Lactuca alpina (foto: Halil Markišić)

LACTUCA PANCICII (Vis.) N. Kilian & Greuter (fam. Compositae), **pančičev mliječ** (alb. laktuka e Pançicit), višegodišnja zeljasta biljka, endem Balkanskog poluostrva. Stabljika je do 1,5 m visoka, uspravna, šuplja, okrugla, gola, bogate mliječnim sokom. Listovi su linearno-perasto dijeljeni, naizmjenični, goli. Bočni režnjevi lista su jajasti i ušiljeni, ima ih 1-2. Tjemeni lisni režanj je trouglast. Cvjetonosne glavice formiraju grozdastu cvast. Cvjetovi su plavi. Na Prokletijama raste uz planinske potoke i rječice, u listopadnim i mješovitim šumama, najčešće u gorskom pojasu.

Lit.: Čedolil Šilić, *Endemične biljke*, „Svetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo - Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 55.

Lactuca pancicii (foto: Halil Markišić)

LAMIUM GARGANICUM L. subsp. **STRITUM** (Sm.) Hayek (fam. Lamiaceae), **mrtva kopriva** (alb. hithëbuta e Garganit), višegodišnja zeljasta biljka, sa golom ili skoro golom stabljikom. Listovi su sa drškom, srcasto jajasti, duž oboda testerasto nazubljeni. Cvjetovi su ružičasti, složeni u privodne pršljenove u pazuhu listova. Čašični zupci su goli ili pokriveni čekinjastim maljama, šiljati ili izvučeni u dugačak, tanak vrh. Krunica je velika, krunična cijev iznutra gola, ljevkaasto se proširuje ka vrhu, duža od čašice. Gornja usna krunice je prava, cijela. Zabilježili smo je na siparima i kamenjarima planine Brade.

Lit.: N. Diklić, Rod *Lamium*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 393 - 402.

Lamium garganicum (foto: Halil Markišić)

LASERPITIUM SILER L. (fam. Apiaceae), **bršljan** (alb. lazerpici siler), višegodišnja zeljasta biljka sa dugačkim, zadebljalim, valjkastim rizomom, 30-100 (180) cm visoka. Stabljika je jednostavna ili u gornjem dijelu granata, uspravna, tanko izbrazdana, gola. Prizemni i donji listovi su veliki, do 1 m dugački, 3-4 puta perasto dijeljeni, režnjevi lancetasti ili izduženi, pri osnovi suženi ili su na drškama. Gornji listovi su manji, na proširenom rukavcu. Cvjetovi su bijeli, sitni, formiraju velike štitove, sa 20-30 (40) zrakova. Cvjeta ljeti. Rasprostranjena je

Laserpitium siler (foto: Halil Markišić)

u Nacionalnom parku. Raste na kamenjarama, stijenama, ivicama šuma, šikarama, rječnim dolinama, najčešće na krečnjacima. Submediteranski florni element.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Apiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 309.

Lathraea squamaria (Halil Markišić)

LATHRAEA SQUAMARIA L. (fam. Orobanchaceae), višegodišnja parazitska biljka, visoka 10-25 cm. Rizom je granat, mesnat, najčešće pokriven bijelim ljuspama koje su raspoređene u 4 reda. Grane njenog korijena obuhvataju korijenove drvenastih biljaka, najčešće bukve i jasena, na kojima parazitiraju. Stabljika je bez zelenih listova, uspravna, sočna, ružičasto crvene boje, pokrivena nasprannim, pljosnanim, blijedim ljuspama. Cvjetovi su skupljeni u gustu, grozdastu cvast, okrenutu na jednu stranu. Rasprostranjena je u bukovim šumama NP Prokletije. Pripada srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, V. Nikolić & N. Diklić, Fam. Scrophulariaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 275-276.

LEUCANTHEMUM VULGARE aggr. (fam. Compositae), **bijela rada** (alb. lulebardha e rëndomtë), višegodišnja zeljasta biljka, do 100 cm visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna, sa jednom cvjetonosnom glavicom. Prizemni listovi su klinasto duguljasti ili klinasto objajasti, nazubljeni. Listovi stabljike su duguljasto-lancetasti ili linearni, pri osnovi nijesu prošireni. Glavice su na dugačkim drškama, 3-5 cm u prečniku. Središnji cvjetovi su zlatnožuti, a obodni, jezičasti, bijeli. Listići involukruma su po obodu tamnosmeđi ili crni. Raste po livadama, žbunastim padinama, svijetlim šumama. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 113-114.

Leucanthemum vulgare (foto: Halil Markišić)

LIGUSTRUM VULGARE L. (fam. Oleaceae), **kalina** (alb. gjipsi, voshtra e rëndomtë), listopadni ili poluzimzeleni grm sa golim ili malo dlakavim grančicama, visok do 5 m. Listovi su lancetasti ili široko eliptični, sa klinastom osnovom, oštrog ili tupog vrha, goli, na licu tamnozeleni, na naličju svijetlozeleni, kožasti, sa malo povijenim obodom. Za vrijeme blagih zima listovi prezime. Cvjetovi su bjeličasti i mirišljavi, skupljeni u piramidalne metlice. Plodovi su okrugli ili objajasti, crni, sjajni, 6-8 mm dugački, sa 2-4 koštice, ostaju na biljci poslije zrenja. Raste u lišćarskim šumama, rubovima šuma i međama brdskog pojasa. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Pripada subsrednjoevropskom

flornom elementu. Upotrebljava se u narosnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 140.

Ligustrum vulgare (foto: Halil Markišić)

LILIUM ALBANICUM Griseb. (fam. Liliaceae), **albanski ljiljan** (alb. zambaku shqiptar), višegodišnja zeljasta biljka, 20-50 (60) cm visoka. Lukovica je crvenkasta, boje mesa. Stabljika je pri osnovi gola, bezlisna, na vrhu, najčešće, sa jednim, rjeđe sa 2-3 zlatnožuta cvijeta. Listovi su naizmjenični, zbijeni, linearno lancetsti, na vrhu šiljati, na donjem dijelu stabljike dugački do 7 cm. Cvjetovi su zlatnožuti ili narandžasto žuti, prečnika do 3,5 cm. Listovi perigona sa unutrašnje strane pri osnovi imaju bradavice i crte mrke boje. Antere su boje minijuma. Endem je Balkanskog poluostrva. U NP Prokletije ulazi u sastav mezofilnih gorskih livada sveze *Pancicion* Lakušić 1966, planinskih rudina na krečnjacima reda *Crepidetalia dinaricae* Lakušić 1966, planinskih rudina na silikatima sveze *Seslerietalia comosae* (Sim.) Lakušić 1966, planinskih vriština na silikatima sveze *Bruckenthalion spiculifoliae* Horv. emend Lakušić 1966. Cvjeta ljeti. Jugoistočno ilirski-severozapadno skardsko-pindski endem.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 157.

Lilium albanicum (foto: Halil Markišić)

Lilium albanicum (foto: Halil Markišić)

LILIUM MARTAGON L. (fam. Liliaceae), **trava od žuči, zlatan** (alb. zambaku martagon, tridhëbota), višegodišnja zeljasta biljka, sa lukovicom oko 5 cm dugačkom, zlatnožutom. Stabljika je uspravna, okruglasta, zelena ili sa crvenim pjegama. Listovi su izduženo eliptični, do 15 cm dugi i do 5 cm široki, donji i gornji su pojedinačni i naizmjenični, a srednji formiraju prividne pršljenove sastavljene od 5-6 (-9) listova. Cvast je rastresita, sastavljena od 3-10 krupnih cvjetova, svijetlo- i tamno-purpurne boje. Plod je čaura, oko 2 cm dugačka, uspravna, na dugačkim drškama, u fazi zrenja svijetlo smeđa. U NP Prokletije rasprostranjena je u mezofilnim listopadnim šumama i šikarama. Cvjeta ljeti. Ljekovita je biljka. Pripada zapadnocentralnosubmediteransko-sarmatsko-centralnosibirskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“ Beograd, 1977, str. 166.

Lilium martagon (foto: Halil Markišić)

LINARIA VULGARIS Mill. (fam. Plantagina-ceae), **lanilist** (alb. linaria e rëndomtë), višegodišnja zeljasta biljka do 80 cm, sa uspravnom, jednostavna ili samo pri osnovi granatom stabljikom. Listovi su široki 1-8 mm, sa 3 nerva, udubljeni srednjim nervom, po obodu nešto uvijeni i cijeli, goli. Cvjetovi krupni, nalaze se u zbijenim klasastim grozdovima na vrhu stabljike. Čašica je petodjelna, sa jajasto trouglastim režnjevima, puno kraća od krunične cijevi i čahure. Krunica je blijedo sumpornožuta, sa narandžastim nepcem. Gornja usna je sa 2 pukotine, uspravna. Ostruga je prava ili malo savijena, oko 10 mm dugačka. Raste po njivama, ornicama, utrinama, krčevinama, požarištima, na pjeskovitim mjestima. Cvjeta ljeti. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Ljekovita je biljka. Po krševitim staništima subalpijskog pojasa Nacionalnog parka raste *Linaria peloponnesiaca* Boiss. et Heldr., endem jugozapadnog dijela Balkanskog poluostrva.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 112.

Linaria vulgaris (foto: Halil Markišić)

Phyteuma confusum (foto: Halil Markišić)

PHYTEUMA CONFUSUM A. Kern. (fam. Campanulaceae), **konfuzna zečina** (alb. fiteuma e ngatërruar), višegodišnja, zeljasta biljka. Stabljika je uspravna, niska, nerazgranata. Prizemni listovi su linearni ili izduženo linearni, postepeno suženi u okriljenu dršku. Cvast je terminalna glavica loptastog oblika, sa 6 do 12 ljubičastih cvjetova. Krunica je prije cvjetanja savijena, zupci čašice su trouglasti, plodnica je dvooka, a stubić ima dva žiga. U NP Prokletije naseljava planinske rudine silikatnih masiva (Starac, Bogičevica, Hrid). Cvjeta ljeti. Alpsko-karpatški florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 121.

PINGUICULA BALKANICA Casper (fam. Lentibulariaceae), višegodišnja zeljasta insektivorna biljka, 5-10 cm visoka. Stabljika je jednostavna i žljezdasto dlakava. Listovi su u prizemnoj rozeti, sedeći, uvijenih rubova, žutozeleni, sa žljezdama koje luče sekret kojim lijepe a zatim i razlažu insekte iz kojih upijaju hranjive materije. Cvijet je na vrhu stabljike. Čašica je dvousnata i žljezdasto dlakava. Krunica je dvousnata, ljubičasta, u unutrašnjosti ždrijela bjeličasta. Gornja usna krunice se sastoji od dvije latice, a donja od tri. Zadnji dio krunice je izdužen u ostrugu. Naseljava vlažna mjesta oko planinskih izvor i potočića. Rasprostranjena je u NP Prokletije (Bogićevica, Hrid, Horolac, Volušnica). Balkanski je endem.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegroinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 114-115.

Pinguicula balcanica (foto: Halil Markišić)

LINUM ALPINUM Jacq. (fam. Linaceae), **planinski lan** (alb. liri alpine), višegodišnja zeljasta ljekovita biljka, do 30 cm visoka. Stabljika je tanka, gola, malo razgranata, obrasla listovima. Listovi su linearno-lancetasti, 1-2 mm široki, zašiljeni. Cvjetovi su plavi, malobrojni, petočlani. Ulazi u sastav vegetacije planinskih rudina na krečnjacima reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960. Zastupljena je u flori NP Prokletije.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroinae*, Preslia, 20–21, Praha, 1942, str. 112-113.

Linum alpinum (foto: Halil Markišić)

LINUM CAPITATUM Schult. (fam. Linaceae), **glavičasti lan**, **sirište** (alb. liri kaptinor), višegodišnja zeljasta biljka sa snažnom stabljikom, 20-40 cm visokom. Pri osnovi fertilnih stabljika razvijene su lisne rozete. Listovi u rozetama su krupni, jezičasti ili izduženo lancetasti, tupi, sa

Linum capitatum (foto: Halil Markišić)

3 nerva. Listovi stabljike su na izduženoj dršci. Cvast je sa puno cvjetova, glavičastog oblika. Cvjetovi su žuti. Čašični listići su jajasti do izduženo lancetasti, po obodu testerasto žljezdasti. Krunični listići su tri puta duži od čašičnih, obrnuto jajoliki, tupi, prema osnovi izvučeni u dužu cijev. Plod je čaura. U NP Prokletije naseljava planinske kamenjare i pašnjake. Cvjeta ljeti. Pripada srednjebalkansko-apepinskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 78.

Listera cordata (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8a/Listera_cordata_-_Flickr_-_aspidoscelis.jpg)

LISTERA CORDATA (L.) R. Br. (fam Orchidaceae), **čopotac srcasti** (alb. listera), višegodišnja zeljasta biljka, sa kratkim, puzećim rizomom. Stabljika je nježna, tanka, uspravna, 4-20 (30) cm visoka. Ima, najčešće, dva srcasto jajasta lista na sredini stabljike. Cvast je često malo zasukana, žljezdasto dlakava, sastavljena od

6-12 (15) sitnih cvjetova. Cvjetovi su zigomorfni, hermafroditni. Listići perigona su slobodni, spoljašnji zeleni, unutrašnji ljubičasto purpurni. Usna je izduženo jezičasta, visi, prljavo purpurnocrvena. U NP Prokletije raste u smrčevim i smrčevo jelovim šumama. Borealno-cirkumpolarni florni element. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 200.

LONICERA ALPIGENA L. (fam. Caprifoliaceae), **planinsko paše grožđe** (alb. bardhaqeni), listopadni grm visok 1-3 m, sa uspravnim, rjeđe poleglim, grančicama. Grančice su četvorouglaste, dlakave, slabo žljezdaste, zelene. Listovi su eliptični do duguljasti i zašiljeni, oko 12 cm dugački i oko 5 cm široki, na peteljka oko 1 cm dugačkim, po obodu trepavičasto dlakavi. Cvjetovi su dvopolni, zigomorfni, sa dvousnatom krunicom, po dva na uspravnoj zajedničkoj peteljci, žuti ili zelenkasti, sa crvenkastom i smeđom nijansom. Bobice su tamnocrvene i šajne, srasle gotovo cijelom dužinom, 5-8 mm dugačke. Raste u šumama gorskog i subalpijskog pojasa. Ljekovita je i otrovna biljka. Pripada srednjoevropskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 148.

Lonicera alpigena (foto: Halil Markišić)

LONICERA CAPRIFOLIUM L. (fam. Caprifoliaceae), **orlovi nokti** (alb. dorëzoja), listopadna razgranata povijuša 5-10 m dugačka. Mlade grančice su svijetlozelene ili ljubičaste, šuplje. Listovi su naspramni, široko eliptični, goli, cijelog ruba. Gornji listovi su sa širokim osnovama međusobno srasli oko grančice. U njihovom pazuhu nalazi se glavičasta cvast, koja se sastoji od 3-10 sedećih cvjetova. Cvjetovi su dvopolni i zigomorfni. Čašica je po obodu izdijeljena na 5 zubaca, a krunica je bjeličasta ili žućkasta, sa često ružičasto ili crvenkasto obojenom cijevi. Plod je koralno crvena, 8 mm dugačka, elipsoidna bobica. Raste u termofilnim i mezofilnim šumama i šibljacima uz potoke. Cvjeta ljeti. Pripada istočno submediteranskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 146.

Lonicera caprifolium (foto: Halil Markišić)

LONICERA XYLOSTEUM L. (fam. Caprifoliaceae), **crveno paše grožđe** (alb. lula druftorë), listopadni uspravni grm sa raširenim ili uspravnim granama, 1-2 m visok. Kora grana je siva. Mladi izdanci su dlakavi ili goli, zeleni ili crvenkasti i šuplji. Listovi su na kratkim peteljka, 3-7 cm dugački i 2-5 cm široki, na licu i naličju meko dlakavi, a po rubu trepavičasti. Cvjetovi su u parovima, dvopolni, zigomorfni, na dlakavim peteljka koje su kraće od listova. Krunica je dvousnata, u početku bijela, kasnije

blijedožuta, dlakava. Na zajedničkoj peteljci nalaze se po dvije mesnate sjajno crvene bobice. Raste u šumama brdskog i gorskog pojasa. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Pripada evroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 147.

Lonicera xylosteum (foto: Halil Markišić)

LUNARIA TELEKIANA Jáv. (fam. Brassicaceae), **mjesečnica** (alb. lunaria e Telekit), višegodišnja zeljasta biljka, do 100 (140) cm visoka. Stabljika je uspravna, razgranata, okrugla. Listovi su na drškama, veliki, tanki, zeleni, nazubljeni, plitko srcasti, ušiljeni. Cvjetovi su ljubičasti, skupljen u rastresitu cvast. Plod je ljuščica, velika, elipsoidna, na oba kraja zaobljena, spljoštena, 30-50 mm dugačka, na dugačkoj dršci. Raste u pojasu bukove šume na karbonatnim siparima. Endem je Prokletija [Shkelzen i Hekurave u Albaniji; Vezirova Brada: Mečin do, cirk Ljubokuć, Krošnja i Volušnica (Grebaje) u Crnoj Gori]. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspetus Florae Montenegroinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 66.

Lunaria telekiana (foto: Halil Markišić)

LYCOPODIUM ALPINUM L. (fam. Lycopodiaceae), **alpska prečica** (alb. likopodi alpin), višegodišnja zeljasta biljka sa puzećim stablom. Bočne grane stabla su gusto busenaste, uspravne, četvorouglaste. Na sterilnim granama listovi su poredani u četiri reda. Leđni listovi su lancetasti, oštri, na peteljka, priljubljeni uz graničicu, a bočni su jajasto lancetasti, do sredine međusobno i sa graničicom srasli. Strobili su bez peteljke, lancetasti i zašiljeni, pojedinačni, malo nadvisuju sterilne bočne graničice. Spore su mrežaste. Na Čakoru, Starcu, Bogićevici i Hridskim kršima izgrađuje geografsku varijantu *Lycopodium alpinum bertiscum* Lakšić 1968. iz sveze *Jasionion orbiculatae* Lakušić 68.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 11. Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 41.

MALVA SILVESTRIS L. (fam. Malvaceae), **crni sljez** (mëllaga pyjore), dvogodišnja ili višegodišnja biljka visoka 25–150 cm. Stabljika je razgranata, dlakava, pri osnovi odrvenila, uspravna ili se uzdiže. Listovi su perasto dijeljeni na 3–7 režnjeva, stoje na dugačkim drškama. U pazuhu listova nalazi se po 2–6 krupnih cvjetova. Čašični listići su sa zvjezdastim dlakama. Krunični listići su na vrhu usečeni, objajasto klinasti, ružičasti sa tamnim nervima. Rasprostranjena je u Nacionalnom park. Raste po zapuštenim mjestima, oko naselja, po vrtovima, pored puteva, itd. Ljekovita je biljka. Pripada evroazijskom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 44.

Malva silvestris (foto: Halil Markišić)

MALUS SYLVESTRIS (L.) Mill. (fam. Rosaceae), **divlja jabuka**, **divljaka** (alb. molla e egër), drvo do 10 m visoko, sa širokom svjetlom krošnjom. Listovi su jajasti ili kratko zašiljeni, po obodu testerasti, na licu svijetlozeleni i sjajni, na naličju bleđi i bez sjaja. Po nekoliko krupnih cvjetova skupljeno je u gronje. Čašični listići su dugački 5–6 mm, ostaju na plodu. Krunični listići su najčešće unutra bijeli, a spolja ružičasti. Prašnici su brojni i žuti. Plodovi su okruglasti, 2–3 cm u prečniku, pri bazi pljosnati ili nešto udubljeni, zelenožuti do malo crvenkasti, kiseli.

Raste u mezofilnim šumama, po obodima šuma i na čistinama. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu. Medonosna je biljka. Plodovi se koriste kao hrana i lijek.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 71.

Malus sylvestris (foto: Halil Markišić)

MELAMPYRUM DOERFLERI Ronniger (fam. Orobanchaceae), **derflerova urodica** (alb. grurëziu i Dorflerit), jednogodišnja biljka sa uspravnim i granatom stabljikom. Grane su pravostojeće, a listovi jajasto-lancetasti, cijelog oboda. Između posljednjeg para grana i terminalne cvasti često se nalazi par umetnutih listova. Cvjetovi su žuti, skuljeni u rastresitu, grozdastu cvast, okrenutu na jednu stranu. Čašica je zeljasta, po nervima dlakava, sa pramenom dlaka iznad osnove. Zupci čašice su 8-9 mm dugački, sa čekinjastim vrhom, Krunica je sa poluotvorenim ždrijelom. U cijevi krunice na zglobu donjeg (dužeg) para prašnika nalazi se veliki pramen dlaka. Rohlena navodi Doerflerov nalaz ove vrste u Prokletijama: „In dumetis regiobis alpinae supra Vusanj pr. Gusinje cca 1800 m (Df)“.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-grinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 282. R. Jovanović-Dunjić, Rod *Melampyrum*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 268.

MENYANTHES TRIFOLIATA L. (fam. Menyanthaceae), **gorka djetelina** (alb. menianti tregjethësh), višegodišnja zeljasta ljekovita biljka, visoka 15–35 cm. Listovi polaze iz osnove stabljike, na drškama dugačkim 7–30 cm koje su pri osnovi proširene u rukavac. Liska je trodjelna. Listići su sjedeći ili na kratkim drškama, ovalni, eliptični ili izduženo objajasti. Cvjetovi se razvijaju na vrhu stabljike u grozdastoj cvasti, sa malim pripercima pri osnovi drške. Čašica je petodjelna. Krunica je ljevkaasta i skoro do sredine izdijeljena na 5 raširenih i nadolje povijenih režnjeva, bijela, sa ružičastim prelivom. Raste na močvarnim livadama oko Plavskog jezera. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 137.

Menyanthes trifoliata (foto: Halil Markišić)

MELAMPYRUM SCARDICUM Wettst. (fam. Orobanchaceae), **šarska uodica** (alb. grurëziu i Sharit), jednogodišnja biljka, 15-10 cm visoka. Listovi u donjem dijelu stabla su duguljasto-lancetasti, cijeli, sa izvučenim vrhom, a u gornjem dijelu stabla su trouglasti, jako zašiljeni, pri osnovi duboko ušečeno nazubljeni. Pripercima su listoliki, lancetasti, 15-20 mm dugački,

pri osnovi prošireni i ušećeno nazubljeni, u donjem dijelu cvasti zeleni, a u gornjem dijelu cvasti ljubičasti. Cvast je rastresito grozdasta okrenuta na jednu stranu. Čašica je po nervima pokrivena višecelijskom, vunastim, kovrdžavim dlakama, između nerava je gola ili sa veoma malim maljama. Krunica je žuta sa žučkastocrvenom cijevi i poluotvorenim ždrijelom, iznad osnove koso iskrivljena. Na silikatnim planinama NP Prokletije (Bogićevica, Hrid, Bjelaja, Horolac) ulazi u sastav planinskih vriština sveze *Bruckenthalion spiculifoliae* Horvat 1960., i rjeđe, acidofilnih rudina reda *Seslerietalia comosae* (Simon 1957) Lakušić 1964.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 282. Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 101. R. Jovanović-Dunjić, Rod *Melampyrum*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 268.

Melampyrum scardicum (foto: Halil Markišić)

MELILOTUS OFFICINALIS (L.) Lam. (fam. Fabaceae), **žuti kokotac** (alb. makthi mjekësor), dvogodišnja, rjeđe jednogodišnja biljka, visoka 30–90 cm. Stabljika je uspravna, uglasta, gola ili samo u gornjem dijelu sa slabim dlakama. Listovi su tročlani, sa tankim, izduženim, objajastim listićima. Zalisci su najčešće cijelog oboda, lancetasti. Po 30–70 cvjetova skupljeno je u grozdastu cvast, 4–10 cm dugačku. Cvjetne drške su naniže savijene, iste dužine kao čašica. Čašica je zvonasta. Krunica je žuta sa zastavicom i krilima. Mahuna je jajasta, tupa, mrka, rjeđe crna. Seme je žutozelene boje, ponekad sa crvenim prugama. Raste pored puteva i oranica, na ruderalnim mjestima. Pripada evroazijskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 76.

Melilotus officinalis (foto: Halil Markišić)

MENTHA LONGIFOLIA (L.) L. (fam. Labiatae), **nana** (alb. mendra gjethegjatë), višegodišnja, zeljasta, blago mirišljava biljka visoka do 100 cm. Stabljika je uspravna, razgranata, četvorouglasta, pokrivena nadolje upravljenim dlakama. Listovi su jajasto lancetasti šedeći ili su samo donji na kratkim drškama, na vrhu ušiljeni, rjeđe tupi, odozgo gusto dlakavi ili goli, odozdo bjeličasto vunasti, oštro nazubljeni, obuhvataju stabljiku. Cvjetovi su ljubičastorужиčasti, na dlakavim drškama, skupljeni u prividne pršljenove koji se na krajevima grana grupišu u guste i šiljaste prividne klasove. Raste po vlažnim livadama, na obalama rijeka i oko bara, uz izvore i potoke brdskog i gorskog pojasa. Cvjeta ljeti. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu. Medonosna je, ljekovita i začinska biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 127.

Mentha longifolia (foto: Halil Markišić)

Minuartia bosniaca (foto: Halil Markišić)

MINUARTIA BOSNIACA (Beck) K. Malý (fam. Caryophyllaceae), **bosanska mišjakinja** (alb. minuarca boshnjake), višegodišnja zeljasta biljka, 5-30 cm visoka. Stabljike su mnogobrojne, najčešće uspravne, pri dnu granate, sa sterilnim izdancima. Listovi su prilegli uz stabljiku, linearno-lancetasti ili linearno-končasti, pri osnovi prošireni i trepljasti, srasli preko kožastog rukavca, 5-10 mm dugački. Cvjetovi su bijeli, skupljeni u cimoznu cvast. Krunični listići su kraći od čašice, rjeđe su iste dužine. Raste po planinskim rudinama na krečnjacima. Zastupljena je u flori NP Prokletije. Endem je centralnog dijela Balkanskog poluostrva.

Lit.: M. Gajić, Fam. Saxifragaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, SANU, Beograd, 1970, str. 139-140.

MINUARTIA RECURVA (All.) Schinz & Thell. (fam. Caryophyllaceae), **planinska miš-jakinja** (alb. minuarcia e rilakuar), višegodišnja gusto busenasta biljka sa plodnim i neplodnim izdancima, često obrazuje jastučice. Rizom je odrvenjen i jako granat. Listovi su linearni, šiljasti do cilindrični, sa 3 nerva, tupi, srpasto prema spolja povijeni. 4-10 mm dugački. Cvjetovi su u cimoznoj cvasti ili pojedinačni, 5-12 mm u prečniku. Čašični listići su jajasto linearni, ušiljeni, pri obodu kožasti. Krunični listići su bijeli, tupi, u pri osnovi suženi u kratak nokatac, duži od čašice. Naseljava rudine i kamenjare planinskih predjela. Pripada južnoevropskom planinskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 141.

Minuartia recurva (foto: Halil Markišić)

Muscari botryoides (foto: Halil Markišić)

MUSCARI BOTRYOIDES (L.) Mill. (fam. Asparagaceae), **presličica** (alb. pështriku si vile), višegodišnja zeljasta biljka sa lukovicom. Stabljika je do 20 cm visoka, pri osnovi i na vrhu ljubičasta. Listovi su najčešće kraći od cvasti i uspravni, sa bijelom prugom, linearni, široki 3-9 mm, postepeno se šire ka vrhu koji je zatupast. Cvast je manje-više rastresita, grozdasta, loptasto jajasta do valjkasta. Cvjetovi su plavi, a zupci perigona bijeli. Perigon je jajast do loptast, dugačak 3-4 mm. Česta je na livadama i pašnjacima Nacionalnog parka. Počinje da cvjeta s proljeća. Pripada centralnosubmediteransko-karpatsko-panonsko-južnoatlantsko-hercinskom flornom elementu.

Lit.: N Diklić, Fam. Dipsacaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 565-567.

NARTHECIUM SCARDICUM Košanin (fam. Nartheciaceae), **kostolom šarplaninski** (alb. narteci i Sharit), višegodišnja zeljasta biljka, do 20 cm visoka. Stabljika je uspravna i gola. Prizemni listovi su sabljasto linearni, na vrhu šiljati, široki oko 2,5 mm. Cvjetovi su složeni u

Narthecium scardicum (foto: Halil Markišić)

vršnu grozdastu cvast. Listići perigona sa ušiljeni, sa unutrašnje strane žuti, a na spoljnoj strani sa uzdužnom središnjom prugom. Prašni konci su gusto pokriveni dlakama. Raste oko izvora, potočića i na drugim vlažnim mjestima u subalpijskom pojasu Bogičevce i Hrida. Optimum nalazi u asocijaciji *Pinguiculo-Nartheccietum scardici* Lakušić 1968 (1970), iz sveze *Nartheccion scardici* Lakušić 68 (70), reda *Nartheccietalia scardici* Lakušić 1968 (1970). Cvjeta ljeti. Vrsta je reliktni endem zapadnog Balkana, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 159. Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 143.

Narthecium scardicum (foto: Halil Markišić)

NEOTINEA USTULATA (L.) R. M. Bateman, Pridegon & M. W Chose (fam. Orchidaceae), **kačun medeni** (alb. salepi i djegur), višegodišnja zeljasta biljka, 10-30 cm visoka. Krtole su jajaste do loptaste, a stabljika sivozelena, ponekad izvijana. Listovi su na donjem dijelu stabljike, zbijeni, lancetasti. Cvast je crnkastopurpurne boje. Cvjetovi su sitni, najčešće mirisa na med. Listići perigona su slobodni, skupljeni u vidu kacige, spolja tamnopurpurne boje, iznutra ljubičastozeleni. Usna je duboko trorežnjevita, naniže upravljena, bijela, rjeđe crvena, poprskana purpurnim pjegama. Ostruga je kupasta. Raste po livadama i pašnjacima. Cvjeta ljeti. Subsrednjeevropski florni element. Zakonom je zaštićena.

Lit.: N. Diklić, Fam. Orchidaceae, In: *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 54-55.

Neotinea ustulata (foto: Halil Markišić)

NEOTTIA NIDUS-AVIS (L.) Reichenb. (fam. Orchidaceae), **ptičje gnijezdo** (alb. neocia çerdhezogu), višegodišnja saprofitska biljka, kafenkastožučkaste boje, 20-35 (60) cm visoka. Korijenovi su mesnati, na vrhovima zatupasti, upleteni u obliku gnijezda. Stabljika je debela, izbrazdana, sa 4-5 priljubljenih, lancetastih, ljujpastih listića. Cvejetovi su tamnokafenkasti. Listići perigona grade kacigu. Usna je bez ostruge, naniže visi, pri vrhu ušećena u dva skoro polumjesečasta, na vrhu često nazubljena režnja. Raste u tamnim listopadnim, rjeđe u četinarskim šumama. Cvjeta s proljeća. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 196.

Neottia nidus-avis (foto: Halil Markišić)

NEOTTIA OVATA (L.) Bluff & Fingerh (fam. Orchidaceae), **čopotac** (alb. neotia vezake), višegodišnja zeljasta biljka. Stabljika je uspravna, gola, ispod listova većinom četvorouglasta, iznad listova na preseku okrugla, 20-50 cm visoka. Najčešće ima 2 naspramna, jajasta lista na donjem dijelu stabljike. Cvast je rastresita, izdužena, sastavljena od većeg broja cvjetova. Listići perigona su zeleni do svijetlo ljubičasti, sakupljeni u vidu poluloptaste kacige. Usna je bez ostruge. Raste u vlažnim šikarama listopadnim šumama, na vlažnim livadama od montanog do alpijskog pojasa. Subjužnosibirski florni element. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: N. Diklić, Fam. Orchidaceae, In: *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 111-112.

NUPHAR LUTEA (L.) Sm. (fam. Nymphaeaceae), **lokvanj** (alb. neloferi i verdhë), višegodišnja vodena zeljasta biljka. Rizom je debeo, mesnat, pokriven ožiljcima od opalih listova, položen na dno. Podvodni listovi su poluprozračni, na kratkim drškama, tanki i valoviti. Plivajući listovi su 10-30 cm dugački, pri osnovi duboko srcasti, na vrlo dugačkim trouglastim drškama. Cvjetovi su žuti, 3-6 cm u prečniku, mirišljavi. Čašičnih listića je 5, a krunični su mnogobrojni. U Plavskom jezeru gradi zajednicu *Nypharetum lutei subalpinum* Lakušić 1965.

Lit.: Milorad Janković, Fam. Nymphaeaceae, In *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje prirodnih nauka, Beograd, 1970, str. 200-201.

Nuphar lutea (foto: Halil Markišić)

Nuphar lutea (foto: Halil Markišić)

Ononis spinosa (foto: Halil Markišić)

ONONIS SPINOSA L. (fam. Leguminosae), **gladiševina** (alb. kalmuthi gjembor), žbunić visok do 60 (70) cm sa snažnim i dugačkim korijenom. Grane su uspravne ili ustajuće, obično dlakave. Bočni izdanci završavaju se manje više čvrstim, često razgranatim trnovima. Listovi su sa sasvim kratkom drškom ili su sedeći. Donji listovi su sastavljeni iz 3 sitna nazubljena listića, a pri vrhu stabljike su prosti. Zalisci su veliki, ovalni, nazubljeni, manje više obuhvataju stabljiku. Cvjetovi su ružičasti, pojedinačni, rijetko po 2 zajedno, stoje u pazusima listova, obično na bodljikavim kratkim bočnim izdancima. Plod je jajasta mahuna sa 1–2 smeđa sjemena. Raste po livadama, utrinama, pored puteva. Subsrednjevropski florni element. Cvjeta ljeti. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 75.

ORIGANUM VULGARE L. (fam. Lamiaceae), **metvica** (alb. rigoni i zakonshëm), višegodišnja zeljasta biljka sa horizontalnim poluodrvenelim rizomom i uspravnom stabljikom, 20-50 (80) cm visoka. Cijela biljka je aromatična. Listovi su pri osnovi naglo suženi u dršku, goli i na naličju pokriveni maljama. Cvjetovi su sa kratkim drškama, složeni u sedeće dihazijske koji formiraju prividne, četvororedne klasiće koji zajednički grade metličaste cvasti. Čašica je zvonasta, u ždrijelu ima dugačke čekinje. Krunica je svijetlorvena do tamnocrvena, rjeđe prljavobijela, dvousnata, cjevasta. Raste po kremenjarama, planinskim rudinama, proplancima, termofilnim šumama, na osunčanim, toplim i suhim staništima. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom flornom elementu. Medonosna je, ljekovita i začinska biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 125.

Origanum vulgare (foto: Halil Markišić)

OSTRYA CARPINIFOLIA Scop. (fam. Corylaceae), **crni grab** (alb. mēllēza), listopadno drvo, visoko do 20 m. Krošnja je široka i rijetka, kora tamnosmeđa, brazdasto ispuca i ljušti se (opada) sa debla. Listovi su naizmjenični, zašiljeno jajasti, po obodu testerasti, za razliku od graba, nervi po obodu lista se viljuškasto dijele. Cvjetovi su jednopolni i jednodomi, muški se formiraju u jesen i perizmljavaju u resama, ženski cvjetovi se formiraju na ovogodišnjim izbojcima, javljaju se u resama u pazuhu listova. Plodovi su jednošemene orašice, obavijene bijelim ovojem pa liče na cvasti hmelja. Raste na karbonatnoj podlozi, ulazi u sastav termofilnih šikara. Submediteranski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 352-353.

Ostrya carpinifolia (foto: Halil Markišić)

OXALIS ACETOSELLA L. (fam. Oxalidaceae), **zečja so**, (alb. tharbētusha), višegodišnja nježna biljka, do 15 cm visoka, prepoznatljiva po trodjelnim listovima, sličnim djetelini. Nadzemno stablo nedostaje. Listovi su na dugačkim tankim drškama koje polaze od rizoma. Cvjetovi su pojedinačni na rijetko dlakavim drškama, najčešće dužim od listova. Čašičnih listića je 5, kruničnih listića 5, prašnika 10 u dva kruga, oplodnih listića 5. Krunica je bijela, s crvenkastim nervima. Naseljava vlažna šenovita mjesta u šumama i šikarama. Pripada cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: T. Cincović, Fam. Oxalidaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 128-129.

Oxalis acetosella (foto: Halil Markišić)

Oxytropis dinarica (foto: Halil Markišić)

OXYTROPIS DINARICA (Murb.) Wettst. (fam. Fabaceae), **dinarska oštrica** (alb. oksitropi dinarike), busenasta biljka sa jako skraćenom stabljikom. Listovi su sa lisnom drškom, neparno perasto složeni, sa (8) 9-16 pari listića, skupljeni u prizemne rozete. Cijela biljka je gusto pokrivena strčećim dlakama. Cvasti su glavičaste ili izdužene. Krunica je svijetložuta, na vrhu često crvenkasta. Mahuna je gusto pokrivena vunastim, sjajnim dlakama, ispod kojih se nalaze crne dlačice. Naseljava planinske rudine na krečnjacima, koje su po njoj nazvane *Oxytropidion dinaricae* Lakušić 66. Cvjeta ljeti. Endem je Dinarida.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 70.

Papaver rhoeas (foto: Halil Markišić)

PAPAVER RHOEAS L. (fam. Papaveraceae), **divlji mak** (alb. lulëkuqja), jednogodišnja ili rijetko dvogodišnja biljka sa brojnim stabljikama, do 90 cm visoka. Listovi su veoma polimorfni, najčešće sedeći, perasto dijeljeni ili perasto ušećeni, sivozeleni. Cvjetovi su krupni, pojedinačni, na dugim dlakavim drškama. Čašica ima 2 zelena listića, koji otpadaju pri cvjetanju, a krunica 4 zaobljena, široko okrugla, listića blijedocrvene, rijetko bijele ili ljubičaste boje. Prašnici su mnogobrojni, plodnik je obrnuto jajast, a žig ima 10 (5-18) radialnih brazda. Plod je čaura sa mnogobrojnim semenima bubrežastog oblika, tamnocrvene boje. Cvjeta ljeti. Ras-

te po njivama, žitima, utrinama, pored piteva, kamenitim mjestima i oko naselja. Pripada subevroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 36.

PARIS QUADRIFOLIA L. (fam. Melanthiaceae), **vranino oko**, **petrov krst** (alb. shtarca katërgjethëshe), višegodišnja zeljasta biljka sa puzećim, člankovitim rizomom. Stabljika je uspravna, jednostavna, gola, jednocvjetna, do 40 cm visoka. Na stabljici se u pršljenu, najčešće, nalaze 4 gola lista, 5-14 cm dugačka i 2-8 cm široka. Cvijet je dvopolan, krupan, na dugačkoj dršci, ima 8 zelenih listića cvjetnog omotača, 8 prašnika i 1 tučak sa crvenkastim njuškama. Plod je tamnoplava bobica. Raste u mezofilnim listopadnim i četinarskim šumama Nacionalnog parka. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Subborealno evroazijski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 175.

Paris quadrifolia (foto: Halil Markišić)

PARNASSIA PALUSTRIS L. (fam. Parnassiaceae), **talija** (alb. parnasia e kënetës), višegodišnja zeljasta biljka, sa rozetom prizemnih listova. Stabljika je do 30 (40) cm visoka, ima jedan list i na vrhu jedan cvijet. Listovi u rozeti su brojni, na dugim peteljka, ovalni, pri osnovi srcsti. Cvjet je bijele boje, 1,5-4 cm u prečniku. Čašičnih listića, kruničnih listića i prašnika je po 5. Plodnik je bijele ili crvenkaste boje, sa 4 sedeća žiga. Staminodije polaze iz širokoovalne drške, sa većim brojem nitastih režnjeva koji se završavaju žučkastim žlijezdama. Najčešće raste na vlažnim planinskim rudinama. Cvjeta ljeti. Pripada borealno-cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 56.

Parnassia palustris (foto: Halil Markišić)

PATZKEA PANICULATA (L.) G. H. Loos (fam. Poaceae), **magarulja** (alb. bishtpelëza), visokoplaninska, višegodišnja, gusto busenasta biljka, 50-100 cm visoka. Stabljika je uspravna, glatka, sa 2-3 lista. Intravaginalne sterilne stabljike su pri osnovi zadebljale, formiraju lukovicu. Rukavac na sterilnim izdancima je hrskavičavo zadebljao. Ligula je jajolika, kratka. Listovi su kruti, prugasti, sa lica sivi, sa naličja tamnozeleni. Metlica je na vrhu najčešće savijena, gusta, jajasta ili duguljasta, 7-12 cm dugačka. Ulazi u sastav visokoplaninskih rudina na kiselim tlima reda *Seslerietalia comosae* Lakušić 1966.

Lit.: Dmtar Lakušić, *Festuca* L. (fam. Poaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 239-240. M. Gajić, Rod *Festuca*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 435-436.

Patzkea paniculata (foto: Halil Markišić)

PEDICULARIS BRACHYDONTA Schl-oss. & Vuk. (fam. Orobanchaceae), **širokozubi ušivac** (alb. pedikularia dhëmbëshkurtër), višegodišnja zejasta biljka, 20-60 cm visoka. Stablo je izbrazdano, dlakavo, u donjoj trećini bez listova. Prizemni listovi su sa drškama, dugi do 20 cm, perasto dijeljeni. Listovi na stablu su perasto ili dvostruko perasto dijeljeni. Cvjetovi su krupni, svijetlo žute boje. Cvst je izduženo jajasta, na vrhu zasječena. Zupci čašice su trouglasto jajasti. Krunica je glatka, gornja usna u vidu kacige savijena, na vrhu zasječena i kratko dvozuba. U Nacionalnom parku ulazi u sastav planinskih rudina na krečnjacima. Cvjeta ljeti. Endem je Dinarida i Šarskih planina.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 100.

Pedicularis brachydonta (foto: Halil Markišić)

PEDICULARIS VERTICILLATA L. (fam. Orobanchaceae), **pršljenasti ušivac** (alb. pedicularia qerthullake), biljka najčešće sa više stabala, 20 (30) cm visoka. Stablo je pokriveno dlakama u 2 ili 4 reda. Prizemni listovi su na drškama, lancetasti, češljasto-perasto dijeljeni. Listovi na stablu su po 3-4 u pršljenovima. Cvjetovi su pršljenasto skupljeni u jajastu ili glavičastu grozdastu cvast. Čašica je crveno obojena, jajasta, na vrhu rašječena u pet kratkih zubaca. Krunica je gola, tamnocrvena, rijetko blijedo ružičasta sa tamnocrvenim žilama. U NP Prokletije naseljava planinske rudine na krečnjacima klase Elyno-Seslerietea Br.-Bl. 1948, a rjeđe mezofilne livade sveze *Pancicion* Lakušić 1966. Subcirkumpolarni florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 99.

Pedicularis verticillata (foto: Halil Markišić)

PEDICULARIS ERNESTI-MAYERI Stevan., Niketić & D. Lakušić (fam. Orobanchaceae), **Majerov ušivac** (alb. pedikularia i Ernest Majerit), višegodišnja zeljasta biljka, endem Prokletija. Otkrivena je na planini Kolati, na 2200 mnv, u vegetaciji krečnjačkih rudina. Opisali su je 2001. godine beogradski botaničari: akademik Vladimir Stevanović, dr Marijan Niketić i

prof. dr Dmtar Lakušić. Srodna je sa vrstama *Pedicularis petiolaris* Ten. i *Pedicularis ferdinandi* Bornm.

Lit.: Danijela Stešević, *Pedicularis* L. (fam. Orobanchaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 481-482.

Pedicularis ernesti-mayeri (foto: Dmtar Lakušić)

PEDICULARIS PETIOLARIS Ten. (fam. Orobanchaceae), **ušljivac** (alb. pedikularia me bisht), višegodišnja zeljasta biljka, 10-25 cm visoka. Stablo je pokriveno kratkim vunastim dlakama ili je pri osnovi glatko. Listovi su dvostuko perasto usječeni, nazubljeni, sa hrskavičavo zašiljenim vrhovima, skoro glatki. Cvjetovi su

ružičasti, skupljeni u gustu, jajastu cvast, kasnije izduženu. U donjem dijelu cvasti priperci su listoliki, dvostruko persto dijeljni, malo duži od listva, a u gornjem dijelu cvasti su cijeli, lancetast, malo duži od čašice. Čašica je gusto pokrivena vunastim i žljezdastim dlakama. Krunica je sa gornjom usnom u vidu kagice, na vrho

odrezanom i sa vrlo kratkim kljunom. Raste po planinskim rudinama i vrištinama. pripada apeninsko-balkanskom flornom elementu. U NP Prokletije konstatovali smo je na Horolacu, Boru i Volušnici.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Rod *Pedicularis*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, SANU. Beograd, 1974, str. 255- 256.

Pedicularis petiolaris (foto: Halil Markišić)

PETASITES DOERFLERI Hayek (fam. Compositae), **Derflov lopuh** (alb. llapoi Derflerit), višegodišnja zeljasta biljka, endem Prokletija (Albanija, Crna Gora?) i Bosne i Hercegovine. Skapus je do 20 cm visok, ljuskav. Listovi se javljaju sa cvjetanjem, maleni, široko ovalni ili srcasti, nazubljeni, na obje strane bijelo-pepeljasto pustenasti. Glavice su 12 mm u prečniku, a u grozdu ih je (1-) 3-10. Listići involukruma su lancetasti, paučinasto dlakavi, zeleni ili purpurnosmeđi. Cvjetovi su žučkastobijeli ili crvenkasti. Raste na vlažnim i šljunkovitim mjestima ispod planinskih vrhova. Ima je u graničnom području Crne Gore i Albanije, u cirku Buni i Jezerces, pa je treba očekivati i na crnogorskoj teritoriji Bjeliča i oko Čokišta. Cvjeta s proljeća.

Lit.: Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegro-nae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 128.

Petasites doerfleri (foto: Halil Markišić)

PHYTEUMA PSEUDORBICULARE Pant. (fam. Campanulaceae), **dinarska zečica** (alb. fiteuma rrethorerreme), zeljasta višegodišnja biljka, do 25 cm visoka. Stabljika je uspravna i jednostavna. Pri osnovi stabljike listovi su na drškama dugačkim kao list i čipkasta oboda, a na stablu ogruglasti do eliptični, na kratkim drškama ili sedeći, na rubu blago nazubljeni, a na vrhu zašiljeni. Cvjetovi su cilindrični i cjevasti, tamno plavoljubičasti, grupisani u glavičaste cvasti na vrhu stabljike. U NP Prokletije ulazi u sastav asocijacija subalpijskih mezofilnih livada sveze *Pancicion* Lakušić 1966 i subalpijskih rudina na krečnjacima sveze *Festucion albani-cae* Lakušić 1966. Cvjeta ljeti. Vrsta je istočno ilirsko-severozapadno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 120.

Phyteuma pseudorbiculare (foto: Halil Markišić)

PIMPINELLA SERBICA (Vis.) Drude (fam. Apiaceae), **bedrnica** (alb. pançiqia sërbe),

Pimpinella serbica (foto: Halil Markišić)

višegodišnja zeljasta biljka, do 50 cm visoka. Stabljika je uzdužno prugasta, gola, u gornjem dijelu razgranata. Donji listovi su cijeli, srcasti, na rubu testerasti, a gornji su do dna podijeljeni na končaste segmente. Cvjetovi su sitni, bijeli, ponekad ružičasti, skupljeni u štitove sastavljene od 10 do 15 zrakova. U NP Prokletije česta je u vegetaciji gorskih i subalpijskih livada i pašnjaka, na šumskim čistinama i na rubovima šuma. Sveza mezofilnih gorskih i subalpijskih livada po njoj je dobila ime *Pancicion* Lakušić 1966. Cvjeta ljeti. Vrsta je istočno ilirsko-sjeverozapadno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 83.

PLANTAGO ARGENTEA Chaix (fam. Plantaginaceae), **srebrnasta bokvica** (alb. gjethe argjendor), višegodišnja zeljasta biljka, sa kratkim rizomom, visoka do 40 cm. Čitava biljka je prileglo, skoro svilastosrebrnasto dlakava. Listovi su u prizemnoj rozeti, lancetasti, ušiljeni, na drškama. Cvjetovi su u jajastim ili kratko valjkastim klasovima, u vrijeme cvjetanja okruglim. Cvjetna drška je okrugla, plitko izbrazdana. Naseljava sunčane i suve livade i pašnjake. Pripada submediteranskom flornom elementu. U Plavsko-gusinjskom kraju rasprostranjena je na Visitoru, Zeletinu, Šekirici.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 316. M. M. Janković, Fam. Plantaginaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 333-334.

Plantago argentea (foto: Halil Markišić)

PLANTAGO ATRATA Hoppe (fam. Plantaginaceae), **crnkasta bokvica** (alb. gjethe i nxirë), višegodišnja zeljasta biljka sa 2-10 uspravnih ili uzlazjećih cvatnih stabljika, visoka (2) 5-15 (20) cm. Listovi su u rozeti, 3-10 cm dugački, 0,5-1,5 cm široki, linearni ili lancetasti, ka osnovi i ka vrhu postepeno suženi, ušiljeni. Cvjetovi su u gustim glavičastim ili kratkim cilindričnim cvastima, 0,5-1,5 (4) cm dugačkim. Brakteje su široke, okruglaste, duže od čašice. Čašični listići su eliptični, gotovo u cjelini opnasti. Krunični listići su jajasti, mrke boje. Ulazi u sastav vegetacije oko sniježnika na krečnjacima reda *Ara-bidetalia caeruleae* Rübél ex Nordhagen 1937. Cvjeta ljeti. Pripada submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 106.

Plantago atrata (foto: Halil Markišić)

PLANTAGO RENIFORMIS Beck (fam. Plantaginaceae), **bubrežasta bokvica** (alb. gjethe isi veshkë), zeljasta višegodišnja biljka, 15-40 cm visoka. Stabljika je uzdužno izbrazdana, bez listova. Listovi su u prizemnoj rozeti, na peteljka-ma dužim od liske, bubrežasti, slabo srcasti ili odsječene osnove, po obodu grubo nazubljeni, sa 5-10 izrazitih nerava.

Cvjetovi su sitni i grupisani u zbijeni klas na vrhu stabljike. Iz njih vire dugački prašnici. U NP Prokletije raste na planinskim rudinama, livadama, pored torova, šumskim čistinama. Cvjeta ljeti. Vrsta je istočno ilirsko-ševerzapadno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 123.

Plantago reniformis (foto: Halil Markišić)

POLYGALA ALPESTRIS Rchb. subsp. **CRO-ATICA** (Chodat) Hayek (fam. Polygalaceae), planinski krestušac (alb. poligala alpine), višegodišnja zeljasta planinska biljka sa arealom u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu, Albanji, Italiji i Grčkoj. Cvjetonosna stabla su mnogobrojna, uspravna, pri osnovi drvenasta, 1-6 cm dugačka. Pored cvjetonosnih stabala, pri osnovi su brojni, kratki, tanki, granati izdanci. Prizemni listovi su lopatičasto objajasti, do elišično-lancetasti, glatki, malobrojni i ne formiraju jasnu rozetu. Cvjetovi su mali, plavi. Cvast je rastresita, sa malo cvjetova. Naseljava suve planinske pašnjake i kamenjare. Rasprostranjena je u NP Prokletije.

Lit.: R. Jovanović-Dunjić, Fam. Polygalaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 168-169.

Polygala alpestris (foto: Halil Markišić)

POLYGALA MAJOR Jacq. (fam. Polygalaceae), **veliki krestušac** (alb. poligala e madhe), višegodišnja zeljasta biljka, 15-40 (60) cm visoka. Stabljike su mnogobrojne, jednostavne, poluuspravljene, rijetko polegale, pri osnovi drvenaste, obrasle naizmjeničnim, cijelim, pri vrhu zašiljenim listovima. Cvjetovi su krupni, 15-16 mm dugački, ružičasti (f. *major*) ili svijetloplavi (f. *azurea* Pant.), u gornjem dijelu stabljike grade guste, usko piramidalne, kasni-

Polygala major (foto: Halil Markišić)

je jako izdužene i rastresite grozdaste cvasti. U Nacionalnom parku optimum nalazi u gorskim livadama i rudinama. Cvjeta ljeti. Pontsko-istočno submediteranski florni element.

Lit.: R. Jovanović Dunjić, Rod *Polygala*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 165-166.

POLYGALA SUPINA Schreb. (fam. Polygalaceae), **krestušac povijeni** (alb. poligala e përkultur), višegodišnja, polužbunasta biljka sa drvenastim rizomom, 8-30 cm visoka. Stabljike su mnogobrojne, polegale ili ustajuće, pokrivene kratkim dlakama. Donji listovi su duguljasti do okruglasti, zatupasti, rjeđe zašiljeni, a u gornjem dijelu stabljike jajasti ili eliptični, zatupasti ili zašiljeni. Cvasti su bočno postavljene, u

Polygala supina (foto: Halil Markišić)

pazuhu gornjih listova, terminalna grančica je bez cvjetova. Cvjetovi su malobrojni, plavi ili bjeličasti. Krila čašice su objajasta, na kratkoj peteljci, šira od čaure. Naseljava krečnjačke stjenovite padine i planinske kamenjare Nacionalnog parka. U okolini Vusanja i na Grebenu kod Gusinja zastupljen je vatijetet bosniaca. U okolini Vusanja je zabilježio austrijski botaničar I Dörfler (1866-1950). Cvjeta ljeti. Mezijski florni element.

Lit.: R. Jovanović Dunjić, Rod *Polygala*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 164-165.

POLYGONATUM MULTIFLORUM (L.) All. (fam. Asparagaceae), **mnogocvjetna pokosnica** (alb. poligonati shumëlulësh), višegodišnja zeljasta biljka, do 1 m visoka, sa debelim, horizontalnim, površinskim, člankovitim rizomom. Stabljika je gola, najčešće povijena, na poprečnom, presjeku okrugla., Listovi su naizmjenični, do 15 cm dugački i 3-6 cm široki, goli. Na srednjem dijelu stabla, u pazuhu listova se nalazi 2 do 5 bjeličasto-zelenkastih, valjkastih cvjetova bez mirisa. Cvijet je iznad plodinka sužen. Plod je sočna bobica, plavocrne boje, slatkastog ukusa. Ulazi u sastav grabovih i bukovih šuma i šikara Nacionalnog parka. Cvjeta s proljeća. Cirkumpolarni florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 173.

Polygonatum multiflorum (foto: Halil Markišić)

POLYGONATUM ODORATUM (Mill.) Druce (fam. Asparagaceae), **pokosnica** (alb. poligonati mjëksor), Višegodišnja zeljasta biljka sa izduženim rizomom, na kome su izraženi godišnji članci. Stabljika je visoka do 50 cm, uspravna, sa rebrima, gola, u gornjem dijelu spljoštena. Listovi su eliptično jajasti do eliptično lancetasti, sa kratkom lisnom drškicom čija osnova do polovine obuhvata stabljiku ili su skoro sedeći, na oba kraja suženi, sa izraženim uzdužnim nejednako istaknutim nervima. Po 1-2, rjeđe 5 cvjetova, nalazi se u pazuhu listova na sredini stabla. Cvjetovi su mirišljavi, bjeličasto zelenkasti, iznad plodnika nisu suženi. Prašnin konci su pljosnati i goli. Plod

je bobica 8-12 mm u prečniku, plavocrvena, okrugla. Raste po svijetlim šumama i šikarama, rubovima šuma, kamenjarama i na stijenama u šumama. Cvjeta s proljeća. Pripada subjuznosibirskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 173.

Polygonatum odoratum (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA APENNINA Ten. (fam. Rosaceae), **apeninski petoprst** (alb. zorrëca e Apennineve), višegodišnja zeljasta biljka sa odrvenjelim podzemnim rizomom. Cvjetna stabljika je do 15 cm visoka, ustajuć ili uspravna, sa prilaglim ili uspravno strčecim dlakama, bez listova ili sa 1-2 lista. Listovi su trojdelni, pustenasto obrasli svilenastim dlakama. Cvjetova je 1-5 (-7), sa dugačkim i tankim, svilenasto dlakavim drškama. Čašični listići su jajoliki, obrasli gustim, svilenastim dlakama. Krunični listići su duži od čašičnih, bijeli. U NP Prokletije ulazi u sastav zajednica pukotina karbonatnih stijena alpijskog i subalpijskog pojasa reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Ilirsko-centralnoapeninski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 63.

POTENTILLA AUREA L. (fam. Rosaceae), **petoprst zlatasti** (alb. zorrëca e artë), višegodišnja zeljasta biljka, 5-20 cm visoka. Stabljika je polegla ili ustajuća, dlakava, gusto olistala. Listovi su prstasti, sa gornje strane goli i sjajni, sa donje po nervima dlakavi. Listovi rozete su petodjelni, sa dosta dugim drškama, a listovi gornjeg dijela stabljike su trodjelni. Cvjetovi su žuti, na dugačkim drškama, prečnika 15-20 mm. Ulazi u satav planinskih rudina, najčešće na kiselim tlima, na Bogičevici, Hridu, Horolacu, Boru. Cvjeta ljeti. Submediteranski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 66.

Potentilla aurea (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA CLUSIANA Jacq. (fam. Rosaceae), **petoprst** (alb. zorrëca e Kluzit), višegodišnja niska, busenasta, zeljasta biljka, 5 do 10 cm visoka, sa 1-3 cvijeta. Listovi su petodjelni, dlakavi. Listići su 5-12 mm dugi. Cvjetovi su bijeli, petočlani, sa puno prašnika i nadaslom plodnicom. Krunica je 9-10 mm duga i 6-8 mm široka. Rohlena je navodi za Komove, Durmitor, Maglić, Planinicu i Sinjajevinu. Ulazi u sastav vegetacije u pukotinama stijena reda *Molkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Graditelj je zajednica *Edraiantho-Potentilletum cusianae* Lakušić 1968, 1970. i *Potentilletum cusianae* Blečić 1958. Zastupljena je u flori NP Prokletije (planina Trojan). Cvjeta ljeti.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-nae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 141. Danijela Stešević, *Potentilla* L. (fam. Rosaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 525-526.

Potentilla clusiana (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA ERECTA (L.) Rausch. (fam. Rosaceae), **trava od srdobolje** (alb. zorrëca e përpjetë), višegodišnja biljka 10-30 cm visoka. Rizom je odvrneoo, 1-3 cm debeo, iznutra crven, spolja tamnosmeđ, uspravan, kos ili vodoravan, nepravilno krtolast. Stabljika je polegla ili ustajuća, sa listovima, dlakava. Prizemni listovi su tročlani, rijetko četvoročlani ili petočlani, na dugačkim i tankim liskama. Cvjetovi su skupljeni u terminalnim cimoznim cvastima, četvoročlani. Listići dvojne čašice kraći su i uži od čašičnih listića. Listići čašice su jajasto lancetasti i razrijeđeno dlakavi. Krunični listići su žuti, pri dnu tamniji, najčešće malo duži od čašičnih listića. Prašnika je 14-20. Raste po vlažnim i mezofilnim livadama i pašnjacima na kiselim tlima od

brdskog pa do subalpijskog pojasa. Pripada evroazijskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 60.

Potentilla erecta (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA MICRANTA DC. (fam. Rosaceae), **paša jagoda** (alb. zorrëca lulevogël), višegodišnja zeljasta biljka sa kratkim nadzemnim rizomom sa velikim brojem adventivnih korijenova. Cvjetna stabljika je do 10 cm visoka, ustajuća ili uspravna, sa strčecim dugačkim dlakama. Listovi rozete su tročlano prstenasti, sa dugačkim drškama, nadmašuju cvjetnu stabljiku. Listovi stabljike su cijeli, lancetasti ili jajasti, na vrhu često troperi. Cvjetova je 1-2 (3), sa dugačkim, strčeće dlakavim drškama. Čašični listići su jajasto lancetsti, dlakavi, u donjoj polovini unutrašnje strane purpurni ili žućkasti. Krunca je bijela, pri dnu ružičasta. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste u svijetlim listopadnim i četinarskim šumama i šikarama. Pripada submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, Sarajevo, Svjetlost, 1988, str. 77.

Potentilla micranta (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA MONTENAGRINA Pant. (fam. Rosaceae), **Crnogorska petoprsta** (alb. zorrëca malazeze), zeljasta višegodišnja biljka, 30-80 cm visoka. Stabljika je ustajuća, slabo razgranata i dlakava. Prizemni listovi su trodjelni, na dugačkoj peteljci, po obodu krupno testerasti, sa donje strane, uz nerve, sa priliegim kratkim dlakama. Srednji listić je sa peteljkom dugom do 1 cm. Cvjetovi su žuti. Na Prokletijama naseljava planinske livade i pašnjaka na du-

Potentilla montenegrina (foto: Halil Markišić)

bljem zemljištu na krečnjačkoj podlozi. Cvjeta ljeti. Vrsta je jugoistočno ilirsko-sjeverozapadno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 53.

POTENTILLA SPECIOSA Willd. (fam. Rosaceae), **lijepi petoprst** (alb. zorrëca e bukur), višegodišnja zeljasta biljka, do 30 cm visoka. Stabljika je ustajuća, sa malo listova, gusto pustenasto dlakava. Listovi su troperi, svilenasto dlakavi ili pustenasti. Listići su po obodu tupo nazubljeni, tamno pustenasti, sa vrlo malo svilenkastih dlaka. Cvast je mnogocvjetna. Listići dvojne čašice su linearni, iste dužine ili duži od od čašice. Krunični listići su bijeli, neznatno duži od čašice. U Nacionalnom parku naseljava pukotine krečnjačkih stijena subalpijskog i alpijskog pojasa (Bjelič, Roman, Volušnica, Trojan). Karakteristična je vrsta endemičnog balkanskog reda Moltkeetalia petraeae Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Pripada subskardsko-pindskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 64.

Potentilla speciosa (foto: Halil Markišić)

Potentilla ternata (foto: Halil Markišić)

POTENTILLA TERNATA K. Koch (fam. Rosaceae), **petoprst** (alb. zorrëca), niska višegodišnja zeljasta biljka, 3-10 cm visoka. Stabljika je polegla ili ustajuća, obrasla prileglim dlakama. Prizemni listovi su na dugačkim drškama i troperi, gornji listovi stabljike su sedeći, a listići klinasto objajasti, testerasto usječeni, sa obje strane sa 3-5 zubaca. Cvjetovi su malobrojni, u dihazijima. Krunični listići su zlatasti, a listići dvojne čašice linearno lancetasti. Naseljava kamenita i travna mjesta subalpijskog i alpijskog vegetacijskog pojasa Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Mezijsko-karpatki florni element.

Lit.: M. Gajić, Rod *Potentilla*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 106-107.

PRIMULA ELATIOR (L.) Hill. subsp. **INTRICATA** (Gren. & Godron) Widmer (fam. Primulaceae), **jagljič** (alb. aguliçja e lartësuar), viešegodišnja zeljasta biljka, 10-30 cm visoka. Listovi su jajasto eliptični u krilatu dršku postepeno suženi, slabo naborani, na naličju po nerv-

ima slabo dlakava, na dnu stabljike rozetasto postavljene. Cvjetovi su blijedožuti, u štitastoj cvasti na vrhu stabljike. Cvjetna stabljika je duplo duža od listova. Čašica je na uglovima dlakava, a krunica sa raširenim laticama, 15-25 mm u prečniku. Raste po planinskim rudinama Nacionalnog parka Prokletije. Cvjeta krajem proljeća. Pripada subjužnosibirskom flornom elementu.

Lit.: Danijela Stešević, *Primula* L. (fam. Primulaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 527-528. V. Nikolić, Fam. Primulaceae, In: *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 394-396.

Primula elatior (foto: Halil Markišić)

Primula minima (foto: Halil Markišić)

PRIMULA MINIMA L. (fam. Primulaceae), **maleni jagljič** (alb. aguljića e vogël), visokoplaninska zeljasta biljka, do 5 cm visoka. Listovi su klinasto jajasti, na vrhu zupčasti ili malo lučno savijeni, gotovo goli, čvrsti, sjajni, sedeći ili postepeno u dršku suženi. Cvjetna stabljika je do 3 cm dugačka, obično kraća od listova, sa jednim ili dva cvijeta. Krunica je svijetlocrvena, unutra i u ždrijelu bijela, sa člankovitim žljezdanim dlakama. Obod krunice je tanjirast, od cijevi jasno odmaknut. U NP Prokletije (Hridski krši, Bogičevica) naseljava alpijske rudine sveze *Seslerion comosae* Horvat emend Lakušić 66, i zajednice oko snježnika sveze *Ranunculion crenati* Lakušić 66, a javlja se i u vegetaciju oko snježnika. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Pripada alpsko-karpatkom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 86.

Primula veris (foto: Halil Markišić)

PRIMULA VERIS L. (fam. Primulaceae), **jagljič** (alb. aguličja e verëtetë), višegodišnja zeljasta biljka, do 30 cm visoka. Listovi su jajasti, u dršku naglo suženi, rozetasto postavljeni, na naličju gusto pokriveni bijelim dlakama, granate i dugačke dlake gusto prepletene. Cvjetovi su tamnožuti, u štitastoj cvasti na vrhu stabljike, sa skupljenim laticama i 5 crvenožutih mrlja u ždrijelu krunice. Čašica je naduvana sa jajastim zupcima. Naseljava planinske livade i rudine, šikare i rubove šuma. U NP Prokletije česta je podvrsta *Primula veris* subsp. *columnae* (Ten.) Lüdi. Cvjeta s proljeća. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Ljubomir Mišić & Radomir Lakušić, *Livadske biljke*, IP „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo - Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990, str. 80.

Prunus avium (foto: Halil Markišić)

PRUNUS AVIUM (L.) L. (fam. Rosaceae), **trešnja** (alb. qershia e egër), drvo sa dosta rijetkom krošnjom, visoko 15-20 m i prečnikom debla do 50 cm. Kora debla je tanka, kožasta, žilava, ljušti se u prstenastim horizontalnim trakama. Listovi su obrnuto jajasti, 6-12 cm dugački, zašiljeni, po obdu testerasti, svijetlozeleni i tanki. Drška lista je 2-5 cm dugačka, u gornjem dijelu sa dvije crvenkaste žlijezde. Cvjetovi su 2,5-3 cm široki, bijeli, kasnije nešto ružičasti, na dugačkim drškama, u štitastim cvastima. Plod je okrugla koštunica, mesnata i sočna, crna

ili crvena, sa slatkim ili gorkim mesom. Raste u mezofilnim listopadnim šumama. Pojedinačna stabla su česta i po međama i livadama. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Plodovi se upotrebljavaju u ishrani a peteljke ploda u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 73.

Prunus spinosa (foto: Halil Markišić)

PRUNUS SPINOSA L. (fam. Rosaceae), **tnjina** (alb. kulumbria), listopadni razgranati grm, visok 1-3 (5) m, sa okruglastom krošnjom i trnovitim grančicama. Listovi su eliptični do izduženo objajasti, po rubu testerasti, sa 4-5 (7) pari bočnih nerava, naizmjenični. Drške listova su do 10 mm dugačke. Cvjetovi su bijeli, pojedinačni, rjeđe po 2 zajedno. Plod je crnoplava, okruglasta, jestiva, koštunica, sa zelenkastim, kiselim i oporim mesnatim dijelom. Plod zri u junu i avgustu, a ostaje na granama sve do proljeća. Raste po međama, uz puteve, rubove šuma, šibljacima. Pripada subpontskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 74.

PSEUDORCHIS ALBIDA (L.) Á. Löve & D. Löve (fam. Orchidaceae), **vranjak bijeli** (alb. gjimnadenia bardheme), višegodišnja zeljasta biljka sa krtolama koje su dijeljene skoro do osnove. Stabljika je uspravna, kruta, na poprečnom presjeku okruglasta, pri osnovi sa 2-3 priljubljena lista u vidu rukavca, visoka 10-30 cm. Listovi su izduženo obrnuto jajasti do lancetasti, ka vrhu postepeno sve širi, zatupastog vrha, ima ih 4-6. Cvast je klasolika, najčešće uzana, izdužena ili valjkasta. Brakteje imaju tri nerva. Ostruga je dugačka kao 1/2 do 1/3 dužine plodnika. Cvjetovi su bjeličasti do žućkastobijeli. Naseljava subalpijske i alpijske livade i rudine. U Crnoj Gori je rasprostranjena na Prokletijama, Komovima i Durmitoru. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-nae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 495. M. Gajić, Fam. Orchidaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1976, str. 89-90.

Pseudorchis albida (foto: Halil Markišić)

Pulmonaria officinalis (foto: Halil Markišić)

PULMONARIA OFFICINALIS L. (fam. Boraginaceae), **plućnjak** (alb. mjekësore), višegodišnja zeljasta biljka, 10-20 (30) cm visoka. Iz rizoma izbijaju, gotovo istovremeno, cvjetni izdanci i lisne rozete. Listovi rozete su na dugačkim drškama i sa jajastim liskama, pri osnovi srcasti, a pri vrhu oštro ušiljeni, odozdo plavozeleni, s manje dlaka nego odozgo, sa bijelim mrljama. Gornji listovi su sedeći. Cvjetovi su u početku ružičasti, zatim prljavoljubičasti, rijetko karmincrvni ili bijeli, na kratkim drškama, raspoređeni u mnogobrojne uvojke. Naseljava lišćarske šume i šikare, rjeđe četinarske šume i obale potoka. Cvjeta u proljeće. Pripada srednjoevropskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 101.

PULSATILLA ALPINA (L.) Delbarbre (fam. Ranunculaceae), **alpska sasa** (alb. fillikatja alpine), višegodišnja zeljasta biljka, sa krupnim bijelim cvjetovima. Stabljika je uspravna i nerazgranata, a listovi dvostruko trodjelni, sa urezanim odsječcima. Cvjetovi su 2,5 do 4 cm široki, sa spoljašnje strane ljubičasto nahukani. Plod ima dug dlakav vrat. U Nacionalnom parku (Starac, Tromeđa, Bogičevica, Ujkov krš, Hridski krši) naseljava subalpijske i alpijske rudine na silikatima sveže *Jasionion orbiculatae* Lakušić 1968. Cvejtja s proljeća. Alpsko-karpatiski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 28.

Pulsatilla alpina (foto: Halil Markišić)

PYRACANTHA COCCINEA M. Roem. (fam. Rosaceae), **divlja trnovina** (alb. ushinthi), zimzeleni, bodljikavi, razgranati grm, visok do 2,5 m. Listovi su kožasti, izduženo jajoliki, sjajni, tamnozeleni na licu, svjetliji na naličju. Cvjetovi su petočlani, bijeli, sa mnogobrojnim prašnicima, skupljeni u gustim i gronjama, 2-4 cm širokim. Cvjeta krajem proljeća. Medonosna je biljka. Plod je sinkarpna koštunica, crvena, sjajna, prečnika 5-6 mm, sa 5 sjemenki. Zri u septembru i oktobru i ostaje na granama preko zime. Njen areal obuhvata Sredozemlje, Krim, Kavkaz i prednju Aziju. Ulazi u sastav svijetlih šuma i šikara toplijih područja. Kao veoma ukrasna biljka, često se uzgaja, te joj je sekundarno proširen areal, pa i dubje u kontinentalnim područjima, jer podnosi niske temperature i do -25°C. Jedino nalazište ove vrste u Plavsko-gusinjskom kraju je na području Velike.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 112. 1973. Danijela Stešević, *Pyracantha coccinea* Roem (fam. Rosaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 544.

Pyracantha coccinea (foto: Ferid-Gospar Šarkinović)

PYRUS COMMUNIS L. subsp. **PYRASTER** (L.) Ehrh. (fam. Rosaceae), **divlja kruška** (alb. dardhukëla), listopadno drvo do 20 m visoko. Krošnja je široko kupasta i gusto granata. Kora je crnkasta, rano ispuca u sitne pločice. Listovi su okruglasti ili jajast, na vrhu kratko zašiljeni, po obodu fino testerasti. Drške listova su dugačke kao liska ili nešto duže. U jesen lišće je žuto do crveno, brzo pocrni. Cvjeta istovremeno sa listanjem. Cvjetovi su do 3 cm široki, bijeli, sa crvenim prašnim kesama, skupljeni u gronje. Plodovi su okruglasti ili kupasti, zreli crvenkastožuti, smeđi do crnkasti, do 4 cm u prečniku, na tankim drškama, koriste se u ishrani. Raste pojedinačno u šumama, uz rubove šuma, po pašnjacima, živice. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. U narodnoj medicini koristi se plod i list.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 72.

Pyrus communis (foto: Halil Markišić)

RANUNCULUS BERTISCEUS Kuzmanović, D. Lakušić, Frajman & Schönsw. (fam. Ranunculaceae), **prokletijski ljutić** (alb. zhabina i bertisskut), višegodišnja zeljasta biljka, sa bijelim cvjetovima, iz sekcije *Ranunculus leucoranunculus*. Vrstu su opisali 2021. godine Nevena Kuzmanović, Dmtar Lakušić, profesori Biološkog fakulteteta Univerziteta u Beogradu, i Božo Frajman i Peter Schönswetter, sa univerziteta u Innsbruck-u.

Lit.: Nevena Kuzmanović, Dmtar Lakušić, Božo Frajman, Ivana Stevanoski, Fabio Conti & Peter Schönswetter, Long neglected diversity in the Accursed Mountains (western Balkan Peninsula): *Ranunculus bertisceus* is a genetically and morphologically divergent new species, *Botanical Journal of the Linnean Society*, 196, 2021, str. 384–406.

Ranunculus bertisceus (foto: Dmtar Lakušić)

Ranunculus bertisceus (foto: Dmitar Lakušić)

RANUNCULUS CRENATUS Waldst. & Kit. (fam. Ranunculaceae), **narovašeni ljutić** (alb. zhabina ura-ura), višegodišnja zeljasta biljka, 4-12 cm visoka, sa 1-2 (3) bijela cvijeta. Prizemnih listova ima 2-3. Lisna drška je dugačka, a liska okruglasta ili bubrežasta, sa plitkom srcastom osnovom, po obodu plitko nazubljena. Listova stabljike je 1-3, lancetastog ili linearnog oblika. Cvjet je 1,5-2,5 cm u prečniku. Prašnici su brojni, a antere žute. Plod je go, okruglast, gladak, kljun dugačak, prav, na vrhu kukasto

savijen. U NP Prokletije (Bogićevica, Hridski krši) ulazi u sastav vegetacije planinskih rudina reda *Sesleritalkia comosae* (Sim.) Lakušić 64. Na Bjeliču (Maja Rosit), u vegetaciji snježnika, zastupljen je varijetet *magellensis* (Ten.) Fiori & Paol. Cvjeta u proljeće. Pripada subsrednjebal-kansko-subapeninskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 31.

Ranunculus crenatus (foto: Halil Markišić)

RANUNCULUS LINGUA L. (fam. Ranunculaceae), **Ijutić jezikolisni** (alb. zhabina gjuhë), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnom, šupljom, 50-150 cm visokom stabljikom. Listovi su uski, 10-20 cm dugački, šiljati, čvrsti. Cvijet je 3-4 cm širok, blještavo zlatnožut. Čašični listići su široko jajasti, ima ih 5. Krunični listići su duplo duži od čašičnih, obrnuto jajasti ili skoro okrugli. Plodovi su mnogobrojni, jajsti, goli ili sa rijetkim dlakama, bočno spljošteni, oivičeni, kljun širok, kriv. Naseljava vlažne i močvarne livade oko Plavskog jezera. Cvjeta ljeti. Vrsta je evroazijski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1977, str. 294-296. Vukić Pulević: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 60.

Ranunculus lingua (foto: Halil Markišić)

RANUNCULUS MILLEFOLIATUS Vahl (fam. Ranunculaceae), **Ijutić hiljadulisni** (alb. mijëgjethesh), višegodišnja zeljasta biljka, sa mnogobrojnim dvojakim bočnim korijenovima, jajaso do cilindrično zadebljalim i žiličastim. Stabljika je uspravna, sa jednim ili manjim brojem cvjetova, pokrivena sa dugačkim strčecim dlakama, visoka 10-50 cm. Prizemni listovi su sa dugačkom drškom, mnogobrojni, 2-3 puta perasto dijeljeni, režnjevi mnogobrojni, linearno lancetast, 1-2 mm široki. Listovi stabla su dvojno do trojno perasto dijeljeni. Cvijet je žute boje, krupan, 2-3 cm u prečniku. Kljun ploda je kraći od ploda i kukasto savijen. Čašičnih i kruničnih listića je po 5. Raste na livadama i pašnjacima. Čest je po livadama u Grebajama. Pripada istočno-submediteranskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 280-281.

RANUNCULUS MONTANUS Willd. (fam. Ranunculaceae), **planinski ljutić** (alb. zhabina), višegodišnja zeljasta biljka, 5-50 cm visoka. Stabljika je jednostavna, sa najviše 1-3 cvijeta. Prizemni listovi su sa dugačkom drškom, usječeni na 3-5 tupo nazubljenih režnjeva. Listovi stabljike su sedeći, do duboko izdijeljeni na 3-5 skoro linearnih režnjeva. Cvjetovi su zlanožuti, 2-3,5 cm široki. Cvjetna drška je pokrivena priljubljenim dlakama, okrugla. Ulazi u sastav vegetacije gorskih i subalpijskih livada, subalpijskih i alpijskih rudina Nacionalnog parka. Cvjeta krajem proljeća i ljeti. Pripada planinskom eu-srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, SANU, Beograd, 1970, str. 269-270.

Ranunculus millefoliatus (foto: Halil Markišić)

Ranunculus montanus (foto: Halil Markišić)

RANUNCULUS PLATANIFOLIUS L. (fam. Ranunculaceae), **ljutić platanolisni** (alb. zhabina gietherrapi), višegodišnja zeljasta biljka, sa bijelim cvjetovima, do 130 cm visoka. Stabljika je granata, obično gola, sa više cvjetova. Prizemni listovi su sa dugačkim drškama, dijeljeni na 3-5 duboko odvojenih režnjeva. Srednji režanj je pri osnovi srastao sa bočnim režnjevima, koji su pretežno duboko dvorežnjeviti, nepravilno grubo nazubljeni. Cvjetna drška i čašica su gole. Latice su obrnuto jajastog oblika, ima ih 5. Plod je loptast, a kljun ploda je tanak, krut, spiralno uijen. Zastupljen je u flori NP Prokletije. Srijeće se najčešće u vegetaciji visokih zeleni, u gorskom i subalpijskom pojasu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 290.

Ranunculus platanifolius (foto: Halil Markišić)

Ranunculus thora (foto: Halil Markišić)

RANUNCULUS THORA L. (fam. Ranunculaceae), **kolovrc** (alb. zhabina tora), višegodišnja zeljasta biljka, do 30 cm visoka. Stabljika je uspravna, jednostavna ili u gornjem dijelu neznatno razgranata, uspravna, tanka. Prizemni listovi se rano osuše. Srednji list stabla je bubrežastog oblika, nazubljen, veće širine od dužine, ravno odsječen (var. *thora*) ili duboko srcasto usječen (var. *scutatus* (Waldst. et Kit) Wahlenb). Ostali listovi stabla su najčešće u obliku brakteja. Cvjetovi su žuti, pojedinačni (var. *thora*) ili ih je više (var. *scutatus*), 1-2 cm široki. Naseljava subalpijske rudine i krečnjačke kamenjare Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Pripada zapadno-centralnosubmediteransko-alpskom flornom elementu, sa disjunkcijom karpatskom flornom elementu.

Lit.: Ž. Slavnić, Fam. Polygonaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1970, str. 82.

RANUNCULUS TRICHOPHYLLUS Chaix (fam. Ranunculaceae), **ljutić dlakavolisni** (alb. zhabina gjetheqime), višegodišnja vodena zeljasta biljka, najčešće bez plivajućih listova, dugačka 10-80 cm. Listovi su u vodi, na dršci, okruglaste spoljašnje konture, tamno zeleni. Sekundarno su dijeljeni na 5-10 mm od osnove, višestruko podijeljeni u trostruke režnjeve koji su pod vodom razvedeni, a iznad vode klonu i čekjinjasto se sklapaju. Srednji segment prvog reda listova u vodi manji je od bočnih. Cvjetovi su mali, bijeli. Prašnici su duži od tučkova, ima ih 5-20. Cvjeta ljeti. Naseljava stajaće i sporotekuće vode. Zabilježili smo ga na Alipašinih izvorima. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 300.

Ranunculus trichophyllus (foto: Ivan Bulić)

Rhamnus alpina subsp. *fallax* (foto: Halil Markišić)

RHAMNUS ALPINA L. subsp. **FALLAX** (Boiss.) Maire & Petitm (fam. Rhamnaceae), **divlji orah** (alb. pjerëza alpine), razgranat i uspravan grm do 4 m visok. Listovi su do 15 cm dugački i do 7,5 cm široki, zašiljeni, sitno fino testerasti po obodu, eliptično objajasti ili izduženo objajasti, sa drškom dugačkom do 2 cm. Liska ima 10-12 pari nerava. Cvjetovi su žutozeleni, sitni, jednopolni, četvoročlani, po 3-7 u pazusima listova. Plod je jajasto okrugla, crna i sočna koštunica, 5-6 mm u prečniku sa 4 koštice. Raste pored potoka u gorskom pojasu i po siparima. Pripada balkanskom flornom elementu. Upotrebljava se u narodnoj medicini.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 53.

Rhamnus pumila subsp. *illyrica* (foto: Halil Markišić)

RHAMNUS PUMILA Turra subsp. **ILLYRICA** Šilić (fam. Rhamnaceae), **ilirska ljigovina** (alb. alb. pjerëza kënece), polegli listopadni grm, prljavosive kore, 5-20 cm visok. Listovi su varijabilni, goli, zeleni i sjajni. Cvjetovi su sitni, četvoročlani, rijetko petočlani, na drškama dugačkim 6-8 mm. Plodovi su crne bobice sa 3-4 sjemenke. U NP Prokletije raste na stmim i najčešće teško pristupačnim stijenama Volušnice. Podvrsta je endem Dinarida (Hercegovina, Crna Gora, Albanija i Makedonija). Prema najnovijem shvatanju, ova se podvrsta smatra sinonimom vrste *Rhamnus pumila* Tura.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 152. Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 280-281.

Ribes alpinum (foto: Halil Markišić)

RIBES ALPINUM L. (fam. Grossulariaceae), **planinska ribizla** (alb. ribesi alpin), listopadni grm bez trnja, visine do 2, 5 m. Listovi su plitko trorežnjeviti, sa zaobljenim režnjevima. Lisna drška je kraća od liske, sa dugačkim žljezdasto trepljastim dlakama. Cvjetovi su jednopolni, zelenkastožuti, smješteni u pazuhu priperaka, koji su nešto duži od cvjetne peteljke i cvjetova, a biljka je dvodoma. Grozdovi su uspravni, do 6 cm dugački, sa 20-30 cvjetova. Plod su jestive bobice, crvene boje, nalaze se u grozdu sa malo plodova. Raste u planinskim šumama i šibljacima, najčešće na krečnjaku. Pripada submediteransko-subatlantsko-centralnoevropsko-zapadnosarmatsko-baltičkom flornom elementu.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Grossulariaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 209.

Ribes multiflorum (foto: Halil Markišić)

RIBES MULTIFLORUM Roemer & Schultes (fam. Grossulariaceae), **dinarska ribizla** (alb. rrushmace dinarike), listopadni grm, čiji je jedini lokalitet u NP Proletije na planini Volušnici. Listovi su na naličju bez žlijezda, oko 10 x 10 cm veliki. Cvjetovi su dvopolni, zvonasti, žutozeleni, u gustim visećim grozdovima sa 30-50 cvjetova. Osa cvasti je bez žlijezda. Čašični listići su jezičasti, savijeni, nijesu trepljavi. Endem je Balkanskog i Apeninskog poluostrva.

Lit.: Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*, Republ. Zav. Zašt. Prir., Podgorica, 2005, str. 71. Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 140-141.

RIBES PETRAEUM Wulfen (fam. Grossulariaceae), **ribizla kamenjarka** (alb. rrushmace), listopadni grm, 1-3 m visok. Listovi su do 15 cm široki, pri osnovi srcasti, 3-5 režnjeviti. Režnjevi su trouglasti, šiljati. Cvjetovi su petočlani, dvopolni, zvonasti, tamnocrveni, sa maljavo dlakavim drškama, u rastresitim visećim grozdovima sa 20-35 cvjetova. Čašica je zvonasta, gola, sa naprijed savijenim, lopatičastim, trepljasto dlakavim vthovima. Krunični listići su mali, odsječeni. Bobica je loptastog oblika, tamnocrvena, kiselkasta, jestiva. Raste u planinskim šumama, šikarama i vrištinama.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 140-141.

Ribes petraeum (foto: Halil Markišić)

RIBES UVA-CRISPA L. (fam. Grossulariaceae), rutavac (alb. rrushfrëngu), listopadni razgranati grm sa trnovitim granama, do 150 cm visok. Na nodusima ima, najčešće, po tri jaka trna. Listovi su polukružnog oblika, pri osnovi odrezani ili srcasti, duboko režnjeviti, 2,5 cm široki. Cvjetovi su u grupicama od 1-3, na kratkim peteljka, pri osnovi podbočena sa dva priperka. Čašica je zvonasta, 2-3 puta duža od bijelih kruničnih listića. Plod je jestiva, jajasta, dlakava ili žljezdasto čekinjava bobica, skoro providna sa meridionalnim žilicama. U nacionalnom parku je rijetka. Raste u svijetlim šumama, između blokova stijena. Pripada submediteransko-atlantsko-centralnoevropskom flornom elementu.

Lit.: V. Nikolić, Fam. Grossulariaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 208.

Ribes uva-crispa (foto: Halil Markišić)

ROSA PENDULINA L. (fam. Rosaceae), **planinska ruža** (alb. trëndafili varës), žbun 0,5-2 m visok. Kora je zelena, žućkastoželena ili ponekad purpurna. Gornji dio stabla i grana je najčešće bez bodlji, ili su ove rijetke. I cvjetne grane su bez bodlji. Listovi su naizmjenični, po obodu dvostruko testerasto nazubjeni. Cvjetovi su pojedinačni, rjeđe po 2-3, krupni, sa jarko ružičastim laticama. Listići čašice su cijeli i žljezdasto dlakavi, kao i drška. Nakon cvjetanja cvjetna drška se savija unazad, pa šipurak (plod) visi, po čemu je vrsta dobila latinsko ime – *pendulina*. Raste na planinama u šumama, šikarama, vrištinama, ivicama sipara, među kamenih blokova. Cvjeta ljeti. Srednjeevropski florni element.

Lit.: E. Vukićević, Rod *Rosa*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 58-59.

Rosa pendulina (foto: Halil Markišić)

RUMEX ALPINUS L. (fam. Polygonaceae), **planinska bljuštura** (alb. lëpjeta alpine) višegodišnja zeljasta biljka sa žutim, vodoravnim, puzećim rizomom, širokih listova, 1-2 metra visoka. Nadzemno stablo je duboko brazdasto, ljubičasto-zeleno ili smeđezeleno. Donji listovi imaju užlijbljene lisne drške i jajasto kopljaste liske sa dubokom srcastom osnovom. Gornji listovi su suženi u dršku. Cvjetni pršljenovi su skupljeni u bogato granatu metlicu. Cvjetovi su dvopolni, samo su najdonji ženski. Cvjetni omotač je zelenkast, skupljen. Plod je orašica, oko 3 mm dugačka, sjajna, otvoreno smeđa. Valve, tri uvećana cvjetna listić koji okružuju orašicu, su široko srcasto jajaste, 4-6 mm dugačke. Njen areal obuhvata srednju Evropu, južnu Evropu i jugozapadnu Aziju. U Nacionalnom parku masovno raste oko torova gdje izgađuje zajednicu *Rumicetum alpini* Beger 1922.

Lit.: Ž. Slavnić, Fam. Polygonaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1970, str. 72.

RUMEX BALCANICUS Rech. f. (fam. Polygonaceae), **balkanska bruštulja** (alb. lëpjeta ballkanase), planinska zeljasta biljka. Korižen je crn. Stabljika je 60-120 cm visoka, do cvjetanja negranata, pri osnovi zadebljala, gore tanko brazdasto prugasta. Listovi su sa bjeličastim ohreama: Donji su usko klinaste osnove, eliptični ili obrnuto srcasto kopljasti, na drškama, a gornji rijetki, užji, skoro sjedeći. Valve (tri unutrašnja lista cvjetnog omotača) su široko srcaste, skoro okrugle, opnaste, sa bradavicama, 3-5 mm duge. Plod je oko 3 mm dug, s oba kraja zašiljen. Raste na vlažnim mjestima. Vrsta je ilirski florni element, zakonom zaštićena.

Lit.: Ž. Slavnić, Fam. Polygonaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1977, str. 74. Vukić Pulević, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgoriva, 2005, str. 49.

Rumex alpinus (foto: Halil Markišić)

Rumex balcanicus (foto: Halil Markišić)

RUMEX SCUTATUS L. (fam. Polygonaceae), **siparski kiseljak** (alb. lëpjeta thartushë), višegodišnja zeljasta biljka sa poleglim ili uzdignutim, najčešće razgranatim stablom. Listovi su kopljasti, na dugačkim drškama, donji ponekad srcasti, a gornji izduženi i usko rombični. Cvjetovi su dvopolni ili jednopolni, u prostoj metlici na vrhu izdanka. Muški cvjetovi su crveni, a ženski ružičasti. Muški cvjetovi su najčešće u gornjem dijelu metlice, a ženski u donjem dijelu. Plod je orašica, žućkaste ili sivkaste boje. Naseljava sipare gorskog i subalpijskog pojasa Vezirove Brade, Karanfila, Zastana i drugih krečnjačkih planina Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Srednjeevropski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 16.

Rumex scutatus (foto: Halil Markišić)

Salix alba (foto: Halil Markišić)

SALIX ALBA L. (fam. Salicaceae), **bijela vrba** (alb. shelgu i bardhë), listopadno drvo sa širokom krošnjom visoko do 25 m i prečnika debla preko 1 m. Listovi su 4-10 cm dugački i do 1,5 cm široki, sa lica tamnozeleni i sjajni, sa naličja posuti bjeličastim dlakama, postepeno zašiljeni na oba kraja. Lisne drške su dlakave, do 10 mm dugačke. Muške mace su 4-6 cm dugačke i do 1 cm široke. Ženske mace su do 5 cm dugačke i do 0,7 cm u prečniku. Mace se javljaju zajedno sa lišćem. Prašnika ima 2, antere su zlatnožute, a filament prašnika je do polovine maljav. Tučak je skoro sedeći i go. Raste oko Plavskog jezera i rijeka na najnižim terenima Nacionalnog parka. Pripada subevroazijskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 21.

SALIX RETUSA L. (fam. Salicaceae), **patuljasta planinska vrba** (alb. shelgu i cunguar), polegli, razgranati žbun sa krutim, golim, smeđim grančicama koje se ukorjenjuju. Na Prokletijama je zastupljena podvrsta *serpyllifolia* (Scop.) Arcang. kod koje su listovi na vrlo kratkim drškama, rombični do široko objajasti, dugački 4-12 mm i široki 2-4 mm. Cvjetovi su jednopolni, u cvastima zvanim mace (rese) koje su na vrlo kratkim drškama, a razvijaju se istovremeno sa listanjem. Muške mace su jajaste, najčešće sa 10-15 cvjetova. Ženske mace su ovalne ili cilindrične, do 2 cm dugačke i 0,5 cm u prečniku. Naseljava visokoplaninske pukotine stijena i kamenjare Bjeliča, Vezirove Brade, Zastana, Volušnice. Alpsko-karpatški florni element.

Lit.: B. Jovanović & A. Tucović, Fam. Salicaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 244-245.

Salix retusa (foto: Halil Markišić)

Sambucus ebulus (foto: Halil Markišić)

SAMBUCUS EBULUS L. (fam. Viburnaceae), **aptovina** (alb. qingla), višegodišnja zeljasta biljka sa jakim puzećim korijenom, neprijatnog mirisa. Stabljika je visoka do 2 m, uspravna, gola ili razrijeđeno dlakava, brazdasta, u jesen odumire. Listovi su 1-2 puta neparno perasto dijeljeni. Listića ima 5-9. Listići su goli ili na naličju dlakavi, po obodu oštro testerasti, izdženi i zašiljeni. Zalisci su lancetasti i nazubljeni. Cvjetovi su bijeli ili crvenkasti, sa crvenim prašnicama, skupljeni u cimoznu cvast sa tri glavne osovine. Bobičaste koštunice su sjajno crne, dugačke 4 mm, sa 3 (4) koštice. Raste uz puteve, na zapuštenim njivama, po međama, oko đubrišta itd. Pripada subpontskom-submeditranskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaje*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 145.

SAMBUCUS NIGRA L. (fam. Viburnaceae), **obzovka**, (alb. shtogu), listopadni grm ili nisko drvo visoko do 10 m i prečnikom debla do 0,5 m, sa dosta rijetkom, zaobljenom, često tanjirastom krošnjom. Listovi su naspramni, neparano perasti, sa 2-3 para, odozgo tamnozelenih, odozdo svijetlih, manje-više dlakavih listića, na dugačkoj zajedničkoj peteljci, koja je sa gornje strane užljebljena. Cvjetovi su bijeli do žućkasti, petočlani, sa jakim mirisom, u štitastoj, 20 cm širokoj, pljosnatoj cvasti. Plod je okrugla, 5-6 mm debela, sjajna, crna, sočna, koštuničava bobica. Bobice su skupljene u viseće gronje. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 143.

Sambucus nigra (foto: Halil Markišić)

Sambucus racemosa (foto: Halil Markišić)

SAMBUCUS RACEMOSA L. (fam. Viburnaceae), **crvena zova** (alb. shtogu i kuq), listopadni žbun ili nisko drvo, visoko do 5 m. Kora je rdastosiva, ispucala. Grane su ispunjene smeđom srčikom. Listovi su naspramni, najčešće sastavljeni od 5 listića, sa lica zeleni, sa naličja plavozeleni. Cvjetanje je uporedo sa listanjem. Cvjetovi su dvopolni, mirišu slično brašnu, nalaze se u terminalnim, zbijenim, jajstim ili kupastim, metličatim, gusto dlakavim dihazijima. Plodovi su okrugle bobičaste koštunice, u zreлом stanju jarko crvene boje. U Nacionalnom parku, najčešće naseljava kamenite terene, šecine i požarišta. Cvjeta s proljeća. Cirkumpolarni florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 284-285.

SANGUISORBA MINOR Scop. (fam. Rosaceae), **mala dinjica** (alb. lulekomishti vogëlush), višegodišnjih zeljasta biljka, koja miriše na dinju, sa jakim rizomom. Stabljika je uspravna i jednostavna, 10-90 cm visoka. Prizemni listovi su u rozeti, neparno perasto dijeljeni, listovi na stabljici su sitniji, naizmjenični, takođe perasti. Cvjetovi su u gustim, cvjetonosnim glavicama. U donjem dijelu glavice cvjetovi su muški i crveni, u srednjem dijelu su dvopolni, a u gornjem dijelu su najčešće ženski. Raste po sušnim livadama, ornicama, uz puteve i živice. Pripada evroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: M. Gajić, B. Jovanović, E. Vukićević & B. Tatić, Fam. Rosaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 68-71.

Sanguisorba minor (foto: Halil Markišić)

SANICULA EUROPAEA L. (fam. Apiaceae), **milogled** (alb. sanikula evropiane), višegodišnja biljka do 50 cm visoka. Stabljika je uspravna, gola, bez listova, rijetko sa 1-2 mala lista. Prizemni listovi su na dugim drškama, sjajni, prstasto dijeljeni na 3-5 režnjeva, po obodu nepravilno nazubljeni. Listovi stabljike su na kratkim drškama ili sedeći. Cvjetovi su sitni, petočlani, skupljeni u štitiće glavičastog oblika sa kratkim drškama. Obodni cvjetovi su pretežno muški, a unutrašnji su dvopolni. Čašični listići su uski i ušiljeni, a krunični su bijeli ili ružičasti i unutra savijeni. Plod je gotovo okrugao, ima mekane kukaste bodlje i mnogobrojne kanale sa etarskim uljem. Raste po šumama sve do subalpijskog pojasa. Pripada evropsko-afričkom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 84.

Sanicula europaea (foto: Halil Markišić)

SAPONARIA OFFICINALIS L. (fam. Caryophyllaceae), **sapunjača** (alb. shkumëza me-kësore), višegodišnja zeljasta ljekovita biljka. Stabljika je 30-90 cm visoka, u gornjem dijelu slabo granata. Listovi su eliptični do jajasto lancetasti, šiljati, cijelog oboda, sa 3 nerava, pri osnovi suženi u kratku dršku, naspramni. Cvjetovi su krupni, bijeli ili blijedoružičasti, na kratkim drškama, slabo mirisavi, u metličastim cvastima. Čašica je blijedozelena ili crvenkasta, gola ili razrijeđeno dlakava. Krunični listići su slobodni, bijeli ili bijeloružičasti, pri dnu rasječeni parakrunicom i sa uskim nokatcem, ima ih 5. Prašnika je 10. Plodnik je sa 2 končasta stubića. Plod je čaura. Cvjeta tokom ljeta. Raste u vrbacima, pored puteva, uz rijeke. Pripada evroazijskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 76.

Saponaria officinalis (foto: Halil Markišić)

SATUREJA MONTANA L. (fam. Lamiaceae), **vrijes** (alb. shtëmeni), granat grmić do 50 cm visine. Grane su odrvenjele, uspravne ili se uzdižu, na poprečnom presjeku tupo četvorouglaste do okrugle. Listovi su uzano do linearno lancetasti, iznad sredine najširi, po malo kožasti, sjajni, svijetlo istačkani, ušiljeni. Cvjetovi su bijeli, dvousnati, po 3-5 složeni u dihazije na zajedničkoj dršci u pazuhu gornjih listova stabla, svi zajedno grade dugačke, na jednu stranu malo okrenute metlice. Iz cvijeta vire 4 prašnika i žig tučka. Raste na kamenjaram i umirenim siparima od brdskog do subalpijskog regona. Česta je po kamenjarama oko Grebaje. U narodu se koristi kao začim i kao lijek. Cvjeta ljeti.

Lit.: M. Diklić & M.M. Janković, Fam. Lamiaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, SANU, Beograd, 1974, str. 456-458.

Satureja montana (foto: Halil Markišić)

SAXIFRAGAAIZOIDES L. (fam. Saxifragaceae), **žuta kamenjarka** (alb. iriqëza si thonjës), višegodišnja zeljasta biljka sa mnogo nadzemnih izdanaka, uzdignutih, pokrivenih listovima. Listovi su linearno lancetasti, debeli i donekle mesnati, ispod vrha sa čvorićem, u kome se nalazi jedna ili više jamica. Gornji dio cvjetnog izdanka i cvjetne drške je sa kratkim dlakama i žlijezdama. Cvjetovi su zlatnožuti, narandžasti ili smeđecrveni. Krunični listići su sa tri slabo izražena nerva, duplo duži od čašičnih. U NP Prokletije (borska i trojanska grupa planina) raste na vlažnim mjestima, oko izvora i potocića. Cvjeta ljeti. Pripada arktičkom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 54.

Saxifraga aizoides (foto: Halil Markišić)

Saxifraga marginata (foto: Halil Markišić)

SAXIFRAGA MARGINATA Sternb. (fam. Saxifragaceae), **kamenjarka** (alb. iriqëza anëtore), višegodišnja zeljasta biljka. Listovi su u zbijenoj rozeti, lopatičasti ili izduženi, zatupasti, pri osnovi trepljasti, po ivici sa 5-9 utisnutih jamica. Cvjetovi su bijeli. Krunični listići su duplo duži od čašice. Ulazi u sastav vegetacije u pukotinama karbonatnih stijena reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Pripada subbalkanskom flornom elementu. Zastupljena je u flori NP Prokletije.

Lit.: M. M. Jovanović, Fam. Saxifragaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 246.

SAXIFRAGA PANICULATA Mill. (fam. Saxifragaceae), **grozdasta kamenjarka** (alb. iriqëza melthore), višegodišnja zeljasta biljka sa mnogobrojnim sterilnim rozetama, Stabljika je uspravna, do 45 cm visoka, žljezdastao dlakava. Listovi u rozeti su izduženo jezičasti, objajasti, prema unutra uvrnuto isktivljeni, oštro nazubljeni, zupci ka vrhu lista uspravljeni. Cvjetovi su raspoređeni u uspravljenim, rastresitim, terminalnim metlicama. Čašični listići su objajasti, malo duži od čašične cijevi. Krunični listići su bijeli ili čađavo žuti, ponekad sa purpurnim tačkama. Raste u visokoplaninskim kamenjarama i pukotinama stijena na krečnjačkim planinama Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Arktički florni element.

Lit.: M. M. Jovanović, Fam. Saxifragaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 247-248.

Saxifraga paniculata (foto: Halil Markišić)

Saxifraga rotundifolia (foto: Halil Markišić)

SAXIFRAGA ROTUNDIFOLIA L. (fam. Saxifragaceae), trava od vjetra (alb. iriqëza gjetherumbullake), višegodišnja zeljasta biljka, 20-30 cm visoka. Stabljika je uspravna, okruglasta, gola ili dlakava. Prizemni listovi su u rozeti, na dugačkim drškama, nazubljeni. Listovi stabljike su manji, na kraćim drškama ili sedeći. Donja strana listova je često purpurne boje. Cvjetovi su na tankim i dugačkim drškama, u rastresitim metlicama. Latice su bijele, u osnovi žuto, rijetko crveno, punktirane. Prašnika je 10. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Najčešće raste na vlažnim stijenama koje su obrasle mahovinom, od brdskog do subalpijskog pojasa. Pripada submediteranskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, Sarajevo, Svjetlost, 1988, str. 85.

SAXIFRAGA SEMPERVIVUM K. Koch (fam. Saxifragaceae), **kamenjarka** (alb. iriqëza e përrherëblerhtë), višegodišnja zeljasta biljka, endem južnog dijela Balkanskog poluostrva. Stabljika je uspravna, pokrivena rđasto žljezdastim kovrdžavim dlakama. Razvija više zbijenih rozeta. Listovi su linearno lancetasti, zašiljeni, 1,5-2 mm široki, odozdo sa istaknutim središnjim nervom, po obodu sa brojnim jamicama sa krečnim ljuspicama. Cvjetovi su gotovo sedeći, složene u klasolike cvasti. Čašica je purpurna, gusto žljezdasto dlakava. Krunica je blijedo purpurna, malo duža od čašice. U NP Prokletije ulazi u sastav vegetacije u pukotinama krečnjačkih stijena reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968.

Lit.: M. M. Jovanović, Fam. Saxifragaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 246.

Saxifraga sempervivum (foto: Halil Markišić)

Saxifraga stellaris (foto: Halil Markišić)

SAXIFRAGA STELLARIS L. (fam. Saxifragaceae), zvjezdasta kamenjarka (alb. iriqëza yllake), zeljasta biljka, visoka 2-30 cm, sa kratkim puzećim izdancima iz podzemnog stabla, koji nose mnogobrojne rozete listova. Listovi su sedeći, klinasto-obrnuto jajasti ili lopatčasti. Cvjetna stabljika je bez listova, žljezdasto dlakava, od sredine razgranata. Cvast je rastresita. Čašični listići su slobodni, kasnije pri kraju unazad savijeni. Plodnik je nadcvtjetan. Kruničnih listića je 5-6, bijeli, pri osnovi sa 2 limunskožute tačke, dva do dvaipo puta duži od čašičnih. Raste oko planinskih izvora i potocića Nacionalnog parka (Starac, Bogičevica, Hrid). Cvjeta ljeti. Zakonom je zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 55. Pulević Vukić: *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 70.

SAXIFRAGA TRIDACTYLITES L. (fam. Saxifragaceae), **troprsta kamenjarka** (alb. iriqëza trigishtëshe), jednogodišnja biljka, 2-18 cm visoka, od osnove razgranata. Stabljike su uspravne, žljezdasto maljave, crvenkaste. Donji listovi u rozeti su sedeći, cijeli, klinasti ili u gornjem dijelu trodjeli (do petodjeli), na stabljici klinasti, na 3-5 djelova urezani, a listovi pri vrhu stabljike cijeli. Cvjetovi su u razrijeđenoj cvasti. Čašični listići su gusto žljezdasti, dvostruko kraći od kruničnih listića. Krunični listići su izduženo okruglasti, bijeli. Raste po stijenama, kamenjarama, toplim i suvim staništima Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: M. M. Jovanović, Fam. Saxifragaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, SANU, Beograd, 1972, str. 241-242.

Saxifraga tridactylites (foto: Halil Markišić)

Scabiosa columbaria (foto: Halil Markišić)

SCABIOSA COLUMBARIA L. (fam. Dipsacaceae), **udovičica** (alb. bari i zjebes pëllumbor), dvogodišnja do višegodišnja zeljasta biljka, manje-više pokrivena kovrdžavim dlakama do skoro gola, 50-100 cm visoka. Stabljika je uspravna i razgranata. Najniži listovi su lirasno-perasto režnjeviti, sa velikim grubo nazubljenim vršnim režnjem. Srednji i gornji listovi su postepeno sve dublje jednostruko do dvostruko režnjevito perasto dijeljeni. Cvjetovi su plavoljubičasti. Cvjetonosne glavice su široke 1,5-3,5 cm, sastavljene od većeg broja cvjetova. Ivični cvjetovi su veći. Rasprostranjena je u NP Prokletje. Ulazi u sastav vegetacije livada, pašnjaka i kamenjara. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Fam. Dipsacaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 576.

SCABIOSA GRAMINIFOLIA L. (fam. Dipsacaceae), **travolika kamenca** (alb. bari i zgjebes gjethegrami), višegodišnja zeljasta biljka, sa puzećim, skoro drvenastim rizomom, pokrivena gustim skoro svilastim dlakama. Stabljika je poluuspravljena, sa jednom cvjetnom glavicom, 10-50 cm visoka. Listovi su na donjoj polovini stabljike, slični listovima trava, linearni, sa jednim nervom, na vrhu šiljati, 2-8 cm široki. Čekinjke unutrašnje čašice su malo duže od vršnog, tanjirasto proširenog oboda spoljne čašice. Ovojni listići cvasti su linearno lancetasti, najčešće malo duži od cvjetova. Cvast je široka 3-6 cm. Cvjetovi su plavoljubičasti, do svijetlo plavi, ivični mnogo veći od ostalih, do 2 cm dugački, pokriveni priljubljenim dlakama. Naseljava kamenjare i sipare subalpijskog pojasa planine Trojan. Pripada pontskom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: N Diklić, Fam. Dipsacaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 571-572.

Scabiosa graminifolia (foto: Halil Markišić)

Scabiosa ochroleuca (foto: Halil Markišić)

SCABIOSA OCHROLEUCA L. (fam. Dipsacaceae), **udovičica** (alb. bari i zgjebes verdhosh), višegodišnja zeljasta biljka, do 80 cm visoka. Stabljika je uspravna, na poprečnom presjeku okrugla, gola ili u donjem dijelu pokrivena kovrdžavim dlakama, ispod sredine ili na sređini razgranata, sa dugačkim granama, na čijim se krajevima nalaze pojedinačne glavičaste cvasti. Listovi su pokriveni kratkim maljama, prizemni nedijeljeni ili lirasto perasto režnjeviti, listovi stabla lirasto dvojno perasto režnjeviti. Cvasti su jajaste, široke 1,5-3,5 cm. Cvjetovi su blijedo žuti, ivični veći od ostalih, dugački oko 12 mm. Plod je sa 8 dubokih i šiljatih brazdi. Čekinjke čašice su 2-3 puta duže od oboda spoljne čašice. Naseljava kamenjare Volušnice, više Grbaja. Pripada evroazijskom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Fam. Dipsacaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 579-580.

SCABIOSA SILENIFOLIA Waldst. et Kit. (fam. Dipsacaceae), **kamenica** (alb. bari i zg-jebes gjetheklokče), višegodišnja biljka visoka 8-25 (30) cm. Stabljika je sa malim brojem listova, jednostavna ili ispod sredine razgranata. Prizemni listovi stabla i listovi u sterilnoj rozeti su lopatičasti do lopatičasto jajoliki, sa dugačkim drškama, nedijeljeni, cijelog oboda. Listovi stabla su sitni, malobrojni, režnjevito perasto dijeljeni ili lancetasti i pri osnovi sa 1-2 široka režnja. Cvjetovi su plavoljubičasti, formiraju zbijenu glavičastu cvast prečnika 1,5-3 cm. Naseljava planinske kamenjare. Cvjeta ljeti. Ilirsko- centralno apeninski florni element.

Lit.: N. Nikolić, Fam. Dipsacaceae, In: Mladen Josifović, *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 582-583.

SCLERANTHUS PERENNIS L. (fam. Caryophyllaceae), **trajna treskavica** (alb. skleranti shumëvjeçar), višegodišnja sivozelena biljka sa mnogobrojnim stabljikama. Stabljike su jako granate, pri dnu odrvenjene, crvenkasto prućene. Listovi su šedeći, naspramni, po obodu kožičasti, linearno šiljasti, 5-10 mm dugački. U pazuhu listova često je veći broj listova u pramenu. Cvjetovi su šedeći u terminalnim gustim cvastima. Čašica je sa zrelim plodom 3,5-4,5 mm dugačka, a vrhovi su joj uspravni ili malo podvinuti prema untra. Raste pored puteva, po suvim travnatim i kamenitim mjestima. Rasprostranjena je u NP Prokletije.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 186.

Scabiosa silenifolia (foto: Halil Markišić)

Scleranthus perennis (foto: Halil Markišić)

SCORZONERA ROSEA Waldst. & Kit. (fam. Compositae), **ružičasti zmijak** (alb. skorzonera), višegodišnja zeljasta biljka, 15-60 cm visoka. Stabljika je uspravna ili ustajuća, jednostavna, olistala, sa jednom cvjetnom glavicom preko 5 cm širokom. Listovi su goli, sa obje strane suženi. Cvjetovi su blijedoružičastocrveni, obodni dvostruko duži od involukruma. Spoljašnji listići involukruma su po obodu bjeličasti, izduženo trouglasti, tupoliki, unutrašnji 2-3 puta duži, najčešće sa smeđim pjegama. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste na planinskim pašnjacima i livadama. Cvjeta ljeti. Pripada alpsko-karpatском flornom elementu.

Scorzonera rosea (foto: Halil Markišić)

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: *Flora SR Srbije VII*, SANU, Beograd, 1977, str. 287.

SCROPHULARIA BOSNIACA Beck (fam. Scrophulariaceae), **bosanski stupnik** (alb. sarusha bosnjake), zeljasta višegodišnja biljka, visoka 40-70 (80) cm. Stabljike su debele, uglaste, purpurne, pokrivenne kovrčavim žljezdastim dlakama, do vrha obrasle listovima. Listovi su na licu tamnozeleni, na naličju sivkasto zeleni i gusto obrasli dlačicama. Cvjetovi su smeđezeleni, dvousnati, skupljeni u rastresite 6-9-cvjetne paštaste cvasti koje se nalaze u pazuhu listova. Raste u gorskom i subalpijskom pojasu Prokletija na rubovima šuma, u klevovini bora, šumskim čistinama. Cvjeta ljeti. Vrsta je jugoistočno i istočno ilirsko-sjeverozapadno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 118.

Scrophularia bosniaca (foto: Halil Markišić)

Scutellaria alpina (foto: Halil Markišić)

SCUTELLARIA ALPINA L. (fam. Lamiaceae), **alpska grozničnica** (alb. skutelaria alpine), višegodišnja zeljasta biljka sa mnogobrojnim, stabljikama, pri osnovi drvenastim, rasutim na sve strane. Zeljasti djelovi se izdižu. Listovi su jajasti ili izduženi, zaokrugljeni ili srcasto usječeni, nazubljeni, zeleni. Priperci na vrhu ljubičasti, kraći od cvjetova. Cvjetovi su plavoljubičasti, donja usna i krunična cijev bjeličasti, na vrhu grana složeni u četverostrane zbijene prividne klasove. U NP Prokletije (Brada, Volušnica, Popadija) najčeše ulazi u sastav vegetacije krečnjačkih sipara, a rjeđe planinske rudine na krečnjacima. Cvjeta ljeti. Pripada subjužnosibirskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 103.

Sedum ochroleucum (foto: Halil Markišić)

SEDUM OCHROLEUCUM Chaix (fam. Crassulaceae), **žednjak žučkasti** (alb. prushqyqja e verdheme), višegodišnja zeljasta biljka, sa ustajućim stabljikama koje su pri dnu odrvenjele, dugačkim 15-30 cm. Listovi su okruglasti, linearno šiljasti, u gornjem dijelu malo pljosnati, pri dnu odsječeni i sa ostrugom. Cvast je uspravna, gronjasta. Cvjetovi su 5-8-člani. Čašični listići su 5-7 mm dugački. Krunični listići su blijedožučkasti do skoro bijeli, uspravni, trouglasto lancetasti, 7-10 mm dugački, šiljati, sa žljezdastim dlakama. Naseljava tople i osunčane kamenjare i sipare. Pripada istočno submediteranskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Crassulaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 224-226.

SEMPERVIVUM KOSANINII Praeger (fam. Crassulaceae), **Košaninova čuvarkuća** (alb. burguli i Koshaninit), zeljasta višegodišnja biljka, 15-20 cm visoka, sa stolonima do 12 cm dugačkim i rozetom listova 6-8 cm u prečniku. Listovi rozete su mesnati, žljezdasto dlakavi, po obodu žljezdasto trepljasti, tamno zeleni sa crvenim vrhom. Cvjetna stabljika je snažna, žljezdasto dlakava, obrasla linearnim, ušiljenim, mesnatim, crvenkasto prošaranim listićima. Cvjetovi su purpurni, antere prašnika crvene, a cvast gusta i žljezdasto dlakava. Najčešće naseljava kamenjarske pašnjake i pukotine silikatnih masiva alpijskog i subalpijskog pojasa. Cvjeta ljeti. Vrsta je endem Prokletija, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 46.

Sempervivum kosaninii (foto: Halil Markišić)

SEMPERVIVUM MARMOREUM Griseb. (fam. Crassulaceae), **žečji kupus**, **ušna trava**, (alb burguli i mermertë), višegodišnja zeljasta biljka oko 20 cm visoka. Lisna rozetaje 3-6 cm u prečniku, a njeni listovi su široki, objajasti, naglo ušiljeni, zeleni, sa smeđim tačkama i crtama, gusto dlakavi, po obodu gusto hrapavo čekinjasto trepljasti. Listovi na stabljici su gusto maljavni, duguljasti, dugačko ušiljeni. Stabljika žljezdasto-vlastasta. Čašični listići su do 1/3 međusobno srasli, lancetasti. Krunični listići su mutno ružičasti, po sredini sa crvenom prugom, žljezdasto trepljasti. Prašnički konci su dlakavi, a prašnice sa zrcima. Naseljava pukotine silikatnih stijena subalpijskog i alpijskog pojasa. Cvjeta ljeti. Ljekovita je i jestiva biljka. Pripada pontsko-planinskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 47. Danijela Stešević, *Sempervivum* L. (fam. Crassulaceae), In: Vukić Puljević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 592.

Sempervivum marmoreum (foto: Halil Markišić)

Senecio doronicum (foto: Halil Markišić)

SENECIO DORONICUM (L.) L. (fam. Compositae), **divokozjački dragušac** (alb. pulithi doronike), višegodišnja zeljasta biljka, 20-60 cm visoka. Stabljika je uspravna i dlakava, najčešće sa jednom cvjetonosnom glavicom. Listovi su kožasti i tvrdi, na licu tamnozeleni, na naličju bjelkasto pustenasti, lancetasti, nazubljenih rubova, suženi u dršku. Na stabljici su listovi nešto manji, uspravni, sedeći i obuhvataju stabljiku. Cvjetonosne glavice su zlatnožute ili narandžastožute, prečnika 3-6 cm, imaju 12-20 obodnih, jezičastih cvjetova. Cvjeta krajem proljeća i početkom ljeta. Plod je ahenija s bijelim papusom dužine do 1 cm. Zabilježili smo je na planinskim rudinama Volušnice. Pripada srtednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro-nae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 375.

SENECIO OVATUS (G. Gaertn. & al.) Hoppe (fam. Compositae), **ranik** (alb. pulithi), višegodišnja zeljasta biljka, 50-120 cm visoka. Rizom je vertikalni i kratak, a stabljika uspravna, malo uglasta, gola. U vrijeme cvjetanja, u donjem dijelu stabljike nema listova. Listovi su sa donje strane goli, duguljasto lancetasti, 10-20 cm dugački i 3-7 cm široki, šiljati, oštro i fino nazubljeni. Glavice su žute, u gustim gronjastim cvastima, 2,5-3 cm u prečniku, na tankim drškama. Jezičastih cvjetova je 5 (6-8). Česta je u NP Prokletije. Raste na rubovima šuma, šumskim čistinama, na šumskim sječinama i požarištima. Cvjeta ljeti. Pripada srednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“ Beograd, 1977, str. 153.

Senecio ovatus (foto: Halil Markišić)

Senecio squalidus (foto: Halil Markišić)

SENECIO SQUALIDUS subsp. **RUPESTRIS** (Waldst. & Kit.) L. Greuter (fam. Compositae), **katunjavac** (alb. pulithi i rëndomtë), višegodišnja zeljasta biljka, 20-60 cm visoka. Stabljika je uspravna, uglasta, sa puno listova, u gornjem dijelu granata, gola ili u mladosti paučinasto vunasto dlakava. Listovi su perasto dijeljeni, sa 2-6 pari širokih duguljastih nejednako nazubljenih režnjeva, sa gornje strane kasnije sasvim ogole, a sa donje strane su pahuljasto dlakavi. Cvast je granata, gronjasta. Cvjetne glavice su žute, 2-3 cm u prečniku, sastavljene od obodnih jezičastih i unutrašnjih cjevastih cvjetova. U NP Prokletije najčešće ulazi u sastav vegetacije oko torova sveze *Plantagionion reniformis* Lakušić 70. Cvjeta ljeti. Subbalkansko-subapeninski florni element.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 153.

Senecio thapsoides (http://www.stridvall.se/flowers/gallery/Asteraceae_1/423_15?full=1)

SENECIO THAPSOIDES DC. subsp. **VISIANIANUS** (Vis.) Vandas (fam. Compositae), **Vizianijev dragušac** (alb. pulith si flom), višegodišnja zeljasta biljka, 40-70 cm visoka. Stabljika je sivobijela, paučinasto-vunasto dlakava, pri vrhu razgranata. Listovi su sa naličja paučinasto dlakavi, na rubu plitko narovašeni, donji široki, izduženo ovalni, u donjem dijelu se sužavaju u dugu i široku peteljku. Srednji i gornji listovi stabljike su u osnovi uškasti, obuhvataju stabljiku. Cvast je rastresita, glavice su valjkaste, a cvjetovi žuti. Endem je Dinarida. U NP Prokletije konstatovana je na Romanu i Zastanu vusanjskom. Raste na krečnjačkim kamenjarima. Cvjeta ljeti. Endem je Dinarida.

Lit.: Čedolil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo - Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 162.

SILENE ASTERIAS Griseb. (fam. Caryophyllaceae), **zvjezasti pucavac** (alb. klokëza ylllore), višegodišnja zeljasta biljka, 35-120 cm visoka. Stabljika je nerazgranata, gola, samo pod koljencima ljepljiva. Donji listovi su loptasto kopljasti, a gornji kopljasti i manji. Cvjetovi su crveni, skoro šedeći. Lamina kruničnih listića je cijela. Cvasti su jako skraćene, zbijene u glavicu, obavijenu s dva široka, jajasto kopljasta ovojna lista. Raste na planinskim močvarnim livadama Hrida, Treskavice, Starca. Cvjeta ljeti. Endem je Balkanskog poluostrva, međunarodno značajna i zakonom zaštićena biljka.

Lit.: Pulević Vukić, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegroinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 56. Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982.

Silene asterias (foto: Halil Markišić)

Silene asterias (foto: Halil Markišić)

SILENE MACRANTHA (Pančić) H. Neumayer (fam. Caryophyllaceae), **krupnocvjetni pucavac** (alb. klokčez lulemadhe), zeljasta, busenasta, višegodišnja biljka, visoka 15 (30) cm. Stabljika je žljezdasto dlakava i ljepljiva. Listovi su izduženo lancetasti i naspramni. Cvjetovi su krupni, na dugim drškama, ružičasti, rijetko bijeli. Čašica je zvonasta i dlakava. Krunica je duža od čašice, a latice su srcoliko udubljene. Prašnika je 10. Raste u uskim pukotinama krečnjačkih stijena, najčešće na sjevernim ekspozicijama u subalpijskom pojasu. Česta je na Bjeliču i Bradi. Cvjeta ljeti. Vrsta je severno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 28.

Silene macrantha (foto: Halil Markišić)

SILENE SENDTNERI Boiss. (fam. Caryophyllaceae), **Sendtnerov pucavac** (alb. klokčëza e Sendtnerit), višegodišnja zeljasta biljka, do 50 cm visoka. Rizom je puzeći, a stabljike uspravne, u donjem dijelu dlakave, a u gornjoj trećini pojedini internodiji ljepljivi. Listovi su obrasli sitnim dlačicama, donji objajasto-lancetasti do kopljasti, a gornji kopljasti. Najčešće ima po jednu terminalnu glavicu, sastavljenu iz velikog broja bijelih cvjetova. Neke jedinke imaju još 2-4 bočne glavice, na kratkim drškama ili bez njih. Rasprostranjena je u NP prokletije po planinskim livadama i rudinama. Endem je Dinarida.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: *Flora SR Srbije II*, SANU, Beograd, 1970, str. 227-228.

Silene sendtneri (foto: Halil Markišić)

SILENE VISCARIA (L.) Jess. (fam. Caryophyllaceae), **smolavec** (alb. lulengjitësja), višegodišnja zeljasta biljka, sa više stabljika, 15-90 cm visokih. Stabljike su jednostavne ili u gornjem dijelu granate, ispod gornjih čvorova ljepljive u vidu prstena. Listovi su goli, šiljati,

pri osnovi trepljasti, prizemni i donji lopatičasti ili lancetasti, suženi u dršku, gornji lenerano-lancetasti. Cvjetovi su u naspranim dihazijama. Čašica je zvonasto cjevasta, tamncrveno prevučena, krunica je tamnopurpurna ili svijetlo-purpurna. Latice pri osnovi imaju dva jezička, koji na ulazu u ždrijelo formiraju parakrunicu. Prašnika je 10. Tučak ima 5 vratova. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Najčešće naseljava suve livade.

Lit.: M. Gajić, Fam. Caryophyllaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije II*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 202-203.

Silene viscaria (foto: Halil Markišić)

SILENE VULGARIS (Moench) Garcke (fam. Caryophyllaceae), **pucavac** (alb. klokčëza e rëndomtë), višegodišnja zeljasta biljka, do 80 (100) cm visoka. Stabljike su gole, zeljaste ili pri dnu slabo odrvenjele. Listovi su eliptični, jajasti ili kopljasti, manje-više mesnati. Cvast je jasno odvojena od vegetativnog dijela biljke, razgranata ili siromašna dihazija. Cvjetovi su dvopolni, čašica jajasta, naduvana, opnasta, gola sa 20 anastomoznih nerava. Krunica je bijela ili ružičasta, najčešće bez vjenčića, sa duboko dvodjelnim listićima. Plod je loptasta ili jajasto loptasta čahura, a sjemenke su bubrežasto okrugle i bradavičave. Obuhvata više podvrsta, varijeteta i formi. U gorskim i subalpijskom

livadama i pašnjacima Nacionalnog parka optimum nalazi podvrsta *Silene vulgaris* (Moench) Garcke subsp. *glareosa* (Jord.) Marsden-Jones & Turrill, a na siparima i kamenjarama polegli pucavac *Silene vulgaris* (Moench) Garcke subsp. *prostrata* (Gaudin) Schinz & Thell.

Lit.: Ljubomir Mišić & Radomir Lakušić, *Livadske biljke*, IP „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo & Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990, str 24.

Silene vulgaris subsp. *glareosa* (foto: Halil Markišić)

SOLDANELLA ALPINA L. (fam. Primulaceae), **alpska zvončica** (alb. pratishi alpin), višegodišnja zeljasta biljka sa kraćim prizemnim čvornovitim granama. Mladi listovi i cvjetne peteljke su sa prorijeđenim, sedećim, žljezdastim dlakama, kasnije goli. Listovi su okruglo bubrežastog oblika, zadebljali, kožasti. Cvjetna stabljika je sa 2-3 cvijeta. Krunica je plavoljubičasta, rijetko bijela, ljevka, do sredine ili pliće urezana. Antere su purpurnocrvene, duplo duže od prašničkog konca. U NP Prokletije ulazi u sastav zajednica oko sniježnika u subalpijskom i alpijskom pojasu iz reda *Arabidetalia caeruleae* Rübél ex Nordhagen 1937. Cvjeta s proljeća. Pripada alpskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 80.

Soldanella alpina (foto: Halil Markišić)

Solidago virgaurea (foto: Halil Markišić)

SOLIDAGO VIRGAUREA L. (fam. Compositae), **zlatica** (alb. solidago shufërtë), višegodišnja zeljasta biljka, do 1 m visoka. Stabljika je uspravna, u donjem dijelu često crvenkasto nahukana, a u gornjem dijelu najčešće granata. Listovi su naizmjenični, cijeli, jajasti. Cvjetne glavice su žute, male, 10-15 mm u prečniku, sastavljene od obodnih jezičastih i unutrašnjih cjevastih cvjetova, grade gustu cvast u vršnom dijelu stabljike. Raste u šumama, vrištinama i po obodu šuma Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Subborealno-cirkumpolarni florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Šumske zeljaste biljke*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo – Školska knjiga, Zagreb – „Vuk Karadžić“, Beograd, 1977, str. 150.

Sorbus aucuparia (foto: Halil Markišić)

SORBUS AUCUPARIA L. (fam. Rosaceae), **jarebika** (alb. vodha e egër), listopadno drvo, do 10 m visoko. Krošnja je razgranata, deblo pravo, a kora sivozelenkasta, glatka, u starosti uzdužno plitko ispuca. Listovi su spiralno raspoređeni na grančicama, 10-20 cm dugački, neparno perasti, sastavljeni od 10-20 listića. Cvjetovi su prijatnog mirisa, bijeli, oko 10 mm u prečniku, skupljeni u gustu vršnu gronjastu cvast. Plodovi su prividni, okruglastog ili jajastog oblika, crveni, veličine zrna graška, sazrijevaju u septembru, a na granama ostaju i preko

zime, jestivi. Raste u listopadnim i četinarskim šumama NP Prokletije. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i žbunja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 110. Danijela Stešević, *Sorbus* L. (fam. Rosaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 618-619.

Stachys officinalis (foto: Halil Markišić)

STACHYS OFFICINALIS (L.) Trevis (fam. Lamiaceae), **ranilist** (alb. sarusha mjekësore), višegodišnja zeljasta biljka, visoka 20-60 (100) cm. Stabljika je uspravna, četvorouglasta, pokrivena nadolje savijenim dlakama. Na stabljici se nalazi samo 2-3 para listova, a ostali listovi složeni su u prizemnu rozetu. Listovi rozete su jajasti do eliptični, pri vrhu zaobljeni, pri osnovi srcasto usječeni ili zaobljeni, po obodu nazubljeni, na naličju pokriveni priljubljenim dlakama. Cvjetovi su raspoređeni u prividne pršljenove, koji grade prividne klasove, 3-6 cm dugačke. Čašica je cjevasto zvonasta, u gornjem dijelu često ljubičasta. Krunica je u gornjem dijelu karmin crvene boje, rijetko bijela, a krunična cijev bijela, duža od čašice. Prašnici su sa ljubičasto mrkim anterama, za polovinu kraći od gornje usne krunice. Raste po različitim tipovima livada, po rubovima šuma i u svijetlim šikarama brdskog i gorskog pojasa. Cvjeta ljeti. Pripada subsrednjoevropskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 123.

Symphytum officinale (foto: Halil Markišić)

SYMPHYTUM OFFICINALE L. (fam. Boraginaceae), **gavijez** (alb. kufilma mjekësore), višegodišnja biljka sa kratkim rizomom. Korijen je spolja crnkast i uzduž ispucao, unutra bjeličast, bogat sluzima. Stablo je 30-60 (100) cm visoko i 1 cm debelo, kruto, mesnato šuplje i gusto dlakavo. Listovi su naniže savijeni, u donjem dijelu stabla lancetastojajasti i suženi u nejasno odvojene drške, u gornjem dijelu stabla sedeći, naborani, dlakavi. Cvjetovi su skupljeni u dvojne uvojke, u pazuhu gornjih listova. Cvjetne drške su naniže savijene. Krunica je prljavoružičasta ili žućkasto bijela, zvonasta, dvostruko duža od čašice. Antere su tamno ljubičaste. Raste na vlažnim mjestima pored puteva i međa, na obalama potoka, na vlažnim livadama. Cvjeta ljeti. Pripada subsrednjoevropskom floronom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 102.

TANACETUM LARVATUM (Pant.) Hayek (fam. Compositae), **planinski vratić** (alb. karajpeli), zeljasta višegodišnja biljka specifičnog mirisa. Stabljika je jednostavn, uspravna, u donjem dijelu sa kratkim dlakama, a u gornjem dijelu gola. Listovi su trostruko perasto dijeljeni. Glavice su pojedinačne, sa dugačkom drškom, 3-4 cm u prečniku. Obodni cvjetovi su bijeli, jezičasti, a unutrašnji cjevasti i žuti. Listovi ovoja su višeredni, preklapaju se kao crijepovi na krovu i imaju taman, gotovo crn rub. Naseljava karbonatne rudine, stijene, kamenjare i sipare u subalpijskog i alpiskog pojasa. novija istraživanja hemijskog sastava njenih ekstrakata ukazuju na mogućnost primjene u farmaciji i medicini. Cvjeta ljeti. Vrsta je sjeverno skardsko-pindski endem, od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Danijela Stešević, *Tanacetum larvatum* (Pant.) Hayek (fam. Compositae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 644.

Tanacetum larvatum (foto: Halil Markišić)

Taraxacum F. H. Wigg. (foto: Halil Markišić)

TARAXACUM F. H. Wigg. (fam. Compositae), **maslačak** (alb. luleshurdha mjekësore), rod višegodišnjih zeljastih biljaka sa jakim osovinskim rizomom i šupljim cvjetonosnim stablima. Listovi su složeni u prizemnu rozetu, goli, objajasti do usko lancetasti ili linearni, najčešće duboko testerasto usječeni do duboko perasto režnjeviti, rijetko gotovo cijeli. Cvjetne glavice su pojedinačne, žute, sastavljene iz mnogo jezičastih cvjetova. Involukrum je zeljast, zelenkast ili crnkast, mek. Listići ovoja su povijeni unazad. Ahenija je svijetla, svijetlo do tamnosmeđa ili crna, sa mnogo bodljastih kvržica ili glatka. Rastu po livadama, baštama, pored puteva, torova, itd. Medonosne su, ljekovite i jestive biljke.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 166.

TELEKIA SPECIOSA (Schreb.) Baumg. (fam. Compositae), **crni oman** (alb. telekia), višegodišnja zeljasta biljka, do 2 m visoka. Stabljika je snažna, uspravna, u gornjem dijelu granata. Listovi su veliki, široko trouglasti, na rubu testerasti, sa donje strane sa kratkim dlakama. Cvjetne glavice su tamnozlatnožute, krupne (5-6 cm u prečniku), sa dugačkim drškama, skupljene u grozdastu ili gronjastu cvast. Obodni cvjetovi glavice su jezičasti, a unutrašnji mnogobrojni i cjevasti. Raste pored potoka i rijeka u planinskim područjima. Pripada balkansko-karpatском flornom elementu. Cvjeta ljeti. Ljekovita je biljka.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 63.

Telekia speciosa (foto: Halil Markišić)

Tephrosieris papposa (foto: Halil Markišić)

TEPHROSERIS PAPPOSA (Rechb.) Schur subsp. ***WAGNERI*** (Degen) B. Nord. (fam. Compositae), (alb. pulithi i xhufkor), višegodišnja zeljasta biljka sa uspravnim stabljikom, upočetku paučinasto vunasto dlakavom, kasnije skoro golom. Listovi su sa gornje strane paučinasti. Prizemni listovi duguljasto eliptični, nazubljeni, postepeno suženi u dršku. U gornjem dijelu stabljike listovi su linearni, šedeći. Cvjetonosne glavice su prečnika 1,5 cm, nijesu zračne, po 5-10 u gronjastim jednostavnim cvastima. Cvjetovi su intenzivno žuti. Involukrum je smeđe-purpuran. Jezičasti cvjetovi nedostaju. Raste po kamenjarama i rudinama subalpijskog i alpijskog pojasa. U Crnoj Gori je rasprostranjen na Bjelasici, Zeletinu i Prokletijama. Pripada submezijskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Asteraceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 147-148.

TEUCRIUM CHAMAEDRYS L. (fam. Lamiaceae), **dubačac** (alb. arrësi dushkvogël), polužbunasta biljka sa djelimično drvenastim korijenom i podzemnim stolonima, 10-25 (30) cm visoka. Stabljika je uspravna ili uzdižuća, često crveno ljubičasta, razgranata, okrugla. Listovi su gusto raspoređeni na stablu, sa kratkim drškama, rombično jajasti do eliptični, sa dugačkom klinastom osnovom. Liska je sa 4-8 najčešće tupih zubaca sa svake strane. Po 2-6 cvjetova složeno je u prividne terminalne grozdove, obično okrenute na jednu stranu. Čašica je cjevasto zvonasta, najčešće crveno ljubičasta. Krunica je blijedocrvena, rjeđe bijela, oko 2,5 puta duža od čašice. Gornja usn krunice prividno nedostaje. Raste po kserofilnim livadama i pašnjacima, kamenjarama, u svijetlim šumama i šibljacima. Cvjeta ljeti. Pripada subpontskosubmediteranskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 118.

Teucrium chamaedrys (foto: Halil Markišić)

Teucrium montanum (foto: Halil Markišić)

TEUCRIUM MONTANUM L. (fam. Labiatae), **trava iva** (alb. arrësi malor), višegodišnja biljka sa granama položene po zemlji, 5-25 (35) cm dugačkim. Listovi su na kratkim drškama, linearno lancetasti, tupo šiljasti, na licu tamno zeleni, na naličju gusto pokriveni bijelim dlakama. Po 1-3 cvijeta je skupljeno u dihajzije u pazuhu listova, koji su na vrhovima grana grupisani u poluloptaste glavice. Cvjetovi su jedvousnati, sa kratkim cvjetnim drškama. Čašica je cjevasto-zvonasta, sa 5 zubaca, gola ili prorijeđeno pokrivena maljama. Krunica je žućkasta ili ljubičasta, 2 puta duža od čašice, a njena cijev jednaka ili nešto duža od čašice. Ima 4 prašnika i 1 tučak. Prašnice su žute do ljubičaste boje. Raste po rudinama i kamenjarama, na krečnjačkim stijenama. Cvjeta ljeti. Pripada submediteranskom flornom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 119.

THALICTRUM AQUILEGIFOLIUM L. (fam. Ranunculaceae), **očobojka** (alb. pipanolla gjethe akuilegije), višegodišnja zeljasta biljka, sa uspravnom, granatom, golom, sitno uzdužno izbrazdanom stabljikom, visoka 30-150 cm. Listovi su sa drškama i sa ljuspastim zaliscima, 2-3 puta perasto dijeljeni. Listići su tanki, goli, okruglasti ili objajasti, na vrhu usječeni ili sa režnjčićima. Cvjetovi su ljubičasti. Listići cvjetnog omotača su zelenkasti, rjeđe bijeli. Cvast je metlica veoma bogata cvjetovima. Plod je smeđ, go, uzdužno sa tri krila, postepeno produžen u dršku dužine ploda. Naseljava livade, kamenjare, prorijeđene šume. Pripada subsrednjeevropskom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Ranunculaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije I*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1970, str. 307-308.

Thalictrum aquilegifolium (foto: Halil Markišić)

Thalictrum aquilegifolium (foto: Halil Markišić)

THYMUS L. (fam. Lamiaceae), **majčinih dušica** (alb. zhumbrica), rod višegodišnjih zeljastih biljaka ili polužbunova, sa razgranatim, pužećim stabljikama koje se na nodusima ukorjenjuju. Cvjetonosni ogranaci su uspravni, najčešće kratki i dlakavi po čitavoj površini, ili samo duž uglova ili samo duž dvije naspramne strane, koje se naizmjenično smjenju od članka do članka. Listovi su naspramni, unakrsno postavljeni, najčešće su ovalni, rijetko linearno-lancetasti, cijelog oboda, rijetko neznatno nazubljeni. Cvjetovi su sitni, dvousnati, rozi, sa 4 duga, stršeća prašnika i nadraslom plodnicom, nalaze se u pazuhu gornjih listova stabla u prividne pršljenove, koji grade okruglaste ili izdužene cvasti. Naseljavaju različite tipove staništa. Više vrsta roda ma-

jčinih dušica rasprostranjeno je u NP Prokletije, od kojih su tri enedemi: *Thymus albanus* H. Braun, *Thymus balcanus* Borb. i *Thymus jankae* Čel. Vrste roda *Thymus* L. su medonosne, čajne i začinske biljke.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 308–312. Vukić Pulević, *Grada za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegroinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, Podgorica, 2005, str. 107. Danijela Stešević, *Thymus* L. (fam. Labiatae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 648-649. N. Diklić & M. M. Janković, Fam. Lamiaceae, In: *Flora SR Srbije VI*, SANU, Beograd, 1977, str. 475-509.

Thymus sp. (foto: Halil Markišić)

Tilia cordata (foto: Halil Markišić)

TILIA CORDATA Mill. (fam. Malvaceae), **sit-nolisna lipa** (alb. bliri gjethevogël), listopadno drvo, visoko do 30 m i prečnika debla do 2 m. Krošnja je gusta, jajasta ili izdužena. Listovi su okruglasti ili koso srcasti, dugčki 5-9 cm i široki 5-8 cm, sa lica tamnozeleni, sa naličja svijetlozeleni, u uglovima nerava sa sivosmeđastim pramenovima dlačica, po obodu oštro, dvostruko testerasti. Cvjetovi su petočlani, žućkastozeleni, u štitastim cvastima koje su drškom prirasle za krilati zalistak. Cvjeta u junu. Često se javlja u bukovim šumama oko doline Grebaje. Cvjeta početkom ljeta. Subsrednjeevropski florni element.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 40. 1973, str. 81.

Traunsteinera globosa (foto: Halil Markišić)

TRAUNSTEINERA GLOBOSA (L.) Rchb. (fam. Orchidaceae) (alb. salepi) višegodišnja biljka sa valjkastim do jajastim, nedijeljenim krtolama. Stabljika je uspravna, žućkastozelena, prava ili po malo izvijana, 15-50 cm visoka. Listovi su malobrojni, sa dugačkim rukavcem, bez pjega, prizemni su najširi, izduženo lancetasti, ka vrhu se šire, ostali lenearno lancetasti. Cvast je u početku kratko piramidalna, zatim skoro loptasta, sastavljen od brojnih, međusobno zbijenih cvjetova. Cvjetovi su nježne ljubičaste boje ili blijedoružičasti. Ostruga je tanka, malo iskrivljena i naniže savijena, duga oko 1/3 do 1/2 plodnika. Naseljava gorske i subalpijske livade i pašnjake Nacionalnog parka. Cvjeta ljeti. Srednjeevropski flori element.

Lit.: N. Diklić, Fam. Orchidaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VIII*, SANU, Beograd, 1976, str. 68-69.

Trifolium alpestre (foto: Halil Markišić)

TRIFOLIUM ALPESTRE L. (fam. Fabaceae), **detelina alpska** (alb. tērfile mali), višegodišnja zeljasta biljka, 15-40 cm visoka. Stablo je uspravno, čvrsto, sa prileglim dlakama. Listovi su todjelni, u donjem dijelu stabla su sa drškama, a u gornjem dijelu šedeći. Listići su usko eliptični ili lancetasti. Cvjetonosne glvice su loptaste, pojedinačne ili u parovima vršne. Cijev čašice je s dugim mekim dlakama, njeni zpci su končasti, trepavičavi, gornji malo duži od cijevi, najdonji iste dužine kao krunica. Krunica je tamno crvena. Zastupljena je u flori NP Prokletije. Raste na suvim livadama i pašnjacima, svijetlim šikarama i šumama. Pripada subpontskom-centralnoazijskom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: T. Cincović, Rod *Trifolium*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 461-462.

Trifolium montanum (foto: Halil Markišić)

TRIFOLIUM MONTANUM L. (fam. Fabaceae), **planinska deteljina** (alb. tērfili višegodišnja zeljasta biljka, sa debelim drvenatim rizomom, do 60 cm visoka. Stabljika je uspravna, pokrivena vunastim dlakama. Listovi su trodjelni, sivkasto dlakavi, na drškama, pri osnovi stabla dugim i do 20 cm, a na stablu mnogo kraće. Listići su eliptični, po obodu testerasti. Cvjetovi su bijeli, mnogobrojni, grupisni u uzdužne glavice. Glavice su najčešće u parovima, prividno vršne, na gusto dlakavim drškama. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste po planinskim livadama i pašnjacima. Pripada Cvjeta ljet. Pripada subpontskom flornom elementu. Cvjeta ljeti.

Lit.: T. Cincović, Rod *Trifolium*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 432-434.

TRIFOLIUM NORICUM Wulfen (fam. Fabaceae), **norička djetelina** (alb. tērfili i Norikumit), višegodišnja busenasta biljka sa drvenastim rizomom i žučkastobijelim cvjetovima. Stabljike su brojne, polegle ili ustajuće, 8-15 (20) cm dugačke. Listovi su odozdo gusto dlakavi, donji sa dugačkim drškama, a gornji na drškama dugačkim kao listići. Drške cvasti i gornji dio stabla su sa odstojećim mekim dlakama. Glavica je vršna, 2,5-4 cm široka, loptasta, podbočena gornjim listovima. Krunica je 2-3 puta duža od cijevi čašice. U NP Prokletije ulazi u sastav planinskih rudina na krečnjacima reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960. i u aso-

Trifolium noricum (foto: Halil Markišić)

cijacijama pukotina krečnjakih stijena alpijskog i subalpenskog pojasa reda *Moltkeetalia petraeae* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Pripada subbalgarskom flornom elementu.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 74.

TROLLIUS EUROPAEUS L. (fam. Ranunculaceae), **jablan** (alb. troli i Evropēs), višegodišnja zeljasta biljka, 10-70 cm visoka. Stabljika je uspravna, gola, najčešće sa jednim cvijetom. Prizemni listovi su na dugačkim drškama, per-

Trollius europaeus (foto: Halil Markišić)

asto dijeljeni. Listovi na stabljici su sedeći i najviše trodjeli. Cvjetovi su boje limuna, loptasti, do 5 cm u prečniku. Listića perijanta je 10-15, prašnika i tučkova mnogo. Nektarije su u vidu kašike. Plod je miješak, oko 12 mm dugačak, poprečno naboran, sa oko 3 mm dugačkim kljunom, Sjeme je crno. U NP Prokletije naseljava vlažne i mezofilne livade i pašnjake gorskog i subalpijskog pojasa. Cvjeta ljeti. Vrsta je bio-realno-cirkumpolarni florni lement, zakonom zaštićena.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 34.

ULMUS GLABRA Huds. (fam. Ulmaceae), **gorski brijest** (alb. hithësi), listopadno drvo koje dostiže visinu do 35 (40) m. Listovi su sa kratkim drškama (do 6 mm), naizmjenični, sa nesimetričnom osnovom, jajoliki, u gornjem dijelu prošireni, a vrh je zašiljen ili rijetko sa tri režnja, po obodu dvostruko testerasti, hrapavi. Cvjetovi su sitni, sedeći, dvopolni, razvijaju se na prošlogodišnjim granama i uglavnom su u okruglastim, prividno sedećim cvastima. Perigon je zelen, a antere ljubičastocrvene. Cvjeta prije listanja. Plod je krilata oraščica. Ulazi u sastav vlažnih šuma brdskog i gorskog vegetacijskog pojasa Nacionalnog parka (Hrid, Vajuša više Grebaja). Pripada evroazijskom flornom elementu. Medonosna je i ljekovita biljka. Upotrebljava se u drvnoj industriji i građevinarstvu.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 284-285.

Ulmus glabra (foto: Halil Markišić)

VACCINIUM MYRTILLUS L. (fam. Ericaceae), **borovnica** (alb. thrashegra mëršinë, boronica), listopadni, jako razgranati grm, do 50 cm visok. Grančice su tanke, oštrouglaste, tamo-amovisvijene. Listovi su okruglasto jajasti, na vrhu zašiljeni, pri osnovi zaokruženi ili plitko srcasti, po obodu fino testerasto nazubljeni. Cvjetovi su zvonasti, viseći, zelenkastobijeli ili crvenkasti, 4-7 mm dugi. Plod je okrugla, plavocrna, sočna boba. Raste u šumama, šikarama i vrištinama, od brdskog do subalpijskog pojasa. Karakteristična je vrsta sveze *Vaccinio-Piceion* Br. –Bl. 1938. (sveza smrčevih šuma sa borovnicama) i

u endemičnim svezama *Pinion peucis* Lakušić 1972. i *Bruckenthalion spiculifoliae* Horvat et Lakušić 1968. Plodovi su jestivi i svi djelovi biljke ljekoviti.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i žbunja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 79. Danijela Stešević, *Vaccinium myrtillus* L. (fam. Ericaceae), borovnica, In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 667.

Vaccinium myrtillus (foto: Halil Markišić)

VACCINIUM ULIGINOSUM L. (fam. Ericaceae), **paša borovnica** (alb. boronica e qenit), listopadni žbun visok 50-100 cm. Grančice su valjkaste, a kora je tamnosiva ili mrka. Listovi su objajasti, najčešće na vrhu okrugli, po obodu cijeli, na licu svijetlozeleni, odozdo sivozeleni sa izraženom mrežastom nervaturom. Cvjetovi su nadolje oboreni, po 1-4 na vrhu prošlogodišnjih grančica. Čašica je sa 4-5 okruglih i kratkih zubaca. Krunica je jajasta, bijela ili blijedocrvenkasta. Prašnika je 8-10 sa dvorogim anterama, sa 2 pore kojima se otvaraju. Bobica je okrugla, plavocrna, plavičasto prevučena, mnogosjemena, bljutavog ukusa. Raste u vrištinama iznad gornje šumske granice. Ljekovita je biljka. Pripada borealno-cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 93.

Vaccinium uliginosum (foto: Halil Markišić)

VALERIANA BERTISCEA Pančić (fam. Valerianaceae), **prokletijski odoljen** (alb. haraqina e bertiskut), višegodišnja zeljasta biljka, 6-25 cm visoka. Rizom je tanak, sa kratkim puzećim stolonima. Stabljika je uspravna, samo na čvorovima ima rijetke kratke dlake. Listovi su plavičastozeleni, glatki, pri osnovi eliptični, naglo suženi u dršku. Listovi na stablu su šedeći, naspramni, lirasto rasperani, rijetko nedijeljeni. Cvjetovi su ljevčasti, roze ili bijele boje, nešto krupniji od cvjetiova Pančićevog odoljena, skupljeni u terminalnu cvast štitolikog oblika. Raste na siparima i kamenitim mjestima u subalpijskom i alpijskom vegetacijskom pojasu. Česta je na siparima Brade (Ljugukuć, Krošnja, Zastan). Severno skardsko-pinski endemit. Zakonom je zaštićena vrsta.

Lit.: M. Kojić, Fam. Valerianaceae, In: Mladen Josifović, *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 534-536.

Valeriana bertiscea (foto: Halil Markišić)

VALERIANA MONTANA L. (fam. Valerianaceae), **planinski odoljen** (alb. haraqina malore), višegodišnja zeljasta biljka, 20-60 cm visoka. Stabljike su uspravne, u donjem dijelu dlakave, u gornjem dijelu gole, sa 3-8 pari listova. Listovi pri dnu stabljike su sa dugim drškama, eliptično jajasti, ušiljeni, nazubljeni. Listovi na stablu su skoro šedeći, jajasti, dugo ušiljeni, udaljeno nazubljeni ili cijelog oboda. Cvjetovi su svijetloljubičasti ili bijeli, skupljeni u gustu štitoliku cvast. Naseljava kamenita staništa. Cvjeta ljeti. Srednjeevropski florni element.

Lit.: M. Kojić, Fam. Valerianaceae, In: Mladen Josifović, *Flora SR Srbije V*, SANU, Beograd, 1973, str. 534-536.

Valeriana montana (foto: Halil Markišić)

VALERIANA OFFICINALIS L. (fam. Valerianaceae), **odoljen** (alb. haraqina mjekësore), višegodišnja zeljasta biljka sa jednostavnom uspravnom stabljikom, 25-100 (200) cm visokom. Listovi stabljike su nasuprotni, neparno perasti, sa 5-11 pari listića. Listići su lancetasti do linearni, ušiljeni, cijelog oboda do grubo nazubljeni. Donji listovi su na drškama, srednji i gornji listovi su postepeno suženi u kratku dršku, a najgornji su sedeći. Cvjetovi su ljevkoasto petorežnjeviti, svijetlocrvenoljubičasti ili bijeli, mirišljavi, skupljeni u štitoliku cvast. Ima jedan tučak i 3 prašnika žute, purpurne do ljubičaste boje, koja su prirasla za cijev krunice. Raste na vlažnim staništima uz potoke, rijeke i rubove šuma, kao i na suvljim staništima uz puteve. Cvjeta ljeti. Pripada evroazijskom floronom elementu. Ljekovita je biljka.

Lit.: Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Zajednica književnih i naučnih radnika Rožaje & Samoupravna interesna zajednica kulture Rožaje, Rožaje, 1989, str. 149.

Valeriana officinalis (foto: Halil Markišić)

VALERIANA SAXATILIS L. subsp. **PANCICII** (Halácsy & Bald.) **Ockendon** (fam. Valerianaceae), **pančičev odoljen** (alb. haraqina e Pançiqit), zeljasta, višegodišnja nježna biljka. Stabljike su uspravne, do 15 cm visoke, glatke. Listovi su nasuprotni, cijeli, izduženi, postepeno suženi u dršku. Cvjetovi su sitni, ljevkoasti i bijeli. Obod krunice je rascijepan na 3-5 režnjića. Ima 1-3 prašnika, koji su prirasli za cijev krunice. Raste u pukotinama krečnjačkih stijena, na siparima i rudinama subalpijskog i alpijskog pojasa Prokletija. Cvjeta ljeti. Endem je i terciarni relikv južnoistočnih Dinarida. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 127.

Valeriana saxatilis subsp. *pancicii*
(foto: Halil Markišić)

Veratrum album (foto: Halil Markišić)

VERATRUM L. (fam. Melanthiaceae), **čemerika** (alb. shtara), rod višegodišnjih zeljastih biljaka, 50-150 cm visokih. Stabljika je snažna, uspravna, šuplja, gusto obrasla listovima. Listovi su sedeći, naizmjenični, uzdužno naborani, u donjem dijelu stabljike jajasti ili široko eliptični, pri osnovi suženi u dugačku saru kojom obuhvataju stabljiku. Cvast je vršna metlica, 30-60 cm dugačka, sastavljena od klasolikih grozdova. Cvjetovi su najčešće dvopolni, 1,5-2 cm u prečniku. Cvjetni omotač je sastavljen od 6 listića, prašinka je 6, a tučak je sa 3 žiga. Listići cvjetnog omotača (perigona) su spolja zeleni a sa unutrašnje strane bijeli kod vrste *Veratrum album* L., blijedožuti sa zelenim nervima kod *Veratrum lobelianum* Bernh., tamno mrki ili crvenobraon kod *Veratrum nigrum* L. U Nacionalnom parku nijesam nailazio na vrstu *Veratrum nigrum* L. Rastu na vlažnim planinskim livadama i pašnjacima, šumskim čistinama, uz rubove šuma. Cvjetaju ljeti. Biljke iz ovog roda sadrže alkaloidne, a u medicini i veterini se koriste njihov rizom.

Lit.: Danijela Stešević, *Veratrum* L. (fam. Melanthiaceae), In: Vukić Pulević (Ed.), *Botanički leksikon Crne Gore*, CANU, Podgorica, 2022, str. 681-682. Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegroinae*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 426. N. Diklić, Fam. Liliaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VII*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1975, str. 497-499.

Veratrum lobelianum (foto: Halil Markišić)

VERONICA BELLIDIOIDES L. (fam. Plantaginaceae), **razgon** (alb. veronika bukuroshe) višegodišnja zejasta biljka sa puzećim rizomom. Stabljika je nerazgranata, uspravna ili se izdiže, u donjem dijelu maljava, u gornjem dijelu pokrivena žljezdama i kovrdžavim dlakama, 6-20 cm visoka. Prizemni listovi su u rozeti, sa vrlo kratkom drškom, skoro sedeći, obrnuto jajasti ili lopatičasti, na vrhu zaobljeni, sa klinastom osnovom, neznatno nazubljeni. Na stabljici je 1-3 para naspraminih listića. Čašica je dijeljena na 4 (5) režnjeva. Krunica je tanjirasta, pravoljubičasta, dijeljena na 4 jednaka režnja. Raste na rudinama u alpijskom vegetacijskom pojasu (Starac, Bogičevica, Hrid).

Lit.: N. Diklić, Rod *Veronica*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 190.

Veronica bellidioides (foto: Halil Markišić)

VERONICA OFFICINALIS L. (fam. Plantaginaceae), **razgon** (alb. veronika mjekšore), višegodišnja zeljasta biljka sa poleglim, dlakavim stabljikama koje se ukorjenjuju. Grane i cvasti su uspravne ili se izdižu. Listovi su dlakavi, naspramni, obrnutojajasti ili ovalni, duž obođa nazubljeni samo u gornje dvije trećine, naglo suženi u dršku. Osovina cvasti, cvjetne drške i čašica su gusto pokriveni dugačkim žljezdastim dlakama. Krunica je zvonasto tanjirasta, sastavljena od 4 nejednake latice. Prašnici su duži od krunice. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste u šumama i šikarama, od brdskog do alpijskog pojasa. Ljekovita je biljka. Pripada subborealno-cirkumpolarnom flornom elementu.

Lit.: N. Diklić, Rod *Veronica*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1973, str. 211-212.

Veronica officinalis (foto: Halil Markišić)

Veronica serpyllifolia (foto: Halil Markišić)

VERONICA SERPYLLIFOLIA L. (fam. Plantaginaceae), **razgon sitni grozdasti** (alb. veronika gjethelesare), višegodišnja zeljasta biljka sa puzećim rizomom. Stabljika je od osnove razgranata, visoka (5) 10-25 (40) cm. Listovi su naspramni, jajasti ili eliptični do okrugasti, donji sa kraćom drškom, gornji sedeći. Cvjetovi su bjeličasti ili plavi, složeni u rastresite, u doba plodonošenja izdužene grozdaste cvasti. Cvjetne drške su kratke. Priperci su eliptični do izduženi. Osovina cvast, priperci i čašica su žljezdasto maljav. Čaura je pokrivena žljezdastim maljavima. Naseljava livade i pašnjake od brdskog do alpijskog pojasa. Pripada subcirkumpolarnom flornom elementu. Na prevoju između Grebena i Visitora, u depresiji u kojoj se formira privremeno jezerce, zabilježili smo podvrstu *Veronica serpyllifolia* L. subsp. *humifusa* (Dicks.) Syme.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegrinae*, Praha, Preslia, 20–21, 1942, str. 268-269. N. Diklić, Rod *Veronica*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije VI*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1974, str. 192.

VIBURNUM LANTANA L. (fam. Adoxaceae), **čibukovina** (alb. butina e butë), listopadni žbun ili nisko drvo, visine 4-5 m. Listovi su naspramni, duguljasto eliptični do jajasti, po obodu nazubljeni, sa lica tamnozeleni, sa naličja blijedožučkasti, gusto dlakavi, sa istaknutim nervima. Cvast je štitasta metlica, gusta, ravno zasvođena, 4-10 cm u prečniku. Cvjetovi su dvopolni, žučkastobijeli, jakog mirisa. Plodovi su jajasto pljosnate koštunice, u početku zelene, pa crvene, a zrele su crne. U Nacionalnom parku raste, najčešće, na krečnjačkim kamenjarama, u termofilnim šumama i šikarama. Cvjeta s proljeća. Evroazijski florni element.

Lit.: Rade Cvjetičanin, Jugoslav Brujić, Marko Perović & Vladimir Stupar, *Dendrologija*, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, 2016, str. 486-487.

Viburnum lantana (foto: Halil Markišić)

VIBURNUM OPULUS L. (fam. Adoxaceae), **crvena hudika** (alb. tophore), listopadni grm, visok 4-5 m. Listovi su naspramni, trokrpsti, slični javoru, svijetlozeleni, u jesen crveni, po obodu grubo nazubljeni. Cvjetovi su nejednake veličine, u terminalnim štitastim i kišobranastim cvastima. Cvjetovi po obodu cvasti su bijeli, sterilni i sa krupnijim laticama a oni u sredini cvasti su sitniji, zvonasti, dvopolni, žučkastob-

ijeli. Plod je okrugla koštunica crvene boje, sa jednom košticom. Raste po rubovima šuma, uz obale rijeka i potoka. Pripada edvroazijskom flornom elementu.

Lit.: Čedomil Šilić, *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, str. 40.

Viburnum opulus (foto: Halil Markišić)

VICIA MONTENEGRINA Rohlena (fam. Fabaceae), **crnogorska grahorica** (alb. grashina malazeze), višegodišnja zeljasta biljka sa uglastim i krutim stabljikama, do 80 cm visoka. Listovi su perasti, sastavljeni od 8-17 (28) duguljastih listića, bez vitica, koji su pri osnovi zaokrugljeni, na vhu okruglasti ili odrezani, sa nalim šiljkom na vrhu, po obodu rskavičavo nazubljeni. Cvast je grozdasta, oko 10 cm dugačka, izgrađena od 10-20 (30) cvjetova. Cvjetovi su tamnoplavi sa tamnim žilicama, 14-15

mm dugački, na okruglim i uzduž izbrazdanim drškama. Zrele mahune su kestenjasto smeđe, iznutra bjeličaste, sadrže 1-2 tamnosmeđe sjemenke bez sjaja. Raste u bukovim šumama oko Grebaja. Endem je Balkana, zakonom zaštićena i međunarodno značajna vrsta.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 63.

Vicia montenegrina (foto: Halil Markišić)

VICIA SYLVATICA L. (fam. Leguminosae), **šumska grahorica** (alb. grashina e pyjore), višegodišnja zeljasta biljka. Stabjika je četvorouglasta, izbrazdana, razgranata, vitka, do 2 m dugačka. Listovi su sastavljani od 6-8 (5-10) pari listića i najčešće sa snažnim razgranatim rašljikama, rijetko sa kratkim i negranatim. Cvasti su većinom duže od lista u čijem se pazuhu nalaze, okrenute na jednu stranu, sastavljene od 10-15 (5-20) cvjetova. Čašica je zvonasta sa šiljatim zupcima. Krunica je većinom žuta, prožeta plavoljubičastim žilicama, rjeđe je potpuno bijela ili ljubičasta. Mahune su dugačke 2,5-3 cm i široke 0,5-0,8 cm, na vrhu kljunaste, sa velikim brojem sjemenki. Naseljava mezofilne listopadne i četinarske šume. U NP Prokletije konstatovana je na planininama Bradi i Volušnici. Pripada subjužnosibirskom flornom elementu.

Lit.: Josef Rohlena, *Conspectus Florae Montenegro*, Praha, Preslia, 20-21, 1942, str. 170. N. Diklić, Rod *Vicia*, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije IV*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1972, str. 328-329.

Vicia sylvatica (foto: Halil Markišić)

VIOLA BIFLORA L. (fam. Violaceae), **ljubičica dvocvjetna** (alb. vjolca), višegodišnja zeljasta biljka, sa jednom ili dvije stabljike, 5-20 (25) cm visoka. Stabljike su nježne, uspravljene ili poluuspravljene, gole, sa 2-3 internodije, 2-4 lista stabla i sa 1-3, najčešće 2, cvijeta. U prizemnoj rozeti su 1-3 (4) lista. Listovi su na drškama, bubrežasti ili okruglasti, na vrhu zakruženi, pri osnovi srcasti. Cvjetovi su blijedožuti, dužine oko 1, 5, cm, skoro bez mirisa. Raste na stijenama, u šumama i na pašnjacima subalpijskog i alpijskog pojasa. Zastupljena je u flori NP Prokletije. Pripada arktičkom flornom elementu.

Lit.: M. Gajić, Fam. Violaceae, In: Mladen Josifović (Ed.), *Flora SR Srbije III*, SANU, Beograd, 1972, str. 152-154.

Viola biflora (foto: Halil Markišić)

Viola calcarata subsp. *zoysii* (foto: Halil Markišić)

VIOLA CALCARATA L. subsp. **ZOYSII** (Wulfen) Murb (fam. Violaceae), **Vulfenova ljubičica** (alb. vjolica e Cojsit), višegodišnja zeljasta biljka, 4-7 cm visoka. Nadzemni dio rizoma je vrlo kratak, rjeđe prelazi dužinom 1 cm. Listovi su složeni u rozete, široko jajasti do skoro okrugli, sa svake strane sa 1-3 zupca, goli. Cvijetovi su lijepi, upadljivi, uvijek pojedinačni, dužine 2-3 cm, najčešće žute boje, ređe lila, ostruga je prava. U NP Prokletije ulazi u sastav planinskih rudina na krečnjacima reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960, a česta je i u vegetaciji oko sniježnika na krečnjacima reda *Arabidetalia caeruleae* Rübél ex Nordhagen 1937. Endem je jugoistočnih Alpa i Dinarida.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 43.

VIOLA ELEGANTULA Schott (fam. Viola-ceae), **ljupka ljubičica** (alb. vjollica pak e hijshme), višegodišnja zeljasta biljka, sa brojnim, uspravnim stabljikama, 10-30 cm visokim. Listovi su 1-2 (3) cm dugački, naizmjenični sa palisticima, prizemni su okruglasti, a oni na stabljici jajasto-lancetati, po rubu nazubljeni. Cvjetovi su krupni, a ostruga dugačka, prava i neznatno savijena. Krunice su 2-2,5 cm dugačke, najčešće ljubičaste, rjeđe roze, žute ili bijele. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Raste na planinskim mezofilnim gorskim i subalpijskim livadama sveze *Pancicion* Lakušić 1966, vegetaciji visokih zeleni i planinskim rudinama. Jugoistočno i istočno ilirski endem.

Lit.: Čedomil Šilić, *Endemične biljke*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 74.

Viola elegantula (foto: Halil Markišić)

Viola elegantula (foto: Halil Markišić)

VIOLA ORPHANIDIS Boiss. subsp. ***NIKOLAI*** (Pant.) Valentine (fam. *Violaceae*), **nikolina ljubičica** (alb. vjolca i Nikollait), zeljasta biljka sa poleglim ili poliuspravljenim stabljikama, do 50 cm dugačkim. Donji listovi stabljike su na drškama i okruglasti, a gornji sedeći i izduženi, uz nerve stršeće dlakavi. Cvjetovi su krupni, 2-3 cm dugački, ljubičasti ili plavičasti. Kruničnih listića je 5, srednji vodoravno strše, a donji pri osnovi ima žuto polje i nekoliko uzdužnih tamnih pruga. U NP Prokletije naseljava planinske

livade sveze *Pancicion* Lakušić 66, planinske rudine na krečnjacima reda *Onobrychido-Seslerietalia* Horvat 1960. i vegetaciju oko torova sveze *Plantaginion reniformis* Lakušić 1968. Cvjeta ljeti. Vrsta je endem jugoistočnih Dinariada, međunarodno značajna i zaštićena.

Lit.: Čedomil Šilić, Endemične biljke, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 75.

Viola orphanidis subsp. *nikolai* (foto: Halil Markišić)

WULFENIA BLECICII Lakušić (fam. Plantaginaceae), **blečičeva vulfenija** (alb. vulfenia e Bleçiqit), višegodišnja biljka Rizom je vodoran, a stabljika uspravna, 25-50 cm visoka, sa rozetom poleglih ili uzdignutih listova. Listovi su izduženi, dvostruko nazubljeni, na licu goli, blještavi. Cvjetovi su tamno do svijetlo ljubičasti, skupljeni u terminalnu, grozdastu cvast, najčešće okrenutu na jednu stranu. U NP Prokletije raste u šumama malike i smrče, šikarama krivulja, vegetaciju visokih zeleni i drugim staništima na Bogičevići, Hridu, Šćapici, Meminoj planini, Bjeliču, Vezirovoj Bradi, Zastanu. Vrsta je od međunarodnog značaja i zakonom zaštićena. Neki autori smatraju da se populacije ove vrste sa Prokletija ne razlikuju bitno od populacija vrste *Wulfenia carinthiaca* Jacq. sa Alpa, te je smatraju njenim sinonimom.

Lit.: Radomir Lakušić, *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 93. Pulević Vukić, *Građa za vaskularnu floru Crne Gore – Dopuna „Conspectus Florae Montenegrinae“ J. Rohlene*, Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, S Podgorica, 2005, str. 111-112.

Wulfenia blecicii (foto: Halil Markišić)

BESKIČMENJACI (INVERTEBRATA)

INVERTEBRATA, beskičmenjaci, životinje bez osovinskog skeleta, kičmenice. Pripada im oko 97% svih životinjskih vrsta na Zemlji. Na plavsko-gusinjskim Prokletijama nijesu dovoljno proučeni, a o nekim grupama gotovo nema nikakvih literaturnih podataka. Međutim, iako oskudni, podaci dobijeni dosadašnjim istraživanjima ukazuju na njihov nevjerovatno veliki diverzitet i prisustvo mnogobrojnih reliktnih i enedemičnih vrsta, osobito insekata. Na veliku raznovrsnost životinjskog svijeta na ovom prostoru uticao je veći broj faktora: geografski položaj, klima, reljef, istorijski, antropogeni i drugi ekološki uslovi.

ALLOLOBOPHORA BALCANICA PLAVENSIS, vrsta prstenaste gliste iz familije Lumbricidae, endem Plavskog jezera.

AUSTROPOTAMOBIOUS TORRENTIUM Schrank, 1803. (fam. Astracidae), **potočni rak**, najmanja autohtona vrsta raka Evrope. Areal mu se prostire u srednjoj i jugoistočnoj Europi i Turskoj. Naseljava čiste brdsko-planinske potoke sa kamenito-šljunkovitom podlogom, s prosječnom godišnjom temperaturom vode do 10°C. Važni faktori koji utiču na gustinu njegovih populacija i aktivnost jedinki tokom godine su i fizička i kemijska svojstva vode. Zbog opadanjućeg trenda brojnosti populacija i ugroženosti staništa vrsta zaštićena u većini zemalja. Zagađivanje vodenih tokova otpadnim materijama, fragmentacija i degradacija staništa izgradnjom mini hidroelektrana ugrožavaju opstanak populacija ove zaštićene vrste, veoma značajne za ekosisteme čiji su član. Vrsta je zaštićena međunarodnom i nacionalnim zakonodavstvom.

Austropotamobius torrentium (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

Lit.: Zorić, Katarina Ilić, Marija Marinković, Nikola Đuretanić, Simona Milošković, Aleksandra Radjković, Nataša Marković, Novi nalazi autohtonog raka *Austropotamobius torrentium* (Schrank, 1803) u Srbiji, *Zbornik radova: 8. Međunarodna konferencija "Voda & riba"*; Poljoprivredni fakultet, Beograd, 2018, str. 418-22.

HIRUDUINEA, pijavice. Na Prokletijama živi više vrsta pijavica, a 2016. godine su Vladimir Pešić sa Univerziteta u Podgorici i Klements Groser iz Njemačke opisali za nauku dvije nove vrste: *Dina prokletijaca* i *Glossiphonia balcanica*. Violeta Berljolli, doktorant iz Peći, našla je vrstu *Dina prokletijaca* u nekoliko izvora u okolini Peći i u regionu Rugove (Kućište, Boge i dr.), pa treba očekivati njeno rasprostranjenje i u NP Prokletije. Vrsta *Glossiphonia balcanica* je otkrivena na velikom broju lokaliteta u Crnoj Gori i na Kosovu. Nacionalnim zakonodavstvom su zaštićene medicinska pijavica (*Hirudo*

mediocinalis) i mađarska pijavica (*Hirudo verbana*).

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 72-73.

FAUNA JEZERA. U sastav mikrofaune Plavskog jezera do sada je registrovano 179 vrsta iz grupa: Rotatoria (108 vrsta), Cladocera (30 vrsta), Protozoa (22 vrste), Copepoda (19 vrsta). Faunu dna čine uglavnom predstavnici različitih vrsta insekata (larve): Chironomidae, Ephemeroptera, Plecoptera, Megaloptera, Odonata i dr. kao i predstavnici maločekinjastih glista (Oligochaeta), Amphipoda, pijavica (Hirudinea), puževa (Gastropoda), školjki (Bivalvia) i dr.

Lit.: Halil R. Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, 2017, str. 152-155.

Dina prokletijaca A - leđna i B - bočna strana

MEKUŠCI (MOLLUSCA)

ARION SILVATICUS Lohmander, 1937. (fam. Arionidae), **šumski puž golać**, evropska vrsta puža iz reda Stylommatoporha, zastupljena u fauni mekušaca NP Prokletije. Dostiže dužinu 3-4 cm. Tijelo mu je izbrazdano, a leđa zaobljena. Boje je blijedosive do sivkastosmeđe. Prema dolje sa strane je bjelkast, sa širokim i dobro uočljivim tamnim bočnim trakama. Sluz je je prozirna ili blago žućkasta. Kada je neaktivan često je skupljen u ravni, sa svijtlim bočnim zonama koje grade okvir. Mlade jedinke su svijetloplavkastosive sa slabim i mutnim blago tamnijim sivim bočnim trakama i bjelkastom strukturuom poput kobilice između plašta i zadnjeg kraja. Živi u listopdnim, četinarskim i miješanim lišćarsko-četinarskim šumama Nacionalnog parka, ali se najčešće sreće u mezofilnim bukovim šumama. Hrani se trulim lišćem.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 225.

Arion silvaticus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

ARION SUBFUSCUS Draparnaud, 1805. (fam. Arionidae), **braonkasti puž**, vrsta puža iz reda Stylommatoporha, rasprostranjena u Evropi i Sjevernoj Americi. Tijelo mu je izbrazdano, a gornja strana zaobljena. Dostiže dužinu do 7 cm. Njegova boja varira od sivosmeđe do narančasto-smeđe i obično imaju tamnosmeđe trake koje se spuštaju niz strane, bočno. Leđna strana je tamnija. Jedinke su zaokružene kada su skupljene. Kvržice su sitne i izdužene, a kobilica je odsutna. Rub stopala ima okomite trake koje se protežu njegovom dužinom. U NP Proletije najčešće se nalazi ispod kore drveća i trulih stabala. Osobito je čest u šumi malike (*Pinus peuce* Griseb.) na planini Hrid.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 225.

Arion subfuscus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

ARION VULGARIS Moquin-Tandon, 1855. (syn. *Arion rufus* var. *vulgaris* Moquin-Tandon, 1855, *Arion lusitanicus* auct. non Mabilie) (fam. Arionidae), **španski puž**, alohtona vrsta puža iz reda *Stylommatophora*, jedna od 100 najvećih stranih invazivnih štetočina u Evropi. Dugačak je 6–14 cm. Najčešće je ciglastocrvene, prljavo narandžaste ili smeđe boje. Mlade jedinke imaju uzdužne trake. Postojbina mu je Španija po kojoj je dobio ime “španski puž”. Od sredine 20. vijeka počeo se širiti van Pirinejskog poluostrva, pa je danas rasprostranjen u cijeloj Evropi, a prisutan je i u Sjevernoj Americi. U Crnoj Gori je zabilježen 2002. godine. Veoma je rasprostranjen u Plavsko-gusinjskom kraju. Naseljava sve poljoprivredne ekosisteme, obale rijeka i jezera, ivice šuma, šume i livade. Hrani se svim organima zeljastih biljaka, kao i uginulim biljnim materijalom. U ishrani koristi i uginule životinje, pa i zgnječene jedinke svoje vrste. Aktivan je

uglavnom noću, a po kišovitom vremenu i danju. Gustoća može doseći 50 jedinki po m². Može puzati nekoliko metara tokom noći. Na velike udaljenosti rasprostire se preko povrća, hortikulturnim sadnicama i biljnim ostacima koji se odlažu kao otpad. S parenjem počinje u julu, a jaja polažu nekoliko nedelja kasnije na površinu tla ili u pukotine do 10 cm ispod zemlje. Prosječna veličina legla je oko 70 jaja; odrasli puž obično položi oko 400 jajašaca tokom života. Jaja se izlegu od jeseni do proljeća. Ni jaja niti puževi ne mogu preživjeti temperature niže od -3°C, pa njihovo preživljavanje preko zime zavisi od skrivanja po skloništima. Odrasle jedinke obično uginu u jesen prije zimskih mrazeva.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 225. <https://en.wikipedia.org/wiki/>

Arion lusitanicus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

DEROCERAS LAEVE Müller, 1774. (fam. Agriolimacidae), **puž golać**, vrsta iz reda Stylommatophora, prvobitno holarktičkog rasprostranjenja, danas raširena po čitavom svijetu. Dugačak je 1,5-2,5 cm. Cilindričnog je oblika, a stražnji kraj mu je naglo proširen. Boja mu varira od smeđe do tamnosmeđe, obično s tamnim i karakterističnim, ali slabo vidljivim mrljama raspoređenim u skupine. Prilikom nadraživanja luči bijeli sekret. Obično se nalazi u nizinama i vrlo vlažnim staništima, močvarama, obalama rijeka, šumama na vlažnim staništima, najčešće ispod trulih stabala i kamenja Čest je u staklenicima. To je jedini kopneni puž koji namjerno odlazi u vodu i može preživjeti danima pod vodom. Zbog ovog neobičnog ponašanja, vrsta se može raširiti tekućom vodom. Hrani se biljnom hranom, ali u ishrani koristi i sitne insekte. Rasprostranjen je u NP Prokletije.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 226. <https://en.wikipedia.org/wiki/>.

Deroceras laeve (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

LIMAX CINEREONIGER Wolf, 1803. (fam. Limacidae), **pepeljastocrni slinar**, kopneni puža golaća iz reda Stylommatophora, rasprostranjen u gotovo cijeloj Evropi, osim na Islandu, Skandinaviji i Grčkoj. Njegova veličina, boja i izgled dosta variraju. Najveći je evropski puž, čija dužina kada je ispružen iznosi do 20 cm, izuzetno do 30 cm. Boja se kreće od sivobraon do crne. Na donjoj strani ima dvije tamne trake koje uokviruju svjetliju traku. Uglavnom je šumska vrsta. Njegova brojnost je velika u jelovo-smrčevim šumama NP Prokletije, a u listopadni šumama je rjeđi. Puzi po trulim granama, panjevima i drveću.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 226.

Limax cinereoniger (foto: Ivan Bulić)

Limax maximus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

LIMAX MAXIMUS Linnaeus, 1758. (fam. Limacidae), **veliki puž golać**, vrsta kopnenog puža porijeklom iz Evrope i mediteranskih zemalja Afrike, danas rasprostranjenog širom svijeta. Dostiže dužinu od 12-15 cm. Veći dio tijela je zaobljen, ali se na zadnjem dijelu nalazi kratka kobilica s oko 48 uzdužnih nizova izduženih, odvojenih kvržica. Pipci su vrlo dugi i vitki. Boja tijela je blijedosiva, pepeljasta, smeđasta ili ponekad žućkastobijela. Tijelo je uzdužno prošarano crnom bojom. Rub stopala je blijed, s nizom sitnih submarginalnih crnkastih kvržica. Prilikom nadraživanja izlučuje sekret koj nije bijele boje. Ima vrlo neobičan način parenja, gdje par puževa koristi debelu nit služi da visi u zraku s grane drveta. Živi u vlažnim šumama i u blizini naselja. Zavlaci se pod lišće, kamenje koru panjeva, a u naseljima se može naći i u podrumima. Hrani se biljkama i gljivama, a ponekad i drugim golaćima. Sreće se u nižim djelovima NP Prokletije.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 226. <https://upload.wikimedia.org/>

MALACOLIMAX MRAZEKI Simroth, 1904. (fam. Limacidae), **Mrazekov mali slinar**, endemična vrsta puža golaća iz reda *Stylommato-phora*, rasprostranjena u Sloveniji, Crnoj Gori, Srbiji i Albaniji. Dostiže dužinu do 4 cm, a boja najčešće varira od žute do braon. Na plaštu ima 2 crnkaste pruge, sredina plašta je tamnija, tamni pigment je i na stražnjem dijelu u 2 pruge, između pruga je svijetla kobilica, stopalo je bjelkasto, a pipci crni. Sluz je žutonarančasta. U NP Prokletije naseljava šume malike i smrče. Čest je oko Visitorskog jezera.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 224- 229.

Malacolimax mrazeki (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

UNIO CRASSUS Philipsson [de] in Retzius, 1788 (fam. Unionidae), **rječna školjka**, mekušac iz reda Unionida. Rasprostranjena je u Evropi i zapadnoj Aziji. Zastupljena je u fauni Plavskog jezera. Ljuštura je ovalna, na stražnjem kraju izrazito zaobljena, s potpuno zaobljenim dorzalnim rubom, 70 mm (120 mm) dugačka, 45 mm visoka 35 mm duboka. Odnos širine ljušture i njezine visine iznosi 0,61–0,80, a odnos visine ljušture i njezine dužine 0,46–0,62. Umbo je širok i strši znatno iznad dorzalnog ruba. Skulptura umba je naborana ili se sastoji od valova s dvostrukom petljom i kvrga. Periostrakum je

u rasponu od zelene do tamnosmeđe, ponekad sa zrakama od pupka do ventralnog ruba. Sedef je svijetloplav, svijetloljubičast ili ružičasto-bijel. Pseudokardinalni zubi su spljošteni, relativno debeli (2,5–3,0 mm) i zakrivljeni. Spoljašnji i unutarnji pseudokardinalni zupci lijevog zalistka općenito su odvojeni sa sličnim duljinama i razinama projekcije, ali povremeno je unutarnji viši od vanjskog pseudokardinalnog zuba. Tamna traka na stopalu može biti dobro izražena ili ne. Zbog zagađenja voda u mnogim djelovima njenog areala je više nema.

Unio crassus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

INSEKTI (INSECTA)

AGLAIS URTICAE Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **koprivar** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u čitavoj Evropi. U NP Prokletije je zabilježen u Grebajama i Zastanu. Raspon krila je 5,5 cm, a boja je crvenosmeđa. Na prednjim krilima se nalaze tri crne pjege između kojih su žuta polja (spolja bijela). Donja strana prednjih krila je svijetložuta. Ima karakterističnu tamnu površinu na zadnjem krilu. Najčešće naseljava planinske livade. Hrani se nektarom i biljnim sokovima. Biljka hraniteljka je kopriva. Na svaku stabljiku koprive

polaže najmanje 100 jaja. Gusjenice su tamnosive, s puno izraslina i zelenkastožutih pruga. Odrasli leptiri prezimljuju, pa se pojavljuje već u rano proljeće.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 418.

Aglais urticae (foto: Suzana Malidžan)

APATURA IRIS Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **modri prelivac** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u Evropi. U NP Prokletije zabilježen je u Grebajama. Raspon krila mu je 7-8 cm. Odozgo je tamnosmeđ, s bijelim pjegama. Na zadnjim krilima su male narandžaste pjege i bijela pruga koja je sa zadnje strane nazubljena. Mužjaci se razlikuju od ženki po sjajno plavoj boji na krilima. Pojavljuje se u julu i avgustu. Hrani se sokovima drveća ali i izmetom. Mužjaci se pokatkad u jutarnjim satima spuštaju na tlo u potrazi za hranom. Ženke većinu vremena provode visoko u krošnjama drveća. Jaja polaže na vrbi, rjeđe na topoli. Gusjenice su svijetlozelene, zrnaste površine, sa strane su kose svijetložute pruge, a na glavi dva kratka plavkasta roščića. Prezimljuju u stadijumu larve. Dnevni je leptir.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 415. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Apatura iris (foto: Suzana Malidžan)

APORIA CRATAEGI Linnaeus, 1758. (fam. Pieridae), **glogovac** (alb. flutura e pemëve), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u gotovo čitavoj Evropi. Javlja se u nižim djelovima NP Prokletije. Najčešće živi u baštama i voćnjacima. Krila su bijela i prozirna, s crnim žilama, s rasponom 5-6 cm. Pojavljuje se u junu i julu. Hrani se nektarom. Jaja polaže na gornjoj

strani lišća gloga, hrasta, voćaka i dr. Gusjenice su smeđastosive, na leđima su smeđaste i crne pruge. Mlade gusjenice prezimljuju, a u proljeće se hrane pupoljcima i lišćem. Dnevni je leptir.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 413. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Aporia crataegi (foto: Suzana Malidžan)

ARICIA AGESTIS Denis & Schiffermüller, 1775. (fam. Lycaenidae), **čapljinac** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) sa arealom u čitavoj Evropi. U NP Prokletije konstatovan je u Grebajama. Na gornjoj i donjoj strani duž ruba krila ima narandžasti pojas. Živi na različitim tipovima livada i pašnjaka. Javlja se od aprila do septembra. Osnovne biljke hraniteljke su vrste roda *Helianthemum* Boehm., *Geranium* L., *Erodium* L'Her. Ženka polaže jaja na donju stranu lišća. Gusjenice su zelene boje, sa blizdom linijom na bočnim stranama. Prezimljava u stadijumu gusjenice. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Aricia agestis (foto: www.elements.envato.com)

ARICIA ANTEROS Freyer, 1838. (fam. Lycaenidae), **planinski plavac** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), sa rasponom krila 3-4 cm. Živi na planinskim livadama i pašnjcima. Rasprostranjen je u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu, Albaniji, Makedoniji, Bugarskoj, Rumuniji, Ukrajini, Grčkoj i Turskoj. U NP Prokletije zabilježen je za Grebaje i Zastan.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Aricia anteros (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

COENONYMPHA PAMPHILUS Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **mala nimfa** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), jedan od najmanjih među nimfama, široko rasprostranjen na području Evroazije i sjeverozapadne Afrike. U NP Prokletije konstatovan je u Grebajama i Zastanu. Raspon krila je oko 3 cm, a boja im varira u različitim ekološkim uslovima, najčešće su žute zemljane boje, s tamnim rubovima. Na prednjim krilima je tamna pjega poput oka. Naseljava, livade, pašnjake, bašte, parkove i druge zelene površine u urbanim sredinama. Hrane se nektarom. Jaja najčešće polaže na vijucima (vrste roda *Festuca*). Larva je zelena, s dvije svijetle uzdužne pruge na leđima i jednom žutom sa strane. Tokom godine ima više generacija, što zavisi od nadmorske visine i tipa staništa. Dnevni je leptir.

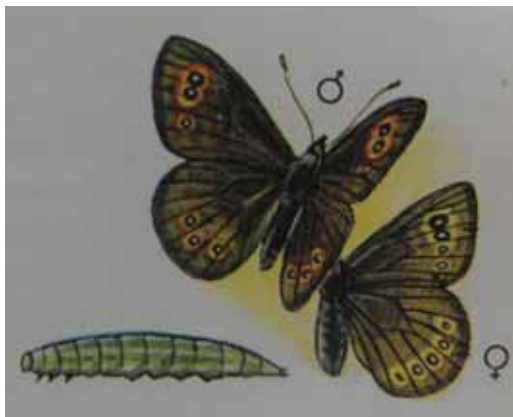
Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 420.

Coenonympha pamphilus (foto: <https://en.wikipedia.org/wiki/>)

EREBIA MEDUSA Denis & Chiffermüller, 1775. (fam. Nymphalidae), **prolječna erebija** (alb. flutura kaçurrele pyllit), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u Evropi. U NP Prokletije nađena je u Zastanu i Grebajama. Kri-la su raspona do 4 cm, smeđa, s okruglim pje-gama u obliku oka. Naseljava otvorena staništa. Aktivan je samo za sunčana vremena i često se zadržava na barskim biljkama. Hrani se nektar-om. Jaja polaže na travi. Gusjenice su svijetlo-zelene boje, s bijelim prugama i na leđima sa tamnozelenom prugom. Hrane se samo noću. Prizemljuje u stadijumu gusjenice.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 419. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Erebia medusa (Fauna Evrope, 1979)

FORMICA RUFa Linnaeus, 1761. (fam. Formicidae), **šumski mrav** (alb. milingona e kuqe), insekt iz reda opnokrilaca (Himenoptera), s arelom u Evropi i sjevernoj Aziji. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Dostiže dužinu 5-11mm. Mandibule su krupne, čeonu polje je sjajno, glava i grudi su crvenkasti, a trbuh je crn. Pretežno živi u četinarskim šumama. Aktivan je danju. Od iglica i grančica gradi mravinjake, visoke do 1 m. Mravlja zajednica se sastoji od radnika i matica. Hrani se sitnim organizmima. Korisni su jer uništavaju štetne insekte. Žive do 10 godina. Zaštićen je prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 372.

Formica rufa (foto: Marko Karaman)

Mrvinjak (foto: Marko Karaman)

GOMPHOCERUS SIBIRICUS Linnaeus, 1767. (fam. Acrididae), **sibirski skakavac** (karkaleci siberian), insekt iz reda pravokrilaca (Orthoptera), glacijalni relikv. Široko je rasprostranjen na sjeveru Evrope i Azije i na visokim planinama srednje i južne Evrope, Pirinejima, francuskim planinama, Alpima, Dinaridima, Prokletijama, Kavkazu. U NP Prokletije naseljava visokoplaninske rudine. Vrsta je zaštićena nacionalni zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Gomphocerus sibiricus (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

LEPTIDEA SINAPIS Linnaeus, 1758. (fam. Pieridae), **gorušičin bijelac** (alb. flutura e sinapit), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), knstatovan u NP Prokletije u Grebajama i Zastanu. Krila su nježna, izdužena, prednja 17-24 mm dugačka, sa gornje strane prve generacije žućkastobijela do sivobijela, a kod druge snježno bijela. Na gornjoj strani prednjih krila je krupna siva ili crna mrlja. Donja strana zadnjih krila je zelenkastožuta, sa zagasitom mrežastom šarom. Naseljava vlažna i šumovita staništa, ivice šuma. Javlja se u tri generacije godišnje. Biljke hraniteljke su vrste roda *Lathyrus*, *Lotus* i *Vicia*. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Leptidea sinapis (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

LUCANUS CERVUS Linnaeus, 1758. (fam. Lucanidae), **obični jelenak** (alb. kacadreni), insekt iz reda tvrdokrilaca (Coleoptera), s arealom u srednjoj i južnoj Evropi i Maloj Aziji. Rasprostranjen je u šumama NP Prokletije. Dugačak je do 7,5 cm. Mužjaci imaju povećane gornje vilice poput jelenjih rogova. Njihov spor let, obično u sumrak proizvodi karakterističan zvuk. Žive pretežno u listopadnim šumama. Jaja polažu u trule panjeve i stabla. Larve su bijele, hrane se drvetom koje se raspada. Potrebno je 4 do 6 godina da se razviju do odraslih oblika. Odrasle jedinke žive nekoliko mjeseci, hraneći se nektarom i biljnim sokovima. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 382. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Lucanus cervus (foto: Suzana Malidžan)

LUCIOLA NOVAKI G. Müller, 1946. (fam. Lampyridae), **svitac** (alb. xixëllonja), insekt iz reda tvrdokrilaca (Coleoptera). Ima svjetleće organe na truhu u kojima ćelije fotociti proizvode jedinjenje luciferin i enzim luciferazu čijom se reakcijom oslobađa svjetlost („hladna svjetlost“), bez infracrvenih i UV frekvencija. Na taj način privlače partnera. Boja svjetlosti i frekvencija žmirkanja su karakteristični za svaku vrstu ovih insekata. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Luciola novaki (foto: <https://inaturalist.nz/photos/>)

LYCAENA ALCIPHON Rottemburg, 1775. (fam. Lycaenidae), **kiseljakov dukat** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), rasprostranjen u Evropi, Maroku i Turskoj. U NP Prokletije zabilježen je nađen je u Grebajama i Volušnici. Dnevni je leptir Mužjak se razlikuje od ženke po ljubičastosivom odsjaju i tamnim tačkama na prednjim krilima. Živi na livadama i pašnjacima. Najznačajnije biljke hranilice su iz roda Rumex.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Lycaena alciphron (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

LYCAENA CANDENS Herrich-Schäffer, 1844. (fam. Lycaenidae), **balkanski dukat** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) endemična balkanska vrsta. Slična je drugim vrstama ovog roda. Živi na planinskim močvarnim livdama i pašnjacima. Osnovne biljke hranilice su vrste roda Rumex. U NP Prokletije zabilježena je za Grebaje i Zastan. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Lycaena candens (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

LYCAENA VIRGAUREAE Linnaeus, 1758. (fam. Lycaenidae), **vatreni dukat** (alb. flutura), dnevni leptir iz reda (Lepidoptera), rasprostranjen od juga Skandinavije i Finske do ševera Grčke, na jugu Francuske i na ševru Španije. U Nacionalnom parku Prokletije zabilježen je u Grebajama. Raspon kril mu je 3,2-3,5 cm. Gornja strana krila mužjaka je zlatnicrvena, a ženke žućkasta, s mnogopjega. Najčešće naseljava planinske vlažne livade, pašnjake i rubove šuma. Hrani se nektarom. Glavne biljke hraniteljke su iz rodova, Valeriana, Pimpinella, Rumex, Eupatorium. Gusjenice su zelene, sa žućkastim bradavičastim roščićima i žutom prugom na leđima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 422.

Lycaena virgaureae (foto: Ibrahim Hadžić)

ORYCTES NASICORNIS Linnaeus, 1758. (fam. Scarabaeidae), **nosorožac** (alb. brumbulli hundëbri), insekt iz reda tvrdokrilaca (Coleoptera) s arelom u Evropi, rasprostranjen je u NP Prokletije. Dugačak je 2-4 cm. Tijelo mu je zaobljeno, a na glavi mužjaka je dug rog. Prednji dio tijela je smeđecrn, a potkrila su kestenjasta. Živi u kori i trulom drveću u listopadnim šuma-

ma. Aktivan je noću, leti prema svjetlu. Zaštićen je prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 385. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Oryctes nasicornis (foto: Suzana Malidžan)

PAPILIO MACHAON Linnaeus, 1758. (fam. Papilionidae), **lastin rep** (alb. flutura bajrake), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u gotovo čitavoj Evropi, rasprostranjen u NP Prokletije. Dostiže dužinu do 3,5 cm i raspon krila do 8 cm. Krila su s produžetkom nalik na rep laste, blijedožuta, ispresijecana crnim linijama i poljima, sa dvije jasne crvene mrlje na zadnjem dijelu. Na crnom rubu prednjih krila je 8 polumjesečastih žutih tačaka. Živi na otvorenim terenima, a pojavljuje se od maja do septembra u 2 generacije. Hrani se nektarom. Gusjenice su zelene, s vrnim poprečnim pojasevima na kojima su crvene tačke. Dnevni je leptir. Vrsta je zaštićena prema međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 410. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Papilio machaon (foto: Suzana Malidžan)

PARNASSIUS APOLLO Linnaeus, 1758. (fam. Papilionidae), **Apolonov leptir** (alb. flutura i Apolonit), insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u srednjoj i južnoj Evropi, rasprostranjen u NP Prokletije po planinskim livadama i rudinama. Krila su mu bijela, na prednjim su crne tačke, a na zadnjim su crne tačke i crvena polja s crnim rubom i bijelom tačkom u sredini. Pretpostavlja se da su ta crvena polja bila inspiracija za markaciju planinarskih staza. Hrani se nektarom. Pojavljuje se od juna do septembra. Gusjenica je smeđecrna, sa strane su dva reda crvenih tačkica. Prezimi u zemlji. Dnevni je leptir. Zaštićen je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 411. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Parnassius apollo (foto: Ibrahim Hadžić)

PARNASSIUS MNEMOSYNE Linnaeus, 1758. (fam. Papilionidae), **mnemozine** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), u NP Prokletije konstatovan u Zastanu. Sličan glogovcu, od kojeg se razlikuje po crnim tufnama na krilima. Raspon krila je do 5 cm. Krila su bijela, s crnim žilama i sa dvije crne mrlje. Dio prednjih krila uz rub je bez ljuščica, providan, a kod ženke i manji dio zadnjih krila. Živi na vlažnim livadama, rubovima šuma, uz rijeke. Javlja se od maja do avgusta. Ženka polaže jaja na listovima vrsta iz roda *Corydalis*. Prezimi u stadijumu gusjenice.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Parnassius mnemosyne (foto: Ibrahim Hadžić)

PIERIS NAPI Linnaeus, 1758. (fam. Pieridae), **žiličasti kupusar** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), s arealom u gotovi cijeloj Evropi, zabilježen u NP Prokletije u Grebajama i Zastanu. Gornja strana krila je bijela, a donja strana zadnjih krila žutobijela, sa nervaturom sive do zelene boje. Dužina prednjih krila iznosi 21-25 mm. Naseljava vlažne livade, rubove šuma, planinske pašnjake. Gusjenica je zelene boje, sa žutom linijom preko leđne strane. Hrani se biljnim vrstama iz porodice kupusa (Brassicaceae). Dnevni je leptir.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 413. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Pieris napi (foto: I. Hadžić & R. Muković)

PLEBEJUS ARGUS Linnaeus, 1758. (fam. Lycaenidae), **stooki plavac** (alb. flutura), insekt iz porodice leptira (Lepidoptera), s arealom u većem dijelu Evrope, osim sjevera Skandinavije, Finske, Velike Britanije, Ukrajine, Rusije, Grčke i većine sredozemnih ostrva. U NP Prokletije zabilježen je za Grebaje. Raspon krila mu je do 3 cm. Kod mužjaka gornja strana krila je svijetloplava sa crnim okvirom i bijelim resama, a donja srebrnastoplava s pjegama. Ženke

su tamno braon boje sa naranžastim ivicama, a na nekim djelovima imaju i plave boje. Naseljava otvorena, sušna i topla staništa. Javlja se u dvije generacije godišnje, od maja do avgusta. Gusjenica je zelena, s tamnom prugom na leđima, i uvijek je okružena mravima, jer izlučuje sekret kojim se oni hrane. Dnevni je leptir.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 422. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Plebejus argus (Fauna Evrope, 1979)

POLYGONIA C-ALBUM Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **riđa sedefica** (alb. flutura poligonike C), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), rasprostranjen u Evropi, osim Irske, Škotske i na sjeveru od 660 geografske širine. U NP Prokletije zabilježena je u Grebajama. Njegova prednja krila dostižu dužinu 22-24 mm. Gornja strana krila je naranžastosmeđa s tamnim mrljama, a na donjoj strani zadnjih krila nalazi se karakteristična šara u obliku latinskog slova C (otuda c u imenu vrste). Naseljava šumska staništa. Hrani se nektarom i biljnim sokovima. Češće polaže jaja pojedinačno. Prednji dio gusjenice je naranžast, a zadnji dio snježno bijele boje. Gusjenica se hrani listovima koprive, breze, brijesta, vrba.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 418. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Polygonia c-album (foto: Suzana Malidžan)

POLYOMMATUS ICARUS Rottemburg, 1775. (fam. Lycaenidae), **gladišev plavac** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), u NP Prokletije zabilježen u Grebajama i Zastanu. Mužjaci su jorgovan plave boje sa tankim crnim linijama, a sa donje strane su sivkaste boje. Ženke su smeđe sa nizom crvenih tačaka duž rubova krila. Uz ivicu zadnjih krila kod oba pola nalazi se red crvenih tačaka i desetak centriranih crnih tačaka. Bijela ivica na spoljnom rubu krila nije reckava. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Polyommatus icarus (foto: <https://en.wikipedia.org/>)

PSOPHUS STRIDULUS Linnaeus, 1758. (fam. Acrididae), **crvenokirili čegrtuš** (alb. karkaleci i zi), insekt iz reda pravokrilaca (Orthoptera), glacijalni relikv, s arealom u srednjoj i istočnoj Evropi i Balkanu. U NP Prokletije naseljava planinske rudine, najčešće na vlažnim terenima. Tijelo mu je tamnosmeđe do crno, zadnja krila crvena, a vrhovi crni. Vratni štitić je veoma uzdignut. Sa svake strane središnjeg grebena jasno se vidi jamica.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 359. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Psophus stridulus (Fauna Evrope, 1979)

PSORODONOTUS FIEBERI Frivaldszky, 1853. (fam. Tettigoniidae), **Fiberov zrikavac** (alb. karkaleci), krupan insekt iz reda pravokrilaca (Orthoptera), rasprostranjen od Balkanskog poluostrva do Kavkaza. U NP Prokletije naseljava visokoplaninske livade, pašnjake i vrištine sa planinskom klekom. Predstavlja specifičnost planinske faune. Boja tijela varira od zelenobraon do tamnobraon, a veličina tela dostiže do 4 cm. Krila su redukovana i pomoću njih mužjak proizvodi zvuk kojim privlači ženke. Na vrhu abdomena ženke imaju dugu legalicu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Psorodonotus fieberi (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

Psorodonotus fieberi (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

PSORODONOTUS ILLYRICUS Ebner, 1923. (fam. Tettigoniidae), **balkanski zrikavac** (alb. karkaleci), insekt iz reda pravokrilaca (Orthoptera). Naseljava visokoplaninske pašnjake i vrištine NP Prokletije. Dugačak je 26 do 35 mm. Glava mu je velika, mandibule jake, antene kratke, štitnik vrata je na zadnjem rubu izdužen, trbuh je s prednje strane debeo i sužen prema leđima. Noge su mu snažne, zadnje s bodljicama. Krila su skraćena, kod mužjaka strše oko 5 mm ispod grudi. Boja varira od maslinasto-zelene, preko sivosmeđe, do crvenosmeđe. Glava i trbuh su malo blijeđi od grudi. Trbuh je žućkast. Polovi su iste boje. Vrsta je zaštićena.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Psorodonotus illyricus (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

ROSALIA ALPINA Linnaeus, 1758. (fam. Cerambycidae), **alpska strižibuba** (alb. Brumbulli brirëgjatë alpin), insekt iz reda tvrdokrilaca (Coleoptera) s arealom usrednjoj i južnoj Evropi i sjevernoj Africi. U NP Prokletije najčešće se javlja u bukovim šumama. Dugačka je do 38 mm. Tijelo je obraslo blijedoplavim do

sivoplavim dlačicama, a na gornjoj strani su i poprečne crne pjege. Antene su dugačke, kod mužjaka duže od tijela, s naizmjeničnim crnim i plavim segmentima. Živi u listopadnim šumama planinskih predjela. Aktivna je danju. Hrani se biljnim sokovima. Jaja polaže pod koru starih stabala i trupaca. Razvoj traje 3 godine. Zaštićena je prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 390. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Rosalia alpina (foto: www.envato-elements.com)

SATYRIUM W-ALBUM Knoch, 1782. (fam. Lycaenidae), **šumski repkar** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), sa arealom u Evropi. U NP Prokletije zabilježen je u Grebajama i Zastanu. Na krilima ima bijelu šaru u obliku slova **W**. Zadržava se na cvjetovima aptovine (*Sambucus ebulus* L.) i kupine (*Rubus* L.). Osnovna biljka hranilica je brijest (*Ulmus* L.). Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Satyrium w-album (foto: Suzana Malidžan)

SATYRUS FERULA Fabricius, 1793. (fam. Nymphalidae), **veliki satir** (alb. flutura), insekt iz reda leptira (Lepidoptera), u NP Prokletije zabilježen u Grebajama. Prepoznatljiv je po veličini i izgledu donje strane krila i bijelim tačkama. Ženke su svjetlije od mužjaka. Najčešće naseljava kamenjare obrasle prorijedenim žbunjem i rudine na južnim ekspozicijama planinskih predjela. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Satyrus ferula (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

SPEYERIA AGLAJA Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **velika sedefica** (alb. flutura) insekt iz reda leptira (Lepidoptera) s arealom u Evropi. Konstatovan je u NP Prokletije u Grebajama. Raspon krila mu je 5,5 cm. Gornja strana je žutobraon boje, s crnim pjegama koje su povezane prugama ili su poredane u redove. Živi na otvorenim staništima i u šumama. Hrani se nektarom. Prezimljuje u stadijumu gusjenice. One su crne, s crnim dlačicama, na leđima s dvije uzdužne bijele pruge. Dnevni je leptir.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 416. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Speyeria aglaja (foto: Suzana Malidžan)

THYMELICUS LINEOLA Oschsenheimer, 1808. (fam. Hesperidae), **smeđi skelar** (alb. flutura) insekt iz reda leptira (Lepidoptera), široko rasprostranjen u Evropi. Slučajno je prenešen u Sjevernu Ameriku i tamo se proširio. U NP Prokletije zabilježena je u Grebajama i Zastanu. Rasponom krila je 2,5-2,9 cm. Krila su braon boje sa uzdužnim tamnim linijama, po obodu debelo obrubljena. Antene su na vrhu zadebljale. Naseljava livade i pašnjake. Dnevni je leptir.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Thymelicus lineola (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

VANESSA CARDUI Linnaeus, 1758. (fam. Nymphalidae), **stričkovac** (alb. flutura) insekt iz reda leptira (Lepidoptera), zastupljen u fauni južne, srednje i sjeverne Evrope. U NP Prokletje nađen je u Grebajama i Valušnici. Krila su žućkastocrvena, s crnim pjegama, s rasponom do 6,5 cm. Na vrhu prednjih krila su crne pjege, a na zadnjim krilima su male crne tačke. Naseljava otvorena i suva staništa. Hrani se nektarom i biljnim sokovima. Javlja se od juna do septembra u dvije generacije. Gusjenice su tamnosive, s mnogo izraslina, uzdužnih pruga i tačaka.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 417. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 157-170.

Vanessa cardui (foto: Suzana Malidžan)

KIČMENJACI (VERTEBRATA)

RIBE (PISCES)

BARBUS BALCANICUS, Kotlik, Tsigenopoulos, Rob & Berrebi, 2002. (fam. Cyprinidae), **balkanska mrena** (alb. mrena e Danubit), riba rasprostranjena u slivu Soče (Slovenija, Italija), gornjem toku Save i Krupe do rijeke Vlasine i Nere na istoku i u egejskom slivu (Makedonija, Grčka). U Crnoj Gori je česta u Limu, Tari i Čehotini. Do 30 cm je dugačka. Usta su tupo zašiljena. Donja usna je izrasla u vidu jezičastog nastavka, a na gornjoj usni ima dva para brčića. Tijelo je izduženo, valjkasto, bočno malo spljošteno. Boja tijela je varijabilna. Kod crnogorskih populacija tijelo je odozgo tamno-

braon, odozdo žućaksobijelo, a bokovi žućkasti. Peraja su posuta tačkama, a leđa i bokovi velikim tamnocrnim pjegama. Naseljava bistre i hladne rijeke i jezera. Zadržava se u jatima na kamenitom i pjeskovitom dnu. Hrani se životinjama dna i ikrom. Mrijesti se od maja do juna u plićacima.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Os-teichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 138-139.

Barbus balcanicus (foto: Stevan Marić)

BARBUS BARBUS Linnaeus, 1758. (fam. Cyprinidae), **mrena** (alb. mrena), riba s arealom u Evropi, zastupljena u fauni Plavskog jezera i Lima. Dostiže dužinu do 90 cm i masu do 8 kg. Donja usna je u vidu nadutog nastavka, nejasno trodjelna, ponekad dvodjelna, a na gornjoj usni

su dva para kratkih brčića. Leđa su izdignuta sa velikim leđnim perajem. Odozgo je maslinastosmeđa, bokovi su srebrnastosivi, odozdo je bijela. Podrepno i trbušna peraja su crvenkasta, a ostala sivkasta. Živi u rijekama brzog toka, kamenitog ili pjeskovitog dna. Hrani se, na-

jčešće noću, sitnim životinjama dna i sitnom ribom, rjeđe algama i vodenim biljkama. Mrijesti se od aprila do jula, na kamentoj i šljunkovitoj podlozi, pri temperaturi većoj od 15°C. Živi do 9 godina. Polno je zrela poslije 4 godine, kada je duga 30-40 cm.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2019, str. 138-139.

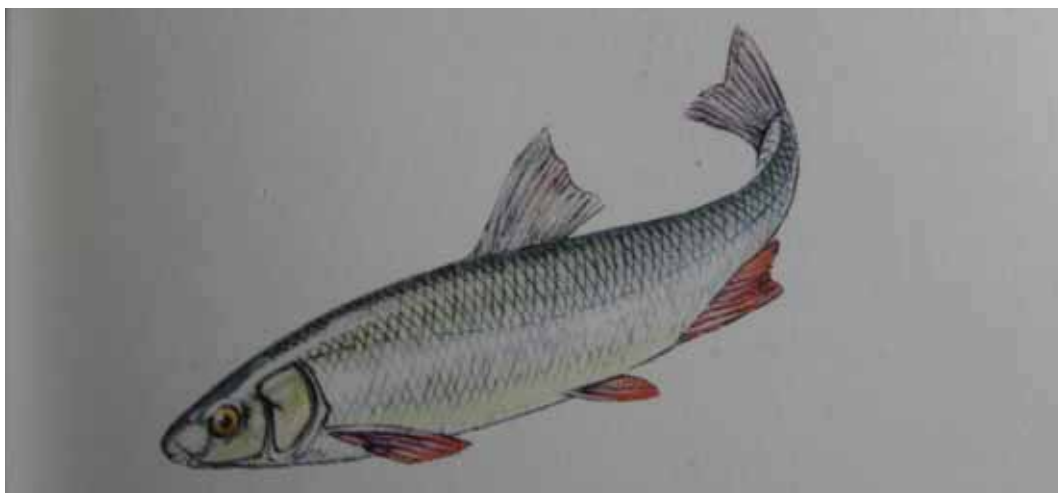

Barbus barbatus (foto: Stevan Marić)

CHONDROSTOMA NASUS Linnaeus, 1758. (fam. Cyperidae), **skobalj** (alb. njila), riba s arealom u zapadnoj (od sliva Rajne), centralnoj i istočnoj Evropi (do sliva Dnjepra), Balkanu i Crnomorskom slivu. Unesen je u Francusku (Rona, Loara Sena), Italiju (Soča) i Sloveniju (Soča). U Crnoj Gori naseljava vode Crnomorskog sliva. Njegova populacija je brojna u Plavskom jezeru, Limu i Ljuči. Dostiže dužinu do 50 cm i težinu preko 2 kg. Leđa su mu crvenkastozelena, a bokovi i trbuh srebrnastobijeli. Leđno peraje je sivo, ostala su crvena, a na rep-

nom je tamni rub. Hrani se algama sa kamenja, vodenim biljkama, detritusom, beskičmenjacima dna, insektima sa površine vode. Mrijesti se od aprila do maja u uzvodnim djelovima rijeka. Polno je zro poslije treće godine, kada dostigne dužinu 15-27 cm. Živi do 20 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 147-148.

Chondrostoma nasus (Fauna Evrope, 1979)

COTTUS GOBIO Linnaeus 1758. (fam. Cottidae), **peš** (alb. burdullaku european), riba s arealom u Evropi. U Crnoj Gori naseljava vode sliva Tare, Pive, Lima i Ibra. U Plavsko-gusinjskom kraju živi u vodama Lima, Komaračke rijeke, Ljuče, Vruje i Grnčara. Tijelo mu je golo, leđno-trbušno spljošteno, 5-20 cm dugačko. Glava je široka i krupna, a bočna linija ide do repnog peraja. Peraja su velika, s mekim šipčicama. Leđa i bokovi su sive do smeđaste boje s tamnim pjegama, a trbuh je bjeličast. Živi na dnu rijeka i potoka s kamenitim dnom. Hrani se lar-

vama insekata, crvolikim beskičmenjacima, sitnim ribama i ikrom. Mrijesti se u proljeće i početkom ljeta. Pod kamenjem polaže 100-10000 jaja. Mužjak čuva ikru do formiranja larvi, oko mjesec dan. Živi do 3 godine.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 323-324.

Cottus gobio (foto: Stevan Marić)

ESOX LUCIUS Linnaeus, 1758. (fam. Esocidae), **štuka** (alb. shtuka), riba koja u Crnoj Gori naseljava samo Plavsko jezero. Njen areal se prostire u Evropi (osim voda Iberijskog poluostrva, Apennskog poluostrva, Jadranskog i Egejskog sliva) i u Aziji. Dostiže dužinu do 1,5 m i težinu do 28 kg. Glava je dugačka, usta velika, vilice spljoštene poput kljuna, sa mnogobrojnum oštrim zubima, donja vilica je isturena ispred gornje. Tijelo je izduženo, valjkasto, s gornje strane tamnozeleno, odozdo bijelo do žućkastobijelo. Bokovi su žućkastoželeni, s

tamnim poprečnim prugama. Najviše se zadržava uz obale rijeke i jezera. Hrani se ribom, žabama, vodenim voluharicama, močvarnim pticama. Mrijesti se od februara do maja. Polnu zrelost dostiže poslije 2-3 godine, kada dostigne dužinu 30-40 cm. Živi preko 40 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 263-265.

Esox lucius (foto: Isat Skenderović)

EUDONTOMYZON sp. (fam. Petromyzoni-
dae), **zmijuljica**, kolousta, u Plavskom jezeru
zastupljen sa jednom vrstom. Pretpostavlja se
da se radi o dunavskoj zmijuljici – *Eudontomy-
zon vladkyovi* Oliva & Zanandre, 1959. Živi u
gornjim tokovima rijeka i potoka, a njene larve u
sporo tekućoj vodi, na dubinama do pola metra,
gdje je dno bogato organskim detritusom. Vodi
parazitski način života. Hrani se krvlju i mesom
živih riba. Aktivna je noću kada napada ribe sit-

nih krljušti. U vrijeme mrijesta, seli se potoci-
ma uzvodno do mrijestilišta, a nakon mrijesta
većina jedinki ugine. Larve se hrane detritusom
i larvama beskičmenjaka.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija iz-
vodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja
prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Pod-
gorica, 2007, str. 171-180.

Eudontomyzon sp. (foto: Stevan Marić)

HUCHO HUCHO Linnaeus, 1758. (fam. Sal-
monidae), **mladica** (alb. huchen), najveća riba
Plavskog jezera i rijeke Ljuče. Njen arel obuh-
va sliv Dunava, a u Crnoj Gori naseljava vode
Crnomorskog sliva. Dostiže težini do 1,5-2 m i
težinu 52 kg, prosječno 10 kg i starost preko 20

godina. Najveći primjerak u Crnoj Gori ulovl-
jen je u Plavskom jezeru, težine 41,5 kg. Tijelo
je izduženo, valjkasto, drugi dio tijela je blago
spljošten. Njuška je šiljata, usta velika, vilične
kosti i zubi snažni. Leđa su zelenkastosa ili
braonkasta, bokovi svjetliji, crvenkasti, s crnim

pjegama, a trbušna strana bjela, srebrnasto sjajna. Hrani se ribom, a mladi crvolikim životinjama i insektima. Dostiže polnu zrelost sa 4-5 godina, kada je duga 50-60 cm. Mrijesti se od marta do maja na šljunkoitom dnu rijeka.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Os-teichthyes) Crne Gore*, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2019, str. 233-235.

Hucho hucho (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

LOTA LOTA Linnaeus, 1758. (fam. Lotidae), **derać, manić** (alb. burbot), riba koja u Crnoj Gori naseljava samo vode Plavsko-gusinjskog regiona (Lim, Plavsko jezero, Ljuča, Vruja, Grnčar). Njen areal se prostire u Evropi i Aziji (Sibir, na istok do Koreje). Tijelo mu je izduženo, u srednjem dilelu valjkasto, u zadnjem bočno spljošteno, do 75 cm dugačko i do 4 kg teško, u Limu najčešće manje od 2 kg. Glava je spljoštena. Na donjoj vilici ima jedan brčić i 2 brčića ispred nosnih otvora. Podreпно peraje je dugo gotovo kao i repno. Krljušti su vrlo sitne. Leđa su tamnozeleno do svijetložu-

ta, poput tamnog mramora. Iste boje su i peraja. Bokovi su svjetliji, trbušna strana je sivobijela. Živi, najčešće, u dubinama rijeka i jezera. Hrani se beskičmenjacima sa dna i ribom. Mrijesti se od novembra do februara. Mužjaci su polno zreli poslije treće, a ženke poslije četvrtne godine, kada dostignu dužinu 20-30 cm. Životni vijek mu je do 12 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Os-teichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 266-268.

Lota lota (foto: Stevan Marić)

PHOXINUS CSIKII Hanko, 1922. (fam. Cyprinidae), **kamenica**, riba, s arealom u slivu Dunava i Morave. U Crnoj Gori naseljava rijeke Taru, Pivu, Lim, Čehotinu, Ibar i vode Plavsko-gusinjskog kraja: Lim, Komaraču, Plavsko jezero, Plavsku rijeku, Ljuču, Vruju, Grnčar. Dugačka je do 12 cm. Glava je veća od repnog peraja, a tijelo je vretenasto, pokriveno sitnim krljuštima. Odozgo je maslinastosmeđa do tamnozeleno, sa 25 tamnih poprečnih pruga, a ispod bočne pruge su tamnosmeđe mrlje. Trbuh je svjetlije boje. Naseljava brze tekuće planinske

vode i oligotrofna jezera. Živi u jatima i zadržava se na pjeskovitom i kamenitom tlu. Hrani se larvama insekata, crvolikim beskičmenjacima i hranjivim materijama koje padnu u vodu. Mrijesti se od aprila do jula, a polnu zrelost stiće u starosti od 1-3 godine. Živi do 4. godine.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 173-174.

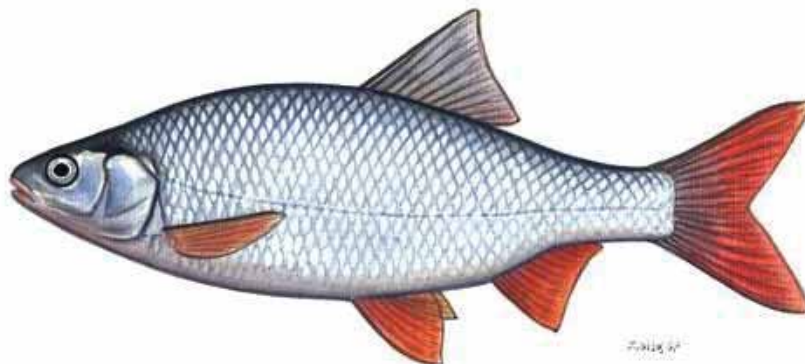

Phoxinus csikii (foto: Stevan Marić)

RUTILUS VIRGO Linnaeus, 1758. (fam. Cyprinidae), **plotica**, riba s arealom u slivu Dunava i nkim vodama Jadranskog sliva. U Crnoj Gori naseljava samo Plavsko jezero i Lim. Do 60 cm je dugačka i do 2 kg teška. Tijelo je blago bočno spljštano, usta mala subterminalna, a usne ne dopiru do početka oka. Ima razlika u boji tijela između riječnih i jezerskih populacija. Leđna strana je plavozelena, trbušna bijela, bokovi srebrnastosjajni, prema leđima smeđasti. Leđno i repno peraje imaju boju tijela, a trbušno i podrepno su svjetlije, tamnocevene ili narandžasto

crvene boje. Oči su crvenkastožute. Hrani se sitnim životinjama i biljkama. Mrijesti se od aprila do kraja maja, u plićacima, a i u gustoj vodenoj vegetaciji. Mužjaci su polno zreli s 2-3 godine starosti, a ženke s 4-5 godina, kada je duga 12-14 cm. Životni vijek je oko 18 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 189-191.

Rutilus virgo (foto: <https://en.wikipedia.org/>)

SALMO LABRAX Pallas, 1814. (fam. Salmonidae), **blatnjača**, **crnomorska pastrmka** (alb. trofta e Detit të Zi), riba rasprostranjena u vodama Crnomorskog sliva. U Crnoj Gori naseljava Plavsko jezero i njegove pritoke (Ljuču, Vruju i Grnčar), gornji tok Lima i njegove pritoke, Taru, Čehotinu i Biogradsko jezero. Njena osnovna boja jako varira. Jedinke riječnih populacija su svijetlobraonkaste boje po bokovima i leđima, a jezerskih populacija su svijetlije, srebrnaste. Po leđima, leđnom peraju i bokovima su sitne tamne pjege, a po bokovima i crvene pjege okružene bijelim prstenom. Kod pastrmke iz rijeka i potoka, ranije smatrana kao posebna vrsta - *Salmo trutta morpha fario* Linnaeus, 1758, peraja su

tamnija od boje tijela, na leđima se nalazi nekoliko crnih i crvenih pjega, a na masnom peraju je crvena mrlja. Može dostići dužinu do 1 m i težinu do 30 kg. U Plavskom jezeru su lovljeni primjerci teški oko 10 kg. U plinskim rijekama dostiže dužinu do 59 cm i težinu do 1 kg. Hrani se ribama, insektima koji lete iznad površine vode, larvama insekata, vodenim beskičmenjacima. Mrijesti se u gornjim tokovima rijeka, ali i u jezeru, od novembra do januara.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 247-249.

Salmo labrax (foto: Stevan Marić)

SQUALIUS CEPHALUS Linnaeus, 1758. (fam. Cyprinidae), **klen** (alb. mëlyshi), riba s arealom u basenima Sjevernog, Baltičkog, Borencovog, Crnog i Kaspiskog mora, Atlantskom basenu na jugu od sliva Adour u Francuskoj, Velikoj Britaniji, Skandinaviji, slivovima rijeka Var i Heraut u Francuskoj. U Crnoj Gori je rasprostranjen u vodama siliva Skadarskog jezera, u Limu, Čehotini, Ibru i vodama Plavsko-gusinjskog kraja: Plavskom jezeru, Limu, Ljuči, Komaračkoj rijeci, Vruju i Grnčaru. Težak je do 3 kg i dugačak do 60 cm. Tijelo mu je vretenasto, na presjeku gotovo okruglo, pokriveno krupnim krljuštima s tamnim ivicama. Repna drška je dugačka, bočno spljoštena. Glava je krupna i široka, usta

završna, a donja usna dopire do gornje. Leđa su tamnozeleno, bokovi žućkastobijeli, a trbuh srebrnaste boje. Peraja su narandžastocrvenkasta, najintenzivnije su obojena ventralna i repno. Živi u jatima brzim rijekama i rječicama, rjeđe u jezerima. Hrani se beskičmenjacima, ikrom, sitnim ribama i biljkama. Mrijesti se u proljeće na kamenitom dnu u mirnijim djelovima rijeka. Živi do 20 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2019, str. 197-199.

Squalius cephalus (foto: Stevan Marić)

TELESTES RISELA Heckel, 1852, (fam. Cyprinidae), **jelšovka**, riba rasprostranjena u vodama gornjeg toka Dunava, Save, Drave, Soče i sliva Drima. U Crnoj Gori živi u rijekama Crnomorskog sliva: Tari (rijetka), Čehotini, Limu i Grnčaru. Nalazište u Grnčaru je je najjužnija granica areala ove vrste. Dugačka je do 25 cm.. Tijelo je srebrnasto bijelo, odozgo je nešto tamnije. Ima tamnu uzdužnu prugu, koja je u vrijeme mriješćenja izraženija. Usni otvor je gotovo vodoravan. Živi u jatima u bistrim vodama. Hrani se larvama insekta i drugim sitnim životinjama sa dna

i algama. Mrijesti se od aprila do juna, najčešće u maju. Mužjaci polnu zrelost stižu u trećoj godini, a ženke u četvrtoj. Živi do 10 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 206-208.

Telestes risela (foto: Stevan Marić)

THYMALLUS THYMALLUS Linnaeus 1758. (fam. Salmonidae), **lipljen** (alb. freskori), riba s arealom u basenu Borencovog mora (zapadno od Urala), baseenima Kaspijskog, Crnog, Baltičkog, Bijelog, Sjevernog mora, na Atlanskoj obali, Jadranskom slivu (rijeka Soča). U Crnoj Gori naseljava Taru, rijetko i njene pritoke, gornji tok Čehotine, Lim, Plavsko jezero i njegovu pritoku Ljuču. Dužina tijela je 25-50 cm, težina 1kg, mada su u rijeci Ljuči lovljeni primjerci preko 50 cm dužine i blizu 5 kg težine. Glava je mala i šiljata, usta uska, zubi kukasti, leđno peraje dugačko i pjegavo. Leđa su plavkastosiva ili plavozelena, bokovi srebr-

nastobijeli do svijetložuti, trbuh je bijelčast, a u vrijeme mriješćenja crven sa zelenim prugama. Naseljava bistre, duboke i hladne tekuće vode. Hrani se insektima, crvolikim beskičmenjacima, sitnim ribama. Mrijesti se od marta do sredine maja na šljunkovitom i kamenitom dnu. Živi do 14 godina.

Lit.: Drago S. Marić, *Fauna slatkovodnih riba (Os-teichthyes) Crne Gore*, CANU, Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Podgorica, 2019, str. 259-262.

Thymallus thymallus (foto: Stevan Marić)

Hucho hucho (foto: Avdul Adrović)

VODOZEMCI (AMPHIBIA)

BOMBINA VARIAGATA Linnaeus, 1758. (fam. Bombinatoridae), **žuti mukač** (alb. betkoca barkverdhë), životinja iz reda bezrepih vodozemaca (Anura), dužine do 5 cm, rasprostranjena u Evropi, sa izuzetkom Iberijskog poluostrva. U NP Proletije zabilježena je za basen Plavskog jezera i rijeke: Plavsku rijeku, Komaraču, Vruju, Skakavicu, Grnčar, Ljuču. Gonja površina tijela je tamnosiva ili maslinasta sa brojnim bradavicama. Trbuh je žut, ponekad narandžast, s velikim plavosivim mrljama. Unutrašnja površina nogu im je prekrivena velikim svijetlim mrljama. Vrhovi nožnih prstiju su svijetli. Treći prst prednjih nogu nije upečatli-

Bombina variegata (foto: Snežana Dragičević)

jivo najduži. Mužjaci nemaju parne mjehure. Naseljava bare, lokve, kanale i druge vodene ekosisteme u zoni listopadnih i četinarskih šuma. Hrani se crvolikim životinjama, insektima, puževima. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 265.

BUFO BUFO Linaeus 1758. (fam. Bufonidae), **krastača** (alb. thithlopa), životinja iz reda bezrepih vodozemac (*Anura*). Dugačka je do 15 cm. Odozgo je tamno braon boje, često s tamnim mrljama, a odozdo prljavobijela, sa smeđim mrljama. Iza ušiju ima krupne žlijezde bubrežastog oblika. Mnogobrojne žlijezde i bradavice po leđnoj strani tijela luče veliku količinu sekreta, koji, nasuprot narodnom vjerovanju, nije štetan za čovjeka. Aktivna je noću. Hrani se insektima, crvolikim beskičmenjacima, puževima, Rasprostranjena je u četinarskim šumama i visokoplaninskim predjelima NP Prokletije. Vrsta je zaštićena nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Bufo bufo (foto: Natalija Čadenović)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 268.

BUFO VIRIDIS Laurenti, 1768. (fam. Bufonidae), **zelena krastava žaba** (alb. zhaba) životinja iz reda bezrepih vodozemac (Anura). Dugačka je 8 do 9 cm. Leđna strana je sive boje s velikim maslinastozelenim pjegama i mnogobrojnim crvenkastim bradavicama, a trbušna svijetlosiva, s ponekom tamnom mrljom. Živi na različitim tipovima staništa. Aktivna je noću. Dobro skaće, pliva i penje se po drveću. Hrani se insektima, paucima crvolikim životinjama i puževima. Rasprostranjena je u nižim djelovima NP Prokletije. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 269.

Bufo viridis (foto: Mihailo Jovičević)

HYLA ARBOREA Linnaeus, 1758. (fam. Hylidae), **gatalinka**, životinja iz reda bezrepih vodozemaca (Anura), jedna od najmanjih žaba, čija veličina ne prelazi 5 cm. Leđna strana je najčešće zelena, boje lišća, ali može biti i siva, braon ili tamnija. Od nosa, preko očiju

do zadnjih nogu proteže se na bočnim stranama tamna pruga. Trbušna strana je bijela. Grlo je u mužjaka tamnosmeđe, a kod ženki bijelo. Pred kišu su najaktivnije. Živi na rubovima šuma i vlažnim livadama. Hrani se muvama, leptirima, paucima, glatkim gusjenicama. Rasprostranjena je u nižim djelovima NP Prokletije. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 270.

Hyla arborea (foto: Lidija Polović)

ICHTHYOSAURA ALPESTRIS Laurenti, 1768. (fam. Salamandridae), **planinski mrmoljak** (alb. tritoni alpin), životinja iz reda repatih vodozemaca (Urodela). Dugačak je do 12 cm. Boja leđne strane varira od plave do svijetlo mrke, a trbušne od narandžastocrvene (mužjaci) do žutocrvene (ženke). Mužjak duž leđa ima nazubljenu krestu. Živi u stajaćim i tekućim plninskim vodama. Prezimljuje pod lišćem i kamenjem u blizini vode, ili u vodi. Hrani se vodenim insektima i puževima. U Hridskom jezeru i lokvama u njegovoj okolini veći dio populacije planinskog mrmoljka je neoteničan. U Crnoj Gori je do sada nađen još samo na Komovima. Zaštićen je nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 260.

Ichthyosaura alpestris (foto: Ivan Bulić)

Ichthyosaura alpestris, ženka (foto: Natalija Čadenović)

LISSOTRITON VULGARIS Linnaeus, 1758. (fam. Salamandridae), **mali mrmoljak** (alb. tritoni i butë) životinja iz reda repatih vodozemaca (Urodela). Dužina tijela sa repom kod mužjaka iznosi 11 cm, a kod ženke 9,5 cm. Sa strane na glavi ima tamne uzdužne pruge, a duž srdine bočne strane tamne pjege. Boja leđne strane varira od svijetle do maslinastosmeđe, a trbušne od narandžaste do žute. Mužjaci duž leđa i repa imaju veliku talasastu krestu. Živi u barama i lokvama. Hrani se crvolikim životinjama, vodenim insektima, larvama insekata, puževima. Sreće se u zoni četinarskih šuma NP Prokletije. Vrsta je zaštićena nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 1979, str. 184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 259.

Lissotriton vulgaris (Fauna Evrope, 1979)

Pelophylax ridibundus (foto: Snežana Vuksanović)

PELOPHYLAX RIDIBUNDUS Pallas, 1771. (fam. Ranidae), **velika zelena žaba** (alb. bretkoca e kënetave), životinja iz reda bezrepnih vodozemac (Anura), jedna od najkrupnijih žaba u Evropi. Dugačka je do do 15 cm, glava je široka, njuška zaobljena i tupa, a petna kvržica slabo razvijena. Leđna strana je siva, maslinasto-zelena ili zelena, a trbušna bjeličasta. Naseljava riječne basene NP Prokletije. Nikada se ne udaljava od vode s gustom vegetacijom. Hrani se insektima, crvolikim životinjama, puževima, ribljom mlađu, sitnim žabama i sitnim pticama. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 267.

RANA GRAECA Boulenger, 1891. (fam. Ranidae), **grčka žaba** (alb. bretkoca greke), životinja iz reda bezrepih vodozemac (Anura). Rasprostranjena je u jugoistočnoj Bosni i Hercegovini, središnjoj Srbiji, Crnoj Gori, Albaniji, Makedoniji, jugozapadnoj Bugarsko, Grčkoj i Turskoj. U NP Prokletije sreće se uz planinske potoke i rijeke. Česta je u okolini Hridskog jezera. Veličine do 7 cm. Na grlu ima uzdužnu bijelu prugu. Gornja strana tijela je sive do smeđaste boje, s malo žutih pjega, a donja bjeličasta. Živi oko vodotoka. Zimski san provodi u vodi. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 268.

Rana graeca (foto: Snežana Vuksanović)

RANA TEMPORARIA Linnaeus 1758. (fam. Ranidae), **livadska smeđa žaba** (bretkoca e kuqrremtë), životinja iz reda bezrepih vodozemaca (Anura). Rasprostranjena je u skoro cijeloj Evropi, od arktičkoga polarnoga kruga do Urala, izuzev Iberijskoga poluostrva, južne Italije i južnog Balkana. U NP Prokletije naseljava vlažne livade i močvarna područja oko Plavskog jezera i dolina Plavske rijeke, Komarače, Vruje, Skakavice, Grnčara, Ljuče. Dugačka je do 10 cm. Boja njenih leđa i bokova varira, najčešće je žutocrvena do crvenosmeđa ili crnosmeđa, često sa tamnim pjegama. Sljepoočna mrlja je izražena. Trbušna strana je bjelkasta. Mužjak ima sive, smeđe ili crvenkaste šare, a ženka žute mramoraste. Hrani se crvolikom životinjama, insektima, puževima golačima.

Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 268.

Rana temporaria (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

SALAMANDRA ATRA Laurenti, 1768. (fam. Salamandridae), **crni daždevnjak**, (alb. salamandra i zi), životinja iz reda repatih vodozemaca (Urodela). Tijelo mu je potpuno crno, bez žutih pjega, 14-16 cm dugačko. Naseljava plannska šumska i livadska staništa. Aktivan je za vrijeme vlažnog vremena, a kada je suša skriva se pod korijenjem, kamenjem i u rupama u zemlji. Nije vezan za vodu. Hrani se glistama i puževima. Njegov reproduktivni potencijal je mali, ženka rađa najčešće po dva mlada svake druge ili četvrte godine. U NP Prokletije nađen

je na planini Bogičevica, na nadmorskoj visini 1952 m. To je krajnji jugoistočni dio areala ove vrste i jedino njeno nalazište u Crnoj Gori. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 261. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 182, 185.

Salamandra atra (foto: Ivan Bulić)

SALAMANDRA SALAMANDRA, Linnaeus, 1758. (fam. Salamandridae), **šareni daždevnjak** (alb. picnok), životinja iz reda repatih vodozemaca (Urodela), prepoznatljiva po crnom tijelu s velikim žutim pjegama. Dugačak je s repom do 28 cm. Na koži se nalazi veliki broj žlijezda. Naseljava vlažna šumska stnašta i obode šuma, u blizini vode. Aktivan je po kiši. Skriva se pood mahovinom, lišćem, između kamenja i korijenja. Hrani se crvolikim životinjama, larvama insekata, paucima, puževima.

Nije sposoban za oglašavanje, pa ne može svojim glasom da ogлуši kako narod vjeruje. Vrsta je zaštićena prema nacionalom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 261.

Salamandra salamandra (foto: Natalija Čadenović)

Salamandra salamandra (foto: Natalija Čadenović)

GMIZAVCI (REPTILIA)

ANGUIS FRAGILIS Linnaeus, 1758. (fam. Anguillidae), **gladiš, sljepić** (alb. kakžogëza), gušter bez nogu iz reda ljuškaša (Squamata) sličan zmiji, dugačak do 50 cm. Od zmija se razlikuje glatkim ljuskama iste veličine i pokretnim očnim kapcima. Mužjaci su jednaki braon boje, ponekad imaju tamne mrlje na bokovima, a ženke na leđima i bokovima imaju uzdužne tamne pruge. Rađa žive mladunce. Aktivan je u sumrak i noću. Hrani se puževima golaćima, kišnim glistama, insektima i drugim vrstama

Anguis fragilis (foto: Snežana Vuksanović)

beskičmenjaka, kao i mladim zmijama. Naseljava različita staništa u NP Prokletije. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 247. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 184.

Coronella austriaca (foto: Lidija Polović)

CORONELLA AUSTRIACA Laurenti 1768. (fam. Colubridae), **smukulja** (alb. gjarpri i butë), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), neotrovna zmija dugačka dugačka do 75 cm. Ima dva reda tamnih pruga koje se spajaju na glavi. Mužjak je odozgo crvenkastosmeđ, ženka sivosmeđa, s tamnim pjegama. Mužjak je odozdo žutosmeđ, a ženka siva. Živi na grmovitim i stjenovitim padinama, obroncima klisura, vrištinama, svijetlim šumama. Dobro se penje

i po potrebi pliva. Hrani se većim insektima, gušterima, malim zmijama, jajima ptica i gmi-zavaca, miševima. Plije obavije tijelom i proguta. Zubi joj nijesu otrovni, ali u ždrijelu ima zub sa parališućim otrovom koji uhvaćenu žrtvu umrtvi. Rasprostranjena je u NP Prokletije, u dolinama rijeka: Grnčar, Vruja, Skakavica, Ljuča, u okolini Plavskog i Hridskog jezera. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 253. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 184.

DINAROLACERTA MONTENEGRINA Ljubisavljević, Arribas, Džukić, Carranza, 2007.

(fam. Lacertidae), **prokletijski gušter** (alb. zha-piu i malazeze), tercijerni relik i endem Prokletija (Crne Gore i Albanije). Prvi put je opisana 2007. Genetski i morfološki se razlikuje od najbliže srodne vrste, *Dinarolacerta mosorensis* Kolombatović, 1886. Ima mali trup, relativno kratku, usku i ravnu glavu, kratke prednj i zadnje noge i dugačak i tanak rep. Na jednoj ili obje strane glave ima samo jednu postnazalnu ljusku. Naseljavaju stjenovite krečnjačke prokletijske planine koje karakterišu veoma duge, hladne zime sa dosta snijega, kišovita proljeća i jeseni i veoma topla ljeta sa ekstremnim razlikama između dnevnih i noćnih temperatura. Često se nalaze u blizini planinskih jezera, u listopadnim, mješovitim ili četinarskim šumama otvorenog tipa (često u zajednici subendemo-reliktnog bora munike (*Pinus heldreichii* Christ), u degradiranim šumskim zajednicama, kao i iznad gornje šumske granice.

Lit.: <https://www.lacerta.de/AS/>.

Dinarolacerta mosorensis (foto: Snežana Vuksanović)

LACERTA AGILIS Linnaeus, 1758. (fam. Lacertidae), **livadski gušter** (alb. zhapiu i shpejtë), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata) sa 20-24 cm dugačkim repom. Odozgo je sive do smeđe boje, s uzdužnim redovima pjega, u mužjaka crnih a u ženke smeđih, odzdo su mužjaci zelenkasti a ženke bjeličaste.. Naseljava livade, pašnjake, kamenjare, rubove šuma. Hrani se insektima i njihovim larvama. Skriva se u rupama i pod kamenjem. Na planinama NP Prokletije

sreće se od brdskog do subalpijskog pojasa. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 242. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 184.

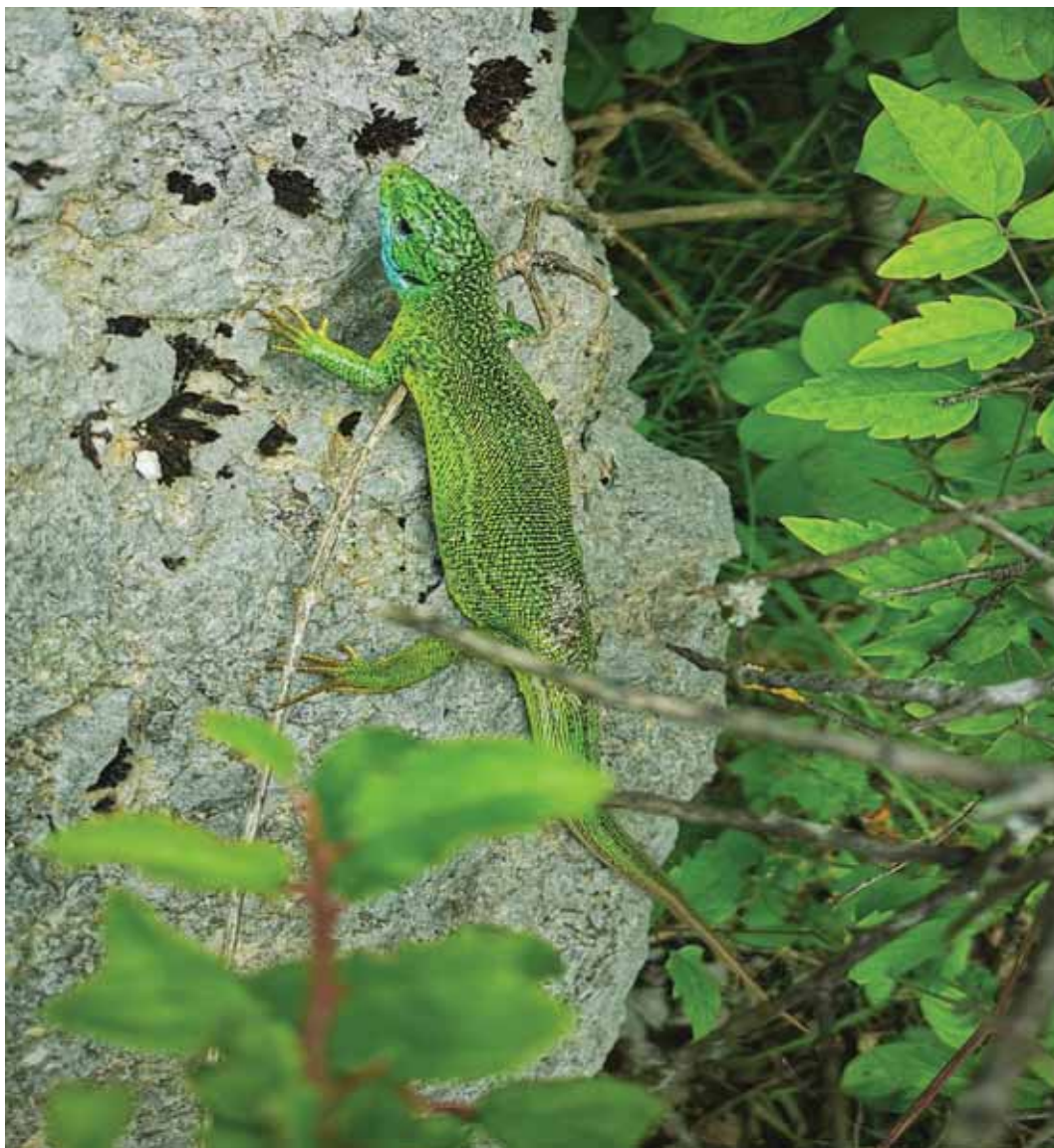

Lacerta agilis (foto: Natalija Čedenović)

LACERTA VIRIDIS Laurenti, 1768. (fam. Lacertidae), **zelembać**, (alb. zhapiu i gjelbër) gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), u NP Prokletije najkrupniji gušter, peko 15 cm dugačak bez repa. Odozgo je maslinastozelen i svjetliji, na bokovima i truhu s više uzdužnih redova tamnih pjega. Kod mužjaka boja je jača, a vrat je plavkast. Najčešće naseljava sunčana i kamenita staništa u blizini potoka i rijeka, koja su obrasla gustom vegetacijom. Hrani se insek-

tima i njihovim larvama, crvolikim beskičmenjacima i paucima. Rasprostranjen je u nižim djelovima NP Prokletije. Zaštićen je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 243. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 184.

Lacerta viridis (foto: Natalija Čedenović)

NATRIX NATRIX Linnaeus, 1758. (fam. Colubridae), **barska bjelouška** (alb. gjarpri i barit), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), zmija dugačka 80-120 cm. Maslinastozlene je boje s tamnim mrljama, na leđima nema cik-cak šare, u zaušnom dijelu glave ima dvije bijele polumjesečaste mrlje. Živi pored jezera, bara i rijeka, a povremeno se sreće i dalje od vode. Hrani se uglavnom žabama i ribom. Guta čitav plijen, najčeće s glavom naprijed. Rasprostranjena je u nižim djelovima NP Prokletije. Nije opasna i rijetko se brani ujedanjem. Zakonom je zaštićena.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 252. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183.

Natrix natrix (foto: Lidija Polović)

NATRIX TESSELLATA Laurenti, 1768. (fam. Colubridae), **riječna bjelouška** (alb. gjarpri i ujit) gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), zmija dužine tijela do 150 cm. Glava je duga i uska, odozgo je maslinastosiva do smeđezelena, s tamnim kockama i s trouglastom mrljom na zatiljku. S donje strane je bijela do žućkastobijela, s crnim kockama. Aktivna je danju. Hrani

se žabama, punoglavcima, sitnim ribama. Plijen guta živ. Bezopasna je. U NP Prokletije sreće se oko rijeka i potoka. Zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 252. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183.

Natrix tessellata (foto: Zula Hasanović)

PODARCIS MURALIS Laurenti, 1768. (fam. Lacertidae), **zidni gušter** (alb. hardhuca e mureve), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), 10-20 cm dugačak sa repom. Odozgo je smeđe boje, s crnim pjegama, a odozdo sivobijele do narandžaste. Kod mužjaka u vrijeme parenja trbuh i vrat su najčešće narandžaste boje. Brzo se kreće. Kandže na vrhovima prstiju su dobro razvijene, pa je i veoma vješt penjač. Naseljava sunčana, stjenovita i pjeskovita staništa, pa i urbana područja. Hrani se insektima i njihovim larvama, crvima i puževima. Zimsko mirovanje provodi ispod kamenja. Živi 6-8 godina. Vrsta je zaštićena je nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, st. 241. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184.

Podarcis muralis (foto: Snežana Vuksanović)

Podarcis muralis (Natalija Čedenović)

TESTUDO HERMANNI Gmelin (fam. Testudinidae), **šumska kornjača**, spada u gmizavce, prepoznatljiv po koštanom oklopu dugačkom 20 cm. Noge su joj kratke i zdepaste, prsti su srasli zajedno. Prednje noge imaju pet, a zadnje četiri kandže. Odozgo je maslinastožute boje, a odozdo ima tamne šare. Odozdo sa svake strane ima crn rub. Na vrhu repa ima oštar šiljak. Naseljava ravničarska područja, na manjim nadmorskim visinama. Zimski san provodi pod zemljom. Hrani se biljkama i životinjama u raspadanju, glistama, puževima, insektima. Jaja su bijela, veličine kao kod goluba. Zakopava ih u zemlju.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 235.

Testudo hermanni (foto: Mihailo Jovičević)

Vipera ammodytes (foto: Mihailo Jovičević)

VIPERA AMMODYTES Linnaeus, 1758. (fam. Viperidae), **poskok** (alb. nēpërka), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), do 90 cm dugačak, kod nas najotrovnija zmija. Na vrhu njuške ima izraštaj u obliku roščića. Najčešće je svijetlobraon boje, a duž leđa uvijek ima tamnu, romboidnu cikcak prugu. Naseljava kamenita i dobro osunčana područja s grmljem. Najčešće je aktivna danju. Dobro se penje, sporo se kreće i, uglavnom, boravi na istom mjestu. Hrani se miševima, krticama, rjeđe manjim zmijama, gušterima i pticama. Čest je u NP Prokletije. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 255.

Vipera ammodytes (foto: Snežana Vuksanović)

VIPERA BERUS Linnaeus, 1758. (fam. Viperidae), **šarka** (alb. nëpërka e malit), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), otrovna zmija do 65 cm dugačka. Boja tijela je tamnobraon, a na leđima ima uzdužnu cikcak prugu. Naseljava šikare, šume, livade i pašnjake. Skriva se pod gomilom granja, između korijenja, u mišjim rupama. Aktivna je noć, a za vrijeme vlažnog vremena i danju. Hrani se miševima, žabama, rjeđe gušterima. Zimi miruje, često u grupi, ispod korijenja drveća i u pukotinama stijena. Rađa žive mlade. Veoma je „ljuta“, sikće i šišti. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Zaštićena je nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 255. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183-184.

Vipera berus (foto: Lidija Polović)

VIPERA URSINII Bonaparte, 1835. (fam. Viperidae), **livadski poskok** (alb. nëpërka e vogël e malit), gmizavac iz reda ljuškaša (Squamata), arealom u Evropi. U NP Prokletije najčešće naseljava planiske livade i pašnjake u pojasu šikara bora krivulja i tamnih četinarskih šuma. Dugačak je 40-50 cm. Ženke su veće od mužjaka. Od šarke se razlikuje po debelom tijelu, uskoj glavi i grubom izgledu. Njuška mu nije okrenuta prema gore. Na vrhu glave uvijek postoji nekoliko velikih ljuski ili ploča. Istaknute kobilice dorzalne ljuske raspoređene su u samo 19 redova, a između njih se često vidi tamna koža. Siva je, žutosmeđa ili žućkasta s tamnom valovitom leđnom prugom koja je obrubljena crnim rubom. Otrovan je, ali mane od poskoka i šarke. Hrani se skakavcima i sitnim glodarima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 181-190. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 256.

Vipera ursini (foto: Mihailo Jovičević)

Zamenis longissimus (foto: Natalija Čadenović)

ZAMENIS LONGISSIMUS Laurenti, 1768. (fam. *Colubridae*), **smuk** (alb. *bolla e shtëpisë*), gmizavac iz reda ljuškaša (*Squamata*), neotrovn zmiya do 200 cm dugačka, prosječno 140 cm. Odozgo je jednobožno sivkasta, smeđa ili maslinasta, rijetko crna sa sitnim bijelim tačkama na krljuštima, odozdo bjelkasta. Zadnje nadusne i sljepoočne ploče mogu biti bjelkaste. Naseljava listopadne šume i šikare. Dobro se penje po drveću. Hrani se miševima i drugim glodarima,

žabama mladim pticama i kriticama. Plijen ubija davljenjem. Sreće se u nižim djelovima NP Prokletije. Štiti se nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 243., Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 183.

Zootoca vivipara (foto: Ivan Bulić)

ZOOTOCA VIVIPARA Lichtenstein, 1823. (fam. *Lacertidae*), **planinski gušter** (alb. *zhapiu këlyshlindës*), gmizavac iz reda ljuškaša (*Squamata*), 7-11(18) cm dugačak sa repom. Glava i trup su mu spljošteni, noge kratke, odozgo je sivosmeđ, sa svake strane je tamna široka uzdužna pruga. Mužjaci su odozdo crvenkasti, a ženke sive ili bjeličaste boje. Njegovo kretanje podsjeća na kretanje, vijuganje, zmiye. Rađa žive mladunce. Hrani se insektima i crvolikim

životinjama. U NP Prokletije rasprostranjen je u visokoplaninskim pašnjacima i kamenjarima. Zaštićen je nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 242. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 184.

PTICE (AVES)

ACCIPITER GENTILIS Linnaeus, 1758. (fam. Accipitridae), **jastreb kokošar** (alb. gjerqina), ptica stanarica gnijezdarica u NP Prokletije. Dostiže dužinu 48-80 cm. Rep je dug, a raspon krila ženke prelazi 100 cm. Odozgo je sivkastobraon boje, nad okom je bijela pruga, rep je s poprečnim prugama. Odozdo je bijele boje, takođe sa tankim poprečnim prugama. Naseljava četinarske i listopadne šume. Brojnost mu je mala. Hrani se pticama i manjim sisarima. Polog gradi visoko na drveću. Polaze 2-6 zelenkastob-

ijelih jaja, najčešće bez pjega. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovićević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 19. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 137.

Accipiter gentilis (foto: Vladan Vučković)

ACCIPITER NISUS Linnaeus, 1758. (fam. Accipitridae), **kobac** (alb. gjeragina e shkurtës), ptica slična jastrebu, stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Dostiže veličinu 28-38 cm i raspon krila 60 cm. Mužjak je manji od ženke, odozgo je sivoplav, odozdo crvenkastosmeđ, s poprečnim prugama. Ženka je braon boje, a po truhu ima sive pruge. Krila su kratka i zaobljena, a rep dugačak, sa poprečnim prugama. Hrani se pticama, glodarima i krupnim insektima. Polog gradi na drveću. Polaze 4-6 (-7) okruglastih bijelih jaja. Malobrojan je, a naseljava listopadne šume i šumarke sa livadama i proplanciam. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 19. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 138.

Accipiter nisus (foto: Ondrej Vizi)

ACROCEPHALUS ARUNDINACEUS Linnaeus, 1758. (fam. Acrocephalidae), **veliki trstenjak** (alb. bilbilthi fushor i kallamave), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 12 cm dugačka. Odozgo je svijetle maslinastosmeđe a odozdo svijetle pješćane boje. Očna pruga je svjetlija, a kljun je dug i spljošten. Živi na močvarnim terenima uz rijeke i jezera. Hrani se insektima i njihovim larvama, a ponekad i bobicama. Polog gradi od trave i trske, u vidu zdjelice i vješa ga na šaš i trsku. Polaze 3-6 plavkastih ili zelenkastobijelih jaja s pepeljastosivim ili maslinastosmeđim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 178.

Acrocephalus arundinaceus (foto: Mihailo Jovičević)

Acrocephalus palustris (Fauna Evrope, 1979)

ACROCEPHALUS PALUSTRIS Bechstein, 1798. (fam. Acrocephalidae), **močvarni trstenjak** (alb. çika e verdheme), ptica selica, gnjezdarca u NP Prokletije, veličine 13 cm. Drugo veliko letno pero duže je od četvrtog pera, a urez između drugog i trećeg pera je kratak. Noge su boje mesa. Naseljava močvarne grmovite obale rijeka i potoka i druga staništa. Polog je u obliku zdjelice, gradi ga od grančica, slamki i trava, a oblaže perjem i dlkama. Polaže 4-5 plavkastih ili zelenkastobijelih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 179.

ACROCEPHALUS SCHOENOBAENUS Linnaeus, 1758. (fam. Acrocephalidae), **trstenjak rogožar** (alb. bilbilthi i zhukave), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 13 cm dugačka. Smeđe je boje sa crnim štraftama po gornjem dijelu tijela. Na sredini glave nema svijetle pruge.

Očna pruga je bijela, a trtica rđastocrvena, bez pruga. Živi na močvarnim staništima obraslim šašom, trskom i šibljem. Hrani se insektima i sitnim puževima. Polog gradi u šiblju, a gnjezdo gradi od stabljika trave i oblaže ga perjem i travom. Polaže 5-6 zelenkastosivih jaja sa žutosmeđim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 177.

Acrocephalus schoenobaenus (foto: Slaviša Tomanović)

AEGITHALOS CAUDATUS Linnaeus, 1758. (fam. Paridae), **dugorepa sjenica** (alb. trishtili bishtgjatë), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Dužina tijela je od 13-14 cm, a od te dužine polovina otpada na rep. Glava i tih su bijeli, a odozgo je smeđa. Živi u liščarskim i miješanim šumama, vrtovima, uz ceste s drvećem. Hrani se insektima, paucima, lisnim vašima. Gradi loptasto zatvoren polog s otvorom sa strane, od mahovine i grančica, obloženo dlakom i perjem, u šiblju blizu tla. Polaže 7-10 svijetložutih jaja sa svijetlocrvenim tačkama i pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 40. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 207.

Aegithalos caudatus (foto: Mihailo Jovičević)

Alauda arvensis (foto: Ondrej Vizi)

ALAUDA ARVENSIS Linnaeus, 1758. (fam. Alaudidae), **poljska ševa** (alb. lauresha), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije. Veličine je do 18 cm. Na glavi ima malu ćubu. Braon je boje, prošarana sa svijetlim i tamnim detaljima. Prepoznatljiva je po bijeloj liniji na rubu krila i repa. Hrani se insektima i sjemenkama. Polog gradi u travi. Polaže 3-4 (-7) žučkastih do sivih jaja. Pjevajući se diže do određene visine, pjeva trepereći na mjestu, i srmoglavo se spušta ka gnijezdu. Naseljava livade, pašnjake i kamenjare od brdskog do alpijskog pojasa. Česta je. Zaštićena je prema nacionalnim i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 34. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 202.

ALCEDO ATTHIS Linnaeus, 1758. (fam. Alcedinidae), **vodomar** (alb. bilbili i ujit), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Malo je veća od vrapca, do 16 cm dugačka. Odozgo je plavozelen, lice i trbuh kestenjastosmeđi, grlo i vratna pjega bijeli. Živi uz potoke, rijeke i šumska jezera, s pojasom priobalnog drveća. Hrani se sitnim ribama, vodenim insektima, larvama insekata, punoglavcima, žabama. Populacija joj je malobrojna. Polog gradi u hodniku 60-90 cm dugačkom, iskopanom u strmoj obali. Polaze

5-7 jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 32. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 167.

Alcedo atthis (foto: Slaviša Tomanović)

ALECTORIS GRAECA Meisner, 1804. (fam. Phasianidae), **jarebica kamenjarka** (alb. thëllëza e malit), ptica veličine tijela do 34 cm. Na grlu ima bijelu pjegu s uskim crnim obrubom. Odozgo je siva, odozdo svjetlija, na bokovima su tamne poprečne pruge. Hrani se sjemenkama, pupoljcima, bobicama, insektima, paucima. Gnjezdarica stanarica je u NP Prokletije. Malobrojna je, a naseljava suve kamenjare, vrištine i pašnjake planinskih predjela. Polog gradi u udubljenjima tla, u zaklonu korijenja i stijena.

Polaže 8-12 bjelkastih jaja, s crvenkastosmeđim tačkama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 84.

Alectoris graeca (foto: Slaviša Tomanović)

ANAS PLATYRHYNCHOS Linnaeus, 1758. (fam. Anatidae), **patka gluhara** (alb. rosa jeshile), gnijezdarica stanarica Plavskog jezera, dužine 58 cm. Mužjaku su glava i vrat tamnozeleni, metalnog sjaja, na dnu vrata je bijeli prsten. Prsa su braon boje, a trbuh i donja strana krila svijetlosivi. Kljun je žut. Ženka je braon boje. Noge su kratke, narandžaste, sa širokim kožicama za plivanje. Brzo leti i dobro pliva. Naseljava obale jezera i bare sa bujnom vegetacijom. Hrani se biljnom hranom, insektima i žabama. Polog gradi na tlu uz obalu u zaklonu od grmlja i drveća. Polaže 9-13 svijetlozelenkastih jaja. Česta je na Plavskom jezeru.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 16. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 121.

Anas platyrhynchos (foto: Andrej Vizi)

Anthus spinoletta (foto: Ondrej Vizi)

ANTHUS SPINOLETTA Linnaeus, 1758. (fam. Motacillidae), **planinska trepteljka** (alb. drenja e malit), ptica stanarica gnijezdarica u NP Prokletije, vličine tijela je do 17 cm. Ljeti je odozdo slabo crvenkasta, a ivice repa su sive. Naseljava planinske livade blizu vode. Hrani se sjemenkama, insektima i larvama insekata. Veoma je brojna. Polog gradi u travi, u zaklonu kamenja, grmlja ili busena. Polaže 4-6 zelenkastih jaja. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 200.

ANTHUS TRIVIALIS, Linnaeus, 1758. (fam. Motacillidae), **šumska trepteljka** (alb. drenja e pyllit), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 15 cm dugačka. Odozgo je žutosmeđa, odozdo žućkastobijela, s manje uzdužnih pruga. Kandže zadnjeg prsta jako su savijene i duže od prsta. Živi na suvim livadama i pašnjacima, rjeđe u šumama. Hrani se insektima koje hvata u leti i mladica biljaka. Polog gradi u zaklonu od trave i grmlja. Polaze 3-6 prljavobijelih do crvenkastih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197, 199. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 199.

Anthus trivialis (foto: Slaviša Tomanović)

APUS APUS Linnaeus, 1758. (fam. Apodidae), **pištarka, crna čiopa** (alb. dejka), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, veličine tijela do 17 cm i raspona krila do 40 cm. Boje je tamno-braon do crne. Prepoznatljiva je po bjelkastom podbratku, srpastim krilima i račvastom repu. Živi u planinskim predjelima, na liticama. Hrani se insektima koje hvata u letu. Populacija joj je

malobrojna. Polog gradi u pukotinama stijena. Polaze 1-4 zagasitobijela duguljasta jaja. Osrednje je brojnosti. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 31. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 169.

Apus apus (foto: www.elements.envato.com)

AQUILA CHRYSAETOS Linnaeus, 1758. (fam. Accipitridae), **suri orao** (alb. shqiponja e malit), ptica grabljiviva, gnjezdarica stanarica NP Prokletije. Dostiže dužinu do 89 cm i raspon krila preko 2 m. Perje odraslih je jednobožno, pretežno braon, a glava i zatiljak se zlatasto prelivaju. Mladi imaju bijeli rep sa upadljivom tamnom prugom na vrhu. Živi na stjenovitim i nepristupačnim planinama sa velikim liticama. Hrani se sisarima, pticama, gmizavcima, uginulim životinjama. Polog gradi na stijenama, rijetko na drveću. Polaze 3-4 hrapavih, prljavobijelih jaja s tamnim pjegama. Populacije su mu male. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 19. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 139.

Aquila chrysaetos (foto: Mihailo Jovičević)

Ardea alba (foto: Andrej Vizi)

ARDEA ALBA Linnaeus, 1758. (fam. Ardeidae), **velika bijela čaplja** (alb. čafka e bardhe e madhe), ptica selica zimovalica na Plavskom jezeru, prepoznatljiva po eleganciji i ljepoti, izrazito dugačkom vratu i bijelom perju, osobito raskošnom na ramenima. Dugačka je 54-76 cm, a teška do 1100 grama. Živi u pojasu trske i močvarne vegetacije jezera i rijeka. Hrani se uglavnom ribom i sitnim vodenim životinjama. Polog gradi od trske i grančica, iznad vode u gustoj obalnoj vegetaciji. Poslije sezone parenja ženka snese 3–5, najčešće 4, svijetlo plavih jaja. Na jajima sjede mužjaci i ženke.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 14. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 132.

Ardea cinerea (foto: Ondrej Vizi)

ARDEA CINEREA Linnaeus, 1758. (fam. Ardeidae), **siva čaplja** (alb. çafka e përhime), ptica stanarica na Plavskom jezeru, prepoznatljiva po zbijenom tijelu, dugim nogama, dugom vratu, kratkom kljunu, pretžno sivom perju, sa pomalo bijelog i crnog perja, i crnoj čubi na glavi. Dužina tijela je 84-100 cm, masa 1-2 kg, a raspon krila do 100 cm. Naseljava vode sa bogatom priobalnom vegetacijom. Hrani se ribom, žabama, zmijama, insektima i drugim vodenim životinjama. Polog gradi u pojasu trske ili u vrbacima. Polaze 3-7 plavozelenih jaja. Na jajima sjede mužjaci i ženke.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 14. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 132.

Athene noctua (foto: Ondrej Vizi)

ATHENE NOCTUA Scopoli, 1769. (fam. Strigidae), **kukumavka** (alb. kukuvajka), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, dugačka 22 cm. Glava joj je okrugla, odozgo spljoštene, na kratkom vratu, sa velikim krupnim, sumporasto žutim očima. Perje joj je tamnosmeđe s bijeložutim pjegama. Živi na terenima sa livadama s grmljem i drvećem. Hrani se žabama, gušterima, sitnim pticama i sisarima. Polog gradi u dupljama drveća i pukotinama stijena. Polaze 4-5 bijelih jaja, mutna sjaja, sitnozrnaste površine. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 30. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 164.

AYTHYA FERINA Linnaeus, 1758. (fam. Anatidae), **glavoč** (alb. kryekuqja e mjeme), ptica selica veličine 46 cm. Prolaznica je i česta na Plavskom jezeru. Mužjaku je glava crvenosmeđa, prsa crna, a leđa svijetlosiva. Ženka je smeđasta i na kljunu ima poprečnu plavu prugu. Naseljava plitke bare i jezera sa bujnom vegetacijom. Hrani se vodenim biljkama, puževima, insektima, crvolikim životinjama. Polog gradi u obalnoj vegetaciji do vode od biljnih djelova i oblaže ga perjem. Polaze 8-11 zelenosivih do žutosivih jaja. Mužjak sjedi na jajima i brine se o mladima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 16. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 124.

Aythya ferina (foto: Ondrej Vizi)

Aythya fuligula (Fauna Evrope, 1979)

AYTHYA FULIGULA Linnaeus, 1758. (fam. Anatidae), **ćubasta patka** (alb. rosa laramane me çafkë), ptica selica gnjezdarica na Plavskom jezeru. Dostiže dužinu do 43 cm. Na glavi ima ćubu, uzdignut dio perja. Ženka je smeđasta, a mužjaci su odozgo crni, a odozdo bijeli. Naseljava jezera i plitke bare sa bujnom priobalnom vegetacijom. Hrani se biljkama, crvolikim životinjama, puževima, ikrom. Polog gradi na tlu bez vode, zaštićeno trskom i visokom travom. Polaze 8-12 zelenosivih jaja. Brojna je na Plavskom jezeru.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 16. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 124.

BUBO BUBO Linnaeus 1758. (fam. Strigidae), **buljina** (alb. bufi), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Najveća je evropska vrsta iz familije pravih sova, ženka može dostići dužinu do 75 cm i raspon krila 188 cm. Mužjaci su nešto manji. Perje joj je žutosmeđe, na leđnoj strani su tamne pjege, a s donje strane tijela su široke uzdužne pruge. Ušno perje je veoma izraženo, tijelo je zbijeno, kandže snažne, oči su narandžate. Naseljava planinske predjele, četinarske šume, planinske klisure i kanjone. Hrani se sitnim sisarima i pticama. Polog gradi u jami, duplji drveća, napuštenom pologu grabljevica. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 30. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 163.

Bubo bubo (foto: www.elements.envato.com)

Buteo buteo (foto: Andrej Vizi)

BUTEO BUTEO Linnaeus, 1578. (fam. Accipitridae), **mišar** (alb. huta), ptica grabljivica, gnezdarica stanarica NP Prokletije. Dužina tijela je do 56 cm, a raspon krila preko 1 m. Sa gornje strane je tamnosmeđ, a sa donje je svjetliji ili vrlo taman, s mrljama. Na repu je odozgo 10-12 uskih, tamnih poprečnih pruga. Naseljava četinarske i listopadne šume. Hrani se insektima, vodozercima, gmizavcima, sitnim glodarima, rjeđe pticama. Gnijezdo gradi na drveću. Polaže 1-6 bijelih jaja, s palvosivim, ljubičastim i smeđim mrljama. Rijedak je u Nacionalnom parku. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 19. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 141.

CALIDRIS ALPINA Linnaeus, 1758. (fam. Scolopacidae), **crnotrba sprutka** (alb. gjelëza gushëzezë), ptica selica gnezdarica u NP Prokletije, dužine tijela 17-21 cm i raspona krila 32-36 cm. Odozdo je bijele boje, ljeti s velikom crnom pjegom na trbuhu, prsa su fino isprugana, leđa rdastosmeđa, a prsti crni. Odrasle jedinke u periodu razmnožavanja imaju rida leđa i pokrovna pera na krilima, a stomak i dio grudi su crni. Naseljava močvarna staništa, a hrani se crvolikim životinjama, insektima, larvama insekata, mekušcima, sjemenkama. Zdjeličasti polog gradi na tlu od slamki i oblaže ga lišćećem. Polaže 4-5 žutih do tamnosmeđih ili plavkastozelenih jaja s tamnosmeđim i svijetlim pjegama. Mužjaci i ženke sjede na jajima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 24. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 101.

Calidris alpina (www.elements.envato.com)

Caprimulgus europaeus (www. elements.envato.com)

CAPRIMULGUS EUROPAEUS Linnaeus, 1758. (fam. Caprimulgidae), **leganj** (alb. Dallëndyshja nate), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, Dužine tijela oko 27 cm. Odozgo je tamnosmeđ, s rđastim prugama, a odozdo su poprečne pruge. Na spoljašnjem perju repa ženke nalaze se bijele mrlje, koje se vide pri letu. Hrani se krupnim insektima koje noću hvata u letu. Polog gradi na suhom mjestu, u mahovini ili borovim iglicama polaže po 2 bijelih, svijetlih ili braon jaja. Populacije su mu male. Naseljava četinarske i listopadne šume. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 31. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 166.

Carduelis cannabina (foto: Rifat Muković)

CARDUELIS CANNABINA Linnaeus 1758. (fam. Fringillidae), **konopljarka** (alb. kërpngrënesi), ptica gnjezdarica selica zimovalica u NP Prokletije, 13 cm dugačka i raspona krila 21-25 cm. U mužjaka su čelo i prsa najčešće jarko crveni, a podbradak i lice bjelkasti, sa smeđim prugama. Ženka nema crvenog perja. Živi na otvorenim terenima s grmljem i listopadnom šumom, vrtovima. Hrani se sjemenkama i insektima. Polog gradi na niskom drveću, u žbunju, u busenju trava. Polaže 3-7 bjelkastih jaja s rđastocrvenim do crnosmeđim mrljama i šarama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 222.

CARDUELIS CARDUELIS Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **štiglić** (alb. gardalina), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, dužine tijela 12 cm. S gornje strane je braon boje, a trbuh bijele. Glava je crno-bijela, lice crveno, krila žuto-crna, sa širokom crnom prugom. Hrani se sjemenkama, pretežno čička, pupoljcima, lisnim vašima. Polog gradi visoko na drveću. Polaže

Carduelis carduelis (foto: Rifat Muković)

po 2-3 plavkastih ili bjelkastih jaja sa crvenosmeđim mrljama i tamnim tačkama. U NP Prokletije je malobrojan, naseljava četinarske šume i antropogene ekosisteme, u kojima je nešto češća. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 223.

Carduelis spinus (foto: Vladan Vučković)

CARDUELIS SPINUS Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **čičak** (cērla dimērake), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Dostiže dužinu 12 cm i raspon krila 20-23 cm. U mužjaka leđa su sivkastozielena, tjemne i podbradak crni, trtica žuta, krila crna sa sa žutom prugom. Perje ženke je na tjemenu, čelu i oko ušiju zelenkaste boje, brada je bijela, grudi i trbuh su bjeličasti sa crnim prugama, a zadnji dio leđa je prugast i bjeličastožut. Kljun je uzan i čvrst. Živi u špumama i vrtovima. Hrani se sjemenkama i insektima i njihovim larvama. Polog gradi pri vrhu drveća od mahovine, izbojaka i trave, a oblaže ga dlakom i perjem. Polaze 2-6 bjelkastoplavih jaja s malo tamnosmeđih mrlja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 221.

Certhia familiaris (foto: Rifat Muković)

CERTHIA FAMILIARIS Linnaeus, 1758. (fam. Cetrhiidae), **kratkokljuni puzić** (alb. piku rrotullues), ptica stanarica gnjezdarica NP Prokletije. Tijelo je oko 12 cm dugačko, kljun je blago povijen, noge su kratke a prsti dugački. Odozgo je s braon prugama i bijelim pjegama, bokovi su braon, stomak je bijele boje. Živi u šumama. Lako se penje po kori drveća. Hrani se insektima. Polog gradi u rupama stabla. Polaze 5-7 bijelih jaja, sa braon pjegama i tačkama. U Nacionalnom parku naseljava četinarske i listopadne šume. Malobrojan je. Vrsta je zaštićena prema nacionalom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 41. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 209.

CHARADRIUS DUBIUS Scopoli, 1786. (fam. Charadriidae), **žalar sljepić** (alb. vrapuesi i vogël), ptica selica gnjezdarica Plavskog jezera, dužine 15 cm, prepoznatljiva po bijeloj prugi iznad crne pruge na čelu i crnoj prugi oko vrata. Leđna strana je braonkaste boje, a trbušna bijele. Živi uz jezera, bare, rijeke. Hrani se crvolikim životinjama, insektima, paucima. Polog gradi u plitkim udubljenjima tla. Na području Plavskog jezera i NP Prokletije je rijedak. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 24. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 94.

Charadrius dubius (foto: Slaviša Tomanović)

CHLORIS CHLORIS Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **zelentarka** (alb. Vërdulli), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP prokletije, dugačka 15 cm, sa velikim žutim perima na krilima i repu. Izražen je polni dimorfizam u pernatom pokrivaču. Kod mužjaka su tjeme, zatiljak i leđa zagasitozeleni, a kod ženke su svi djelovi tijela zagasitije boje. Hrani se sjemenka-

ma, plodovima i pupoljcima. Polog gradi u grmlju. Polaže 4-6 bjelkastih jaja s tamnim mrljama i tačkama. Naseljava antopogene ekosistem u graničnoj zoni NP Prokletije. Obične je brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 223. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44.

Chloris chloris (foto: Ondrej Vizi)

CHROICOCEPHALUS RIDIBUNDUS Linnaeus, 1766. (fam. Laridae), **rječni galeb** (alb. pulëbardha e rëndomtë), ptica stanarica NP Prokletije, dugačka 53 cm, mase tijela 200-400 g i raspona krila 100-110 cm. Odozgo i na krilima je svijetlosive boje, vrhovi kril su bijeli sa crnim završetkom. Glava je ljeti tamnosmeđa. zimi bijela sa smeđim licem, kljun i pisnica su crveni. Naseljava jezera i rijeke. Hrani se crvolikim životinjama, puževima, insektima, žabama, miševima. Polog gradi najčešće na tlu. Polaže 2-4 maslinastozelenih jaja sa svijetlosmeđim i tamnosmeđim pjegama. Mužjaci i ženke sjede na jajima i brinu se za čučavce.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 27. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 107.

Chroicocephalus ridibundus (foto: Andrej Vizi)

CINCLUS CINCLUS Linnaeus, 1758. (fam. Cinclidae), **vodeni kos** (alb. mëllënja e ujit), ptica dužine 18 cm i upadljivo kratkog repa. Boje je tamnobraon. Vrat i prsa su sniježnobijeli. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Populacije su male brojnosti. Živi uz planinske potoke i jezra stjenovitih obala. Hrani se insektima, ribljom mlađu i drugim sitnim vodenim životinjama. Polog gardi blizu vode, u šupljinama stijena, pod korijenjem. Vrsta je zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 36.

Cinclus cinclus (foto: Bratislav Grubač)

CIRCAETUS GALLICUS Gmelin, 1788. (fam. Accipitridae), **orao zmijar** (alb. shqiponja gjarpërngrënëse), ptica gnjezdarica selica u NP Prokletije. Dužina tijela je 63-69 cm, a raspon krila oko 1,8 m. Odozgo je pretežno braon boje. Grudi su bijele, kod mužjaka sa tamnim prugama, a kod ženke sa tamnim pjegama. Naseljava šumovite predjele. Hrani se gmizavcima, insektima, žabama, miševima, ponekad pticama. Polog gradi u krošnjama drveća. Najčešće polaže samo 1 bijelo, hrapavo jaje. U Nacionalnom parku se sreće u pojasu listopadnih šuma. Veom je rijedak. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 19. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 144.

Circaetus gallicus (foto: Ondrej Vizi)

COCCOSTHRAUSTES COCCOSTHRAUSTES Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **trešnjak, batokljun** (alb. kryemadhi), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Dostiže veličinu do 18 cm. Glava je krupna, a kljun upadljivo širok, po čemu je vrsta dobila ime. Tijelo je zdepasto, narandžastobraon boje, a krila su crnobijela. Polog gradi visoko na drveću. Polaze 2-7 jaja s plavkastim, svijetlosivim i tamnosmeđim mrljama. Hrani se koštunjavim voćem, sjemenkama i insektima. Maloborijan. Naseljava listopadne šume, a sreće se i u voćnjacima. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Coccothraustes coccothraustes (foto: Mihailo Jovičević)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 224.

COLUMBA LIVIA Gmelin, 1789. (fam. Columbidae), **golub pećinar** (alb. pëllumbi i shkëmbi), ptica od koje vodi porijeklo pitomi golub, gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Dostiže veličinu do 33 cm. Odozgo je pretežno siv, trtica i krila su odozdo bijeli. Na krilima se sa gornje strane nalaze dvije crne pruge, a na vratu nema pjega. Naseljava planinska područja. Polog gradi u pukotinama stijena i pećinama. Polaze 1-2 jaja. Odomaćene populacije divljeg goluba naseljavaju razna staništa. Čest u antropogenim ekosistemima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 159.

Columba livia (foto: Halil Markišić)

Columba oenas (foto: Vladan Vučković)

COLUMBA OENAS Linnaeus, 1758. (fam. Columbidae), **golub dupljaš** (alb. pëllumbi i pyllit), ptica, moguća gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Veličine je čavke, oko 33 cm. Odozgo je pretežno sive boje sa dvije isprekidane pruge. Na vratu sa svake strane ima dvije upadljive, sjajne zelene pjege. Hrani se sjemenkama, bobicama, crvolikim životinjama, puževima. Polog gradi u duplji drveća. Polaze 2-3 bijela, sjajna jaja. Javlja se u listopadnim šumama. Vrsta je zaštićena prema međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 159.

COLUMBA PALUMBUS Linnaeus, 1758. (fam. Columbidae), **golub grivnjaš** (alb. gu-gashi), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Veličine je oko 40 cm. Odozgo je pretežno siv, na krilima su bijele pjege, na kraju repa je široka crna pruga, trtica i nadrepak su plavo-sivi. Na bočnim stranama vrata nalaze se bijele pjege, po kojima je dobio ime grivaš. U letu se na krilima vide bijele, poprečne pruge. Grudi su roze boje. Naseljava šumske i antropogene ekosisteme. Hrani se plodovima, sjemenkama i pupoljcima. Polog gradi na drveću. Polaze 2 bijela, sjajna jaja. U Nacionalnom parku je malobrojan. Sreće se u listopadnim šumama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str.159.

Columba palumbus (foto: Slaviša Tomanović)

Corvus corax (foto: Rifat Muković)

CORVUS CORAX Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **gavran** (alb. korbi, ptica gnjezdarica stanarica NP Prokletije. Dostiže veličinu do 65 cm i raspon krila do 1,5 m. Perje mu je crno i sjajno, na grlu nakostriješeno, rep klinast, a kljun nezgrapnan. Naseljava različita staništa. Hrani se crvolikim organizmima, insektima, puževima i drugim sitnim životinjama, strvinama, sjemenkama. Polog gradi na vrhovima drveća i na stijenama. Polaže 5-6 zelenoplavih do maslinastozelenih jaja s tamnožutim pjegama. U NP Prokletije je malobrojan. Javlja se od antropogenih do visokoplaninskih ekosistema. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 216.

CORVUS CORONE CORNIX Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **siva vrana** (alb. gallofi), ptica stanarica gnjezdarica NP Prokletije. Veličine tijela je 47 cm. Perje je sivo, a na glavi, krilima i repu crno. Naseljava otvorene terene sa drvećem i gmljem. Hrani se crvolikim životinjama, puževima, pticama i njihovim jajima, otpacima, strvinama. Polog gradi na drveću. Polaže 3-7 zelenkastoplavih jaja s tamnim pjegama i tačkama. Brojna je u antropogenom području plavsko-gusinjskog kraja.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 217.

Corvus corone cornix (foto: Rifat Muković)

Corvus monedula (foto: Andrej Vizi)

CORVUS MONEDULA Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **čavka** (alb. sorra), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, 33 cm dugačka. Crne je boje. Samo su joj lice, strane vrata i zatiljak sivi. Živi u svijetlim šumama, gajevima sa proplancima i livadama. Hrani se insektima, crvolikim životinjama, puževima, jajima, mladim pticama, miševima. Polog gradi od grančica, a oblaže ga perjem, dlakom i stabljikama trava. Polaže 4-5 plavozelenih jaja sa sivim i sivosmeđim pjegama, kojih je naviše na tupo zaobljenom kraju.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981. str. 87.

Coturnix coturnix (foto: Rifat Muković)

COTURNIX COTURNIX Linnaeus, 1758. (fam. Phasianidae), **prepelica** (alb. shkurta), ptica iz familije fazana gnjezdarica, selica NP Prokletije, veličine 18 cm i raspona krila 32-35 cm. Na bokovima ima tamne i svijetle uzdužne pruge. Živi u ravnica, po poljima i livadama. Hrani se pupoljcima biljaka, sjemenkama, a mladi i insektima. Polog gradi u udubljenju tla. Polaže 7-14 bjelkastih i smeđežutih jaja s pjegicama i tačkama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 82.

Crex crex (foto: VladanVučković)

CREX CREX, Linnaeus, 1758. (fam. Rallidae), **kosac, prdovac** (alb. mbreti i shkurtës), ptica selica gnjezdarica NP Prokletije, veličine 27 cm. Odozgo je smeđe boje, s tamnim uzdužnim prugama, a na bokovima su rdastocrvene pruge. Kljun je kratak, oštar, žućkast, kao i noge. Naseljava polja i livade koje nisu previše vlažne. Česta je na livadama oko rijeke Ljuče. Hrani se sjemenkama, insektima, puževima. Polog gradi u plitkom udubljenju u visokoj gustoj travi i oblaže ga lišćem i stabljikama trave. Polaže 6-11 žutozelenih jaja s crvenkastosmeđim prugama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 87.

CUCULUS CANORUS Linnaeus, 1758. (fam. Cuculidae), **kukavica** (alb. qyqja), ptica veličine čavke, 35 cm dugačka. Mužjaci imaju plavosivu glavu i grlo, na trbuhu poprečne crno-bijele pruge i pjegav rep. Ženka je siva, rjeđe crvenkastosmeđa, na trbuhu s crnim poprečnim prugama. Naseljava otvorene šumovite prostore. Hrani se krupnim insektima i gusjenicama. Gnjezdarica selica je u NP Prokletije. Polaže 10-12 jaja, na kojima leže ptice čije je polog. Njene populacije su malobrojne, a naseljava listopadne šume i šumarke oko naselja. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 29. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 158.

Cuculus canorus (foto: Mihailo Jovičević)

Delichon urbicum (foto: Almir Hukić)

DELICHON URBICUM Linnaeus, 1758. (fam. Hirundinidae), **gradska lasta** (dallëndyshja kërbishtbardhë), ptica selica gnjezdarica, 13 cm dugačka, sa rasponom krila 26-29 cm. Glava, leđa, rep i krila su joj plavocrveni, a trbuh i trtica bijeli. Njene kratke noge imaju bijelo papperasto perje. Oči su joj smeđe, kljun crn i mali, a prsti i izloženi djelovi nogu ružičasti. Živi na otvorenim terenima sa svijetlim šumarcima. Hrani se insektima koje hvata u letu. Ispod korovova staja i drugih zgrada gradi poluloptasti, zatvoren polog s okruglim otvorom, od ilovače i djelova stabljika trava i oblaže dlakom i perjem. Polaže 4-5 bijelih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 211.

DENDROCOPOS LEUCOTOS Bechstein, 1802. (fam. Picidae), **planinski djetlić** (alb. qukapiku larosh shpinëbardhë), ptica stanarica NP Prokletije, 25 cm dugačka. Stražnji dio leđa mu je bijele boje, ramena crna, podbradak crvenkast, bokovi crni, s uzdužnim prugama. Živi u

listopadnim šumama s visokim starim stablima. Hrani se insektima, gusjenicama, mravima. Rupu za polog kopa vrlo visoko u starim stablima. Polaže 3-8 bijelih sjajnih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 173. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33.

Dendrocopos leucotos (foto: Vladan Vučković)

DENDROCOPOS MAJOR Linnaeus, 1758. (fam. Picidae), **veliki detlić** (alb. qukapiku larosh kurrizbardhë), ptica dužine oko 23 cm, prepoznatljiva po crnom tjemenu i velikoj bije-

loj mrlji na ramenima. Mužjak ima na zadnjoj strani glave crvenu pjegu. Naseljava sve tipove šumskih ekosistema. U četinarskim šumama NP Prokletije njegove populacije su brojne. Hrani se insektima koji žive pod korom i njihovim larvama, gusjenicama, plodovima, sjemenkama četinarara. Gnjezdarica stanarica je u Nacionalnom parku. Rupu za polog kopa u stablima drveća. Polaze 3-8 bijelih, sjajnih jaja. Vrsta je zaštićena nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 172.

Dendrocopos major (foto: Ondrej Vizi)

DENDROCOPOS SYRIACUS Linnaeus, 1758. (fam. Picidae), **seoski detlić** (alb. kukapiku i zakonshëm larosh), ptica veličine do 25 cm, sa dominantnim crnim i bijelim perjem. Potiljak i podrepak su jarkocrveni. Živi u svijetlim šumama, voćnjacima i naseljima. Hrani se insektima koji žive ispod kore i na kori drveća. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Najčešće naseljava antropogene ekosisteme. Njegove populacije su male brojnosti. Polog gradi u duplji stabla koju sam iskopa. Polaze 5-7 jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 173.

Dendrocopos syriacus (foto: VladanVučković)

DRYOCOPUS MARTIUS Linnaeus, 1758. (fam. Picidae), **crna žuna** (alb. kukapiku i zi), ptica dužinu do 46 cm. Mužjacima je glava do zatiljka crvena, ženjkama je samo zadnji dio glave crven, a ostali dio tijela u oba pola je crn. Živi u šumama. Hrani se insektima koji žive pod korom drveća i njihovim larvama, mravima. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Naseljava listopadne i četinarske šume. U četinarskim šumama njena brojnost je veća. U starom

drveću kopa rupu u kojoj gradi polog. Polaže 4-6 bijelih, sjajnih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 171.

Dryocopus martius (foto: Slaviša Tomanović)

Emberiza cia (foto: Slaviša Tomanović)

EMBERIZA CIA Linnaeus, 1766. (fam. Emberizidae), **planinska strnadica** (alb. cerla e malit), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, 16 cm dugačka. U mužjaka su tjeme i lice sivi, s upadljivim crnim crtama, grlo i grudi su pepeljastosivi, trbuh je smeđ. Ženka je zagasitija, više smeđa. Živi na stjenovitom tlu, sa svijetlim šumarcima. Na tlu, u pokotinama stijena pod grmljem, gradi polog od korjenčića i mahovine, a oblaže ga travom i dlakama. Polaže 4-5 sivobijelih jaja s tamnim tačkama i prugama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 229.

Emberiza cirrus (foto: Andrej Vizi)

EMBERIZA CIRLUS Linnaeus, 1766. (fam. Emberizidae), **crnogrla strnadica** (alb. cerla gushëgjelbër), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, veličine 17 cm. Kod mužjaka je glava maslinastožuta s tamnim tjemenom, na licu su upadljive žute i crne šare, grlo je crno, prsa žuta, s maslinastozelenom poprečnom prugom. Ženka je zagasitije boje, s istaknutim prugama. Živi na livadaama, pašnjacima, obradivim površinama brežuljkastih terena. Hrani se bobicama, sjemenkama, insektima i njihovim larvama. Na tlu gradi polog od trave i mahovina, oblaže ga dlakom i perjem. Polaže 3-5 sivobijelih jaja s tamnim mrljama i šarama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 230.

Emberiza citrinella (foto: Ondrej Vizi)

EMBERIZA CITRINELLA Linnaeus, 1758. (fam. Embrezidae), **žuta strnadica** (alb. cërla verdhashe), ptica gnjezdarica stanarica NP Prokletije, dužine 17 cm. Glava i zatiljak mužjaka su žuti, s crnom šarom, a trbuh je boje limuna. Perje ženke je manje žuto, s tamnijim prugama. Živi na otvorenim prostorima, s rijetkim dječcem i žbunjem. Hrani se bobicama, insektima, gusjenicama leptira. Polog gradi blizu tla u žbunju. Polaže 1-6 bjelkastih jaja sa sivim pje-gama. U NP Proletije njene se populacije javlja-ju u zoni listopadnih i četinarskih šuma. U pojasu listopadnih šuma je brojnija. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 229.

EMBERIZA HORTULANA Linnaeus, 1758. (fam. Emerizidae), **vrtna strnadica** (alb. cerla e kopshtit), ptica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. U mužjaka su grlo, zausna pruga i obrub oka žučkasti, glava i grudi su maslinastozeleni, a trbuh boje cimeta. Ženka je svjetlija. Živi na otvorenim terenima s grmljem i skupinama drveća, uz rubove šuma. Hrani se bobicama, sjemenkama i insektima. Polog gradi na tlu ili na grmlju do 1 m iznad tla. Polaže 4-6 crvenkastosivih do bijelosivih jaja s tamnim tačkama i šarama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 230.

Emberiza hortulana (Fauna Evrope, 1979)

EMBERIZA MELANOCEPHALA Linnaeus, 1758. (fam. Emerizidae), **crnoglava strnadica** (alb. cerla kokëzezë), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Mužjaci imaju crnu glavu, crvenosmeđa leđa, a grlo i stomak su žuti. U ženke je trbuh žučkastosive boje, bez pruga. Živi na brežuljkastim terenima s grmljem i obradivim površinama. Hrani se sjemenkama i insektima. Polog gradi na tlu pod grmljem. Polaze 4-5 jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 227.

Emberiza melanocephala (foto: Slaviša Tomanović)

Eremophila alpestris (foto: Rifat Muković)

EREMOPHILA ALPESTRIS Linnaeus, 1758. (fam. Alaudidae), **planinska ševa** (alb. Lauresha me brirë), ptica stanarica u NP Prokletije, prepoznatljiva po dva čuperka sa strane na glavi, crnom licu i crnoj pjegi na prsima. Dugačka je 17 cm. Naseljava planinske livade. Hrani se insektima, sjemenkama i klijancima biljaka. Polog gradi na tlu. Polaze 2-5 bilijedih, ponekad s tamnim prugama, jaja.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 34. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, str. 204.

ERITHACUS RUBECULA Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **crvendać** (alb. gushëkuqi), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije, prepoznatljiva po narandžastoj boji prednjeg dijela glave i grudi. Veličine je 14 cm. Leđna strana tijela je braon, a stomak bijele boje. Živi u šumama. Hrani se tvrdokrilcima, paucima, crvo-

likim životinjama, sitnim puževima, bobicama i sjemenkama. Polog gradi na zemlji. Polaze 3-9 žućkastih jaja s crvenobraon pjegama. U četinarskim šumama NP Prokletije njegove populacije su brojne, a u antropogenim ekosistemima malobrojne. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 37. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 196.

Erithacus rubecula (foto: Mihailo Jovičević)

FALCO PEREGRINUS Tunstall, 1771. (fam. Falconidae), **sivi soko** (alb. krahëthati), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, najbrža ptica. Odrasle jedinke su sive, imaju izrazitu crnu zausnu prugu, odozdo su svijetle boje s poprečnim prugama, grudi su im bjelkaste. Mladi su smeđasti. Živi u stjenovitim šumama brdskog i gorskog pojasa. Dužina tijela je 38-48 cm, raspon krila 95 cm. Hrani se krupnim insektima, pticama, najčešće golubovima, vrapcima i patkama i drugim životinjama. Ptice hvata u letu. Obrušava se brzinom od 380 km/h. Polog gradi na nepristupačnim izbočinama stijena. Najčešće koristi napištena gnijezda drugih ptica. Polaze

3-4 blijedožuta jaja s tamnim mrljama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981. str. 146.

Falco peregrinus (foto: Bratislav Grubač)

FALCO SUBBUTEO Linnaeus, 1758. (fam. Falconidae), **soko lastavičar** (alb. skifteri i drurëve), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije. Dužina tijela je 30-36 cm, a raspon krila oko 80 cm. Glava je crna, s bijelim licem. Odozgo je sivocrn, a odozdo je svijetao s tamnim uzdužnim prugama. Podrepak i „gaće“ su rdastocrveni. Naseljava antropogene predjele. Hrani se krupnim insektima, slijepim miševima i pticama. Koristi napuštene pologe vrana. Polaže 2-4 smeđe pjegava jaja. Gleda se u pojasu listopadnih šuma. Njegova brojnost je mala. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 146.

Falco subbuteo (foto: Vukas Vučković)

FALCO TINNUNCULUS Linnaeus, 1758. (fam. Falconidae), **vetruška** (alb. skifteri), ptica grabljivica iz dužine 34 cm i raspona krila 70 cm. Odozgo je svijetlokestenjasta, mužjak s crnim pjegama, a ženka s crnim prugama. Glava i rep su sivoplavi. Na kraju repa je široka crna pruga. Naseljava otvorene terene i rubove šuma. Hrani se insektima, vodozemcima, gmizavcima, miševima, rjeđe pticama. Gnjezdarica je u NP Prokletije. Koristi napuštene ploge vrana i golubova. Polaže 3-6 jaja s tamnim mrljama. Strijeće se od brdskog do subalpijskog pojasa. Male je brojnosti. Zaštićen je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 145.

Falco tinnunculus (foto: Ondrej Vizi)

FICEDULA ALBICOLLIS Temminck, 1815. (fam. Muscicapidae), **bjelovrata muharica** (Mizëkapësi qafëbardhë), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, veličine 13 cm, prepoznatljiva po bijeloj ogrlici oko vrata i bijeloj trtici. Gornja strana tijela je crna sa bijelim pjegama na krilima, a donja bijela. Ljeti se hrani insektima, a zimi bobicama. Polog gradi u dupljama drveća. Polaze 2-6 sjajnih, plavkastozelenih jaja. Naseljava listopadne šume. Malobrojna je. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Ficedula albicollis (foto: Rifat Muković)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 40. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 188.

Ficedula parva (foto: Rifat Muković)

FICEDULA PARVA Bechstein, 1792. (fam. Muscicapidae), **bjelovrata muharica** (alb. mizëkapësi gushëkuq), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 12 cm dugačka. Odozdo je bijele boje, u mužjaka je grlo narandžsto crveno, lice je sivo, a na repu su sa strane bijele mrlje. Živi u lišćarskim i miješanim šumama, na proplancima. Hrani se insektima i bobicama. Polog gradi u pukotinama i na rašljama drveća, od slamki i mahovina, a oblaže ga dlakom. Polaze 5-7 žućkastih do zelenkastobijelih jaja s crvenosmeđim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 40. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 187.

Fringilla coelebs (foto: Ondrej Vizi)

FRINGILLA COELEBS Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **zeba** (alb. avdosa), ptica selica gnjezdarica zimovalica u Nacionalnom parku, prepoznatljiva po dvije bijele pruge na krilima. Dužina tijela je do 15 cm. U mužjaka je tjeme sivo, lice crvenkasto, leđa braon, trbuh crvenkastosmeđ. Leđa ženke su braonkastozielena, a trbuh je svijetlobaron. Hrani se insektima i sjemenkama. Polog gradi na drveću. Polaže 4-6 jaja braonkaste do zelenkaste ili plavkastie boje. U NP Prokletije naseljava različite tipove šumskih ekosistema, od brdskog do subalpijskog pojasa. Veoma je brojna. Vrsta je zaštićena prama nacionalnom međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 226.

FULICA ATRA Linnaeus, 1758, (fam. Rallidae), **baljoška** (alb. bajza), ptica iz gnjezdarica zimovalica prolaznica na Plavskom jezeru, veličine je oko 38 cm, a raspon krila je 19,5-23 cm. Na čelu je bijela kožasta ploča. Kljun je bijele boje. Noge su zelene, dugačke, sa kožnim proširenjima oko prstiju za plivanje. Perje je crno. Naseljava jezera i bare okružene trskom. Hrani se vodenim biljkama, insektima, mekušcima i mladim ribama. Polog gradi u obliku ostrvca od trske i trave. Polaže do 4-10 žutozelenih jaja s tamnim mrljama. Njena populacija je velike brojnosti.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 22. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 88.

Fulica atra (foto: Ondrej Vizi)

GALERIDA CRISTATA Linnaeus, 1758. (fam. Alaudidae), **ćubasta ševa** (alb. dervishi), ptica veličine tijela 17 cm. Na glavi ima izraženu ćubu, rep je kratak, žutosmđih rubova. Naseljava ruderalna staništa. Trči po tlu tražeći hranu. Hrani se insektima, paucima, sjemenkama. Gnijezdo gradi na zemlji. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Polaže 3-6 žućkastobijelih jaja sa smeđim pjegama. Naseljava antropogene ekosisteme podnožjem planina. Njene populacije su malobrojne. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 34. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 203.

Galerida cristata (foto: Ondrej Vizi)

GALLINULA CHLOROPUS Linnaeus, 1758. (fam. Rallidae), **barska kokica** (alb. pula e ujit), ptica gnjezdarica na Plavskom jezeru, veličine do 33 cm. Kljun joj je crven, noge zelene, s crvenom podvezicom. Naseljava bare, kanale i druge vodene biotope okružene trskom i drugim visokim emerznim biljkama. Pri plivanju klima glavom i njiše repom. Hrani se vodenim biljkama, mekušcima, vodenim insektima, ribljom mlađu. Polog gradi na obali u zaklonu grmlja.

Polaže 6-10 blijedožutih jaja s tamnim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 22. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 87.

Gallinula chloropus (foto: Andrej Vizi)

GARRULUS GLANDARIUS Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **sojka** (alb. grifsha), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, veličine 34 cm. Perje je na tjemenu uzdignuto, s crno-bijelim prugama, na krilima je bijela pruga, pokrovna krilna pera su plava. Odozgo je crvenkastosneđa, trtica je bijela. Hrani se sjemenkama, plodovima, gusjenicima. Polog gradi na drveću. Polaže 5-6 prljavozelenih jaja sa tamnim šarama i sivosmeđim tačkama i pjegama. Na području Nacionalnog parka masovna je u listopadnim šumama, brojna u četinarskim, a malobrojne u antropogenim ekosistemima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str.4 2. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 214.

Garrulus glandarius (foto: Mihailo Jovičević)

GYPVS FULVUS Hablizi, 1783. (fam. Accipitridae), **bjeloglavi sup** (alb. shkaba), ptica grabljivica iz grupe lešinara. Dužina tijela je preko 1 m, a raspon krila preko 2,5 m. Pretežno je braon boje. Glava i vrat su bijele boje, bez perja. Rep je kratak, gotovo ravan. Živi na planinskim prostormama s klisurama i kanjonima, s oskudnom vegetacijom. Polog gradi na liticama ili u pukotinama stijena. Polaže jedno prljovbijelo jaje s crvekastosmeđim pjegama. Rijetko se može vidjeti u visokoplaninskim djelovima NP Prokletije. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 142. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 18.

Gyps fulvus (foto: Bratislav Grubač)

HIRUNDO DAURICA Linnaeus, 1769. (fam. Hirundinidae), **daurska lasta** (alb. dallëndyshja kërbishtkuqe), ptica selica, gnjezdarica u NP Prokletije, 18 cm dugačka. Trtica je crvenožuta, trbuh je blijedocrven, s uzdužnim pjegicama, rep i pokrovna pera repa su crne boje. Nseljava stjenovita staništa i seoska naselja. Hrani se insektima koje hvata u letu. U pukotinama stijena, pećinama, pod krovovima, gradi polog od ilovače u obliku ćupa, s cjevastim ulazom dužine prsta. Polaže 5-6 jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 210.

Hirundo daurica (foto: Mihailo Jovičević)

HIRUNDO RUSTICA Linnaeus, 1758. (fam. Hirundinidae), **seoska lasta** (alb. dallëndyshja bishtgërshër), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, dužine tijela do 19 cm. Odozgo je metalnotamnoplave boje, a trbuh bjličast. Čelo i grlo su smeđecrveni, na voljci je tamnoplava pruga. Rep je dug i jako rašljast, s dugim rubnim perima i bijelim mrljama. Živi na otvorenim terenima oko naselja. Hrani se insektima koje lovi u letu. Polog je u obliku otvorene posude, gradi ga od blata, na zgradama u uglovima zidova i tavanice. Ženka polaže 4-5 jaja. U području sela u kontaktnoj zoni Nacionalnog parka je brojnija od gradske laste. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 211.

Hirundo rustica (foto: Mihailo Jovičević)

JYNX TORQUILA Linnaeus, 1758. (fam. Piciidae), **zmijoglavka** (alb. qafëdredhësi, ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Boje je kore, sa sivim, smeđim i crvenkastim prugama i tačkama. Ima 14 vratnih pršljenova, pa joj je vrat veoma pokretan. U blizini neprijatelja zavrće glavu, po čemu je dobila ime. Živi u miješanim šumama i vrtovima. Hrani se maravima i njihovim larvama i drugim insektima. Polog gradi u dupljama i rubovima zidova. Polaže 6-10 bijelih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 170.

Jynx torquilla (foto: Rifat Muković)

LANIUS COLLURIO Linnaeus, 1758. (fam. Laniidae), **rusi svračak** (alb. larashi kurrizkuq), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, veličine do 17 cm. U mužjaka leđa su crvenkastobraon, tjeme, zatiljak i trtica sivi, a preko oka je crna pruga. Ženka je odozgo braon boje, odozdo smeđastosiva, s poprečnim polumjesečastim prugama. Hrani se insektima, žabama, miševima, pticima. Polog gradi u gmlju. Polaže 3-8 zelenkastih do žućkastobijelih jaja s vijencem rđastih pjega. Malobrojna je u Nacionalnom parku. Naseljava visokoplaninske rudine i antropogene ekosisteme. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 201.

Lanius collurio (foto: Bratislav Grubač)

LANIUS MINOR Gmelin, 1788. (fam. Laniidae), **crnoglavi svračak** (alb. larushi i vogël), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 20 cm dugačka. Leđa i glava su mu sivi, čelo crno, krila crna s bijelom rubnom mrljom, grudi i bokovu crvenkasti. Nema svijetle nadočne pruge. Naseljava otvorena staništa s grmljem i pojedinačnim stablima, rubove puteva. Hrani se insektima i sitnim kičmenjacima. Plijez odmah pojede, a ponekad ga nabode na trnje. Polog od suvih grančica, zelenih listića, vlakanca korijena, obloženo perjem i dlakom, gradi na gmlju i drveću. Polaže 4-5 svijetlozelenih do žućkastih jaja sa sivim i smeđim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 201.

Lanius minor (foto: Slaviša Tomanović)

LANIUS SENATOR Linaeus, 1758. (fam. Lanidae), **crvenoglavi svračak** (alb. larashi kokëkuq), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Tjeme i zatiljak su mu kestenjastosmeđi, a ramena, trtica, grlo i trbuh bijeli. Naseljava otvorena staništa sa grmljem, rubove šuma, vrtove. Hrani se insektima i sitnim kičmenjacima. Polog od suvih grančica, zelenih biljaka i stabljika trava, komadića perja, obloženo dlakama, gradi na drveću. Polaže 5-6 zelenkastih do žutobijelih jaja sa sivim i smeđim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lanius senator (foto: Slaviša Tomanović)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 213.

Loxia curvirostra (foto: Rifat Muković)

LOXIA CURVIROSTRA Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **krstokljun** (alb. sqepkryqi), ptica selica zimovalica gnjezdarica u NP Prokletije, prepoznatljiva po ukrštenom kljunu. Veličine je do 17 cm. Mužjak je narandžaste do crvene boje, a ženka žučkastozelenkaste. Hrani se sjemenkama četinarina i pupoljcima. Gnijezdo gradi pri vrhu četinarskog drveća. Polaže 2-5 zelenkastih jaja s ljubičastosivim i crvenosmeđim mrljama i šarama. Njegove populacije su malobrojne u četinarskim šumama NP Prokletije. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 221.

Lullula arborea (foto: Rifat Muković)

LULLULA ARBOREA Linnaeus, 1758. (fam. Alaudidae), **šumska ševa** (alb. drenja), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije. Tijelo je zdepasto, pretežno braon boje s tamnim prugama, do 15 cm dugačko. Iznad oka je svijetla pruga. Na rubu krila je crno-bijela pjega. Rep je kratak. Hrani se sjemenkama i insektima. Polog gradi na zemlji. Polaže 2-6 sjajnih bjelkastih jaja sa smeđim pjegama. Naseljava listopadne šume, četinarske šume i visokoplaninske ekosisteme. Njene populacije su najbrojnije u visokoplaninskom području. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 34. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 202.

LUSCINIA MEGARHYNCHOS Brehm, C.L. 1831. (fam. Turdidae), **mali slavuj** (alb. bilbili), ptica, selica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Oči su mu krupne, leđa, grudi i rep kestenjastosmeđi, grlo bijelo do sivobijelo, a odozdo je bijelosmeđe boje. Živi u svijetlim ličarskim i miješanim šumama, otvorenim staništima sa gmljem i niskim drvećem. Hrani se crvolikim životinjama, paucima, insektima i puževima. Polog gradi u grmlju, do zemlje, od

mahovine, slamki i korijenčica, a oblaže ga dlakom. Polaže 3-6 maslinastozelenih do maslinastosmeđih jaja, rjeđe s tamnim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 196.

Luscinia megarhynchos (foto: Slaviša Tomanović)

MEROPS APIASTER Linnaeus 1758. (fam. Meropidae), **pčelarica** (alb. babilja), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, duga 28 cm. Odozgo je kestenjastosmeđa, letna pera i rep su plavozeleni, a grlo je sjajnožuto. Srednja repna pera su produžena kao rašlje. Naseljava otvorene predjele s rijekama i rijetkim drvećem. Hrani se pčelama, osama, bumbarima i drugim krupnim insektima. Dnevno pojede do 250 pčela. Na strmim terenima kopa tunel, na kraju ga proširuje i gradi polog. Polaže 2-4 bijelih jaja. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 32. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 168.

Merops apiaster (foto: Ondrej Vizi)

MILIARIA CALANDRA Linnaeus, 1758. (fam. Emberizidae), **velika strnadica** (čerla e zakonshme, ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Ima kratak i u osnovi širok kljuin. Lice i tjeme su joj žučkasti i fino prugasti. Tijelo je odozgo svijetlobraon, s tamnijim uzdužnim prugama. Trbuh je svjetliji, prugast. Na krilima i repu nema bijelih pera. Naseljava otvorena, suva staništa. Hrani se sjemenkam, insektima, paucima. Polog gradi na tlu u žbunju. Polaže 4-5 jaja boje mesa, s crvenkastosivim i braon mrljama i šarama. Brojna je u antropogenim ekosistemima. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 45. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 229.

Miliaria calandra (foto: Slaviša Tomanović)

MONTICOLA SAXATILIS Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **drozd kamenjar** (alb. tusha e gurit), ptica selica veličina tijela je oko 19 cm. Mužjak u svadbenom ruhu ima plavu glavu, bijele grudi i trticu, narandžastocrveni rep. Grudi ženke su prugaste. Hrani se insektima. Polog gradi u grmlju i između kamenja. Polaže 4-5 sivkastoplavih jaja, koja su ponekad s rdastocrvenim pjegama. U NP Prokletije naseljava visokoplaninske kamenjare, rudine i vrištine. Njene populacije su male brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 37. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 194.

Monticola saxatilis (foto: Mihailo Jovičević)

MONTIFRINGILLA NIVALIS Linnaeus, 1758. (fam. Ploceidae), **sniježna zeba** (alb. zboraksi me borë), ptica stanarica gnjezdarica. Dužina tijela je 18 cm. U mužjaka lice i podbradak su crni, leđa braon, a trbuh bjelkast. Ženka je tamnije boje. Hrani se sjemenkama, pupoljcima biljaka i insektima. Polog gradi na zemlji između kamenja. Polaže 4-7 bijelih jaja. U NP Prokletije naseljava planinske grebene i vrhove iznad gornje granice visoke šume. Malobrojna je. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 220.

Montifringilla nivalis (Fauna Evrope 1979)

Motacilla alba (foto: Andrej Vizi)

MOTACILLA ALBA Linnaeus, 1758. (fam. Motacillidae), **bijela pastirica** (alb. bisht-lëkundësi i bardhë), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Veličine je 18 cm. Glava, zatiljak, grlo i dio grudi su crne boje, leđna strana tijela je siva, čelo, lice i trbuh su bijeli. Naseljava otvorena staništa, rubove šuma, okolinu naselja. Njene populacije su male brojnosti. Hrani se crvolikim životinjama i puževima. Polog gradi na granama, u šiblju, pod krovovima kuća. Polaže 4-8 bijelih jaja s tačkama i prugama. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 220.

MOTACILLA CINEREA Tunstall, 1771. (fam. Motacillidae), *potočna pastirica* (bishtlëkundësi i malit), ptica prepoznatljiva po dugom, crnom, karakterističnih bjelih rubova repu, koji pokreće gore-dolje. Veličina tijela je 18 cm. Odozgo je siva, a odozdo žuta. Grlo mužjaka je ljeti crno, a zimi bijelo kao u ženke. Hrani se insektima. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Česta je uz obale rijeka i potoka antropogenog područja. Polog gradi pod korijenjem drveća, u rupama u zemlji, na mostovima. Polaže 3-7 blijedožutih jaja sa braon tačkama, pjegama i šarama. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 200.

Motacilla cinerea (foto: Ondrej Vizi)

MOTACILLA FLAVA Linnaeus, 1758. (fam. Motacillidae), **žuta pliska** (alb. bishtlëkundësi i verdhë), ptica gnjezdarica selica, moguća zimovalica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Ima crnu glavu, odozgo je maslinastozelena, odozdo je žuta, nema očnu prugu. Živi na nizinskim vlažnim livadama i pašnjacima. Zadržava se blizu stada domaćih životinja. Hrani se insektima i sitnim crvolikim životinjama. U jamama gradi polog od mahovina i slamki i oblaže ga dlakom i travom. Polaže 4-6 blijedožutih do zelenožutih jaja, s tamnim pjegama i tačkama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, str. 201.

Motacilla flava (Mihailo Jovičević)

MUSICICAPA STRIATA Pallas, 1764. (fam. Muscicapidae), **siva muharica** (alb. mizëkapësi i përhimtë), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, prepoznatljiva po uspravnom držanju tijela na isturenim granama. Veličine je 14 cm. Gornji dio tijela je sivobraon boje, a grudi i stomak bijele sa slabo izraženim uzdužnim prugama. Hrani se insektima, rjeđe bobicama. Polog gradi na granama ili u šupljinama stabla. Polaže 3-7 žućkastih ili plavkastih jaja s rđastocrvenim pjegama. Naseljava šumske ekosisteme od brdskog do subalpijskog pojasa NP Prokletije. Njene populacije su brojne. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 40. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 187.

Musicicapa striata (foto: Slaviša Tomanović)

NUCIFRAGA CARYOCATACTES Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **lješnjikara** (alb. boçethyesi), ptica gnjezdarica stanarica NP Prokletije. Tijelo je do 32 cm dužine, tamnobraon, s bijelim pjegama, kao da je posuto kapljicama. Krila i rep su crnobraon boje. Na kraju repa je široka bijela pruga. Naseljava šume, pretežno četinarske. Hrani se sjemenkama, žirom, lješnicima, insektima, glistama. Polog gradi na drveću, uz samo deblo. Polaže 2-5 svijetlozelelih jaja sa smeđastim i sivim pjegama. Njene populacije su brojne u šumama Nacionalnog parka. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 201.

Nucifraga caryocatactes (foto: Rifko Muković)

OENANTHE OENANTHE Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **planinska bjelka** (alb. bishtbardha e gurit), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije. Dužina tijela je oko 15 cm. Gornji dio glave i leđa mužjaka ljeti su sivi, a zimi smeđe-sivi. Lice je crno, a trtica bijela. Prilikom trčanja klanja se i širi rep. Hrani se crvolikim životinjama, insektima, paucima, puževima, bobicama. Polog gradi u pukotinama stijena. Polaze 4-6 bijeloplavih jaja, koja su ponekad sa crvenosmeđim tačkama. U visokoplaninskom području NP Prokletije je brojna. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 37. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 192.

Oenanthe oenanthe (foto: Mihailo Jovičević)

Oriolus oriolus (foto: Slaviša Tomanović)

ORIOIUS ORIOIUS Linnaeus, 1758. (fam. Oriolidae), **vuga** (alb. bengu), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 24 cm dugačka. Mužjak ima sjajno, žuto perje, crni rep i krila, a ženka je žučkastozelena, tamnijih krila i repa, odozdo sivobijele boje s tamnim prugama. Naseljava lišćarske šume i vrtove. Hrani se insektima, bobicama, trešnjama, kruškama. Polog od slamki i vlakana, obloženo mahovinama, travom, vlakancima i perjem, gradi u rašljama vodoravnih grana. Polaze 3-4 bijelih jaja crvenkastog sjaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 218.

Otus scops (foto: Ondrej Vizi)

OTUS SCOPS Linnaeus, 1758. (fam. Strigidae), **ćuk** (alb. gjoni), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, dugačka 19-21 cm, sa rasponom krila 47-54 cm. Perje je sivosmeđe, prošarano poput kore drveća u čijim se dupljama gnijezdi. Ima dva izdignuta čuperka na glavi, koja podsjećaju na uši. Kljun je kukast. Oči su velike i posebne građe, pa dobro vidi noću. Živi u šumarcima, a hrani se krupnim insektima, gušterima, sitnim pticama i sisarima. Polog gradi u dupljama drveća i pećinama. Polaže 4-5 bijelih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 30. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 162.

PARUS MAJOR Linnaeus, 1758. (fam. Paridae), **velika sjenica** (alb. trishtili i madh), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Veličine je 14 cm. Glava i vrat su crne boje, lice je bijelo, a trbuh žut, s dugom crnom prugom na sredini. Živi u šumama, parkovima, vrtovima. Hrani se insektima, larvama insekata, paucima, sjemenkama, bobicama, pupoljcima. Polog gradi u dupljama, pukotinama zidova, starim ptičjim gnijezdima. Polaže 6-15 bijelih, crvenkasto pjegavih jaja. Brojna je u listopadnim i četinarskim šumama, a manje brojnosti u antropogenim područjima Nacionalnog parka. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 41. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 206.

Parus major (foto: Mihailo Jovičević)

PASSER DOMESTICUS Linnaeus, 1758. (fam. Ploceidae), **obični vrabac** (alb. harabeli shtëpiak), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije. Veličine je oko 15 cm. U mužjaka je tjeme sivo a grlo crno, a u ženke tjeme je braon boje a grlo prljavosivo. Po zemlji skače raširenih nogu. Hrani se insektima, sjemenkama, otpacima, pupoljcima. Polog gradi ispod krovova. Polaze 4-8 jaja, bijele, svijetlozelene, svijetloplave, svijetlosive ili svijetlobraon boje, s tamnim pjegama. Brojna je vrsta u naseljima plavsko-gusinjskog kraja. Zaštićen je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 218.

Passer montanus (foto: Ondrej Vizi)

PASSER MONTANUS Linnaeus 1758. (fam. Ploceidae), **poljski vrabac** (alb. harabeli i malit), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Manji je od domaćeg vrapca. Dužine je do 14 cm. Lice je bijelo, s crnom mrljom, a pjega na grlu je mala. Mužjaci i ženke se ne razlikuju po boji, obliku i veličini. Hrani se sjemenkama, pupoljcima, insektima, otpacima. Polog gradi u dupljama. Polaze 3-8 jaja, s gustim sivobraon pjegama. U Plavsko-gusinjskom kraju naseljava okolinu naselja. Njegove populacije su male brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 219.

Passer domesticus (foto: Andrej Vizi)

PERDIX PERDIX Linnaeus, 1758. (fam. Phasianidae), **poljska jarebica** (alb. thëllëza e fushës), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, dugačka 30 cm. Glava joj je svijetlorđasta, na bokovima ima smeđe pruge, rep joj je kratak, crvenkastosmeđ. Trbuh mužjaka ima tamnosmeđu pjegu u vidu potkovice, u ženka se ona samo naslućuje. Živi na livadama i drugim otvorenim staništima. Hrani se sjemenkama, pupoljcima, klicama, a ljeti i insektima. Polog gradi od trave i perja u udubljenjima tla. Polaže 10-12 okruglih, svijetlo maslinastosmeđih do sivozelenih jaja.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 82.

Perdix perdix (foto: Rifat Muković)

PERNIS APIVORUS Linnaeus, 1758. (fam. Accipitridae), **osičar** (alb. huta grenxa – ngrëhëse), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, prepoznatljive siluete u letu zbog male glave, dugog vrata i dugog repa. Dužina tijela je 51-58 cm, a raspon krila do 1,5 m. Glava mužjaka je pepeljastosiva, a kod ženke braon. Trbušna strana je bjelkasta, s tamnim pjegama. Hrani se osama, pčelama i drugim insektima, povremeno i sitnim kičmenjacima. Polog gradi visoko na drveću. Polaže 2 okrugla žućkastobijela jaja sa

smeđim pjegama. Naseljava listopadne šume. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 17. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 136.

Pernis apivorus (foto: Rifat Muković)

PHOENICURUS OCHRUROS Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **planinska crvenrepka** (alb. bishtkuqi zashkan), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije. Dužina tijela je 14 cm. Mužjak je crn, ima crvenkast rep i bijelo polje na krilima, a ženka sivakstobraon boje. Kada stoji često treperi repom. Hrani se insektima, paucima i povremeno bobicama. Polog gradi u rupama na kućama ili stijenama. Polaže 5-6 bijelih do svijetloplavih jaja. Njene populacije su male brojnosti u Nacionalnom parku, a rasprostranjene su od brdskog do visokoplaninskog područja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 37. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 195.

Phoenicurus ochruros (foto: Andrej Vizi)

PHOENICURUS PHOENICURUS Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **šumska crvenrepka** (alb. bishtkuqi i mureve), ptica selica gnjezdaričica u NP Prokletije. Dužina tijela je 14 cm. Mužjak ima sivu glavu, bijelo čelo, crno grlo, siva leđa, crvenkaste bokove, narandžast rep. Ženka je sive do braon boje, sa narandžastim repom. Hrani se insektima i bobicama. Polog gradi na kućama i u rupama na tlu. Polaže 4-10 zelenkastoplavih jaja, rijetko sa crvenkastim pjegama. Njene populacije su male brojnosti, a rasprostranjene su u okolini naselja i u listopadnim šumama NP Prokletije. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 37. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 195.

Phoenicurus phoenicurus (foto: Ondrej Vizi)

PHYLLOSCOPUS COLLYBITA Vieillot, 1819. (fam. Sylviidae), **zvižak** (alb. fishkëlyesi i vogël), ptica selica gnjezdaričica zimovalica u NP Prokletije. Dužina tijela je 11 cm. Odozgo je sivobraon boje, a odozdo svijetla sa braonkastim ili žućkastim nijansama. Hrani se insektima, larvama insekata i bobicama. Polog gradi u blizini zemlje. Polaže 4-7 bijelih jaja s tamnim tačkama. Masovno se javlja u listopadnim, a nešto manje u četinarskim šumama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 186.

Phylloscopus collybita (Fauna Evrope, 1979)

PHYLLOSCOPUS SIBILATRIX Bechstein, 1793. (fam. Sylviidae), **šumski zviždak** (alb. Fishkëllyesi i madh), ptica selica zimovalica u NP Prokletije. Dužine je 12 cm. Iznad oka ima žućkastu prugu. Gornji djelovi tijela su zagasitozeleni, grlo i grudi žuti, a trbuh je bijele boje. Hrani se insektima i bobicama. Gnijezdo gradi u žbunju na tlu. Polaze 4-8 jaja sa sitnim braon pjegama i prugama. U NP Prokletije naseljava četinarske i listopadne šume. Njene populacije su nešto veće brojnosti u listopadnim šumama.

Phylloscopus sibilatrix (Fauna Evrope, 1979)

Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 185.

Pica pica (foto: Ondrej Vizi)

PICA PICA Linnaeus, 1758. (fam. Corvidae), **svraka** (alb. laraska), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Dugačka je 46 cm, a od te dužine polovina otpada na rep. Glava, rep i grudi su joj crni, a bokovi i trbuh bijeli. Perje ima zeleni odsjaj. Naseljava livade i pašnjake s grmljem i pojedinačnim drvećem, vrtove, okolinu naselja. Hrani se insektima, crvolikim životinjama, puževima, miševima, jajima, mladim pticama, sjemenkama i bobicama. Polog gradi na drveću, od grančica, treve i mahovina. Polaze 6-7 zelenkastobijelih do smeđastobijelih jaja s tamnim tačkama i pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 215.

PICOIDES TRIDACTYLUS Linnaeus, 1758. (fam. Picidae), **troprsti detlić** (alb. qukapiku me tre gishta), ptica stanarica u NP Prokletije, prepoznatljiva po tri prsta, od kojih su 2 okrenuta naprijed, a 1 unazad. Tijelo je dužine 23 cm. Perje je crno-bijelo. Nema crvenih pera. Mužjak ima žuto tjeme, a ženka srebrnastosivo. Leđa su bijela. Živi u četinarskim šumama, a hrani se insektima koji žive ispod kore drveća i njihovim larvama. Njegove populacije su male brojnosti. Polog gradi u šupljini iskopanoj u trulom četinarskom drveću. Polaže 4-5 bijelih jaja. Vrsta je zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 170.

Picoides tridactylus (foto: Vladan Vučković)

PICUS CANUS Gmellin, 1788. (fam. Picidae), **siva žuna** (alb. pikthi i përhimë), ptica stanarica u NP Prokletije. Dugačka je 25 cm, leđa i gornji dio krila su joj zeleni, glava i stomak sivi. Čelo mužjaka je do sredine glave crveno. Ženka nema crvenog perja. Zalisna pruga je uska. Naseljava različite šumske ekosisteme, pretežno svijetle šume. Hrani se sjemenkama, plodovima, mravima i njihovim larvama. Polog gradi u iskopanoj rupi u starom drveću. Polaže 5-10 bijelih, sjajnih jaja. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Njene populacije su male brojnosti. Zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 171.

Picus canus (foto: Rifat Muković)

Picus viridis (foto: Almir Hukić)

PICUS VIRIDIS Linnaeus, 1758. (fam. Picidae), **zelena žuna** (alb. pikthi e gjelbër), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije, duga 32 cm. Gornji dio glave do zatiljka je crven, zalisna pruga široka, crna, kod mužjaka u sredini crvena. Lice je svijetlo, leđa zelena, a trtica žućkasto-zelena. Naseljava miješane šume i vrtove. Hrani se mravima, larvama mrava i ostalim insektima, a ponekad bobicama i sjemenkama. U starim stablima kopa šupljinu za plog. Polaže 5-7 bijelih, sjajnih jaja. Mužjak i ženka sjede na jajima 15-17 dana, naizmjenično. Njene populacije su male brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 33. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 171.

PODICEPS CRISTATUS Linnaeus, 1758. (fam. Podicipedidae), **veliki ćubasti gnjurac** (alb. kredharaku i madh), ptica stanarica, prepoznatljiva po velikoj ćubi na glavi. Dužine je 48 cm. Ljeti ima okovratnik od narandžasto-crvenog perja. Vrat i grudi su bijele boje. Živi na jezerima sa bujnom obalnom vegetacijom. Hrani se ribom, insektima, larvama insekata, žabama, punoglavcima. Gnijezdi se na Plavskom jezeru. U pojasu trske gradi plog od vodenih biljaka. Polaže 3-6 plavkastobijelih, izduženih jaja. Malobrojan je na Plavskom jezeru. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 11. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 155.

Podiceps cristatus (foto: Andrej Vizi)

PODICEPS NIGRICOLLIS Brehm, 1831. (fam. Podicipedidae), **crnovrati gnjurac** (alb. kredharaku gushëzi), ptica stanarica gnjezdarica na Plavskom jezeru, prepoznatljiva po zlatnožutoj, maloj čubi na glavi. Dužine je 28-34 cm. Vrat je crne boje, a zimi sive. Gornja strana tijela je crna, trbušna bijela, a bokovi braon, s crnim pjegama. Hrani se insektima i njihovim larvama, rakovima, mekušcima, punoglavcima, žabama i ribljom mlađu. Malobrojna je. Od vodenih i močvarnih biljaka gradi plivajući polog. Polaže 3-6 plavkastobijelih jaja. Vrsta je zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 11. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 156.

Podiceps nigricollis (foto: Ondrej Vizi)

POECILALUGUBRIS Temminck, 1820. (fam. Paridae), **mrka sjenica** (alb. trishtili i zymtë), ptica gnjezdarica stanarica NP Prokletije, dugačka oko 14 cm. Glava je mutno smeđerna i nema bijele mrlje na zatiljku. Prepoznatljiva je po bijelom licu i crnom području ispod kljuna. Kljun je jak i njime obrađuju sjemenke, insekte i drugu hranu. Naseljava svijetle lišćarske šume i voćnjake. Vrlo je pokretna, brzo se penje po granju, čas glavom nagore, čas glavom nadole. Polog gradi od perja, dlake i biljnog materijala u dupljama i pukotinama stijena. Polaže 6-8 svijetloplavih jaja sa smeđim tačkama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 40. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 205.

Poecila lugubris (foto: Slaviša Tomanović)

Prunella collaris (foto: Mihailo Jovičević)

PRUNELLA COLLARIS Scopol, 1769. (fam. Prunellidae), **planinski popić** (alb. dredhuesi alpin), ptica dužine tijela do 16 cm. Glava i vrat su sivi, grlo je bjelkasto, s crnim pjegama, gornji dijelovi tijela su braon s crnim prugama, a bokovi riđe boje. Hrani se insektima i sjemenkama. Polog gradi na zemlji. Polaže 3-7 plavozelenih jaja. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica, a naseljava visokoplaninsko područje. Njene populacije su osrednje brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 36. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 198.

PRUNELLA MODULARIS Linnaeus, 1758. (fam. Prunellidae), **obični popić** (alb. dredhuesi gushëpërhimtë), ptica dužine 15 cm. Glava i grudi su sivoplavi, oči crvene, a odozgo je crvenkastobraon boje sa crnim prugama. Naseljava šumske ekosisteme. Hrani se insektima i sjemenkama. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica. Polog gradi u grmlju, na suvom granju i mahovini. Polaže 3-7 plavozelenih jaja. U visokoplaninskom području Prokletija je brojna. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 36. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 198.

Prunella modularis (foto: Slaviša Tomanović)

PYRRHOCORAX GRACULUS Linnaeus, 1766. (fam. Corvidae), **žutokljuna galica** (alb. stërqoka), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, dužine tijela 38 cm. Kljun je žut, noge crvenkaste, a perje crno. Hrani se insektima, a zimi sjemenkama i plodovima. Polog gradi u pukotinama stijena, rjeđe na drveću. Polaže 3-7 zelenkastoplavih jaja s tamnim pjegama.

Naseljava visokoplaninske kamenjare i rudine. Obične je brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 217.

Pyrrhocorax graculus (foto: Mihailo Jovičević)

PYRRHULA PYRRHULA Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **zimovka** (alb. kuqalashi çafkëzi), ptica gnjezdarica stanarica, dužine tijela 15 cm. Glava je crna, leđa siva, a trtica bijela. Stomak je kod mužjaka crvene, a kod ženke krem boje. Živi u šumskim ekosistemima, parkovima i vrtovima. Hrani se sjemenkama, bobicama, lisnim pupoljcima. Polog gradi na drveću. Polaže 3-6 svijetloplavih jaja s tamnim mrljama i tačkama. U NP Prokletije naseljava četinarske šume. Njene populacije su male brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*,

Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 221.

Pyrrhula pyrrhula (foto: Rifat Muković)

RALLUS AQUATICUS Linnaeus, 1758. (fam. Rallidae), **barski petlovan** (alb. gjeli i ujit), ptica stanarica u NP Prokletije, gnjezdarica Plavskog jezera, dužine 28 cm. Prepoznatljiva je po crvenkastom kljunu dužim od glave i žutosmeđim nogama. Leđa su tamnosiva, s crnim prugama, a na bokovima su poprečne crno-bijele pruge. Hrani se pijavicama, insektima, ribljom mlađu, puževima. Polog gradi na zemlji u blizini obale. Polaže 6-12 blijedožutih jaja s tamnim pjegama. malobrojna je na Plavskom jezeru. Vrsta je zaštićena je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 21. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 86.

Rallus aquaticus (foto: Slaviša Tomanović)

REGULUS IGNICAPILLUS Temminck, 1820. (fam. Regulidae), **vatrenoglavi kraljić** (alb. mbretthi vetullbardhë), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije. Pripada najmanjim pjevačicama Prokletija, dužine je 9 cm. Na glavi mužjaka nalazi se narandžasta, a na glavi ženke žućkasta tjemena pruga i dvije crne pruge sa strane. Iznad očiju i na krilima su bijele pruge. Leđa su zelenkaste boje. Hrani se insektima i sjemenkama. Polog je poluloptast, odozgo otvoren, a gradi ga od mahovina, lišajeva, dlaka i perja. Polaže 5-12 bijelih do crvenkastobijelih jaja. U Nacionalnom parku naseljava četinarske šume. Brojnost mu je osrednja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Regulus ignicapillus (foto: Rifat Muković)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 186.

REGULUS REGULUS Linnaeus, 1758. (fam. Regulidae), **zlatoglavi kraljić** (alb. mbretthi), ptica selica gnjezdarica zimovalica u NP Prokletije, jedna od najmanjih pjevačica Prokletija. Dužine je 9 cm. Gornji djelovi tijela su sivomaslinasti, tjeme mužjaka je narandžasto, a ženke žućkasto. Nema bijele očne pruge. Živi u šumskim ekosistemima. Hrani se insektima. Polog je loptast, od mahovina, dlaka i perja. Polaže 5-12 bijelih do crvenkastobijelih jaja s rdastim

pegama. U NP Prokletije brojna je u planinskim četinarskim šumama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 187.

Regulus regulus (foto: Rifat Muković)

RIPARIA RIPARIA, Linnaeus, 1758. (fam. Hirundinidae), **lasta brjegunica** (alb. dallëndyshja e lumit), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 12 cm dugačka. Odozgo je sivosmeđa, odozdo bijela, sa smeđom prugom preko prsiju. Živi na otvorenim staništima sa svijetlim šumarcima, često uz naselja. Hrani se sitnim insektima koje hvata u letu. Od ilovače gradi poluloptasti polog s okruglim otvorom. Polaže 4-5 bijelih jaja. Zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 35. Har-

ry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 211.

Riparia riparia (foto: Slaviša Tomanović)

SAXICOLA RUBETRA Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **travarka** (alb. çeku vetullbardhë), selica gnjezdarica u NP Prokletije, dužine 13 cm. Mužjaku su tjeme, lice i leđa braon boje, sa tamnim prugama, očna pruga je široka, grudi crvenkastobraon, a stomak bijele boje. Ženka je zagasitijih boja. Živi na vlažnim livadama i pašnjacima. Hrani se crvolikim životinjama, insektima, paucima, puževima. Polog gradi na tlu pod grmljem. Polaže 5-7 plavkastozelenih jaja s rdastožutim pjegama. U NP Prokletije naseljava otvorene terene brdskog pojasa. Njena brojnost je mala. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 42. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 193.

Saxicola rubetra (foto: Ondrej Vizi)

SCOLOPAX RUSTICOLA Linnaeus, 1758. (fam. Scolopacidae), **šumska šljuka** (alb. shapka), ptica gnjezdarica selica, povremena stanarica u NP Prokletije, veličine 34 cm. Tijelo joj je nezgrapno, kljun vrlo dug i ravan, a na tjemenu ima crveno-smeđe poprečne pruge. Živi u listopadnim i mješovitim vlažnim šumama. Hrani se crvolikim životinjama i insektima koji žive na vlažnom tlu. Polog gradi ispod pasparti i grmlja i oblaže ga lišćem. Polaže 4 sivosmeđih jaja sa sivim i smeđastim pjegama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 24. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 99.

Scolopax rusticola (Fauna Evrope, 1979)

Serinus serinus (foto: Andrej Vizi)

SERINUS SERINUS Linnaeus, 1758. (fam. Fringillidae), **kanarinka** (alb. zogbari sqepshkurtër), ptica gnjezdarica stanarica u NP Prokletije. Dužine je 12 cm, žute boje sa tamnim, gustim prugama na tjemenu i leđima. Hrani se sjemenkama i vrhovima biljaka. Polog gradi na drveću. Polaže 3-5 bjelkastih ili plavkastobijelih jaja s crvenkastim tačkama, mrljama i šarama. U NP Prokletije gleda se u pojasu ekosistema četinarskih šuma. Malobrojna je. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 44. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 223.

Sitta europaea (foto: Mihailo Jovičević)

SITTA EUROPAEA Linnaeus, 1758. (fam. Sittidae), **brgljez** (alb. zvarritësi i zakonshëm), ptica stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, dužine 14 cm. Tijelo je zdepasto, rep kratak sa svijetlim mrljama, kljun jak i šiljat. Gornja strana tijela je plavosiva, a trbušna braon. Hrani se insektima i sjemenkama. Trči po stablu naviše, a i sa glavom okrenutom naniže. Kljunom udara po kori drveta i hvata insekte. Polog gradi u šupljinama stabla. Polaže 4-11 bijelih jaja s crvenkastim ili ljubičastim pjegama. U Nacionalnom parku naseljava ekosisteme listopadnih šuma. Njena brojnost je obična. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 41. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 208.

Spatula clypeata (Fauna Evrope, 1979)

SPATULA CLYPEATA Linnaeus, 1758. (fam. Anatidae), **patka kašikara** (alb. sqepluga), ptica stanarica, selica, gnezdarica u NP Prokletije, prepoznatljiva po širokom, kašikastom kljunu. U mužjaka je glava zelena, prsa bijela, trbuh smeđ. Ženka je smeđa. Dugačka je 42-52 cm, raspona krila je 70-85 cm, a mase tijela 400-850 g. Naseljava stajaće i tekuće vode bogate vegetacijom. Hrani se planktonskim beskičmenjaci-

ma, sjemnkama, biljnim ostacima u raspadanju pri čemu se koristi kljunom za cjeđenje. Polog gradi u udubljenju u zemlji blizu vode, a oblaže ga travom, lišćem i paperjem. Polaže 9-11 sivozelenih do bjelkastih jaja.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 16. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 120.

SPATULA QUERQUEDULA Linnaeus, 1758. (fam. Anatidae), patka martovka (alb. marsakja), ptica selica gnezdarica u NP Prokletije, dugačka 41 cm, raspona krila 58-69, mase tijela 300-440 g. U mužjaka je glava tamnosmeđa, s bijelom očnom prugom koja seže do zatiljka. Ženka je slična patki krdž (*Anas crecca*). Naseljava bare i jarke s gustom vegetacijom. Polog gradi na suvom tlu u visokoj travi. Polaže 6-16 bjelkastih jaja.– Zagreb, 1981, str. 122.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 16. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 122.

Spatula querquedula (Fauna Evrope, 1979)

STREPTOPELIA DECAOCTO Frivaldszky, 1838. (fam. Columbidae), **gugutka**, ptica iz familije golubovi, prepoznatljiva po crnoj polumjesečastoj prugi na zatiljku. Dugačka je 30 cm, a raspon krila je oko 50 cm. Oba pola izgledaju jednako. Crvenkaste oči imaju uski bijeli obrub. Gornja strana tijela je sivobraon boje, bez pjega, a na kraju repa je široka bijela pruga. Hrani se pretežno sjemenkama. Gnijezdarica stanarica je u NP Prokletije. Gnijezdo gradi na drveću. Polaže 2 bijelih, sjajnih jaja. Naseljava okolinu naselja. Njena brojnost u plavsko-gusinskom kraju je obična.

Lit.: Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, St. 160, Ljubljana – Zagreb, 1981. Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201.

Streptopelia decaocto (Fauna Evrope, 1979)

STREPTOPELIA TURTUR Linnaeus, 1758. (fam. Columbidae), **grlica** (alb. turtulli), ptica selica gnijezdarica u NP Prokletije. Dugačka je 24-29 cm, a raspon krila je 47-55 cm. S gornje strane je smeđa, s crnim pjegama, na vratu je sa svake strane crno-bijela prugasta pjega. Rep je uzak s bijelim obrubom. Živi na rubovima miješanih šma, u vrtovima i poljima. Hrani se sjemenkama, insektima i puževima. Polog gradi od suvih grančica na drveću. Polaže 2 bijelih, sjajnih jaja. Zaštićen je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 29. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 160.

Streptopelia turtur (foto: Slaviša Tomanović)

STRIX ALUCO Linnaeus, 1758. (fam. Strigidae), **šumska sova** (alb. kukuvajka e pyjeve), ptica stanarica gnijezdarica u NP Prokletije. Dugačka je oko 40 cm, a raspon krila je oko 1 m. Sivobraon je boje, s tamnim prugama. Glava je velika, nema ušne čube, oči su krupne, oko lica ima veo. Hrani se krupnijim insektima, sitnim glodarima i pticama. Naseljava šumske ekosisteme, najčešće četinarske. Njena brojnost je mala. Polog gradi u dupljama drveća i u pukotinama stijena. Polaže 2-6 zagasitobiljelih, sjajnih jaja. Zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 30. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 164.

Strix aluco (foto: Almir Hukić)

STURNUS VULGARIS Linnaeus, 1758. (fam. Sturnidae), **čvorak** (alb. cërloi i zi pikalosh), ptica stanarica, gnezdarica u NP Prokletije, dižine 22 cm. Perje je crne boje, sa zelenim i ljubičastim odsjajem, a kod mužjaka sa grustim bijelim tačkama. Krila su braon boje. Kljun je dug i šiljat, a rep kratak. Hrani se sitnim beskičmenjacima, plodovima i sjemenkama. Polog gradi u dupljama drveća. Polaže 3-10 svijetloplavih jaja. U ovom kraju je malobrojan. Naseljava antropogene ekosisteme. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovićević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 43. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 220.

Sturnus vulgaris (foto: Andrej Vizi)

SYLVIA ATRICAPILLA Linnaeus, 1758. (fam. Sylviidae), **crnoglava grmuša** (alb. bilbilthi kapëzi), ptica selica, gnezdarica, zimovalica u NP Prokletije. Tijelo je 14 cm dugačko, sive boje sa braonkastim nijansama. Kod mužjaka glava je odozgo crne, a kod ženke braon boje. Živi u listopadnim šumama, otvorenim staništima sa žbunjem, u parkovima i voćnjacima. Hrani se insektima i bobicama. Polog gradi u žbunju. Nosi 3-6 braonkastobijelih jaja s tamnim tačkama i pjegama. U NP Prokletije naseljava pojas listopadnih šuma. Osrednje je brojnosti. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovićević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 182.

Sylvia atricapilla (foto: Almir Hukić)

SYLVIA BORIN Boddaert, 1783. (fam. Sylviidae), **siva grmuša** (alb. bilbilthi i kopshtit), ptica selica gnjezdarica u Nacionalnom parku. Dužine je 14 cm. Tijelo je jednolično obojeno, odozgo je braonkasto, a odozdo svjetlije, žućkasto braon boje. Živi u šumama, parkovima vrtovima. Hrani se insektima i plodovima. Polog gradi u grmlju. Polaže 3-6 žućkastih ili zelenkastobijelih, šarenih jaja. Veoma je rijetka. Gleda se u pojasu listopadnih šuma. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Sylvia borin (Fauna Evrope, 1979)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 182.

Sylvia communis (foto: Rifat Muković)

SYLVIA COMMUNIS Latham, 1787. (fam. Sylviidae), **obična grmuša** (alb. bilbilthi i përhimtë), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije. Dužine je 14 cm. Odozgo je sivobraon boje, krila su riđa, a odozdo je svijetlocrvenkasta. Glava mužjaka je svijetlosiva. Živi u šumama, rubovima šuma, otvorenim staništima. Hrani se insektima i bobicama. Polog gradi u žbunju. Polaže 4-6 zelenkastobijelih jaja sa sivim i braon pjegama. Naseljava ekosisteme listopadnih i četinarskih šuma. Brojnost joj je mala. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 183.

Sylvia curruca (foto: Rifat Muković)

SYLVIA CURRUCA Linnaeus, 1758. (fam. Sylviidae), **grmuša čavrljanka** (alb. bilbilthi i zakonshëm), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije. Dužine je preko 13 cm. Odozgo je tamnosiva, lice je crnkasto, a grlo, grudi i rep su bijeli. Hrani se insektima, plodovima i sjemenkama. Polog gradi u grmlju. Polaže 4-6 bijelih ili žućkastobijelih jaja sa tamnim pjegama i šarama. U NP Prokletije naseljava ekosisteme listopadnih i četinarskih šuma. Obične je brojnosti.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 184.

Sylvia nisoria (Fauna Evrope, 1979)

SYLVIA NISORIA Bechstein, 1792. (fam. Sylviidae), **pjegava grmuša** (alb. bilbilthi me lara), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, 15 cm dugačka. Odozgo je mužjak pepeljast, s nejasnim poprečnim prugama, a ženka je smeđasta, s jasnim poprečnim prugama. Krila su tamnosmeđa, sa dvije bjelkaste pruge. Oči su svijetložute. Živi na rubovima šuma, uz livade polja i jezera. Hrani se insektima i bobicama. Od stabljika trave gradi gijezdo i oblaže ga dlakom i vlakancima. Polog je velik, labav, zdjelčičast, dobro skriven. Polaže 4-6 prljavobijelih jaja sa sivim i smeđastim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 39. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 181.

Tachybaptus ruficollis (foto: Ondrej Vizi)

TACHYBAPTUS RUFICOLLIS Pallas, 1764. (fam. Podicipedidae), **mali gnjurac** (alb. kredharaku i vogël), ptica stanarica, dužine tijela do 27 cm. Na glavi nema čube. Lice, grlo i prednji dio vrata su crvenkastobraon, a ostali dio tijela je tamnobraon boje. Naseljava jezera bogata vegetacijom. Hrani se beskičmenjacima, ribama i sitnim vodozemcima. Gnijezdi se na Plavskom jezeru. Njegova populacija je brojna. Plivajući polog gradi od močvarnih biljaka uz obalu. Polaže 2-6 plavobijelih izduženih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 11. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 155.

Tetrao urogallus (Fauna Evrope, 1979)

TETRAO UROGALLUS Linnaeus, 1758. (fam. Tetraonidae), **veliki terijeb** (alb. gjeli i egër), krupna ptica, gnjezdarica stanarica NP Prokletije. Dužina mužjaka od vrha kljuna do vrha repa iznosi 74-115 cm, a ženke 54-64. Mužjak ima bradu, crno-zelenu perje metalnog sjaja i zaobljen, lepezast rep. Ženka je smeđa, s tamnim prugama, a prsa su joj boje rđe. Živi u gustim lišćarsko-listopadnim šumama. Hrani se pupoljcima biljaka, sjemenkama, bobicama, a zimi i iglicama bora i smrče. Polog gradi u udubljenju

tla, skriveno u visokoj travi, oblaže ga iglicama, mahovinom, slamkama i perjem. Polaže 6-10 bjelkastih jaja s rđasto-žutim pjegama.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 80.

TETRASTES BONASIA Linnaeus, 1758. (fam. Phasianidae), **lještarka** (alb. pula me çafkë), ptica stanarica, dužine 36 cm, boje braon i sive, s tamnim pjegama i prugama. Brada i grlo mužjaka su crni s bijelim obrubom. Ženki je grlo bijelo. Živi u šumskim ekosistemima. Hrani se u proljeće lisnim pupoljcima, macama lijeske i johe, a ljeti insektima, larvama insekata, puževima. Gnijezdo gradi u udubljenju tla, u zaklonu drveća. Polaže 8-10 crvenožutih jaja sa svijetlo-smeđim pjegama. Prisutna je u ekosistemima četinarskih šuma NP Prokletije.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, St. 197-201. Podgorica, 2007, Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 81. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 20.

Tetrastes bonasia (Fauna Evrope, 1979)

Trichodroma muraria (foto: Mihailo Jovičević)

TRICHODROMA MURARIA Linnaeus, 1766. (fam. Trichodromadidae), **puzgavac** (alb. zvarritësi krahëkuq), stanarica gnjezdarica u NP Prokletije, 17 cm dugačka. Na krilima i repu ima bijele pjege. Grlo i grudi su ljeti crni, a zimi bijeličasti. Živi na strmim, ispucanim stijenama visokoplaninskog pojasa. Hrani se insektima, paucima i stonogama. Polog, oblika lončića, od mahovina, lišjeva i slamki, obloženo dlakom i perjem, gradi u pukotinama stijena i polupećinama. Polaze 3-5 sjanobijelih jaja s nekoliko smeđastih pjega. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 41. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 209.

TRINGA GLAREOLA Linnaeus, 1758. (fam. Scolopacidae), **sprudnik migavac** (alb. qyrylyku i zallit), ptica selica dugačka 20 cm. Krila su joj s donje strane svijetla, rep crnobijelo prugast i uzak, trtica bijela, a noge zelenožute. Naseljava poplavljene rubove šuma, močvarna staništa i čistne u svijetlim šumama. Hrani se crvolikim životinjama, vodenim insektima i njihovim larvama, mekušcima. Polog gradi u udubljenja tla, a oblaže ga lišćem i slamkama. Polaze 3-4 zagasitosjajnih maslinastozelenih jaja sa sivim i tamnosmeđim pjegama, najčešće na tupoj strani jaja. Mužjaci i ženke sjede na jajima.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 26. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 87.

Tringa glareola (Fauna Evrope, 1979)

Trogloodytes troglodytes (foto: Vukas Vučković)

TROGLODYTES TROGLODYTES Linnaeus, 1758. (fam. Troglodytidae), **čarić** (alb. çerri), ptica dužine 10 cm, braon boje, s tamnim valovitim prugama. Grlo i grudi su svjetliji. Rep je kratak i drži ga uspravno u odnosu na tijelo. Vrlo je živahan, kreće se u blizini tla, po niskom žbunju, panjevima i srušenim stablima. Rado se kupa u vodi. Hrani se insektima, ponekad i bobicama. Polog gradi blizu tla, u žbunju. U NP Prokletije je gnjezdarica stanarica a naseljava ekosisteme četinarskih šuma. Obične je brojnosti. Polaže 4-9 bijelih jaja sa braon pjegama. Vrsta je zaštićen prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 36. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 197.

TURDUS MERULA Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **kos** (alb. mëllënja), ptica stanarica u NP Prokletije, veličine oko 26 cm. Perje mužjaka je crno, a kljun žut, a perje ženke je braon, a kljun crnkast. Naseljava šumske ekosisteme i parkove, a često i gradska naselja. Hrani se crvolikim životinjama i plodovima. Polog gradi na drveću, u žbunju i na zgradama. Polaže

2-7 plavozelenih jaja s braonkastim pjegama i prugama. Na području NP Prokletije masovno se javlja u listopadnim šumama, a u četinarskim njegove populacije su obične brojnosti. Vrsta je zaštićen prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 189.

Turdus merula (foto: Mihailo Jovičević)

TURDUS PHILOMELOS Brehm, 1831. (fam. Turdidae), **drozd pjevač** (alb. tusha këngëtare), ptica stanarica u NP Prokletije, veličine 23 cm. Odozgo je smeđ, odozdo izrazito pjegav. Pokrovna pera su odozdo narandžaste boje. Naseljava šumske ekosisteme, najčešće bukove šume. Hrani se insektima, crvolikim životinjama, puževima, bobicama. Polog gradi od mahovina, slamki, vlakana, slijepjeno zemljom i pljuvačkom. Polaže 3-6 plavih jaja s tamnim pjegama. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*,

Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 190.

Turdus philomelos (foto: Slaviša Tomanović)

TURDUS TORQUATUS Linnaeus, 1758. (fam. Turdidae), **drozd ogrličar** (alb. tusha gushëbardhë), ptica gnjezdarica stanarica NP Prokletije, dužine 24 cm. Kljun mužjaka je žut, a perje crno. Na grudima ima bijelu polumjesečastu ogrlicu. Ženka je tamnobraon boje sa slabije izraženom ogrlicom. Hrani se insektima, cvrčolikim životinjama, bobicama. Polog gradi u žbunju ili u pukotinama stijena. Polaže 3-6 plavkastozelenih jaja. U NP Prokletije osrednje je brojnosti. Naseljava četinarske šume i visokoplaninske kamenjare i pašnjake. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 189.

Turdus torquatus (foto: Vladan Vučković)

TURDUS VISCIVORUS Linnaeus 1758. (fam. Turdidae), **drozd imelaš** (alb. mulliverdha), ptica dužine 27 cm. Leđna strana je ujednačene braon boje, a trbušna bjelkasta s redovima velikih, širokih braon pjega. Ispod krila je bijela. Rep je gotovo crn. Živi u šumama, parkovima i baštama. Hrani se cvrčolikim životinjama, insektima, puževima, plodovima. Polog gradi na drveću. Polaže 3-6 svijetloplavozelenih do crvenkastobraon pjegavih jaja. Na području NP Prokletije naseljava ekosisteme listopadnih i četinarskih šuma. Brojna je vrsta. Zaštićen je prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 38. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 190.

Turdus viscivorus (foto: Rifat Muković)

Upupa epos (foto: Andrej Vizi)

UPUPA EPOS Linnaeus, 1758. (fam. Upupidae), **pupavac** (alb. pupëza), ptica selica gnjezdarica u NP Prokletije, dugačka 25-32 cm. Smeđonarandžaste je boje, a na krilima i repu su crno-bijele pruge. Dugačka pera na glvi imaju crne vrhove i polegnuta su prema zatiljku. Kljun je tanak, dugačak, zašiljen. Ima osoben talasast rep, leti sporo na mahove. Živi u miješanim šumama, rubovima šuma, oko naselja. Hrani se insektima, paucima, gušterima i drugim sitnim životinjama. Polog gradi u rupama, dupljama drveća, pod crepovima krova. Polaže

6-7 zelenkastosmeđih do crvenkastih jaja. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 197-201. Darko Saveljić & Mihailo Jovičević, *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, 2015, str. 32. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 168.

Sisari (MAMMALIA)

APODEMUS FLAVICOLLIS Melchior, 1834. (fam. Muridae), **žutogrli šumski miš** (alb. miu gushëverdhë), sisar iz reda glodara (Rodentia), rasprostranjen u NP Prokletije. Njegov areal obuhvata planinske djelove Evrope, s izuzetkom sjeverne Skandinavije, južne Španije, zapadne Francuske, Irske i većeg broja mediteranskih ostrva. Na istok se prostire do Urala. Rasprostranjen je i u Turskoj, Armeniji, Iranu, Siriji, Libanu i Izraelu. Malo je veći od običnog šumskog miša. Težina je 28 grama, dužina tijela 9-13 cm, a repa 9-13,5 cm. Odozgo je rdastosmeđe, odozdo sniježnobijele boje, ima žutosmeđu ogrlicu. Živi u šumama. Preko dana boravi u dupljama drveća, hodnicima krtice i pukotinama stijena,

a aktivan je u sumrak i noću. Spremište hrane i gnijezdo gradi među korijenjem drveća. Hrani se insektima i šumskim plodovima. Živi 2-4 godine. Olakšava širenje krpeljnog encefalitisa na ljude, vrsta je rezervoar za virus dobrih, hantavirus koji izaziva hemoragijsku groznicu s bubrežnim sindromom .

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 43.

Apodemus flavicollis (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

APODEMUS SYLVATICUS Linnaeus, 1758. (fam. Muridae), **šumski miš** (alb. miu bishtg-jatë i pyllit), sitni sisar iz reda glodara (Rodentia) s arealom u Evropi i severozapadnoj Africi. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Malo je veći od kućnog miša. Težina je 20-30 grama, dužina tijela 8-11 cm, a repa 7-11,5 cm. Odozgo je braonkaste, a po stomaku bijele boje. Živi na rubovima šuma, u međama, na otvorenim terenima sa žbunjem, duž potoka i kanala. Aktivan je noću. Pod zemljom gradi gnijezdo i spremište za hranu. Hrani se sjemenkama, šumskim plodovima i zelenim djelovima biljaka. Živi 2-4 godine.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 43.

Apodemus sylvaticus (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

Canis lupus (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

CANIS LUPUS Linaeus, 1758. (fam. Canidae), **vuk** (alb. ujku), **sisar iz reda zvijeri** (Carnivora) dugačkih nogu i snažne građe, prilagođen lovu istrajnim i brzim trčanjem. Rasprostranjen je u Evropi, Aziji i Sjevernoj Americi. Ima veći broj podvrsta. Tijelo mu je dugačko do 130 cm, rep do 40 cm, a visina u grebenu iznosi do 70 cm. Boja krznaje je najčešće sivosmeđa, na leđima i repu tamnija, ali može biti i drigih boja, od bijele do crne. Naseljava šume, živi pojedinačno, a zimi u čoprima. Brlog ima pod stijenama, među korjenjem u grmlju. Aktivan je u sumrak i noću. Lovi zečeve, krtice, pacove, miševе i krupnije sisare. Koristi i biljnu hranu, bobice i neke zeljaste biljke. Javlja se u svim djelovima NP Prokletije. Živi 14-16 godina. Zaštićen je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 54.

CAPREOLUS CAPREOLUS Linnaeus, 1758. (fam. Cervidae), **srna** (alb. kaprolli), sisar iz reda papkara (Artiodactyla). Rasprostranjena je u gotovo cijeloj Evropi i manjem dijelu Azije. Izgleda je gracioznog, glava je okruglasta, rep kratak (2-3 cm), 15-27 kg teška. Samo srndać (mužjak) ima parogove. Ljeti je krzno crvenosmeđe, a zimi sivosmeđe. Hrani se zeljastim biljkama, lišćem, pečurkama, lišajevima, šumskim plodovima. Žive samostalno, a pred zimu se udružuju u manja stada od po nekoliko jedinki. Živi 15-27 godina. U NP Prokletije najčešće se javlja u gorskom i subalpijskom pojasu, u šumama u blizini livada, pašnjak i proplanaka. Zaštićena je prema međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 74.

Capreolus capreolus (foto: Fatos Ljajći)

Chionomys nivalis (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

CHIONOMYS NIVALIS Martins, 1842. (fam. Cricetidae), **sniježna voluharica** (alb. miu i borës), sisar iz reda glodara (Rodentia), veličine krtice. Njen areal obuhvata Balkan, Karpate, Alpe, Apenine. Glacijalni je relik. Zabilježena je u dolini Ropojana kod gusinjskog sla Vusanje. Dužina tijela je 12-14 cm, a repa 5-7,5 cm. Krzno je svijetlosivo, smeđasta sjaja, a rep je bjeličastosiv. Naseljava planinske rudine i kamenite obronke, gdje kopa hodnike u kojima čuva mlade i sprema rezervnu hranu. Aktivna je danju i noću, a skriva se između oblutaka i korijenja. Hrani se zeljastim biljkama i korom drveća. Živi 2-4 godine.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 37.

DINAROMYS BOGDANOVI V. & E. Martino, 1922. (fam. Cricetidae), **dinarska voluharica** (alb. miu ballkanik i borës), sisar iz reda glodara (Rodentia), endemoreliktna vrsta dinarskog rasprostranjenja. Njen areal se prostire na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Albanije i Makedonije. Zastupljena je u fauni sisara NP Prokletije. Naseljava planinske kamenite livade i rudine, iznad gornje granice

visoke šume. Tijelo joj je zdepasto s okruglom njuškom, 13-15 cm dugačko, mase 60-80 g, pokriveno gustom i mekanom dlakom, s leđne strane smeđe ili plavo-sivkaste boje, s trbušne bjelkaste. Ima velike uši, blago prekrivene dlakama. Rep je 8-10 cm dugačak, pokriven sitnim dlačicama. Hrani se raznim vrstama zeljastih biljaka koje može pronaći na planinskim livadama i rudinama te dodatno brsti lišće niskog grmlja. Hranu skladišti u svojim skrovištima, kako bi osigurala zalihe za razdoblja kad nastupe nepovoljni uslovi. Polnu zrelost dostiže s dvije godine, a ženke imaju jedno ili dva legla godišnje. Aktivna je tokom cijele godine, najčešće u sumrak i tokom noći. Prirodni neprijatelji su joj lasica, kuna bjelica, sova, poskok. Živi 4 godine.

Dinaromys bogdanovi (foto: Klaus Rudloff, <https://www.biolib.cz/en/image/>)

DRYOMYS NITEDULA Pallas, 1778. (fam. Gliridae), **šumski puh** (alb. gjumashi i pyllit), sisar iz reda glodara (Rodentia) s arelom na Balkanu, istočnim Alpima, Mađarskoj, jugoistočnoj Poljskoj, Ukrajini, Moldaviji, Rusiji do rijeke Volge i uralskih planina. Njegove izolovane populacije nalaze se u Izraelu, Iranu, Avganistan, Kini. Rasprostranjen je u NP Proletije. Izgledom podsjeća na vjevericu. Malo je manji od krtice, tijelo je 8-13 cm dugo, a rep 8-9,5 cm. Boja krzna na leđima je crvenkastobraon, a na truhu bijela. Oko očiju i između očiju i ušiju krzno je crno, pa ima izgled naočara ili maske.

Brkovi formiraju grmoliki pramen dug oko 10 cm. Živi u termofilnim šumama. Aktivan je noću. Gnijezdo gradi od trave i lišća u grmlju, dupljama drveća, napuštenim ptičjim gnjezdima. Zimski san provodi pod zemljom. Hrani se sjemenkama i šumskim plodovima, lišajevima i rjeđe insektima i drugim sitnim životinjama. Živi 5-6 godina.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 32.

Dryomys nitedula (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

ERINACEUS EUROPAEUS Linnaeus (fam. Echinaceae), **jež** (alb. iriqi european), sisar iz reda bubojeda (Eulipotyphla) s arealom u Evropi. Rasprostranjen je u NP Prokletije. Tijelo mu je malo i zdepasto, do 25 cm dugačko, njuška dugačka, uši male, a noge kratke. Leđa, bokovi i glava pokriveni su tamosmeđim bodljama, a donja strana i noge dlakom. U opasnosti se sklopči, pa tako štite djelove tijela bez bodlji. Njuška je izdužena. Slabo vidi, ali mu je čulo mirisa dobro razvijeno. Živi u vrtovima, međama, rubovima šuma i šikara. Nječešće je aktivan noću. Tokom zime pada u zimski san (hibernira). Hrani se crvima, gusjenicama, insektima, puževima golaćima i drugim beskičmenjacima, manjim zmijama, žabama i drugim sitnim kičmenjacima, a ponekad pečurkama i voćem. Živi 8-10 godina.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 11.

Erinaceus europaeus (foto: Fauna Evrope 1978)

FELIS SILVESTRIS Schreber, 1775. (fam. Felidae), **divlja mačka** (alb. macja e egër), sisar iz reda zvijeri (Carnivora). Rasprostranjena je u Evropi, zapadnoj Aziji i Africi. Dijeli se u tri, geografski i morfološki, prilično različite podvrste: šumska mačka ili evropska divlja mačka, afrička divlja mačka i stepska ili azijska divlja mačka. Evropska divlja mačka (*Felix silvestris*)

rasprostranjena je u Evropi i Turskoj. Nešto je krupnija od domaće mačke. Ima snažno tijelo, okruglu glavu, kratku njušku, kratke uši. Tijelo je pokriveno gustom dlakom sivosmeđe boje sa rijetkim poprečnim prugama. Rep je debeo, kitnjas, sa 3–5 crnih prstenova i uvijek s tamno obojenim vrhom. Naseljava šumske ekosisteme. Jazbinu gradi u šupljim stablima i pukotinama stijena. Hrani se glodarima, zečevima, pticama, rjeđe žabama. Obično je aktivna noću, a tokom dana miruje na skrovitom mjestu. Ima dobro razvijena sva čula, osobito vid. Zahvaljujući tome dobro se snalazi i u gotovo potpunom mraku. Živi 15 godina. Prirodni neprijatelji su joj lisica, vuk, ptice grabljivice. Zastupljena je u NP Prokletije, ali njena populacija je mala. Živi 12-15 godina. Zaštićena je prema međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 62.

Felix silvestris (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

GLIS GLIS Linnaeus, 1766. (fam. Gliridae), **sivi puh** (alb. gjeri) sisar iz reda glodara (Rodentia) s arealom u većem dijelu Evrope i u Aziji do ševera Irana. Raspropstranjen je u NP Prokletije. Krzno mu je sivo, oči krupne i crne, rep dug i kitnjast. Dostiže masu 130 g i dužinu 17 cm. Živi u bukovim i miješanim lišćarko-četinarske šume, rjeđe u drugim šumskim ekosistemima. Gnijezdo gradi u dupljama drveća i pukotinama stijena. Nađe se i u ljudskim naseljima, na tavanima starih kuća i štala. Hrani se plodovima i sjemenkama biljaka i insektima. Živi 9 godina.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 32.

Glis glis (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

LEPUS EUROPAEUS Pallas, 1778. (fam. Leporidae), **zec** (alb. lepuri i murmë), sisar iz reda dvozubaca (Lagomorpha), jedini predstavnik familije zečeva kod nas. Njegov areal obuhvata kontinentalnu Evropu i dalje do Bliskog istoka i srednje Azije. Iz autohtonog areala najprije je unesen u Veliku Britaniju, a zatim u Ameriku, Irsku, Australiju, Novi Zeland i mnoga ostrva. U sjevernoj Evropi areal mu se preklapa sa onim "bijelog zeca" (*Lepus timidus*). U NP Prokletije najčešće živi u svijetlim šumama, međama na livadama i pašnjacima, u blizini obrađenih površina. Tijelo mu je dugačko 48-75 cm, mase 2,5-4 (7) kg, uši vrlo duge, zadnje noge snažne i mnogo duže od prednjih, rep kratak, 7-11 cm dugačak. Broj zuba je 28. Krzno je i ljeti i zimi žućkastosmeđe, rep je odozgo crne, odozdo bijele boje. Naseljava livade, pašn-

jake, međe, šikare i šume. Ne kopa rupe. Hrani se samo biljnom hranom. Aktivan je u sumrak i noću, a danju je u izdubljenim jamama, u grmlju, brazdama, gdje rađa i mlade. Štiti se skačući u cik-cak liniji. Živi 10-12 godina-

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 25.

Lepus europaeus (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

LUTRA LUTRA Linnaeus, 1758. (fam. Mustelidae), **vidra** (alb. vidra), sisar iz reda zvijeri (Carnivora), najveći u familiji kuna. Njen areal obuhvata Evropu, osim Islanda, Korzike i Sardinije, djelove Azije i Afrike. Zbog zagađenja voda pesticidima, gubitka staništa i lova u mnogim područjima je nestala. Rasprostranjena je u NP Prokletije, najviše uz rijeke brdskog pojasa. Ima vitko, izduženo tijelo, široku njušku, dugačak i masivan rep, gusto i smeđe krzno, noge kratke, sa razvijenom plovnom kožicom između prstiju. Najčešće je duga 57 do 95 cm, ne računajući rep od 35-45 cm. Ženka je niža od mužjaka. Prosječna tjelesna težina je 7 do 12 kg, iako ponekad stari mužjak može imati masu i do 17 kg. Živi pored jezera i vodotoka, a aktivna je u sumrak i noću. Jazbinu gradi uz obalu, a izlaz joj je pod vodom. Hrani se ribom, vodozemcima, sitnim sisarima, rakovima, insektima. Živi

15-18 godina. Vrsta je zaštićena prema nacionalnom i međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 58.

Lutra lutra (fotodokumentacija NVO CZIP)

LYNX LYNX BALKANICUS Bures, 1941. (fam. Felidae), **balkanski ris** (alb. rrëqebulli), sisar iz reda zvižeri (*Carnivora*), podvrsta evroazijskog risa (*Lynx lynx* Linnaeus, 1758) iščezla u Crnoj Gori. Prepoznatljiv je po crvenkastosivom pjegavom krznu i karakterističnim čupercima na vrhovima ušiju. Tijelo mu je gipko, noge visoke, rep kratak i na vrhu crn. Živi 16-18 godina. Naseljava guste planinske šume, klisure i kamenite terine iznad pojasa visoke šume. Aktivan je danju i noću. Lovi zečeve, srne, divokoze, rjeđe divlje svinje. Evidentiran je u Albaniji, na Kosovu i zapadnoj Makedoniji. Smatra se nacionalnim simbolom Makedonije i pojavljuje se na novčiću od 5 denara. Zbog lova, balkanski ris je na rubu izumiranja već gotovo jedno stoljeće, a procjenjuje se da je ukupan broj jedinki oko 50, a od tog broja populaciji u Nacionalnom parku Mavrovo, Makedonija, pripada 35-40 jedinki. Nekada je, sa manjim brojem jedinki, naseljavao Prokletije i druge planine u Crnoj Gori. U periodu poslije Drugog svjetskog rata nije zvanično evidentiran niti jedan primjerk ove vrste na teritoriji Crne Gore. Međutim, krajem sedamdesetih godina na Meminoj planinini, iznad Ljemine grope, više sela Budovice, opština Plav, jedan lovac iz Vojnog

Sela, ulovio je, vjerovatno, zadnju jedinku ove vrste na plavskim Prokletijama. Vrsta je zaštićena međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219, 222. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 62.

Lynx lynx balcanicus (foto: Fatos Ljajći)

MARTES FOINA Erxleben, 1777. (fam. Mustelidae), **kuna bjelica** (alb. shqarrthi), sisar iz reda zvižeri (*Carnivora*). Njen areal obuhvata Evropu, osim skandinavskih zemalja, Finske severnih djelova Ukrajine i Rusije, Velike Britanije, Irske i nekih sredozemnih ostrva. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Njeno tijelo je izduženo i vitko, rep dug i kitnjas, krzno je braon boje, na vratu i grudima bijelo, rijetko svijetložuto. Naseljava listopadne šume, kamenjare, okolinu naselja. Živi u šupljinama drveća, jama, pukotinama stijena. Pada u zimski san. Hrani se sitnim sisarima, pticama i biljnom hranom. Živi 10-12 godina. Zaštićena je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219, 222. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 60.

Martes foina (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

MARTES MARTES Linnaeus, 1758. (fam. Mustelidae), **kuna zlatica** (alb. zardafi), sisar iz reda zvijeri (*Carnivora*). Rasprostarnjena je u većem dijelu Evrope, osim ševera Francuske, Korzike, južnog dijela Pirinejskog poluostrva, juga Balkanskog poluostrva, Engleske, Islanda, ševera Skandinavije i većeg dijela Finske. U Nacionalnom parku Prokletije najčešće se može vidjeti u četinarskim šumama Bivoljaka i Hrida. Velika je kao domaća mačka. Ima izduženo i vitko tijelo, dugačak i kitnjast rep, mrko krzno, na grlu i djelimično na grudima žuto. Naseljava šume. Živi na drveću u napuštenim gnijezdima ptica, dupljama vjeverica. Obilježava svoje područje izlučevinama analnih žlijezda. Hrani se vjevericama, miševima, voluharicama, pticama, insektima, rijtko plodovima biljaka. Živi 10-12 godina. Zaštićena je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219, 222. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 59.

MELES MELES Linnaeus, 1758. (fam. Mustelidae), **jazavac** (alb vjedulla), sisar iz reda zvijeri (*Carnivora*) rasprostranjen u NP Prokletije. Njegov areal se prostire u gotovo čitavoj Evropi, osim nekih sredozemnih ostrva, dijela ševerne Škotske, ševera Skandinavije i Finske i jugozapadnog dijela Norveške. Ima kratko i zdepasto tijelo, dugačku njušku, kratke noge, velike kandže na prednjim nogama. Krzno je sive bopje, s crnobijelom šarom na glavi. Težak je do 25 kg a dužina mu se kreće od 90 do 110 cm. Naseljava šumarke u blizini livada i njiva. Aktivan je u sumrak i noću. Pod zemljom kopa duge i granate hodnike (do 5 m) do jazbine. Hrani se crvima, larvama insekata, miševima, žabama, uginulim životinjama, korijenjem, gljivama, žitaricama, bobicama i drugim plodovima. Živi do 15 godina.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 59.

Martes martes (foto: Georgi Gerdžhikov)

Meles meles (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

MUSTELA ERMINEA Linnaeus, 1758. (fam. Mustelidae), **mladica** (alb. nuselala e borës) sisar iz reda zvijeri (*Carnivora*) prepoznatljiv po vitkom i cilindričnom tijelu, malim ušima i kratkim nogama. Krzno je odozgo kestenjasto, odozdo bijelo, zimi čitavo bijelo. Iz žlijezda ispušta smrdljivi sekret. Naseljava polja, pašnjake, ivice šuma. Aktivna je i danju i noću, brzo trči, penje se po drveću i pliva. Živi u hodnicima krtice, u pukotinama stijena, ispod gomila kamenja. Hrani se insektima, gušterima, pticama, jajima, miševima i drugim sitnim sisarima. Živi do 10 godina. Njen areal se prostire gotovo u cijeloj Evropi, osim juga Balkanskog poluostrva, Apeninskog poluostrva, juga Francuske, srednjeg i južnog dijela Iberijskog poluostrva i Islanda. Rasprostranjena je u NP Prokletije. Živi oko 10 godina. Zaštićena je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219-220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 57.

MYODES GLAREOLUS Schreber, 1780. (fam. Cricecidae), **rida šumska voluharica**, (alb. miu i fushës) sisar iz reda glodara (Rodentia), nešto veći od kućnog miša. Njen areal obuhva-

ta Evropu, osim sjevera Skandinavije, Islanda, Iberijskog poluostrva, Apeninskog poluostrva, Grčke i srdozemnih ostrva. Stanovnik je NP Prokletije. Tijelo je 8-12 cm dugo + rep 3,6-7 cm. Krzno je crvenkastosmeđe, odozdo žućkastosivo. Živi u liščarkim i miješanim šumama. Pod zemljom kopa razgranate hodnike, u kojima pravi gnijezdo i čuva zalihe hrane. Aktivna je danju i noću. Hrani se zeljastim biljkama, sjemenkama korijenjem i korom dvenastih vrsta. Živi 2-3 godine.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 35.

Mustela erminea (Fauna Evrope, 1979)

Myodes glareolus (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

MYOTIS EMARGINATUS Geoffroy, 1806. (fam. Vespertilionidae), **šiljouhi večernjak** (alb. lakuriqi i natës i Geofroit) sisar iz reda slijepih miševa (Chiroptera), koji imaju sposobnost aktivnog leta. Njihove prednje noge su preobražene u krila za letenje. Prsti prednjih nogu su jako izduženi, a između njih, bokova tijeka, zadnjih nogu i repa razapeta je elastčna kožna membrana. Stanovnik je NP Prokletije, s arealom u većem dijelu Evrope. Tijelo mu je dugačko 5 cm, a rep 4 cm. Odozgo je sivosmeđa a odzdo bijelosive boje. Rub ušne školjke je udubljen pod pravim uglom, a ušni zalizak je dugačak kao polovina ušne školjke. Danju miruje, a lovi u sumrak. Hrani se isključivo letećim insektima, koje hvata u letu. Danju miruje u pećinama i podrumima starih zgrada. Tu provodi i zimski san. Živi oko 10 godina. Zaštićen je, kao i sve ostale vrste slijepih miševa, nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219-220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 21.

Myotis emarginatus (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

NANNOSPALAX LEUCODON Nordmann, 1840. (fam. Spalacidae), **slijepo kuće** (alb. urithi i vogël qorr), sisar iz reda glodara (Rodentia), stanovnik NP Prokletije, rasprostranjen u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Mađarskoj, Rumuniji, Moldaviji, Ukrajini, Grčkoj i Turskoj. Ima zdepasto tijelo dugačko 18,5-27 cm, konusnu glavu, duge sekutiće, gusto krzno svijetlosive do tamnosive boje. Naseljava vrtove, suve livade i pašnjake. Živi pod zemljom, gdje zubima kopa dugačke i granate kanale do gnijezda i mjesta gdje prikuplja hranu. Hrani se podzemnim djelovima biljaka, rjeđe nadzemnim. Zaštićen je prema nacionalnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 34.

Nannospalax leucodon (foto: Rollin Verlinde)

NEOMYS ANOMALUS Cabrera, 1907. (fam. Soricidae), **močvarna rovčica** (alb. hundëgjati mesdhetar i ujit), sisar iz reda bubojeda (Eulipotyphla). Njen areal obuhvata istočnu Poljsku, južnu Bjelorusiju, zapadnu Rusiju, Krim, Alpe, planine zapadne, južnu i istočne Evrope, Pirenejsko poluostrvo, Balkansko poluostrvo, Tursku i Iran. Manja je od kućnog miša, tijelo joj je 6,8-8,5 cm dugačko, a rep 4,6-5,6 cm. Leđa i bokovi su tamnosmeđe ili crne boje. Trbušna strana je svijetlosiva, ponekad blijedo žuta ili smeđa. Mala svijetla mrlja iza oka je jasna. Rep je dvobojan, njegov gornji dio i donja strana iste su boje kao leđa i trbuh. Za razliku od vodene rovčice, plivajuće četine su kraće na zadnjim nogama, a na repu nema niza dugih dlaka. Naseljava poplavna staništa i obale malih rijeka i potoka koji teku kroz listopadne šume i močvare od nizije do subalpijskog pojasa. Hrani se vodenim i kopnenim beskičmenjacima, larvama insekata. Živi oko 18 mjeseci.

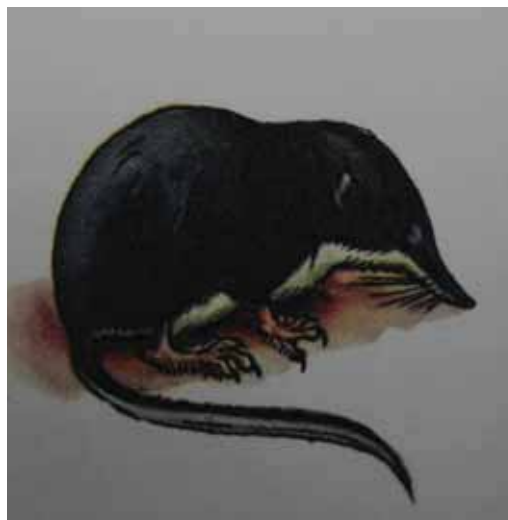
Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 8.

Neomys anomalus (foto: Egor Kalinin)

NEOMYS FODIENS, Penant, 1771. (fam. Soricidae), **vodena rovčica** (alb. hundëgjati i ujit), sisar iz reda bubojeda (Eulipotyphla), veličine kućnog miša. Njen areal obuhvata gotovi cijelu Evropu, osim Islanda, Irske, Pirinjskog poluostrva i sredozemnih ostrva. Zastupljena je u fauni sisra Nacionalnog parka Prokletije. Ima izduženu, surlastu njušku i sitne oči. Zadnje noge su dugačke, na rubu stopala ima duge čekinje za plivanje, s donje strane repa je niz dugih dlaka. Na leđima je krzno sjajno i crno, a na trbušnoj starni srebrnastobijelo ili crnosmeđa. Iza oka i uha ima male bijele mrlje. Živi duž obala jezera, planinskih rijeka i potoka. Kopa hodnike s otvorom u vodi. Hrani se beskičmenjacima, sitnim žabama i ribama. Živi oko 18 mjeseci. Zaštićena je prema međunarodnom zakonodavstvu.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 8.

Neomys fodiens (Fauna Evrope, 1979)

Rhinolophus hipposideros (fotodokumentacija NVO Wildlife Montenegro)

RHINOLOPHUS HIPPOSIDEROS Bechstein, 1800. (fam. Rhinolophidae), **slijepi miš, mali potkovičar** (alb. lakuriqi i vogël hundëpatkua), sisar iz reda slijepih miševa (Chiroptera), upola manji od kućnog miša. Rasprostranjen je u Irskoj, Velikoj Britaniji, Njemačkoj, Alpima, Sredozemlju, nekim djelovima severne i istopčne Afrike, na Bliskom istoku, na većim ostrvima u Maloj Aziji i oko Crnog mora, Kašmiru. Težak je 5-9 grama, dužina tijela je 3,3-4,5cm, a raspon krila 19,2-25,4 cm. Gornja strana tijela je sivosmeđa ili blago crvenkasta, a donja siva do sivobijela. Prepoznatljiv je po obliku nosa koji podsjeća na potkovicu. Preko dana miruje u napuštenim zgradama, potkapinama i pećinama, u kojima provodi i zimski san. Aktivna je od sumraka. U letu lovi mušice i druge sitne insekte kojima se hrani. Živi oko 10 godina. Zaštićen je, kao i svi slijepi miševi, nacionalnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 15.

RUPICARPA RUPICARPA Linnaeus, 1758. (fam. Bovidae), **divokoza** (alb. dhia e egër), sisar iz reda papkara (Artiodactyla). Njen areal obuhvata Alpe. Apenine, Pirineje, planine severne Španije, Karpate, Tatre, planine Balkanskog poluostrva, Kavkaz. Ima rogove čiji su vrhovi kukasto savijeni. Krzno je ljeti crvenkastosmeđe a zimi smeđesivo, trup je kratak (oko 1 m), rep je kratak (3-4 cm), grudni koš je razvijen, noge snažne i kratke, papci uski i dugi. U NP Prokletije naseljava stjenovite geberne i padine, najviše iznad granice visoke šume. Najbrojnija populacija je na Vezirovoj Bradi i Karanfilima. Živi 15-20 godina. Zaštićena je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219-220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 71.

Rupicapra rupicapra (foto: Mihailo Jovičević)

SCIURUS VULGARIS Linnaeus, 1758. (fam. Sciuridae), **vjeverica** (alb. ketri), sisar iz reda glodara (Rodentia), rasprostranjena u Evropi, osim Islanda i sredozemnih ostrva. Tijelo je 20-28 cm dugo, a rep 14-24 cm. Krzno je ljeti crvenobraon, ponekad crno, zimi mrko, a odozdo svijetlo do bijelo. Na ušima i repu ima uočljive kićanke. Živi u šumama. Aktivna je danju.

U krošnjama drveća gradi više loptastih gnjezda, u kojima čuva hranu i mlade. Hrani se sjemenkama četinarara, koštuničavim plodovima, korom drvenastih biljaka i gljivama. Rasprostranjena je u šumama NP Prokletije. Živi 8-10 godina. Zaštićena je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219-220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 29.

Sciurus vulgaris (foto: Joris Verhees)

SOREX ALPINUS Schinz, 1837. (fam. Soricidae), **planinska rovčica** (alb. hundëgjati i malit), bubojedi sisar iz reda Eulipotyphla. Rasprostranjena je na planinama južne Njemačke, nekim planinama Francuske, Alpima, Karpatima, Dinaridima. Manja je od kućnog miša. Tijelo je dugačko 6-7-7 cm. Iste dužine je i rep. Njena masa se kreće između 5,5 i 11,5 g. Krzno joj je sjajno, gotovo jednobojno, tamnosmeđe, crno, osim donje strane repa i stopala, koji su nešto svjetliji. Ima dugu šiljastu njušku, male crne oči i zaobljene ružičaste uši. Naseljava vlažne planinske livade, četinarske šume, kamenite terene, najčešće u blizini potoka. Vješto se penje po drveću pri čemu koristi rep za ravnotežu. Aktiv-

na je noću. Hrani se glistama, insektima, larvama insekata, stonogama, puževima. Ne pada u zimski san. Njeni prirodni neprijatelji su lasica, sova i mačka. Živi oko 18 mjeseci.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 8.

Sorex alpinus (foto: <https://commons.wikimedia.org>)

SOREX ARANEUS Linnaeus, 1758. (fam. Soricidae), **šumska rovčica** (alb. hundëgjati i rëndomtë), bubojedi sisar iz reda Eulipotyphla. Rasprostranjena je u gotovo cijeloj Evropi, osim Islanda, Irske, sredozemnih ostrva i Grčke. Zastupljena je u fauni sisara NP Prokletije. Manja je od kućnog miša, rep joj je često prilično kratak, obrastao kratkom dlakom. Gornja strana je tamnobraon do crne boje, bokovi svijetlosmeđi, donja strana sivobijela. Naseljava vlažne šume i bašte. Koristi hodnike krtica ili kopa vlastite kanale. Ne pada u zimski san. Hrani se insektima i drugim sitnim beskičmenjacim, pa i mladuncima glodara. Živi oko 18 mjeseci.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 9.

Sorex araneus (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

SUS SCROFA Linnaeus, 1758, (fam. *Suidae*), **divlja svinja** (alb. derri i egër), sisar iz reda papkara (*Artiodactyla*). Njen areal se prostire u gotovo čitavoj Evropi, osim Skandinavije, Finske, Islanda, Irske, Engleske, Sicilije i južne Grčke. Glava joj je izdužena i krupna. Očnjaci (kljove) u gornjoj vilici su savijeni naviše i veliki kod vepra. Tijelo je predjelu ramena visoko, mišićavo i snažno, a spljošteno na bokovima. Dostiže težinu do 150 kg. Krzno je tamno do svijetlosivo, a kod prasadi se javljaju uzdužne pruge. Ima dobar sluh i njuh. Najviše je aktivna u sumrak i noću. Odrasli mužjaci žive odvojeno, a ženke sa podmlatkom u krdima. Jede korijenje i krtole biljaka, žir, gljive, uginule životinje, sitne kičmenjak i dr. U NP Prokletije najbrojnija je u ljiščarskim i miješanim šumama. Živi 20-25 godina.

Sus scrofa (foto: Fatos Ljajčić)

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219-220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 69.

Talpa europaea (foto: <https://upload.wikimedia.org/>)

TALPA EUROPAEA Linnaeus, 1758. (fam. *Talpidae*), **krtinjak** (alb. urithi europian), sisar iz reda bubojeda (*Eulipotyphla*), rasprostranjen u NP Prokletije. Areal mu se prostire u Evropi i Aziji do zapadnog Sibira. Tijelo mu je kratko i vretenasto, 11,5-15 cm dugo + rep 2,3,5 cm. Njuška je izdužena, noge kratke, kandže snažne, prednji prsti s pljosnatim noktima. Krzno je s gornje strane crno a s donj malo svjetlije. Živi pod zemljom. Kopa dugačke kanale koji su povezani s prostorom u kojem je gnijezdo, oko 50 cm pod zemljom, s brojnim izlazima. Od izbačene zemlje nastaju krtičnjaci. Aktivna je danju i noću. Hrani se kišnim glistama, larvama insekata i drugim sitnim životinjama. Živi 3-4 godine.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 11.

URSUS ARCTOS Linnaeus, 1758. (fam. Ursidae), **mečka, međed** (alb. ariu i murmë), sisar iz reda zvijeri (Carnivora) čiji je areal nekada obuhvatao Evropu, veći dio Azije, planine Atlas u Africi i Sjevernu Ameriku. U mnogim područjima je istrijebljen ili mu se populacija smanjila. Njegova masa je do 400, prosječno 100-150 kg. Glava mu je velika sa okruglim ušima, rameni pojas masivan, a rep vrlo kratak (10 cm). Dužina tijela iznosi 2-3 m, stopalo je do 30 cm dugo i 10-15 cm široko. Boja krzna varira od braon, preko riđe do tamno braon. Naseljava prostrane planinske šume. Teritorija svake jedinke je prosječno 250 km². Zimi miruje, ali ne pada u pravi zimski san (hibernaciju). Njegova hrana je preko 95% biljnog porijekla. Živi 30-35 godina. Brojnost mu raste u NP Prokletije. Zaštićen je međunarodnim zakonodavstvom.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 219. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 60.

Ursus arctos (foto: Fatos Ljajčić)

Vormela peregusna (foto: Fatih Canović)

VORMELA PEREGUSNA G黚ldenst鋎t, 1770. (fam. Mustelidae), **šareni tvor** (alb. qelbësi me lara), sisar iz reda zvijeri (Carnivora), sličan običnom tvorcu, prepoznatljiv po bijeložutim šarama na leđnoj strani. Trbušna strana je crnosmeđe boje. Dugačak je 31-38 cm + rep 15-16,5 cm. Naseljava livade, pašnjake i šume. Živi u jamama koje sam iskopa. Hrani se glistama, puževima, insektima, žabama, gmizavcima, miševima i drugim sitnijim životinjama. Aktivan je u sumrak ili noću. Njegov areal obuhvata jugoistočnu Evropu, Rumuniju, Rusiju, Mongoliju, Gruziju, Avganistan, Iran, Azerberdžan, Kazastan, Kinu, Malu Aziju, Bliski Istok. Zabilježen je u okolini Plava u selu Hoti 1918. godine, selu Završ 1920, a nekoliko godina ranije u Vojnom Selu, ali taj podatak nije objavljen. Živi 8-10 godina.

Lit.: Marina Radonjić, Belma Šestović, Jeffrey N. Peereboom & Stefan Ralević, First Evidence of the Presence of the Marbled Polecat *Vormela peregusna* (G黚ldenst鋎t, 1770) (Carnivora: Mustelidae) in Montenegro, *Acta Zool. Bulg.*, 74 (2), 2022, str. 189-194. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 58.

VULPES VULPES Linnaeus, 1758. (fam. Canidae), **lisica** (alb. dhelpra), mesojed iz reda zvijeri (Carnivora) s arealom u gotovo cijeloj Evropi, Africi sjeverno od pustinje Sahare, Aziji osim krajnjeg jugoistoka i u Sjevernoj Americi osim većine jugozapadnih Sjedinjenih Država i Meksika. Tijelo je vitko i dugačko do 65 cm, rep je crnog vrha, kitnjast do 40 cm dugačak. Boja krzna je crvenkasta, a sa donje strane bijela. Naseljava otvorena staništa sa grmljem, šikare, šume, poljoprivredne površine. Na skrovitom mjestu kopa razgranate kanale koji se završava-

ju brlogom. Aktivna je danju i noću. Hrani se glodarima, pticama, beskičmenjacima, lešinama. Široko je rasprostranjena u NP Prokletije. Živi 10-12 godina.

Lit.: Republički zavod za zaštitu prirode, *Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog dijela Prokletija*, Podgorica, 2007, str. 220. Harry Garms & Leo Borm, *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1981, str. 55.

Vulpes vulpes peregusna (fotodokumentacija Zavoda za zaštitu prirode)

LITERATURA

Amidžić L. & Belij S. (1994): Ekologija nekih vrsta roda *Crocus* L. kao bioindikator mezo i mikroklimatskih uslova u Grbajskoj dolini, *Univerzitetska misao – prirodne nauke*, 1(1), Beograd, str. 1-8.

Bakić R. (2005): *Gornje Polimlje – Priroda, stanovništvo i naselja*, Geogr. Inst. Fil. fakulteta, Nikšić & Izdavačka kuća „Komovi“, Andrijevića, str. 1-492.

Baldaci A. (2004): (više putopisa – u prevodu), In: Vukić Pulević & Danijel Vincek, *Crna Gora vrata Balkana – Putopisi i zapisi evropskih botaničara*, „Obod“, Cetinje.

Beck G. & Szyszyłowicz I. (1888): *Plantae a dr Ign. Szyszyłowicz in itinere per Crnagoram et in Albania adjacentes anno 1886 lectae*, Cracoviae, str. 1-166.

Blaženčić J. & Blaženčić Ž. (1986): Flora i vegetacija algi razdela *Charophyta* u planinskim jezerima Crne Gore. I. Pršljenčice (*Charophyta*) u jezerima Prokletija i Visitora.- *Glasnik Odjeljenja prirodnih nauka Crnogorske akademije nauka i umjetnosti* 5, Titograd, str. 187-203.

Blečić V. & Lakušić R. (1976.): Prodrumus biljnih zajednica Crne Gore. *Glasn. Rep. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz.* 9, Titograd, str. 57-98.

Blečić V. & Tatić B. (1957): Šume molike u Crnoj Gori (*Pinetum peucis montenegrinum*), *Glas. Prir. Muz. Srpske Zem.*, B (10), Beograd, str. 43-53.

Blečić V. (1959): Die Panzerföhrenwälder der nordlichen Prokletija, *Bull. Inst. Bot. Univ.*, 1(1), Beograd, str. 1-8.

Blečić V. (1961, 1964): Beitrag zur Kenntnis der Fichtenwälder aus montenegrinschen Proklitje, *Bull. Inst. Bot. Univ.*, 1(3), Beograd, str. 227-236.

Bošnjak K. (1937.): Botanička ekskurzija u Prokletije. *Priroda*, 27(1), Zagreb, str. 6-16.

Bošnjak K. (1938.): Nekoliko novosti iz flore Gornjeg Ibra i Alpa Prokletija. *Glas. Hrv. Prir. Društva*, 45/50, Zagreb, str. 22-28.

Bošnjak K. (1937): U području Gornjeg Ibra, *Hrvatski planinar*, 33, Zagreb, str. 43-49.

Božinović M. (1951): Ridsko jezero, *Naše planine*, 3 (9-10), Zagreb, str. 242-246.

Božinović M. (1960): Masiv Karanfila, *Kroz planine*, 3-7 i 7 (17-18) Beograd, str. 3-7.

- Božinović M.** (1963): Pogled sa Maja Rosit. *Naše planine*, 15 (1-2), Zagreb, str. 16-17.
- Božinović M.** (1968): Kolate na Bjeliču u Prokletijama, *Naše planine*, 20 (11-12), Zagreb, str. 257-260.
- Božinović M.** (1969): Opet u Bjeliču, *Naše planine*, br. 1-2, Zagreb, str. 17-20.
- Bulić Z., Nedić D., Bušković V. & Hadžiablahović S.** (2006): *Crnogorske Prokletije - peti nacionalni park u Crnoj Gori. Montenegrin Prokletije - The fifth national park in Montenegro*. II international Symposium of ecologists of the Republic of Montenegro. The Book of abstracts and programme, Kotor & Podgorica, pp.70-71.
- Bulić Z., Stevanović V., Lakušić D. & Hadžiablahović S.** (2010): Biljni svijet NP Prokletije. *Nacionalni parkovi*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 18-23.
- Cvijić J.** (1913/1921): Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama. *Glasnik Srpske kraljevske Akademije*, Beograd, knj. XCI (38): 188-267 (1913). Drugi deo : Glas SANU, Beograd, knj. XCIII (1921).
- Cvijić J.** (1921): Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama. *Glasn. Srps. Akad.*, XCIII, Beograd.
- Cvjetičanin R., Brujić J., Perović M. & Stupar V.** (2016): *Dendrologija*. Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd, str. 1-557.
- Ćirović, R.** (2010): Herpetofauna Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 34-35.
- Demiri M.** (1983): Flora ekskursioniste e Shqiperise. Shtëp. Bot. e Librit Shkollor., pp. 985, Tiranë.
- Dörfler I.** (1991): Graničnim područjem Albanije i Crne Gore. In: Pulević, V. & Vincek, D.: "*Crna Gora vrata Balkana - Putopisi i zapisi evropskih botaničara*". Obod, Cetinje, (Prevod), Podgorica, str. 395-401.
- Dragičević S. & Veljić M.** (2006): *Pregled mahovina Crne Gore*, Prirodnjački muzej Crne Gore, Podgorica, str. 1-99.
- Džogović A.** (2009): *Onomastika plavsko-gusinjske dijalekatske oblasti*, Almanah, Podgorica, str. 1-546.
- Garms H. & Borm L.** (1981): *Fauna Evrope priručnik za određivanje životinjskih vrsta*, Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, str. 1-550.
- Gušić B.** (1938): Prilog morfologiji Prokletija. *Glasnik Hrvatskog prirodnjačkog društva za godine 1937-1938*, XLIX-L, Zagreb, str. 116-153.
- Gušić B.** (1964): Brada u Prokletijama. *Naše planine*, br. 3.4, Zagreb, str. 49-70.
- Gušić B.** (1976): Po Prokletijama kroz pola stoleća. Tokovi, 9, Ivangrad, str. 11-46.
- Gušić I.** (1958): Kroz Bjelič, *Naše planine*, br.3, Zagreb, str. 152-163.

Hasert K. (1995): Crna Gora - Putopisi. CID, Podgorica. (Prevod svih Hasertovih putopisa iz Crne Gore).

Hayek A. (1917/1918): Beitrag zur Kenntnis der Flora des Albanisch - montenegrinischen Grenzgebietes. *Denk. Akad. Wiss. Math. - Nat. kl.*, Wien, 94: 127-210.

Hodžić Z. (2010): Kulturno nasljeđe Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 38-41.

Hodžić Z. (2011): Živopisna tkanica tajni Prokletija. *Komuna*, Broj 1, Podgorica.

Hodžić Z. (2019): *Kapija Prokletija – Gusinje i Plav u zapisima i putopisima*. Almanah, Podgorica, str. 1-298.

Hodžić, Z. (2003): Otkrivanje zavičaja – Crteži Plava i Gusinja. Almanah, Podgorica.

Josifović M. (Ed.) (1970-1977), *Flora SR Srbije I – X*, SANU, Odjeljenje prirodnih nauka, Beograd.

Jovičević A. (1921): *Plavsko - Gusinjska oblast*. Srpski etnološki zbornik, Beograd, Knjiga 21.

Kasalica S. (1988): *Sjeverna Crna Gora, turističko-geografska studija*. Univerzitetska riječ, Nikšić.

Kasom G. (2010): Gljive NP Prokletije. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 26-27.

Kićović D. (1995): *Turizam i zaštita prirode Gornjeg Polimlja*. ITP „Unireks“ D. D., Nikšić.

Kićović M. D., Vujanović L. D. & Jakšić N. P. (2008): *Osnove zaštite i unapređenja životne sredine*. Univerzitet u Prištini sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici & Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, Kosovska Mitrovica i Beograd.

Knežević M. (1979): *Plavsko-gusijjski region – uslovi za razvoj turizma*. Srpsko geografsko društvo, Posebna izdanja, knj.50, Beograd.

Knežević M. (1995): *Turistički resursi i potencijali Prokletija*. NIP Panorama, ID Grigorije Božović, Priština.

Knežević M. (2019): *Murinsko Polimlje – prilozi za monografiju*. Štampar Makarije - Beograd & Obodsko slovo – Podgorica.

Knežević M. (2022): *Plavska župa Plav – Gusinje – Murina: Održivi turizam i geografsko turistički mozaik*. Štampar Makarije – Beograd & Obodsko slovo – Podgorica, Beograd Podgorica, str. 1-180.

Kostić D. (1964): Crnogorske Prokletije. *Planinski vestnik*, Ljubljana, 20 (8), str. 360-369 i 20 (9), str. 408-412.

Kostić D. (1966): Planine oko Grbaje u Prokletijama. *Naše planine*, Zagreb, 18 (5-6), str. 113-122; 18 (7-8), str. 169-178; 18 (9-10), str. 227-230.

Kotlajić B. & Šekularac R. (2003): *Grbaja – Gusinjski deo Prokletija – Istorija, antropogeografija i planinarski vodič*. Planinarsko društvo „Radnički“, Beograd, str. 1-112.

Kotlajić, B. (1966): Planine oko Grbaje u Prokletijama. *Naše planine*, br. 5-6, Zagreb, str. 118.

Kotlajić B. (1966): Planine oko Grebaja u Prokletijama (Nastavak). *Naše planine*, br. 7-8, Zagreb, str. 169-176.

Kotlajić B. (1966): Planine oko Grebaja u Prokletijama (Svršetak). *Naše planine*, br. 9-10, Zagreb, str. 227-230.

Kotlajić B. (1966): Planine oko Grebaja u Prokletijama. *Naše planine*, br. 5-6, Zagreb, str. 113-122.

Kovačević M. & Vincek D. (1989): Bogićevica u Prokletijama. *Naše planine*, 81 (41), str. 1-2, 25-26.

Kranjčev R. (1985): Na Prokletijama. *Biološki list Biol. druš. B. i H.*, 18, Sarajevo, str. 1-3.

Kranjčev R. (1990): U Grebaji među vijencima zapadnih Prokletija. *Priroda*, 2, Zagreb, str. 21-26.

Krcić Š. (2005): *Bibliografija sa priložima za monografiju plavsko-gusinjskog kraja*. Biblioteka Ikre, Plav.

Krunić J. (1994): *Kuća i varoši u oblasti Stare Raške*. Ip „ZAVET“, Beograd – Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd.

Kušan F. (1953): Prilog poznavanju flore crnogorsko-albanskih i makedonskih planina. *Glas. Biol. Sek. Hrv. Prir. Druš.* 2 (B), Zagreb, str. 178-190.

Kušan F. (1937): Granicom između Crne Gore i Albanije. *Hrvatski planinar*, Zagreb, 33, str. 283-288.

Kušan F. (1937): Botanička istraživanja crnogorsko - albanskih planina. *Ljetopis JAZU*, Knjiga 49, Zagreb, str.185-188.

Lakušić R. (1974): Specifičnosti flore i vegetacije Komova i Prokletija. *Tokovi*, Ivangrad, 9, str. 47-53.

Lakušić R., Vučković M. & Markišić H. (1985): Specifičnosti Prokletija. *Zbornik radova sa naučnog skupa „Zaštita i unapređenje plavskog dijela Prokletija“*, Plav, str. 91-102.

Lakušić R. (1968): Planinska vegetacija jugoistočnih Dinarida. *Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. zbirke*, 1, Titograd, str. 9-75.

Lakušić R. (1971): Istorija proučavanja biljnog svijeta na području Prokletija, Komova i Bjelasice. *Tokovi*, Ivangrad, str. 139-158.

Lakušić R. (1972): Ljekovito bilje na planinama Prokletija. Komova i Bjelasice. *Tokovi*, Ivangrad, str. 91-110.

Lakušić R. (1973): *Nartheceletalia* ordo novus der *Scheuchzerio-Caricetea fuscae* North. 1936. in den südeuropäischen Gebirgen. *Ber. Geobot. Inst.*, 51, Zürich, pp. 158-161.

Lakušić R. (1973): *Prirodni sistem populacija i vrsta roda Edraianthus DC.*, God. Biol. Inst., Pos. Izd., 26, Sarajevo, str. 5-130.

Lakušić R. (1980): *Ekologija biljaka*, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

Lakušić R. (1982): *Planinske biljke*, I izdanje, „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, str. 1-203.

Lakušić R. (1987): SR Crna Gora. In: Šumarska enciklopedija, 3, Plj-Žut, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, str. 388-395.

Lakušić R., Grgić P. & Međedović S. (1974): Zakonitosti vertikalnog rasporeda vegetacije na vulkanskim masivima centralnih Prokletija. Zbornik radova sa simpozijuma o flori i vegetaciju jugoistošnih Dinarida (8-13 jul, 1973, Andrijevića), Ivangrad, *Tokovi*, 9, str. 235-248.

Lakušić R. (1971/1972): Noch eine Art der Gattung *Wulfenia* Jacq. auf dem Prokletijagebires, *Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. Muz.*, 2, Titograd, str. 15-33.

Lakušić R., Pavlović D. & Abadžić S. (1978): Prilog poznavanju roda *Kentranthus* Neck. na Dinaridima, *Biosistematika*, 4 (2), Beograd, str. 255-260.

Leković S. (2005): Plavsko-gusinjski regon, turizam i održivi razvoj, Plav. str. 1-199.

Lindtner V. (1933): Prokletije. Planina bez planincev. *Življenje in svet*, Ljubljana, 14, str. 25-27.

Lutovac M. (1977): Plav i Gusinje sa okolinom. *Zemlja i ljudi*, Srpsko geografsko društvo, Beograd, str. 27.

Lutovac M. (1978): Prokletije. *Zemlja i ljudi*. Srpsko geografsko društvo, Beograd, 28, str. 18-28.

Marčić - Brusina Lj. (1975): Plavsko - Gusinjska kotlina. *Priroda*, Zagreb, 64, str. 89.

Marić S. D. (2019): *Fauna slatkovodnih riba (Osteichthyes) Crne Gore*. Posebna izdanja (monografije i studije), 149, Odjeljenje prirodnih nauka, 48, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica.

Marić, D. (2010): Ribe Plavskog jezera. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 30-33.

Markišić H. & Lakušić R. (1988): *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*. Centar za kulturu, Rožaje, str. 1-229.

Markišić H. (2012): *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*. Almanah, Podgorica & NVO Priroda i baština Rožaje, Rožaje, str. 1-509.

Markišić H. (2015): *Kulturne znamenitosti Gusinja*. NVO „Priroda i baština“, Rožaje, str. 1-545.

Markišić H. (2016): *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*. NVO „Priroda i baština“, Rožaje, str. 1-150.

Markišić H. (2016): *Kulturne vrijednosti Plava*. NVO „Priroda i baština“, Rožaje, str. 1- 340.

Markišić H. (2017): *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*. NVO „Priroda i baština“, Rožaje, str. 1-213.

Marković LJ. (1970): Beitrag zur Kenntnis der Ruderalvegetation von Gusinje und seiner Umgebung. *Mitt. Ostalp. – Din. Arbeit*, 11, Innsbruck, pp. 101-108.

Marković M. (1962): Prokletije - Bjesket e Nemuna. *Planinski vestnik*, Ljubljana, 18 (11): 500-506, 18(12), str. 553-558.

Marković V. D. & Otašević D. (2022): *Molika u Crnoj Gori*. IGP „Pegaz“ Bijelo Polje, str. 147.

Martinčić A. (2006): Moss flora of the Prokletije mountains (Serbia, Montenegro), *Hacquetia*, 5/1, str. 113-130.

Martinović M. & Markišić H. (2002): *Priroda Rožaja*. Centar za kulturu, Rožaje, str. 1-366.

Memić M. (1989): *Plav i Gusinje u prošlosti*. Izdavačka zajednica „Veljko Vlahović“ - Književno-izdavačka zadruga „Kultura“, Beograd.

Mijović P.: Bronzanodopske gravire u Maji Popadiji na Prokletijama, *Glasnik CANU*, Podgorica.

Milanović Đ. et al. (2021): *Priručnik za identifikaciju tipova staništa sa određenim glavnim indikatorskim vrstama*. Agencija za zaštitu životne sredine & Univerzitet u Banjoj Luci, Podgorica – Banja luka – Beograd, str. 1-394.

Milivojević M. & Kovačević J. (2005): Glacijlna jezera Buni i Jezerce – Albanija. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, Sveska LXXXV, br. 1, Beograd.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma Vlade Republike Crne Gore: Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka „Prokletije“, Podgorica, 2018.

Mitrović L. (2010): Klima Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 15-17.

Mitrushi I. (1966): *Dendroflora e Shqipërisë*. Tiranë, str. 1- 520.

Mulić R. (2009): Plavsko-gusinjske Prokletije-četrdeset planinarskih staza. PD“Karanfil“.

Gusinje, AP Print, Podgorica, str. 1-213.

Mulić R. (2016): *Gusinjske Prokletije – zavičajne staze*. Planinarsko društvo „Karanfil“ Gusinje, str. 1-206.

Nedić D. (1974): *Fauna dna nekih planinskih jezera (Plavsko, Biogradsko) u Crnoj Gori*. Magistarski rad., PMF., Univerzitet u Beogradu, Beograd, str. 1-69.,.

Nedić D. (1975): Neki aspekti faune dna Biogradskog i Plavskog jezera u Crnoj Gori. *Polj. i šum.*, 21, 2, Titograd.

Nikčević J. (2010): Karakteristike faune insekata Prokletija, *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 28-29.

Niketić M. & Stevanović V. (2007): A new species of *Heliosperma* Caryophyllaceae) from Serbia und Montenegro, *Botanical Journal of the Linnean Societa*, 154: 55-63.

Otašević B. (2002).; *Velika i Polimlje – knjiga prva*, Biblioteka „Hronika sela“, Kulturno-prosvjetna zajednica Srbije, Izdavačka kuća „komovi, Andrijevića, Beograd –Andrijevića.

Otašević B. (2009): Kulturno istorijski spomenici i toponimija na području srednjovekovnih župa Plav, Zla Rijeka i Budimlja, *Mileševski zapisi 8*, Muzej u Prijepolju.

Papp B., Peter P., Szurdoki E. & Dragičević S. (2015): Contribution to the Bryophyte flora of the prokletije mts, Montenegro, *Studia Bot. Hung.*, 50 (1): 29-52.

Parolly G. (1992): Die *Orchideenflora Montenegros*. Ein Beitrag zum OPTIMA – Projekt “Kartierung der mediterranen *Orchideen*” (*Orchidaceae*), 1991., The Orchid-flora of Montenegro. - Mitt. Bl. Arbeitskr. Heim. Orch. Baden - Württ., 24 (2): 141 - 391, 1992.

Pavletić Z. (1968): *Flora mahovina Jugoslavije*, Institut za botaniku Sveučilišta u Zagreb, Zagreb, str. 1-431.

Perić I. (2021/2022): Praistorijski časovnik sa Prokletija, Pobjeda, 31. decembar 2021, 1. i 2. januar 2022, Podgorica, str. 14-15.

Petković Sm. & Petković St. (1982): Prilog poznavanju planktona Plavskog jezera, *Poljoprivreda i šumarstvo*, 28 (2), Titograd, str. 29-53.

Petković Sm. (1981): Novi prilog poznavanju algi Ridskog jezera. *Poljoprivreda i šumarstvo*, XXII (I), Titograd, str. 51-77.

Petrović J. (1985): Prokletije - geomorfološke odlike. In: “*Prokletije - zaštita i unapređenje plavskog dijela Prokletija*”, Plav, str. 39-50.

Pešikan M. (1975): Značaj praćenja jezičkih elemenata koji se ponavljaju u mikrotoponimiji, Prva jugoslovenska onomastička konferencija, Tivat, str. 95-102.

Pils G. (2016): *Illustrated Flora of Albania*, Eigenverlag G. Pils, Austria, pp. 1-287.

Poljak Ž. (1952): Prokletije (Uvod), *Naše planine*, br. 3-4, Zagreb, str. 53-65.

Poljak Ž. (1959): Prokletije (Nastavak), *Naše planine*, br. 5-6, Zagreb, str. 116-130.

Pulević V. (1985): *Dopuna bibliografiji o flori i vegetaciji Crne Gore*. Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. – Prirod. Muz., 18, Titograd, str. 5-94.

Pulević V. & Vincek D. (2004): *Crna Gora - Vrata Balkana - Putopisi i zapisi evropskih botaničara*. Biblioteka Crnogorsko nasleđe, Obod, (Drugo dopunjeno izdanje), Cetinje.

Pulević V. (1983): Zaštićene biljne vrste u Crnoj Gori. *Glasn. Republ. Zav. Zašt. Prir. - Prirod. Muz.*, Titograd, 16, str. 33-54.

Pulević V. & Bulić Z. (2004): *Bibliografija o florii vegetaciji Crne Gore* (Druga dopuna), Republ. Zav. Zašt. Prir., Pos. Izd., Podgorica.

Pulević V. & Bulić Z. (2012): *Bibliografija o flori i vegetaciji Crne Gore* (Treća dopuna). Republ. Zav. Zašt. Prir., Pos. Izd., Podgorica.

Pulević V. (1965): Prilog poznavanju ljekovitog bilja u flori Crne Gore. *Polj. Šum.*, 11(3-4), Podgorica, str. 17-48.

Pulević V. (1966): Endemične i neke rijetke i prorijeđene vrste drveća u flori Crne Gore. *Polj. Šum.*, 12 (3), Titograd, str. 81-97.

Pulević V. (1980): *Bibliografija o flori i vegetaciji Crne Gore*. CANU, Bibliografije, Knj. 1, Titograd, str. 1-235.

Pulević V. (2005): *Građa za vaskularnu floru Crne Gore*. Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore, posebno izdanje, knj. 2: 1-218., Podgorica.

Pulević V. (2021): *Građa za fitonimiju Crne Gore*. Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje & Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“ – Podgorica, Cetinje, str 1-467.

Pulević V. (Ed.) (2022): *Botanički leksikon Crne Gore*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Leksikografski centar, Podgorica, str. 1-728.

Pulević V., Vincek D. & Bušković V. (2004): *Crnogorske planine - putopisi i zapisi*. Obod - Cetinje, drugo dopunjeno izdanje, Edicija Crnogorsko nasleđe, Cetinje, str. 1-542.

Rabrenović J. (2010): Razvojne šanse Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 42-43.

Radojičić B. (2002): *Geografija Crne Gore - društvena osnova i regije*. DANU, Odjeljenje prirodnih nauka, Podgorica, str. 1-615.

Radojičić B. (2005): *Vode Crne Gore*. Filozofski fakultet, Institut za geografiju, Nikšić, str. 1-390.

Radojičić B. (2010): Reljef i vode Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 9-14.

Radojičić B. (2015): *Crna Gora – Geografski enciklopedijski leksikon*. Filozofski fakultet, Pos. Izd., Nikšić.

Radonjić S. & Markišić H. (1996): *Enciklopedijski leksikon ekologije i zaštite životne*

sredine, Kolo, Nikšić, str. 1-467.

Radović M. (1963): Planinska jezera Crne Gore i potreba njihove zaštite. *Godišnjak Ekonomskog fakulteta u Titogradu*, br. 1., Titograd.

Radović M. & Marić R. (2002): *Crnogorske Prokletije-priroda, ljudi, turizam, razvoj*. Ministarstvo turizma Vlade RCG & Institut ekonomskih nauka, Podgorica-Beograd, str. 1-96.

Radulović V. (1985): Hidrologija najjužnijeg dijela sliva rijeke Lima. *Prokletije – zaštita i unapređivanje plavskog dijela Prokletija*, Republ. Zav. Zaš. Prir. & SO Plav.

Rechinger K.H. (1935): Ergebnisse einer botanischen Reise in den Bertiscus. (Nordalbansische Alpen.). *Feddes. Report.*, 32: 137-152 & 319-389., Berlin-Dahlem., 38: 365(581)-366(582).

Rechinger K.H. (1939): Zur Flora von Albanien und Mazedonien. *Feddes. Report.*, 47: 165-179.

Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore (2007): *Studija o opravdanosti proglašenja Plavskih Prokletija nacionalnim parkom*. Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine Vlade Crne Gore & Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore.

Rezultati istraživanja biodiverziteta na području Zeletina i Visitora u sklopu projekta „Tajne naših šuma – Zeletin i Visitor“, Podgorica, CZIP, 2022, str. 1- 257.

Rexhepi F. (1986): Flora e maleve te larta te Kosoves, Priština.

Rohlena J. (1942): *Conspectus florum Montenegrinae*, 20-21: 1-506, Preslia, Praha.

Sarić R. M. (Ed.) (1986): *Flora Srbije X*, SANU, Odjeljenje prirodno-matematičkih nauka, Beograd, str. 1-400.

Saveljić D. (2010): Ptice Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 36-37.

Saveljić D. & Jovićević M. (2015): *Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom*, CZIP, Podgorica, str. 1-45.

Saveljić D. (2010): Ptice Prokletija, *Nacionalni parkovi Crne Gore II*, broj 6, Podgorica

Saveljić D. et al. (2022): *Crvena lista ptica Crne Gore*, Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, Podgorica, str. 1-49.

Savković D. (2005): *Narodne nošnje, igre i pjesme u Crnoj Gori*, Muzeji i galerije, Podgorica, str. 1-192.

Stanković M. S. (1968): Planina Visitor. *Priroda*, Zagreb, 1.

Stanković M. S. (1968): Plavsko jezero. Prilog fizičko-limnološkom proučavanju. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, Beograd, Sv XLVIII(1), str. 35-58.

Stanković M. S. (1971): *Plavsko jezero - turistički vodič*. Turistička štampa, Beograd.

Stanković M. S. (1972): Kraško vrelo “Okolo” kod Vusanja. *Glasnik Republičkog zavoda za*

zaštitu prirode, Titograd, 5: 179-188.

Stanković M. S. (1975): Planina Visitor. *Zemlja i ljudi*, 25, Beograd, str. 23-34.

Stanković M. S. (1975): *Planinska jezera Crne Gore*. Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Knj. V, Titograd.

Stanković M. S. (1978): Gorske oči Prokletija. *Globus*, 10, Beograd, str. 333-337.

Stanković M. S. (1983): Hidrogeografske karakteristike Ridskog jezera. *Glasnik Srpskog Geografskog društva*, 63/2, Beograd, str. 133-138.

Stanković M. S. (1985): Prilog proučavanju problema ugroženosti i sanacije Plavskog jezera. In: "Prokletije - zaštita i unapređenje plavskog dijela Prokletija", Plav, str. 57-70.

Stešević D. & Caković D. (2013): *Katalog vaskularne flore Crne Gore*. Tom I, CANU, Podgorica, str. 1-54.

Stevanović D. (1953): *Ribe, prirodne znamenitosti Gusinjsko-plavskog regiona i okolnog dela Prokletija*. Zavod za zaštitu prirode i prirodna proučavanja, Beograd.

Stevanović D. (1958): Visitorsko jezero. *Nauka i priroda*, 9 (8), Beograd, str. 330-331.

Stevanović V. & Lakušić D. (1993): Visokoplaninski endemi Prokletija, *Simpozijum „Jovan Cvijić“ – Srpsko geografsko društvo Beograd i Udruženje javnih i kulturnih radnika Polimlja, Berane (12-13. XI)*, Beograd.

Stevanović V. & Vasić V. (Eds.) (1995): *Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja*. Ekolibri, Beograd & Biološki fakultet, Beograd, str. 1-562.

Stevanović V., Lakušić D., Bulić Z., Niketić M. & Hadžiahlović S. (2008): Floristic values of Prokletije. II International symposium of ecologists of the republic of Montenegro. *The Book of abstracts and programme*, Herceg Novi & Podgorica, pp.74 .

Stevanović V., Lakušić D., Niketić M. & Bulić Z. (1996): Prokletije - centar florističke raznovrsnosti Balkanskog poluostrva. *Zbornik sažetaka V kongresa ekologija Jugoslavije*, sekc. 3, poster (22 - 27. 09. 1996.), Beograd, str. 38.

Stevanović V., Niketić M & Lakušić D. (2003): *Pedicularis ernesti mayeri* (P. subsect. Comosae, Scrophulariaceae), A new species from Mt Prokletije (Yugoslavia). *Razprave 4, Razreda SAZU*, 42-2, Ljubljana, str. 209-226.

Šekularac R. & Vincek D. (1990): Trojan (2163 mnv) u Prokletijama. *Naše planine*, Zagreb, 82 (42) 7-8, str. 137-140.

Šekularac R. (1994): *Jovan Cvijić i regionalno - geografska ispitivanja Prokletija*. "Jovan Cvijić i Prokletije" - naučna monografija. Srpsko geografsko društvo, Beograd, str. 67-69.

Šilić Č. (1973): *Atlas drveća i grmlja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, str. 1-178.

Šilić Č. (1977): Šumske zeljaste biljke. IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike – Sarajevo – „Školska knjiga“, Zagreb – „Vuk Karadžić“ Beograd, str. 1-204.

Šilić Č. (1984): *Endemične biljke*. „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo & Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, str. 1-227.

Tripić R., Bulić Z. & Hadžiablahović S. (2010): Značaj šuma Prokletija. *Nacionalni parkovi Crne Gore*, godina 11, broj 6, Podgorica, str. 24-25.

Tucakov J., Milojević B. & Mihajlov M. (1974): Upotreba bilja u narodnoj medicini na području Prokletija i Komova. *Tokovi*, 9, Ivangrad, str. 151-161.

Urban S. (1938): Na vrhovima Prokletija. *Hrvatski planinar*, 34, Zagreb, str. 32, 55-57, 60-64, 93-96, 124-126.

Vatovec S. (1936): U Prokletijama. *Hrvatski planinar*, 32, Zagreb, str. 79-86, 108-116, 148-152 i 183-188.

Velimirović M. (1913): *Gusinjska nahija s pogledom na Malesiju*. Godišnjica Nikole Čupića, knj. 32, Beograd, str. 338-359.

Vincek D. & Šekularac R. (1989): Prokletije - Maja Rosit (2524 m). *Bilogorski planinar*, 13 (9) 28, Koprivnica, str. 7-9.

Vincek D. (1987): Maja Koljat (2.523 m). *Naše planine*, 79 (36), 9-10, Zagreb, str. 203-204.

Vincek D., Popović R. & Kovačević M. (2004): *Planine Crne Gore - Vodič za planinare*. Monitor, Grafo Crna Gora, Podgorica, str. 1-131.

Vizi O. (1985): Zaštićene životinjske vrste Prokletija. *Zbornik radova sa naučnog skupa "Zaštita i unapređenje plavskog dijela Prokletija*. RZZPCG & SO Plav., Plav & Titograd, str. 103-113.

Wraber T. (1989): Botanički izlet v gusinjske Prokletije. *Proteus*, 51(8), Ljubljana, str. 291-297.

U Bjelaji, 10.06.2023. (foto: Halil Markišić)

Gentiana lutea (foto: Halil Markišić)

Recenzija knjige

„Leksikon Nacionalnog parka – Prokletije“ autora Mr Halila R. Markišića

Magistar Halil Markišić je već skoro pola vijeka poznat kao istrajni profesor u sferi obrazovanja, kao i stručni i naučni radnik čiji je profesionalni rad posvećen botaničkim istraživanjima, prvenstveno istraživanjima flore i vegetacije Hajle i Prokletija, Ševerne Crne Gore i okruženja, prirode i biodiverziteta uopšte, ali i pojedinih segmenata bogate kulturne baštine Plava, Gusinja i Rožaja. Rezultate svojih istraživanja objavio je u brojnim stručnim i naučnim domaćim i inostranim časopisima, kao i u okviru 15 knjiga iz sfere prirodne i kulturne baštine. Za svoj rad dobio je brojne nagrade, među kojima je i prestižna državna nagrada Oktoih (2004) godine za izuzetne rezultate u vaspitno-obrazovnom radu, zatim Povelja „Hamdija Hašimpašić“ za posebne rezultate ostvarene u istraživanju, prikupljanju, zaštiti i afirmaciji etnomuzikološkog nasljeđa Bošnjaka Plava i Gusinja (2023), nagrada „30 septembar“ opštine Rpžaje (1980) za za izuzetne rezultate u vaspitno-obrazovnom radu i dr. Svojim ukupnim stručnim, naučnim, obrazovno-vaspitnim i raznovrsnim kulturnim radom Halil Markišić se svrstao u red najistaknutijih stvaralaca Ševerne Crne Gore. U tom kontekstu ovom novom knjigom „Leksikon Nacionalnog parka – Prokletije“ autor Mrkišić na zanimljiv, sadržajan i savremen način upotpunjuje svoje zavičajno stvaralaštvo o Plavsko-Gusinjskom kraju kome se ranijim knjigama (Plavsko-Gusinjski kraj, prirodne rijetkosti i legende o njima (2017) i dr., a posebno ovom knjigom odužio na pravi način. Za pripremu ove knjige autor se morao izboriti sa selekcijom odgovarajućih podataka, kako iz literature tako i sopstvenih višedecenijskih prirodnjačkih i kulturoloških istraživanja, kako bi na nov, savremen, sistematizovan, stručan, naučan i popularan način predstavio i afirmisao prirodnu i kulturnu riznicu najmlađeg nacionalnog parka u Crnoj Gori „Prokletije“.

Knjiga „Građa za leksikon Nacionalnog parka Prokletije“ autora Mr Halila R. Markišića u dostavljenom rukopisu sadrži preko 600 stranica teksta i pratećih fotografija u boji na kojima su predstavljene karakteristike prirodne i kulturne baštine Nacionalnog parka – Prokletije. Knjiga je podijeljena na pet poglavlja: reljef, hidrologija, naselja, kulturna baština i biodiverzitet. Svako poglavlje ima više manjih cjelina, a one su sastavljene od leksikografskih članaka (odrednica), najčešće sa fotografijom. Tako su na veoma ilustrativan i koncizan način opisane fizičko-geografske karakteristike ovog prostora, reljef, hidrografski objekti, naselja, najvažniji elementi bogate kulturne baštine i detaljno biodiverzitet (gljive, lišajevi, flora, fauna (mekušci, insekti, ribe, vosozemci, gmizavci, ptice i sisari). Sva poglavlja su na veoma senzibilan način prožeta i obogaćena fotografijama koje na svojevrsan i veoma zanimljiv dočaravaju ljepoti brojnih raskošnih prirodnih i kulturnih fenomena Prokletija.

Planine čije najljepše djelove zauzima Nacionalni park Prokletije u Crnoj Gori su sastavni dio znatno prostranijeg istoimenog visokoplaninskog masiva, koji je smješten između skadarsko-podgoričke kotline na jugozapadu, rijeke Drim na istoku i Metohije na sjeveroistoku. Crnogorske Prokletije protežu se u dosta dugom istočnom i sjeveroistočnom graničnom pojasu prema Albaniji i Kosovu, od Skadarskog jezera do Mokre gore. Njima pripada cjelokupna teritorija opština Plav, Gusinje i Rožaje, istočni i sjeveroistočni dio opštine Podgorica, južni i jugozapadni dio opštine Andrijevica i jugoistočni dio opštine

Berane. Opštine Plav i Gusinje, u potpunosti pripadaju crnogorskim Prokletijama i odavno je njihova raskošna priroda i kulturna baština bila predmet interesovanja neumornog istraživača Halila Markišića, kao i velikog broja domaćih i stranih istraživača. Značajan je i doprinos gospodina Markišića kao člana ekspertskeg tima Zavoda za zaštitu prirode Crne Gore koji je radio na izradi Studije o izvodljivosti o opravdanosti proglašenja Crnogorskih Prokletija Nacionalnim parkom, koja je završena 2007 godine, a koju je Vlada Crne Gore usvojila 2009. godine i čime je praktično i proglašen novi tj. peti nacionalni park u Crnoj Gori „Prokletije“.

Kultumo-istorijsko nasljeđe karakterišu izražena raznolikost, istorijska slojevitost koja datira čak do paleolita. Ode se nalaze ostaci prvih naseobina i gradina iz paleolita, bakarnog i bronzanog doba, iz perioda formiranja i utvrđivanja ilirskih plemena, a naročito iz vremena Rimske uprave koja je ode dugo trajala. Srednjovjekovni period zastupljen je ostacima vjerskih objekata i odbrambenih utvrda, dok su iz doba turske vladavine ostali brojni spomenici orijentalnih karakteristika, koji su bili nezaobilazni motiv u Markišićevom stvaralačkom radu.

Zauzimajući integralni pristup, Markišić je na osnovu fundamentalnih i literarnih istraživanja prirodnih vrijednosti sa akcentom na biodiverzitet, kao i elementima kulturne baštine ovog po mnogo čemu interesantnog i specifičnog prostora, značajan dio knjige je posvetio zaštiti prirodnih i kulturnih fenomena Plavsko-Gusinjskog kraja, pri čemu je koristio savremena domaća i evropska iskustva u tim oblastima.

Uzimajući u obzir sadržaj, obim i kvalitet ovog Leksikona, način na koji su izloženi i interpretirani pojedini segmenti, on predstavlja vrijedno stručno i naučno djelo koje značajno doprinosi boljem poznavanju izuzetno bogate, ekološki i fitogeografski kompleksne prirode i kulturne baštine ovoga kraja i Crne Gore u cjelini. Knjiga predstavlja jedinstvenu cjelinu i može se koristiti u kompletu, a s obzirom na interesantan i raznovrstan sadržaj, pojedini tekstovi i ilustracije mogu se koristiti i odvojeno.

Posebnu vrijednost ove monografije predstavlja pitak i jasan tekst, obogaćen izvanrednim fotografijama kako pojedinačnih predstavnika biodiverziteta, tako i zanimljivim objektima prirodne i kulturne baštine, panoramama, fenomenima i sl., koje omogućavaju svim zainteresovanim da upoznaju pojedine prirodne ekosisteme i raznovrsne kulturne segmente.

Ova knjiga je dragocjen dokument za sve one zainteresovane poslenike geografske, biološke, šumarske, ekološke i turističke struke i nauke koji će se u narednom periodu baviti istraživanjima bogate i raznovrsne prirodne i kulturne baštine Prokletija i Crne Gore, de će i opisi, odrednice i fotografije predstavljene u ovoj knjizi biti od izuzetnog značaja za upoznavanje ovog izuzetno vrijednog dijela Crne Gore. Uvjerem sam da će ova knjiga biti izuzetno interesantna ne samo za stručne i naučne radnike iz sfere zaštite prirode i životne sredine, biologe, ekologe, šumare, istoričare, geografe, prirodnjake, planinare, turizmologe, kulturologe, umjetnike i dr., već i brojne pristalice planinarenja i poklonike i ljubitelje prirode. Sigurno je da će ova knjiga dati i impuls mlađim istraživačima da Crnogorske Prokletije, kao i Prokletije u cjelini u značajnijem pogledu obrade sa prirodnjačkog i kulturološkog stanovništva jer su one sa sigurnošću se može reći izuzetno zanimljiv, privlačan i tajanstven prostor koji predstavljala nezaobilazan i neiscrpan poligon za

istraživače sa prostora Balkana, pa i Evrope u cjelini.

Na osnovu pregledanog rukopisa sa osobitim zadovoljstvom dajem pozitivnu recenziju uz velike pohvale autoru za uloženi rad i profesionalizam i preporuku da se ova knjiga odštampa i na prikladan način javno promoviše.

Akademik Dr Zlatko Bulić

Petasites doerfleri (foto: Halil Markišić)

KULTURNA BAŠTINA

(Autor: mr Halil Markišić)

Leksikon Nacionalnog parka Prokletije predstavlja multidisciplinarnu, sistematizovanu, građu koja, stručno i posvećeno, odslikava ontološku suštinu ovog prostora.

Knjiga ne samo što utemeljeno pojašnjava obuhvaćene pojmove već pruža kompleksne, utemeljene i precizne informacije o njima. Tako čitalac može formirati temeljnu sliku u interaktivnom odnosu djelova i cjeline ambijenta.

Ovo se posebno odnosi na KULTURNU BAŠTINU kao posebno poglavlje Leksikona kojim je dopunjeno ono što je stvorila priroda. Sadržaj je obogaćen onim što su stvorili ljudski um i ruka, kako radi praktičnih potreba tako i zbog umjetničkog izraza kao iskonske potrebe čovjeka.

Čitajući ponuđena pojašnjenja i opise, vidimo da se umjetničko ovdje prepliće sa pragmatičnim, prepoznaje želja za lijepim kod svake stavri, predmeta, kuće i alata. Ovako usvojenom metodologijom se stvara slika o stanovnicima ovog kraja, njihovim običajima, kulturi, navikama, prirodnom okruženju i građenoj sredini.

Poglavlje posvećeno kulturnoj baštini, sadrži materijalne i nematerijalne elemente nasljeđa. U njemu ipak preovlađuje segment kulturne baštine koji se prelama kroz tradicionalnu arhitekturu Nacionalnog parka Prokletija koja predstavlja izuzetan specifikum ovog kraja koji nosi Genius Loci (duh mjesta).

Imajući u vidu bogato kulturno nasljeđe ostavljeno kroz građenu sredinu čitalac može doći do potrebnih, stručno utemeljenih, informacija. Osobnost tradicionalne arhitekture ovoga kraja posebno predstavlja veliki broj stambenih, fortifikacionih, kula čiji je broj impozantan u odnosu na veličinu područja u kojem se nalaze. Te kule nijesu samo funkcionalnog karaktera već predstavljaju izrazit statusni simbol onih koji su ih gradili, što i nehotično dopunjava ukupnu sliku koja se kod čitaoca stvara.

Ovim leksikonom su, uz obilje podataka, pažljivo obrađene sve izgrađene kule koje prate i prevodi natpisa (tariha) za koje se autor posebno potrudio. Na istovjetno posvećen način je obrađena i stambena arhitektura gdje su opisani najbitniji elementi znamenitih kuća ovoga kraja. Nijesu zaobiđeni ni najznačajniji, tipični upotrebnih predmeti, tkanine i vezeni tekstil. Posebna pažnja posvećena je objektima sakralnog karaktera, džamijama i crkvama. Pored tipoloških odrednica, vremena nastajanja te istorijskog konteksta, opisana je njihova materijalizacija i estetske vrijednosti. Presjek kroz ovu vrstu objekata jasno podcrtava multietičnost i multikulturalnost ove sredine.

Pisan sveobuhvatno i akademski Leksikon postaje mnogo više od zbira očekivanih informacija. Samim tim, pored faktografske baze podataka, predstavlja nezaobilazno štivo u budućim istraživanjima ovog kraja, sa više aspekata.

Podgorica, februara 2023. god.

Prof. dr Rifat Alihodžić

Musafirska soba (foto: Halil Markišić)

RECENZIJA

(Halil R. Markišić: “Građa za leksikon Nacionalnog parka Prokletije”)

Poslije višedecenijskog naučnog i stručnog izučavanja područja Sjeveroistočne Crne Gore, profesora Halila Markišića, biologa i planinara, dobili smo jedno sintezno djelo o prostoru crnogorskog dijela planinskog masiva Prokletija: „Građa za leksikon Nacionalnog parka Prokletije“. Upravo, proglašenjem tog područja 2009. godine za peti Nacionalni park u Crnoj Gore, Prokletije dobijaju institucionalnu zaštitu i mogućnost značajnije turističke valorizacije sačuvane prirode i stvorenih vrijednosti. Brojni su naučnici istraživali i pisali o ovom, relativno, nepristupačnom planinskom masivu, o čemu svjedoče kvalitetne publikacije i studije. Rezultati višegodišnjeg istraživanja Prokletija i dosadašnji naučni i popularni članci, autora, su sada sublimirani u jednu kvalitetnu publikaciju. Knjiga predstavlja originalno djelo napisano na osnovu dostupne literature, izvora i ličnih terenskih istaživanja i zapažanja. Posebnu pažnju autor je posvetio toponimima, pažljivo i detaljno su nabrojani i objašnjeni. Predstavljaju posebnu faktografsku i estetsku vrijednost. To su sjajni, zvučni toponimi sa melodikom narodnog jezika, koji i svojim nazivom odlikavaju njegove karakteristike i formu. Oni, nijesu samo sredstvo za orijentaciju u prostoru, već je u njima sažeta narodna maštovitost i imaginacija, iskustvo i domišljatost, legenda i istorija planinskog masiva Prokletija.

Prirodnjaci poznaju Halila Markišića kao veoma uspješnog botaničara i planinara, koji više od pola vijeka izučava planine sjeveroistočne Crne Gore. Kulturolozi znaju za njegov nemjerljiv doprinos u izučavanju kulturno-istorijskog nasleđa Rožaja, Plava i Gusinja. Siguran sam, da je profesor Halil, najupečatljiviji trag ostavio brojnim generacijama njegovih učenika, od kojih su mnogi krenuli njegovim stopama.

Važnost ovog djela je višestruka. Preporučujem je svim ljubiteljima prirode i planinarenja; naučnim i kulturnim radnicima; učenicima i studentima i svim ostalim koji žive ili dolaze kao turisti na područje Plavsko-Gusinjskog kraja, a posebno onima koji se zapute po vrletima, dolinama i vrhovima masiva Prokletija. Ova knjiga je ujedno i kvalitetan planinarski vodič i edukativni materijal za sve putnike namjernike. Na jednom mjestu mogu naći precizne podatke, karakteristike i nazive svih geomorfoloških, hidroloških i biogeografskih objekata. Takođe, na kvalitetan način su tekstovi obogaćeni izvanrednim fotografijama, koje daju pravu sliku ljepote svakog dijela prokletijskog masiva.

Luka Mitrović, geograf

BILJEŠKA O AUTORU

Halil Markišić rođen je 1. januara 1948. godine u Vojnom Selu, opština Plav, od oca Rama Medovog Markišića (1924-2011) i majka Mejreme Aljove, rođene Musić (1923-2004). Prva četiri razreda osnovne škole završio je u Vojnom Selu školske 1957/58. i četiri u osmogodišnjoj Osnovnoj školi „Hajro Šahmanović“ u Plavu školske 1961/62, a školske 1965/66. Srednju poljoprivrednu školu „Mileva Vuković“ u Peći, voćarsko-vinogradarski smjer, završio je školske 1965/66. Školske 1966/67. upisao je Filozofski fakultet (kasnije transformisan u Prirodno-matematički fakultet), Odsjek za biologiju, na Univerzitetu u Prištini. Diplomirao je 25. 3. 1971 s prosječnom ocjenom u toku studija 9, 25. Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu završio je jednogodišnju specijalizaciju za savremenu nastavu biologije i odbarnio specijalistički rad 1979, Na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu odbranio je magistarski rad 1987.

Prosvjetnu službu započeo je 10. septembra 1970. godine u Gimnaziji „30. septembar“ – Rožaje i u njoj radio do odlaska u penziju 2012. Na prijedlog Republičkog zavoda za unapređivanje školstva u Podgorici dobio je zvanje viši pedagoški savjetnik 1995. Od 1997. do 2003. bio je član Prosvjetnog savjeta Crne Gore. U periodu od 1995. do 2015. bio je Ed. časopisa „Rožajski zbornik“, od 2010 do 2020. časopisa „Avlija“, a od 2020. je jedan od osnivača i Ed. časopisa „Glasnik rožajski“. Bio je priređivač, recenzent i Ed. većeg broja knjiga.

Halil Markišić na Ropojanskim vratima (foto: Milutin - Mićo Prašević)

Pored rada u nastavi, uspješno se bavio i naučnim radom. Objavio je veći broj naučnih i stručnih radova i knjiga iz oblasti bioloških nauka i kulturne baštine.

Dobio je više nagrada, zahvalnica i priznanja, među kojima su:

- nagrada „30. septembar“ Opštine Rožaje 1980. godine, za izuzetne rezultate u vaspitno-obrazovnom radu;

- državna nagrada „Oktoih“ 2004. godine, za rezultate ostvarene u vaspitno-obrazovnom i naučnom radu;

- nagrada Udruženja *Ora e Maleve* 2017, godine za izučavanje kulture i prirode Rožaja, Plava i Gusinja;

- Povelja „Husein paša Boljanić“ za oblast obnove, zaštite i popularizacije kulturno-istorijskog nasljeđa Bošnjaka 2018. godine, koju dodjeljuje Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori;

- zahvalnica Opštine Plav za doprinos u očuvanju identiteta i afirmaciju kulturno-istorijske baštine Plava 2022.

- Povelja „Hamdija Šahinpašić“ za posebne rezultate ostvarene u istraživanju, prikupljanju, zaštiti i afirmaciji etnomuzikološkog nasljeđa Bošnjaka Plava i Gusinja.

Autor ili koautor je više priručnika, udžbenika i monografja, među kojima su:

Halil Markišić & Jovan Kavarić, *Laboratorijsko mikroskopska tehnika sa metodologijom istraživanja za II razred srednjeg obrazovanja*, Republički zavod za unapređivanje školstva, Titograd, 1979, str. 1-265.

Radomir Lakušić & Halil Markišić, *Zaštita životne sredine za IV razred srednjeg obrazovanja*, Republički zavod za unapređivanje školstva, Titograd, 1981, str. 1-210.

Halil Markišić & Radomir Lakušić, *Ljekovite biljke i jestive gljive okoline Rožaja*, Centar za kulturu, Rožaje, 1988, str. 1-229.

Halil Markišić, *Markišići i njihove odive*, Autorsko izdanje, Rožaje, 2002, str. 1172.

Slobodan Radonjić & Halil Markišić, *Enciklopedijski leksikon ekologije i zaštite životne sredine*, Kolo, Nikšić, 1996.

Halil Markišić & Hajris Luboder, *Staro Rožaje I*, Avlija, Rožaje, 2011.

Halil Markišić, *Kulturno-istorijsko nasljeđe plavsko-gusinjskog kraja*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2012, str. 1-509.

Halil Markišić, *Rožaje slikom i riječju kroz stoljeće*, Almanah Podgorica & NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2013, str. 1-423.

Halil Markišić, *Kulturne znamenitosti Gusinja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2015, str. 1-545.

Halil Halil Markišić, *Kulturne vrijednosti Plava*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016. str. 1- 340

Halil Markišić, *Islamska epigrafika u Plavu i Gusinju*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2016, str. 1-150.

Halil Markišić, *Plavsko-gusinjski kraj – prirodne rijetkosti i legende o njima*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2017, str. 1-213

Halil Markišić, *Lirske narodne pjesme i pjevanje Bošnjaka iz Plava sa šest kompakt diskova*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2017, str. 1-198.

Halil Halil Markišić, *Lirske narodne pjesme i pjevanje Bošnjaka iz Plava sa osam kompakt diskova*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2018, str. 1-240.

Halil Markišić, *Šetnja kroz kulturnu baštinu okoline Rožaja*, NVO „Priroda i baština“ Rožaje, Rožaje, 2020, 1-549.

Penzionisan je 31. januara 2012. Živi u Rožajama, povremeno u Plavu i Podgorici.

Zlatko Bulić i Halil Markišić (foto: Osman - Omko Kurpejović)

Cettia cetti (foto: Mihailo Jovičević)

Trollius europaeus, jablan (foto: Halil Markišić)

Buteo buteo, mišar i *Corvus cornix*, siva vrana (foto: Mihailo Jovičević)

INDEKSI ODREDNICA

RELJEF

TROJANSKA GRUPA PLANINA

Dolina Grnčara 18
 Karaula 18
 Maja e Canit 19
 Popadija 20
 Popođeni kamen 20
 Ravni Ključ 22
 Šuplja vrata na Trojanu 23
 Trojan 23
 Trojanska grupa planina 17
 Vajuša 24
 Volušnica 25
 Žuta prla 27

BRADA

Balijin vrh 30
 Brada 28
 Diljin katun 30
 Dolina Dolja 30
 Dolina Grebaje 30
 Glavni greben Brade 32
 Hadžijino brdo 32
 Jagnjičar 33
 Jagnjilo 33
 Karanfil Ljuljaševića 33
 Karanfili 34
 Koplje 35
 Kotlovi 36
 Kremen vrh 36
 Krošnje 37
 Krošnjina vrata 37
 Livada Krug 38
 Ljugukuć 38

Mečin do 39
 Najviši vrhovi Brade 40
 Obla glava 41
 Očnjak 41
 Ploče od Brade 42
 Podgoja 43
 Rogopeč 44
 Ropojanska vrata 45
 Suljova česma 46
 Škala 47
 Vrata Brade 47
 Vrh Ček 48
 Zastan grebajski 49
 Zli vrh 50

JEZERSKA SKUPINA PLANINA

Bjelič 51
 Čirk Buni i Jezercës 55
 Čaf Bora 56
 Dolina Ropojana 56
 Dolina Ropojanskog jezera 58
 Đevojački vrh na Romanu 58
 Gerla e Bors 58
 Jezerska skupina planina 51
 Katun Grlate 58
 Kodra oka Skakavice 59
 Radohines 59
 Roman 59
 Ropojanska škala 61
 Ščokište 61
 Valjbonska čafa 62
 Vrh Jezerca 63
 Vusanjski Zastan 64
 Žarovnice 64

BORSKA GRUPA PLANINA

Bajrak 67
Bor 68
Borska grupa planina 66
Karaula Feratovića 72
Maja e Fazljis 72
Memina planina 72
Osoja 73
Potkobilja 75
Šćapica 76
Trokuz 77

KOFILJAČKA PODGRUPA PLANINA

Horolac 80
Kofiljača 82
Kofiljačka podgrupa planina 79
Konjski obor 82
Košutica 82
Treskavac 84
Trokuz 86

HRIDSKA GRUPA PLANINA I BOGIĆEVICA

Bivoljak 88
Bjelaja 88
Bogićevica 89
Cirkovi Bogićevice 91
Ćete 92
Dvojnice 93
Gaška struga 94
Grohotljivica 94
Hasova Bogićevica 94
Havina voda 95
Hodžin ravan 95
Hrid 96
Hridska grupa planina i Bogićevica 87
Hridski krši 99
Kopiljan 100
Sejmenske luke 100
Tepsijica 100
Treskavica 101

SREDIŠNJA GRUPA PLANINA

Čakor 103
Đevojački krš 103
Ječmišta 104

Središnja grupa planina 102
Starac 105

HIDROLOGIJA

Alipašini izvori 108
Grebajsko jezero 109
Horolačko jezero 110
Hridsko jezero 110
Jezera u cirku Bini Jezercës 112
Jezera na Boru 116
Kanjon Grlja 117
Lim 118
Lkovača 119
Ljuča 119
Oko Skakavice 120
Plavska rijeka 121
Plavsko jezero 121
Rijeka Bistračica 123
Rijeka Dolja 123
Rijeka Grnčar 124
Rijeka Komarača 125
Rijeka Skakavica 126
Rijeka Vruja 127
Ropojansko jezero 128
Suka 129
Vodopad Skakavice 129
Volušnički potok 130

NASELJA

Babino Polje 131
Bogajiće 132
Budevica 134
Ćereme 135
Dolja 136
Dragobija 137
Đuriće 137
Grnčar 138
Gusinje 139
Hakanje 140
Hote 141
Jara 143
Jasenica 143
Koljenoviće 144
Komarača 144
Kruševo 144
Malo Selo 146
Meteh 147
Plav 147

Prnjavor 148
Višnjevo 150
Vojno Selo 151
Vusanje 153
Završ 154

KULTURNA BAŠTINA

Alaturko kolo 155
Bista Beća Bašića 157
Bista Džafera Nikočevića 157
Bista i nadgrobnni spomenik Zuferu Musiću 158
Bista Jusufa Redžepagića 159
Bista Redža Mulića 159
Crkva Sv. Antona 160
Crkva Sv. Đorđa 162
Crkva Sv. Trojice 160
Ćilim granaš 163
Dani borovnice 164
Dizdarevića grad 165
Džamija carska 166
Džamija Čekića 167
Džamija Redžepagića 168
Džamija Sultanija 169
Džamija Šabovića 170
Džamija Vezirova 171
Đurđevdan 173
Gotovac 174
Hačajlija 174
Islamska epigrafika 175
Kana 175
Kuća Balića 176
Kuća Nikočevića 177
Kuća Osmana Maka Radončića 177
Kula Aljinikočevića 178
Kula Bajram Sadika Vučetaja 179
Kula Balića 180
Kula Bećiragića 182
Kula Cecunjana 183
Kula Čeljaja 184
Kula Delji Sadrije Gjonbaljaja 185
Kula Gacovića 185
Kula Hadžimušovića 186
Kula Hakzukovića 188
Kula Hodžića 189
Kula Jusufagića 190
Kula Luke Turkovića 191
Kula Ljačkovića 192
Kula Maza Semovog 193
Kula Mulamekića 193

Kula Muse i Safeta Kukaja 195
Kula Mustaf Hadžijina 195
Kula Radončića 197
Kula Rama Redžepagića 199
Kula Rašića 200
Kula Redžepagića 201
Kula Sokolj Dedina 204
Kula Staniše Turkovića 205
Kula Šiljkača 206
Kula Ujkan Smajlija Ahmetaj 207
Kule 208
Narodna nošnja 210
Nišan 215
Nišan Bektaš age 216
Nišan Emin age 216
Nišan Husejin bega 217
Nišan Kajmakama Ibrahim bega 217
Pećinski crteži 218
Petrovdan 219
Sabor na Alipašinim izvorima 221
Spomenici palim borcima u II svjetskom ratu 222
Spomenik na Pravoslavnom groblju u Plavu 222
Spomenik u selu Dolja 223
Sunčani časovnik 220
Tradicionalne kuće 223
Velika majka Prokletija 226
Vez 227
Vodenice 228
Zgrada bivše osnovne škole u Brezjojevicama 229

GLJIVE (FUNGI)

Amanita augusta 231
Amanita muscaria 232
Amanita phalloides 232
Amanita rubescens 232
Boletus edulis 233
Boletus pinophilus 233
Cantharellus cibarius 233
Cantharellus cinereus 234
Catathelasma imperiale 234
Chroogomphus helveticus 235
Clavariadelphus truncatus 235
Galerina marginata 235
Geastrum triplex 236
Gljive 231
Gomphus clavatus 236

Guepinia helvelloides 237
Hydnellum ferrugineum 237
Hygrocybe punicea 237
Hygrophorus pudorinus 238
Kuehneromyces mutabilis 238
Laccaria amethystina 239
Lactarius deterrimus 239
Lycoperdon perlatum 239
Macrolepiota procera 240
Marasmius oreades 240
Mochella spp. 240
Mutinus caninus 241
Oudemansiella mucida 241
Pleurotus ostreatus 242
Pseudohydnum gelatinosum 242
Rubroboletus satanas 243
Sarcodon imbricatus 243
Sarcodon leucopus 243
Strobilomyces strobilaceus 244
Suillus americanus 244
Tricholomopsis rutilans 244

LIŠAJEVI (LICHENES)

Cetraria islandica 245
Letharia vulpina 246
Lichenes 245
Rhizocarpon geographicum 246
Usnea barbata 247

MAHOVINE (BRYOPHYTES)

Abietinella abietina 248
Bryophytes 248
Bryum schleicheri 248
Bryum weigelli 249
Buxbaumia viridis 249
Cinclidotus fontinaloides 250
Climacium dendroides 250
Encalypta streptocarpa 250
Hylocomium splendens 250
Mannia triandra 251
Marchantia polymorpha 251
Neckera crispa 251
Palustriella commutata 251
Philonotis seriata 252
Plagiomnium undulatum 252
Racomitrium elongatum 253
Rhytidiadelphus triquetrus 253
Rhytidium rugosum 253

Sphagnum 254

PAPRATI (PTERYDOPHYTA)

Asplenium ceterach 256
Asplenium scolopendrium 256
Asplenium septentrionale 256
Asplenium trichomanes 257
Asplenium viride 257
Athyrium filix-femina 257
Botrychium lunaria 258
Cystopteris fragilis ssp. *alpina* 258
Dryopteris filix-mas 259
Dryopteris villarii 259
Equisetum fluviatile 259
Huperzia selago 260
Polypodium vulgare 260
Polystichum lonchitis 261
Pteridium aquilinum 261
Pteridophyta 255

ČETINARI (PINOPHYTA)

Abies alba 262
Juniperus communis 262
Juniperus sabina 263
Juniperus sibirica 263
Picea abies 264
Pinus heldreichii 265
Pinus mugo 266
Pinus nigra 266
Pinus peuce 267
Pinus sylvestris 267
Taxus baccata 268

CVJETNICE (MAGNOLIOPHYTA)

Acer campestre 269
Acer hyrcanum subsp. *intermedium* 269
Acer monspessulanum 270
Acer pseudoplatanus 270
Achillea abrotanoides 270
Achillea clavennae 271
Achillea frasioi 271
Achillea lingulata 272
Achillea millefolium 272
Acinos alpinus 273
Aconitum burnatii subsp. *pentheri* 273
Aconitum lycoctonum subsp. *neapolitanum* 274

- Actaea spicata 274
 Adenostyles alliariae 275
 Agrimonia eupatoria 275
 Ajuga pyramidalis 276
 Ajuga reptans 276
 Alchemilla velebitica 277
 Alchemilla vincekii 277
 Alkanna scardica 278
 Allium carinatum 278
 Allium ursinum 279
 Allium vineale 279
 Alnus incana 280
 Alnus rohlenae 280
 Alyssum scardicum 281
 Amelanchier ovalis 281
 Amphoricarpos neumayerianus 282
 Anacamptis morio 282
 Androsace hedraeantha 283
 Androsace villosa 284
 Anemonastrum narcissiflora 285
 Anemone nemorosa 285
 Anemone ranunculoides 285
 Angelica sylvestris 286
 Antennaria dioica 286
 Anthemis cretica subsp. carpatica 287
 Anthyllis aurea 287
 Anthyllis vulneraria 288
 Arabis alpina 288
 Arctium lappa 289
 Arctostaphylos uva ursi 289
 Aremonia agrimonioides 289
 Armeria canescens 290
 Artemisia absintium 290
 Arum maculatum 291
 Aruncus dioicus 291
 Asarum europaeum 292
 Asperula doerfleri 292
 Asphodelus albus 292
 Aster alpinus 293
 Astragalus fialae 293
 Astragalus hypoglottis subsp. gremlii 294
 Astrantia major 294
 Athamanta turbith subsp. haynaldii 294
 Atropa belladonna 295
 Aubrieta columnae subsp. croatica 295
 Barbarea balcana 296
 Bellidiastrum michelii 297
 Bellis perennis 297
 Betula pendula 298
 Bistorta vivipara 298
 Bruckenthalia spiculifolia 299
 Caltha palustris 299
 Campanula abietina 300
 Campanula foliosa 300
 Campanula persicifolia 301
 Campanula rotundifolia 301
 Campanula trachelium 302
 Campanula trichocalycina 302
 Cardamine glauca 302
 Carex atrata 303
 Carex curvula 303
 Carlina acanthifolia subsp. utzka 304
 Carlina acaulis 304
 Centaurea gjurasinii 305
 Centaurea jacea 306
 Centaurea nervosa 306
 Centaurea scabiosa 307
 Centaurium erythraea 308
 Centranthus slavnicii 308
 Cerastium decalvans 309
 Chelidonium majus 310
 Cichorium intybus 310
 Colchicum autumnale 311
 Convallaria majalis 311
 Corallorhiza trifida 312
 Cornus mas 312
 Corydalis blanda 313
 Corydalis solida subsp. incisa 313
 Corylus avellana 314
 Cotoneaster tomentosus 314
 Crataegus monogyna 315
 Crepis froelichiana subsp. dinarica 315
 Crocus tommasianus 316
 Crocus vernus subsp. albiflorus 317
 Crocus vernus subsp. vernus 317
 Cyanus segetum 318
 Cyanus triumfettii 318
 Dactylorhiza cordigera 319
 Dactylorhiza incarnata 319
 Dactylorhiza sambucina 320
 Daphne mezereum 320
 Daphne oleoides 321
 Delphinium fissum 322
 Dianthus cruentus 322
 Dianthus deltooides 323
 Dianthus integer 323
 Dianthus petraeus 324
 Dianthus sylvestris subsp. bertisceus 324
 Digitalis feruginea 325
 Digitalis grandiflora 325

- Digitalis laevigata* 326
Doronicum austriacum 326
Doronicum columnae 327
Draba bertisceae 327
Draba kummerlei 328
Draba lasiocarpa 329
Dryas octopetala 329
Drypis spinosa 330
Echium vulgare 330
Edraianthus graminifolius 330
Empetrum hermaphroditum 331
Epilobium angustifolium 331
Epilobium dodonaei 332
Eryngium palmatum 332
Erysimum sylvestre 333
Euonymus europaeus 333
Eupatorium cannabinum 334
Euphorbia montenegrina 334
Euphrasia minima 335
Euphrasia salisburgensis 335
Euphrasia stricta 336
Fagus sylvatica 336
Ficaria verna 337
Filipendula hexapetala 337
Filipendula ulmaria 338
Fragaria vesca 338
Frangula alnus 339
Fraxinus excelsior 339
Fraxinus ornus 339
Fritillaria messanensis subsp. *gracilis* 340
Gagea lutea 340
Galanthus nivalis 341
Galium odoratum 341
Galium verum 342
Gentiana acaulis L. 342
Gentiana asclepiadea 343
Gentiana cruciata 343
Gentiana lutea L. subsp. *symphyandra* 344
Gentiana nivalis 344
Gentiana punctata 345
Gentiana utriculosa 345
Gentiana verna 346
Gentianella bulgarica 346
Gentianella ciliata 347
Gentianella crispata 347
Geranium macrorrhizum 348
Geranium silvaticum 348
Geum bulgaricum 349
Geum coccineum 349
Geum molle 349
Geum montanum 350
Geum reptans 350
Geum rivale 350
Geum urbanum 351
Globularia cordifolia 351
Gymnadenia conopsea 352
Gymnadenia frivaldii 352
Gymnadenia nigra 353
Hedera helix 353
Helianthemum nummularium 354
Heliosperma oliverae 354
Helleborus odorus 355
Hepatica nobilis 356
Heracleum sphondylium 356
Hieracium villosum 357
Hieracium waldsteinii 357
Himantoglossum calcaratum 358
Hippocrepis comosa 358
Homogyne alpina 359
Humulus lupulus 359
Hypericum alpinum 359
Hypericum perforatum 361
Hypochaeris maculata 361
Iberis sempervirens 362
Impatiens noli-tangere 362
Inula ensifolia 362
Iris reichenbachii 363
Jacobaea abrotanifolia subsp. *carpaticus* 363
Jacobaea othonnae 364
Jacobaea paludosa 364
Jacobaea subalpina 364
Jasione orbiculata 365
Jovibarba heuffelii 365
Lactuca alpina 366
Lactuca pancicii 366
Lamium garganicum subsp. *striatum* 366
Laserpitium siler 367
Lathraea squamaria 367
Leucanthemum vulgare 368
Ligustrum vulgare 368
Lilium albanicum 368
Lilium martagon 369
Linaria vulgaris 370
Linum alpinum 371
Linum capitatum 371
Listera cordata 372
Lonicera alpigena 372
Lonicera caprifolium 373
Lonicera xylosteum 373
Lunaria telekiana 373

- Lycopodium alpinum* 374
Malus sylvestris 374
Malva sylvestris 374
Melampyrum doerfleri 375
Melampyrum scardicum 375
Melilotus officinalis 376
Mentha longifolia 377
Menyanthes trifoliata 375
Minuartia bosniaca 377
Minuartia recurva 378
Muscari botyoides 378
Narhecium scardicum 379
Neotia nidus-avis 380
Neotinea ustulata 380
Neottia ovata 381
Nuphar luteum 381
Ononis spinosa 382
Origanum vulgare 382
Ostrya carpinifoli 383
Oxalis acetosella 383
Oxytropis dinarica 384
Papaver rhoeas 384
Paris quadrifolia 385
Parnassia palustris 385
Patzkea paniculata 385
Pedicularis brachyodonta 386
Pedicularis ernesti-mayeri 387
Pedicularis petiolaris 387
Pedicularis verticillata 386
Petasites doerfleri 388
Phyteuma confusum 370
Phyteuma pseudorbiculare 388
Pimpinella serbica 389
Pinguicula balcanica 371
Plantago argentea 389
Plantago atrata 390
Plantago reniformis 390
Polygala alpestris subsp. *croatica* 390
Polygala major 391
Polygala supina 391
Polygonatum multiflorum 392
Polygonatum odoratum 392
Potentilla apennina 392
Potentilla aurea 393
Potentilla clusiana 393
Potentilla erecta 393
Potentilla micranta 394
Potentilla montenegrina 394
Potentilla speciosa 395
Potentilla ternata 395
Primula elatior subsp. *intricata* 395
Primula minima 396
Primula veris 397
Prunus avium 397
Prunus spinosa 397
Pseudorchis albida 398
Pulmonaria officinalis 398
Pulsatilla alpina 399
Pyracantha coccinea 399
Pyrus communis subsp. *pyraster* 399
Ranunculus bertisceus 400
Ranunculus crenatus 401
Ranunculus lingua 402
Ranunculus millefoliatus 402
Ranunculus montanus 403
Ranunculus platanifolius 404
Ranunculus thora 404
Ranunculus trichophyllus 405
Rhamnus alpina subsp. *fallax* 405
Rhamnus pumila 406
Ribes alpinum 406
Ribes multiflorum 407
Ribes petraeum 407
Ribes uva-crispa 408
Rosa pendulina 408
Rumex alpinus 409
Rumex balcanicus 409
Rumex scutatus 411
Salix alba 411
Salix retusa 412
Sambucus ebulus 412
Sambucus nigra 413
Sambucus racemosa 413
Sanguisorba minor 414
Sanicula europaea 414
Saponaria officinalis 415
Satureja montana 415
Saxifraga aizoides 416
Saxifraga marginata 416
Saxifraga paniculata 417
Saxifraga rotundifolia 417
Saxifraga sempervivum 418
Saxifraga stellaris 418
Saxifraga tridactylites 419
Scabiosa columbaria 419
Scabiosa graminifolia 420
Scabiosa ochroleuca 420
Scabiosa silenifolia 421
Scleranthus perennis 421
Scorzonera rosea 422

Scrophularia bosniaca 423
Scutellaria alpina 423
Sedum ochroleucum 424
Sempervivum kosanini 424
Sempervivum marmoreum 425
Senecio doronicum 425
Senecio ovatus 426
Senecio squalidus subsp. *rupestris* 426
Senecio thapsoides subsp. *visianianus* 427
Silene asterias 427
Silene macrantha 428
Silene sendtneri 429
Silene viscaria 429
Silene vulgaris 429
Soldanella alpina 430
Solidago virgaurea 431
Sorbus aucuparia 431
Stachys officinalis 431
Symphytum officinale 432
Tanacetum larvatum 432
Taraxacum 433
Telekia speciosa 433
Tephrosia papposa subsp. *wagneri* 434
Teucrium chamaedrys 434
Teucrium montanum 435
Thalictrum aquilegifolium 435
Thymus L. 436
Tilia cordata 437
Traunsteinera globosa 438
Trifolium alpestre 438
Trifolium montanum 439
Trifolium noricum 439
Trollius europaeus 439
Ulmus glabra 440
Vaccinium myrtillus 440
Vaccinium uliginosum 440
Valeriana bertiscea 441
Valeriana montana 441
Valeriana officinalis 442
Valeriana saxatilis subsp. *pancicii* 442
Veratrum 443
Veronica bellidioides 444
Veronica officinalis 444
Veronica serpyllifolia 445
Viburnum lantana 445
Viburnum opulus 446
Vicia montenegrina 447
Vicia sylvatica 448
Viola biflora 448
Viola calcarata subsp. *zoysii* 449

Viola elegantula 449
Viola orphanidis subsp. *nikolai* 451
Wulfenia bleicicii 151

BESKIČMENJACI (INVERTEBRATA)

Allolobophora balcanica plavensis 453
Austropotamobius torrentium 453
Avertebrata 453
Fauna jezera 454
Hirudinea 454

MEKUŠCI (MOLLUSCA)

Arion silvaticus 455
Arion subfuscus 455
Arion vulgaris 456
Deroceras laevis 457
Limax cinereoniger 457
Limax maximus 458
Malacolimax mrazeki 458
Unio crassus 459

INSEKTI (INSECTA)

Aglais urticae 460
Apatura iris 461
Aporia crataegi 461
Aricia agestis 461
Aricia anteros 462
Coenonympha pamphilus 462
Erebia medusa 463
Formica rufa 463
Gomphocerus sibiricus 464
Leptidea sinapis 464
Lucanus cervus 464
Luciola novaki 465
Lycaena alciphron 465
Lycaena candens 465
Lycaena virgaureae 466
Oryctes nasicornis 466
Papilio machaon 466
Parnassius apollo 467
Parnassius mnemosyne 467
Pieris napi 468
Plebejus argus 468
Polygonia c-album 468
Polyommatus icarus 469
Psophus stridulus 469
Psorodonotus fieberi 470

Psorodonotus illyricus 471
 Rosalia alpina 471
 Satyrium w-album 471
 Satyrus ferula 472
 Speyeria aglaja 472
 Thymelicus lineola 472
 Vanessa cardui 473

RIBE (PISCES)

Barbus balcanicus 474
 Barbus barbus 474
 Chondrostoma nasus 475
 Cottus gobio 476
 Esox lucius 476
 Eudontomyzon sp. 477
 Hucho hucho 477
 Lota lota 478
 Phoxinus csikii 479
 Rutilus virgo 479
 Salmo labrax 480
 Squalius cephalus 480
 Telestes risela 481
 Thymallus thymallus 482

VODOZEMCI (AMPHIBIA)

Bombina variagata 483
 Bufo bufo 483
 Bufo viridis 484
 Hyla arborea 484
 Ichthyosaura alpestris 484
 Lissotriton vulgaris 486
 Pelophylax ridibundus 486
 Rana graeca 487
 Rana temporaria 487
 Salamandra atra 488
 Salamandra salamandra 488

GMIZAVCI (REPTILIA)

Anguis fragilis 490
 Coronella austriaca 490
 Dinarolacerta montenegrina 491
 Lacerta agilis 492
 Lacerta viridis 493
 Natrix natrix 494
 Natrix tessellata 494
 Podarcis muralis 495
 Testudo hermani 496

Vipera ammodytes 496
 Vipera berus 497
 Vipera ursinii 497
 Zamenis longissimus 498
 Zootoca vivipara 498

PTICE (AVES)

Accipiter gentilis 499
 Accipiter nisus 500
 Acrocephalus arundinaceus 500
 Acrocephalus palustris 501
 Acrocephalus schoenobaenus 501
 Aegithalos caudatus 502
 Alauda arvensis 502
 Alcedo atthis 503
 Alectoris graeca 504
 Anas platyrhynchos 505
 Anthus spinoletta 505
 Anthus trivialis 506
 Apus apus 506
 Aquila chrysaetos 506
 Ardea alba 507
 Ardea cinerea 508
 Athene noctua 508
 Aythya ferina 508
 Aythya fuligula 509
 Bubo bubo 509
 Buteo buteo 510
 Calidris alpina 510
 Caprimulgus europaeus 511
 Carduelis cannabina 511
 Carduelis carduelis 511
 Carduelis spinus 512
 Certhia familiaris 512
 Charadrius dubius 513
 Chloris chloris 513
 Chroicocephalus ridibundus 513
 Cinclus cinclus 514
 Circaetus gallicus 514
 Coccothraustes coccothraustes 515
 Columba livia 515
 Columba oenas 516
 Columba palumbus 516
 Corvus corax 517
 Corvus corone cornix 517
 Corvus monedula 518
 Coturnix coturnix 518
 Crex crex 519
 Cuculus canorus 519

- Delichon urbicum 520
Dendrocopus leuconotus 520
Dendrocopus major 521
Dendrocopus syriacus 521
Dryocopus martius 521
Emberiza cia 522
Emberiza cirulus 523
Emberiza citrinella 523
Emberiza hortulana 523
Emberiza melanocephala 524
Eremophila alpestris 525
Erithacus rubecula 525
Falco peregrinus 525
Falco subbuteo 526
Falco tinnunculus 526
Ficedula albicollis 527
Ficedula parva 527
Fringilla coelebs 528
Fulica atra 528
Galerida cristata 529
Gallinula chloropus 529
Garrulus glandarius 529
Gyps fulvus 530
Hirundo daurica 530
Hirundo rustica 531
Jynx torquilla 531
Lanius collurio 532
Lanius minor 532
Lanius senator 533
Loxia curvirostra 533
Lullula arborea 534
Luscinia megarhynchos 534
Merops apiaster 534
Miliaria calandra 535
Monticola saxatilis 535
Montifringilla nivalis 536
Motacilla alba 536
Motacilla cinerea 537
Motacilla flava 537
Muscicapa striata 537
Nucifraga caryocatactes 538
Oenanthe oenanthe 539
Oriolus oriolus 539
Otus scops 540
Parus major 540
Passer domesticus 541
Passer montanus 541
Perdix perdix 542
Pernis apivorus 542
Phoenicurus ochruros 542
Phoenicurus phoenicurus 543
Phylloscopus collybita 543
Phylloscopus sibilatrix 544
Pica pica 544
Picoides tridactylus 545
Picus canus 545
Picus viridis 546
Podiceps cristatus 546
Podiceps nigricollis 547
Poecila lugubris 547
Prunella collaris 548
Prunella modularis 548
Pyrrhocorax graculus 548
Pyrrhula pyrrhula 549
Rallus aquaticus 549
Regulus ignicapillus 550
Regulus regulus 551
Riparia riparia 551
Saxicola rubetra 551
Scolopax rusticola 552
Serinus serinus 552
Sitta europaea 553
Spatula clypeata 553
Spatula querquedula 553
Streptopelia decaocto 554
Streptopelia turtur 554
Strix aluco 554
Sturnus vulgaris 555
Sylvia atricapilla 555
Sylvia borin 556
Sylvia communis 556
Sylvia curruca 557
Sylvia nisoria 557
Tachybaptus ruficollis 558
Tetrao urogallus 558
Tetrastes bonasia 558
Trichodroma muraria 559
Tringa glareola 559
Troglodytes troglodytes 560
Turdus merula 560
Turdus philomelos 560
Turdus torquatus 561
Turdus viscivorus 561
Upupa epos 562
- SISARI (MAMMALIA)**
- Apodemus flavicollis 563
Apodemus sylvaticus 564
Canis lupus 564

Capreolus capreolus 565
Chionomys nivalis 565
Dinaromys bogdanovi 565
Dryomys nitedula 566
Erinaceus europaeus 567
Felix silvestris 567
Glis glis 568
Lepus europaeus 568
Lutra lutra 568
Lynx lynx 569
Martes foina 569
Martes martes 570
Meles meles 570
Mustela erminea 571
Myodes glareolus 571

Myotis emarginatus 572
Nannospalax leucodon 572
Neomys anomalus 573
Neomys fodiens 573
Rhinolophus hipposideros 574
Rupicarpa rupicarpa 574
Sciurus vulgaris 574
Sorex alpinus 575
Sorex araneus 575
Sus scrofa 576
Talpa europaea 576
Ursus arctos 577
Vormela peregusna 577
Vulpes vulpes 578

Primula minima (foto: Halil Markišić)

ZAHVALA

I pored podrške Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, stručne i estetske vrijednosti knjige „Građa za leksikon Nacionalnog parka Prokletije“, njeno objavljivanje, po svoj prilici, ne bi bilo moguće u ovom obimu i formi, te bi njen veći dio ostao u rukopisu, da nije bilo spremnosti, sluha i smisla za lijepo Dr Milana Gazdića, direktora Agencije za zaštitu životne sredine Crne Gore.

Prepoznajući širi naučni i stručni značaj ove knjige, podršku njenom objavljivanju dali su i:

Akademik Zlatko Bulić
Prof. dr Rifat Alihodžić
Mr Luka Mitrović
Dr Snežana Dragičević
Mr Saimir Markišić
Mr Sanela Adrović
Prof. Leila Orçuša
Ing. Rahman Markišić

Autor im je neizmjereno zahvalan.